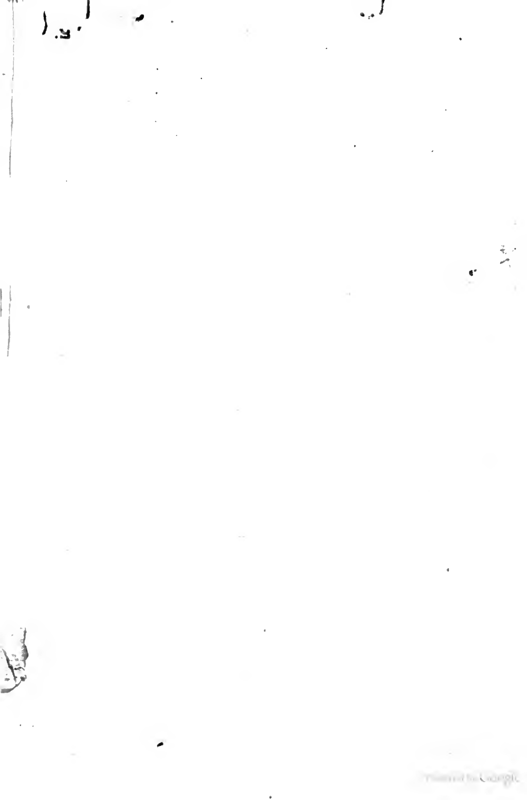

PHYSICA
FR. GABRIELIS
A SANCTO VINCENTIO
CARMELITAE EXCALCEATI LAVDENSIS.

PHYSICA
FR. GABRIELIS
A SANCTO VINCENTIO
CARMELITAE EXCALCEATI LAVDENSIS.

Continens etiam materiam de Mundo, de Cælo, & de Meteoris.

OPVS

Perquam vtile cunctis studiosis, & Philosophiæ arcana scire cupientibus.

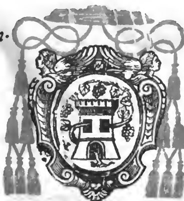
EMINENTISS. AC REVERENDISS. PRINCIPI D.

D. PETRO VIDONO
S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO

DICATVM.

Domus Prob. Rom. Schol. Piar.

ROMAE, Ex Typographia Philippi Mariæ Mancini. M. DC. LXX.

SVPERIORVM LICENTIA.

EMINENTISSIMO,

AC REVERENDISSIMO PRINCIPI D.

D. PETRO VIDONO

S. R. E.

CARDINALI AMPLISSIMO,

SALVTEM.

N ſecundo, Eminentiſs. Princeps aliud mei qualiſcumque laboris opus ad Te venit, vt in turri Tua ſeruetur ſua ęternitate perrenandum. Turris namque Tua non à Nembrodianis ædificata ob ambitioſam cupiditatem nomen ſuum celebrandi, ſed ad Filiorum, & Religioſorum animos ſtabiliendos, & confortandos, contra piraticos terrores, & contra

Prin-

Principes tenebrarum harum. Cosdras Persarum fortissimus subiugata Africa, & Asia turrim argenteam ædificauit, excelsam valdè, in cuius summitate thronum fieri iussit aureum, gemmis pretiosissimis ornatum, vbi etiam quadrigæ Solis, & Lunę, stellarum imagines continua vertigine mobiles in gyrum, summo artificio efformatæ conspiciebantur; occultaque erant foramina per quæ aqua diffundebatur ad modum pluuię. Aliqua erant spiracula è quibus ad bombardæ similitudinem tonitrua, & fulmina mittebantur. At Turris Tua ad instar specularum longè, latèque ostendit viam nauigantibus in hoc mari magno, & procelloso huius mundi; non est Tua Turris, ò Princeps, ad exiguum ornatum, sed ad multorum præsidium, & munimen contra piratorum insidias, quæ indè facilè deteguntur, dum aperit prospectum ad ortum, & occasum ad meridiem, & austrum, ad terram, & mare ipsum. Turris Tua stabilis perrenabit, licet cuncta perditum eant, non enim super mobilem arenam est ædificata, sed super firmam, & stabilem petram, quicquid enim incidat, cuncta fabrica perseuerabit, nihil eam commouebit, nihil

euer-

euertet, & meritò; inaccessibilis namque est ab inimicis, eam non obruent terræ motus, incendia non consument, infestantia bella non deuastabunt. Tui stemmatis Turris ò Princeps non est mutabilis, non vana vt Turris Babel, quam gigantes ædificauerunt, & quam vanè vsque ad Cęlum erigere voluerunt, quæ per linguarum confusionem destructa fuit. Infęlix Turris, quæ sola linguę diuisione ruit, sed est fortissima in nomine Domini fundata, est Turris eburnea, Turris Dauidica, ex qua mille clypei pendent, & omnis armatura fortium; est Turris fortitudinis à facie inimici, vt [fiat pax in virtute Tua, & abundantia in Turribus Tuis.] Est vna æquiualens pluribus. Hanc Turrim ædificauit magnus Pater familias pro suę vineæ defensione, ad eam defendendam, & custodiendam. Turris excelsa vbi hostium insultus, & incursus præuidentur, vt Ecclesię vinea, & ciuitas defendatur, iuxta illud Iudic. 9. [Erat Turris excelsa in media ciuitate.] In hac Turri garulę hirundines non nidificant, sed puræ, & simplices columbę; in ea non sedent loculei, non comedunt canes clanculum mordentes; nec vlla fęra pes-

sima

sima deuorat ; nec venenosi serpentes ; benè tamen illi de quibus dicitur. [Estote prudentes sicut Serpentes,] sed omnia in illa tranquilla in statione morantur, vt domus quædam quietis, & pacis : Quidam quod lugendum est ; habent domi vestes in apodyterio tectas, & benè custoditas ; parmam ligneo tectam operimento ; gladios vaginis, sagittas pharetra ; solam virtutem, si quam habent, detectam. Omnia habere volunt cooperta, præter bona opera ; quæ volunt omnibus diuulgari. Non sic Tu Princeps Eminentissime ; quoniam charitatem Tuam eximiam, magnificentiam, liberalitatem, in Tua Turri abscondis, velut in apodyterio ; vellem vt ab omnibus viderentur ; vt Pater cælestis glorificetur. Cæterum quia noui congenitam Tuæ modestiæ præclaram indolem qua debitæ laudis encomia abnuis ; ideo hic sisto, vellem tamen quod ab omnibus cognoscerentur labores quos magno cratere quotidiè Deo litas ; dum continuò multis assistis congregationibus, earumque negotijs summa maturitate, & diligentia insistis, cuncta fideliter tractans, prudenterque resoluens ; non respicis gloriam tempora-

poralem, non vulgi applausus, non hominum placita, sed Dei beneplacitum, quod tempori non cedit, quod finem non habet. In hac ergo Turri Tua vbi tot mirabilia abscondis, vt perrenentur, desidero quod meum hoc qualecumque opus conseruetur sua perennitate perpetuandum; ideo supplex oro E. Tuam vt dignetur illud in ea reponere, vt interim ad maiora detur contendendi animus. Interim pijssimus Deus Te incolumen seruet ad ipsius gloriam, & Ecclesiæ profectum, & bonum. Romæ in Conuentu S. Mariæ de Victoria die 12. Maij 1670.

Eminentiæ Tuæ

Humilissimus, & addictissimus Seruus, & Cliens

Fr. Gabriel à S. Vincentio.

DISPVTATIONVM, DVBIORVM, PARAGRAPHORVMQVE INDEX.

quod

DISPVTATIO III.

In lib. 2. Physicorum, vbi agitur potissimè de natura.

DISPVTATIO IV.

In lib. 3. Physicorum de motu.

DISPVTATIO V.

In librum 4. Physicorum, de loco, & tempore.

DISPVTATIO VI.

In librum 5. Physicorum de his ad quæ datur motus.

DISPVTATIO VII.

In librum 6. Physicorum, de compositione continui, de modis incipiendi, & de maximo, & minimo.

DISPVTATIO VIII.

In lib. 7. Physicorum de conditionibus ad agendum.

I N D E X.

DISPVTATIO IX.

In librum octauum Physicorum de Mundo, seu de Mundi æternitate, deque primo motore.

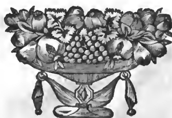
DISPVTATIO X.

De Cœlo.

DISPVTATIO XI.

In libros Meteororum Aristotelis.

Dub.

IESVS ✠ MARIA.

Concedimus R.P.F. Gabrieli à S. Vincentio Priori Nostri Conuentus Nouocomensis, vt in lucem edere possit opus, cuius titulus est. De Iustitià, & Iure, &c. & alia opera ab ipso composita, vel componenda, dummodò ab vno, vel altero ex nostris videantur, & digna luce iudicentur, & hoc quantum ad nos attinet. In quorum fidem præsentes dedimus, sigillo nostro munitas, ac propria manu subscriptas. Datum Ferrariæ die 13. Martij anno 1652. *Padre Gabriele mio auuerta, che gli comando, che non solo stampi quest'opera, mà ancora le altre che hà composte, e per l'auuenire comporrà, e questo li serua per sempre, se da alcuno de'miei successori non gli sarà ordinato l'opposto; solo desidero che gli significhi questo mio comando.*

Fr. Franciscus à Sanctissimo Sacramento
Generalis.

IESVS

IESVS ✠ MARIA.

EGo Fr. Philippus à Sanctiſſima Trinitate Præpoſitus Generalis Fratrum Carmelitarum Diſcalceatorum confirmo pręfatam facultatem N. P. Fr. Gabrieli à S. Vincentio conceſſam, vt ſupra imprimendi libros quoſcumque ab eodem compoſitos, & componendos ſeruatis ſeruandis vt ſupra, &c. *Mi rallegro che V. R. proſegua con l'editione de' ſuoi libri: Proſeguiſca à così bene impiegare il tempo per vtilità commune.* Datum Romæ 22. Septembris 1665.

Fr. Philippus à Sanctiſſima Trinitate
Prępoſitus Generalis.

IESVS

IESVS ✠ MARIA.

EX commissione Adm. R. P. N. Fr. Philippi à Sanctissima Trinitate legi primam Partem cursus Philosophici à R.P. Fr. Gabriele à S. Vincentio compositum, nihilque in ea reperi vel bonis moribus, vel saniori doctrinæ oppositum, & cum difficillimas quæstiones pulcherrimo ordine disponat; mira facilitate elucidet, nec minori subtilitate resoluat, opus dignissimum iudico, vt typis mandetur. In hoc nostro Collegio S. Mariæ de Victoria hac die 12. Nouembris 1668.

Fr. Philippus Maria à S. Paulo
S. Theologiæ Lector.

IESVS ✠ MARIA.

EX commissione Reu. Adm. P. N. Philippi à Sanctissima Trinitate Præpositi Generalis primam Partem cursus Philosophici à Reu. P. Fr. Gabriele à S. Vincentio elaborati, ea, qua potui, maturitate perpendi. Nihilque in eo Orthodoxæ veritati, bonis moribus, nostrisque legibus dissonum, eum inueni; dignum vt pro communi bono euulgetur censeo. Romæ in Collegio Nostro Sanctæ Mariæ de Victoria 12. Nouembris 1668.

Fr. Antonius Franciscus à S. Iacobo.

Impri-

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendissimo Patri Sacri Palatij Apostolici Magistro.

I. de Angelis Archiepiscopus Vrbinen. Vicesgerens.

Imprimatur,

Fr. Hyacinthus Libellus Sacri Palatij Apostolici Magister Ord. Præd.

FR.GA-

FRATRIS GABRIELIS A SANCTO VINCENTIO CARMELITAE EXCALCEATI LAVDENSIS

PHYSICA, TOMVS II.

DISPVTATIO PRIMA PROOEMIALIS.

1. PHYSICA est vna ex tribus scientijs speculatiuis, vt constat ex ijs, quæ diximus in Logica disp. vltima, & constabit ex dicendis in hac disput. Solet Physica vocari Philosophia, licet nomine Philosophię veniat non solum physica, verum etiam tract, de generatione, & corruptione, de anima, de meteoris, de paruis naturalibus, de cœlo, & mundo, &c. de quibus omnibus suis locis dicemus vita comite. Vt autem scias vnde Philosophiæ nomen originem traxerit, nota, quod olim rerum magnarum intelligentia, doctrinaque præstantes, vocabantur sophi, ideſt sapientes, sed cum hoc nomen quandam arrogantiæ speciem præseferre videretur, auctore Pythagora mutatum est, qui se non sophum, sed philosophum nominauit. Cum enim apud Leontium Phliasiorum regem copiosè, & doctè disseruisset, rogatus quænam eius esset professio, & institutio, respondit se non esse sophum, sed Philosophum, ideſt sapientiæ amatorem. Placuit vocabuli nouitas, vt hic Philosophiæ, philosophi nomen increbuerit; vt notant S. P. Aug. 14. *de Trinit. cap.* 1. Clem. Alex. 1. *strom.* Iamblicus 1. *de secta Pythagorica*, & alij. Cœterum sit.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit Philosophia.

2. Ammonius in præfatione Porphyrianæ institutionis quinque tradit ex Porphyrio Phylosophiæ definitiones. Prima est. *Rerum qua res sunt cognitio*. Idest Philosophia est cognitio rerum quatenus conueniunt in communi ratione entis, vt aliqui exponunt. Vel vt exponunt alij. *Est cognitio rerum nulla vocum, nationumuè ratione*. Vel vt etiam exponunt alij: *Rerum vniuersalium cognitio*. Cœtetum hæc definitio potius conuenit primæ philosophiæ, idest Metaphysicæ, quam philosophię naturali de qua hic est sermo.

3. Secunda definitio Porphyriana, quam etiam tradit Plato, & colligitur ex Arist. 1. *metaph.* & alibi est. *Philosophia est humanarum, diuinarumque rerum cognitio*, cui consonat illa, quam tradit Venerabilis Beda *lib. 1. de element. philosoph. cap. 1.* scilicet. *Est rerum incorporearum, atque corporearum scientia*, incorporearum nomine intelligit diuina, & omnia insensibilia, nomine autem corporearum, intelligit omnia sensibilia. Verùm & hæc definitio metaphysicæ est, quæ agit de Deo, Angelis, &c. non phylosophiæ naturalis, quæ tantam non habet latitudinem.

4. Tertia definitio est, *Philosophia est similitudo hominis cum Deo inquantum patitur natura humana*. Pro hac definitione intelligenda nota, quod in Deo est duplex vis, seu ratio; vna qua cuncta cognoscit, & intuetur, omnia namque sunt nuda, & aperta oculis eius. Alia, qua cuncta fortiter, suauiterque disponit. Vnde qui per contemplationem philosophicam cuncta cognoscit, secundum humanam possibilitatem; & qui cuncta rectè disponit, siue familiæ, siue reipublicæ, benè consulendo, regendo, &c. Deo assimilatur, hoc autem facit philosophia, ac proinde est similitudo cum Deo. Sed hæc est potius descriptio quam definitio: tum quia hoc est potius munus prudentiæ, quam philosopiæ.

5. Quarta definitio est, *philosophia est mortis meditatio*. Colligitur ex Platone. Hæc definitio non est ita intelligenda, vt ad rectè philosophandum sibi necem inferre oporteat, vt intellexit Cleombrotus, qui cum hanc definitionem legeret in Platone, vt melius philosopharetur sibi mortem intulir, se ipsum proijciens in quemdam lacum ex alta turri; vnde super illius sepulchrum sequentia carmina posita fuerunt, & leguntur apud Ammonium in præfatione Porphyrij institutionum.

Phœbo vale dixit, deque arce Clombrotus alta.
Se dedit in Stygios Ambrocieta lacus.
Nullum in morte malum ratus est, sed aurea dicta
Phędonis de anima, non bene nota sequens.

Pro intelligentia dictæ definitionis sciendum est ex Plotino *in libro de descensu animæ ad corpus*, ex Iamblico *in lib. de myster: Aegyptior.* ex Macrobio *in somn. Scipionis*, ex Ammo. loc. cit. Tolet. ex alijs hoc loco, quod mors est separatio animæ à corpore, destruens vnionem quã habet cũ eo; habet autẽ anima cum corpore duplicem vnionem, vnam physicam, moralem aliam; per vnionem physicam, & naturalem confert corpori esse, vitam, sensum & motum. Ar per vnionem moralem confert illi inclinationem, & propensionem ad sensibilia, & delectabilia. Hanc duplicem vnionem tollit mors, iuxta illud Legistarum. *Mors omnia soluit*. Illa ergo definitio nõ est intelligenda de morte naturali, quasi oporteat philosophum in perenni quadam mortis contemplatione, & meditatione versari, licet hoc optimum sit, sed intelligenda est de morte morali, vt qui rectè philosophari cupit debet animum abstrahere à sensibilibus, & delectabilibus, ab omnibusque illecebris, & corporis perturbationibus, sic enim facilius ad res diuinas, & superiores contemplandas mentem conuertere poterit. Cœterum hæc definitio satis mora-

moralis est, & potius philosophię moralis, quam naturalis.

6. Quinta definitio est, quod philosophia sit *ars artium, & scientia scientiarum*. Hæc definitio propriè conuenit metaphysicæ, ratione suæ dignitatis, & vniuersalitatis. Solet etiam adaptari Logicæ, cum enim deseruiat omnibus scientijs, & etiam actibus, qua ratione dicitur etiam organum scientiarum, & artium, potest meritò dici ars artium, & scientia scientiarum. Ad hanc definitionem reuocatur alia, qua philosophia vocatur *contemplatrix veritatis*, quæ etiam metaphysicæ potissimè conuenit.

7. Alij etiam assignant definitionem, scilicet philosophia est *scientia docens verum cognoscere, rationi consona agere, & ad vitam necessaria efficere*. Pro quo notant, quod philosophia inuenta est, vt ignorantia quam homo propter peccatū Adami incurrit, quoad fieri posset expelleretur. Homo autem per adæ peccatum hæc tria mala sibi comparauit, præter alia. Primum ignorantiam veritatis. Secundum ignorantiam eorum, quæ secundum rationem agere tenetur. Tertium, eorum ignorantiam, quibus indiget ad vitæ sustentationem; & sic philosophia hanc triplicem ignorantiam tollit. Sed neque hæc definitio placet, non enim per eam explicatur philosophia naturalis, & physica de qua agimus, sed potius definiuntur simul tres partes philosophiæ in lata quadam significatione, scilicet philosophia speculatiua, actiua, seu moralis, & factiua, seu ars.

8. Vera definitio desumi debet ex obiecto, aut fine. Ex obiecto vt si dicatur, philosophia *est scientia entis, aut corporis mobilis, seu naturalis*, quæ constabit ex assignatione obiecti illius, de quo postea. Ex fine, vt si dicamus philosophia est *per quam Deo assimilamur, in contemplatione veritatis naturalis*, quod si velis simul definire ex fine tam philosophiam speculatiuam, seu naturalem, quam moralem, dicere poteris *est scientia per quam Deo assimilamur in contemplatione veritatis naturalis, & in moribus hominum docendis, regendisque*.

9. Quantum ad secundum in titulo propositum quotuplex scilicet sit philosophia, seu quot modis diuidatur. Zeno Chrisippus, Apollodorus, & aliqui Stoici tres in partes secarunt Philosophiam, scilicet in Physicam, Ethicam, & Logicam. Physica vt specularetur rerum naturalium causas. Ethica vt doceret hominum mores. Logica quæ doceret modum docendi, disputandique. Epicurus in tres etiam partes philosophiam diuidebat, videlicet in Physicam, Ethicam, & Canonicam; per Canonicam intelligebat Medicinam practicam, quæ in medendo leges, canonesque, seu præcepta Medicinæ seruat. Cleantes sex fecit philosophiæ partes, Dialecticam, Oratoriam, Moralē, Ciuilem, Naturalem, & Theologicam.

10. Hieronymus Pla hoc loco in tres partes totam secat philosophiam, in philosophiam actionis, contemplationis, & effectionis. Philosophiam actionis diuidit in eam, quæ disputat de actionibus intellectus, & in eam quæ disputat de actionibus voluntatis. Philosophia, quæ disputat de actionibus voluntatis vocatur moralis, & diuiditur in Ethicam quæ hominis dirigit actiones; Oeconomicam quę dirigit, regitque familiam; & Politicam, quæ gubernat Rempublicam. Philosophiam contemplationis diuidit in Metaphysicam, quæ est de rebus secundum supremam entis rationem, in purè Mathematicas, quæ disputant de quantitate à materia separata secundum rationem tātum, & in mathematicas medias, quæ agunt de quantitate vt coniuncta cum aliqua materia sensibili, vt musica, quæ considerat numerum sonorum, perspectiua quæ considerat lineam visualem, & Physica, quæ ens naturale considerat. Philosophia effectionis, quæ est ars mechanica, diuiditur in necessariam, vt Lanificium, Agricultura, & Aratura; & vtilem, vt Nauigatoria, Militaris, Equestrisque: & in delectabilem, vt ars saltandi, venandi, cantandi, pulsandi instrumenta, &c. Diuiditur etiam philosophia effectiua in præparatoriam, vt ars conficiendi ferrum, coquendi lateres, &c. & compositi-

sitiuam, vt Domificatoria, Fabrilis. Sutoria, &c. & tandem in vsualem, quæ scilicet vtitur materia iam composita, vt militaris equestris, &c.

11. Alij etiam diuidunt philosophiã in eam quæ tradit modum cognoscendi, & distinguendi verum à falso, & est Logica; in eam quæ docet sermonis peritiã, & est Grammatica; in eam quæ docet sermonis ornatum, & elegantiam, & est Rethorica; in eam quæ per sermonem delectat, & est Poetica; in eam quæ experientiam docet, & prudentiam ex præteritis, & est Historica; & tandem in eam, quæ communicationem ponit cum absentibus & est epistolaris. Sed istæ potius ancillantur philosophiæ, quam sint eius partes.

12. Communis philosophiæ diuisio apud Peripateticos est in duas tantum partes, scilicet in actiuam, & contemplatiuam, actiua est Ethica, seu moralis. Cõtemplatiua est Physica, & Metaphysica: illa vocatur philosophia naturalis, & hęc vocatur prima philosophia. Aliqui addunt Logicam, sed Logica cum non sit scientia realis, sed rationalis, seu de ente rationis, potius dici debet organum, & quasi instrumentum philosophiæ, quam philosophia, maximè cum æquè deseruiat etiam ad alias scientias.

13. Hinc resoluitur dubiũ quod hic ab aliquibus proponitur, quinam scilicet debeat esse ordo in discendis scientijs. Aliqui namque volunt prius Ethicam disci debere, cum facilior videatur, sic Diogenes. Alij physicam, vt Panætius, & Posidonius. Aliqui apud Arist. *2. metaph. cap. 3.* volebant, quod simul omnes scientiæ discerentur, quod reprehendit idem Arist. dicens. *Stultum est simul scientiam, & modum sciendi quærere*, ex quo infertur Logicam, quæ docet modum sciẽdi, primo loco disci debere. Maior difficultas est quænam ex alijs scientijs prius disci debeat. Magnus Albertus apud Tolosum hoc loco distinguit duos ordines, naturæ scilicet, & doctrinæ. Ordo naturæ est inter ipsas res de quibus est scientia. Ordo autem doctrinæ est inter ipsas scientias. Dicit ergo Magnus Albertus, quod secundum naturæ ordinem metaphysica est omnium prima, eo quod tractet de communissimis rerum omnium principijs. Postea est Mathematica, quæ tractat de ijs quæ non pendent à sensibilibus. Vltimo loco est Physica quæ tractat de sensibilibus, ac proinde est posterior. Cœterum secundum ordinem doctrinæ prius discenda est Physica, secundò Mathematica, tertiò Metaphysica; namque doctrinæ ordo incipit à notioribus, sensibilia autem sunt notiora, &c. Hæc Alberti doctrina communiter seruatur in scholis. Primò enim docetur Logica, postea Physica, demum Metaphysica. Quantum ad Mathematicam, & Philosophiam moralem, sufficit quod discãtur post Logicam, vel physicam.

DVBIVM II.

De inuentione Philosophiæ, de illius inuentoribus, deque illius dignitate & vtilitate.

14. Laertius in sui operis exordio, & alij volunt inuentores philosophiæ, & artium omnium fuisse Græcos, & cæpisse ab Emolpo, Orpheo, Museo, Lino, Amphione, alijsque à quibus vt à primis fontibus tota philosophia, omnisque sapientia ad septem illa Gręcorum lumina, & sapientia, scilicet Bionem, Cleobolum, Chilonem, Periandrum, Solonem, Pitacum, & Taletum deriuata est; vnde hos vocarunt bonarum artium reparatores; deinde manasse arbitrantur ad Pythagoram, Architam Tarentinum, Timeum, Locrum, Zenophilum, Dioclem, Hiparcum, Socratem, Platonem, & Aristotelem, vt scribunt Laertius supra, Lucianus *in Dialogo fugitiui*, Polydorus Virgilius *lib. 1. de inuent. rer. cap. 16.* & Ludouic. Viues *lib. de initijs, sectis, & laud. Philosophiæ*.

15. In particulari tamen ita philosophiæ inuentores distribuebant, vt dicerent, Logicam fuisse à Zenone inuentam, à Platone auctam, ab Aristotele perfectã. Philo-

Philoſophiam moralem à Socrate dicebant inuentam; naturalem à Talete, à Pythagora auctam. Hinc diſtinguebant duplex genus Philoſophorum, vnum Ionicum, alterum Italicum. Ionicum originem traxit à Talete Mileſio, Italicum verò à Pythagora, qui videns Patriam Samum à tyranno Polycrate occupatam, Crotonem in Italiam venit, in ea parte, quæ Calabria modo dicitur, & olim magna Græcia dicebatur. A Talete deriuati ſunt Anaximander, Anaxagoras, & Socrates, & hucuſque perſeuerat nomen Ionicum. Diſcipuli Socratis fuerunt Plato, & Antiſthenes, qui fuit caput ſcholæ Stoicorum, Zeno enim, Chryſippus, & alij ab hoc ſumpſerunt ſuæ doctrinæ originem; fuerunt autem vocati Stoici, quia Zeno docebat in porticu, nam Stoa porticum ſignificat. Plato fuit caput, & Princeps Academicorum, ſic dicti à loco qui Academia dicebatur, vbi Plato docebat. Diſcipuli Platonis fuerunt præcipuè Zenocrates, & Ariſtoteles, ille nomen Academicum retinuit Ariſtoteles, qui in Liceo docebat deambulando dedit nomen peripateticorum, ſeu deambulantium. Diſcipuli Pythagoræ fuerunt Xenophanes, Parmenides, Xenocrates, Leucipius, & Epicurus à quo originem ducunt Epicurei.

16. Igitur Græci voluerunt philoſophiam ab ipſis fuiſſe deriuatam. Cæterum pro certo tenendum eſt, tum philophiam, tum quaſcunque alias ſcientias ab Adamo originem traxiſſe, & ad poſteros deſcendiſſe, ac proinde ſcientiarum inuentores non fuiſſe Græcos, cum multis annorum centurijs Moſaica ſcripta philoſophiæ, omniumque ſcientiarũ plena præceſſerint. Tene D. Auguſt. Patrũ lumen 18. *de ciuit. cap. 39.* ſic dicentem. *Nulla igitur gens de antiquitate ſapientiæ ſua ſuper Patriarchas, & Prophetas noſtros quibus inerat diuina ſapientia, vlla ſe vanitate iniqua iactauerit; quando nec Aegyptus inuenitur, quæ ſolet falsò, & inaniter de ſuarum doctrinarũ antiquitate gloriari, qualicumque ſapientia ſua Patriarcharum noſtrorum tempore præueniſſe ſapientiam.*

Colligitur hæc veritas ex Eccleſ. 17. vbi ſic legitur. *Cor dedit illis*, ſcilicet primis parentibus, *excogitandi, & diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, &c.* Vnde docet S. Thom. 1. *p. q. 94. art. 3.* quod Deus creauit Adamum in ſtatu perfecto, non tantum quoad corpus, ſed etiam quoad animã, vt eſſet aliorum principium non ſolum quoad corpus per generationem, ſed etiam quoad animam, quoad inſtructionem, & gubernationem.

17. Quantum ad philoſophiæ inuentionem ſciendum eſt quinque eſſe vias, quibus homines per ſe ſcientias inuenire poſſunt, ſcilicet viam ſimilitudinis, ſeparationis, reſolutionis, compoſitionis, & propoſitionis. Via ſimilitudinis in hoc conſiſtit, quod cum homo videret diuerſa, & varia accidentia, quædam communia, quædam propria, cœpit eorum naturas inueſtigare, eas ad inuicem comparando, & ſic paulatim per hanc viam ſimilitudinis ſcientiam acquirere cæpit. Vel dicas, quod via ſimilitudinis in hoc conſiſtat, quod homo videns aliqua v. g. animalia habere vnam figuram, alia aliã, cœpit cognoſcere, quod ea quæ habent eandem figuram ſunt vnius ſpeciei, vt omnes boues eſſe eiuſdem naturæ, & ſpeciei; & quæ habent aliam figuram vt omnes homines, eſſe alterius ſpeciei, &c. cœpit cognoſcere ſpecies, & ratione conuenientiæ cuiuſdam in aliquo accidente, vt in ſenſibilitate, cœpit cognoſcere genus, & ſic eſſentiam rei conſtantis ex genere, & differentia.

18. Via ſeparationis in hoc conſiſtit, quod homo cępit cognoſcere, & ſeparare accidens ab accidente, & accidens à ſubſtantia, quod fecit videndo quod ſubiectum modo eſt v. g. frigidum, modo calidum, & ſic iudicabat hæc accidentia ſeparari tum ab inuicem, tum à ſubiecto, & ſic cœpit habere ſcientiam quod accidens eſt ſeparabile ab alio, & à ſubiecto, &c. Via reſolutionis eſt, qua rerum principia, & cauſas inueſtigamus, ipſam rem retexendo; ſicut enim vt cognoſcamus ordinem, cauſam, & partes rei, eam reſol-

ſoluimus, vt cum reſoluimus horologiũ, & deſtruimus, in partes ſuas redigendo, attificium cognoſcimus, ita cum rem aliquam cognoſcere volumus in ſuas cauſas, & principia reſoluimus. Via compoſitionis tunc contingit cum res componimus, vt eas cognoſcamus, vt cum effectum coniungimus cum cauſa, paſſionem cum eſſentia, &c. Via proportionis tunc eſt, quando vt rem aliquam cognoſcamus attendimus ad proportionem quã habet ad eam quam cognoſcimus; vt cũ cognoſcere volumus inſenſibilia, attendimus ad proportionem quam habent ad ſenſibilia.

19. Quantum ad dignitatem, & vtilitatem philoſophiæ, maxima eſt tum ad reipublicæ gubernationem, tum ad ſui ipſius reformationem, dummodo tam docentes, quam diſcentes, omnia referant in Dei honorem, & gloriam. Nam ſicut apud medicos, quæ dicitur *logoiatria* multum abeſt, vt ægrotos adiuuet: remedijs enim, & chirurgijs, & dietis, non verbis morbi curantur. Sic & in philoſophia verba tantum quidam venditant, & venantur, vitam tamen morbis refertam curare, nec volunt, nec ſatagunt; nec pudet eos à teneris annis ad vltimam vſque ſenectutem, ſententiolas frigidas oppugnare, propugnareque, tanquam fœlicitas in nominibus, verbiſque, & in immodica, inanique curioſitate ſita ſit, ac non potius in componendis moribus, vt exulent vitia, & virtus reſtituatur.

20. Veluti plantis, quibus propria virtus eſt fructibus pulcherrimis ſcatere, folia nihilominus ramis coniuncta quendam ferunt ornatum. Sic anima cui præcellens veritas fructus eſt, & opus virtutis, non abs re tamen Philoſophia, & naturali ſapientia, veluti folijs ornatur. Quemadmodum enim cœlum, terra, & aer non ideo ſunt contemnenda, quia quidam malè his ſunt abuſi; ita quidquid vtilitatis ex philoſophia percipi poteſt, id omne ad vitæ vſum fructificare debet, & ad Dei gloriam. Qui ingenium ſuum ad philoſophiam conuertit, & Deum non reſpicit, quaſi aureum hamum in aquam lutoſam mittit. Hinc dicebat Bion apud Laertium lib.4.cap.7. *Quemadmodum proci Penelopes, quoniam cum Penelope commiſceri non potuerunt, cum illius ancillis rem habuerunt: ita qui philoſophiam aſſequi non poſſunt, in alijs friuolis diſciplinis ſemen exercent.*

21. In laudem Philoſophiæ refero aliqua egregia dicta aliquorum virorum illuſtrium. Seneca lib.13. cap.1. ſic dicit. *Vt acetum acre quidem guſtu, ſed aduerſus ſerpentium ictus mirè valet. Ita præcepta philoſophiæ auſtera quidem illa, minimèque blanda, ſed contra peſtiferas animi cupiditates remedium adferunt præſentaneum.* Et lib.20. cap.13. ſic fatur. *Sicuti naſturcium ad venerem quidem reddit ſegniorem, ſed animi vim acuit. Ita philoſophiæ ſtudium corporis curam, ac vigorem, ad animi vigorem traducit, vt hoc plus ſapiat homo in rebus æternis, quo magis ſtupet ad iſta corporea, craſſaque.*

22. Eraſmus *in ſimil.* hæc ſcribit. *Echinus præſentiens tempeſtatem, aut affigit ſe ſe, aut arena ſaburrat; ita cum imminet fortunæ tumultus, animus eſt philoſophiæ præceptis confirmandus. Vt aqua maris in imo dulcior eſt, quam in ſummo; ita quo altius penetres philoſophiam, minus habet amaritudinis. Hedera pota neruis nocet, eadem foris adhibita prodeſt: ſic philoſophiam ſi penitus imbibas, nocet ad pietatem, ſi leuiter, & veluti foris admoneas, prodeſt ad eruditionem. Vt vino non eſt aliud corporis viribus vtilius ſi rectè vtaris, nec eodem eſt quicquam pernicioſius, ſi modus abſit; ita philoſophia ſalutaris res eſt, ſi modicè adhibeas: peſtilentiſsima ſi eius ſtudio temulentus, & communis vitæ munijs reddaris alienus. Vt quidam gemmas quaſdam ſecum vbique circunferunt aduerſus morbos, maleficia, ebrietatem, tonitrua, ruinas, cæteraque mala. Ita quadam philoſophiæ decreta ſemper ad manus habenda aduerſus curſuros animi morbos, libidinem, iracundiam, ambitionem, auaritiam; & his conſimiles.*

23. Plutarchus in moralibus hæc ſcribit de philoſophia. *Quemadmodum agricola ſylueſtribus ſecurim, aut ignem admouet, ac funditus extirpat; vineas vero, atque*

que oleas amputat cautum, ac circumspectè, ne fortè superuacua resecans, lædat, & id, quod sanum est. Sic Philosophus ex animo iuuenum libidinem, auaritiam, inuidiam penitus reuellet; cæterum pudorem immodicum cautim emendabit, ne simul omnē euellat verecundiam. Quemadmodum Anacharsis dixit, Athenienses ad nihil aliud vti nummis nisi ad numerandum; ita quidam vtuntur philosophia præceptis tantum vt ostentent. Non fodit puteos, qui fontes habet, aut nouit; sic non petit aliunde qualecumque consilium, qui didicit philosophiam. In philosophia non proficitur, nisi paulatim aliquid decedat de stultitia, donec in alium mentis habitum proficiat. Si multi inebrientur vino, non ob id incidendæ vites, vt fecit Lycurgus, sed propius admouendi fontes; ita si multi abvtuntur philosophia, non protinus abijcienda, sed adhibenda cautio vt fiat salutaris.

24. Pythagoras *apud Strobæū ser.*80. dicebat. *Quemadmodum medicina nullus est vsus, nisi morbos à corporibus exterminet; ita neque philosophiæ, nisi animi vitia expellat.* Agrestes arbores plus nutrimenti attrahunt, propterea non possunt concoquere, & fructus ad perfectionem perducere, ob id inseri debent, vt fructus satiuos, & bonos efficiant. Sic Philosophi agrestes, qui scilicet vitæ perfectionem non habent, inseri debent, & in viros perfectos mutari, vt operum bonorum dulcissimos fructus efficiant, quod fiet si Philosophia discatur, vt soli Deo placeamus, vt eum solum quæramus, & amemus.

* * *

DVBIVM III.

An Philosophia sit scientia.

25. PRima sententia fuit veterum philosophorum, vt Heracliti, & Cratilli teste Arist. 1. & 4. *metaphys.* qui omnem scientiam negarunt. Plato tantum idearum volebat dari scientiam, non rerum naturalium, sicut & Socrates, qui ob hanc rationem cōtempta philosophia naturali ad moralem se ipsum conuertit. Huius etiam sententiæ fuerunt Academici nouæ Academiæ, cuius Princeps fuit Archisillas, cui successerunt Sensippus, Zenocrates, Palemon, & Crates. Academici namque Academiæ prioris fuit Plato, & sequaces, quorum præcipuum fundamentum fuit, incertitudo rerum naturalium, earumque fluxus, & perennis quædam mutabilitas.

26. Nostra sententia seq. conclusione explicatur. *Philosophia naturalis est vera, et propria scientia.* Constat ex Arist. loco cit. & tradunt omnes Peripatetici, & omnes Philosophi hoc loco. Non est tamen ista cōclusio ita intelligenda vt procedat de rebus naturalibus in particulari, seu in induiduo, hoc enim modo certū est non dari scientiam de rebus naturalibus, sed intelligi debet de rebus naturalibus in communi, quo modo neque per se oriuntur, neque per se intereunt, nec vllis mutationibus subijciūtur. Ens namque mobile, seu naturale, aut corpus naturale quod est obiectum nostræ philosophiæ, nulli subiacet mutationi, ac proinde per ordinem ad hoc philosophia definitur quod sit scientia entis naturalis, seu mobilis, &c.

27. Probatur 1. nam vt diximus in Logica *disp. vlt.* scire est rem per causam cognoscere, sed res naturales, modo explicato, possunt per causas cognosci, ergo possunt sciri. Maior ostenditur loco citato. Minor probatur, quoniam philosophia probat leuitatem ignis, ex materię paucitate; probat terræ grauitatem ob materiæ multitudinem, & densitatem;

pau-

paucitas namque materiæ, est causa leuitatis, & densitas est causa grauitatis. Probat philosophia quod arbores syluestres non perducunt suos fructus ad maturitatem, ex eo quod multum succum producunt quem digerere non possunt, & sic de alijs multis similibus.

28. Probatur 2. quia illa est verè, & propriè scientia, quæ probat passionem de re per suam essentiam; sed philosophia est huiusmodi; ergo, &c. Maior constat. Minor probatur, nam de homine probat risibilitatem per rationalitatem, & admirationem, de equo hinnibilitatem de leone rugibilitatem per suas essentias, &c.

29. Confirmantur ista, nam ille propriè scit qui reddit rationem sui dicti, resoluendo responsionem quæsiti in suam causam, ostendendo quod illius causa sit, & quod non possit aliter se habere, sed philosophus ita facere potest; ergo scit, ac proinde philosophia erit verè scientia. Maior nota est. Minor probatur, quoniã si Philosophus interrogetur, quare quædam arbores in autumno defrondescant? Respondebit, quia eo tempore deest humor in radicibus foliorum. Quod si rursus interroges, quare in hyeme adeo riget, vt tam homines, & animalia, quam plantæ rigorem sentiant, & ostendant? Respondebit, quia tunc temporis sol est in opposito augis, aut in maiori declinatione, ex quo sequitur rigor; quanto namque magis sol est in maiori declinatione, minus calefacit, ac proinde alget, & ex algore, rigor oritur.

30. Probatur 3. nam philosophia pertinet ad intellectum: ergo est habitus illius; sed non est ars, neque prudentia, neque intelligentia, neque sapientia; ergo est scientia. Antecedens constat, philosophia namque non est affectus, sed cognitio, & in hoc ordine perficit potentiã cognoscentem. Conseq. etiam constat, nam philosophia perficit potentiam cognoscentem, scilicet intellectum habitualiter, ipsum facilitando, & promptum reddendo, ergo, &c. Minor subsumpta ostenditur; nam philosophia non est ars, neque prudentia, quia non est habitus practicus, sed speculatiuus, vt dub. seq. dicetur. Neque est intelligentia, quia hæc versatur circa prima, & indemonstrabilia principia, non philosophia: neque est sapientia, quia non agit de primis & altissimis causis, quo nomine iuxta Arist. 1. *metaph. cap.* 1. *et* 2. solum gaudet metaphysica. Philosophia namque naturalis in solis naturalibus sistit, concludendo proprietates de suis subiectis per veras & legitimas causas, vt quod ignis sursum feratur quia est leuis, quod terra descendat, quia est grauis, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

31. Primum argum. nam scientia debet esse de perpetuis, & necessarijs; sed philosophia non est huiusmodi, ergo non est scientia. Maior constat ex dictis in Logica, & tradit Arist. in definitione demonstrationis, quod scilicet debet esse ex primis, veris, necessarijs, causisque conclusionis. Minorem probant veteres philosophi, quia res naturales oriuntur, & intereunt, varijsque mutationibus subiectæ sunt; ergo &c. Resp. negando minorem. Ad probationem constat ex dictis, quod res naturales vt tractantur à philosophia in communi sunt perpetuæ, & necessariæ, quia sic in communi non habent principium quo intereant, solum namque intereunt per accidens, ad indiuiduorum interitum. Igitur vt res naturales sciri possint sufficit quod sint perpetuæ, & necessariæ saltem negatiuè ex D. Tho. 1. *p. q.* 16. *art.* 2. *ad* 2.

32. Secundum argum. nam obiectũ philosophiæ non est necessarium neque in indiuiduo, neque in communi; ergo de eo non potest dari scientia. Antecedens probatur, quoniam necessarium est illud, quod nõ potest aliter se habere, sed obiectum philosophiæ etiam in communi potest aliter se habere, ergo non necessariũ. Minor probatur, accipiamus rosam, hæc enim neque in particulari, neque in cõmuni semper est, sed solum vere, non hyeme, & sic de alijs multis ad obiectum philosophiæ pertinentibus. Resp. quod rosa etiam quando non est, quantum ad existentiam, est quantum ad essentiam: imò

imò etiam quando non est quãtum ad existentiam conseruat aptitudinem ad essendum suo tempore. Et sic rosa non solum est necessaria quoad essentiam, sed etiam quoad existentiam vt sic, necessitate quadam physica, quatenus secundum rerum, causarumque naturalium ordinem non potest non poni suo tempore, licet hæc, vel illa possit impediri.

33. Tertium argum. nullum corruptibile potest per se sciri, quia non semper eodem modo se habet, sed omnia naturalia sunt corruptibilia, cum constent materia prima, quæ est primum principium corruptionis ex eo quod nunquam satietur forma, cum machinetur necem illi quam habet, vt habeat nouam, & sic habita ista, incipit etiam illi machinari, &c. Resp. quod res naturales solum sunt corruptibiles in singularibus ob rationem dictam, & sic de istis non datur scientia, nisi secundariò, prout continentur in naturis vniuersalibus, & incorruptibilibus saltem negatiuè.

34. Quartum argum. de entibus per accidens non datur scientia ex Arist. *6. metaph. cap. 2.* eo quod non habeant certam, & determinatam causam à qua dimanent; sed entia naturalia, quæ sunt sub consideratione physica sunt entia per accidens; ergo &c. Minor probatur, nam illa sunt entia per accidens, quæ constant ex rebus diuersorum prædicamentorum ex Arist. *5. metaph. cap. 7.* sed entia naturalia sunt huiusmodi, constant enim ex materia sensibili, quæ componitur ex substantia, quantitate, qualitate, &c. Resp. notando quod duobus modis potest aliquid componi ex rebus diuersorum prædicamentorum, primò tanquam ex partibus intrinsecis, & essentialibus, vt si homo componeretur ex homine, & albedine, & tunc homo albus esset ex rebus diuersorum prædicamentorum, & esset ens per accidens ad nullam scientiam pertinens. Secundò, vt vna pars sit intrinseca, & alia sit tantum limitatio, vel contractio illius, & talia composita non dicuntur entia per accidens, vt linea, & color, qua ratione fit linea visualis pertinens ad scientiam perspectiuæ, quia linea visualis dicit in recto solum rationem lineæ, rationem verò coloris solum tanquam limitationem, & contractionem illius. Pariformiter licet materia sensibilis includat substantiam, quantitatem, & qualitates, non tamen est ens per accidens, quia includit substantiam tanquam partem intrinsecam, & essentialem, at quantitatem, & qualitates tanquam limitationes, & contractiones illius.

35. Quintum argum. intellectus non est sensus, nec sensus est intellectus; ergo nec res sensibilis est intellectibilis, ac proinde res naturales cum sint sensibiles non possunt esse scibiles, cum solum res intellectibiles sint scibiles. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. res enim sensibilis est etiam intellectibilis; vnde & sunt sensibiles quatenus dicunt suum esse repræsentatum per species sensibiles, & sunt intellectibiles, quatenus repræsentantur per species intellectuales productę beneficio intellectus agentis.

36. Sextum argum. nam scientia non potest esse, nec inclinare ad falsa; sed philosophia inclinat ad multa falsa; ergo non est scientia. Minor probatur; nam philosophia tradit, & inclinat ad has propositiones. Sæuiente bruma riget tempus: regnante cane feruet calor: dominante leone æstus pungit: rubeus in sero indicat mane serenum, &c. & tamen ista & alia philosophiæ documenta frequenter fallunt. Resp. quod ista, & alia similia philosophiæ documenta non docentur absolutè à philosophia, vt semper vera, sed quod communiter contingant; communiter namque sunt vera; quod si aliquando fallant prouenit ex eo quod causæ naturales illorum effectuum ab alijs impediantur.

DVBIVM IV.

An Philosophia sit scientia speculatiua, an practica.

37. NOn defuerunt qui dicerent philosophiam esse scientiam practicam, non speculatiuam. Pro intelligentia sciendum quod scientia speculatiua illa est, quæ potissimè in sui obiecti contemplatione consistit, licet secundariò etiam ad aliquod opus descendat, per quod speculata declaret, vt patet in mathematica, quæ licet speculatiua sit, aliqua tamen conficit instrumenta in ordine ad suam speculationem. At scientia practica est illa, quę potissimè, & principalius respicit aliquid extra, seu opus, licet secundario possit in opere aliquid speculari.

38. His breuiter positis. Nostra, & communis sententia seq. concl. explicatur. *Philosophia est vera, & propriè scientia speculatiua.* Sic Arist. *6. metaph. cap. 1. & 11. metaph. cap. 6.* quem sequuntur Themistius, Philopponus, & Simplicius *in præfatione philosophiæ*, D. Thomas *super Boetium de Trinit. q. 5. art. 1.* Auicen. *in princ. metaph.* Ptolomeus in principio Almogesti, & omnes philosophi hoc loco.

39. Probatur 1. ratione Arist. loc. cit. nam si philosophia esset practica, vel esset actiua, vel effectiua, seu vel esset actionis, vel effectionis; neutrum dici potest; ergo non est practica. Non esset effectionis, quia principium effectionis non est in opere effecto, sed in operante efficiente; sed principium motus naturalis non est in operante, sed in ipsismet rebus, vt principium motus animalis producti non est in animali producente, sed in animali producto. Principium motus sursum in igne producto, est in ipso igne producto; ergo, &c. Neque esset actionis, quia principium motus actionis est à voluntate, vt principium ædificationis domus, principium saltationis, pulsationis instrumenti, &c. sed neque res naturales, neque earum actiones sunt à voluntate, sed à natura, ergo, &c.

40. Probatur 2. quoniam ille habitus est speculatiuus cuius finis est cognitio veritatis ex Arist. *2. metaph. cap. 1.* Sed finis philosophiæ est sola veritatis cognitio, ergo philosophia est habitus, seu scientia speculatiua. Minor probatur, nam ille habitus habet pro fine cognitionem veritatis, qui non efficit, non ponit suum obiectum, sed tantum illud considerat, & positum supponit, sed philosophia non ponit, sed supponit res naturales, quas considerat, & contemplatur. Et licet homo v. g. efficiat hominem quem considerat, non tamen fit homo per habitum philosophię, sed per generationem. Vnde ad habitum practicum requiritur quod res fiat per habitum, & non sufficit quod fiat à nobis. Soluuntur argumenta in contrarium.

41. Primum argum. nam medicina est scientia practica; ergo etiam philosophia, cum huic illa subalternetur. Antecedens docet Arist. *11. metaph. cap. 6.* vbi medicinã collocat inter artes factiuas, sic enim dicit. *Omnis ars, & scientia, principia quędam, & causas quærit, vt medicina, & vnaquæque reliquarum artium, quarum omne opus est in faciendo.* Idem tradit D. Thomas *super Boetium de Trinit. q. 5. art. 1.* Resp. notando diuisos esse medicos, & philosophos circa medicinam, an scilicet sit ars, an scientia: speculatiua, an practica. Aliqui namque eam faciunt artem, aut scientiam tantum practicam. Sic Argentarius *comment. 1. in artem paruam Galleni.* Hippocrates in principio Aphorism. dicens de medicina. *Vita breuis, ars verò longa.* Idem tradit Gallenus *lib. de constitutione artis*, quod etiam tradunt alij. Porrò alij volunt medicinam esse scientiam, idem Gallenus *in lib. suasorio ad bonas artes*, vbi non solum eam vocat scientiam, sed etiam omnium præstantissimam; & in principio *artis paruę* illam per scientiam definit dicens. *Esse scientiam salubrium, & insalubrium, & neutrorum.* Et Auicen. *lib. 1. Fen. 1. doctr. 1.* sic medicinam definit. *Est scientia qua humani corporis dispositiones noscuntur.* Idem tradunt alij medicorum peritissimi. Non desunt (vt Trusianus Monachus *in artem paruam Galleni*, & Montanus) qui dicunt medicinam & esse artem, & scientiam, diuersa

tamen

tamen ratione, nam vt est in mente, est scientia, & doctrina; vt verò ad opus refertur est ars.

42. Communior medicorum, & philosophorum sententia est, quod medicina alia sit theorica, seu speculatiua, & alia practica, sic Auicenn. supra Christoph. a Vega *in præfat. oper. medic.* Argentar. supra & alij. Theorica est illa quæ disputat de modis medendi, de elementis, humoribus, de varijs temperamentorum generibus, de partibus similaribus, & dissimilaribus, seu organicis, &c. At practica est illa, quæ tota est in morbis repellendis, in reparanda sanitate deperdita, in præseruando ab infirmitatibus, &c. Quando ergo Aristoteles, D. Thomas, & alij dicunt medicinam esse practicam, aut artem, loquuntur de hac vltima, quæ est factiua sanitatis, non temere, aut casu, sed recta cum ratione; ars enim definitur ab Arist.6. metaph. c.6. *habitus recta cum ratione factiuus*. Et qui dicunt medicinam esse scientiam, subalternari physicæ, esse partem philosophiæ, &c. intelligi debent de priori quæ cum ratione progreditur, cum veras, & legitimas rei causas consideret.

43. Secundum argum. nam medicus cognitionem speculatiuã reuocat ad opus, speculatur namque medicus, & studet vt morbos repellat, vt sanitatem inducat, vt ab infirmitatibus præseruet, &c. ergo medicina est scientia practica, aut ars, cum nõ speculetur vt ibi sistat, sed speculatur vt operetur, ac proinde refert speculationem ad opus; non opus ad speculationem. Resp. quod ex hoc quod medicus referat studiũ, & speculationem ad opus, non ob id sequitur quod medicina theorica sit practica, vt enim aliquid sit practicum necesse est, quod ex se, suaque natura ad opus ordinetur, nec sufficit quod ordinetur ad opus ex intentione operantis; aliàs etiam philosophia posset esse practica, sicut & mathematica, & metaphysica, cum possint ex intentione operantis ordinari ad opus.

44. Sed quæres, an re vera medicina sit pars philosophiæ, illique subalternetur? Resp. affirmatiuè, constat ex dictis in Logica de subalternatione scientiarum, vbi potissimam subalternationis rationem posuimus, quod idem sit obiectum subalternantis, & subalternatæ, & quod subalternata solum addat supra obiectum subalternantis quandam differentiam accidentalem, nam perspectiua addit supra lineam, quæ pertinet ad obiectum Geometriæ visualitatem, & sic considerat lineam visualem; cum autem medicina addat sanitatem supra ens mobile, & sic considerat ens, seu corpus sanabile, sequitur quod subalternetur philosophiæ quæ respicit ens, seu corpus mobile. Tum quia medicus vtitur conclusionibus philosophiæ tanquã principijs ad suas conclusiones medicas inferendas. Vnde Hypocrates *in lib. de natura* probauit dari in hominibus quatuor humores, ex hac conclusione philosophica, quod in homine dentur quatuor elementa in virtute; cum enim humores elementis consentiant, & correspondeant, sequitur quod si in homine dantur quatuor elementa, debeant etiam dari quatuor humores, &c. Aduerte tamen quod solum medicina theorica subalternatur philosophiæ, non practica, vt patet.

45. Tertium argum. nam philosophia agit de ijs quæ fiunt à nobis; ergo est scientia practica, aut ars. Conseq. constat, scientia namque practica agit de ijs quæ à nobis fiunt. Antecedens ostenditur, quia philosophia agit de operibus intellectus, & voluntatis, de specie impressa, & expressa, &c. sed ista fiunt à nobis, ergo, &c. Resp. quod ad hoc vt aliqua sit scientia practica non sufficit, quod sit de rebus quæ fiunt à nobis, seu quod sit de obiecto operabili, sed rursus requiritur quod in illud tendat modo operabili, vt operatio fiat per cognitionem, quæ sit regula, & modus agendi; nam si quis tendat in domum definiendo, diuidendo, argumentando, &c. tendit in obiectum operabile, sed non modo operabili, cum iste modus non assumatur vt regula proxima agendi, & modo operabili, quomodo scilicet domus fieri debeat, sed modo speculabili. Quare licet dictæ operationes, & species sint quid operabile, non tamen philosophia tẽdit in illas modo operabili, sed speculatiuo, quia non docent

qua ratione sint producendæ, sed quænam sit earum natura, proprietates, &c.

46. Quartum argum. nam illa scientia est practica, quæ refertur ad opus, sed cognitio philosophica est huiusmodi, ergo est practica. Maior videtur certa. Minor probatur, nam potest quis referre ad Dei amorem non solum quicquid lumine philosophico cognoscit de Deo, vt quod sit infinitus, sapiens, immensus, æternus, &c. sed etiam quicquid eodem lumine cognoscit de rebus naturalibus, ergo, &c. Resp. distinguendo maiorem: illa sciẽtia est practica, quæ refertur ad opus per se, suaque natura, conceditur: ex intentione operantis, negatur. Cognitio ergo philosophia referri potest ad opus ex intentione operantis, non ex se, suaque natura.

DVBIVM V.

An Philosophia sit vna scientia vnitate specifica.

47. PRima sententia est Antonij Mirandulani *lib. 12. de euersione singularis certaminis cap. 6. & 7.* Benedictique Pererij *lib. 1. phil. cap.* 8. qui volunt vnam tantum dari scientiam secundum speciem, scilicet metaphysicam, alias autem scientias solum esse partes illius. Hanc sententiam reiecimus in Logica. Secunda sententia est quod philosophia sit multiplex specie, vt vna sit naturalis de qua agitur in 8 *lib. physicorum*; alia cælestis, de qua agitur in libris de cœlo; alia animastica de qua agitur in libris de anima, &c. Sic aliqui moderni in suis conclusionibus, & Caiet. Capreol. & Soncinas apud Masium *num. seq. cit.*

48. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Philosophia est vna specie scientia secundum omnes suas partes.* Sic tradunt communiter Philosophi hoc loco, pro quo videri possunt Masius *hic q. 3.* Lerma *hic q. 1.* Hieronymus Pla *9. hoc loco q. 2.* & alij cõmuniter. Quibus addo Sotum *hic q. 1. concl. 4. & lib. 1. de demonstrat. cap. 25. q. vnica*. Bruxellensem *hic q. 2.* Bannes *1. de ortu, & inter. q. 1. ad 4.* & Matsil. *q. 2. prolog. sent. art. 4.* Pro quo nota nos non loqui de philosophia secundũ quod dicit tum principia, tum conclusiones opinabiles, quæ in ea sunt, tum conclusiones scientificas, hoc enim modo sunt diuersi habitus, scilicet principiorum, opinionis, & scientiæ, cum ista, & habeant diuersa media formaliter, diuersaque lumina, &c. sed loquimur de philosophia vt dicit tantum conclusiones scitas, seu prout est scientia.

49. Probatur 1. quoniam illa scientia est vna in specie athoma, quæ licet habeat obiectum multiplex in esse rei, formaliter tamen, & in esse obiecti est vnum tantum; sed obiectum philosophiæ est vnum tantũ in esse obiecti licet materialiter sit multiplex; ergo philosophia est vna tantum scientia formaliter in specie athoma. Maior constat ex dictis in Logica de specificatiuo scientiarum. Minor probatur, nã illud obiectum est vnum tantum formaliter in esse obiecti, quod habet vnam tantũ rationem *quæ*, & *sub qua*; sed huiusmodi est philosophia; ergo &c. Hanc minorem ostendo, nam in philosophia est vna ratio *quæ*, & est ratio entis, seu corporis mobilis, vt postea videbimus: est etiam vna ratio *sub qua*, & est abstractio à materia singulari, & concernens materiam sensibilem; ergo, &c.

50. Probatur 2. ratione Arist. 1. *de demonstrat. cap. 23.* vbi docet scientias distingui per obiecta, & principia, vbi per obiecta intelligit rationes formales *quæ*, & *sub qua* obiecta considerantur; per principia verò, non intelligit principia essendi, sed cognoscendi, & essendi simul, & sunt media formaliter, quibus vtitur ad demonstrandas affectiones, & proprietates de obiecto sub tali abstractione; sed philosophia demonstrat de ente mobili sub abstractione à materia singulari, passiones illius per principia, seu media eiusdem rationis formalis, quæ scilicet solum ordinantur ad demonstrandas passiones entis mobilis sub dicta abstractione; ergo, etc.

51. Probatur 3. nam illa scientia est vna in specie athoma, cuius obiectum est vnum in genere scibili; ergo philosophia est vna in specie athoma. Maior nota est; vnitas

vnitas namque scientię desumitur ex vnitate obiecti, non materialiter, sed formaliter, ac proinde in genere scibili. Minor probatur, quia illud obiectum est vnum in genere scibili, quod vno modo attingitur à scientia, sed ens mobile attingitur vno modo à philosophia, scilicet per principia essendi, & cognoscendi naturæ; per hæc enim cognoscit attributa, & proprietates entis mobilis; ergo, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

52. Primum argum. nam philosophia distinguitur in duos habitus, scilicet in illum qui producitur per demonstrationem *propter quid*, seu à priori; & in illum qui producitur per demonstrationē *quia*, seu à posteriori; ergo non est vnus habitus in specie athoma. Antecedens probatur, nam scientia *quia*, & *propter quid* est multiplex genere; ergo non possunt componere vnum, eumdemque habitum in specie athoma. Antecedens probatur; nam scientia *quia*, & *propter quid* se habent vt scientia, & opinio, sed hæc sunt multiplicis generis, ergo, & illa. Tum quia distinctio scientiæ desumitur etiam à medijs; sed media à priori, & à posteriori, sunt distincti generis; ergo etiam scientia à priori, & à posteriori erunt distincti generis, & sic non poterunt constituere vnum, eumdemque habitum in specie athoma.

53. Resp. 1. cum Pla loco citato esse re ipsa duos habitus philosophiæ, alterū *propter quid*, & alterum *quia*, quod probant rationes adductæ in argumento. Resp. 2. non esse nisi vnum habitum philosophiæ, qui de eodem obiecto, & sub eadem abstractione probat *propter quid* sui obiecti, & *quia*, licet enim demonstratio *propter quid*, & *quia* materialiter sint diuersæ speciei, tamen formaliter sunt eiusdem speciei, & respiciuntur ab habitu tanquam secundarium, & primarium, sicut enim charitas respicit Deum tanquā obiectum primarium, & creaturam tanquam obiectum secundarium, & ob istos respectus non multiplicatur, quia secundarium respicitur sub ratione primarij. Ita quia scientia respicit primariò obiectum vt demonstrabile *propter quid*, & secundariò vt demonstrabile per *quia*, ideo non constituuntur diuersi habitus. Constituerentur si primariò vtrumque inspicerentur. Distinctio autem scientiæ desumitur à medijs primariò inspectis, non primariò, & secundariò; vt patet.

54. Secundum argum. Obiecta horum librorum habent diuersas abstractiones speciei; ergo ponunt diuersos speciei habitus. Antecedens probatur, nam magis abstrahit ens mobile ad vbi tantū, quam ad vbi, quantitatem, & qualitatē, sed corpora cælestia sunt mobilia ad vbi tantum, & horum consideratio pertinet ad libros de Cœlo, & ista corpora inferiora sunt entia mobilia ad quantitatem, & qualitatem, & de istis agitur in istis libris, ergo, &c. Nec valet quorumdam responsio, quod ista diuersitas abstractionis est tantum materialis, cum conueniat in vna abstractione totali à materia singulari, & concernente materiam sensibilem ab vno, eodemque habitu philosophiæ inspectum. Nam contra est, quia intra eandem abstractionem à materia sensibili, constituuntur diuersa scibilia, diuersæque scientiæ specie distinctæ, vt Mathematica, Geometria, & Arithmetica, omnes namque istæ scientiæ distinguuntur specie, & abstrahunt à materia sensibili, licet sit diuersitas sufficiens pro causandis diuersis scibilibus, & scientijs, nam mathematica abstrahit à materia sensibili considerando quantitatem vt sic, Geometria considerat quantitatem vt mensurabilem, & Arithmetica considerat quantitatem vt numerabilem. Ergo etiam intra genus abstractionis à materia singulari dabuntur diuersæ abstractiones specificæ constituentes diuersa obiecta scibilia, diuersasque specie scientias.

55. Resp. sustinendo solutionem traditam, ad impugnationem dico esse disparitatem, nam abstractio tunc diuersificatur specie cum principia tendendi speciei diuersificantur, in nostro casu non diuersificantur, nam philosophia quoad omnes partes vtitur eisdem principijs entis mobilis, imò vtitur vno, eodemque prin-

principio radicali motus quod est natura; &, sic cum sit vnum principium radicale totius philosophiæ, sequitur quod principia proxima diuersarum partium non nisi materialiter diuersificentur. Cœterum Mathematica, Geometria, & Arithmetica, diuersis vtuntur principijs tum in essendo, tum in cognoscendo, nam Geometria vtitur quantitate continua sub ratione mensuræ, quæ est indiuisibilis Aritmetica vtitur quantitate discreta, scilicet numero, mathematica autem præscindit, quæ principia sunt specificè diuersa, licet conueniant in ratione communi quantitatis.

DVBIVM VI.

Quodnam sit obiectum philosophiæ naturalis, seu physicæ.

56. PEr philosophiam naturalem intelligimus hãc philosophiæ partem, quæ physica appellitatur, cuius obiectum inquirimus. Pro quo nota 1. quod duobus modis potest huius scientiæ obiectum assignari, scilicet in communi, seu in confuso, & distinctè, proprioque nomine. Primo modo dicuntur obiectum physicæ res omnes sensibiles, quas habemus præ oculis, videmusque nunc moueri, nunc quiescere, quæ propterea dicuntur naturales, quia in se ipsis habent naturam, quæ est principium motus, & quietis, qua ratione physica, seu philosophia dicitur naturalis; contemplatur namque principia, partes, & accidentia rerum naturalium. Res autem naturales sunt corpora substantialia, simplicia, vt elementa; vel mixta inanimata vt lapis, & metalla; vel animata sensitiua, vel animata vegetatiua, vt sunt animalia, & plantæ; vel animata animæ rationali, vt est homo; nec præterea dantur aliæ substantiæ naturales abstrahentes à materia singulari, & concernentes materiam sensibilem, quæ tanquam subiectum, aut obiectum considerentur à nostra philosophia.

57. Nota 2. quod si loquamur de obiecto philosophiæ naturalis in confusò tunc non probatur, neque probari potest, neque etiam inquiritur, sed supponitur, eo quod per physicam intelligemus scientiam rerum naturalium, neque de hoc controuersia esse potest; sed difficultas est de obiecto determinatè, & distinctè, quod scilicet sit assignandum. Aliqui confundunt subiectum, & obiectum, quod absolutè verum non est, quia subiectum propriè est illud de quo passiones demonstrantur, at obiectum est illud in quod scientia tendit, considerando illius affectiones, & proprietates. Tamen quantum ad præsens per subiectum, & obiectum illud intelligimus, quod ab Arist. vocari solet scibile, in quo includuntur ratio *quæ*, & *sub qua*, seu ratio considerata, & modus considerandi, vel vt alij dicunt obiectum, seu subiectum materiale, & formale.

58. In hoc ergo obiecto assignando sententiæ omnes ad duo capita reuocari possunt, seu sunt de hac re duæ communes sententiæ. Prima est, quod obiectum physicæ sit corpus naturale, vel mobile, siue substantia corporea, naturalis, aut mobilis, omnia namque ista in idem recidunt. Hanc sententiam sequuntur Magnus Albertus *tract.* 1. *cap.* 3. Auicenna, Algazel, & alij apud Conimb. *hic q.* 4. *cap.* 1. Pererius *hic cap.* 3. Zabarell. *cap.* 2. Picol. *lib.* 1. *cap.* 25. & 28. Bonamicius 1. *de motu*, Achill. *initio* 1. *phys.* & alij.

59. Secunda sententia est, quod obiectum physicæ sit ens mobile, non corpus mobile, aut naturale. Sic D.Thom. *initio physic.* Caiet. *in quæsito de hac re*. Ferrar. 1. *phys. q.* 2. Sot. *ibid. q.* 1. *concl.* 5. Soncin. 4. *metaph. q.* 11. Iauel. 1. *phys. init.* Aquar. 1. *metaph. q.* 1. *ad* 4. Flandria 6. *metaph. q.* 2. Gratia Dei 1. *phys. q.* 1. Iandun. Tolet. Conimbr. Lerma, & alij cõmuniter hoc loco.

60. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Si loquamur secundum rem, et ens mobile, et corpus mobile sunt obiectum physi-*

physica, cum eandem rem significent. Tamen si loquamur secundum maiorem expressionem, melius exprimitur per ens mobile, quam per corpus mobile. Sic tradunt N. Complut. *hic disp.* 1. *qu.* 1. Et ista est plana mens D. Thomæ, nam per ens mobile nil aliud intellexit nisi corpus mobile, seu corpus naturale, vt rectè probat Piccol. loco cit: & patet ex proemio primi libri de cælo, vbi expresse docet obiectum physicæ esse corpus mobile. Idem habet 1. *poster. lect.* 4. vbi docet substantiam mobilem esse obiectum physicæ. Idē tradit 1. *p. q.* 84. *art.* 1. *& de verit. q.* 14. *art.* 8. *ad* 16. *&* 4. *physic. tex.* 74. Quod idem sit ens mobile, & corpus mobile, constat, quia quoties differentia inferior additur rationi superiori, illam ita restringit, limitat, & coarctat, vt stet pro eo cuius talis differentia est proximè cōstitutiua, & sic cum mobilitas, quæ est differentia corporis, additur enti, ita illud restringit vt stet pro hoc ente, scilicet pro corpore, sed antequam probemus secundam partem.

61. Sciendum, quod particula illa *mobile*, quæ ponitur vt differentia contractiua entis, & constitutiua corporis mobilis, sumi potest dupliciter, primò aptitudine proxima ad motum, quo modo est proprietas corporis naturalis. Secundò pro principio primo substantiali, cui talis proprietas debetur, seu à quo pullulat, & hæc est ipsa substantia naturalis. Cum ergo dicimus ens mobile, aut corpus mobile inquantum mobile esse obiectum physicæ, non intelligitur primo modo, quia proprietas obiecti, non est ratio formalis obiecti, sed intelligimus secundo modo, solemus namque quandoque principia explicare per proprietates, quocirca idem est dicere corpus naturale, & corpus mobile.

62. Quod autem melius explicetur obiectum physicæ per ens mobile, quam per corpus mobile probatur 1. ratione D. Thomæ, quia nulla scientia probat suum obiectum, sed illud supponit, vt omnes fatentur, & colligitur ex Arist. 1. *poster. tex.* 2. *&* 6. *metaph. tex.* 1. Sed in physica demonstratur corpus esse mobile, non ens; ergo, &c. Minor probatur, nam Arist. 6. *phy. tex.* 32. probat omne mobile esse corpus, non tamen probat quod omne ens sit mobile.

63. Occurres pro aduersarijs negando minorem, nihil enim est in physica notius quam dari corpus mobile, neque hoc eget probatione, sed tantum vocabulorum explicatione; neque Arist. probat dari corpora mobilia, sed quod si aliquod mouetur debet esse diuisibile, imò sufficeret ad rationem Arist. quod esset linea, aut superficies, vel etiam corpus mathematicum, idest quantitatis trinæ dimensionis, licet quia non datur quantitas nisi in corpore, inferri posset omne corpus esse mobile. Sed contra, nam re vera Arist. demonstrat loco citato corpus esse mobile, non per motum, quia tunc probaret circulariter, & idem per idem, vel solum à posteriori, & per effectum, sed probat per diuisibilitatem, aliàs corpus moueri non posset, cum non possit idem secundum omnes partes esse simul vel in eodem *nunc*, vel in eadem parte spatij, & sic probat dari corpus mobile, seu corpus esse mobile, quia est diuisibile, vnde concludit dicens: *Omne autem quod mutatur, diuisibile necesse est; nam cum è quodam in quoddam fit omnis mutatio, cum est quidē in eo in quod est mutatum, non vlterius, vt patet, mutatur.* Vbi non loquitur solum de mutatione, seu mobilitate locali, sed de quacumque quæ est sub consideratione physica. Vide D. Th. & alios expositores ibidem.

64. Probatur 2. nam in assignando obiecto scientiæ nihil debet inuolui quod necessariò indigeat probatione in illa scientia, sed qui dicit corpus mobile esse obiectum physicæ, aliquid inuoluit quod indiget probatione in physica, ergo malè assignat. Minor probatur, quia qui dicit corpus mobile esse obiectum physicæ, dicit mobilitatem non reperiri nisi in corporibus, nam obiectum materiale non debet minus latè patere quam formale, & consequenter dicit omne mobile esse corpus: sed hoc necessariò probatur in phy-

physica; ergo inuoluit aliquid quod est probandum. Tum quia obiectum in sciẽtia est illud quod supponitur tanquam notissimum, & adæquatum fundamentum suarum passionum, sed non supponitur in physica corpus esse adæquatum fundamentum motus, sed probatur; ergo, &c. Tum etiam quia omne quod mouetur est corpus, seu qui probat omne quod mouetur esse corpus, probat mobilitatem esse in corpore, & per consequens probat dari corpus mobile, sed physica supponit dari suum obiectum; ergo corpus mobile non est obiectum physicæ, saltem secundum hanc expressionem,

65. Probatur 3. quia obiectum, vel subiectum in scientia est id cui competit præcipua passio illius, & quod ponitur in definitione talis passionis, sed hoc in physica non est corpus, sed ens; ergo non corpus, sed ens mobile erit obiectũ physicæ. Minor probatur, nam præcipua passio physica est motus, qui diuiditur in quatuor species, scilicet generationem, alterationem, augmentationem, & motum localem; sed in definitione talis motus non ponitur corpus vt subiectum, sed ens, ita namque definitur 3. phys. tex. 6. *motus est actus entis in potentia prout in potentia*, idest, est actus entis mobilis, vt mobile est; ergo ens mobile est præcipuũ subiectum passionis physicæ, scilicet motus.

66. Probatur 4. nam mobile, seu naturale latius patet quam corpus, sed ratio formalis obiecti non debet latius patere quam materialis; ergo malè assignatur pro ratione, seu pro obiecto materiali corpus. Minor nota est. Maior probatur, nam non sola substantia est naturalis, & mobilis, & multo minus solum corpus, quod est species substantiæ, sed etiam accidentia dicuntur naturalia, imò dantur etiam priuationes naturales, & etiam accidentia dicuntur entia mobilia, quoniam alterantur, generantur, & destruuntur, ergo melius ens mobile quam corpus mobile dicetur esse obiectum physicæ. Tum quia subiectum, seu obiectum in scientia debet significari terminis notissimis; sed notiores termini sunt ens mobile quam corpus mobile; ergo, &c.

67. Probatur demum varijs testimonijs Arist. nam 4. *metaph. tex.* 1. *& 6. metaph. tex. item* 1. docet quod sola metaphysica considerat ens vt ens in communi, reliquæ verò scientiæ considerant partem entis, id est aliquam speciem entis; ergo etiam physica considerabit partem entis, sed hæc non potest esse aliud quam ens mobile, ergo per Aristotelem ens mobile erit sub consideratione physica. Et 12. *metaph. tex.* 19. docet quod in omni prædicamento sunt tria principia, scilicet materia, forma, & priuatio, quæ sunt principia mutationis, & consequenter in omni prædicamento est aliquid mobile; sed hoc non potest esse corpus, quod solum est in prædicamento substantiæ; ergo cum omne mobile consideretur à physica, sequitur quod non corpus mobile, sed ens mobile pertineat ad considerationem physicam. Soluuntur argumenta in contrarium.

68. Primum argum. quoniam cum dicitur ens mobile esse obiectum physicę, vel ens intelligitur esse obiectum materiale, & mobile formale, sicut cum dicimus ferrum vt frænifactibile est obiectũ frænifactoriæ: vel certè vt totum hoc aggregatum ex ente, & mobili est obiectum materiale, & ratio formalis sit ipsa mobilitas reduplicatiuè accepta, vt sensus sit quod ens mobile inquantum mobile est obiectum physicę; neutrum dici potest, ergo, &c. Non primum, vt fatentur Thomistæ, quia tunc assignaretur obiectum materiale valde remotum, quod non sufficit quando volumus determinatè assignare obiectum; vnde cum volumus assignare obiectum medicinę non dicimus est ens sanabile, sed dicimus quod est homo sanabilis, ens autem est subiectum remotum mobilitatis, non enim omne ens est mobile; ergo sicut committitur vitium cum in definitione proprij ponitur genus remotum relicto proximo teste Arist. 6. *topic. loco* 84. *&* 2. *poster. tex.* 69. *&* 70. vt si quis diceret homo est ens rationale, ita vitiũ est in assignatione obie-

ćti

ĉti ponere pro subiecto materiali materiã remotam: Tunc enim obiectum materiale magis latè pateret quam formale. Neque dici potest secundum, quod scilicet totum hoc aggregatum, nempe ens mobile sit obiectum physicæ, ita vt duo ista vocabula significent vnam rem, sicut ens per se significat substantiam, & ens in alio significat accidens; ita ens mobile significet vnam aliquam rem, quæ reduplicatiuè considerata vt mobilis est, constituat obiectum physicæ. Hoc inquiunt, dici non potest, nam vel illa vocabula ens mobile significant re ipsa aliquid aliud præter corpus mobile, nempe rationem aliquam communem, vel idem significat quod corpus mobile, non rationem aliquam communem, quia restringitur ens per mobilitatem vt stet pro re determinatè mobili, quæ est corpus. Si significet idem quod corpus, quare non exprimũt obiectum physicæ per corpus, cum sit genus proximum, & magis res exprimatur per genus proximum quam per remotum.

69. Resp. quod vtrumque dici potest, vt scilicet ens sit obiectum materiale, & mobile formale, & licet ens secundum se magis latè pateat, nam tamen prout cõtrahitur per mobile tunc enim restringitur vt supponat pro corpore, seu pro substantia corporali mobili, seu mutabili, modo explicato; & licet ens sit genus remotum, tamen quandoque melius est explicare rem per genus remotum quam per proximum, quando scilicet genus remotum est notius, vt contingit in nostro casu, non sic quando genus proximum est notius, vt in exemplo allato contingit cũ dicitur. Homo est ens rationale; animal namque est notius, & magis sensibile quã ens: non tamen corpus cum explicandũ sit de quo corpore intelligatur cum dicitur corpus mobile, vt scilicet intelligatur de corpore tum substantiali, tum accidentali propriè & impropriè dicto, quod etiam dicitur de qualitatibus, & quibuscumque accidentibus mobilibus motu siue generationis, siue alterationis, &c. qui motus non ita bene explicantur per corpus mobile, quã per ens mobile, quod etiam dicitur de accidentibus. Potest etiã dici, quod per ens mobile intelligatur aggregatum ex ente, & mobili, seu mobilitate, vt dicit quandam rationem communem ad omnia mobilia naturalia siue motu generationis, siue alterationis, siue augmentationis, siue motu locali, cum omnes isti motus pertineant ad considerationem physicam.

70. Secundum argument. nam ideo Thomistæ, assignant pro obiecto physicæ ens mobile, & non corpus mobile, quia corpus mobile inuoluit aliquid quod est probandum vt ex nostris rationibus constat, sed hoc idem currit de ente mobili; ergo, &c. Minor probatur, quia per nos idem sunt secundum rem ens mobile, & corpus mobile; ergo quod Thomistę dicunt de corpore mobili, idem dici debet de ente mobili. Resp. quod licet secundum rem sint idem corpus mobile secundum modum à nobis explicatum, & ens mobile, & sic secundum rem sit eadem vtriusque ratio, tamen secundum rationem expressam aliquid potest probari de vno, quod non probatur de alio, vt ex dictis colligitur. Cæterum ista magis explicata manebunt ex dicendis dub. seq.

DVBIVM VII.

An sub obiecto physicæ comprehendantur sola substantiæ, & entia materialia, an etiam spiritualia vt Angeli.

71. HOc dubium aliqui sic proponunt: an obiectum physicæ sit aliquid communius corpore naturali, seu an sit quid vniuersalius, vt etiam comprehendat Angelos, an vero sit quid minus vniuersale quam corpus naturale, &c. Prima sententia est Scoti, & Scotistarum, vt Antonij Andreæ 1. *met. quæst.* 1. Trombettæ 6. *metaph. q.* 2. & aliorum tenentium, quod obiectum physicæ sit substantia naturalis, & mobilis prout includit etiam Angelos. Cuius sententiæ fundamentum potissimum est, quia etiam Angeli naturaliter mouentur, vt ex sacris lit-

litteris colligitur, licet ignotum fuerit Aristoteli. Hanc sententiam tenet etiam Auersa ex suppositione quod physica esset sciētia distincta à metaphysica, quam suppositionem negat. Putat ergo Auersa quod dato, & non concesso quod physica distinguatur à metaphysica, eius obiectum erit substantia mobilis, aut ens mobile, vt est commune entibus mobilibus materialibus, & immaterialibus, vt Angelis.

72. Secunda sentētia dicit obiectum physicę esse ens mobile prout solas comprehendit substantias materiales mobiles, etiam includendo materiam, & formam. Sic Alphons. à Veracruz hoc loco. Antonius Scaymus hic, & alij. Tertia sententia tenet, quod obiectum physicæ sit sola substantia materialis composita, & completa, hanc tenet Pontius *hic q.* 1. Quarta sententia tenet quod nihil mobile vt mobile sit obiectum physicæ, sed naturale vt naturale, quod est corpus, seu substantia naturalis. Quinta sententia ait, quod obiectum physicæ sit corpus, aut substantia generabilis, & corruptibilis.

73. Nostra sententia seq. conclusione explicatur. *Obiectum physicæ est ens mobile vt est quid commune ad omnia mobilia materialia siue substantialia, siue accidentalia tantum, & nullo modo, vt est commune ad spiritualia, vt sunt Angeli, & accidentia spiritualia, quæ licet sint suo modo mobilia, non tamen motu qui cadat sub consideratione physica*. Sic Gratia Dei *qu.* 1. *physicæ*. Ferrar. *q.* 2. & alij Thomistæ, qui ita in particulari de obiecto physicæ disceptarunt; multi enim solum in communi dixerunt obiectum physicæ esse ens mobile, non descendendo ad magis particularia. Quod obiectum physicæ sit ens mobile, vt est quid commune ad omnia mobilia materialia siue substantialia, vt comprehendunt tum substantias completas, tum incompletas, vt materiam, & formam, constat ex dictis dubio præcedenti, physica namq; maximè vt cōprehendit libros de generatione, de anima, & de cælo, agit de omnibus motibus, generatiónis, corruptionis, alterationis, augmentationis, & motu localis, agit de materia, forma, & priuatione, quæ sunt principia entium naturalium, agit de loco in quo fit motus, agit de tempore sub quo fit motus, &c.

74. Quod autem ad obiectum physicæ non pertineant Angeli, nec accidētia spiritualia, nisi quatenus dependent à materia sensibili, vt fit in libris de anima, vbi agitur tum de anima, tum de potentijs eius, quatenus anima est forma corporis, & potentiæ aliquo modo depēdent à corpore probatur, nam Angeli, & idem est de accidentibus spiritualibus secundum se, abstrahunt non solum a materia sensibili, sed etiam intelligibili, ergo non pertinent ad obiectum physicæ. Antecedens constat. Conseq. probatur, nam physica solum abstrahit à materia singulari, vt concernit materiam sensibilem; ergo eius consideratio non potest extendi ad materiam insensibilem, nulla namq; scientia sicut non potest exire extra proprium obiectum, ita neq; extra propriam abstractionem. Per hęc patet ad fundamentum contrariæ sentētiæ.

75. Quæres 1. quodnam sit obiectū horum octo librorum physicorum? Resp. quod obiectum primarium est ens mobile substantiale, seu corpus substantiale. Physica namq; auscultatio primariò agit de ente mobili substantiali, deq; principijs eius, de causis, &c. Cæterum physica vt comprehendit omnes suas partes, habet pro obiecto ens mobile in ea communitate, & vniuersalitate dicta.

76. Sed obijcies, nam obiectum sciētiæ debet esse quid vniuocum, sed substantiæ, & accidenti nihil dari potest cōmune vniuocum, vt diximus in Logica, & tradunt communiter Philosophi; ergo ens mobile in ea vniuersalitate dicta *n.* 73 non potest esse obiectum physicæ. Nec valet dicere quod licet à substantia, & accidente non possit abstrahi vnus conceptus vniuocus entis, poterit tamen abstrahi conceptus communis vniuocus mobilis, quia mobilitas potest concipi vt communis substantiæ, & accidenti. Sed contra, nam mobilitas accidentis est accidēs, & mobilitas substantiæ, est substantia; ergo si substantiæ, & accidenti nihil dari potest commune vniuocum in ratione entis,

tis,neque dabitur in ratione mobilitatis, cum & hæc sit ens, &c. Resp. ergo quod licet obiectum formale debeat esse vniuocum, obiectum tamen materiale potest esse æquiuocum, vt patet in ente, quod est obiectum tum metaphysicæ,tum intellectus, cum tamen non sit vniuocum respectu Dei, & creaturæ,& respectu substantiæ, & accidentis. Bene verum est, quod prout stat sub tali modo attingibilitatis dicit vniuocationem, vt alibi explicuimus.

77. Quæres 2. quomodo ens mobile possit dici obiectum physicæ,cum physica in nulla sui parte agat de ente mobili? Resp. quod scientiæ non tractant de suo obiecto formali, sed tantum de obiecto materiali, quod sub tali ratione formali continetur, patet autem quod sub ente mobili continentur omnia quę traduntur in physica; nam in 1. lib. agitur de principijs rerum naturalium, scilicet materia prima, & forma quæ sunt entia mobilia; illa ad formam, ista ad materiā. In 2. lib. agitur de natura, quæ est principium motus, & quietis. In 3. lib.agitur de motu, qui est actus entis in potentia, &c. In 4. lib. agitur de loco qui est vltima superficies continentis,&c. in quo locatum moueri potest. In 5. lib. agitur de ijs ad quæ datur motus,&c. In 6. lib.agitur de compositione continui, quæ non nisi per motum fieri potest. In 7. lib.agitur de principijs motus, à quo scilicet moueantur grauia, & leuia, &c. In 8.lib. agitur de æternitate mundi,an scilicet ab æterno potuerit esse motus generationis, &c.

78. Quæres 3. quomodo intelligatur id quod communiter dicitur, quod scilicet scientiæ debent supponere suum obiectum? Resp. quod hoc intelligi non potest quoad existētiam, cum certum sit, quod possit dari scientia de obiecto non existente. Sed intelligi debet in hoc sensu, quod obiectum scientiæ de quo ipsa scientia demonstrat aliquam passionem, debet supponi passioni, nec potest esse passio alterius de quo demonstretur, sed si sit passio, demonstrari non potest, sed supponi debet. Et sic si scientia componat demonstrationem v. g. in prima figura,maior debet esse nota, & supponi,non probari.

79. Quæres 4. quænam sit ratio formalis sub qua obiecti physicæ? Res. quod ratio formalis *sub qua*, alia se tenet ex parte obiecti, & hæc in physica est abstractio non actiua, sed passiua, qua obiectum abstrahit à materia singulari, & cōcernit sensibilitatem, seu est sensibilitas secundum se. Et alia se tenet ex parte potentiæ, & est modus tendendi ipsius potentiæ, vel habitus in tale obiectum, qui modus est tale, vel tale medium, seu principium,quod in nostro casu erit ratio mobilitatis supra explicata, non quidem formalis, & proxima, sed radicalis, seu naturæ, quatenus scilicet physica attingit suum obiectum sub ratione naturæ, quę est principium radicale, & primum cuiusuis motus.

80. Quæres 5. an omne ens mobile, seu an omne ens naturale, aut corpus naturale pertineat ad obiectum physicæ? Prima est aliquorum sententia, quod non omne corpus naturale, seu mobile sit obiectum physicæ, sed tantum corpus generabile, & corruptibile, & sic per hanc sententiam excluduntur cæli, qui sunt corpora ingenerabilia, & incorruptibilia. Cum verò inter corpora incorruptibilia sint aliqua simplicia, quæ dicuntur elementa, ignis aqua, aer, & terra, & alia ex his mixta,qualia sunt reliqua corpora, ideo nonnulli etiam existimant sola mixta pertinere ad obiectum physicæ, & elementa solum considerari, vt principia intrinseca mixtorum, & cælos considerari solum vt principia extrinseca, pro hac sententia Piccolominus citat Marcū Anton. Genua, & Olimpiodorum.

81. Vera,& communis sententia est, quod omne ens mobile,seu omne corpus mobile pertineat ad obiectum physicæ. Ratio est, quia id omne pertinet ad obiectum physicæ quod habet in se principiū sui motus, sed omne corpus naturale, etiam cælum,& elementum est huiusmodi; ergo &c. Maior constat, ideo namq; ali-

aliquod corpus consideratur à physica, quia habet in se principium sui motus. Minor probatur quantum ad cælum ex Arist. *3. de cælo tex.1.* & *8. metaph.tex.17.* & *12. metaph. tex.5.* & *1.de part. animal.* & alibi, vbi docet substantiam mobilem siue corruptibilem, siue incorruptibilem habere in se principium alicuius motus, ac proinde pertinere ad obiectum physicæ. Tum quia si cœlum, & elementa considerarentur solum vt principia, sequeretur quod nullo modo pertineret vt species obiecti, quod falsum est, nam in physica demonstrantur proprietates communes omnibus corporibus, vt est motus, locus, quantitas, finitas, &c. Tum etiam quia in libris de cælo considerantur proprietates particulares cęlorum, & elementorum, eorumque accidentia, sicut in alijs libris considerantur proprietates aliorum corporum.

82. Sed obijcies 1. quia principia in aliqua scientia, non sunt obiectum illius; sed cælum, & elementa sunt principia rerum naturalium, quæ considerantur à physica; ergo non pertinēt ad obiectum physicæ. Resp. distinguendo maiorem: principia adæquata obiecti adæquati scientiæ non pertinent ad obiectum illius, conceditur: principia obiecti inadæquati, negatur. Cęlum autem, & elementa ita sunt principia alicuius partis, vt possint esse pars totius obiecti adæquati physicæ, & sic obiectum physicæ continet tum principia rerum inferiorum, tum ipsas res inferiores.

83. Obijcies 2. nam illud corpus est obiectum adæquatū physicæ cuius principia inuestigantur in hoc libro primo, & colligi potest ex tex.1. Sed hic inuestigātur principia solius corporis generabilis, & sunt materia, forma, & priuatio; ergo, &c. Resp. distinguendo maiorem, illud corpus est obiectum, &c. cuius principia primò, & per se inuestigantur, negatur; Aristoteles namque in hoc 1. libro tantum primò, & per se inuestigauit principia corporis generabilis, & corruptibilis. Illud corpus est obiectum, &c. cuius principia siue primò, & per se, siue secundariò considerantur in hoc 1. lib. conceditur; nam in hoc primo libro Arist. primò agit de principijs corporis corruptibilis, tamen secundariò, & per quandam analogiam agit etiam de principijs corporis incorruptibilis, scilicet de materia, & forma ex quibus etiam cœli componuntur. Ratio autem cur Arist. hoc loco agit solum primò, & per se de principijs corporis corruptibilis est, tum quia de cælo nondum erat certum, & determinatum an esset incorruptibile, & multi ex antiquis putant cælos esse corruptibiles; tum quia erat de hoc controuersia apud antiquos, dirimenda in tractatu de cælo; vnde hoc loco abstinuit Arist. ab illa difficultate assignando solum principia corporis corruptibilis.

84. Quæres 6. quotuplex sit corpus, & quodnam pertineat ad obiectum physicæ? D. Thomas *in 1. dist.25. q.1.art.1.* Magnus Albert. *1. physic. tract.1. cap. 3.* Gandan. *quodlib.4.* Piccolom. supra, & alij diuidunt corpus in mathematicum, physicum, & metaphysicum. Corpus mathematicum est quantitas trinæ dimēsionis. Corpus metaphysicum est genus quoddam in prædicamento substantiæ, seu est substantia completa apta vt a quantitate extendatur, quam aliqui vocant substantiam completam, & compositam ex materia, & forma, quæ substantia dupliciter considerari potest. Primò absolutè prout antecedit motum, quantitatem, & reliqua accidentia sensibilia, & hoc modo dicitur corpus metaphysicum. Secundò cum quodam ordine ad motum, & quantitatem, & hoc modo dicitur corpus naturale, seu physicum. Corpus ergo physicum, & metaphysicum non distinguuntur re ipsa, sed solum quoad modum considerandi. Non displicet aliquorum sententia, quod corpus potius diuidi deberet secundum duplicem considerationem qua considerari potest corpus physicum, scilicet mathematicè, & physicè, ratio namque corporis metaphysicè non distinguitur à ratione corporis physicè, sed est idem gradus abstractus. Quare cum dicimus corpus

pus

pus physicum, seu naturale esse secundũ rem obiectum physicæ, ponitur illa particula *naturale* ad excludendum corpus tum mathematicum,tum metaphysicum. Ponitur etiam illa particula vt intelligatur quod corpus mathematicum est passio corporis physici, trina namq; dimensiò pullulat à corpore naturali. Ponitur etiam illa particula ad excludenda corpora artificialia, quæ vt talia non pertinent ad scientias cum non habeant vnam naturam,sed sint aggregata per accidens. Et quando dicimus quod ens mobile est obiectum physicæ per *mobile* intelligimus quod est principium motus naturalis,qui motus est prima, & præcipua passio entis naturalis in ordine ad quam omnes aliæ passiones considerantur, vt quantitas, quies, locus, & reliqua accidentia, quæ omnia considerantur à physica, vt aliquo modo connexa cum motu, & per motum intelligimus omnes passiones physicas.

85. Quæres 7. an Deus, & intelligentiæ pertineant ad physicam considerationem? Resp. affirmatiuè pertinent vt principia extrinseca motus,quæ ex Arist. 2.*physic.tex*.73. dicuntur mouentia physica. Per mouens autem physicum extrinsecum Arist. intelligit id quod causat motum physicum, idest sensibilem, in corporibus, sicut faciunt Deus, & intelligentiæ. At per mouens physicum intrinsecum intelligit omne id quod ita mouet, vt etiam moueatur, vt sunt entia, & corpora naturalia. An autem Deus, & intelligentiæ pertineant ad physicam, vt finis, dico quod non, hoc enim pacto pertinent ad metaphysicam; finis namq; physicæ est natura, & consideratio rerum naturalium.

86. Quæres 8. quomodo Astrologia distinguatur à physica, cum & ista consideret cœlorum motus? Respond. quod Astrologia non considerat motus cœlorum, & quantitatem eorum vt sunt passiones entis, aut corporis naturalis, qua ratione considerantur à physica; sed considerat vt sunt quædam res mensurabiles, atque ita prout abstrahunt a materia sensibili. Substantiam autem cœlorum nullo pacto considerat Astrologia. At physica eam considerat, vt componitur ex materia, & forma, vt est radix quantitatis, motus, &c.

DISPV-

DISPVTATIO SECVNDA.

In primum librum Aristotelis de physico auditu, vbi positis quibusdam præambulis agitur de rerum principijs.

1. IBER primus de physico auditu nouem continet capita. In 1. tradit ordinem, & modum cognoscendi quodlibet. In 2. & 3. refert opinionem Parmenidis, & Melissi, quod omnia sint immobilia, & vnum, eamque reijcit. In 4. varias refert sententias de rerum naturalium principijs, easque confutat. In 5. docet rerum principia esse inter se se contraria. In 6. deducit ex hoc esse tria, scilicet duo contraria, & subiectum circa quod contrarietas versatur. In 7. determinatè docet principia esse materiam, formam, & priuationem. In 8. refert veterum phylosophorum opinionem, qua negabant ortum, & interitum, eamque impugnat. In 9. refert fundamentum Platonis ob quod materiam non distinguebat à priuatione, illudque reijcit, ostenditque materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem, vt autem ea quæ Aristoteles docet in hoc primo libro maneant explicata sit.

DVBIVM I.

An ad perfectam rei cognitionem sit necesse omnes illius causas cognoscere.

2. ARistoteles vt ostenderet, quod philosophia sit vera scientia sic dicit *tex.* 1. *Tunc enim putamus cognoscere vnumquodque cum causas primas cognouerimus, & principia prima, & vsque ad elementa*. Vult dicere quod tunc nos scire arbitramur, cum non modo proximas, & propinquas rei causas cognouerimus, sed etiam cum peruenerimus ad prima principia, primasque causas, atq; elementa; sed scientia naturalis habet prima principia, primas causas, & elementa, ex quibus ea constant, quæ naturæ rationem participant; ergo, &c. Quare scientia naturalis tunc exactè percipietur per philosophum cum perfectam rerum naturaliũ internorum, ac primorum principiorum cognitionem habuerimus. Ex his sumitur dubium vniuersale an ad perfectam rei cognitionem necessum sit cognoscere omnes illius causas.

3. Pro intelligentia difficultatis norandum 1. duplicem esse rei cognitionẽ, vnam confusam, aliam verò distinctam. Cognitio confusa contingit dupliciter, primo quando non omnia rei attributa, & proprietates cognoscuntur, sed solum aliquæ. Secundò quando cognoscuntur qui-

quidem omnia rei attributa, & proprietates non tamen clarè, perspicuè, & distinctè, sed tantum confusè. At cognitio distincta ea est, qua omnia rei atrributa, & proprietates clarè,& perspicuè cognoscimus. Vt cum rem ita cognoscimus, vt à potentia vsque ad vltimum actum; à primo attributo, aut prædicato vsque ad vltimũ clara cognitione peruenimus. Cognitio distincta subdiuiditur in distinctam absolutè, & in omni genere, & in aliquo tantum genere. Cognitio distincta absolutè, & in omni genere tunc est cum omnia rei prædicata,quæ de illa cognosci possunt intelligimus. At cognitio distincta in aliquo genere est illa, in qua vnum, aut alterum prædicatum cognoscimus clarè, non alia, vt cum cognoscimus hominem esse ens, non tamen cognoscimus esse substantiam, secus si cognosceremus esse ens, substantiam,corpus viuens, animal rationale, &c.

4. Notandum 2. quod nulla scientia cognoscit omnia rei prædicata, & attributa; nam metaphysica non considerat omnia hominis prædicata, sed solùm quæ cõsequuntur ad ens, quæ sunt bonũ, verum, res, aliquid vnum, non enim metaphysicus demonstrat de homine quod sit substãtia composita ex materia,& forma, &c. Similiter mathematica considerat solum de homine rationem corporis mathematici, quod dicit trinam dimensionem. Item physica cognoscit de homine quod est compositus, ex materia, & forma, cognoscit mobilitatem, &c. non omnia illius prædicata, &c.

5. His positis est prima sententia Suesani *in comment. huius cap.* Perérij *lib. 3. cap. 5.* & aliorum dicentium,quod ad cognoscendam perfectè rem non existentẽ sufficiat duo causarum genera cognoscere, scilicet materiam, & formam, si hoc fiat media definitione, siue media demõstratione. Cœterum ad cognoscendam rem quæ est, seu rem existentem, necesse est, vt clarè cognoscatur, quod omnia causarum genera cognoscantur. Rationẽ primi assignant,quoniam res quæ non est, solum est secundum essentiam, ac proinde sufficiet cognoscere materiam, & formam ex quibus rei essentia componitur. Cœterum res, quæ iam sunt extra causas considerantur secundum essentiam, & secundum existentiam; essentia pendet à materia,& forma, existentia verò ab efficiente, & fine, ac proinde vt perfectè cognoscantur debent omnes istæ causæ cognosci.

6. Secunda sententia est Didaci Astudillo *q. 1. huius capitis*, qui duo dicit, primum quod ad cognoscendam aliquam rem perfectè, consumatè, & in omni genere debeant cognosci omnia illius attributa, secundum id quod dicunt tam essentialiter,qnam accidentaliter, præterea cognosci debent omnes causæ illius tam per se, quam per accidens; item cognosci debent omnes respectus, & omnes habitudines, ex quo infert, quod solus Deus perfectè,& consumatè res cognoscit, quia solus Deus potest perfectè cognoscere omnia attributa essentialia,& accidentalia, omnes causas per se, & per accidens, omnesque respectus, & habitudines. Secundum quod dicit est, quod ad cognoscendam rem aliquam perfectè in aliquo genere, sufficit cognoscere attributa, & causas, & habitudines illius generis. Vnde vt cognoscatur quod homo potest interire sufficit quod cognoscatur, quod constat ex materia prima, quæ est prima radix interitus.

7. Antequam promamus, quid de hac re sentiamus, supponenda sunt prius ea in quibus ferè omnes cõueniunt. Conueniunt 1. omnes ferè hoc loco,vt videre est apud Iauell. *q. 2.* Iandun. *q. 3.* Burleum *in commen. huius cap.* Burden. *q. 2.* Sot. *q. 2.* aliosque quod ad cognoscendam rem aliquam cognitione confusa, non est necesse omnia illius attributa, causas, & habitudines cognoscere, aliàs si deberent omnia ista cognosci, clarè cognosceretur. Vnde sicuti cognoscimus tunc rem confusè, ita sufficiet cognoscere vnam, vel alteram causam confusè.

8. Conueniunt 2. Philosophi hoc loco, quod ad cognoscendum perfectè aliquem effectum siuè absolutè, siue in aliquo

quo genere, non sit necesse cognoscere omnes causas per accidens illius, imò neque aliquam. Ratio clara est, nam ad hoc vt aliquis effectus perfectè cognoscatur in ratione effectus, sufficit quod cognoscantur causæ illius à quibus per se dependet, quia eadem sunt principia essendi, & cognoscendi, sed effectus non dependet saltem per se à causis per accidens, ergo ad hoc vt perfectè cognoscatur, non est necesse vt cognoscantur causæ per accidens. Tum quia causæ per accidens sunt propemodum infinitæ; sed hæc cognosci non possunt, ergo.

9. Conueniunt 3. quod ad cognoscendum perfectè aliquem effectum in aliquo genere sufficit cognoscere causas illius generis. Vnde vt quis cognoscat quod dentes anteriores sunt acutiores molaribus, non est necesse vt cognoscat esse candidos, duros, & siccos, sed sufficit, quod cognoscat eos esse à natura datos ad incidendos cibos, valet enim: dentes anteriores sunt incisorij non molares, ergo sunt acutiores molaribus, ad quod perinde est, quod sint candidiores, duriores, & ficciores. Ex quo infertur quod ad hoc vt aliquid perfectè cognoscatur in aliqua scientia non est necesse quod cognoscantur omnes causæ illius rei, sed sufficit quod cognoscantur causæ attributorum, quę in ea scientia cognoscuntur.

10. His positis sit prima conclusio: *Ad cognoscendum aliquem effectum simpliciter, & perfectè siue existat, siue non, sufficit cognoscere causas illius intrinsecas, nec est necesse cognoscere causam efficientem, & finalem. Si tamen deberet cognosci perfectissimè, deberent omnes causæ illius cognosci tum proximæ, tum remotæ, vt sic fiat resolutio vsque ad prima principia, primasque causas.* Est sententia communis. Ratio primi est, quia ad hoc vt habeamus cognitionem perfectã alicuius effectus sufficit quod illum cognoscamus per eius definitionem essentialem; sed hæc traditur per causas intrinsecas; ergo, &c. Tum quia definitio essentialis, vel traditur per partes physicas, quæ sunt materia, & forma; vel per partes metaphysicas quæ sunt genus, quod radicaliter sumitur à materia, & differentia, quæ radicaliter sumitur à forma; ergo ad habendam definitionem essentialem requiretur, & sufficiet cognitio causarum intrinsecarum.

11. Ratio secundi est, quoniam ad habendam cognitionem perfectissimam non sufficit habere definitionem essentialem, sed vlterius requiritur definitio per omnes causas; vnde nullus censetur perfectissimè cognoscere hominem, qui solũ cognoscit eum constare materia, & forma, sed etiam debet cognoscere eius causam efficientem, & finem propter quem est à Deo conditus, vt si hoc modo definiatur. *Homo est animal constans anima, et corpore, à Deo creatum ad beatitudinem consequendam, seu propter beatitudinem.* Qui enim hoc modo cognoscit hominem, perfectius cognoscit, quam qui illum solum cognoscit per definitionem physicã, quod constat anima, & corpore; aut per definitionem metaphysicam, quod sit animal rationale, cum adhuc restet cognoscendum illius principium effectiuum, & finis propter quem est conditus.

12. Secunda conclusio. *Ad habendam cognitionem, et scientiam alicuius rei, non sufficit eum cognoscere per causam proximam, sed etiam cognosci debet per remotã.* Vnde vt quis censeatur habere scientiam alicuius conclusionis, non sufficit quod cognoscat causam proximam illius, sed debet eam scire resoluere vsque in prima principia, continentia primam causam illius in illo genere. Sit exemplum vt quis dicatur habere perfectam scientiam, quod homo est risibilis, non sufficit quod cognoscat hoc esse quia est admiratiuus, sed debet sine hoc modo scire resoluere. Omnis homo est risibilis, quia est admiratiuus; & ideo est admiratiuus, quia est discursiuus; & ideo est discursiuus quia est rationalis. Tunc enim scientiam habemus cum cognoscimus rem per causam, resoluendo illam vsque ad primam, & primum principium, & hoc est quod vult Arist. in tex. relato n. 2. & ita significant illa verba *vsque ad elementa.* Vt autem habea-

habeamus cognitionem rei absolutè cõprehensiuam, non sufficit resoluere rem in suas causas illius generis, sed in omnes, cognoscendo omnes, & quascumque vt nihil lateat cognoscentem, hanc autẽ viribus naturæ habere non possumus, cũ naturaliter nec omnes causas per se, nec per accidens, nec omnes habitudines cognoscere possimus. Solum ergo naturaliter habere possumus scientiam, quæ solum requirit cognitionem causarum illius ordinis, non comprehensionem, quæ requirit omnium cognitionem, vt nihil lateat cognoscentem.

13. Ex quibus infertur 1. quod philosophus naturalis, potest res naturales demonstrare per omnes causas natutales. Ens namque mobile, seu naturale, de quo philosophus disputat habet omne genus causæ, scilicet materialis, formalis, efficientis, & finalis, ac proinde poterit per omnes illas demonstrari: habet enim ens mobile materiam, & formam ex quibus componitur; habet efficientem quia omnis forma est ab efficiente; habet finalem quia finis est cuius gratia efficiens, seu agens operatur. Physicus ergo vtitur quatuor generibus causarum, licet non per quatuor has causas, singulæ cõclusiones probentur; aliquando enim id fieri potest, sed opus non est, sufficit si quasdam per hanc, quasdam per illam causam probet.

14. Infertur 2. quod metaphysica non considerat causas efficientes, nec per illas probat suas conclusiones, considerat tamen causas agentes; est enim differentia inter causas agentes, & efficientes, quod efficiens est illa quæ agit per motũ, at agens est illa quæ agit sine motu: primum consideratur à physica, cum sit quid sensibile. Secundum à metaphysica; hæc enim considerat Deum, vt causam primã disponentem omnia, agentem, sed non vt mouentem, & producentem cuncta motu cœli, hoc enim est physicæ. Considerat etiam metaphysica materiam primam vt potentia est, & formam vt actum, sed nõ vt causas intrinsecas, & vt motui subiectas, hoc enim pertinet ad physicam. Res mathematicæ habent quatuor causas, nõ tamen vt mathematicæ sunt. Considerat namque mathematicas suas figuras in facto esse, & non secundum quod fiunt, aut fieri possunt; ob id abstrahit ab efficiente, & fine, si enim illarum productionem non considerat, nec efficientem, nec finem considerabit. Quod si considerat materiam intelligibilem, non tamen vt alicuius mutationis principium, sed vt in tali materia illius figuræ sustentantur. Igitur physica considerat quatuor causarum genera, vt sunt alicuius mutationis principium. Metaphysica etiam considerat quatuor causarum genera præscindẽdo à quocumque mutationis principio. Mathematica non progreditur per efficiẽtem, & finem, sed per materiam, & formam, per materiam tanquam per subiectum suarum figurarum, non vt sensibilis est, & mutationis principium; & per formam probando essentiam suarum figurarum per illarum proprietates tanquam per formas.

DVBIVM II.

Quænam sint notiora nobis, & secundum se, seu natura.

15. HVius dubij occasionem nobis præbet Arist. hoc cap. 1. tex. 2. dicens. *Innata autem est ex notioribus, nobis via, et manifestioribus ad manifestiora natura, et notiora.* Equidem via cognoscendi quam inditam, innatamque à natura habemus, ea est vt incipiamus ab ijs quæ nobis notiora, & manifestiora sunt, & nostram cognitionem ad ea, quæ suaptè natura sunt notiora, terminemus. Noster namque intellectus cum sensibus sit inuolutus, & ipsis in rerum cognitione quasi ducibus, ac facem præbentibus vtatur, ea primum in rebus sensibilibus percipit, quæ maximè, ac vehementer mouent sensus, ijsque obuia, & familiaria sunt, & ad ea cognoscenda procedit, quæ secundum propriam naturam, & nostræ minimè accomodata cognitioni, sunt intelligibilia.

16. Vt autem ista intelligantur notandum 1. quod licet apud Theologos 1.p. q.32. art.2.et 3.notio sit ratio cognoscendi; vnde notio in diuinis definitur quod sit *ratio cognoscendi personas Diuinas*; tamen in hoc sensu non loquimur hoc loco, non enim quærimus quænam sit ratio cognoscendi res, sed quærimus quænam sint notiora nobis, & secundum se. Neque hoc loco per notionem intelligimus ipsam cognitionem prout intellexit Cicero 1.de leg.dicens. *Inter cętera animalia soli homini est notio diuinitatis*, idest cognitio; quo modo Boet. *lib. 3. comment. in top. Cicer.* notionem definit dicens esse, *Quendam intellectum, et simplicem mentis cognitionem, qua intellectus in res multum diuersas fertur*. Sed intelligimus quandam claritatem rei, & proportionem vt cognoscatur ab intellectu, vt illud dicatur notius, quod est clarius, & magis intellectui proportionatum. Hoc autem contingit dupliciter, primo in se, seu secundum propriam naturam, quando scilicet res est talis naturæ, quod habeat prædicata essentialia notissima, seu maximè intelligibilia, qua ratione Deus est secundum se notissimus, cum sit infinitè intelligibilis, licet respectu nostri intellectus qui pro hoc statu sequitur sensibilia, nisi eleuet se supra se, non sit talis. Secundò quoad nos, quando scilicet res est maximè proportionata nostro intellectui.

17. Notandum 2.quod cum modus cognoscendi sequatur modum essendi, sequitur quod ex modo essendi, seu ex entitate sumatur maior, aut minor cognoscibilitas. Cum autem forma sit actus, ex ea sumetur maior entitas, maior actualitas, maior cognoscibilitas, & maior ratio cognitionis, & quo magis aliquid de actu participabit, magis participabit de cognoscibilitate; & sic cum Deus sit purissimus actus, erit summè cognoscibilis. E contra cum materia prima sit pura potentia erit minimæ entitatis, & minimæ cognoscibilitatis; quare quantò aliquid erit elungatum, & à materiæ legibus separatum erit magis cognoscibile, & magis intelligibile, & quantò magis aliquid erit immersum in materia, erit minus intelligibile, minusque cognoscibile.

18. Notandum 3. quod in omnium sententia illa sunt nobis notiora, quæ sunt magis sensibilia, seu quæ sunt nostris sensibus viciniora, & nostro modo intelligēdi pro hoc statu affiniora. Sic tradit Arist. lib.1.de demonstr. cap.3. dicens. *At nobis quidem illa priora, et notiora appello, quæ nostris sensibus magis obiecta sunt*. Cum enim omnis nostra cognitio ortum ducat à sensibus, illa erunt nobis notiora, quæ erunt sensibus viciniora. Hinc composita sunt magis nobis nota partibus, quia composita sunt magis sensibilia; vnde prius etiam cognitione confusa apprehēdimus totum quam partes. Quocirca nulla est controuersia inter Philosophos quænam sint notiora nobis, sed quænam sint notiora natura.

19. Notandum 4. quod quantum ad ea quæ sunt notiora natura, in hoc etiā debent omnes conuenire non ex eo aliqua esse notiora natura, quia sunt simpliciora, plura namque dantur simpliciora, quæ sunt ignotissima, vt patet de modis, & relationibus; imò etiam patet de accidentibus absolutis vt quantitate, qualitate, &c. quæ sunt simpliciora substantia composita, & tamen substantia est notior secundum se, & illa vt magis sensibilia sunt notiora nobis. Prætcrea species nō sunt notiores secundum se, seu natura, & tamen sunt simplicissimæ. Demum materia prima est simplicior toto composito, & tamen non est notior natura, sed ignotissima.

20. His positis. Prima sententia est, quod illa dicantur notiora natura, quæ talia sunt, quod si natura esset cognoscitiua prius, perfectiusque cognosceret, sic Auer. Paulus Venetus, Iandunus, & alij Aueroistæ. Secunda sententia absolutè docet, quod illa sint notiora natura, quę sunt nobiliora, & perfectiora. Sic M.Soto, Iauellus, & alij hoc loco. Tertia sententia dicit, quod quatuor modis potest aliquid dici notius natura, scilicet nobilitate, instituto, ortu, & causalitate. Illa sunt

sunt notiora nobilitate, quæ sunt perfectiora, vt homo est notior formica nobilitate. Instituto illa sunt nobiliora, quæ sunt aliorum finis, qua ratione species est notior indiuiduis, quia species est à natura instituta, non indiuidua, nisi ob speciei conseruationem. Generatione, vt sunt superiora, nam ratio animalis est superior ratione hominis, priusque intelligitur generari, ac proinde est hoc modo notior. Ea autem sunt causalitate notiora, quæ sunt aliorum causæ. Quarta sententia tenet quod illa tantum sunt notiora natura à quibus alia pendent, & quia à principijs, & causis alia pendent, ideo sola principia, & causæ sunt natura priora. Sic Pererius *hic lib. 3. cap. 7.* Vallesius *controuersia 3. ad tyrones*, & alij.

21. Nostra sententia seq. conclusionibus explicatur. Prima concl. *Si consideremus res secundum se, præscindendo à ratione principij, causæ, vel effectus; totius, aut partis, illæ sunt notiores natura, quę sunt perfectiores, seu quæ sunt magis ens, magisque in actu.* Est expressa sententia Arist. & D. Thomæ, vt testatur Masius hoc loco. Ratio perspicua est, nam illa sunt notiora natura, seu secundum se, quæ sunt magis intelligibilia, sed perfectiora, seu quæ sunt magis ens, & magis in actu sunt intelligibiliora; ergo sunt notiora. Maior constat; minor probatur, nam intelligibilitas sequitur entitatem, & actualitatem, qua ratione Deus cum sit actualissimus, est secundum se notissimus. Vnde dicit Arist. 2. *metaph. cap. 2.* quod substantiæ separatæ, & alia entia nobilissima, sunt natura clarissima. Tum quia sicut illa sunt magis nota nobis, quæ sunt magis sensibilia, & magis accedunt ad sensus, ita illa sunt magis intelligibilia, ac proinde magis nota secundum se, quæ magis accedunt ad nostrum intellectum; illa autẽ magis accedunt ad nostrum intellectum, quæ sunt magis in actu; hæc autem sunt, quæ sunt magis immaterialia.

22. Sed obijcies 1. nam ex hoc sequeretur, quod Deus esset notissimus natura, seu secundum se; sed hoc est falsum; ergo, &c. Maior constat est dictis, quia Deus est maximè ens, est perfectissimus, est purissimus actus, &c. ac proinde maximè intelligibilis. Minor probatur 1. quoniam Deus est infinitus, sed infinitum non est cognoscibile, quod enim cognoscitur, cognitione finitur, & quod est cognoscibile, cognitione finiri potest; infinitum autem, seu infinitè cognoscibile, solùm cognosci potest ab intellectu infinito, &c. & sic solum Deus erit notior natura respectu proprij intellectus, non respectu cuiuscumque. 2. Quoniam Deus non potest naturaliter cognosci in se, & quidditatiuè ab intellectu creato, sed solum supernaturaliter; ergo Deus solùm erit notior natura in ordine ad cognitionem supernaturalem, non naturalem.

23. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem. Ad 1. probationem dico quod licet infinitum secundum materiam, vt secundum quantitatem, non sit cognoscibile, tamen infinitum secundum formam, seu secundum actum est cognoscibile; cum enim cognoscibilitas sequatur actualitatẽ, sequitur quod quanto magis aliquid habet de actualitate, tantò magis habet de cognoscibilitate. Quod autem Deus ab intellectu creato non cognoscatur modo infinito non prouenit ex defectu cognoscibilitatis obiecti sed ex defectu potentiæ creatæ, & finitę, de quo diximus *p. p. q. 12. per totam.* Ad 2. probationem dicas sufficere pro præsenti instituto, quod Deus naturaliter cognoscatur, quoad an est, & etiam quoad quid est abstractiuè, non tamen intuitiuè ex defectu speciei creatæ, quæ non potest dari. Diuina autem essentia solùm in ordine ad cognitionem beatam, & supernaturalem potest fungi officio speciei, vt loco citato dicitur.

24. Obijcies 2. quia non valet ratio quæ communiter affertur, quod illud fit notius natura, quod est magis ens; ex eo quod cognitio sequitur ens, ac proinde quod erit magis ens, erit magis cognoscibile, ac subinde magis natura notum; hoc inquam non valet; sicut enim non valet. Numerus potest numerari; ergo maior numerus potest magis numerari; ita

ita non valet. Ens potest cognosci, ergo magis ens potest magis cognosci. Resp. negando antecedens. Ad probationem de numero conceditur nō valere, quia numerus non suscipit magis, & minus. At ens suscipit magis, & minus, & sic valet illa illatio; sicut etiam valet ista, esse visibile sequitur lumen, aut colorem; ergo magis luminosum, & magis coloratum erit magis visibile.

25. Sed quæres an idem possit esse magis notum nobis, & magis notum natura, seu secundum se? Certum videtur, quod quandoque vnum, & idem possit esse notius & nobis, & natura, nam vniuersalia sunt notiora natura minus vniuersalibus cum sint causæ illorum, & ab illis minus vniuersalia pendeant, sintque illa, horum principia. Sunt etiam notiora nobis quatenus vniuersalia sunt quædam tota, & minus vniuersalia sint partes. Vnde homo est notior secundum se, cum sit ratio indiuiduorum; & est notior nobis cum sit quoddam totum, & indiuidua sint partes illius. Similiter prima principia, vt omne totum est maius sua parte. Si ab æqualibus, æqualia demas, quæ supersunt remanent æqualia, & similia, sunt notiora natura, quia sunt causæ conclusionum; & sunt notiora nobis, quia sine difficultate cognoscuntur. Præterea obiecta sensuum, vt color, sapor, sonus, &c. sunt notiora natura speciebus quas causant, & quibus medijs sensantur; & sunt notiora nobis, cum eorum species difficillimè cognoscantur. Aduertendum tamen est, quod vnum & idem non est notius natura, & nobis secundum eandem rationem, sed secundum diuersam, vt ex dictis exemplis patet, & hoc modo concordari possunt Aristoteles, & alij, quod idem non possit esse notius natura, & nobis, scilicet formaliter, & secundum eandem rationem.

26. Difficultas est, an omnia, quæ sunt notiora natura, sint etiam notiora nobis, & è contra? Resp. relictis varijs dicendi modis, pro quibus videri possunt expositores hoc loco, quod non omnia quæ sunt notiora natura sunt etiam notiora nobis, multa namque vt passim videmus, sunt nobis notissima, quæ sunt ignota natura; nam dantur plures effectus naturales nobis notissimi, vt sunt fructus arborum, herbarum, &c.& tamen nos latent. Plures etiam dantur causæ, quæ sunt natura notissimæ, & tamen nos latent. Item Deus, & intelligentiæ sunt natura notissimæ, non tamen nobis.

DVBIVM III.

An vniuersaliora sint nobis notiora, an natura.

27. PRo intelligentia dicendorum præter ea, quæ præcedenti dubio dicta sunt. Sciendum 1. quod naturæ nomine intelligitur cuiuscumque rei essentia, vnde idem est esse natura notius, & esse notius secundum essentiam, est ex se sufficiens ad terminandam intellectionem distinctam, de cognitione namque distincta intelligimus, de confusa autem postea dicemus. Sciendum 2. quod id quod est prius ens, & etiam prius natura, vt colligitur ex Arist. pluribus in locis, in quibus quando distinguit notiora, distinguit etiam eodem modo priora. Et ratio est, quoniam ens est obiectum intellectus; ergo quo aliquid natura sua prius est ens, erit natura sua notius, & secūdum se magis cognoscibile. Id namque quod est natura posterius non potest cognosci, nisi cognoscatur id quod est prius natura, à quo posterius pendet.

28. Ex his infertur 1. quod res spirituales sunt notiores natura rebus corporalibus: causæ sunt notiores effectibus, partes toto, quia sunt priores. Infertur 2. quod eadem causa potest esse notior, & ignotior, quia potest esse prior, & posterior natura. v. g. finis est prior ordine intentionis, & posterior ordine executionis, & sic qua posterior, & ignotior, & qua prior, notior. Item potentia est prior via generationis, & posterior actu via perfectionis. Infertur 3. quod omnia prædicata superiora sunt notiora natura rebus inferioribus, quoniam sunt illarum partes,

tes, omnis autem pars est notior natura toto. Vnde cum ens sit prædicatum cōmunissimum, licet vt est quoddam totum actuale sit nobis notius, & primum cognitum, vt postea dicetur, tamen vt est quædam pars inferiorum est notius natura. Ex his habetur resolutio dubij, quod scilicet vniuersaliora possunt dici & priora natura, & posteriora: & notiora & ignotiora. Sunt notiora quatenus sunt partes inferiorum. Sunt ignotiora quatenus inferiora sunt tota, & totum est notius nobis.

29. Difficultas potissima huius dubij est intelligentia Arist. nam ex vna parte Arist. hoc loco docet, quod vniuersalibus ad singularia procedendum est, quod etiā docet 1. *de partibus cap*.4. 1.*phy*.*tex*.57. 3. *physſ. tex*.2. 2.*de generat. tex*. 51. & alibi. Ex alia 2.*poster. tex*.82. contrarium docet. Hæc ratio Arist. quod scilicet vniuersalia sint magis nota secundum nos, subsistit, cum sæpe doceat, quod vniuersalia sint remotissima à sensu, & minus nobis nota 1.*poster*. *tex*.12. & 182. & 1.*metaph*. *cap*.1.

30. Ad huius rei solutionem notandum est Arist. in illis locis loqui de ordine doctrinæ, qui est vt quacumque re proposita à facilioribus incipiamus, nisi quid obstet, vt docet 5.*metaph*.*initio*. Sed quia in diuersis materijs aliquando sunt faciliora magis vniuersalia, aliquando minus vniuersalia, iuxta varios modos, quibus accipi potest vniuersale, hinc est vt vario modo loquutus videatur Aristoteles. Pro quo sciendum, quod vniuersale tripliciter accipitur apud Arist. Primò in prædicando, vt est animal respectu hominis, equi, &c. Secundò accipitur pro vniuersali complexo, vt est propositio de omni, per se, & secundum quod ipsum, vt omnis homo est risibilis. 3. Pro vniuersali in causando, vt Deus intelligentiæ motrices cęlorum, &c. quibus accedunt vniuersalia abstracta ab omni materia, quæ vt dicunt secundam intentionem dicuntur vniuersalia Logica; vt verò dicunt gradum metaphysicum, dicuntur vniuersalia metaphysica. His positis.

31. Dico, quod de hoc vniuersali metaphysica loquutus est Arist. dum dixit esse remotissimum à sensu, & consequenter secundum nos ignotissimum. In lib. poster. loquutus est de vniuersali cōplexo. Alibi locutus est de reliquo vniuersali. Quod autem Deus, & intelligentiæ sint à sensu remotissima, nō est necesse probare 1.*de part*.*cap*.5. Quod autem vniuersale complexum sit etiam secundū nos ignotum, optimè probat Arist. ijsdem locis, est enim propositio continens causam adæquatam sui prædicati, vt patet ex *tex*. 165. *et* 182. v. g. quod omne materiale sit corruptibile; hoc enim inuestigare difficillimum est, & remotissimum nobis, qui progredimur per sensum, & inductionem, & ita prius cognoscimus singularia, namque quod hoc materiale sit corruptibile, & sic progredimur vsque ad vniuersale. Vnde rectè docuit Arist. quod ad inuestiganda hæc vniuersalia, debemus incipere à singularibus, vt nobis notioribus. Si verò loquamur de vniuersali incomplexo in hac, vel illa materia determinata eius inuestigatio dicitur nobis facilior.

32. Ex quibus colligitur 1. quod si conferamus singulare cum vniuersali, & minus vniuersale cum magis vniuersali, singulare prius à nobis cognoscitur; ratio est, quia sensus est prior intellectu, & cognitio sensitiua est prior cognitione intellectiua, ergo cum singulare sit obiectum sensus, prius cognoscetur quam vniuersale, quod est obiectum intellectus. Colligitur secundò quod in singulari prius cognoscimus attributa communiora, quā minus cōmunia, prius namque visu cernimus Petrum esse ens, quam esse animal. Ratio est, quia potentia prius exit in actum imperfectum, quam perfectum, quæ autem communiora sunt, sunt imperfectiora. Non est tamen hoc ita intelligendum, quod sensus v. g. visus attingat attributa communiora in sua communitate, hoc enim proprium est intellectus, sed sensus est, quod illa attingat in suis indiuiduis vagis, vt prius feratur in indiuiduum vagum attributi superioris,

quam

quam inferioris, sub ratione scilicet luminosi, aut colorati. Colligitur 3. quod magis vniuersalia sunt nobis magis nota, quam minus vniuersale, quia intellectus incipit ab imperfectioribus, & tendit ad perfectiora, sed de his magis infra.

33. Sed obijcies 1. illud est notius secundum nos quod habet plura accidētia sensibilia per quæ dignosci possit, sed species habet plura accidentia quam genus, ergo species quæ est minus vniuersale, est magis nota quoad nos quam genus, quod est magis vniuersale. Maior nota est; minor probatur, nam species habet omnia accidentia generis, & alia multa, quæ sunt ipsius propria. Resp. distinguendo minorem: species habet plura accidentia ipsam indicantia quam genus, negatur. Habet plura non indicantia, conceditur. Cum enim genus necessario includatur in specie, sequitur quod omnia accidentia indicantia speciem, indicent etiam genus, & non è contra, & sic genus habet plura accidentia ipsum indicantia, quam species, v. g. quæ indicant hoc præsens corpus esse hominem, indicant etiam esse animal, quia omnis homo est animal; at illa accidentia quæ indicant esse animal, non necessariò indicant esse hominem. Vnde si videamus aliquod corpus moueri à se, statim cognoscimus esse animal, nec statim cognoscimus esse hominem, aut equum. Hinc oritur quod facilius de aliquo corpore cognoscimus rationes vniuersales, quam particulares, quia habemus plura inditia ad primas, quam ad secundas, & accidentia generica solent esse magis communia. Quare rectè dicitur genus secundum sensum esse notius quam species. Sed attende quod non loquimur de genere logico, seu vt est ens rationis, quia hoc à solis sapientibus cognoscitur, sed de genere specificatiuè, idest de gradu metaphysico, seu de illa natura, quam genus appellamus, hæc enim prout cognosci potest per hæc, aut illa accidentia, &c.

34. Obijcies 2. nam aliqua genera sunt ignota, & species illius sunt notæ; ergo falsum est, quod magis vniuersalia sint notiora nobis, quam minus vniuersalia. Conseq. constat. Antecedens probatur ex Arist. 7. *metaph. tex.* 28. vbi docet quod Asinus, & Equus conueniunt in aliquo genere proximo innominato, quod vt plurimum est ignotum. Resp. nos loqui de generibus, quæ communiter ponuntur in diuisionibus prædicamentorū, quæ habent accidentia, & proprietates facilè distinguibiles à proprietatibus aliorum, de quibus sufficit si verificetur doctrina Arist. quamuis verificari etiam possit aliquo modo de quocumque genere etiam innominato, vt in exemplo posito, facilius est iudicare de aliquo animali distinctè, quod sit vel equus, vel asinus, quam sit determinatè hoc, aut illud; in quo casu cognoscimus in confuso rationem illam genericam innominatā; sicuti etiam faciunt rustici in quacunque natura generica, ipsi enim non cognoscunt hoc esse genus, vel speciem, licet facilius cognoscant rem illam, quam nos vocamus genus, quam illam quam vocamus speciem.

35. Obijcies 3. nam si vniuersalia sunt magis nota secundum nos, & ab illis esset incipiendum, sequeretur, quod metaphysica prius esset addiscenda, quā physica, quia considerat res magis vniuersales, quam physica. Resp. negando sequelam; metaphysica namque considerat illa vniuersalia vt abstrahunt ab omni materia, & vt sunt communia etiam Deo, & intelligentijs, quo modo sicuti sunt à sensibus remota, ita etiam vltimo loco sunt addiscenda, & propterea metaphysica dicitur quasi post physicam.

36. Obijcies 3. Illa quæ facilius definiuntur sunt notiora nobis; sed minus vniuersalia, & singularia facilius definiūtur, quam magis vniuersalia, ergo minus vniuersalia sunt notiora nobis, &c. Maior constat, quoniam definitio est instrumentum deseruiens intellectui ad rerum essentias facilè percipiendas. Minor ex Arist. 2. *poster. cap.* 15. Resp. negando maiorem, non enim idem est esse notius, & facilè definiri. Ad hoc vt aliquid facilius

lius definiatur sufficit, quod duæ illius partes assignentur scilicet genus, & differentia; at vt aliquid sit notius debent omnes partes cognosci. At quia vniuersaliora habent minores partes, quam minus vniuersalia, cum in minus vniuersalibus contineantur magis vniuersalia, sequitur quod magis vniuersalia sint nobis magis nota.

37. Obijcies 4. Compositiora sunt nobis notiora simplicibus; sed minus vniuersalia sunt compositiora, ergo sunt magis nota. Maior constat, nam compositiora habent plura accidentia indicantia, ac proinde sunt notiora nobis. Minor probatur, nam compositiora continent plura attributa: ergo sunt compositiora. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem, patet enim quod magis vniuersalia valde plura continent; licet enim inferius contineat superius; tamen superius non continet solum vnum inferius, sed omnia, ac proinde quantum ad hoc est in se confusissimum, & sic magis nobis notum.

38. Obijcies 5. nam totum definitũ est minus vniuersale partibus definientibus, nam animal, quod ponitur in definitione hominis dicitur etiam de bruto, & esse rationis participem dicitur etiam de intelligentijs, non ipsum definitum; sed totum definitum prius cognoscitur, quam partes definientes: ergo etiã erit magis notum natura. Resp. quod si partes definientes sumantur vt partes nõ sunt vniuersaliores definito, ac proinde definitum prius cognoscetur, vt quid notius nobis, quod si sumantur non vt partes, sed secundum se, sunt vniuersaliores, confusiores, & nobis notiores.

39. Obijcies 6. Aristotelem 1. *metaphys. cap.* 2. dicentem vniuersaliora esse difficiliora ad intelligendum, *quia sunt*, inquit, *sensibus nostris multum remota*; ergo falsum est, quod vniuersaliora sint nobis notiora. Resp. Aristotelem fuisse locutũ de cognitione distincta, hac enim cognitione quo aliquid est vniuersalius eo est cognitu difficilius; cognitione tamen confusa vniuersaliora, sunt cognitu faciliora. Vel dices Arist. fuisse locutum de vniuersali in causando, vt sunt Deus, & intelligentiæ non de vniuersali in essendo & prædicando, vt sunt rerum naturæ, & essentiæ; vniuersale namque in causando est difficilius ad intelligendum, maximè cognitione distincta, sed de istis dubio sequenti magis dicetur.

DVBIVM IV.

An vniuersale sit nobis notius quacumque cognitione, an solum aliqua.

40. PRo huius dubij intelligentia notandum est, quod vniuersale de quo loquimur, dupliciter accipi potest. Primò prout est quoddam totum essentiale, ex suis intrinsecis prædicatis compositum quo modo dici solet totum actu, seu totum actuale. Secundò, vt est quoddam totum potentiale, seu protestatiuũ, quatenus refertur ad suas species, & vt in illis includitur; quando autem cognoscitur vniuersale primo modo non est necesse vt actu cognoscantur species; quando verò cognoscitur secundo modo necesse est vt cognoscantur species; & de vtroque vniuersali potest esse difficultas. Item dupliciter cognosci potest vniuersale à nostro intellectu, scilicet cognitione distincta, & confusa. Confusa tunc est, quando ita cognoscitur, vt partes ipsius non distinguantur, sicut dicitur imago cognosci in confuso quando non distinguuntur partes illius, vt cum colorum varietas non distinguitur, &c. cui cognitioni confusæ correspondere solet nomen proprium illius generis, vt animal, corpus, &c. Cognitio distincta est quando vniuersale ita cognoscitur, vt partes ipsius distinguantur, cui cognitioni correspondere solet definitio, quę cognitio distincta potest esse magis, & minus, prout plura, vel pauciora prædicata, aut partes distinguuntur in illo toto, quod si omnia distinguerentur perfectissimè, vt nihil cognoscendum remaneret, diceretur cognitio comprehensiua, & absolutissima. Quod si distinguantur vltimum genus, & vlti-

vltima differentia, dicetur cognitio definitiua.

41. His positis rem totam sequentibus conclusionibus explicabimus. Prima concl. *Loquendo de vniuersali, vt est totum quoddam potestatiuum, idest quatenus cognoscitur vt inclusum in suis speciebus, vel in ordine ad illas, & loquendo de cognitione distincta, facilius est cognoscere distinctè minus vniuersale, quam magis vniuersale, in eadem serie prædicamentali; vnde facilius est cognoscere distinctè animal, quam corpus.* Probatur euidenter, nam vt distinctè cognoscatur aliquod totum, vt totum est, debent distinctè cognosci eius partes; ergo vt cognoscatur distinctè vniuersale quatenus est totum potestatiuum debent distinctè cognosci, & distingui eius partes, sed minus vniuersale vt animal habet pauciores partes, seu species, quam magis vniuersale vt corpus; omnes enim species animalis sunt species corporis; & non è contra; ergo facilius est distinctè cognoscere animal, quam corpus; neque de hoc genere cognitionis locutus est Arist. sed de cognitione confusa.

42. Cognitione namque confusa facilius est cognoscere magis vniuersale potestatiuum, quam minus vniuersale, & ratio est clara, quia vt cognoscatur aliquod totum in confuso non est necesse distinguere eius partes, sed sufficit si cognoscantur indistinctè; plures autem partes facilius cognoscuntur in confuso, sicut magis totum, magis mouet quoad sensum; ergo facilius est in confuso cognoscere magis vniuersale, quod est veluti totum maius, quam minus vniuersale, quod est pars illius. Hoc sequentibus exemplis potest manifestari, nam difficilius est percipere distinctè harmoniam plurium vocum quam pauciorum; quando enim sunt plures voces auditus difficilius aduertit ad singulas; at quando sunt pauciores, vt duæ, vel tres tantum, facilius ad singulas attendit. Cæterum in confuso facilius percipitur harmonia plurium vocum, quam pauciorum, quia plures magis mouent sensum, quam paucæ. Præterea facilius est videre distinctè numerum paucorum hominum quam plurium, è contra verò in confuso, ita & in nostro casu.

43. Secunda concl. *Loquendo de vniuersali, vt est quoddam totum essentiale actu, facilius est cognoscere cognitione quadam comprehensiua magis vniuersale, quam minus.* Est sententia communis, & ratio est manifesta, quia vt comprehendatur species debet comprehendi genus, cum sit prædicatum essentiale speciei; at vt comprehendatur genus non est necesse cognoscere species, cum genus secundū se abstrahat à specie. Eodem modo si loquamur de cognitione cōfusa facilius est cognoscere magis vniuersale, quam minus, vt dubio præcedenti visum est. Maior difficultas est de cognitione definitiua, quæ fit per genus, & differentiam vltimam, an sit difficilius cognoscere distinctè genus, an speciem, quod est idem ac dicere, an sit facilius definire genus, an speciem.

44. Pro huius difficultatis intelligētia sciendum est, quod Arist. duplicem tradidit viam inuestigandi definitionem rei, ac subindè cognoscendi distinctè, & definitiuè rei essentiam. Vna dicitur definitiua, & est illa in qua procedimus à diuisione superiorum ad inferiora, seu in quo vtimur methodo diuisiua, qua ratione dicitur etiam via diuisiua, quamuis re vera non diuidamus, sed potius componamus dum definimus, vnde dici posset methodus compositiua. Alia dicitur resolutiua in qua non procedimus à diuisione superiorum, sed à re definienda; vt cum est inuestiganda hominis definitio, videmus cum quibus rebus maximè, & vltimo homo conueniat, & aduertimus conuenire cum animalibus. Deinde notamus in quo maximè conueniat, & in quo non conueniat, & videmus esse sensibilitatem, seu principium sentiendi. Postea quærimus in quo homo discrepet ab animalibus, & videmus esse rationalitatem. Illud in quo homo conuenit cum animalibus, ponimus pro genere, & illud in quo discrepat, ponimus pro differentia,

tiā, & sic definimus hominem. *Homo est animal rationale*, cum principium sentiēdi sit animal, & ista vocatur via resolutiua, quoniam resoluimus definitum in sua prædicata, quæ via ab aliquibus vocari solet diuisiua. His positis sit.

45. Tertia conclusio. *Via compositiua facilius est habere cognitionem distinctā definitiuam superioris quam inferioris, è contra via resolutiua, seu via compositiua facilius est definire superiora, quam inferiora, è contra via resolutiua.* Ratio clara est, quia cum procedimus via compositiua, incipimus à summo, & transcendendo per media deuenimus ad vltimum, vnde prius peruenimus v. g. ad animal, quam ad hominem, & consequenter facilius definimus animal quam hominem. Cœterum via resolutiua accidit oppositum, incipimus enim ab infimo, & tendimus ad summum, vt in exemplo allato videre licet. Si hominis definitione inuenta, progredi volumus ad definitionem animalis, debemus videre cum quanam re proximè, & vltimo conueniant animalia, & videbimus conuenire cum plantis in ratione vitæ, postea videndum est in quanam re differant, & videbimus differre in principio sentiendi, & sic definietur animal, quod sit viuens sensibile; semper autē ascendendo res erit difficilior propter multitudinem specierum, quæ ad inuicem comparari debent. Hinc Arist. 2. *poster. tex.* 82. postquam tradidit viam resolutiuam, dicit facilius esse hoc modo definire singulare, quam vniuersale. Sciendum tamen est, quod hic nos loquimur de generibus, & speciebus vt passim ponuntur in prædicamentis, non de rationibus ignotis, & vniuersalissimis, quæ abstrahunt ab omni materia, quæ propriè definiri non possunt, sed solum describi; vnde distincta istorum definitio difficillima est, vt patet.

46. Sed dices 1. nam vt cognoscatur homo distinctè, debent eius partes distinctè cognosci, scilicet genus, & differentia; at vt cognoscatur genus distinctè non est necesse cognoscere species, vt dicebamus, quia genus abstrahit à speciebus; ergo erit semper facilius cognoscere distinctè genus, quam speciem. Resp. distinguendo antecedens: facilius est cognoscere genus, quam species via compositiua, conceditur; via resolutiua nagatur. Etiam cognitione cōprehensiua facilius est cognoscere genus, quam species, quia ad has cognoscendas necesse sit cognoscere genus: & in cognitione generis non est necesse cognoscere species, vt ex dictis constat.

47. Dices 2. nam species est quoddam totum respectu generis, quia componitur ex genere, & differentia; ergo species est notior genere etiam cognitione confusa. Antecedens constat. Conseq. est Arist. qui vult quod totum est notius cognitione confusa, quam partes. Resp. ex dictis, quod si genus accipiatur, vt est totum quoddam potestatiuum est notius suis speciebus, at vt est pars contenta in suis speciebus, tunc species v. g. erit notior genere constat ex dictis.

48. Aduerte tamen nos hic non disputare an semper prius actu cognoscatur cognitione confusa magis uniuersale, quam minus. Saltem enim prius tempore hoc non est necesse, cum aliquando in confuso simul cognoscamus hominem & animal, sed solum uolumus, quod magis uniuersale secundum nos sit prius, & facilius cognoscibile cognitione confusa. Ad quod significandum diximus supra vniuersale esse secundum nos prius cognitum cognitione confusa, habituali scilicet, seu potentiali, vt intelligatur, quod id quod est prius sit prius secundum se cognoscibile, non quod semper prius cogno-scatur.

DVBIVM V.

Quodnam sit primum cognitum à nostro intellectu.

49. Ratio huius dubij est, quia cum noster intellectus pro hoc statu dependeat à sensibus in sua cognitione, videtur quod illud prius cognoscat quod prius sibi repræsentatur in specie deducta ex phantasmate. Species autem ex phantasmate deducta cum sapiat naturam ipsius phantasmatis, id prius obijciet intellectui, quod prius in se continet, & à phantasmate participabit. Cum ergo in phantasmate v.g. Petri plura appareant prædicata, & quasi attributa, vt entis, substantiæ, corporis, viuentis, animalis, hominis, & Petri, videndum est quid prius repræsentet, & sic quid prius cognoscatur, seu quid sit primum cognitum, an scilicet ratio indiuidui, an ratio speciei, an ratio entis, substantiæ, corporis, &c.Et non procedit dubium de primo cognito cognitione distincta, quia in hoc conueniunt communiter philosophi, quod sit quidditas materialis, quæ est obiectum proportionatum intellectus nostri pro hoc statu, hoc enim est quod primò intendit intellectus, & in quo claré, & distinctè sistit: cum enim alia cognoscantur ab intellectu, vt claram, distinctamque habeat sui obiecti cognitionē sequitur quod alijs vtatur, vt quibusdam medijs vt suum finem consequatur, & sic non curabit de illorum cognitione distincta.

50. Pro quo notandum 1. ex Arist. hoc loco, connaturale esse nobis à notioribus nobis ad minus nobis nota in rei cognitione procedere; cum autem magis vniuersalia sint nobis magis nota, vt constat ex dictis in dubijs prioribus, sequitur quod ab vniuersalioribus, ad minus vniuersalia sit nobis procedendum; tum quia vt supra diximus, magis confusa sunt nobis magis nota, vniuersaliora autem sunt nobis magis confusa, ac proinde ab istis incipiendum est.

51. Notandum 2. quod in duplici statu considerare possumus nostrum intellectum in ordine ad quodcumque obiectum. Primò prout est in quodam statu perfecto, quando scilicet de aliquo obiecto iam habet habitum, vel cognitionem perfectam. Secundò prout est in suo esse naturali tantum absque eo quod intelligatur fuisse in actu, seu cogitasse de aliquo obiecto. De intellectu in statu perfecto non est nunc controuersia, in hoc enim statu potest intellectus cognoscere tam perfectè, quam imperfectè iuxta determinationem, vel voluntatis, vel ratione alterius conditionis oblatæ. Quare si quis habeat scientiam de homine, & illi obijciatur homo, poterit de illo cognosci quod voluntas imperauerit vtendo specie repræsentante hoc, aut illud prædicatum, siue remotum confusū, siue proximum clare cognitum, &c. Quod si intellectus cōsideretur cum solo habitu, præciso imperio voluntatis, præcisisque quibuscumque conditionibus, semper tendet primo, & per se in cognitionem clarā, & distinctam quam ex habitu habet, namque habitus ad perfectiorem operationem habet inclinationem, est enim habitus determinatio potentiæ ad suum perfectiuum. Vnde si Deus crearet hominem cum intellectu in habitu circa res naturales, vt creatus fuit Adam, tunc prima illius operatiō esset perfectissima, nec inciperet tunc ab vniuersalioribus, & imperfectioribus, vt sic perueniret ad perfectiora, sed immediatè tenderet in cognitionem perfectissimam, cum tunc temporis non indigeret illo processu, sicut non indigent Angeli. Difficultas ergo præsens procedit de intellectu in statu imperfecto, secundum se, absque vllo habitu, & absque præuia cognitione alia intellectiua, qua prius cognouerit obiectum, & cum modo operandi quem habet dependenter à sensibus, & phantasia, qui tunc esset primum cognitum prout præcisè determinatur à sensibus. Vt si nobis modo obijceretur res aliqua, nunquam cognita, quid prius cogitaremus de illa. Non quærimus quid primo intellectui obijciatur, an aqua, vel terra, vel homo, &c. hoc enim est per accidens, & non pertinet ad scientiam, sed quod quærimus est, posito

quod

quod aliquid obijciatur, quid sit illud quod de eo prius cognoscat intellectus, an prædicata superiora, an inferiora, cognitione quadam confusa, & rudi, qualis necesse est quod illa prima sit. Neque loquimur de cognitione complexa qua intellectus cognoscit, vnum alteri attribuendo, sed loquimur de cognitione simplici, qualis est illa prima; cognitio namque complexa supponit simplicem, &c.

52. De hac re tres sunt valde communes sententiæ. Prima est, quod primum cognitum nostri intellectus, sint singularia, seu indiuidua. Hanc tenent Durand. *in 2. dist. 3. q. 7.* Gregor. ab Arimino *in 1. dist. 3. q. 3.* Ocham *dist. 3. q. 1.* Ricard. *in 2. dist. 24. q. 4.* Burleus *in comment. huius capitis.* Pererius *lib. 3. per multa capita*, Tolet. Fonseca, & alij apud Masium *in comment. huius cap. q. 6.* quorum potissimum fundamētum est, quoniam illud est primum cognitum ad quod cognoscendum intellectus determinatur per sensum, medio phantasmate; sed sensus per phantasma determinat ad cognoscendum singulare, quod repræsentat; ergo, &c.

53. Secunda sententia est, quod primum cognitum sit species athoma, seu infima, loquendo de cognitione confusa, nā loquendo de cognitione distincta primum cognitum erit conceptus entis, & deinde inferiorum prædicatorum. Hanc tenent Scotus *in 1. dist. 3. q. 2.* Lichetus ibid. Antonius Trombeta *1. metaph. q. 10.* Antonius Andreas, & vniuersim omnes Scoti discipuli, notantes, quod non semper obiectū sensui propositum in quacumque distantia & circumstantijs est aptum vt percipiatur à sensu distinctè, & secundum vltimam sui rationem, sed aliquando solum in confuso, & secundum communia accidentia. Vnde videmus quod si in aliqua magna distantia oculo obijciatur aliquis homo lentè deambulans, oculus tunc non percipiet hominē distinctè secundum propria accidentia, sed solum in confuso secundum accidentia cōmunia omnibus corporibus, ac proinde nō discernet an sit homo, an lapis; quod si propius accedat, vt appareat moueri, cognoscet illud tanquam animal, & demum cognoscet esse hominem, percipiendo propria hominis accidentia. Id quod sensui accidit, proportionaliter accidet intellectui determinato ad cognoscendum per sensum; potest namque contingere vt prius cognoscat aliquam rationem superiorem, postea minus, & minus vniuersalem. Dicunt ergo huius sententiæ defensores, quod habita ratione determinationis quam habet intellectus à sensu in his, vel illis circunstantijs semper intellectus cognoscet speciem infimam, vt si homo obijciatur sensui in propria distātia, vt percipiat sensus propria hominis accidentia; tunc enim primo intelliget rationem hominis, quæ est species infima. Quod si homo obijciatur in tali distantia, vt sensus non percipiat nisi rationem animalis; per accidentia animalis, intellectus hanc tunc rationem intelliget, quæ in illo casu habet vim speciei infimę, quatenus tunc intellectus non potest infra illam descendere, & sic intellectus semper primò tendit in speciem infimam.

54. Tertia sententia est, quod primum cognitum nostri intellectus cognitione confusa sit ratio vniuersalissima entis, & sic intellectus in intelligendo procedit ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia. Sic tradit S. Doctor *1. p. q. 86. art. 1. & 85. art. 3.* quem eius discipuli sequuntur, & plerique alij, pro quo videri possunt Masius hoc loco, Lerma, & alij, istæ sententiæ sunt communes.

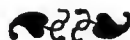
55. Quarta sententia non ita communis, & quorumdam modernorum, qui dictas tres communes sententias concordare conantur. Pro quo notant, quod in obiecto intellecto intellectus aliud est id quod cognoscitur, quod ipsi vocant subiectum cognitionis: aliud est ratio sub qua cognoscitur, & hanc vocant obiectum *quo*, seu rationē formalē *sub qua*, aut obiectum cognitum *vt quo*. Sic rem exemplificant; si quis videat Petrum à longè venientem, & non discernat esse Petrum, quia propria illius accidentia non discernit, sed solum accidentia hominis venientis, tunc Petrus dicetur videri vt subiectum, & vt id quod videtur. At accidentia illa communia erunt ratio formalis *sub qua* videtur, & quæ

quæ videntur *vt quo*; atque ita dici potest quod aliquo modo videtur Petrus, & aliquo modo non videtur; videtur, nam re vera id quod videtur est Petrus, & hoc est videri vt subiectum; non videtur, quia non discernuntur accidentia Petri, & sic non videtur vt obiectũ, sed homo veniens videtur vt obiectum. Pariformiter non est necesse, quod quoties intellectus intelligit aliquod obiectum siue vniuersale, siue particulare, intelligat illud sub omni ratione, sed sufficit si sub aliqua, vnde illud quod intelligitur dicitur subiectum, ratio sub qua intelligitur, dicitur obiect um *quo*, seu ratio formalis *sub qua*.

56. Hoc posito dicunt, quod dum quæritur quodnam sit primum cognitum, vel procedit quæsitum de primo cognito vt subiectum, & hoc inquiunt, est singulare sensibile, in quo sensu procedit prima sententia. Rationem assignant, quia noster intellectus cum primo incipit agere naturaliter, illud intelligere debet vt subiectum, quod obijcitur per sensum, non enim intelligere potest independenter à sensu, seusus autem non obijcit nisi singulare. Vel procedit quæsitum de primo cognito vt obiecto, & tunc respondent cum distinctione, quod scilicet ordine executionis, aut in genere causæ materialis, seu via originis primum cognitum est magis vniuersale, descendendo vsque ad infimum. At ordine intentionis, seu perfectionis, aut in genere causæ formalis, vel finalis, primum cognitum semper erit gradus infimus, & ascendendo vsque ad summum. Et hoc modo concordantur sententia D. Thomæ, & Scoti, vt illa intelligatur via executionis, & ista via intentionis, & perfectionis, sic aliqui moderni.

57. Cœterum ista modernorum concordia maximè discordat; nam in primis falsum est, quod singulare sit subiectum primæ cognitionis. Cum enim singulare non cognoscatur directè, sed solùm secundariò per quandam conuersionem intellectus ad phantasma à quo species qua primò intellectus cognoscit deducta est, non potest esse pro tunc subiectum cognitionis, sed debet expectare, quod natura abstracta cognoscatur, qua cognita intellectus eam conferat cum suo singulari. Quod si loquamur de ea cognitione qua singulare cognoscitur per propriam speciem, quam intellectus format media illa cognitione, qua naturam comparauit ad singulare, quod fuit denudatum per intellectũ agentem à conditionibus indiuiduantibus, minus est ad rem cum iam totus cognitionis processus vsque ad completam, & expressam naturæ abstractæ cognitionem sit absolutus; & sic respectu huius cognitionis processus, singulare non est subiectum, nisi fortè remotum, tanquam id à quo species naturæ abstractæ fuit desumpta, quod non est ad rem. Deinde discordia inter Scotum, & D. Thomam quoad primum cognitum, non est ratione vię intentionis, & perfectionis; nam certum est, quod via intentionis intellectus, sicut & quælibet potentia, aut agens, semper intendit quod perfectius est; sed tota discordia est de via executionis, an scilicet id quod primò occurrit intellectui sit gradus vniuersalior, siue ratio entis, an natura specifica. D. Thomas vult illud primum, Scotus hoc secundum. D. Thomas vult quod prius, quod cognoscitur cognitione confusa sit gradus superior, & descendendo cognoscatur distinctè gratus inferior, seu specificus. At per oppositum Scotus vult, quod prius cognitione confusa cognoscatur gradus specificus, & deinde ascendendo, distinctè cognoscatur gradus vniuersalissimus entis.

†

S.1.Po-

§. 1. *Ponitur vera sententia, & probatur.*

58. Vera ergo sententia est illa D. Thomæ quam *n.* 54. posuimus, & sequenti conclusione explicamus. *Primum cognitum nostri intellectus cognitione confusa, est ratio vniuersalissima entis.* Hęc est expressa Arist. sententia pluribus in locis, & maximè hic *cap.* 1. *tex.* 2. vbi sic habet. *Innata autem est ex notioribus nobis via, & manifestioribus, ad manifestiora natura, & notiora; non enim sunt eadem & nobis nota, & simpliciter. Quapropter necesse est ad hunc modum procedere, ex immanifestioribus quidem natura, nobis autem manifestioribus, ad manifestiora natura, & notiora. Sunt autem primum nobis dilucida, ac manifesta confusa magis.* Patet autem quod vniuersaliora sunt magis nota nobis cognitione confusa, & indistincta, vt constat ex dictis *n.* 53. ex doctrina Scoti, suorumque discipulorũ. Sed agamus rationibus.

59. Prima ratio, nam intellectus quãdo agit naturaliter imitatur modum naturæ, procedendo de potentia ad actum, sed natura in suis operationibus incipit ab imperfectionibus, paulatim illa perficiendo, vt manifestum est maximè in generationibus animalium; ergo etiam intellectus incipiet ab imperfectioribus; conceptus autẽ vniuersales sunt imperfectiores, & magis confusi, ergo ab illis incipiet intellectus, ac proinde maximè vniuersale erit primum cognitum secundum nos.

60. Sed dices, nam sol est agens naturale procedens de potentia ad actum circa passum approximatum, & debitè dispositum, & tamen non prius producit illuminationem imperfectam, & postea perfectã, sed statim perfectè illuminat; ergo etiam intellectus statim producet perfectam intellectionem. Vnde videmus quod etiam intellectus prius producit assensum præmissarum postea conclusionis, & tamen assensus præmissarum perfectior est cum pertineat ad lumen primorum principiorũ. Resp. quod sol non procedit de potentia in actum per actionem sed per resultantiam; nam lumen à principio resultauit à sole, & semper illuminat, semperque est in actu perfectissimo illuminationis, licet non semper subiectum recipiat lumen ob aliquod impedimentum; at intellectio non est emanatio, sed actio, ac proinde transire debet ab statu imperfecto ad perfectũ. Ad instantiam de cognitione præmissarum, constat ex dictis, quia non loquimur nisi de prima cognitione, quando intellectus primò incipit cognoscere rem; cognitio autem præmissarum alias cognitiones supponit, &c.

61. Secunda ratio, quoniam illud primò cognoscit intellectus quando incipit cognoscere aliquid, quod tunc fortius mouet sensum; sed non indiuiduum vagũ speciei infimæ, vt vult Scotus, sed indiuiduũ vagum entis hoc habet; ergo hoc primò cognoscit intellectus. Maiorem admittit Scotus; minorem probo, nam illud fortius mouet sensum, quod habet maiorem actiuitatem ad illum mouendum, sed maiorem actiuitatem ad mouendum sensum habet indiuiduum vagum entis; quod probo, nã illa causa habet maiorem actiuitatem ad aliquem effectum causandum, quæ potest illum causare etiam in maxima distantia, sicut ille ignis habet maiorem actiuitatem ad calefaciendum, qui potest calefacere in maiori distantia; sed indiuiduum vagũ entis in maiori, imò in maxima distantia potest suum effectum causare, qui est mouere sensum; ergo, &c. experientia namque docet, quod dum videmus aliquid in maxima distantia, cognoscimus esse ens, & nõ cognoscimus esse hominem. Tum quia accidentia indiuidui vagi entis sunt communissima, vniuersalissima, & fortissima ad mouendum sensum, quantò enim causa est vniuersalior in essendo, tantò etiam est vniuersalior in causando, vt patet de Deo, Sole, &c.

62. Tertia ratio, quia illud primò cognoscitur ab intellectu per quod primò intellectus distinguitur à sensu, sed intellectus primò distinguitur à sensu per magis vniuersale, ergo hoc primo cognoscit intellectus. Maior nota est, sensus enim est singularium, & intellectus vniuersaliũ, vt do-

vt docet Arist. 3. *de anima*, & omnes philosophi cum eo. Minor probatur, nam cum intellectus distinguatur à sensu, quia ille est vniuersalium, & iste singularium, sequitur, quod quo magis intellectus recedet à singulari, magis à sensu distinguetur; ergo, &c.

63. Quarta ratio, omnis potentia prius tendit in suum obiectum adequatum, & specificatiuum, quam in obiecta partialia, inadæquata, & materialia; sed ratio formalissima entis est obiectum specificatiuũ intellectus, adæquatum, & formale; ergo ratio specificatiua, scilicet ratio entis debet esse illa in quam primo tendat intellectus. Minor nota est, omnes namque volunt quod obiectum adæquatum, & specificatiuum nostri intellectus sit ens in sua vniuersalitate, modo infra dicendo. Maior constat exemplo aliarum potentiarũ, nam potentia visiua tendit primò, & per se in colorem, quam in hunc colorem determinatum, imò in hunc ideo tendit, quia continetur sub colore, &c.

64. Quinta ratio, nam inter intellectũ & sensum debet esse aliqua similitudo, & proportio, seu quædam affinitas in cognoscendo, sed, vt experimur, sensus tendit prius in vniuersaliora, vt constat, cum rem à longè videmus; ergo &c. Hinc docet rectè Arist. quod pueri prius vocant omnes homines patres, & omnes fœminas matres, postea temporis progressu incipiunt distinguere parentes ab alijs.

65. Sexta ratio, ex analogia inter cognitionem complexam, quæ habetur per demonstrationem, & simplicem quæ habetur per simplicem cognitionem, nam intellectus in cognitione complexa incipit à cognitione principiorum complexorum magis communium, principia namque prius cognoscuntur, quam conclusiones; ergo etiam in cognitione simplici debet incipere à primis principijs simplicibus; sed huiusmodi sunt principia, seu prædicata entis; ergo, &c. Vnde videmus quod etiã in definitione intellectus incipit à genere, & tendit ad differentiam, cum tamen definitio sit quid complexum.

§. 2. *Satisfit argum. primæ sententiæ, quod primum cognitum sit singulare.*

66. Primum argum. quia illud debet esse primum cognitum ab intellectu cognitione confusa, & naturali, quod primò cognoscitur per sensum; sed sensus non cognoscit nisi singulare sensibile; ergo hoc erit primum cognitum, Minor nota est. Maior probatur, nam intellectus non determinatur primò nisi per sensum, sed sensus est singularis, ergo non determinatur nisi per singulare. Resp. negando maiorem, inter singulare autem, & intellectũ nulla est proportio; intellectus namque cum sit immaterialis, debet habere obiectũ denudatum ab immaterialitate; tum quia est sub limitibus temporis, loci, & existentiæ; à quibus recedit intellectus, cum abstrahat ab istis, & alijs conditionibus indiuiduantibus. Illa ergo propositio quod intellectus determinatur per sensum intelligi debet, quod determinetur non ad cognoscendum singulare, quod in sensu relucet, sed ad intelligenda predicata, quæ relucent in specie abstracta ordine quodam, vt scilicet prius intelligat magis communia, & deinde minus. Si namque intellectus immediatè cognosceret singulare materiale, frustra daretur intellectus agens ad denudanda phantasmata à singularitate, materialitate, & ceteris conditionibus indiuiduantibus.

67. Secundũ argum. quoniam ad hoc vt cognoscatur quodlibet vniuersale debet fieri abstractio ab aliquo singulari prius cognito; ergo prius cognoscitur singulare, quam quodlibet vniuersale. Antecedens probatur, nam implicat quod abstrahatur vniuersale à singulari incognito; ergo debet abstrahi à singulari prius cognito. Resp. distinguendo antecedens: à singulari prius cognito per intellectum, negatur: per sensum, conceditur. Intellectus namque agens dum abstrahit non cognoscit, cum non sit cognoscitiuus, & intellectus possibilis nõ cognoscit, nisi postquam intellectus agens abstraxit.

68. Ter-

68. Tertium argum. quia etiam prima principia, quæ naturæ lumine cognoscuntur, dependent à cognitione singularium; ergo, &c. Antecedens probatur, tum quia ostenduntur esse vera in singularibus; tum quia vt intelligantur non alio opus est quam explicatione terminorum, vt enim cognoscatur hoc principium, Omne totum est maius sua parte, sufficit quod cognoscatur quid sit totum, & quid sit pars. Resp. quod cum prima principia sint complexa supponunt cognitionem incomplexorum, in qua prius incipitur ab vniuersalioribus; deinde formatur propositio complexa, & primum principium, quod vt intelligatur, sufficit, quod termini cognoscantur, nec est necesse quod cognoscantur alia principia ex quibus deducantur, vt opus habent conclusiones.

69. Quartum argum. nam substantia non cognoscitur nisi per accidentia, ergo prius cognoscuntur accidẽtia; sed inter accidentia maximè nota nobis sunt singularia; ergo primum cognitum est accidens singulare. Resp. distinguendo antecedens: substantia non cognoscitur à sensu nisi per accidentia, conceditur: ab intellectu, negatur. Pro quo nota quod in phantasmate Petri, v.g. non solum sunt accidentia Petri, sed etiam substantia, & omnes gradus illius; intellectus agens à phantasmate Petri potest abstrahere tum speciẽ substantiæ, tum speciem accidentis, hæc repræsentabit naturam accidentis, cum omnibus gradibus illius; illa repræsentabit naturam substantiæ cum omnibus suis gradibus. Potest etiam intellectus agens, secundum aliquos, abstrahere à phantasmate speciem quæ repræsentet tum naturam substantialẽ, tum accidentalem, illam vt ens simpliciter, hanc vt ens secundum quid, & vt entis ens, & quouis modo id fiat, intellectus cognoscet primò naturam, & secundariò, & per quandam reflexionem, seu conuersionem ad phantasma à quo species extracta est, cognoscet singularia, tum substantiæ, tum accidentis.

§.3. *Soluuntur argumenta secundæ sententiæ, quod primum cognitum sit natura specifica.*

70. PRimum argum. agens naturale producit effectum perfectissimũ quantum potest; sed ea quæ concurrunt ad intellectionem scilicet intellectus possibilis, intellectus agens, & phantasma, sunt agentia naturalia, ergo producent intellectionem perfectissimam quantum possunt; sed intellectio speciei atomæ est perfectior intellectione, & conceptu entis; ergo prius ponetur intellectio speciei atomæ, quam entis, ac proinde primum cognitũ erit species atoma, non ratio vniuersalissima entis. Resp. distinguendo maiorem, agens naturale producit effectũ perfectissimum quando agit actione emanatiua, aut vnica actione, & maximè quando agit in instanti, vt est illuminatio, conceditur; quando agit pluribus actionibus, successiuis, aut quasi successiuis, vt vna sit dispositio ad aliam, negatur; exemplo generationis substantialis, quæ prius producit embrionem, postea introducit animam vegetatiuam, &c.

71. Secundum argum. desumunt ex nota experientia, quia videmus quod quãdo nobis obijcitur aliquis homo in debita distantia, vt discernatur clarè, non prius cognoscimus in illo esse ens, postea esse substantiam, corpus, & animal, & postea esse hominem, sed primò cognoscimus esse hominem; vt neque quidem dubitemus de gradibus superioribus, nisi quatenus in cõfuso continentur in homine, ergo saltem in hoc casu primum cognitum erit species infima. Resp. negando antecedens; vnde dato quod tunc homo vnica cognitione cognoscatur, & non pluribus, illa vnica cognitio prius tendet in rationem superiorem entis, deinde descendendo cognoscet rationem hominis, licet intellectus non aduertat ad illas confusas rationes.

72. Tertium argum. per quod confirmant præcedens est, quia quando oculus videt rem albam, ita vt rectè discernat esse albam, tunc primum quod oculus discernit

nit in illa re est albedo, seu esse album, non autem esse coloratum, quod est superius ad album; ergo eodem modo se habebit intellectus quando præsertim agit naturaliter. Resp. 1. negando antecedens, nam etiam oculus primò cognoscit rationem colorati, quam albi, cum enim coloratum sit obiectum visus, & album sit solum species illius, & omnis potentia prius tendat & cognoscat obiectum, quam speciem obiecti, cum hanc attingat sub ratione illius, sequitur quod etiam visus prius saltem in confuso cognoscet coloratum, quā album. Resp. 2. negando conseq. quidquid sit de antecedente, nam cum obiectum intellectus sit ens, debet prius cognoscere in re obiecta rationem sui obiecti, quam rationem particularem.

73. Quartum argum. nam ea prius intelligi debent quæ sunt magis intelligibilia, sed ratio atoma est magis intelligibilis; ergo hæc prius intelligi debet. Maior nota est. Minor probatur, quia ea sunt magis intelligibilia, quæ sunt magis entia, intelligibilitas namque sequitur rationem entis; sed species sunt magis entia, cum contineant omnes gradus entis; ergo, &c. Resp. negando maiorem, nam ea prius intelligi debent, quæ sunt magis vniuersalia intellectione confusa, licet intellectione distincta prius intelligantur minus vniuersalia. Deinde ea prius intelliguntur, quæ magis exprimunt rationem obiecti, quam ea quæ minus; ens autem magis exprimit rationem obiecti intellectus, quam species infima. Species est magis intelligibilis, vt est totum quoddam actuale; at ens est magis intelligibile, vt est totum quoddam potentiale, quod sub se plures continet intelligibilitates, quam species, vt patet.

74. Quintum argum. nam illud prius intellectus cognoscet, quod est facilioris abstractionis, sed species infima est facilioris abstractionis quam ens; ergo species infima prius cognoscetur. Maior nota est, cum enim noster intellectus non intelligat nisi per abstractionem à singularibus, illud facilius cognoscetur, quod facilioris erit abstractionis. Minor probatur, nam homo solum abstrahitur ab indiuiduis naturæ humanæ, at ens abstrahitur etiam ab indiuiduis aliarum specierum, cum sit cum omnibus coniunctum. Tum quia facilior est abstractio à magis similibus, quā à minus; sed indiuidua naturæ humanæ sunt magis similia, quam sint indiuidua speciei superioris, & entis; ergo, &c. Resp. negando minorem, quo enim natura est in pluribus, eo facilius abstrahitur; plura namque occurrere possunt à quibus abstrahi valet; & sic ratio entis à quacumque re abstrahi potest non ratio, seu natura hominis. Deinde dico, quod ratio entis abstrahitur dum ratio, seu natura hominis abstrahitur, & sic species repræsentans naturam humanam repræsentat etiam omnes gradus superiores illius, vt prius repræsentet vniuersaliores, deinde minus vniuersales.

75. Sextum argum. nam illud prius cognoscitur, quod prius imprimit suam speciem; sed natura infima, seu specifica prius imprimit suam speciem; ergo prius cognoscitur. Minor probatur, quia id quod producit speciem est phantasma illuminatum ab intellectu agente; sed phantasma cum sit indiuidui prius producit speciem gradus immediatiris, speciei scilicet infimæ, quam remotioris; ergo, &c. Resp. ex dictis nu. præcedenti, quod phantasma producit vnam, & eandem speciem repræsentantem naturam cum omnibus gradibus superioribus, & quia gradus vniuersalior, & superior est nobis notior, ideo intellectus prius illum cognoscit.

76. Septimum argum. quoniam omnis nostra cognitio ortum habet à sensu; ergo id prius cognoscetur, cuius indiuiduū prius, & efficacius mouet sensum; sed indiuiduum speciei infimæ prius, & efficacius mouet sensum; ergo, &c. Minor subsumpta probatur, nam indiuiduum mouet sensum; ergo magis indiuiduum magis mouet sensum; sed indiuiduum speciei specialissimæ est magis indiuiduum quam indiuiduū entis; ergo, &c. Resp. quod prius, & efficacius mouet sensum ratio obiecti adæquati, quam ratio alicuius obiecti partialis; vnde sensus v.g. magis, prius, & efficacius mouetur à colorato, quam ab albo, vt ex di-

ex dictis patet. Et sic etiam intellectus prius, & efficacius mouebitur à ratione entis, quæ est ratio sui obiecti adęquati, quam ratio speciei specialissimæ, quæ est solum obiectum partiale intellectus; vnde licet indiuiduum speciei infimimæ sit magis indiuiduum, non tamen magis mouet, &c.

77. Octauum argum. nam metaphysica ordine scientiæ est vltimo loco addiscenda, vt supra vidimus; ergo ens quod est eius obiectum, est vltimo loco cognoscendum. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. nam licet ordine scientifico ens vt est obiectũ metaphysicæ debeat postremo loco cognosci, non tamen ordine simplicis cognitionis; cognitione namqne simplici prius cognoscitur ens vt sic, quam tale ens, licet cognirione scientifica prius cognosci debeat tale ens, quã ens vt sic; quia cognitio talis entis est via, & quasi medium ad cognitionem entis, vt sic.

78. Nonum argum. Obiectum nostri intellectus pro hoc statu est quidditas rei materialis, seu natura specifica, ergo non ens erit ptimum cognitum, sed natura specifica, nomine namque quidditatis materialis, quam philosophi assignant pro obiecto proportionato nostri intellectus intelligunt naturam specificam, quam intellectus agens immediatè extrahit à phantasmate, quæque immediatè descendit ad indiuidua, cum illisque immediatè connectitur. Resp. quod dum philosophi dicunt, quod primum cognitum est quidditas materialis, & quod obiectum proportionatũ nostri intellectus pto hoc statu sit quidditas materialis per quidditatem materialem non intelligunt natutam specificam, sed intelligunt ens, vt est quid commune rebus sensibilibus, hoc enim volunt esse primum cognitum, & obiectum intellectus, de quo §. sequenti.

§. 4. *Quodnam ens, & sub qua ratione sit primum cognitum, & obiectum nostri intellectus pro hoc statu.*

79. OMnes conueniunt ens esse obiectum nostri intellectus, & primum cognitum ex ijs qui nostram sententiam sequuntur §§. præcedentibus explicatam, non tamen omnes eodem modo explicant. Et relictis illis qui volunt quod primum cognitum sint indiuidua, non sub ratione indiuidui, & singularis, hoc enim est proprium sensus, sed sub ratione entis, quod à solo intellectu attingi potest; contra namque istos pugnant ea omnia, quæ toto dubio præsenti dicta sunt.

80. Duæ celebres sententiæ sunt inter Thomistas. Prima est, quod primum cognitum, & obiectum connaturale nostri intellectus pro hoc statu sit ratio entis vniuersalissima, vt est quid commune tum ad entia materialia, & sensibilia, tum ad spiritualia, & insensibilia, comprehendendo etiã Deum, & intelligentias, & quidquid est, vel habere potest esse extra Deum. Hanc sequitur Masius hoc loco, citans Sotum, & Astridillum, quibus addo Lermam *hic lib. 1 q. 3.* Quod si illis obijciatur communis sententia, quod obiectum connaturale nostri intellectus pro hoc statu est quidditas materialis, seu ens concretum quidditati materiali, respondent cum Masio, quod quidditas materialis est obiectum motiuum, quidditas autẽ entis in illa communissima ratione est obiectum terminatiuum.

81. Nostra sententia sequenti conclusione explicatur. *Obiectum connaturale nostri intellectus pro hoc statu, ac subinde primum cognitum modo supra explicato, est quidditas materialis, seu est ens concretum quidditati materiali, aut, & in idem recidit, est ens materiale sensibile.* Hanc sententiam sequitur Caiet. *q. 1. de ente, & essentia.* Petrus Martinez *3. de anima cap. 3. q. vltima,* & alij quamplures, vt testatur Masius hoc loco, quam probabilem vocat Lerma loco citato, colligitur ex N. Complut. *3. de anima.*

82. Probatur 1. nam intellectus noster pro hoc statu dependet à sensibus, ergo eius obiectũ debet aliquo modo reperiri in sensu, iuxta illud. *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu*, sed solũ ens materiale, seu quidditas materialis reperitur in sensu, & per sensum transire potest ad intellectum; ergo solum ens materiale, aut quidditas materialis erit obiectũ connaturale intellectus pro hoc statu, non ens præscindens à materiali, & immateriali. Antecedens constat, sensus namque sunt partes per quas res transeunt ad intellectum. Conseq. probatur, nam res nõ transeunt ad intellectum nisi medio phantasmate, quatenus natura, quę in illo relucet denudatur à conditionibus indiuiduãtibus; vnde in specie intelligibili, quæ ex phantasmate, & intellectu agente producitur in intellectu possibili, non relucet aliud ens, nisi illud quod relucebat in phantasmate, solùm differentia est, quod in phantasmate erat vestitum conditionibus indiuiduantibus, scilicet singularitate, seu eccei tate, at in specie intelligibili relucet eadem ratio entis sine illis conditionibus indiuiduãtibus; sed in phantasmate nullo modo relucet ratio entis, vt comprehendit Deum, & intelligentias, sed tantum vt est ens concretum cum materialitate; ergo hoc solùm erit obiectum intellectus, & primum cognitum pro hoc statu.

83. Probatur 2. nam ens vt abstrahit à sensibilibus, & insensibilibus non est obiectum connaturale nostri intellectus, sed est obiectum specificatiuum, comprehendens etiam Deum clarè visum, ergo non potest esse obiectum connaturale pro hoc statu, & primum cognitum. Antecedens constat, ex hoc enim Theologi 1. *p. q.* 12. probant quod Deus potest eleuare intellectum creatum ad sui claram visionem, quia Deus clarè visus continetur intra obiectũ specificatiuum intellectus, ac proinde eleuari poterit ad eum videndum. Conseq. probatur, nam si ens vt continens Deum, & intelligentias esset obiectum connaturale, & primum cognitum posset intellectus connaturaliter videre Deum, sed hoc est falsum; ergo, &c. Minor nota est. Maior probatur, nam in ente in tota sua latitudine continetur etiam Deus clarè visus; ergo si semel ens in tota sua latitudine est obiectum connaturale nostri intellectus, & primum cognitum, Deus clarè visus pertinebit ad obiectum connaturale intellectus, & sic non indigebit eleuatione ad hoc vt videat Deum.

84. Probatur 3. Ens in tota sua latitudine, seu vt præscindit à sensibilibus, & insensibilibus à naturali, & supernaturali est res valdè metaphysica, & difficillima cognitu; ergo non potest esse primum cognitum. Antecedens constat; ens namque in ea latitudine dicit summam præcisionem, & summam abstractionem, quæ omnia sensibilia transcendit, ac proinde non potest esse primum cognitum intellectus dependentis in sua cognitione à sensibus, ac subinde ad eam rationem sic abstractum non pertinget nisi post longum discursum, & laborem.

85. Ad has nostras rationes occurres ex doctrina Masij, solum probare, quod ens materiale, seu quidditas materialis sit obiectum motiuum, cum omnis nostra cognitio pro hoc statu hauriatur à sensibus, & phantasmatibus, quæ solum repræsentant quidditatem materialem; non tamen probant quod obiectum terminatiuum, sit dicta quidditas materialis, sed erit ens in tota sua latitudine, neque enim est nouum, quod aliud moueat intellectum, & aliud magis amplum terminet. Nam ens reale mouet, & excitat ad cognoscendum ens rationis, & tamen cognitionem non terminat ad solum ens reale, sed etiam ens rationis. Creaturæ excitant mentem ad cognoscendum creatorem, non tamen cognitio terminatur ad solas creaturas, sed etiam tendit in creatorem. Sic ens concretum quidditati sensibili mouet ad cognoscendũ ens in communi, & in tota latitudine, non tamen sola quidditas materialis terminat cognitionem, sed ens in tota sua latitudine.

86. Cœterum hæc responsio nõ eneruat nostras rationes, nam aliud est loqui de obiecto terminatiuo immediato, & connaturali, & aliud est loqui de obiecto vlti-

mo terminatiuo, quod cognoscitur vel per eleuationem, vel coniecturaliter, & paulatim ascendendo. Si loquantur de hoc secundo obiecto mediatè, & per ascensum cognito, admittimus posse obiectum terminatiuum magis latè patere quam motiuũ, vt in exemplis allatis constat, nam ex cognitione entis realis mediatè ascendimus ad cognitionem entis rationis, quod ad illius similitudinem formatur, non tamen ens reale, quod immediatè mouet ad sui cognitionem, mouet etiam immediatè ad cognitionem entis rationis, sed postquam intellectus ab ente reali mouetur, & illud cognoscit, excitatur ad cognitionem entis rationis, formando illud ad similitudinem entis realis iam cogniti, seu quod iam cognitionem terminauit. Similiter quando creaturæ excitant ad cognitionem creatoris, prius iam functæ sunt officio motiui, & terminatiui sui ipsarum, ex quo postea intellectus excitatur ad vlteriorem cognitionem. Quod si hoc ipsum dicunt de ente, quod scilicet quidditas materialis prius mouet, & terminat cognitionem, & ex hoc excitatur intellectus ad cognitionẽ entis in tota sua latitudine, non sunt contra nos, non tamen tunc ens in communi erit primum cognitum, sed quidditas materialis, ex cuius cognitione consurgit intellectus ad cognitionem entis in communi. Ex quo patet non posse loqui de obiecto terminatiuo immediato, hoc enim debet correspondere obiecto motiuo, nec potest illud excedere, cum non possit cognitio immediatè mota ab aliquo obiecto, terminari immediatè ad aliquid à quo immediatè nõ mouetur. Soluuntur argumenta in contrarium.

87. Primum argum. est, quoniam quod est imperfectissimum est primum cognitum ab intellectu, prioritate saltem naturæ, & originis; sed ens in ampla significatione est imperfectissimum, cum sit quid communissimum; ergo ens in ampla significatione erit primum cognitum intellectus. Aliter proponit hoc argum. Lerma, quia cum intellectus sit agens procedens de potentia ad actum, debet primò elicere actum magis imperfectum, cum intellectus non dependeat in sui cognitione, à cognitione magis perfecta; sed cognitio entis in communi est magis imperfecta; ergo ab ista debet intellectus incipere. Resp. distinguendo maiorem; debet elicere actũ magis imperfectum circa obiectum, quod primo mouet; conceditur: circa obiectum quod primò non mouet, negatur. Patet autem ex dictis nu. præcedenti, & concedunt aduersarij, quod obiectum quod primò mouet, est quidditas materialis denudata ab intellectu agente à conditionibus indiuiduantibus: quod autem primò mouet, etiam primò terminat, cum non possit primò terminare, nisi quod primò mouet.

88. Secundum argum. Quod est confusum primò terminat actum intelligendi, quia est maximè potentiale, & indeterminatum; sed ens in ampla significatione, est confusissimũ, non illud quod est concretum quidditati sensibili, & materiali; ergo non hoc, sed illud primò terminabit actum intelligendi. Minor probatur, nam illud est magis confusum, quod plura continet, cum ex maiori continentia, maior sequatur confusio, sed ens quo magis est vniuersale, plura continet; ergo, &c. Resp. distinguendo maiorem: quod est confusum primò terminat actum intelligendi, dummodo etiam primo moueat, conceditur; si primò non moueat, negatur, patet autem quod ens in tota sua latitudine non primò mouet intellectum, cum non sit primum repræsentatum in specie intelligibili, sed quidditas materialis denudata per intellectum agentem à suis conditionibus indiuiduantibus.

89. Tertium argum. Illud ens primò terminat actum intelligendi, ex quo primũ principium complexum conflatur, sed hoc est ens in tota sua latitudine; ergo hoc primò terminat; Minor probatur, nam primũ principium complexum est. *Quod est*, vel *impossibile est simul idem esse, & non esse*; sed hoc conflatur ex communissima ratione entis; ergo, &c. Resp. negando maiorem; illud enim est primò terminans actum cognoscendi, quod primò repræsentatur in specie, hoc autem non est *quod est*, nec *impossibile est idem simul esse, & non esse*,

esse, sed quidditas materialis, vt patet ex dictis.

§.5. *Incidens, vnde oriatur difficultas intelligendi.*

90. PRima sententia est, quod tota difficultas intelligendi oriatur ex rebus. Sic Heraclitus, & Cratillus; cum enim viderent omnia caducitati, & fragilitati, interritu vè subiecta; nihilque esse in rebus stabile, & nihil fixum cernerent, & contemplarentur, opinati sunt totam intelligendi difficultatem in ipsis rebus sitam esse. Secunda sententia constituit totam intelligendi difficultatem in ipso intellectu nullamve in rebus. Sic tenent Scotus, Antonius Trombeta, Antonius Andreas, & alij Scoti discipuli 2. *metaph.* eo quod res ex se sint maximè cognoscibiles, quod verò difficile cognoscantur prouenit ab intellectu, ratione suæ imbecillitatis.

91. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Difficultas cognoscendi partim oritur ab intellectu, & partim à rebus ipsis.* Sic D. Thom. Auer. Alex. 2. *metaph.* Iandun. *ibid. q.*3. Suesanus *disp.*2. Iauellus, & Aquarius *q.*2. Masius *hoc loco q.*9. *in cap.*1. 1. *phys.* qui testatur de communi opinione Latinorum. Pro quo sciendum est, quod ex rebus quædam sunt immateriales, vt Deus, & Angeli, quædam materiales, vt elementa, & elementata. Difficultas cognoscendi res immateriales, tota oritur ex nostri intellectus imbecillitate; cum enim res istæ sint ex se immateriales, ac proinde intelligibiles, cum immaterialitas sit ratio intelligibilitatis, sequitur, quod cum sint maximè immateriales, debent esse maximè intelligibiles, ac proinde difficultas intellectionis non potest oriri ex ipsis rebus, sed ex imbecillitate ipsius intellectus qui cum pro hoc statu sit aliquo modo immersus in materia, ac proinde ab ea dependens medijs scilicet sēsibus, sequitur quod non sit proportionatus cum rebus spiritualibus, & omnino à materia separatis, & sic ratione huius improportionis difficulter eas intelligit. Cœterum difficultas intelligendi res materiales, oritur ex ipsis rebus; nam etiam cum istis est quædam improportio se tenens ex parte rerum, quæ cum non sint adeò immateriales vt est intellectus, nec sint adeo actuales, sed magis potentiales, oportet quod vt intelligantur, proportionentur, & eleuentur ad conditionem intellectus, & in hoc stat difficultas. Quare cum noster intellectus, nec pertingat ad perfectionem substantiarum separatarum, nec pertingat ad imperfectionem rerum materialium, sed mediam quandam teneat viam, hinc est, quod vt illas intelligat, debet eleuare se supra se, & vt intelligat istas debet descendere infra se, & hoc opus hic labor est. Et sic vt intellectus intelligat immaterialia, quæ sunt maximè in actu, & valde intelligibilia, debet perfici, & sic difficultas intelligendi illa prouenit ex imperfectione, ac proinde ex imbecillitate nostri intellectus. Et difficultas intelligēdi materialia prouenit ex imperfectione illorum, & sic vel debet intellectus descendere, vel debent ista eleuari, vt proportionetur eidem intellectui.

92. Hinc probatur conclusio, quod difficultas cognoscendi partim proueniat ab intellectu; nam in rebus immaterialibus prouenit difficultas intelligendi ex imbecillitate ipsius intellectus, cum enim illæ res sint maximè in actu, sunt maximè intelligibiles, ergo difficultas intelligendi non potest oriri ab ipsis rebus, cum istæ secundum se sint maximè intelligibiles, sed ab ipso intellectu non potente pertingere ad illam summam intelligibilitatem, sicut difficultas videndi solem nō prouenit ab ipso sole, cum sit maximè visibilis, sed ab ipsa potentia visiua, v.g. noctuæ, quæ non est rectè disposita ad videndam talem lucem, adeo claram.

93. In rebus autem materialibus, difficultas oritur ab ipsis rebus, cum enim, vt dicebamus, intellectus noster nec pertingat ad perfectionem rerum separatarum, nec pertingat ad imperfectionem rerum materialium, ac proinde medium quendam teneat locum, sequitur quod respectu illarum sit inferior, & respectu istarum superior, ac proinde sicut difficultas intelligendi superiora oritur ab ipso inferiori, ita diffi-

difficultas intelligendi inferiora, oritur ab ab ipsis inferioribus, seu ex improportione illorum. Vnde sicut difficultas combustionis oritur aliquando ex paucitate ignis, seu potētiæ combustiuæ, & aliquando oritur ex re combustibili, quæ habet tantam humiditatem, quæ facile superari non potest, vt contingit in Salamandra; ita difficultas intellectionis oritur aliquādo ex debili potentia intellectiua, & hoc contingit respectu rerum superiorum. Et aliquando ex nimia materialitate, quæ haud faciliter superari potest. Soluuntur argum. in contrarium.

94. Primum argum pro prima sententia est, quoniam noster intellectus in rebus intelligendis se habet vt materia prima in formis recipiendis, Arist. 2. *de anima c.* 4. sed materia prima sine vlla difficultate ex parte sui recipit formas; ergo etiam intellectus absque sui difficultate intelliget res; atque adeo tota difficultas erit in rebus ipsis non in intellectu. Resp. distinguendo maiorem; intellectus in rebus intelligendis se habet vt materia prima, quatenus sicut ista potest recipere omnes formas naturales, cum secundum se sit pura potentia, æquè respiciens communes, ita intellectus est veluti pura potentia (cum à principio sit tanquam tabula rasa) potens recipere omnes formas intentionales, conceditur: se habet vt materia prima, quatenus in vsu dictarum formarum, nullam patitur difficultatem, negatur. Cum enim intellectus non solum sit potentia pasiua, vt materia, sed etiam actiua, quod materię non conuenit, in sua actione pati potest difficultatem, sicut & cœteræ potentiæ.

95. Secundum argum. quoniam si aliqua difficultas oriretur etiam ex parte intellectus in rebus intelligendis, maximè ob dictum Arist. 2. *metaph. cap.* 1. quod scilicet ita se habet intellectus ad res immateriales sicut oculi Vespertilionum ad lucem meridianam; sed hoc dictum non est verum; ergo, &c. Minor probatur, nam potentia visiua Vespertilionis, cum sit debilis læditur, & corrumpitur à vehementi luce, vt est lux meridiana, & intellectus à nullo intelligibili lædi, aut corrumpi potest; imò quo magis circa immaterialia versatur, magis perficitur; ergo, &c. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem; illud namque dictum in sensu Aristotelis verissimum est, quæ veritas non consistit in hoc, quod sicut oculi Vespertilionis læduntur à vehementi sensibili, seu luce, ita intellectus lædatur à maximo, & summo intelligibili, vt est Deus; sed consistit in hoc, quod sicut lux meridiana est obiectum improportionatum oculorum Vespertilionis, ita summum immateriale, scilicet Deus, est obiectum improportionatum, & non connaturale nostri intellectus.

96. Primum argum. secundæ sententiæ est, quia Arist. 2. *metaph. cap.* 1. dicit *Fortassis difficultas intelligendi non est in rebus, sed in intellectu*; ergo per Arist. difficultas intelligendi non prouenit ex ipsis rebus, sed ab ipso intellectu. Resp. Aristotelem loqui de rebus spiritualibus, immaterialibus, & maximè in actu, vt sunt Deus & intelligentiæ, cum noster intellectus horum respectu ratione maximæ inferioritatis, sit improportionatus, ac proinde debet horum respectu eleuari, & proportionari. Vsus autem fuit Arist. illa particula dubitatiua, modestiæ gratia.

97. Secundum argum. nam si difficultas intelligendi procederet ex ipsis rebus, sequeretur quod hæc difficultas reperiretur etiam respectu intellectus Diuini, & Angelici, hoc est absurdum; ergo, &c. Sequela probatur, quia quod secundum se est tale, respectu cuiuscumque est tale; ergo si difficultas intelligendi res materiales est ratione ipsarum, semper, & respectu cuiuscumque intellectus eam difficultatem habebunt. Resp. negando sequelam. Ad probationem dico, quod id quod conuenit alicui absolutè, respectu omnium conuenit, vt quia esse rationale conuenit homini absolutè, hoc sibi omnium respectu conuenit. At id quod conuenit alicui solum respectiuè, seu per habitudinem ad aliquid particulare, non conuenit respectu omnium, sed solum respectu illius particularis, & sic cū in nostro casu difficultas cognitionis non conueniat absolutè rei materiali, sed tantū respectu nostri intellectus; qui cognoscit

res

res per dependentiam à sensibus, non per propriam essentiam omnia repræsentantem vt Deus; aut per species infusas, vt Angeli, sequitur, quod res materiales sint difficile cognoscibiles solum respectu intellectus creati.

DVBIVM VI.

Quid sint principia rerum naturalium, quot, &c.

§. I. *Referuntur antiquorum opiniones, de primis rerum principijs.*

98. Veterum Philosophorum sententias de rerum naturalium principijs, multi, grauissimique auctores referunt, vt Plato *in Thæteto, & Sophista*, Arist. hoc loco 1. *physic.* 3. *de calo.* 2. *de ortu, & inter. & 1. metaph.* Plutarch. *lib.* 1. *de placitis.* Euseb. *lib.* 10. *præparat.* Clemens Alexand. 1. *stromat.* Theodoret. *lib.* 1. *diuinor. decret.* Et Philosophi hoc loco. Hæ omnes sententiæ ad hanc diuisionem possunt reuocari. Aliqui namque nullum posuerunt rerum naturalium principium, sed omnia esse vnum, sic tenuerunt Parmenides, & Melissus, visi suo tempore famosi. Parmenides fuit patria Eleates, Filius Pyretis, Xenophanis auditor teste Arist. 1. *metaph.* 5. & Laertio 9. *in Parmenide*; vel auditor Anaximandri ex Theophraste in epitome, & eodem Laertio. Iste cum esset genere, & opibus illustris, adiunxit se Amenio Pythagorico, viro genere, & diuitijs contempto honesto tamen, & probo, vt cum isto vitam quietam, & tranquillam duceret; multa scripsit tam carmine, tam soluta oratione in Philosophia, præsertim quod omnia sint vnum finitum, & immobile.

99. Melissus teste Laertio *lib.* 9. fuit patria Samius, Ithegenis filius, Parmenidis auditor, & Heracliti familiaris, fuit vrbanitate, & morum ciuilitate maximè ornatus, ex quo effectum est, vt esset suis ciuibus maximè charus, atque acceptus. Hic sui magistri sententiam secutus est, docens omnia esse vnum infinitum tamen, & immobile; vt illis obijcit Aristoteles, licet multi putent eum non rectè horum philosophorum mentem retulisse; vnde Simplicius *in comment. huius secundi cap.* longa digressione conatur eos Arist. impostura liberare; neque credendum est hos viros doctissimos ita stupidos fuisse vt crederent nullam dari rerum multitudinem, neque motum, cum ista sensibus pateant. Aliqui ergo, vt Eudemus apud eumdem Simplicium censet, quod per vnum ens, & immobile intellexerunt cælum, aut totum vniuersum, seu mundum. Vniuersum namque vnum est, cum omnia contineat, & cuncta in eo retineant vnitatem, dicitur immobile, quia licet secundum partes moueatur, non tamen secundum se totum; finitum secundum Parmenidem, quia certã, determinatamque habet naturam. Infinitum verò secundum Melissum, quia principio, fineque caret, cum constet figura sphærica in qua neque principium, neque finis reperiuntur. Hinc Laertius ita de Melisso scribit. *Placuit autem ei vniuersum infinitum esse, & immutabile, atque immobile, & vnum, sibi ipsi simile, ac plenum, motumque non esse, verum videri esse.* Galenus *in tex. Videntur autem non rectè, &c. de natura hominis*, putat hos philosophos nomine vnius, & immobilis, intellexisse materiam primam, quæ sit omnium rerum principium, cum ex ea omnia fiant, & tamen est vna numero; hanc vocant immobilem, quia neque oritur, neque interit, neque vllis subest mutationibus, vocatur finita, ex definita essentia: vocatur infinita, ob immensam illius potentiam, quoniam innumeras formas apta est recipere.

100. Alij vt Philopponus *in comment. huius cap.* Plotinus *Aeneades lib.* 1. *cap.* 8. & alij plures altius hos philosophos interpretantes putant quod his inferioribus neglectis ad superiora, & æterna se conuerterint, nomineque vnius, Deum O.M. intellexisse, in quo tanquam in omnium rerum conditore, cuncta sunt vnita, & vnum, licet in se ipsis sint multiplicata; iuxta doctrinam Theologorum, quod in Deo sint rerum omnium ideæ, quæ realiter, & formaliter sunt ipsa diuina essentia, & sic volebant

Deum

Deum esse omnium rerum principium, immobile, licet det cuncta moueri. Hoc principium volebat Parmenides esse finitum, ob naturam finitam,& infinitam volebat Melissus, ob naturam infinitam; sed quicquid sit de horum Philosophorum sensu, dato quod fuerit ille, quem eis Aristoteles inscribit, tunc verè; & fortiter eos impugnat. Vnde relicta sententia Parmenidis, & Melissi, pono alias aliorum Philosophorum sententias.

101. Secunda sententia in ordine fuit Thaletis, vt colligitur ex 1. *metaph.* qui aquam ponebat omnium rerum principium, eo fundamento ductus, quia videmus omnia viuentia humido constare, quam sententiam secuti sunt sex Sapientes Græciæ, vt notat Cicero *lib.* 4. *q. Academ.* Tertia sententia fuit Diogenis, & Anaximenis, qui aerem omnium rerũ principium fecerunt. Quarta fuit Heracliti, qui ignem volebat esse omnium rerum principium. Quinta fuit Hesiodi sientis terram esse rerum omnium principium. Sexta fuit aliorum, qui ponebant rerum omnium principium vaporẽ, qui neque est aer, neque aqua, sed mediũ quid inter vtrumque. Hæ omnes sententiæ in hoc conueniebant, quod vnum tantum esset rerum omnium principium.

102. Sexta sententia ponit infinita rerum principia, & sunt illæ particulæ indiuisibiles, ex quibus res componuntur, quæ particulæ vocantur atomi. Sic tenebat Anaxagoras. Hos autem atomos diuidebat in varias species, nam aliquos volebat esse duros ex quibus ossa componerentur, alios molles ex quibus caro, & reliqui humores constarent; alios calidos ex quibus fierent partes, & res calidæ, vt ignis; alios frigidos, ex quibus partes frigidæ, & res frigidæ constãt, vt aqua. Ex his infinitis atomis volebat, quod prius fuerit quoddam compositum confusum quod vocabat *Chaos*, & ab hoc mens, scilicet Deus separauit, & distinxit rerum species. Dicebat præterea, quod in singulis indiuiduis contineantur atomi omnium specierum, licet nonnisi proprij appareant, & hoc modo fiunt generationes, quatenus atomi occulti, manifestantur. Vocabat hos atomos indiuisibiles. Non quia essent sicut puncta, sed quod vltra actuali diuisione diuidi non possint.

103. Septima sententia fuit Anaximandri, qui non ex atomis Chaos factũ dicebat, vt Anaxagoras, sed ex chao atomos fuisse factos, & inde cœtera. Octaua sententia fuit Democrati, qui dicebat omnia esse facta ex atomis eiusdem rationis, & essentialiter non differentibus, sed tantum figuris, vt quidam essent triangulares quidam quadrangulares, & aliarum figurarum, item quidam habebant vnum situm, alij alium, & ratione diuersorum situum, quidam calidi, quidam frigidi, &c. In hoc isti conueniebant, quod principia ponerent infinita.

104. Alij posuerunt principia finita, sed plusquam vnum; nam de Parmenide dicitur, quod licet in vno opere posuerit vnum tantum principium, tamen in alio posuit duo, scilicet ignem, & terram, licet aliqui velint fuisse duo secundum apparentiam, at vnum secundum existentiã. Alij posuerunt tria elementa, vt terram, ignem, & aquam. Alij omnia quatuor, vt Empedocles, & Hippocrates. Plato dicebat principia esse magnum, paruum, & ideam, per magnum, & paruum intelligebat materiam primam, quæ magna est ratione capacitatis ad recipiendas omnes formas, & parua est ratione entitatis, quæ est debilissima. Per ideam intelligebat formam quandam separatam, vt plerique volunt cum Aristotele. Pythagoras volebat rerum principia esse par, & impar. Per par intelligebat materiam, quæ quoad se æquè recipit formas. Per impar intelligebat formam, quæ est ratio diuersitatis, & differentiæ.

105. Sed quæres 1. quinam philosophi dicerentur naturales apud antiquos & quinam non naturales? Resp. quod illi dicebantur naturales, qui ponebant principia mobilia, seu motum in natura, cum enim motus sit passio naturæ, qui hanc passionem ponebant, naturales dicebantur. Qui verò ponebant principiũ inmo-

immotum, seu naturam immotam, & motum negabant, vt Parmenides, & Melissus, dicebantur innaturales, seu non naturales. Isti innaturales nullam substantiæ genetationem ponebant de nouo, sed dicebant quod mutationes aut essent secundum appatentiam, vt Anaxagoras, aut secundum accidentia tantum, vt reliqui, ex varia scilicet densatione, rarefactione; aut elementorum compositione.

106. Quæres 2. quinam Philosophi posuerint mundum ab æterno? Resp. quod omnes illi, qui negarunt motum, isti nãque saltem materiam posuerunt ab æternon, non vt esset subiectum transmutationis accidentalis, quia hanc negabant, sed vt esset subiectum, vel transmutationis apparentis, vel accidentalis.

§. 2. *Quid sit principium in genere.*

107. NOn possumus rectè ptincipia entis natutalis explicare nisi prius explicemus naturam, & essentiam principij in genere, Aristotcles ergo 5. *metaph. tex.* 1. definit principium vniuersalissimè, nam explicatis varijs modis principiorum, sic concludit. *Omnibus autem principijs commune est esse primum, vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur.* Ex quibus verbis desumitur hæc principij definitio in communi. *Principium est primum vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur.* Hanc definitionem recipiunt communiter omnes, quam explicare oportet.

108. Dicitur *principium* in latissima quadam acceptione, siue significet verũ ens siue physicum, siue metaphysicum, aut non ens, vt negationem, qua in significatione, etiam nihil potest dici principium, ex Arist. 4. *metaph. tex.* 2. Item finis propter quem aliquis operatur potest dici principium in suo genere, licet aliàs sit impossibilis; quare ad rationem ptincipij non requiritur quod sit verum ens. Illa particula *vnde* intelligi debet latè nõ solùm, vt denotat causam efficientem, quę dicitur *principium vnde motus*, seu *vnde incipit motus*; sed etiam vt significat terminum *à quo*, quo sensu particula *vnde* aliquando accipitur. Imò etiam accipitur vt significat non solum quamcumque dependentiam, aut influxum, aut deriuationem, qua ratione materia dicitur principium formæ materialis, cum sit id vnde est forma, seu id vnde forma educitur; & punctum dicitur principium lineæ, cum ex eo linea deducatur, aut educatur, seu exorditur; sed etiam vt dicit originẽ puram sine dependentia, qua ratione in diuinis Pater dicitur principium Filij.

109. Dicitur *primum*, vt detur intelligi quod principium absolutè non debet habere aliud prius se in eo genere in quo est principium; non est tamen necesse vt sit primum in omni genetc, & sic materia prima est principium in suo genere, quia ante se non habet aliam materiam. Sicuti autem principium accipitur aliquando absolutè, & simpliciter; ita etiam interdum accipitur secundum quid, & in ordine ad aliqua, vt cum dicimus hæc hora est principium huius diei, & hæc dies est principium huius anni. Ita etiam particula *primum* aliquando accipitur absolutè, & sic significat id quod non habet aliud supra se in illo genere. Aliquando secundum quid, & significat id quod saltem in ordine ad aliqua est primum.

110. Dicitur *aut est, aut fit, aut cognoscitur*, vt significetur quod quælibet res in triplici statu considerari potest. Primò absolutè in suo esse: secundò in suo fieri; tertiò in suo cognosci, seu in ordine ad intellectum. v. g. homo considerari potest in suo esse, quo modo constat anima, & corpore, & hoc modo istæ duæ partes sunt eius principium. Potest etiam considerari in fieri, & hoc modo tam materia, quam forma, & priuatio, possunt dici hominis principium; potest etiam considerari in ordine ad intellectum, quo etiam modo potest dici principium suæ cognoscibilitatis; ex quo colligitur dictã definitionem esse vniuersalissimam, cum complectatur res non solùm vt sunt extta animam, vel in fieri, vel in facto esse, sed etiam vt sunt in anima.

111. Ex quibus infertur quod nomen

men principij sic explicati magis latè patet, quam nomen causæ propriè dictæ. Causa nãque propriè dicta non est quodcumque principium, sed tale quod ex eo effectus habeat veram dependentiam, & distinctam entitatem saltē numero, quod maximè verum est cum causa est extrinseca, vt patet inter ignem genitum, & generantem, vt rectè docet S. Doctor 1. *p. q. 33. art.* 1. At principium in genere est illud à quo aliquid quomodocumque procedit, aut secundum ordinem, aut secundum locum, aut secundum generationem, aut secundum processionem, &c. Et ita punctum est principium lineæ; Pater est principium generationis; non esse est principium mutationis, *cum tamen non sit vera causa. Sic Pater in diuinis est principium filij, non tamen est causa, quia Pater, & Filius sunt vna, & indiuidua substantia: quod si aliquando Græci Patres appellarunt Patrē causam filij, vsi sunt nomine causæ latius prout coincidit cum principio, quo sensu interdum vtitur Arist. vt 4. *metaph. tex.* 3. vbi docet principium, & causam dici ad conuertentiam.

§. 3. *De quibus principijs hic disputet Aristoteles.*

112. PRo intelligentia difficultatis sciendum est 1. ex alibi dictis quod principia in scientijs sunt in duplici differentia, alia enim sunt complexa, & sunt quædam propositiones indemonstrabiles, quæ in scientia supponuntur, vt *omne totum est maius sua parte, si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia*, &c. Alia sunt incomplexa, qualia vt plurimum sunt causæ constituentes subiectum vnde fluunt proprietates, vt sunt in homine anima, & corpus, & in quocumque composito substantiali materia, & forma. Huiusmodi autem causæ subiecti sunt duplicis generis, aliæ sunt externæ, quæ non componunt intrinsecè ipsum subiectum, qua ratione cœlum est causa animalium, & sanitas est causa sumptionis medicinæ. Aliæ sunt causæ internæ, seu intrinsecæ, & dicebantur ab antiquis elementa, seu principia, & sunt illæ, ex quibus intrinsecè aliquid constituitur, vt homo ex materia, & forma; vnde ad hunc sensū litteræ dicuntur elemēta syllabarum. Item principia alia sunt per se, alia per accidens. Per se illa sunt ex quibus necessariò aliquid originem habet; sic efficiens est per se principium mutationis. Per accidens sunt illa ex quibus contingenter, & non per se aliud est, vt si musicus ædificet, ædificatio per accidens est à musico, vt musicus est. Quantum pertinet ad scientiām naturalē, seu ad physicam in illa aliqua dicuntur principia communitatis, alia causalitatis, pro quo.

113. Sciendum est 2. quod in omni mutatione naturali intrinsecè, & necessariò tria requiruntur, vt infra ostendetur, scilicet materia, quæ est subiectum mutationis forma, & priuatio, quæ sunt termini, illa *ad quem*, hæc *à quo*; omne enim quod mutatur transire debet de aliquo non esse, ad aliquod esse, vel è contra; si enim res semper in eodem esse maneret, vel in eodem non esse, nunquam mutaretur. Tria ergo requiruntur ad mutationem subiecti, terminus à quo, terminus ad quem, & subiectum ipsum quod transit, seu transitus. Et quia ista sunt communissima omni mutationi, ideo dicuntur principia communitatis. Cœterum principia causalitatis sunt principia intrinseca substantiæ, videlicet materia, & forma substantialis, quæ dicuntur principia causalitatis, quia sunt causæ non solum compositi, sed etiam omnium accidentium ad physicam considerationem pertinentium.

114. Quærimus ergo de quibus principijs loquatur Aristoteles, & disputet; de qua re certum est non disputare de principijs complexis physicæ, hæc enim supponuntur à physica, cum vnaquæque scientia sua supponat principia cōplexa. Est etiam certum quod Arist. non disputat de principijs externis subiecti physicę neque enim physicus disputat de causa efficiente: aut finali entis mobilis, sed ex quo-

ex quonam principio interno, vel ex quibus elementis constet ens mobile, & totus mundus. Et multò minus non disputar de principijs per accidens, cum ista per se non pertineant ad scientiæ considerationem. Vnde solum restat difficultas an Aristoteles disputet hoc loco solum de principijs internis, seu intrinsecis, de qua re pono sequentem conclusionem.

115. *Aristoteles hic primò, & per se solum disputat de principijs intrinsecis, seu internis substantiæ naturalis generabilis, seu solum disputat de principijs causalitatis, & in ordine ad ista disputat etiam de principijs communitatis.* Est communis sententia, pro qua videri possunt Themist. *tex.* 50. Zabarella hoc loco. Piccol. *in lib. de placit. philos. cap.* 1. & alij passim. Ratio colligitur ex toto *cap.* 2. & 3. vbi clarè inuestigat prima principia intrinseca rerum naturalium, seu inuestigat quænam sint rerum naturalium prima elemenra, cum de ijs esser controuersia inter antiquos; sed huiusmodi principia, seu elementa, debent esse substantialia, accidentia nāque neque componunt substantiam, neque possunt esse prima ptincipia, cum substantiam supponant, & principia substantialia; ergo de huiusmodi principijs substantialibus primò, & per se disputat hoc loco Aristoteles. Ad hæc autem inuestiganda opus fuit dicere aliqua de mutatione naturali in communi, eiusque principijs, vt ex analogia, & proportione ad reliquas mutationes, maximè ad valdè notas, principia mutationis substantialis faciliùs inuestigarentur, quæ sunt nobis magnis ignota.

116. Sed obijcies 1. nam Arist. hic *tex.* 57. dicit se velle agere de omni generatione, sic enim habet. *Sic igitur dicamus, primum de omni generatione aggredientes, est enim secundum naturam communia primum dicentes, sic circa vnumquodque propria speculari*, vbi videtut dicere, quod antequam agat de tribus principijs substantialibus, vult prius agere de generarione secundum quandam confusam rationem, quæ illi communis est, cum alijs mutationibus accidentalibus, vt ibi docent expositores. Resp. concedendo totum, vt enim dicebamus primò, & per se agit Aristoteles de principijs intrinsecis, & substantialibus, secundariò autem etiā de alijs, vt ex his, illa facilius cognoscerentur; ordine namque doctrinæ à communioribus, & facilioribus est incipiendum.

117. Obijcies 2. quoniam Arist. nullibi egit de principijs communitatis nisi hoc loco; ergo per se hic egit de illis. Resp. transeat antecedens, & distinguitur consequens; ergo per se egit de illis, idest nō in ordine ad aliud, negatur consequentia, per se idest non omnino per accidens, conceditur, & hoc non est contra nos.

§. 4 *An ad physicum spectet inuestigare, & probare sua principia.*

118. Diximus §. præcedenti, mentē Aristotelis hoc loco esse inuestigare primò, & per se principia prima & intrinseca, substantiam naturalem constituentia, & in ordine ad hæc inuestigari prima principia omnis mutationis, nunc quæritur an hoc faciat Aristoteles; vt physicus, & per media physica, an vt metaphysicus, & per media metaphysica.

119. Pro clara difficultatis intelligentia sciendum est, quod principia prima incomplexa scientiæ, de quibus hoc loco quærimus, sunt in duplici differentia, nā alia dicuntur principia doctrinæ, & vocari solent principia cognoscendi; & alia dicuntur principia materiæ, & alio nomine dicuntur principia essendi. Principia cognoscendi dicuntur illa, quæ in scientia supponuntur, vt nota secundum nos, quamuis sint alij effectus, vel aliqua accidentia; omnis enim cognitio discursiua fit ex aliqua cognitione præexistente ac proinde hæc vocātur principia doctrinæ tantum, quia tantum sunt nota secundum nos. Principia verò essendi, seu materiæ sunt causæ, quæ licet natura sua sint notiores, quam effectus, tamen secundum nos sæpè sunt ignoriores, propter quod non dicuntur principia doctrinæ, eo quod via

via doctrinæ est à notioribus nobis, quatenus ex nobis notioribus inferimus notiora naturæ. His positis rem totam tribus conclusionibus explicamus.

120. Prima concl. *Principia cognoscendi, seu prima principia doctrinæ in physica, vt sunt motus, multitudo rerum sensibilium, qualitates sensibus manifestæ, & similia, si negentur, ita vt negetur sensus, & experientia, non possunt probari à physico per media physica, & propria.* Hoc idem dicendum est de quacumque alia scientia particulari. Ita Arist. hoc loco *tex.8.* dicens. *Itaque si vnum, atque immobile sit id quod est, considerare, non est de natura speculare;* Idest non est disputandum contra eos, qui dicunt vnum, atque immobile rerum esse principium, hoc enim minimè conuenit philosopho naturali. Et hoc confirmat subdens. *Vt enim & Geometræ non amplius est ratio ad eum, qui destruit principia, sed aut alterius est scientia, aut omnium communis.* Quorum verborũ sensus est, vt ibi tradunt expositores, quod si quis negauerit principia Geometriæ, nullam habet rationem Geometra, quam contra negantem afferat, sic enim propria demonstraret principia, cum tamen eorum probatio, vel ad metaphysicam pertineat, quæ omnia scientiarum principia probat, vel ad Dialecticam, quę de omnibus rebus disputare consueuit. Vnde si quis rerum naturalium principia neget, contra eum philosophus naturalis disputare non potest. Et ratio est manifesta, nam omne quod probatur in aliqua scientia, debet probari ex aliquo prius noto; sed prima principia doctrinæ nihil habent prius notum in sua scientia, ergo si negētur non possunt probari; probari tamen possunt à metaphysico, deducendo negantem ad impossibile; quod si aliquis negaret etiam principia metaphysicæ, contra hunc nullatenus esset argumentandum, nisi fortè ad hominem ex aliquibus principijs ab ipso concessis, vt colligitur ex Arist. 4. *metaph. summa secunda.*

121. Secunda concl. *Principia doctrinæ, seu cognoscendi si supponantur vt nota secundum sensum, possunt à physico demonstrari à priori per regressum demonstratiuũ, in demonstratione propter quid.* Hæc conclus. nota est, nam principia cognoscendi sæpe sunt passiones, & effectus per quos inuenta causa possumus deinde regrediẽdo ad intellectiuam notitiam, eos probare, & à priori demonstrare. Vnde benè dicunt aliqui, quod huiusmodi passiones, vel effectus probari possunt in regressu quoad essentiam, quoniam in tali regressu scimus propter quid ipsarum passionũ, vel ipsorum effectuum, cum prius tantum sciremus quod est vel quia est. Item in regressu, passiones demonstrari possunt quantum ad esse possibile, nam ex eo, quod omne corpus v.g. habet naturam, non infero quod actu moueatur, sed quod sit mobile, & sic de alijs.

122. Tertia concl. *Principia essendi, quę in physica sunt principia naturæ, possunt à physico probari per propria media.* Hæc etiam concl. nota est. Principia namque naturæ possunt inuestigari, & probari per principia doctrinæ; vnde per motum, & mutationem inuestigare, & probare possumus principia intrinseca corporis naturalis. Ex quo infertur quod disputatio de principijs contra antiquos partim est metaphysica, & partim physica, iuxta id quod magis, aut minus antiqui concedebant, aut negabant de principijs doctrinæ Physicæ. Videantur Iauellus, Iandunus, & alij hoc loco.

123. Sed dices, quod sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci, ergo sunt eadem principia essendi, & cognoscendi. Resp. quod illud commune dictum dupliciter intelligi potest. Primò de cognitione simplici sine vllo discursu, & sic vniuersaliter verum est, quod scilicet cognitio si vera est debet esse conformis rei, hoc enim significat illud commune dictũ; debet autem esse conformis, vel adæquatè, vel inadæquatè; idest debet cognitio conformari rei secundum illum modum quo circa illam versatur; ita vt si totam rem cognoscere velimus, toti rei cognitio adæquari debet, vel distinctè, vel cõfusè, & si partem, aut aliquam perfectio-

nem, debet illi parti, aut perfectioni conformari, , prout res illa apta est concipi. Quod si loquamur de cognitione illatiua tunc iterum distinguendũ est antecedens, nam natura sua quidem res ita se habet ad esse, & ad cognosci; non tamen semper secundum nos; cum enim natura sua posterius deberet cognosci per prius, & effectus per causam, tamen secundum nos prius cognoscitur posterius, & causa per effectum, qua propter diximus, quod in physica alia sunt principia doctrinæ, alia naturæ.

§.5. *Quid senserit Aristoteles de rerum naturalium principijs, & an illa rectè inuestigauerit.*

124. DE hac re hoc loco tractant expositores, vt D. Thomas, Iandunus, Zabarella, Pendasius, Iauellus, & alij, qui omnes à *tex.* 41. *vsque ad* 56. quærunt, & inuestigant an rectè Aristoteles rerum naturalium principia inuestigauerit, contra diuersas antiquorum sententias §:1. relatas. Pro quo nota, quod Arist. primò vel supponit, vel certè probat ex communi loquendi modo, quod in generatione duplicem mutationem, seu duplex fieri distinguere possumus; sicut omnia vel sunt substantia, vel accidens, ita duplex fieri datur, aliud scilicet substantiæ, & aliud accidentium, quæ duo fieri explicari solent per hos modos loquendi, nam aliquando absolutè, & simpliciter dicitur aliquid fieri, vt homo fit, quo significamus generationem substantialem. Aliquando dicitur aliquid fieri tale, seu secundum quid, vt lignum fit calidum, quo significamus generationem accidentalem, in qua subiectum non fit absolutè, sed fit tale, vel tale. Hæc autem accidentalis generatio, seu mutatio est duplex, vna artificialis nobis notissima, & alia naturalis; artificialis est vt cũ ex aliquo lapide, vel ligno per subtractionem aliquarum partium, vel additionem aliarum fit cathedra, vel statua, &c. Naturalis est cum per actionem causarum naturalium aliquid ex frigido fit calidũ, & è contra, de quibus multa docet Aristoteles.

125. Postea incipit Arist. probare quod in omni mutatione accidentali debent dari tria principia necessaria, & intrinseca. Primò namque datur subiectũ in quo motus, seu mutatio recipiatur, & dicitur id in quo, vel ex quo fit id quod fit, ex nihilo enim nihil fieri potest, vt cũ omnibus antiquis supponit Arist. *tex.* 34. quod principium loquendo de agente quolibet creato, verissimum est, tum ratione, tum experientia; videmus enim quod id quod fit, ex aliquo fit tanquam ex prinnipio præexistente, & inhærente in re ipsa quæ fit, & hoc appellatur subiectum, vnde si homo fiat calidus ipse est subiectum in quo recipitur calor, & ex cuius potentia educitur. Secundo præter subiectum in omni mutatione reperiuntur duo alia principia contraria, vnũ vt terminus *a quo*, alterum vt terminus *ad quem*, cuius ratio nota est, nam omnis mutatio debet esse ex aliquo non esse, ad aliquod esse, vel è cõtra; illud enim quod per mutationem producitur, non potest prius fuisse actu, aliàs non produceretur; id namque quod est, dum est nõ fit, quod si fit, prius non fuit. Id è contra quod corrumpitur debet prius fuisse, si enim non fuisset, nunc non corrumperetur. Igitur omnis mutatio est ex aliquo non esse, in aliquod esse, vel è contra. Cæterum quia non ex quolibet non esse fit quodlibet esse, vt multis probat Arist. *tex.* 43. *cum seq.* sed ex determinato non esse fit determinatum esse; v.g: non dicitur quod ex non albo fiat musicum, sed musicum fit ex non musico, neque dicitur quod ex musico fiat nigrum, nisi per accidens, sed quod ex musico fiat non musicum, seu immusicum. Hinc est vt hoc determinatum esse, & hoc determinatum non esse, quæ in quauis mutatione requiruntur, dicantur principia contraria, quoniam vnũ expellit aliud. Illud autem quod est subjectum vtriusque, quod scilicet nunc est sub vno, nunc sub alio, dicitur materia, quod manifestè patet in mutatione artificiali; cum enim ex ligno fit statua, lignum

gnum prius erat rude, & informe postea formatum. Informitas autem illa, & forma habent se vt contraria, & lignum quod nunc est sub vna, nunc sub alia, se habet vt subiectum. Et sic in omni mutatione accidentali, tria reperiuntur principia, scilicet materia, & duo contraria, quæ sunt priuatio, & forma.

126. Quod dicimus de mutatione accidentali probat Aristoteles per quamdam analogiam, & proportionem reperiri in mutatione substantiali; nam sicut in illa requiritur aliquod subiectum commune, quod sit sub vtroque contrario, ita etiam in hac, ex quo fiat id quod fit, quod subiectum prius fuerit sub termino *à quo*, & postea sub termino *ad quem*; hoc autem est materia prima quæ prius erat v. g. sub forma ligni, & habebat priuationem formæ ignis, postea per mutationem substantialem relinquit formam ligni, & accipit formam ignis. Vnde concludit Aristoteles tria esse principia cuiuscumque mutationis scilicet materiam, formã, & priuationem, tamen in facto esse duo tantum esse principia rei quæ fit, videlicet materiam, & formam, priuatio namque non potest esse in eodem subiecto cum forma; omne enim quod fit actione productiua est compositũ ex subiecto, & forma. Tria ergo sunt principia rei in fieri, materia, forma, & priuatio, & duo in facto esse, materia scilicet, & forma; hæc ergo est Arist. sententia de principijs substantiæ generabilis, est ingeniosa, & vera, quæ rem breuiter, & clarè concludit.

127. Hoc posito Aristoteles à *tex.* 71. incipit soluere maximam dubitationem antiquorum negantium aliquid generari, & corrumpi. Dicebant namque id quod generatur, vel fit ex eo quod est, vel ex eo quod non est, si primum ergo non fit, quia iam est: si secundum, neque fit, quia ex nihilo nihil fit. Huius argumenti vis sic explicari potest. Accipiamus v.g. hoc lignum quod ponimus esse de nouo factum, tunc sic formatur argumentum. Vel nihil huius ligni prius erat, vel totum lignum erat, vel aliquid erat, & aliquid non erat; nec aliud dici potest; si nihil erat, ergo creatum est ex nihilo: si totum erat; ergo non est factum de nouo; si pars erat, & pars non erat, sequitur idem, nam parũ quæ erat non est facta de nouo; illa autem quæ non erat, facta est ex nihilo. Ad hoc argum, sic occurrit Arist. quod lignum factum est ex materia prima, quæ prius erat in potentia ad formam, seu esse ligni, & quia prius habebat priuationem ligni, quæ formaliter est non ens, hinc dici potest, quod formaliter factum est ex non ente, & aliquo modo ex ente. Ex ente quidem in potentia ad esse ligni, per accidens autem ex non ente quatenus factum est ex materia, cui accidit esse non lignum, nempè priuatio ligni. Nihil ergo[inquit Arist. fit simpliciter ex ente, aut simpliciter ex non ente, sed medio quodam modo, scilicet ex ente quidem in potentia, ex non ente autẽ per accidens; in qua solutione ostendit naturam materiæ primæ, quæ essentialiter est potentia ad omnes formas. Hinc in forma ad argum. respondetur, quod illud lignũ neque totum præfuit, neque totum nonprçfuit, sed pars illius præfuit nempè materia, quæ erat in potentia ad esse ligni, altera verò, nempè forma non actu præfuit, sed in potentia, sicuti, effectus dicitur prçcedere in sua causa; atque ita neque hæc pars facta est ex nihilo, quia facta est ex illa potentia, & materia in qua præfuit, & hoc voluit Arist. in sua solutione.

128. Sed obijcies 1. contra Aristotelem, nam intelligi potest generatio substantialis sine materia, & forma, ergo Arist. non fuit sufficienter philosophatus; antecedens patet si dicamus substantiam ignis esse simplicem sine compositione ex materia, & forma; similiter substantiam ligni, ex quo ignis fieri debet, ac proinde postquam lignum dispositum est per alterationem, vt fiat ignis, in vltimo instanti dispositionis perfectæ, tota substantia ligni mutatur in substantiam ignis, ita quod nihil substantiæ ligni maneat in igne, eo modo quo secundum fidem dicimus de Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento, quod per cõsecrationem tota substantia panis transit in substantiam corporis Christi D. vt nihil panis maneat nisi accidentia. Resp. negando ante-

antecedens. Ad probationem dico implicare, quod fiat naturaliter illa substantiarū totalium successio. In illo namque instanti in quo generatio perficeretur, & inciperet esse ignis, verè perficeretur ex nihilo subiecti, atque adeo esset ex nihilo simpliciter, quoniam in illo instanti in quo inciperet esse ignis, non esset lignum, quia simul esse non possunt, atque ita in hoc instanti nullum haberent subiectum circa quod agens esset; ignis namque non potest esse subiectum sui ipsius. Cum ergo omne agens naturale exigat aliquod subiectū, vt incipiat actionem, ita vt perficiat, & absoluat; ita vt in quocumque instanti intelligatur destrui subiectum, desinat operari, propterea quia impossibile est aliquid fieri naturaliter ex nullo supposito subiecto.

129. Alia etiam solutio adhiberi potest præcedenti argum. quoniam dispositiones requisitæ ad formam ignis v. g. non solum debent dari ante instans generationis quando disponitur lignum, sed etiam in ipsomet instanti generationis, tanquam quid necessarium ad substantiam ignis; istæ autem dispositiones vel existunt per se sine subiecto, & sic nō essent accidentia, vel existunt in substantia ligni tanquam in subiecto, & hoc non, cum in eo instanti nō sit, vel existunt in substantia ignis, & neque hoc, cum adhuc non sit, debet ergo dari cōmune subiectum in quo saltem in virtute maneant, vt determinent ad formam subsequentem.

130. Obijcies 2. nam generatio substantialis intelligi potest sine materia, vt si dicamus dari multa corpuscula parua cuiuscumque speciei entis, vt ligni, ignis, carnis, ossis &c. quæ sint inter se diuisa, quæ postea permixta cum alijs fiat generatio, vt tunc generetur ignis cum multa huius speciei corpuscula, seu atomi vniuntur; & tunc generetur caro, cū multa corpuscula carnis vniuntur, &c. & sic deinceps. Resp. negatur antecedens, nam datis illis corpusculis adhuc non sequeretur generatio, nullus enim dicit, quod fiat ligni generatio, cum multa ligna, aut ligni corpuscula vniuntur, simulque ponuntur, nullus dicit gigni carnem, aut os, cum multæ carnes, aut ossa simul ponuntur. Tum quia in rebus animatis, vt fieret generatio deberent dari corpuscula, seu atomi animati, vt fieret animati generatio, quod ridiculū est.

§. 6. *An re ipsa prima rerum naturalium principia sint tantum tria.*

131. Præcedenti §. explicuimus quid senserit Arist. circa prima rerum naturalium principia, restat vt videamus an re vera sint illa tria ab Aristotele recensita, scilicet tria quantum ad fieri, materia, forma, & priuatio, & duo quoad factum esse, scilicet materia, & forma, sed quia ex dictis res clara est, & omnes sequūtur Aristotelem, tam ex Græcis, quam ex Latinis, vt videre est in expositoribus hoc loco, ideo solum referemus argumenta quæ in contrarium fieri solent.

132. Primum argum. nam motus cęli est verè, & propriè motus, & tamen secundum Aristotelem, neque habet terminum *à quo*, quia nunquam incæpit per eundem Arist. neque *ad quem*, quia nunquam per eundem absoluetur; ergo datur aliquis motus, seu mutatio sine dictis principijs. Resp. quod secundum Arist. sufficit vt motus habeat illos terminos, seu principia secundum quamcumque partem determinatam. Quęlibet namque pars, vt quælibet hora, quælibet dies incipit, & desinit. Id autem vnde incipit est terminus *à quo*, & id in quod desinit, est terminus *ad quem*, siue hi termini distinguantur realiter à motu, siue non. Cæterum totus motus secundum Arist. neque habet terminum *à quo*, neque *ad quem*, quia non potest accipi totus cum sit quid indeterminatum; nos autem cum Arist. loquimur de principijs cuiusuis mutationis determinatæ.

133. Secundum argum. principia, & causæ debēt esse natura sua notiores quam principiata ex Arist. hic *tex. 2. & 3.* sed priuatio, & materia non sunt notiora sua toto composito, neque ipsa mutatione; ergo priuatio, & materia non sunt principia. Minor probatur, nam priuatio est non ens, compositum, & mutatio est ens; non ens autem nō potest esse natura sua notius ente; item

te; item materia prima est pura potentia, est minimæ entitatis, ac proinde minimæ intelligibilitatis. Resp. quod in primis priuatio non est principium in facto esse, sed tantum in fieri, & sic loquendo de priuatione in ordine ad compositum, quod non principiat, non debet esse natura sua notior. Cœterum loquendo de priuatione vt est principium in fieri mutationis, & compositi, est notior, licet enim sit non ens, potest tamen dici natura sua notior cognoscibilitate independentiæ, & quasi causæ, quod genus cognoscibilitatis nõ desumitur à perfectione, & entitate, sed ab independentia, vel dependentia. Maximè quia priuatio non principiat sola, sed cum materia, ac proinde simul sunt notiora natura. Per quæ patet ad illud, quod dicitur de materia prima; nam est notior etiã composito, vt est principium, & causa, notoreitate independentiæ, licet compositũ sit notius notoreitate perfectionis, & entitatis, de quo non disputamus cum de principijs loquimur.

134. Tertium argum. Terminus *ad quem* omnis mutationis per se debet esse aliquod compositum, ex Arist. hic *tex*. 64. & alibi, sed terminus *ad quem* est principiũ mutationis; ergo compositum est principium mutationis, & sic non erunt tantum tria principia. Præterea sicut priuatio formæ est principium *à quo* mutationis, ita priuatio compositi erit aliud principium, & sic erunt quinque principia rerum naturalium. Resp. quod terminus *ad quem* mutationis proximus, & immediatus non est terminus *qui* idest compositum, sed est forma, quæ est terminus quo, proximus, & immediatus; vnde compositum non potest dici terminus nisi ratione formæ, ac subinde nec principium nisi ratione formæ, in se enim est principiatum, non principium. Ad illud de priuatione compositi, patet ex modo dictis, sicut enim compositum non est principium nisi ratione formæ, ita eius priuatio non erit principium nisi ratione priuationis formæ.

135. Quartum argum. in vnoquoque prædicamento est vna prima contrarietas ex Arist. hoc loco *tex*. 50. vt in prædicamento substantiæ est esse, & non esse substantiæ, in prædicamento quantitatis esse, & non esse quantitatis; & sic de alijs; ergo erunt viginti prima contraria, ac subinde viginti prima principia. Resp. ex eodem Arist. concedendo antecedens, & distinguendo consequens, erunt 20. prima contraria, & prima principia illorum generum seu prædicamentorum, conceditur: erunt 20. prima contraria, &c. absolutè, & omnino prima, negatur.

136. Quintum argum. nã Arist. *tex*. 51 docet prima principia semper manere; sed priuatio non semper manet, sed desinit per aduentum formæ, vt patet ex *tex*. 59. ergo priuatio per Aristotelem non est principium. Resp. Aristotelem loqui de principijs in facto esse, non de principijs in fieri. Vel dicas sensum Arist. esse quod principia semper manent, idest reperiuntur in omni mutatione, aliàs non essent principia omnium rerum contra Anaxagoram ponentem infinita principia priora, & posteriora, quæ non omnia in quauis mutatione reperiebantur.

137. Sextum argum. nam Arist. hic *tex*. 43. videtur dicere, quod terminus à quo mutationis sit aliquid positiuum, sic enim dicit. *Sed album quidem fit ex non albo, & hoc non ex omni, sed ex nigro, aut medijs*, scilicet coloribus. Vnde *tex*. 47. dicit quod quidquid fit, ex contrario fit, contraria autem sunt positiua; verba Arist. sunt. *Si ergo hoc verum est, omne vtique quod fit, fiet, & corrumpetur, quod corrumpitur, aut ex contrarijs, aut in contraria, & horum media; media autem ex contrarijs sunt, vt colores ex albo, & nigro. Quare omnia vtique erunt, quæ natura fiunt, aut contraria, aut ex contrarijs.*

138. Resp. quod terminus à quo mutationis productiuæ, siue generationis nunquam est aliquid positiuum, sed est priuatio licet significetur per terminos positiuos cum ipsa coniũctos; non enim omne quod fit, ex quacumque priuatione fit, sed ex priuatione determinatè sibi opposita; cum enim dicimus quod ex non albo fit album, posset aliquis petere quod album fiat ex quocumque non albo, atque ita cum cælũ

fit

sit non album posset inferre quod ex cælo fiat album, quod est falsum; vt ergo Aristoteles significaret priuationem proximā, & determinatam posuit illos terminos positiuos dicens quidem album fieri ex non albo, sed non quocumque, sed ex nigro, aut viridi, volens per hanc descriptionem explicare determinatam priuationem.

139. Septimum argum. priuatiō est principium per accidens, vt sæpè docet Arist. sed principia per accidens possunt esse multa, vt docet idem Arist. *tex.*43. ergo vel priuatio non est numeranda inter principia, vel principia erant plura quam tria. Item priuatio est non ens, ergo non potest esse principium entis. Resp. distinguendo antecedens. Priuatio est principium per accidens rei in facto esse, conceditur: in fieri, negatur. Nos autem diximus priuationem esse principium in fieri, non in facto esse. Et licet verum sit quod non ens non possit esse principium entis in facto esse, bene tamen in fieri, & tanquā terminus *à quo*.

140. Octauum argum. nam non est vna tantum materia in omnibus, alia namque est cęlorum, alia elementorum, cæterarumque rerum sublunarium. Neque est vna rerum omnium forma, ac proinde neque vna omnium priuatio; ergo principia rerum non sunt tantum tria. Resp. quod Arist. dum constituit rerum principia prima, non loquitur de eorum numero collectiuè, hoc enim sciri non potest, sicut neque sciri potest rerum omnium numerus, sed loquitur de rerum principijs distributiuè, & sic dicit quod in qualibet mutatione distributiuè accepta tria reperiantur principia in fieri, & duo in facto esse, modo supra dicto. An autem cuiusuis mutationis principia conueniant vniuocè, an analogicè, postea dicetur.

141. Nonum argum. in omni mutatione per se requiritur causa efficiens, & finalis, omne enim quod fit, ab aliquo fit, & propter aliquem finem. Vnde Arist. 1. *de generat.* ponit efficiens inter principia generationis, quod etiam facit 12. *metaph. tex.*23. & 2. *phys. ex tex.*75. finis numeratur inter causas generationis. Resp. ex dictis supra quod principia generationis alia sunt extrinseca, & inter ista numerantur efficiens, & finis. Et alia sunt intrinseca, quæ dici solent elementa generationis, seu mutationis, sine quibus nec esse, nec intelligi potest mutatio, vt est quidam transitus; omnis enim mutatio essentialiter est transitus alicuius, de aliquo non esse ad esse, vel è contra, neque aliud requiritur ad conceptum essentialem mutationis. Cęterum efficiens est principium extrinsecum mutationis, sicut & finis, loquendo de fine extrinseco operantis, nā terminus *ad quem* mutationis potest etiam dici finis intrinsecus mutationis; & hic finis est principium. Quocirca efficiens, & finis possunt dici principium aliquo modo mutationis, sed non elementa, idest principia intrinseca, quia sine efficiente, & fine intelligi potest mutatio formaliter vt est quidam transitus ex vno in aliud, quo pacto hic consideratur mutatio; non enim hic consideratur, vt est actio, aut effectio quo pacto dicit ordinem ad agens, sed solum, vt est transitus. Eadem ratione quidam excludunt causam exemplarem à principijs mutationis, quia non est principium intrinsecum. Quomodo autem tria illa principia dicantur elementa infra dicemus.

§. 7. *An principia rerum naturalium sint contraria.*

142. Docet Aristoteles hic *tex.* 48. quod omnes antiqui philosophi licet errauerint in assignandis rerum naturalium principijs, tamen omnes conueniebant in hoc quod essent aliqua ratione contraria, vt enim ex dictis §. 1. constat, & docet idem Arist. loco citato, aliqui ponebant calidum, & frigidum, alij humidū, & siccum, alij par, & impar, alij litem, & amicitiam, alij esse, & non esse, &c. Hæc autem principiorum contrarietas non est positiua, vt ex dictis §. præcedenti constat, sed est priuatiua, inter formam, & eius priuationem; vnde hæc contrarietas est solum in fieri non in facto esse, cum principia in facto esse non se mutuo expellant, materia scilicet, & forma, sicut se expellunt

sunt priuatio,& forma; vt autem hæc res clarior maneat aliqua argumenta in contrarium proponenda, & soluenda sunt.

143. Primum argum. nam si priuatio, & forma essent contraria, deberent esse primò contraria, sed hoc non competit formæ; ergo,&c. Minor probatur, nam forma est terminus generationis; sed terminus nec est principium, nec primum contrarium; ergo, &c. Tum quia hoc modo etiam priuatio formæ corruptæ, contrariaretur formæ corruptæ, & est huius terminus ad quem, ita enim se habet priuatio formæ genitæ ad formam genitam, sicut forma corrupta ad eius priuationem quæ est terminus ad quem corruptionis; ergo &c. Resp. negando minorem. Ad probationem dico formam, & esse terminum generationis, & esse principium, cum ipsum principiet in intentione naturæ, quod enim est vltimum in executione,est primum in intentione. Ad aliam probationem dico quod cum corruptio non sit per se intenta à natura sequitur quod neque terminus *à quo* illius, neque terminus *ad quem* possunt esse principia rerum naturalium, ac proinde licet forma corrupta, & eius priuatio sint contraria, & prima contraria,non tamen per se intenta à natura. Hinc solui potest instantia quę hic fieri poterat de forma cadaueris, quæ fit ex forma viuentis, quæ ad inuicem contrariantur, & mutuo se expellunt à subiecto, & tamen non sunt prima principia, cum natura non intendat corruptionem. Aduerte tamen quod forma cadaueris cum sit ignobilissima non potest per se fieri ex forma viuentis, sed fit per accidens,quatenus dispositiones destruentes formam viuentem, non sufficiunt ad introducendam formam elementarem, & cum materia nequeat manere sine forma, prouisum fuit à natura de forma cadaueris, vt introduci possint dispositiones v.g. ad formam terræ.

144. Secundum argum. nam substātiæ nihil est contrarium ex Arist.*cap. de substan. 5. physic.* & alibi; ergo neq; principia substantiæ possunt esse contraria, cum maximè sint substantia. Resp. quod cum dicimus principia esse contraria, loquimur de principijs in fieri, quæ per se solum sunt contraria ex *tex.* 47. quando autem dicitur quod substantiæ nihil est contrarium, intelligi debet de contrarietate propriè dicta quæ fit circa subiectū, non de contrarietate priuatiua, cum etiam formæ substantiali sua opponatur priuatio.

145. Tertium argum. nam Aristo. 5. *phys. tex.*9. & alibi sæpè docet quod generatio substantialis est inter terminos contradictorios; ergo non est inter contrarios priuatiuè. Resp. quod Arist. per terminos contradictorios intellexit terminos oppositos priuatiuè, cum oppositio priuatiua sit quædam oppositio contradictoria latè prout significat esse, & non esse circa aliquod subiectum quod non est ens simpliciter, & perfectum, sed imperfectum,& potentiale vt est materia prima quæ est subiectum generationis. Pro quo nota quod secundum Aristot. subiectum est duplex, vnum quod est propriè tale,& est substantia completa quæ est hoc aliquid; forma autem, & priuatio quæ circa hoc subiectum esse possunt dicuntur ab Arist. opponi priuatiuè, atque ideo oppositio priuatiua propriè solum est inter accidentia, sola namque accidentia habent pro subiecto substantiam completam. Alterum subiectū est materia prima, quæ non est hoc aliquid per se, neque est substantia per se completa, in ipsa tamen recipitur forma substantialis; vnde esse, & non esse formæ substantialis circa hoc subiectum discedit à vera, & propria oppositione priuatiua ob quam causam Aristoteles vt distingueret hanc oppositionem ab oppositione propriè priuatiua, vocauit contradictoriam; quatenus est inter ens, & non ens, scilicet inter formam, & priuationem.

146. Quartum argument. nam ideo principia debent esse contraria,quia omne quod fit, debet fieri à suo contrario,vt docet Arist. sed consequens est falsum;

ergo & antecedens. Minorem probo nam si vnum contrarium fieret ex alio, malè diceret Arist. *tex.* 42. quod prima contraria non fiunt ab inuicem, quia sunt contraria. Resp. quod vnum contrarium fit ex alio tanquam ex termino *à quo*, non autem tanquam ex parte componente, & vult Arist. dum vult quod prima contraria non fiant ad inuicem tanquam ex parte componente.

147. Quintum argumentum prima principia debent esse prima contraria; sed prima contrarietas non est priuatiua, sed contradictoria per Arist. 10. *metaph. tex.* 15. ergo prima principia debent esse contradictoria. Resp. quod re vera prima oppositio debet esse contradictoria, quia termini ipsius absolutè, & maximè inter se distant, & repugnant, vt est esse, & non esse. Cæterum nos non loquimur de illa omnino prima oppositione, sed de requisita ad mutationem naturalem, & hæc non potest esse contradictoria, sed priuatiua, nam oppositio cōtradictoria non connotat subiectum aliquod aptum ad vtrumque extremum, vt homo, & negatio hominis. At mutatio naturalis non potest esse sine subiecto, & sic contrarietas ad mutationem requisita debet esse priuatiua, non contradictoria; vnde contradictio reperitur etiam inter terminos creationis, vt cum ex nihilo aliquid producitur, non oppositio priuatiua, non enim creatio est mutatio.

148. Sextum argumentum quia prima contraria debent esse in aliquo subiecto, vt multis probat Arist. hoc loco; ergo prima contraria non sunt prima principia. Conseq. probatur, nam subiectum est prius ijs quæ sunt in illo ex Arist. *tex.* 52. sed nihil debet esse prius primis principijs; ergo, &c. Resp. quod si accipiamus prima contraria primitate communitatis non est inconueniens quod sint in subiecto ratione multarum specierum, scilicet omnium accidentium, quia non sunt prima principia absolutè. Si autem accipiantur prima principia causalitatis, quæ sunt prima simpliciter, sicut substātia est primum ens simpliciter, non sunt verè, & propriè in subiecto, nam forma substantialis non est in materia propriè tanquam in subiecto, sed tanquam in comparte cum qua constituit vnum simpliciter, & cum priuatio imitetur naturā suę formę, neque ipsa erit in materia propriè vt in subiecto, qua ratione diximus quod oppositio priuatiua fuit vocata ab Aristot. contradictoria latè sumpto vocabulo, quia non habet verè, & propriè subiectum: & licet materia sit aliquo modo prior forma, non est tamen prior nisi in genere causæ materialis, & forma est prior materia in genere causę formalis; nulla autem est repugnantia, quod principia sint sibi inuicem prora in diuerso genere causæ, dummodo vnumquodque sit prius in suo genere principiandi. Per quæ patet ad formam argumenti.

§. 8. *An prima principia rectè definiantur.*

149. Aristoteles hoc loco *tex:* 42. loquens de rerum naturaliū principiis sic ea definit. *Oportet enim principia neque ex alterutris, neque ex alijs; & ex his omnia. Contrarijs autem primis insunt hæc, ob id quidem quod prima sunt, non sunt ex alijs, ob id vero quod sunt contraria, non sunt ex alterutris*, quorum verborum sensus est ex D. Thoma, Zabarella, Iandumo, & alijs expositoribus ibidem, quod principia sunt illa, quæ neque ex alijs, neque ex se inuicem in ea ratione secundum quam principiant, sed ex ipsis, tanquam ex elementis, siue per se, siue per accidens, omnia fiunt. Hæ conditiones inquit Arist. competunt primis contrarijs, quia enim prima sunt ab alio non pendent in suo genere principiandi, & ex alijs non fiunt, quia prima contraria sunt; vnde infertur, quod prima principia sunt etiam prima contraria vt constat ex dictis §. pręcedenti. Igitur *principia sunt quæ neque ex alijs, neque ex alterutris*, idest ad inuicem, *sed ex ipsis omnia fiunt*. Circa hanc definitionem occurrunt aliquæ difficultates examinandæ.

150. Pri-

150. Prima difficultas est, an hæc definitio conueniat omnibus primis principijs explicatis, scilicet materiæ, formæ, & priuationi? Resp. affirmatiuè, licet enim Arist. videatur explicare, & applicare solis contrarijs, vt ex verbis relatis constat, quia adhuc non erat inuenta materia, tamen absolutè omnibus conuenit, tum quia nullibi aliam habemus communem omnium principiorum definitionem, tum quia nihil obest quominus omnibus adaptetur, vt ex dicendis constabit. Quare illa ratio Arist. quod ideo prima principia non fiunt ex alterutris, quia sunt contraria, est ratio particularis, concludens tantum in principijs contrarijs, nec valet inter materiam, & formam; quomodo autem hæc duo non fiant ex alterutris, dicetur postea.

151. Sed dices 1. quoniam non omnia fiunt ex his principijs; ergo eorum definitio non est bona. Conseq. constat. Antecedens probatur, nam cœlum non fit ex priuatione, cum non fuerit eius materia præsupposita, sed simul cum forma creata; ergo, &c. Resp. quod Aristoteles per illam particulam *omnia* non intellexit quæcumque absolutè, sed omnia quæ fiunt, vt illa sint prima principia ex quibus primò fiunt omnia quæ fiunt.

152. Dices 2. quod omnia infra lunam fiunt ex elementis; ergo elementa erunt prima principia omnium quæ fiunt infra lunam: Resp. quod licet omnia infra lunam fiant ex elementis, non tamen elementa sunt prima principia, cum & ipsa elementa fiant ex alijs prioribus elementis, scilicet ex materia, forma, & priuatione. Possunt tamen elementa dici prima corpora, quia non fiunt ex alijs corporibus.

153. Secunda difficultas est, an dicta definitio, conueniat solum illis tribus principijs, an etiam alijs? Videtur enim conuenire Deo vt primo efficienti, & vltimo fini; Deus namq; neque fit ex alijs, neque ex alterutris, sed e x ipso fiunt omnia. Item conuenire videtur primis generibus, & primis differentijs, omnia nãque fiunt ex primo genere, & prima differentia, cum tamen non fiant ex alijs, neque ex alterutris, seu ad inuicem. Resp. dictam definitionem intelligi debere, vt solum conuenit primis dictis principijs; vnde & Deus, & prima genera, primæq; differentiæ excluduntur per particulam *ex*. Pro quo nota, quod hæc particula potest sumi dupliciter. Primò vt dicit habitudinem principij intrinseci mutationis, secundò, vt latè accipitur prout scilicet dicit habitudinem cuiuscumque principij etiam extrinseci. Hic accipitur primo modo, non secundo modo, hoc enim secundo modo impropriè sumitur, licet enim dicatur propriè quod cœlum sit causa, seu principium leonis, non tamẽ propriè dicimus quod leo fiat ex cœlo. Et licet propriè dicamus quod deambulatio sit propter sanitatem tanquam propter finem, non tamen propriè dicimus deambulationem fieri ex sanitate. Genus autem, & differentia non sunt principia physica, neque sunt principia mutationis rerum in fieri, illa autem particula *ex* nõ denotat hoc loco principia metaphysica, sed physica.

154. Tertia difficultas est, quomodo intelligatur illa particula *ex*, nam licet communis sententia sit quod accipiatur vt denotat rationem principij intrinseci, vt numero præcedenti dictum est, tamen quia principium intrinsecum non est vnius generis, cum omnia dicta tria principia sint intrinseca, ideo quæritur præssius quomodo dicta particula intelligatur, maximè quia videntur ipsa principia esse ex inuicem, vt forma ex priuatione materia ex forma saltem quoad actum entitatiuum, & forma ex materia tanquam ex prima potentia, vnde quæritur potissimè in quo genere principij illa particula *ex* intelligatur.

155. Prima sententia est, quod illa particula non semper eodem modo intelligatur nam in primis duabus particulis accipienda est vt dicit habitudinem partis componentis, addunt aliqui quod dicat habitudinem subiecti, vel causæ efficientis. At in vltima parte accipitur vt dicit habitudinem vel partis componen-

tis, vel termini *à quo*, vt sit sensus. Principia non fiunt ex alijs tanquam ex partibus componentibus, vel tanquam ex termino *à quo*, hoc autem ob priuationem, cum res ex ea non fiant tanquam ex parte componente, sed solùm tanquã ex termino *à quo* sic tenent Simplic. Philop. Ammon. Burleus, & alij hoc loco. Cœterum hæc explicatio non placet, ponit enim quod Aristoteles ea vtatur in vna, eademque definitione æquiuocè, & in diuerso sensu, quod vitium sæpe Arist. damnat, aliàs nihil esset certum in definitionibus. Nec valet dicere cum Iauello *q.23.* quod Aristoteles non loquatur in propria sententia in ea definitione, omnes enim Peripatetici eam definitionem admittunt, vt Aristotelicam.

156. Secunda sententia est quod illa particula *ex* semper eodem modo sumatur, vt semper significet partem componentem, & quia difficultas est quomodo priuatio sit pars componens, ideo res hęc varijs modis explicatur. Primus est Zabarellæ, Vicomercati ad *tex.* 42. Veneti *cap.6. ad* 4. & aliorum quod re ipsa omnia illa tria principia componant, non quia in omni composito reperiantur, sed quia omne quod fit, saltem fit ex duobus principijs. Dicunt enim duo esse compositorum genera, vnum positiuum, & est terminus mutationis positiuæ, quæ est de non esse ad esse. Et aliud est priuatiuum, & est terminus mutationis priuatiuæ, quæ est de esse ad non esse. Et sic composita positiua componuntur ex materia, & forma; at composita priuatiua componuntur ex materia, & priuatione. Sed iste modus dicendi omnino reijciendus est, ex eo enim sequitur, quod sola materia sit rerum omnium principium, cum hæc sola reperiretur in omnibus, non forma, & priuatio, cum forma solùm reperiretur in mutatione productiua, & priuatio in corruptiua.

157. Secundus dicendi modus est eorum, qui dicunt particulam illam *ex* sumi semper vt dicit habitudinem partis componentis, & ad difficultatem in contrarium dicunt, quod etiam omnia fiunt ex priuatione tanquam ex parte componente non quidem per se, sed per accidẽs; quatenus omnia fiunt ex materia, accidit autem materiæ priuatio, ac proinde omnia hoc modo fiunt ex priuatione per accidens tanquam ex parte componente, sicuti si quis dicat *Musicus ædificat*, licet non sit eadem omnino paritas. Sed neque iste modus dicendi placet, quia ex eo sequitur, quod priuatio non sit nisi principium per accidens, contra Aristotelem pluribus hoc loco probantem omnia fieri per se, ex suo contrario in aliquo genere principiandi. Vnde licet priuatio sit aliquo modo principium per accidens, non tamen dicta definitio illi conuenit, vt est tantum principium per accidens, aliàs non definiretur priuatio secundum propriam rationem principiandi, secundum quam non est principium per accidens.

158. Præterea quoniam eo modo conuenit dicta definitio priuationi, quomodo Aristoteles probat à *tex.* 43. conuenire primis contrarijs, sed Arist. non putat conuenire primis contrarijs vt partibus componentibus; imo ostendit hoc esse impossibile; ergo per Aristotelem ea definitio non conuenit priuationi, quæ est vnum ex primis contrarijs, vt parti componenti. Demum quando materia actu componit, priuatio non est in re cõposita; ergo non potest dici pars componens, neque per accidens. Nam de ratione partis componentis est vt reperiatur in re composita, in eaque maneat, etiamsi per se non componat, aliàs forma ligni posset dici componere ignem per accidens, quia eius materia componit ignem.

159. Tertius dicendi modus est quod illa particula *ex* semper dicat habitudinẽ partis componentis non quidem in facto esse, propter argumenta facta contra secundum modum præcedentem, sed in fieri, quia ipsa mutatio, seu fieri rerum componitur ex priuatione. Sed neque iste modus dicendi est verus, nam priuatio est non ens, & fieri rei est verum ens; ergo priuatio non potest dici pars componens fieri; neque potest dici compo-

nere

nere mutationem, quia terminus à quo motus, vel mutationis, non componit mutationem, sed priuatio est solum terminus à quo mutationis, seu generationis, ergo, &c.

160. Quartus modus dicendi est, quod particula *ex* semper accipiatur eodem modo, non prout determinatè denotat habitudinem termini *à quo*, vel partis componētis, sed prout abstrahit ab vtraque, seu vt dicit suam adæquatam significationem, vt sensus definitionis sit. *Principia sunt quæ nec fiunt ex alijs, neque ex se inuicem, vel tanquam ex parte intrinseca, vel tanquam ex termino à quo, omnia tamen ex ipsis fiunt, vel tanquam ex partibus intrinsecis, vel tanquam ex termino à quo.* Sic tenent N. Complut. *hic disp.2. q. 1. fin.* Fonsec. 5.*metaph. cap.1. qu.2. sect.* 1. Conimbric. hoc loco, & alij.

161. Sed dices, quod sequeretur ex isto modo dicendi quod principia fierent ex alterutris, forma namque fit ex priuatione tanquam ex termino *à quo*, ergo, &c. Respondent aliqui, quod forma propriè non fiat, sed compositum, & sic nō potest dici quod principia fiant ex inuicem. Sed hæc responsio posset impugnari. nam negari non potest, quod forma saltem vt quo non fiat, & materia, & priuatio sunt illius principia, nam materia est subiectum formæ, ac proinde est vera causa, seu principium materiale illius, etiam forma fit à priuatione tanquam ex termino *à quo*. Tum quia Aristoteles dixit, quod principia non fiunt ex inuicem, quia sunt contraria, non quia absolutè non possint dici fieri, quia fieri est compositi, &c.

162. Placet modus explicandi quem sequitur Piccolominus *in tex.* 42. quod particula *ex* semper sumatur eodem modo, prout dicit habitudinem principij in communi, vt sit sensus. Principia sunt quæ non sunt ex alijs in eo genere principiandi in quo ipsa sunt principia prima; neque ex inuicem in eodem genere in quo sunt principia, & omnia fiunt ex illis, in eodem genere in quo sunt principia, quæ definitio hoc modo intellecta verè conuenit tribus dictis principijs; nā materia non fit ex alia materia; forma non fit ex alia forma, & priuatio non fit ex alia priuatione, & omnia fiunt ex h s in eodem genere principiandi in quo ipsa sunt principia. Ratio huius expositionis esse potest, quoniam hic definiuntur omnia principia in communi; seu secundum communem rationem principij, ergo illa particula *ex* non debet restringi ad aliquam particularem significationem, sed debet significare rationem principij, quæ postea descendit ad propriam cuiusque principij rationem, quod rectè fit secundum traditam explicationem. Tum quia ad rationem principij in quocumque genere, siue intrinseci, siue extrinseci hoc sufficit vt non habeat aliud prius in eodē genere, licet habeat aliud prius in diuerso genere, vt patebit inductione, ergo ad rationem principij, vt sic sufficit, vt non habeat aliud prius in eodem genere principiandi.

163. Sed contra obijcies 1. nam definitio principij hoc modo intellecta conuenirct quatuor elementis, hoc non est verum ex Aristotele; ergo ea explicatio non est bona. Sequela probatur, nam elementa non fiunt ex alijs in genere elementi, & maximè in suo genere; nam aqua non fit ex alia aqua; neque fiunt ad inuicem, aqua enim non fit ex igne tanquam ex aqua, & ex ipsis fiunt omnia elementata. Resp. negando sequelam, ad probationem dico quod elementa non sunt principia nisi in genere causæ materialis, in quo ipsa fiunt, cum fiant ex materia. Cum ergo dicimus prima principia non fieri ex alijs in suo genere, accipimus nomen generis latissimè, ita vt si aliquid sit principium in genere causæ materialis, non debet habere aliud principium materiale.

164. Obijcies 2. nam priuatio est principium in ratione termini *à quo*, & tamen ipsa fit ex forma tanquam ex termino *à quo*; ergo fit ex forma in eodem genere in quo ipsa est principium. Minor probatur, nam in omni mutatione corruptiua, vt cum ex luminoso fit tenebrosū, ter-

terminus *à quo* est lumen, seu forma, & terminus *ad quem* est priuatio; ergo, &c. Resp. primò nos loqui hoc loco de principijs mutationis per se intentæ à natura, non autem de principijs mutationis per accidens intentæ à natura, vt est mutatio corruptiua, in qua priuatio quæ est terminus *ad quem*, aliquo modo fit ex forma tanquam ex termino *à quo*. Resp. 2. quod priuatio est principium vt est terminus *à quo* priuatiuus, non tamen vt est terminus positiuus, vnde priuatio fit ex forma in mutatione corruptiua tanquam ex termino positiuo, non priuatio. Esse namque terminum *à quo* conuenit tam formæ quam priuationi respectu diuersorũ mutationum; in mutatione enim corruptiua priuatio non est terminus *à quo*, benè tamen in mutatione productiua, sufficit ergo quod priuatio in eo genere quo principiat mutationem productiuam non habeat aliud principium, licet in alio genere habeat illud.

§. 9. *Quomodo principia inter se se conueniant.*

165. Certum est nomen principij nõ esse purè æquiuocum, aliàs definiri non potuisset; tum quia omnia principia conueniunt in ratione principij, vt cum Aristotele fatētur Philosophi hoc loco. Mihi etiam certum videtur contra quosdam modernos, quod nomen principij non potest esse vniuocum, cum inter principia aliqua sint non entia, & aliqua entia, enti autem, & non enti nihil potest dari commune vniuocum. Vnde restat nomen principij esse analogum, cum analogia attributionis quatenus ratio principij in materia, & forma est ratio intrinseca entis, at in priuatione cum sit non ens, ratio entis est extrinseca. Tum analogia proportionalitatis, quatenus ratio principij est intrinseca proportionaliter in omnibus; ita enim se habet priuatio in sua ratione principiandi tanquam terminus *à quo*, sicut se habent materia, & forma in propria ratione principiandi.

166. Difficultas est circa modum explicandi hanc analogiam, nam illa ratio communis principij, & analoga accepta specificatiuè, vel est ens reale, vel nõ est ens reale, accipiendo propriè nomen entis realis, vel est vtrumque simul, aut neutrum simul; hæc duo vltima videntur impossibilia, quod scilicet sit simul ens reale, & simul non sit, nam ad hoc verificandum illa ratio communis deberet cõponi ex duabus partibus, quarum altera esset ens reale, & altera non, & sic illa ratio non posset esse vna nisi per quandã aggregationem rationum valde diuersarum, imò esset aggregatum per accidens. Neque dici potest quod vna, & eadem ratio secundum idem simul sit ens reale, & non sit, vel neutrum sit, quia hæc implicant contradictionem, vt patet; debet ergo dici quod sit ens reale, vel non ens reale; Si dicas illam rationem esse ens reale, tunc prædicari non poterit saltem in recto de priuatione, cum propriè non sit ens reale, cum tamen dicamus, quod priuatio est principium. Si dicas quod non est ens reale, non poterit prædicari de materia, & forma, cum tamen sint principia. Rem duobus dictis resoluo.

167. Dico 1. illam rationem cõmunem principij non esse vnum quid, seu nõ esse vnum conceptum, sed duos, entis scilicet, & non entis; analoga namque non afferunt vnum conceptum, vt faciunt vniuoca, sed sunt plures conceptus, facientes vnum secundum analogiam, de qua re videri possunt, quæ trado in Logica de conceptu entis.

168. Dico 2. rationem illam communem omnibus principijs esse ens reale, & conuenire omnibus analogicè, non tamen esse vnam rationem analogã intrinsecam, sed extrinsecam ipsis, & sic principium in communi definitur per aliquid sibi extrinsecum, quod est dependentia, seu deriuatio, aut origo alterius ex ipso, quæ ratio est principio extrinseca, eo modo quo efficiens definitur per extrinsecũ, scilicet per actionem, & motum, quæ nõ sunt in agente, sed in passo. Pro quo nota, quod in definitione principij aliqua ponuntur vocabula per se vt integrantia defini-

definitum; aliqua per accidens; & primò quidem cum dicitur. *Principium est*: vbi illa particula *est*, non ponitur vt pars definitionis, cum enim definitio pertineat ad primam operationem, necessariò excludet illud *est*, quæ cum sit affirmatio pertinet ad secundam operationem. Vnde illa particula ponitur solum ad ostendendam connexionem definitionis cum definito, vt etiam constat in alijs definitionibus; tota namque hominis definitio continetur in illis particulis *animal rationale*, ponimus autem illam particulam *est*, quando volumus prædicare definitionem de definito, vt cum dicimus. *Homo est animal rationale*. Tota ergo principij definitio consistit in illis verbis. *Id vnde aliquid vel est, vel fit, vel cognoscitur*. Similiter particula illa *id* ponitur per accidens, non enim requiritur ad principium, vt sit verè *id*, vel *aliquid*; potest enim esse principium etiam si nihil sit; at quia nos etiam ipsum nihil, dicimus esse id quod, ideo in definitione principij ponitur illa particula *id* non tanquam pars definitionis, sed per accidens, & nostro modo intelligendi, & significandi; quocirca nota quod principij definitio continetur in illis verbis. *Vnde aliquid vel est, vel fit, vel cognoscitur*.

169. Præterea nota quod illa particula *vnde* cũ sit veluti media inter principium, & principiatum, vtrumque connectens, duo importat. Primò dependentiam, seu deriuationem ipsius principiati, quæ est in ipso principiato, & se tenet ex parte ipsius, quæ magis explicatur per sequentes particulas, scilicet aliquid est, vel fit, vel cognoscitur. Secundò importat terminum huius dependentiæ, qui est ipsum principium. Si accipiatur secundo modo, non se tenet ex parte definitionis, sed ex parte definiti, neque importat aliquam rationem communem, sed in confuso dicit ipsa principia definita. Si accipiatur secundo modo se tenet ex parte definitionis, & dicit rationem aliquam communem in qua consistit tota definitio principij in communi, quæ ratio explicatur reliquis particulis sequentibus, quæ non est intrinseca, sed extrinseca ipsis principijs, dependentia enim, seu deriuatio principiati à principio siue quoad esse, siue quoad fieri, siue quoad cognosci, est aliquid extra ipsum principium, & veluti forma quædam extrinseca denominans ipsum, & ita potest esse communis tam enti reali, quam non enti, potest enim aliquid aliquo modo dependere, etiam ex non ente.

170. Explicatur, & simul probatur explicatio præcedens, nam impossibile est, quod ens, & non ens habeant vnam, & intrinsecam rationem communem maximè si accipiatur nõ ens simpliciter, cœterum rationem communem extrinsecam sine dubio habere possunt, ita vt ens reale, & rationis, vel non ens habeant hoc commune quod cognoscantur, aut amentur; &c. quæ non sunt aliquid illis intrinsecum, sed extrinsecum, vt cognitio extrinseca, &c. Similiter posse cognosci, vt est commune enti reali, & non enti, non est aliquid intrinsecum, sed denominatio extrinseca à potentia cognoscente; quod autem principium definiatur per aliquã rationem extrinsecam patet, nam interroganti, quare materia sit principium, nõ respondemus per aliquid intrinsecum, sed extrinsecum, quia scilicet aliud est ex ipsa & sic de forma, & priuatione. Igitur ratio communis, quæ definitur in definitione principiorum est ens reale, definiuntur enim ab Aristotele principia, quæ ratio prædicatur etiam de non ente, sed extrinsecè, sicuti cognitio prædicatur de nihilo, de ente rationis etiam chymerico.

171. Sed quæres 1. an principium quocumque modo consideratum semper dicatur tale per denominationem extrinsecam, & non intrinsecam? Resp. quod si definiatur principium aliquod particulare potest saltem aliqua pars definitionis conuenire illi intrinsecè, vt si dicamus. Principium materiale est id vnde est aliquid tanquam ex subiecto. Similiter si dicamus. Priuatio est id vnde aliquid est tanquam ex termino *à quo*, vltimæ namque particulæ conueniunt intrinsecè, atque ita quodlibet principium habet aliquid

quid intrinsecè per quod est tale in suo genere; hoc autem non ponitur in definitione communi, quia in isto non possunt conuenire ens reale, & non ens.

172. Quæres 2. an principium in communi, vt est quid commune tam ad verum ens, quam ad ens fictum, aut non ens (nam etiam inter entia ficta possumus intelligere aliquid vt principium, & aliquid vt principiatum) possit definiri vnica definitione? Resp. negatiuè, ita vt illa definitio sit verè vna, posset tamen definiri definitione quæ sit vna per aggregationem, vt si dicamus. Principium est id vnde aliquid siue sit verum, siue fictū, aut non ens, est, siue verè, siue fictè, aut abusiuè, quo pacto definitio non esset vna nisi per aggregationem. Atque hęc quidem de illa communi descriptione principiorum. Ex quibus patet quid dicendū sit de illa alia definitione ab Aristotele tradita, scilicet. *Principia dicuntur, quæ neque ex alys, neque ex inuicem sunt, sed ex his omnia*. Hæc enim definitio continet duas primas partes negatiuas, seu remotiuas quæ possunt esse communes tam enti quam non enti, cum nihil dicant positiuum commune, sicut non esse album dicitur tam de ligno, quam de chymera. Vltima particula est positiua, & nihil cōtinet nisi extrinsecum principijs, vt consideranti patebit. Notandum tamen quod dicta definitio nō conuenit singulis principijs distributiuè, & separatim acceptis nisi mutentur aliquæ particulæ, sed conuenit collectiuè, non enim congruè diceretur in singulari Principium est id quod non fit ex alijs, neque ex inuicem, quia hæc vltima particula denotat multitudinem principiorum, sed dici deberet. Principium est id quod non fit ex alio superiori, neque ex alio comprincipio, & hoc modo potest adaptari singulis principijs in particulari.

†

DVBIVM VII.

De primo rerum naturalium principio, scilicet de priuatione.

173. Licet forma sit primum rerum naturalium principium via perfectionis, & post hanc materia, quæ licet sit imperfectissima, & pura potentia, est tamen ens reale positiuum, quod non conuenit priuationi. Tamen via imperfectionis priuatio est prior cum sit nō ens. Aliqua ergo de priuatione dicemus, quæ ad pręsens faciunt institutum. Sit ergo.

§. 1. *An priuatio sit principium reale seu ens reale*.

174. Non desunt qui putent priuationem esse ens reale, non tamen omnes eodem modo loquuntur, nam aliqui volunt priuationem esse idem cum potentia materiæ. Pro hac sententia citāt Masium *in cap.9. 1. physic. sect.4. q.1.* Platonem, illiusque sectatores. Plotinum *Aeneade 2. lib.4. cap.13. & 14.* Alcinoum, Apoleum, & Sotum. Secunda sententia dicit priuationem esse formam positiuā oppositam, v. g. priuatio caloris est frigus, &c. citatur pro hac sententia Magnus Albertus à Iauello *7. metap. q.13 & 10. metaph. q.11.* citatur Thomas Anglicus à Ioan. Canonico *1. phys. q.4.* citatur etiam Aegidius *in 2. dist. 34. q.1. art.3. ad 4.* Tertia sententia est quod priuatio sit relatio distinctionis inter materiam; & formam, quæ omnes sententiæ in hoc conueniūt quod priuatio sit quid positiuum.

175. Pro intelligentia veritatis, & veræ sententiæ peripateticæ, sciendum est, quod priuatio in suo conceptu dicit duo, vnum in recto, & hoc est carentia, seu absentia, seu non esse alicuius formæ. Aliud in obliquo, & hoc est subiectum aptum habere talem formam, quæ duo deducuntur ex illa communi definitione. *Priuatio est carentia formæ in subiecto apto.* Dicitur *in subiecto apto*, ad distinctionem nega-

negationis, quæ est *carentia formæ in subiecto non apto*, vt est priuatio, seu carentia visus in lapide. Sufficit autem quod ea aptitudo sit secundum genus, licet non sit secundum speciem, vt patet de talpa, quæ dicitur priuata visu, quia licet visus sibi repugnet secundum gradũ specificũ; non tamen sibi repugnat secundum gradum animalis. His positis sit.

176. Prima conclusio. *Si priuatio accipiatur secundum id quod dicit in obliquo, sine dubio est ens reale; si autẽ accipiatur secundum id quod dicit in recto, nullo modo est ens reale*. De prima parte conclusionis nulla est difficultas, cum enim subiectum quod connotat priuatio sit reale, priuatio ratione illius dicetur realis. Quod autẽ priuatio secundum id quod importat in recto non sit ens reale, sed tantum realis formæ absentia, docet Arist. *hic tex.* 75. *&* 79. vocans priuationem non est, & 5. *metaph. tex.* 27. explicat priuationem per hoc quod est subiectum non habere formam, & *cap. de oppositis* dicit oppositionem priuatiuam non differre à contradictoria, nisi quod priuatiua est circa aliquod subiectum non contradictoria.

177. Secunda conclusio. *Priuatio distinguitur realiter à materia, vel eius potentia, non tanquam res à re, sed tanquam ens, & non ens, priuatio namque cum sit absentia formæ, est non ens*. Est communis sententia peripateticorum. Ratio clara est, nam neque materia, neque eius potentia corrumpuntur in mutatione substantiali, sed remanent, cum materia, & eius potentia sint ingenerabiles, & incorruptibiles, sed priuatio corrumpitur, & desinit esse adueniente forma sibi contraria; ergo, &c. Sic Arist. *tex.* 60. Confirmatur ex *tex.* 81. quia materia, eiusque potentia appetit formam, non priuatio, cum forma sit sibi contraria, & destructiua, nihil autem appetit sui destructiuum. Tum quia implicat priuationem, & formam esse simul in eodem subiecto; ergo, &c.

178. Tertia concl. *Priuatio non est forma positiua opposita, neque aliud positiuũ vt relatio, aut quicquam aliud*. Quod non sit forma positiua opposita probatur, nam oppositio contraria distinguitur ab oppositione priuatiua, sed calor, & frigus opponuntur contrariè; ergo non priuatiuè, & consequenter frigus non est priuatio caloris. Quod autem priuatio non sit relatio, nec quicquam aliud positiuum probatur, quoniam eo ipso quod intelligimus aliquod subiectum potens recipere aliquam formam, & non habens illã, non intelligendo quicquam positiuum per se in recto, sed solam formæ absentiam, intelligimus illud priuatum, vt patet ex definitione priuationis; ergo priuatio formaliter non est aliquid positiuum, sed potius negatio, seu absentia positiui.

179. Quarta concl. *Priuatio licet non sit ens reale, non est tamen ens rationis, sed vera carentia realis, quæ verè datur à parte rei, nemine cogitante*. Hæc concl. est cõtra quosdam volentes priuationem esse ens rationis. Est tamen nostra conclusio communis, & constat ex dictis in 1. 2. agentes de peccato, quod vel consistit in priuatiuo, vel saltem infert priuationem. Ratio cõclusionis est, quia oppositio priuatiua datur à parte rei nemine cogitante, ergo & termini illius, scilicet forma, eiusque priuatio. Tum quia termini realis mutationis dantur nemine cogitante, sed priuatio est terminus *a quo* realis mutationis, ergo datur nemine cogitante. Tum demum quia etiamsi nemo cogitet, quod noctu non est lux, reipsa non est lux in aere; ergo est realis illius absentia, seu priuatio; idem enim est non esse lucẽ, & esse illius priuationem. Soluuntur argum. in contrarium.

180. Primum argum. nam id quod sensu percipitur debet esse ens reale positiuum; sed priuationes percipiuntur sensu ex Arist. 2. *de anima tex.* 138. vbi dicit quod tenebræ visu percipiantur; ergo priuationes sunt ens positiuũ. Resp. negando minorem, tenebræ namq; non percipiũtur à visu per actum ad ipsas tenebras terminatum, sic enim essent aliquid positiuũ; sed dicitur sensus iudicare de tenebris, quatenus non percipit lucem quando non est.

181. Secundũ argum. nam ex Arist. hic *tex.* 6. *&* 66. priuatio est idem cum mate-

materia ; sed materia est ens reale positiuum ; ergo etiam priuatio . Resp. quod priuatio dicitur vnum cum materia non quia cum ea identificetur ; sed quia est vnum subiecto . Dupliciter autem aliqua dici possunt vnum subiecto, vel quia vtrumque est in eodem subiecto , sicut quantitas,& frigus sunt in eadem manu, v. g. vel quia vnum est in alio tanquam in subiecto, quo modo substantia ligni,& eius quantitas dicuntur esse vnum subiecto , & in hoc secundo sensu intelligitur Arist. cum dixit, quod materia,& priuatio sunt vnum subiecto ; alij dicunt quod Arist. dixit materiam , & priuationem esse vnum subiecto quatenus sunt vnum per aggregationem , subiectum enim , & eius accidens dicuntur vnum per accidens, & per quandam aggregationem .

182. Tertium argum. quoniam vt docet Arist. 2. *phys.* priuatio est quodamodo forma, & natura; ergo & aliquid positiuum . Resp. relictis varijs interpretationibus illius loci , quod Aristoteles vocauit priuationem formam , & naturam , non quia reipsa sit forma, & natura , sed quia est determinatè coniuncta cum forma , & natura ; priuatio namque formæ generandæ de qua ibi loquitur Arist. semper est coniuncta cum aliqua forma substantiali quæ est natura quædam de quo infra .

183. Quartum argum. nam Arist. hoc loco vocat priuationem maleficam ; ergo debet esse ens positiuum, vt possit causare maleficium . Resp. quod Arist. vocat priuationem maleficam, non quia efficiat aliquod malum , sed quia formaliter est malum , sicut enim est maximum naturæ bonum esse , ita est maximum malum nō esse , ob quam rationem dicit idem Aristoteles, quod Plato spreuit priuationem, & noluit inter principia collocare , quia est mala , & malefica . Aduerte tamen quod licet priuatio non sit ens positiuum tamen quia re vera est à parte rei , modo dicto , ideo ab aliquibus non incongruè vocatur ens positiuum abusiuè .

§. 2. *Quomodo priuationes multiplicentur .*

184. Ratio præsentis difficultatis desumitur ex eo , quod cum materia v. g. huius ligni sit capax infinitarum formarum successiuè introducendarum per totam æternitatem, si mundus in æternum duraret , erunt nunc in ea priuationes omnium illarum formarum , ac proinde infinitæ ; licet enim formæ nō nisi successiuè sint introducendæ , priuationes tamen sunt simul . Omnes conueniunt , quod dictæ priuationes secundum id quod dicunt in recto non multiplicantur cum subiectum sit vnum . Sunt etiam vnũ numero per aggregationem , vt sunt vnum subiecto vt diximus *n.* 181. Item conueniunt omnes , quod priuationes in ratione terminorum , quibus priuant sint infinitæ , quatenus sunt infinitæ formæ possibiles successiuè . Difficultas est an præcisè secundũ id quod dicunt in recto, quod est nō esse formæ, sint vna, aut plures eo modo quo in materia esse possunt .

185. Pro quo notandum est 1. quod materia; quæ est subiectum priuationum, potest dupliciter considerari in ordine ad formas . Primò quod nec est forma , nec ex forma, aut illius parte componitur , & hoc modo non esse formæ in materia non est priuatio , sed negatio , quia materia neque est forma,neque potest esse forma, & de hac negatione non loquimur , hæc enim semper manet in materia, & est vna numero in vna materia . Secundò materia considerari potest quatenus non habet formas quas est apta recipere , & hoc nō esse formę est priuatio,vel proxima quãdo materia est proximè disposita ad formam, vel remota, quando non est proximè disposita, quæ remotio potest esse maior, vel minor, vt patet .

186. Notandum 2. quod formæ cõsiderari possunt in genere , in specie , & in indiuiduo. Certũ videtur quod in materia non datur pura priuatio formæ in genere, & in specie , sed prout consideratur, & attenditur in indiuiduo. Ratio est, quia

quia sicut de facto nunquam ponitur forma in materia, vt est in genere, vel specie, sed in indiuiduo, ita non ponetur priuatio nisi in indiuiduo, seu nisi prout est priuatio formæ in indiuiduo primo, & per se. Dixi primò, & per se, quia eo ipso, quod forma est in materia in indiuiduo, est etiam secundario in specie, & in genere. Tum quia aliàs non possent poni successiuè in eadem materia plures formæ solo numero distinctæ, si ponerentur solum secundum rationem specificam, aut genericam.

187. Notandum 3. quod priuatio proxima, & remota eiusdem formæ non distinguuntur secundum id quod dicunt in recto, sed dumtaxat secundum id quod dicunt in obliquo. V.g. materia huius ligni quatenus est apta nata recipere formam equi, habet illius priuationem, sed remotam cum adhuc nō intelligatur, nec sit disposita ad formam equi, vt autem sit proximè disposita ad recipiendam formā equi, debet à forma ligni transire ad formam herbæ, & sic disposita intelligitur habere priuationē proximā formæ equi. De his ergo priuationibus remota, & proxima eiusdem formæ dico quod differunt, & secundum id quod dicunt in recto, seu prout dicunt non esse formæ, & secundum id quod dicunt in obliquo, scilicet secundum rationem subiecti magis, & minus apti; magis, & minus dispositi, vt ex se liquet.

188. His positis. Prima sententia est quod priuationes in vnica materia multiplicantur numero ad multiplicationem formarum numero distinctarum, quibus priuant, & cum istæ sint infinitæ, sequitur quod in quacumque materia vna numero dentur actu infinitæ priuationes numero distinctæ. Hanc sententiam tueri debent omnes illi, qui putant quod in eadem materia, seu in eodem subiecto poni possunt plures formæ, seu plura accidentia solo numero distincta. Aliqui etiam ex illis, qui putant, quod in eadem materia non possint esse plures numero formæ simul, sed tantum successiuè, admittunt simultatem priuationum, quatenus simultas priuationum non desumitur ex simultate formarum, cum hæ simul esse non possint, sed ex simultate temporis in quo sunt omnes earum formarum priuationes ad quas siue proximè, siue remotè materia est disposita. Secunda sententia est, quod in vnica materia tantùm detur vnica priuatio, illius scilicet formæ ad quam est proximè disposita; vnde dicunt quod quandiu materia ligni manet sub forma ligni, & sic non est proximè disposita ad formam equi, non intelligitur in ea priuatio formæ equi.

189. Nostra sententia sequentibus concl. explicatur. Prima concl. *In materia dantur priuationes omnium illarū formarū, quas apta nata est recipere, seu omniū illarū formarū ad quas habet virtualē quādā sigillationē, seu quæ sunt in sua collectione; quælibet enim materiæ portio a principio suæ creationis habuit suā collectionē formarū ab Auctore naturæ, ad quas fuit virtute, & remotè sigillata, vt suo loco dicetur.* Probatur concl. quia negari non potest quod in materia non deutur omnium illarum formarum priuationes, quas apta est recipere, priuatio namque definitur quod sit *carentia formæ in subiecto apto*, nec dicitur quod sit aptum proximè, vel remotè, sed materia huius ligni est apta recipere formam equi etiam, antequam sit disposita ad formam equi, ergo etiam tunc habet priuationem formæ equi, & idem argumētū fieri potest de quibuscumq; formis.

190. Secunda concl. *Priuationes formarum numero tātum distinctarum non distinguūtur solum numero, sed vel sunt vnica tantum numero priuatio, vel plures specie.* Pro quo nota, quod eodem modo proportionaliter loqui debemus de distinctione numerica, & specifica priuationū, ac de distinctione numerica, & specifica formarum, quod sicut distinctio numerica formarum desumitur à subiecto, & specifica à differentia diuidente, & contrahente genus, ita distinctio numerica priuationum desumi debet à subiecto; scilicet à materia, & specifica à differentia qua priuat. Hoc posito probatur conclusio, nam subiectum numero vnum nō potest

potest tribuere simul nisi vnicam vnitatẽ; ergo in eadem numero materia non potest esse simul nisi vnica numero priuatio, ac proinde vna,& eadem priuatio numero, secundum id quod affert in recto solum poterit esse in materia, licet illa priuatio habeat aliquam diuersitatem ratione maioris, aut minoris dispositionis. Hinc colligitur quod respectu vnius speciei, vel datur in materia respectu omniũ formarum possibilium sub eadem specie vna tãtum priuatio numero distincta, vel plures specie; item dantur tot priuationes specie distinctæ, quot sunt possibiles species, quæ in ea recipi possunt, quod si essent infinitæ, darentur in materia actu infinitæ priuationes specie,& numero distinctæ, nõ quidem cathegorematicè, sed syncategorematicè. Soluuntur argum. in contrarium.

191. Primum argum. nam priuatio ad formas possibiles non potest esse vna numero secundum id quod in recto importat in vna, eademque materia: ergo plures; non finitæ,ergo infinitæ.Prima cõseq.constat.Minor subsumpta etiã cõstat, nã si semel possunt esse plures, tot erunt quot sunt possibiles formę,hę autem sunt infinitæ, vt patet. Antecedens probatur, nam in materia huius ligni est priuatio ignis, & omnium igniũ possibilium, quorum illa materia est capax: item est priuatio equi, & omnium equorum, &c.sed istæ priuationes non possunt esse tantum vna, cum forma non sit tantum vna,ergo erunt plures.

192. Confirmatur 1. nam priuatio suam habet limitationẽ à forma, seu per ordinem ad formam oppositã, sicuti habet esse, & cognoscibilitatem in ordine ad illam, ergo quoties formæ sunt realiter diuersæ etiam priuationes erunt tales, patet autem formas, quibus priuant priuationes, quæ sunt in ligno esse realiter diuersas. Confirmatur 2. nam quando aduenit forma ignis in ligno, vel aliqua priuatio desinit, vel nulla, si primum ergo sunt plures: si secundum ergo remanet priuatio cum forma, quod est falsum.

193. Resp. hoc argumentum cum suis confirmationibus solùm probare, quod in materia v. g. ligni dentur plures priuationes tum numero, tum specie distinctæ, non tamen solo numero, vt plures numero priuationes plurium ignium solo numero distinctorum. Vnde in forma ad argumentum conceditur antecedens. Ad illius probationem dico, quod vna, eademque priuatio numero, priuat omnibus ignibus numero distinctis, non tamen omnibus speciebus. Vel dicas, quod in materia ligni dentur tot priuationes quot sunt ignes, ita tamen vt non distinguantur solo numero, sed etiã specie, quatenus ita est priuatio huius ignis, vt non sit alterius. Exemplo speciei Petri, & Pauli in oculo, phantasia, aut etiã intellectu, quæ nõ distinguuntur solo numero, sed etiam specie, quatenus repræsentant illa indiuidua vt talia, vt sint ita huius vt non sint alterius; sic illæ priuationes ita sunt talium formarum, vt non sint aliarum, & sic à suis formis hoc modo determinantur. Et hoc probat 1. cõfirmatio. Ad 2. dico, quod si priuationes diuersorum igniũ distinguuntur specie perit sua forma adueniente. Si autem sit vna tantum numero, non perit adæquatè, & secundum quod correspondet omnibus, sed tantum inadæquatè,& prout correspondet huic formæ,quæ aduenit & prout dicit quandam diuersitatem ratione maioris, aut minoris dispositionis.

194. Secundum argum. nam esse priuationem in materia est non esse formam oppositam; ergo esse plures priuationes est non esse plures formas; sed verè in hac materia ligni non sunt plures formæ, seu non sunt infinitæ formæ, quæ per totam æternitatem esse possent; ergo verè in hac materia sunt infinitæ priuationes. Resp. concedendo totum, non tamen ex hoc sequitur quod dentur plures priuationes solo numero distinctæ,sed etiam specie, vt ex dictis constat.

195. Tertium argum. nam valet hoc argumentum. In hac materia non sunt priuationes omnium formarũ ignis possibilium; ergo in hac materia sunt omnes formæ ignis possibiles; ergo etiam valet hæc

hæc opposita consequentia. In hac materia nulla est forma ignis possibilis;ergo sunt omnes priuationes illarum, ac proinde in quacumque materia existente à parte rei erunt infinitæ priuationes. Resp. concedendo totum, dummodo non inferatur quod sint plures priuationes solo numero distinctæ. Bene autem specie, & numero. Nullo tamen modo admitti debent infinitæ priuationes, imò neque vna infinita extensiuè, seu quoad extensionẽ quasi substantiam, hæc enim requireret subiectum infinitè extensum, quod dari non potest; neque dari potest vna priuatio infinitè intensa, cum non detur forma infinitæ intensionis, & perfectionis.

196. Sed quæres an detur in materia v.g. ligni priuatio priuationis? Affirmant aliqui dicentes, quod non esse priuationis, sit priuatio. Communis sententia negat, quod scilicet à parte rei non detur priuatio priuationis,quia id quod priuationi opponitur non est priuatio, sed forma positiua. Tum quia si vna priuatio fundaret aliam, & hæc alia fundaret aliã, & sic in infinitum, quod est falsum, & reprobauimus in materia relationis in Logica.

§.3. *Quomodo priuatio sit principium rerum naturalium.*

197. Supra vidimus priuationem esse principium rerum naturaliũ modo quærimus modum huius principij, an scilicet sit principium per se, an tantũ per accidens. Prima sententia est, quod priuatio sit absolutè principium per accidens, sic tenebant illi antiqui qui apud Arist. hic *tex.*80. dicebant priuationem esse maleficam, & destructiuam rerum materialium, non principium, nisi quatenus suo maleficio res destruebat, ex qua destructione per accidens sequebatur generatio. Ex modernis aliqui dicunt,quod priuatio est principium per accidens respectu rei in facto esse, est tamen principium per se rei in fieri. Potius dici deberet quod priuatio est principium rei in facto esse per aliud,idest per mutationem cuius est principium per se *à quo*,seu tanquam terminus *à quo*.

198. Nostra sententia sequenti conclus. explicatur. *Priuatio est principium per se rerum in fieri, quatenus est terminus à quo mutationis, seu generationis.* Sic apertè colligitur ex Arist. *tex.* 43. *&* 44. vbi expressè docet, quod quodlibet non fit ex quolibet, nisi secundum accidens,non enim album fit ex quocumque non albo nic fortè per accidens, sed ex non albo determinato. Docet etiam Arist. quod principia sunt contraria,sunt autem contraria per se, vt priuatio, & forma.

199. Pro solutione autem aliquorũ locorum Aristotelis, quæ in contrarium obijci possunt, notanda est illa particula *ex*,quæ aliquando significat habitudinem termini *à quo*, vt in hac propositione *ens fit ex non ente*, & aliquando significat habitudinem subiecti præexistenti, & prærequisiti, vt ex eo fiat aliquid, quod ex ipso loquendi modo colligendum est, & ipsius Aristotelis intentione, vt cum dicimus *lignum fit ex non ligno*, ly enim particula *ex* potest significare terminum *à quo*, & tunc propositio est necessaria, per se,& secundum quod ipsum in eo genere, & in hoc sensu Arist. vult priuationem esse principium per se. Quod si illa particula significet, seu accipiatur vt significat subiectum præexistens, quatenus subiectum ex quo fit lignum, est non lignum, tunc illa propositio *lignum fit ex non ligno* est per accidens, subiectum enim præexistens ex quo fit lignum est sola materia, cui accidit priuatio formæ ligni & per quam priuationem illa materia dicitur non lignum, atque ita per accidens lignum fit ex non ligno. Illud autem per se est subiectum in quauis mutatione, quod in illa remanet, subiectum enim definitur id ex quo inexistente fit aliquid, at quia priuatio non manet, ideo non est subiectum, sed subiecto accidit. Et in hoc sensu aliquãdo Aristoteles dicit priuationem esse principium per accidens. Soluuntur argum. in contrarium.

200. Primum argum. nam si priuatio esset per se principium, vel principia-

ret

ret quando est, vel quando non est; neutrum dici potest;ergo non est principium per se. Minor probatur, nam non principiat quando est, quia quando est, neque est mutatio, neque forma, cum priuatio pereat adueniente mutatione, ac proinde non principiat quando est. Neque principiat quando non est, quia quãdo non est, non potest esse principium per se; ergo solùm erit principium per aliud. Resp. quod priuatio principiat quando non est, dummodo immediatè antea fuerit, quia principiat vt terminus *à quo*, & recedendo, & iste est modus propius principiandi priuationis. Quocirca licet id quod non est nõ possit principiare vt subiectum, aut vt terminus *ad quem*, potest tamen id quod non est principiare vt terminus *à quo* per se in hoc ordine.

201. Secundum argum. Si Deus in hoc instanti crearet aliquam aeris partẽ in hoc loco, in eodem instanti suæ creationis illuminaretur à Sole ablato quouis impedimento, & tamen tunc temporis non præfuisset priuatio luminis;ergo priuatio non est principiũ per se omnis mutationis, si enim esset principium per se, ad omnem mutationẽ requireretur. Resp. quod mutatio potest sumi dupliciter. Primò latè prout significat quamcumque productionem, vel operationem de nouo siue hæc habeat subiectum præexistens, siue non; & ad hanc mutationem in hoc sensu lato non requiritur priuatio tanquã terminus *à quo*, sed sufficit quod non fuerit id quod producitur. Secundò strictè, & secundum propriam significationem, prout scilicet significat transitum subiecti ab aliquo in aliquid, hoc enim significat propriè mutari, & huiusmodi sunt omnes naturales mutationes, & de his loquitur Aristoteles, cum tria illa principia ponit. Illo ergo in casu creationis aeris, & illuminationis illius non contingeret mutatio propriè hoc secundo modo de primo autem non loquimur.

DVBIVM VIII.

De 2. rerum naturalium principio, scilicet materia prima.

202. Materia in lata quadã significatione alia est *ex qua* aliquid fit, quomodo lignum est materia ex qua fit scamnum. Alia est materia *in qua*, qua ratione lapis est materia in qua formatur statua, & alia est *circa quam* potentiæ, actus, & habitus versantur. In minus lata significatione materia est triplex, scilicet alterationis tantum; compositionis tantum, & alterationis, & compositionis simul. Materia alterationis tantum est illa quæ alteratur, cum tamen non componat, quia corrumpitur antequam ex illa fiat aliquid, vt alimentum quod alteratur, & corrumpitur antequam in aliti substantiam conuertatur. Materia cõpositionis tantum est illa, quæ rem componit absque eo quod alteretur, vt lignum ex quo componitur scamnum; syllabæ ex quibus dictiones componuntur; lapides ex quibus cõponitur domus, &c. Materia alterationis, & compositionis simul; est illa quæ & alteratur, & componit. Et hæc est duplex, alia est prima, & alia secunda. Materia prima est illa ex qua res primò fiunt, de qua hoc loco agemus. Materia secunda est subiectum secundarium in quo secundario res recipiũtur, & est totum compositum.

203. Materia prima appellatur etiã subiectum quatenus recipit formas substantiales; vnde non est verum quod dicit Pererius hoc loco, quod materia dicatur materia respectu formarum substantialiũ, & dicatur subiectum respectu accidentiũ, cum accidentia non recipiantur immediatè in materia, vt suo loco dicemus. Appellatur etiam elementum quatenus est pars intrinsecè componens res naturales. Aduerte quod cum dicimus materiam primam esse alterationis, & compositionis simul, non est sensus quod ipsa alteratio immediatè recipiatur in materia

ria prima, sed mediatè tantum,vt suo loco dicetur.

204. Materia prima apud veteres varia habet nomina, nam ab Hesiodo, Orpheo, & Anaxagora vocatur *Chaos*, eo quod rerum omnium formas, confusa quadam ratione complectatur. Ab alijs vocatur *Sylua*, quia sicut ex syluæ arboribus plura conficiuntur, ita ex materia; aut quia sicut sylua plura confusa continet ita materia. Arabes, & Hebræi eam vocarunt nomine græco *Hyle*,quod significat rem rudem, impolitam, & vacuam omni forma. Vocata etiam fuit *mater*,eo quod sit principium passiuum generationis. Hinc etiam *matrix* vocata est, quoniam sicut matrix prolem,sic materia formam in se suscipit, & fouet; ob quam rationem *locus*, seu *susceptaculum formarũ* nuncupatur. Vocatur *turpis* eo quod omni pulchritudine, & decore careat, cum careat forma, quæ est venustatis fons, & radix. Dicitur *malefica*, quia interitum molitur formæ quam habet, vt aliam recipiat eo modo quo mulier machinatur mortem sui viri, vt cum alio copuletur. Dicitur præterea per se *ignota*, quia non nisi per formam cognoscitur. Ob eandẽ rationem vocatur tenebræ, quia ex se nulla exornatur luce. Dicitur *prope nihil* quia est tota potentialis, & à Deo inter res creatas maximè distans. Demum vocatur *fundamentum naturæ*, quia omni agenti supponitur, & quasi omni structuræ naturali substernitur. Cœterum quæ de materia prima sciri debent habeantur sequentes §§. ponuntur.

§.1. *An detur materia prima.*

205. Prima sententia negat dari materiam primam.Sic tenuerunt D. Iustinus Martyr *in confutatione dogmatum Aristotelis*. Lactãtius Firmianus *lib.2. diuinarum instit.* Theodoretus *in lib. de origine decret. diuin.* & alij. Hanc sententiam defendebat Pater Glauaronus Societ.Iesu Mediolani in Collegio Braidensi circa annum 1626. dum ibi studerem, & volebat quod officium materiæ exerceret quantitas molis. Eandem sententiam tenuerunt paucis ab hinc annis quidam doctores Galli, qui ob hoc à Parlamento Parisiensi proscripti fuerunt,vt notat Camerarius *p.2. q.1.* ipse autem Camerarius aliam non agnoscit materiam quam quatuor elementa, ac proinde & ipse proscribi deberet, cum neget materiam in sensu communi Philosophorum, & Theologorum, vt aduertit Pontius *disp.3. q.1.*

206. Nostra sententia sequenti conclus.explicatur. *Datur materia prima.* Hæc concl. est communissima, & receptissima inter omnes Philosophos, & Theologos. Eam docuerunt antiqui Philosophi,vt testatur Masius hic, qui licet in multis discordarent, in hoc tamen conueniebant vt daretur materia ex qua res cunctæ naturales conflarentur, vt Parmenides, Melissus, Thales, Anaxagoras, Anaximander, Democritus,&c. alij, vt colligitur ex Arist. *hoc loco, & ex 1. metaph.* ex Plutarcho *lib. 1. de placitis cap.3.* & alijs, licet discordarent in nomine, nam alij vocabant materiam, aerem, alij ignem, alij terram, &c. Pro hac sententia citat Masius Hippocratem, Gallenum, Platonem, Plotinum, Ciceronem, Porphyrium, Oscellum, Plutarchum, & ex Sanctis Patribus Basilium, Ambrosium, Augustinũ, Chrysostomum, Bedam, Strabonem, Athanasium, D.Thomam, Magistrum, &c. omnes materiam admittentes.

207. Probatur 1. ratione qua vtuntur N.Complut. *disp.3.n.2.* nam in qualibet mutatione necessariò debet dari subiectum quod transeat de priuatione ad formam, seu quod maneat sub vtroque termino, ergo etiam dari debet in mutatione substantiali; sed primum subiectum in mutatione substantiali est materia prima; ergo datur materia prima. Per materiam namque primam nil aliud intelligimus nisi primum subiectum mutationis substantialis.

208. Hæc ratio displicet Pontio loco citato, eo quod supponat illud quod esset probandum, nimirum dari mutationem substantialem; licet enim ab omnibus

bus supponi debeat produci substantiam, tamen qui negaret materiam primam, meritò etiam negaret, substantias produci per mutationem. Sed contra, nam ratio Complut. est Aristotelis, ergo Pontio displicet ratio Aristotelis, & Complut. supponunt, quod vt euidens supponit Arist. Teneat Pontius verba Arist. hic *tex*. 82. vbi sic loquitur. *Si enim fiat*, scilicet aliquid per generationem, *subijci aliquid oportet primum, ex quo inexistente fiat*, vbi supponit dari generationem substantialem per quam aliquid fiat, & illi debet subesse materia tanquam primum subiectum, aliàs si materia non esset primum subiectum deberet posse generari, quod implicat, quia tunc esset antequam generaretur, vnde subdit. *Quare erit antequam fiat*, quod est absurdum. Ex qua doctrina infert materiæ definitionem dicens. *Dico enim materiam primum subiectum vniuscuiusque*, scilicet mutationis, *ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens*, de qua definitione dicemus §. seq.

209. Probatur 2. nam non datur virtute agentis naturalis creatio, seu nullum agens naturale creare potest, seu producere rem ex nihilo, seu ex nullo præsupposito subiecto, hoc enim est solius Dei proprium; sed hoc subiectum quod præsupponitur nil est aliud quam materia prima, ergo datur materia prima. Minor probatur, nam subiectum quod præsupponere debet agens naturale ad productionem rei non potest esse accidens v. g. quantitas, vt dicebat P. Glauaronus, quia ex accidenti non potest fieri res naturalis substantialis, v. g. Neque potest esse forma, quia forma non est subiectum formæ, cum sit actus, actus autem informat, seu actuat, non informatur, seu actuatur; neque potest esse compositum, quia cõpositum est solum subiectum accidentiũ, non formarum substantialium, aliàs non esset ens per se, sed per accidens, & quoddam aggregatum; ergo debet esse materia prima.

210. Occurret aliquis, quod ad hoc vt agens naturale agat, & aliquid de nouo producat absque eo quod detur materia prima, non est necesse quod creet, seu agat in nihilum, sed sufficit quod destruat vnam substantiam, & ex ea aliam producat absque eo quod aliquid maneat sub vtroque termino, vt patet in Sacramento Eucharistiæ, vbi tota substantia panis, & vini conuertitur in substantiam corporis, & sanguinis Christi D. Nec valet dicere, quod actio transubstantiatiua substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi D. est miraculosa, ac propterea non potest fieri virtute agentis naturalis; nam contra est quia licet sit miraculum, quod virtute verborum consecrationis fiat transubstantiatio totius substãtiæ panis, & vini in totam substantiam Corporis, & Sanguinis Christi D. non tamen erit miraculum, quod virtute agentis naturalis paulatim vna totalis substantia disponatur vt desinat esse, & alia illi similis producatur. Tum quia ex speciebus consecratis fit naturaliter generatio vermium; ignis, cum species comburuntur; aceti cum species vini corrumpuntur; ergo potest etiam hoc contingere in omni alia productione, vt scilicet aliquid de nouo producatur absque materia prima præexistente, vt contingit cum ex speciebus consecratis fiunt dictæ generationes.

211. Resp. nullo modo posse agens naturale facere illam substantiarũ transmutationem sine miraculo, cum agens naturale debeat habere suæ actionis subiectum, quod non contingeret in eo casu, nam vel actio reciperetur in substantia quæ desinit esse, & hæc cum tota desinat, desinet etiam tota actio, eiusque virtus, ac proinde naturaliter non ponetur alia substantia in virtute illius; in substantia producta recipi non potest, cum non sit quando agens incipit operari. Vnde sine miraculo nulla dari potest transubstantiatio; nec illæ generationes sunt naturales, tum quia præsupponunt miraculum conuersionis; tum quia tunc vel Deus conuertit quantitatem in materiã primã in qua ponitur forma v.g. vermis; vel noua materiæ portio creatur de qua ago in meo tract. de Eucharistia.

213. Pro-

213. Probatur 3. multa fiunt in rerũ natura, quæ sunt composita in materia, & forma, & tamen non fiunt secundum vtramque partem, ergo secundum vnam non fiunt, & præexistunt, hæc est materia; ergo præexistunt secundum materiã, ac subinde datur materia. Maior constat experientia, nam in morte viuentium, & animalium perit forma, & manet materia, ergo euidens signum est constare materia, & forma, quæ tribuit eidem materiæ vitam, quam ex se non habet, aliàs per mortem, & formæ desitionem non amitteret vitam. Minor etiam constat, nam si res fierent secundum vtramque partem etiam desinerent secundum vtrãque partem, & tamen videmus, quod in morte desinunt solum secundum eam partem, quæ vitam confert, vt patet, & hæc est forma, ac proinde desinunt, & fiunt res secundũ formam, & permanent secundum materiam.

214. Probatur 4. ex quotidiano experimento alimenti, nam euidens est hominem, & quodlibet viuens nutriri ex alimento, ergo aliquid alimenti debet in homine manere, non manet forma; ergo materia. Antecedens est notum experiẽtia quotidiana. Conseq. constat, si enim nihil alimenti maneret, non posset animal nutriri, & augeri. Quod autem non maneat forma, notum est; nam si forma maneret, deberet sub ea forma alimenti manere, vt sub forma panis, patet autem quod alimentum non maneat sub forma alimenti, cum hæc corrumpatur, ergo, &c.

215. Probatur 5. quoniam videmus dari in rebus naturalibus mutuam transmutationem, nam ex aere generatur ignis ex igne generatur aer; vel ergo quando ex aere generatur ignis, vel perit totus aer, vel aliquid aeris manet in igne genito; si dicatur quod totus aer perit, sequitur quod annihiletur, & quod ignis genitus creetur, creatio autem est ex nullo præsupposito subiecto, & annihilatio est desitio in nullum subiectum, vtrumque autem implicat viribus naturæ. Soluuntur argum: in contrarium.

216. Primum argum. Si daretur materia deberet esse affecta quantitate, qualitate, &c. sed materia non est huiusmodi, dicente Arist. 7. *metaph.* quod materia neque est quid, neque quantum, neque quale, &c. ergo non datur. Resp. quod materia secundum suam essentiam nulla habet accidentia, tamen vt existit à parte rei ea habet, non tamen subiectantur immediatè in ea, sed tantum mediatè, vt suo loco dicetur.

217. Secundum argum. Si daretur re ipsa materia à parte rei, deberet esse alicubi, & deberet posse apprehendi ab intellectu, vel à sensu; sed materia prima non est alicubi cum non sit corpus, nec apprehendi potest ab intellectu cum sit pura potentia, & nihil intelligitur nisi sit actus, aut habeat modum actus; neque apprehendi potest à sensu, cum non sit quanta, nec colorata, &c. ergo non datur. Resp. quod materia prima vt est à parte rei est in loco circumscriptiuè ratione quantitatis, secundum se tamen est solùm in loco negatiuè, quatenus secundum se nullum sibi determinat locum de quo suo loco. Apprehenditur etiam à sensu ratione quantitatis, & per accidens, seu per aliud; & ab intellectu ratione formæ, qua ratione quidam vocant formam vultum materiæ, vel quia in forma cognoscitur materia, vel per habitudinem ad illam.

218. Sed quæres 1. an Deus ab ipso mundi exordio molitus fuerit res ex materia? Resp. affirmatiuè non quidem tanquam ex aliquo præexistente, aliàs Deus non creasset res, sed tantum produxisset, sed tanquam ex aliquo inexistente, seu tanquam ex parte materiali, & intrinseca & sic materia fuit cum rebus ipsis concreata. Dices Sap. 11. dicitur. *Non enim impossibile erat omnipotens manus tua, qua creauit orbem terrarum ex materia inuisa, &c.* Vbi videtur quod materia non fuerit creata, aut concreata, sed quod ex ea omnia creata sint. Resp. aliquos velle quod Deus prius creauit materiam aut solam, aut cum aliqua forma rudi, & deinde ex ista omnia produxerit. Cœte-

rum certum est, quod materia fuerit cum rebus concreata, & in illo loco dicitur inuisa, quatenus secundum se est sine forma; sine pulchritudine, &c. vnde ly *ex* non dicit præexistentiam realem, sed prioritatem quandam naturæ, quatenus Deus intelligitur prius creare subiectum quam formam.

219. Quæres 2. quando materia prima fuit à Deo creata? Prima de hac re sententia est, quod materia prima non fuit à Deo creata in tempore, sed fuit ab æterno. Sic tenuit Plato teste Plutarcho *lib. 1. de placitis cap. 3.* Socrates, & alij sic enim dicit. *Socrates, Sophronisci Atheniensis, Platoque, Aristonis item Atheniensis principia tria posuerunt, Deum, Materiam, Ideam.* Vnde vt testatur D. Athanasius *lib. de Verbi incarnat.* Plato constituebat materiam æternam, & improductã. Quam opinionem secutus est Cicero *de nat. Deorum.* Hanc sententiam, seu potius errorem secuti sunt quidam hæretici, vt Seleuciani, Herminiani, & alij quos refert S.P. Aug. *lib. de hæres. cap. 59.*

220. Veritas catholica sequenti conclus. explicatur. *Materia prima fuit à Deo creata Gen. 1. cum dicitur. In principio creauit Deus cælum, & terram,* sub quibus verbis comprehenditur materia prima, vt ibi tradunt expositores, & colligitur ex alijs Sacræ Scripturę locis, vt psal. 145. dicitur. *Qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt*, sed materia est in cœlo, & in terra; ergo à Deo facta est, cum illa fecit; qui enim dicit omnia, nihil excludit, Et Ioann. 1. habetur. *Omnia per ipsũ facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, idest nulla res reperitur, quæ à Deo per eius verbum non sit producta. Colligitur hæc veritas ex Concil. Lateran. & refertur *cap. firmiter, de summ. Trin. & de Fide Catholica,* quatenus decernitur quod Deus in principio vtramque creaturam, corporeã scilicet, & Angelicam ex nihilo condidit. Sub natura autem corporea materia prima comprehenditur.

§. 2. *Quid sit materia prima.*

221. Tres materiæ definitiones afferri solent ex Aristotele prima habetur 1. *metaph. tex.* 8. scilicet *materia neque est quid, neque quantum, neque quale, neque aliquid eorum, quibus ens determinatur.* Cuius definitionis sensus est ex D. Thom. ibidem quod materia est primum subiectum, & pura potentia, de cuius ratione est quod non sit quid, idest actus, siue forma, vt sit receptiuum formæ, neque quantum, neque quale, neque aliquid eorum ex quibus ens determinatur, vt sit horum receptiua, primumue subiectum.

222. Secunda Aristotelis definitio est in hoc primo libro. *Scilicet materia prima est substantia, quæ ita se habet ad formas substantiales, sicut æs, vel lignum ad artificiales.* Cuius definitionis sensus est, quod materia est potentia ad formas substantiales, sicut æs, vel lignum est potentia ad formas artificiales, quatenus sicut æs nullam ex se habet formam orbis, ita materia ex se nullam habet formam substantialem, Per hoc quod materia dicatur substantia excluditur eorum philosophorum error, qui dicebant materiam esse ens infinitum, vt testatur Plotinus Aeneade 2. *lib. cap.* 1. Et Magnus Albertus hoc loco hunc errorem tribuit cuidam Alexandro Epicureo; quem etiam defendebat quidam hæreticus nomine Dauid tempore Innoc. III. vt testatur D. Thom. 1. *contra Gent. cap.* 17. & alibi, cum nulla substantia extra Deum sit infinita, vt infra *lib.* 8. dicemus. Item per hoc quod dicatur *substantia* excluditur illorum error, qui dixerunt materiam primam esse ens priuatiuum, seu esse priuationem actus, & formæ. Horum sententiam refert Ioann. Basolis *in 2. dist. 12. q. 1. art. 1.* Constat ex dictis supra, nam alias non esset primum subiectum generationis, nec posset facere vnum per se cum forma. Patet ergo ex dicta definitione materiam primam esse substantiam non completam alioquin non posset facere vnum per se

cum

cum forma, sed incompletam, potentialem, & contrahibilem per formam.

223. Per hanc etiam definitionem excluditur opinio quorumdam, quæ etiã tribuitur Ricardo, qui existimabant materiam, & formam non distingui, sed esse vnam, eandemque entitatem, quæ secundum diuersos respectus vocatur materia, & forma. Excluditur etiam opinio Aureoli *in 2. dist.22.p.4.q.1.* qui dicit quod materia, & forma in fieri, seu antequam vniantur distinguuntur realiter, secus in facto esse, seu post vnionem. Nam subiectum generationis distinguitur per se à termino illius siue in fieri, siue in facto esse, aliàs forma semel vnita materiæ nõ posset amplius ab ea separari. Tum quia videmus materiam transire ab vna in aliam formam, ab ea separari per corruptionem, ergo materia à forma semper distinguitur.

224. Tertia, & communior definitio, quam omnes tradunt ex Arist. hoc loco *tex.82.* est. *Materia est primum subiectum vniuscuiusque, ex quo fit aliquid, cum insit & non secundum accidens.* Materia dicitur *primum subiectum*, vt excludantur omnes aliæ causæ, seu subiecta, aut materiæ, quæ dicuntur secundæ, nam lignum est subiectum statuæ, sed non primum, nec prima materia, cum in ipso ligno sit alia materia prior ex qua factum est, & sic de alijs dicitur *ex quo aliquid fit*, tum quia in physica causæ considerantur in ordine ad motum; tum vt ostendatur materiam esse principium mutationis per quam aliquid fit. Dicitur *cum insit*, ad excludendam priuationem de qua diximus supra, quod non inest, seu non remanet in re facta. Dicitur *non secundum accidens* hoc est non inest secundum accidens; vnde hæ particulæ *non secundum accidens* coniunguntur cum ista particula *cum insit*, nõ cum illis *ex quo aliquid fit*, & sic excludũtur omnes dispositiones, quæ remanent in materia post generationem. V.g. homo fit ex materia quãta, & ita dicitur fieri ex quanto tanquam ex subiecto, & quantũ inest in homine; sed tamen quia quantitas non inest vt substantia, sed vt accidens, ideo excluditur per illas particulas, *& nõ secundum accidens*; subiectum namque primum non potest esse accidens; sic exponit Alexander apud Simplicium, licet idem Simplicius putet illas particulas *cum insit, & non secundum accidens* significare idem, & poni solum maioris claritatis gratia ad excludendam priuationẽ. Alexandri tamen expositio videtur congruentior, maximè secundum illos, qui ponunt quantitatem ingenerabilem, & incorruptibilem.

225. Addit præterea Aristoteles prędictæ definitioni has particulas. *Et si corrumpatur in hoc abibit vltimum*; idest, quando aliquid corrumpitur, licet cætera destruantur, tamen hoc vltimũ nempè materia debet manere, seu omnia corrumpuntur, & abeunt in materiam, seu desinunt in materiam, tanquam in quid vltimum, cum materia sit incorruptibilis; & ex omnibus rebus præteritis sola materia adhuc manet.

§. 3. *An materia prima ita sit pura potentia vt neque actum physicum, neque metaphysicum habeat.*

226. Aliqui hanc difficultatem ita proponunt, an materia habeat actum entitatiuũ, per actum entitatiuum non intelligunt formam substantialem, iam enim constat ex dictis materiam ex se non habere formam substanstantialem, seu actum physicum; neque intelligunt existentiam, aut subsistentiam, nam de his postea dicetur; sed intelligunt quemdam actum vniuersalem, & transcẽdentalem consequentem cuiuscumque rei entitatem, seu actualitatem; eo namque ipso quod aliquid est ens, habet imbibitam aliquam rationem actus, quæ vocari potest actualitas, seu actus metaphysicus.

227. Prima sententia est materiam primam habere ex se actum entitatiuum modo explicato. Sic Scotus *in 2. dist.12 q.1.* quem eius discipuli sequuntur, vt testatur Pontius hic *disp.3. q.3.n.14.* citans Suarez, & dicens ita tenere omnes recentiores.

228. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Materia prima ex se nullum habet actum entitatiuum*. Hæc est sententia Arist. hic *tex. 69.* vbi sic habet. *Vt enim ad statuam æs, aut ad lectum lignum, aut ad aliud aliquid habendum formam, materia, & informe se habet, prousque accipiat formam*; quorum verborum planus sensus est, quod materia ita se habeat ad formas antequam habeat illas, sicut æs, aut lignum ad statuã, aut lectum; sed æs, aut lignum nullum in se includunt actum artificialem, ergo neque materia prima vllum in se habebit actũ naturalem, actus autem entitatiuus est naturalis, vt patet, ergo, &c. Pro hac sententia citat Masius Alexandtum Aphrodiseum, D. Thomam, D. Bonau. Durand. Argentinam, N. Bauonium, Aegidium, Capreol. Soncin. Acquar. Iauell. Vallesium, Bannesium, Gratiam Dei, Fonsecam, Villalp. Iandun. Suesan. Zimarram, Archangel. Mercenarium, Zabarellam, aliosque. Videantur N. Complut. hoc loco.

229. Probatur 1. nam materia prima nullum habet actum physicum, vt etiam aduersarij fatentur; ergo neque habet actũ metaphysicum, seu entitatiuum. Conseq. probatur, nam ideo materia nullum habet actum physicum, quia est pura potentia, primumque subiectum in ordine physico; sed etiam in ordine metaphysico est pura potentia, primumque subiectum, ergo etiã in ordine metaphysico nullũ habebit actũ. Hæc minor probatur, nam actus physicus est fundamentum actus metaphysici, ac proinde vbi non datur actus physicus, neque metaphysicus dari potest, ergo si semel actus physicus non datur in materia, neque actus metaphysicus dari poterit. Tũ quia actus metaphysicus non potest esse nisi aliquis gradus, aut prædicatum metaphysicum; sed gradus, aut prædicata metaphysica fundantur in physicis, ergo si semel in materia non datur gradus, seu actus physicus, neque metaphysicus dabitur.

230. Probatur 2. nam materia prima tam physicè, quam metaphysicè considerata, est vna eademque entitas realis, quatenus gradus metaphysicus identificatur cum gradu physico; sed materia prima physicè considerata nullum habet actum physicum cum physicè sit pura, & prima potentia, purum, primumque subiectum, ergo etiam metaphysicè considerata nullũ habebit actum, cum etiam metaphysicè considerata sit pura potentia, primumque subiectum.

231. Occurrunt aduersarij, quod licet materia physicè nullum includat actum, illum tamen includit metaphysicè, cum enim sit ens, primum subiectum, pars compositi, &c. debet esse actus quidam metaphysicus, qui imbibitur, & transcendit quamcumque entitatem, & potentialitatem physicam, & sic optimè stat quod materia sit pura potentia physica, & metaphysicè sit actus. Sed contra, quoniam, vt docent metaphysici, transcendens est tale, iuxta talitatem rei quam transcendit, ergo non potest dari actus metaphysicus transcendens potentiam physicam. Conseq. probatur, nam si daretur actus transcendens potentiam physicam, vel remanet actus, & hoc non, quia tunc vna, eademque entitas, esset actus, & potentia, reciperet, & reciperetur, tum quia si remaneret actus, non transcenderet potentiam; cum de ratione transcendentis sit quod inducat conditionem, & naturam rei quam transcendit. Vel ille actus non remaneret actus, sed fieret potentia, transeundo in naturam, & conditionem potentiæ, & hoc est quod volumus nos. Tum quia actus, & potentia tam physicè, quam metaphysicè diuidunt ens; ergo sicut physicè datur aliquid quod in hoc ordine est pura potentia, & aliquid quod respectu huius puræ potentiæ est purus actus, seu tantum actus; ita in ordine metaphysico debet dari aliquid quod sit tantum potentia, & aliquid quod sit tantum actus.

232. Probatur 3. quia materia prima ita est essentialiter prima potentia, primũque subiectũ respectu cuiuscumque actus, sicut forma respectu materiæ est essentialiter actus; sed forma substantialis est respectu materiæ essentialiter actus, vt nihil respectu materiæ contineat potentiæ; ergo materia respectu formæ substantialis ita erit essentialiter potentia, vt nihil respectu formæ

formæ contineat actus, sed tota erit potentia, & tantum potentia. Maior est Aristotelis 2. *de anima cap.1.* vbi postquam diuisit substantiam in materiam, formam, & compositum; ita loquitur, *Est autem materia potestas, species,* idest forma, vt ibi obseruant expositores, *actus, & perfectio, &c.* vbi Aristoteles vult materiam esse essentialiter potentiam, sicut forma est essentialiter actus, & perfectio. Tum quia si materia haberet aliquem actum entitatiuum, haberet aliquam perfectionem, sed Aristoteles in verbis citatis totam perfectionem tribuit formæ, non materiæ; materia namque in linea substantiæ perficitur, non perficit, & forma perficit, non perficitur à materia; ergo, &c. Minor constat, nam si materia haberet aliquam rationem actus entitatiui deberet esse per ordinem ad formam, & deberet habere rationem potentiæ receptiuæ respectu eiusdem formæ, sed hoc est contra rationem actus; actus namque non recipit actum, sed potentiam; ergo, &c. Hinc Aristoteles 8. *metaph. cap.6.* ait quod ex materia, & forma fit vnum per se, quia materia est essentialiter potentia, & forma est essentialiter actus, ex actu autem, & potentia fit vnum per se, quod si materia ante actum reciperet, vel haberet actum entitatiuum, cum hoc faceret vnum per se, & cum forma postea superueniente, faceret vnum per accidens.

233. Probatur 4. & confirmatur præcedens argum. nam id quod est essentialiter potentia nullum potest includere actũ; sed materia prima est essentialiter potentia, ergo nullum in sua essentia potest includere actum. Maior nota est, quod enim est essentialiter potentia, excludit in sua essentia quamcumque rationem actus, etiã per modum transcendentis, quod enim transcendit potentiam, debet esse potentia non actus, cum actus, & potentia opponantur, & vnum excludat aliud. Minorem probo, nam si materia prima non esset esséntialiter potentia posset sine ea & intelligi, & esse, sed materia prima non potest intelligi sine potentia, ergo est essentialiter potentia. Tum quia si materia prima non esset essentialiter potentia, & posset sine ea intelligi, potentia esset accidens illius, ac proinde vnio materiæ cum forma, esset accidentalis, & ex illis non fieret vnum per se, sed tantũ per accidens. Tum quia sequeretur quod ens per accidens esset prius ente per se, ex materia namque, & eius potentia fieret ens per accidens quod esset prius composito, quod est ens per se. Tum etiam quia actus, & potentia pertinent ad eandem categoriam, ac proinde si actus est substantialis, etiam potentia debet esse substantialis. Soluuntur argum. in contrarium.

234. Primum argum. nam materia prima est actu ens, substantia, subiectum, principium entis naturalis, vera pars compositi, & elementum illius, ergo non est pura potentia metaphysicè, sed dicit actum metaphysicum. Antecedens est certum, implicat enim quod vera pars compositi naturalis non sit ens, non sit substantia partialis, &c. Conseq. probatur, quoniam si materia esset pura potentia, esset solum potestate, seu potentia ens, substantia, &c. sicut quod est potentia calidum aut album, non continet actu calorem, aut albedinem; sed absurdum est dicere quod materia sit tantum potestate ens, substantia, &c. ergo, &c. Resp. distinguendo antecedens. Materia prima est actu ens, idest est ens extra causas, in rerum natura, est substantia creata, incompleta, &c. conceditur, est actu ens, idest ens in actu, &c. negatur: ad hoc vt sit ens actu sufficit quod sit pura potentia, quoniam ens actu diuiditur in potentiam, & actum. Cæterum vt sit ens in actu, requiritur quod sit vel actus, vel includat actum.

235. Secundum argum. quo vtuntur communiter Scotistæ est, quoniam materia prima includit gradum entis incompleti, substantiæ incompletæ, &c. non minus ad compositum includit gradum entis cõpleti, sed gradus entis incompleti sunt inter se distincti non minus, ac gradus entis completi; ergo sicuti gradus entis completi constituuntur per differentias, seu actus completos, ita gradus entis incompleti constitui debent per differentias, seu actus incompletos; idem namque est constitu-

ſtitutiuum, & diſtinctiuum, & ſic cum diſtinctiuum gradus entis incōpleti ſit actus incompletus, ita conſtitutiuum eiuſdem gradus entis incompleti qui eſt in materia debet eſſe actus incompletus. Reſp. concedendo maiorem,& minorem, & negando conſequentiam, nam gradus entis incompleti, qui eſt in materia non conſtituitur, nec diſtinguitur per differentiam quæ ſit actus,ſed per differentiam, quæ eſt potentia. Cum enim ens diuidatur in actum, & potentiam, oportet quod ſicut ens quod eſt actus conſtituitur per differentiam,quę eſt talis actus, ita gradus entis, ſeu ens, quod eſt potentia, debet conſtitui, & diſtingui per differentiam, quæ ſit talis potentia, ſcilicet pura potentia, hæc enim eſt ratio conſtitutiua, & diſtinctiua materiæ, ab actu, & ab alijs quæ non ſunt puræ potentiæ.

236. Tertium argum. proponit Pontius hoc modo. Homo includit actum metaphyſicum, quia includit rationalitatem, quæ eſt actus metaphyſicus actuans,& determinans animal ad eſſe hominis; ſed materia prima includit ſuſceptiuitatem, quæ eſt differentia contrahens rationem ſubſtātiæ incompletæ ad eſſe materiæ primæ, ergo includit eſſentialiter actum metaphyſicum. Reſp.quod hoc argumentum concludit oppoſitum eius quod intendit Pontius, ſic enim concludit: homo includit actum metaphyſicum, quia includit rationalitatem, quæ eſt actus metaphyſicus actuans, & determinans animal ad eſſe hominis,quod eſt actus:homo enim eſt quoddam eſſe actuale dicens actū, & includens actum, & etiam animal includit actum, vt patet; ſed materia includit ſuſceptibilitatē, quæ non eſt actus,ſed potentia;& differentia eſt potentia contrahens rationē ſubſtantiæ ad eſſe potentiæ; ergo materia includit eſſentialiter potentialitatem: differentia namque conſtitutiua potentiæ, & contractiua ſubſtantiæ, & entis ad eſſe potentiam ſuſceptiuam, non poteſt eſſe actus, ſed neceſſariò debet eſſe potentia.

237. Quartum argum. quod eſt eiuſdem Pontij eſt,quoniam ideo homo includit actum metaphyſicum, quia includit plures formas, in quarum vna conuenit cū alijs rebus diſtinctæ naturæ ab ipſo,nempè in animalitate; ſed materia prima conuenit cum forma ſubſtantiali in ratione entis incompleti, & diſconuenit in ratione partis ſuſceptiuæ, & primi ſubiecti; ergo includit actum metaphyſicum, ſcilicet illam differentiam, per quam diſtinguitur à forma, & alijs. Reſp. negando conſeq. oppoſitum enim deberet concludi, quod ſcilicet cum materia conueniat cum forma in ratione entis incompleti, & differat in ratione potentiæ ſuſceptiuæ, oportet quod differentia conſtitutiua materiæ in ratione potentiæ, & in hac ratione diſtinctiua eiuſdem à forma, ſit potentia non actus, cum actus non poſſit conſtituere potentiam, nec eam diſtinguere ab actu, vt patet.

238. Quintum argum. nam materia prima omnium ſublunarium eſt eiuſdem ſpeciei,& diuerſæ ſpeciei à materia cæleſti; ergo omnes materiæ ſublunares conueniūt in vna differētia ſpecifica per quam diſtinguantur à materia. Dices cum Complut. inquit Pontius,quod materia prima ſublunarium eſt eiuſdem ſpeciei negatiuè, non poſitiuè. Contra inquit quia hæc reſponſio eſt gratiſſima, & eodem modo poſſet quis dicere, quod humana natura eſſet eiuſdem ſpeciei negatiuè tantum, & non poſitiuè. Deinde materiæ primæ ſublunares habent poſitiuam formalitatem ſecundum quam conueniunt inter ſe, & diſconueniunt ab alijs rebus; ergo ſunt poſitiuè eiuſdem ſpeciei. Reſp. ſuſtinendo ſolutionem N.Complut. quod ſcilicet materia prima ſublunarium ſit ſecundum ſe vna ſpecie tantum negatiuè, ſeu quod ſit vna negatiuè, & ita eſt, nam ſi materia prima ſublunarium eſſet vna ſpecie poſitiuè,quomodo poſſet per varias formas multiplicari poſitiuè ſpecie? quod enim eſt vnum ſpecie poſitiuè, & eſſentialiter ſemper remanet huiuſmodi. Sicuti quia forma eſt vna ſpecie poſitiuè licet incompletè, ſemper remanet in ſua ſpecie, & quantumuis vniatur cum varijs materijs ſemper ſuam conſeruat ſpeciem, imò trahit materiam ad ſuam ſpeciem, per quod conſtituitur compoſitum, & ſpecies formæ, quæ erat incom-

incompleta sit completa. Quare omnes materiæ sublunares secundum se sunt vna numero materia negatiuè,non positiuè per differentiam aliquam quæ sit actus, licet habeant suam differentiam constitutiuam, & distinctiuam à materia cœlesti, quæ est potentia, nam materia sublunaris constituitur per potentiam respicientem formam amissibiliter; at materia cælestis constituitur per potentiam respicientem formas inamissibiliter. Quod autem sic philosophandum sit constat ex dictis, quod scilicet ens diuidatur in actum, & potentiam, ac proinde sicut actus constituitur per differentiā quæ est actus, ita potentia constitui debet per differentiam, quæ est potentia; differentia namque constitutiua potentiæ vt talis, non potest esse actus, sed debet esse potentia. Hinc colliges non benè dicere Pontium, quod nostra fundamenta sint leuissima.

§4. *An materia prima habeat propriam existentiam.*

239. PRima sententia tenet,quod materia prima habeat propriā existentiam ex se, & non à forma, vel à composito. Pro hac sententia citant N. Complutenses,Henricum,Scotum,Gregor. Gabrielem, Fonsecam, Suarez, Pererium, Toletum, & Ruuium, & dicunt eam sequi omnes Scriptores Societatis. Quibus addo Pontium hoc loco. Pro quo nota quod per existentiā nil aliud intelligimus nisi id per quod res est extra causas, seu intelligimus quendam modū, aut quandam actualitatem per quam res vltimò terminat sui productionem, ob quam rationem dicitur vltimus rei actus, proprius Dei. De qua re tracto de Incarnatione, vbi etiam explico an distinguatur à subsistentia, &c.à quibus modo abstinemus;

240. Nostra sententia seq. conclusione explicatur. *Materia prima ex se non habet propriam existentiam, sed existit per existentiam compositi.* Pro hac sententia citant N. Complut. Boetium, D.Bonau. Capreol. Caiet. Ferrar. Soncin. Iauel. & dicunt hanc esse perpetuam, & constantem D. Thomæ sententiam pro qua videri possunt Thomistæ hoc loco, vt Lerma. Solùm refero duo D. Thomæ testimonia. Primum habetur 1. *p. q.* 7. *art.* 2. *ad* 3. vbi sic habet. *Materia non existit in rerum natura per se ipsam cum non sit ens in actu, sed potentia tantum; vnde magis est aliquid concreatum, quam creatum.* Secundum habetur *q.* 4. *de potentia art.* 1. *in corpore*, vbi hæc scribit. *Quidquid in rerum natura inuenitur, actu existit, quod quidem non habet materia nisi per formam, quæ est actus eius.* Nec vales dicere D. Thomam solùm velle quod materia nō habet ex se existentiam per quam existat sine forma, sed per quam existat simul cum forma, quoniam mens D. Thomæ est quod materia nullo modo habeat existentiam nisi à forma, & composito, vt se explicat 1. 2. *q.* 94. *art.* 5. *ad* 2. dicens. *Idem est esse formæ, & materiæ, & hoc quidem est esse compositi.* Sed agamus rationibus.

241. Prima ratio, quoniam si materia haberet propriam existentiam esset ens in actu; ergo non posset facere vnum per se cum forma. Antecedens est certum; cum enim existentia sit actus, & non causet nisi per dationem sui, debet suum effectum tribuere materiæ, ac proinde debet illam constituere ens in actu. Conseq. probatur ex illo communi proloquio, quod ex duobus, aut pluribus entibus in actu non potest fieri vnum per se, & ratio huius proloquij est, quia ad hoc vt duo faciant vnum per se, oportet quod ad inuicem comparentur per modum potentiæ, & actus, aliàs non aliàm haberent vnitatem nisi per accidens, quatenus scilicet sunt in eodem subiecto, quomodo albedo, & color non faciunt vnum per se, quia non comparantur ad inuicem per modum potentiæ, & actus, sed solum vniuntur in eodē subiecto. Cum ergo existentia materiæ si illam haberet, sit actus, & existentia formæ sit actus, non possunt ad inuicem comparari per modum actus, & potentiæ.

242. Occurrit Pontius hic *disp.* 3. *n.* 1. quod si hoc argum. valeret probaret etiā quod materia non posset existere per existentiam formæ, quia sic existens esset ens in actu

in actu tam bene, ac si existeret propria existentia, vnde de materia, & forma verũ esset dicere, quod essent duo entia in actu. Deinde respondet secundo distinguendo antecedens: esset ens in actu, idest ens actu existens, concedit: esset ens in actu, idest ens actuatum forma physica actu informãte, aut ens actuale completum, negat. Quãdo autem dicitur, quod ex duobus entibus in actu non potest fieri vnum per se, debet intelligi de duobus entibus in actu per formas physicas. seu de duobus entibus completis.

243. Sed contra, nam neutra solutio est sufficiens, non prima, quia si materia existit per existentiam formæ, & compositi, prius vnitur cum forma, & cum ea facit vnum per se antequam adueniat existentia, quæ tunc actuat compositum iam constitutum, at in casu quo materia haberet propriam existẽtiam, prius intelligeretur existens, antequam formam reciperet, & cum tunc temporis tam materia, quam forma haberent propriam existentiam, conflatum ex illis esset ex pluribus existentibus, seu entibus in actu. Neque secunda solutio videtur sufficiens; nam neque ex pluribus entibus in actu physicè, neque metaphysicè potest fieri vnum per se, quod probo 1. quia ideo ex pluribus entibus in actu physicè non potest per aduersarios fieri vnum per se, quia non comparantur ad inuicem per modum actus, & potentiæ; sed etiam plura entia in actu metaphysicè non comparantur ad inuicem per modum actus, & potentiæ metaphysicè; ergo si semel materia, & forma habent proprias existentias, quæ sunt formæ, seu actus metaphysici nõ poterunt facere vnum per se metaphysicè, & sic quodlibet compositum per aduersarios esset vnum per se physicè, & vnum per accidens metaphysicè, quod est absurdum. Probo 2. nam existentia est vltima actualitas, & id quo res vltimò est extra suas causas, & licet si semel daretur in materia, posset eam vltimò actuare, non tamen posset ab alia existentia formæ actuari, ac proinde non posset ex illis fieri vnum per se.

244. Secunda ratio, quoniam si materia haberet propriam existentiam partialẽ, etiam forma eam haberet, sed hoc est falsum; ergo, &c. Maiorem concedunt aduersarij, volunt enim, quod ex existentia materiæ, & formæ coalescat integra existentia compositi, sicut ex materia, & forma coalescit ipsum compositum. Minorem probo, nam ex ea sequeretur, quod omnes formæ etiam materiales essent incorruptibiles, non minus ac anima rationalis, hoc est falsum; ergo, &c. sequela probatur, nam ideo anima rationalis est incorruptibilis, & potest naturaliter manere separata à materia, quia habet propriam existentiam qua est semi suppositum, seu compositum, ergo, si semel cœteræ formæ materiales habent propriam existentiam, poterunt naturaliter manere separatæ à materia.

245. Tertia ratio, nam existentia est vltimus actus, & vltimum complementum essendi in genere substantiæ; ergo materia prima non potest illam recipere antequam recipiat formam, & constituatur compositum, si enim prius materia reciperet existentiam, quam formam recipiat, existentia non esset vltima actualitas in genere substantiali. Hoc argumentum fusè prosequuntur Nostri Complut. in secunda ratione, quod potest sic breuiter efformari; nam existere est esse extra causas; ergo nihil potest existere antequam causæ suas exerceant causalitates, sed antequam sit totum causalitates non sunt exercitæ; ergo ante positionem compositi, seu totius, materia non habent existentiam. Ad hoc enim vt effectus existat non sufficit, vt vna causalitas exerceatur, sed debent exerceri omnes; in illo autem priori in quo intelligitur materia, & nondum intelligitur compositum, non intelliguntur exercitæ omnes causalitates; ergo.

246. Occurrit Pontius quod existentia est vltimus actus rei quæ causatur, non cuiuscumque, & sic cum forma causatur, existentia est vltimus actus illius, & cum causatur materia, existentia est vltimus actus illius. Et ad argum. Complutensiũ, dicit quod existentia non ponitur antequã exerceantur omnes causalitates illius rei, quæ ponitur, v.g. materiæ, non omnes causalita-

salitates pertinentes ad alias res v.g. ad formam, & compositum. Sed contra, nam existentia non est quouis modo vltimus actus, vltimumve complementum, sed est vltimum complementum in ordine substantiali, ac proinde debet supponere actũ simpliciter substantialem, cum prius sit rẽ esse simpliciter, quam tali modo; aliàs si materia haberet prius esse existentiæ, quam esse formæ substantialis prius deberet esse commune, quam proprium; existentia namque est communis omnibus rebus, & vltimò aduenit, forma verò non sic, cum tribuat materiæ complementum esse substantialis, ac proinde quandiu non intelligũtur exercitæ causalitates esse substantialis, non potest intelligi causalitas esse existentialis, cum esse essentiale præcedat esse existentiale.

247. Quarta ratio, datur in rerum natura purus actus, qui nullam inuoluit potentialitatem, ergo etiam dari debet pura potentia, quæ nullum inuoluat actum, sed omnem rationem actus habeat à forma, à qua in genere substantiæ perficitur, completur, & actuatur. Occurres pro aduersarijs, quod purus actus, & pura potentia solum opponuntur secundum quid, neque potest aliquid simpliciter opponi puro actui nisi nihil, quod enim est à parte rei necesse est vt sit aliquid in se, & consequẽter non potest excludere omnem rationem actus. Deus ergo, & materia dici debent opponi maximè, quatenus sicut Deus nullam habet potentiam, ita materia nullum habet actum eorum ad quos est pura potentia, idest nullum actum physicum, non tamen nullum actum substantialem. Sed contra, nam nulla est repugnantia quod ita materia prima sit pura potentia, absque vllo prorsus actu etiam existentiæ, sicut Deus est purus actus; hoc enim maximè deseruit ad cognitionem Dei; ergo ita de facto factum esse existimandum est. Tum quia ex eo quod materia prima nullum habet actum existentiæ, non sequitur quod sit nihil, cum sit ens essentiæ, licet per se, & ratione sui non sit ens existentiæ; ergo, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

248. Primum argum. quoniam materia prima habet propriam entitatem distinctam ab entitate formæ; ergo etiam habet propriam existentiam distinctam ab existentia formæ. Antecedens notum est, materia namque in entitate sua est independens ab entitate formæ, aliàs non esset in rerum natura nisi quando est forma, & sic non transiret de forma in formã. Conseq. probatur, nam materia si non haberet propriam existentiam sicut habet propriam entitatem, iam entitas materiæ esset depẽdens ab entitate formæ, quod sic ostenditur. Nam si materia existeret existentia formæ, esset effectus formalis existentiæ formæ, sicut esse album est effectus formalis albedinis; sed hoc est falsum; nam effectus formalis neque esse, neque intelligi potest existere prius sua causa formali in nullo genere causæ; sed materia prius existit forma, vel existentia formæ; ergo materia existens non potest esse effectus formalis existentiæ formæ. Hæc minor probatur, tum ex Aristotele hoc loco *tex.* 51. vbi docet quod subiectũ est prius ijs, quæ sunt in subiecto, tum ratione, quia materia est vera causa formæ, & existentiæ illius; ergo in aliquo genere causæ est prior natura forma. Si ergo prius natura existit quã forma, impossibile est vt existat formaliter per existentiam formæ, quandoquidem existentia formæ est posterior ad materiã existentem.

249. Nec valet respondere 1. cum aliquibus Thomistis nullum esse inconueniẽs quod aliquid sit prius, & posterius in diuerso genere causæ, nam cum generatio substantialis fiat in instanti, & illud instans reale possit diuidi in plura instantia naturæ & vnumquodque horum instantium sit prius in suo genere, sequitur quod materia erit prior forma in genere causę materialis, & posterior illa in genere causæ formalis. Nam contra, inquiunt, quia non disputamus an aliqua duo possint esse ad inuicem priora in aliquo genere causæ, sed an effectus formalis, vt sic possit intelligi pręexistere ante causam suã formalem in quocumque genere, hoc enim implicat in terminis; cum enim album vt album dicat albedinem, sequeretur quod albedo præexisteret

fieret ante se ipsam, quod implicat.

250. Resp. sustinendo traditam solutionem. Ad impugnationem dico, quod licet hoc loco non disputemus an causæ sint sibi inuicem causæ, tamen hoc præsupposito tanquã certo, de quo infra suo loco, per hoc soluimus dictum argumentum; cũ enim vnaqueq; causa sit prior in suo genere sequitur quod licet in genere causæ formalis, forma sit prior materia, materia tamẽ est prior forma in genere causæ materialis, & in hoc genere cum sit prior forma, & eius existentia, intelligetur materia secundum suam entitatem, & adhuc non intelligetur existere; licet si attendamus ad genus causæ formalis forma sit prior, & materia posterior, & sic licet materia sit posterior forma, vt recipit effectum formalem illius, est tamen prior illa vt tribuit formæ proprium effectum. Ad quod facit exemplum de albedine, & albo adductum ab aduersarijs, nam albedo vt tribuit suum effectum formalem albificandi, est prior albo, at album vt sustentat albedinem est prius ipsa albedine in hoc genere causæ.

251. Nec valet respondere 2. cum alijs Thomistis, notando quod materia potest considerari in duplici statu, primò antequam fiat forma per generationem, & tunc non intelligitur existere per hanc formam, sed per præcedentem, aut negatiuè, & quasi per omnes collectiuè, non per hãc, aut illam diuisiuè, neque enim necesse est vt materia intelligatur pro eo statu existere determinatè per formam, seu per existentiam alicuius formè determinatè. Secundò potest materia considerari in vltimo instanti generationis, quando iam forma intelligitur producta, & tunc in priori natura intelligitur forma, & deinde intelligitur tribuere existere materiæ, & solùm tunc intelligitur materia prior forma quantum ad essentiam, non quantum ad existentiam, &c.

252. Cœterum hæc responsio posset sic ab auctoribus prioris sententiæ impugnari. 1. Quoniam materia in illo vltimo instanti generationis est causa formæ, & existentię illius; ergo in illo instanti materia debet existere, non per existentiam formæ, ergo per propriam, ac proinde non sufficit, quod tunc præcedat tantum quoad esse essentiæ. Antecedens constat; nam in illo instanti forma dependet à materia, & antea non dependebat, cum adhuc non esset. Consequentiam probo, nam implicat quod materia causet formam, & illius existentiam, nisi existat, essentia namque, seu prædicata quidditatiua, prout præcedunt existentiam sui non sunt à parte rei, sed solũ obiectiuè in intellectu, nihil enim est à parte rei nisi per existentiam; atqui materia non causat prout est obiectiuè in intellectu, sed prout est in se ipsa à parte rei, ergo non causat nisi vt existens.

253. Quod autem forma, & eius existentia non causetur nisi à materia existente, in quo tota est difficultas, videtur ex se notum, nam materia non causat nisi vt subiectum, subiectum autem non causat nisi existat, causat enim immediatè substernendo se formæ, prius autem est esse in se, quam substernere se alteri, ac proinde prius est subiectum existere, quam recipere, aut sustentare formam, eiusque existentiam.

254. Secundò impugnari potest illa solutio, quia existentia formæ in illo instanti dependet à materia, vt causa actuali, ergo non pendet à sola essentia, aut prædicatis quidditatiuis illius, quæ vt sic nihil sunt actuale, neque sunt aliquod subiectũ determinatum, à quo possit forma, eiusque existentia dependere. Tertiò, nam si existentia non esset aliquod requisitum in materia vt posset causare, tanquam subiectum, sequeretur materiam prius esse causam actu, quam existeret, hoc est falsum, ergo, &c. Sequela probatur, nam non potest existere nisi causet formam, & per formam recipiat existentiam, ergo debet prius causare formam, quam existere, sicuti prius est calefieri, quam esse calidum, & causatio prior est quam terminus causatus, & sic materia intelligeretur prius causare, quam existere, quod videtur impossibile, cum materia non aliter causet, quam per se ipsam.

255. Quartò, quoniam si existentia in illo instanti non requireretur in materia

antecedenter ad causandum, sequeretur quod agens naturale in illo instanti produceret totam rem ex nihilo, hoc est falsum; ergo, &c. sequela probatur, nam in illo instanti causaret, & faceret aliquid, nullo subiecto existente quod agat, ac proinde faceret ex nullo presupposito subiecto agente, cum enim agens non agat in essentia materiæ cum non existat, in nullum subiectum aget.

256. Sextò, quia si materia non haberet existentiam ante formam, sequeretur quod illud agens, quod in hoc instanti dat existentiam formæ, eam etiam daret materiæ, atque ita esset etiam causa efficiens materiæ, efficere namque nihil est aliud, quam dare existentiam, sed hoc est contra communem omnium sensum, quod agens naturale efficiat sibi subiectũ pro illo instãti quo agit, hoc enim modo subiectum potius dependeret ab agente, quam agens à subiecto; ideo namque Deus in creando non dependet ab vllo subiecto, quia efficit ipsummet subiectum; parum autem refert quod subiectum prius extiterit, dummodo in hoc instanti dependeat in suo esse, ab hoc agente naturali. Est autem per se notum quod agens naturale non agat nisi saltem in priori natura supponat subiectum in quod agat. Neque sufficit prioritas essentiæ, aliàs omnis creatura dici posset fieri ex sua essentia, tanquam ex subiecto; essentia namque creaturæ est prior quam existentia, & sic nulla daretur creatio, cum omne fieret ex sua essentia tanquam ex subiecto.

†

§.5. *Sustinetur responsio tradita n. 251. & satisfit rationibus in contrarium adductis.*

257. FVsè impugnauimus solutionem traditam dicto *num.* 251. vt ex in contrarium adductis, eorumque solutionibus magis appareat veritas doctrinæ Thomisticæ. Pro quo nota, quod cum materia non habeat propriam existentiam, sed existat per existentiam formæ, sequitur quod in eodem instanti generationis in quo datur non esse formæ præcedentis, & existentiæ illius, detur esse formæ nouæ, & existentiæ eius. Vnde in eodem instanti in quo recipit formam, & illius existentiam recipit, & sic ad hoc vt recipiat formam non est necesse quod in quocumque priori intelligatur existens, sed sufficit quod intelligatur secundum esse essentiæ, vt illud substernat formæ, in eodem tamen instanti reali re ipsa existit. Quo circa non pro quocumque priori debent omnia considerari, sed ea tantũ, quæ sunt propria illius prioris, vt ea quæ pertinent ad esse essentiæ in primo priori naturæ, de quibus ex sequentibus solutionibus magis constabit.

258. Ad primam ergo instantiã *n.* 252 positam dico, quod materia licet in illo instanti reali generationis existat, & per existentiam formæ, tamen nõ intelligitur existere pro primo instanti naturæ, quo in suo genere intelligitur præcedere formã; tunc enim intelligitur solum præcedere quoad esse essentiæ, quod primò substernit formæ, & in hoc sensu conceditur antecedens & negatur conseq. ad probationem dicas, quod ad hoc vt intelligatur materia pro illo priori naturę, quo se substernit formę, non est necesse quod intelligatur existens, sed sufficit quod intelligatur quoad esse essentiæ. Nec verum est quod essentia, vt intelligitur non adhuc intellecta existentia habeat tantum esse obiectiuè; aliud namq; est rem non esse etiam quoad esse essentiæ absolutè, quo pacto res habet tantum esse obiectiuè, & aliud est quod res in eodem instanti reali habeat esse tum essentiæ, tum existentiæ, sed quod pro aliquo priori non intel-

intelligatur habere nisi esse essentię, & hoc modo non habet tantum esse obiectiuè in intellectu, vt patet. Igitur materia pro illo priori intelligitur causare formam quoad esse essentiæ, & non quoad esse existentiæ, id enim quod materia substernit formæ est esse suum essentiæ, non existentiæ. Per quæ patet id quod dicitur *n.* 253.

259. Ad 2. instantiam *n.* 254. positam dicas, quod forma, eiusque existentia dependet à materia pro eo instanti, vt à causa actuali actualitate essentiæ, non actualitate existentiæ. Ad 3. instantiam ibidem distinguitur sequela, sequeretur materiam esse prius causam actu quam existat actualitate essentiæ, conceditur: actualitate existentiæ negatur. Per esse essentiæ materia intelligitur tunc esse actu, non tamen in actu; in actu enim intelligitur per esse existentię.

260. Ad 4. instantiam negatur sequela. Ad probationem dico, quod licet in illo instanti materia non intelligatur existens pro quocumque priori, rè ipsa tamen est existens, & tunc agens agit in essentia materię, eam substernendo formæ, nec est necessè quod ad hoc materia intelligatur existens, sed sufficit quod intelligatur quoad esse essentiæ, &c. Ad vltimam instantiã dico quod idem agens quod dat existentiã formæ, & constituit compositum communicat eandem existentiam medio composito, materiæ, non tamen ex hoc sequitur, quod efficiat materiam, sed solum quod illi communicet existentiam; ex quo patet quod agens naturale supponat subiectum in quod agit quoad esse essentiæ, non tamen supponit quoad esse existentię, pro quocumque priori.

†

§. 6. *Ponuntur alia argumenta contra nostram sententiam, & solutiones eorum.*

261. Secundum argumentum in ordine est, nam si materia v.g. huius ligni non haberet propriam existentiã, ex se nihil esset actu, ergo ex se solùm esset aliquid possibile, en sic cum Arist. dicit materiam esse puram potentiam, nihil aliud dicit nisi quod materia ex se non est nisi quid possibile, sed hoc videtur ridiculum apud Arist. qui putauit materiam ex se esse æternam, & ingenerabilem, & incorruptibilem; ergo, &c. Resp. quod materia ex eo quod non habet propriam existentiã sequitur solùm quod non sit ens in actu, nõ tamen sequitur quod non sit ens actu, ad quod sufficit quod habeat esse essẽtiæ realis, & quod in eodem instanti habeat esse existentiæ. Vnde non est verum quod materia sit tantum ex se quid possibile, non enim dicit tantum essentiam possibilem, sed realem extra causas, cum prius esset sub alia forma, & existeret, & modo sub alia, & existat. Vnde sicut ex eo quod materia mutet formam non ponitur in statu possibilitatis, ita neque ex eo quod mutet existentiam, & ex vna transeat ad aliam.

262. Tertium argum. quoniam si materia prima semper mutaret existẽtiam, sequeretur quod non remaneret eadem numero sub diuersis formis, sed solùm eadem specie, nam indiuiduatio materię sumitur ab existentia, vel ab aliqua actualitate concomitante existẽtiã; ergo si materia diuersam habet existentiam semper erit diuersa numero; sed hoc dici nequit, nam aliàs nõ posset dici ingenerabilis, & incorruptibilis, nisi secundum speciem, quod secundũ Aristotelem conuenit etiam omni formæ. Resp. concedendo antecedens; materia namque cum secundum se sit tantùm vna numero negatiuè, sequitur quod in quolibet indiuiduo sit vna numero positiuè per diuersam quantitatis pręhabitionem.

263. Ex dictis infertur 1. materiam non posse neque per diuinam potentiam dari in rerum natura sine omni forma, pa-

tet,

ret, quoniam materia non habet propriam existentiam, sed existit per existentiam formæ; ergo sine forma existere non potest, ac proinde nequit sine forma esse à parte rei. Tum quia nihil potest existere à parte rei nisi habeat esse limitatum, & determinatum in aliqua specie, sed hoc non habetur sine forma; ergo, &c. Tum etiam quia quantitas non potest esse sine termino; genus sine differentia, species sine aliquo indiuiduo, & natura sine aliqua indiuiduatione; ergo neque materia sine aliqua forma, &c.

264. Sed obijcies 1. nam materia non dependet à forma nisi in genere causæ finalis, vt colligitur ex Arist. 2.*phys. tex*, 81. sed res potest existere non existente suo fine; ergo etiam materia existere poterit nõ existente forma. Maior probatur, nam nõ dependet in genere causa materialis, vt patet: neque in genere causæ efficientis, vt notum est, neque in genere causæ formalis, quod probo, nam tunc forma respectu alicuius exercet genus causę formalis, quãdo illud constituit, & componit; vnde albedo non est causa formalis parietis, sed albi; sed forma non constituit, neque componit materiam; ergo non est causa formalis materiæ. Resp. negando maiorem. Ad probationem dico, quod materia dependet à forma in genere causæ formalis, sicut potentia ab actu à quo informatur, & ea media constituit compositum; nec verum est quod paries non dependeat ab albedine tanquam à forma ex qua componitur album.

265. Obijcies 2. nam Deus facere potest quod formæ accidentales existant sine subiecto, vt accidit in Augustissimo Eucharistiæ Sacramento; ergo etiam facere poterit, quod subiectum, scilicet materia, existat sine forma, vel illi conferendo aliquam propriam existentiam, vel eam conseruando per quandam manutenentiam, vt facit in accidentibus Eucharistiæ; non enim minus dependent accidentia à subiecto, quam materia à forma. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. nam de essentia accidentium est solùm inhærentia aptitudinalis, ac proinde possunt sine illo esse, maximè quia cum sint actus, & habeant propriam existentiam, possunt esse sine subiecto, supplendo Deo actualem inhærentiam, vel per manutenentiam, vel faciendo quod ipsa accidentium subsistentia faciat, quod facit inhærentia. Cœterum materia cum non habeat propriam existentiam, nec subsistentiam, non potest existere, nisi ea concedantur, cum autem sint modi, non possunt sibi communicari nisi media forma, vel composito quæ immediatè afficiunt.

266. Infertur 2. posse Deum conseruare materiam primam sine quantitate actuali, & sine quocumque accidẽti actuali. Dixi sine quantitate actuali, quia sine quantitate præhabita id multi negant ex eo quod materia non potest à Deo conseruari sine eo quod sit indiuidua, indiuiduatio autem desumitur à quantitate præhabita, de qua re suo loco. Quod autem possit Deus conseruare materiam sine vlla forma accidentali, patet, quia substantia cum sit independens ab accidentibus, illisque prior, potest sine illis esse. Tum quia materia iam habet existentiam à forma, ergo vt sit in rerum natura, sufficit quod habeat formam per quam substantialiter existat. In eo tamen casu quo materia esset absque quantitate, & omni accidente, nullibi esset circumscriptiuè. Vnde falsum est quod dicunt aliqui quod in casu quo Deus separaret à materia huius ligni omnia accidentia conflueret in vnum punctum, non per motum localem; sed instantaneum, nõ enim dari potest iste confluxus, cum tunc nullibi maneret; tum quia cum non detur quantitas, nec dabitur punctum in quod materia confluat. Minus dici potest quod habeat proprias partes substantiales, quia his admissis, & non concessis adhuc substantia per has non est in loco circumscriptiuè, vt patet.

* *
*

§.7. An

§. 7. *An materia prima sit vna specie, & numero.*

267. DE materia sublunari loquimur, nam quid dicendum sit de materia cælesti, præsius dicemus in tract. de cœlo. Pro intelligentia difficultatis sciendum primò quod vnitas rei est duplex, seu vnum numero dupliciter sumi potest, scilicet positiuè, & negatiuè. Vnum numero positiuè est illud, quod in se habet principium vnitatis numericæ, sicut vnum specie positiuè est illud quod in se habet principium vnitatis specificæ, per quod est in se res indiuisa, & diuisa à quolibet alio. Vnum verò numero, aut specie negatiuè est illud quod in se non est plura numero, aut specie, seu quod in se non habet principium multiplicationis numericæ, aut specificæ, per quod constituatur in esse numerico, aut specifico, & distinguatur ab alijs. Sciendum secundò quod materia dupliciter potest considerari, primò secundum se, seu secundum suam naturam, aut prædicata essentialia, vel vt alij loquuntur, obiectiuè; secundò quatenus existit à parte rei sub diuersis formis. Alij dicunt materiam posse cõsiderari duobus modis, vel vt sentitur, vel vt intelligitur; sentitur enim vt est distributa in varias formas, intelligitur verò secundum se, seu vt dicit sua attributa, aut prædicata.

268. His positis prima sententia est materiam secundum se, seu vt est intelligibilis esse vnam specie incompleta, & vnã numero incompletè. Huius sententiæ auctores videre potes apud Complut. hoc loco, quibus addo Hieron. Pla *hic lib. 1. q. vlt.* & Pontium hoc loco *lib. 1. disp. 3. q. 8.* dicentem esse sententiam communissimam, & citat Scotum, Suarez, & Amicum. Quod materia vt est in indiuiduis sit vna numero, & specie positiuè tradunt omnes, difficultas est de materia secundum se, de qua pono sequentes conclusiones.

269. Prima concl. *Materia prima secundum se, non est vna specie positiuè, sed tantum negatiuè;* ita tradunt Thomistæ, quos referunt, sequuntur N. Complut. citati. Videatur Masius hoc loco. Colligitur apertè ex dictis supra, nam si semel verum est, quod materia ex se nullum habet actum, sequitur quod ex se nullam habeat speciẽ, cum species sumatur ab actu, quod intelligi debet non solùm de specie infima, sed etiam de specie subalterna, quia etiam species sumitur ab actu. Dicitur autem materia habere speciem negatiuè, quia licet ex se non habeat speciem, eam tamen habere potest per formas ad quas est in potentia. Præterea probatur concl. quoniam si materia secundum se esset vna specie non posset variari specie in genito, & in corrupto, sed semper retineret eamdem rationẽ specificam, contra Aristotelem pluries in hoc libro dicentem, quod non sit eadem specie in genito, & in corrupto.

270. Sed obijcies, nam materia sublunaris distinguitur specie à materia cęlesti, sed non distinguitur specie negatiuè, ergo positiuè; Maiorem docent Thomistæ vt suo loco videbimus. Minor probatur, nam materia sublunaris respicit formas amissibiles, & materia cęlestis respicit formas inamissibiles, sed isti respectus sunt positiui, ergo constituunt rationes specificas positiuas. *Resp.* negando minorem. Ad probationem dico quod illi respectus sunt quidem positiui, sed non actuales, sed potentiales, ac proinde non potentes tribuere gradum specificum positiuum, sed tantùm negatiuum; gradus namque specificus positiuus à solo actu positiuo sumi potest; materia autem secundum se non habet respectum actualem, sed tantum potẽtialem, licet autem iste respectus potentialis sit ad actum, non tamen est actus. An autem à materia cælesti, & sublunari abstrahi possit conceptus vniuocus, an tantum analogus, est opinionum diuersitas, nã aliqui volunt solùm posse abstrahi conceptum analogum, alij autem volunt abstrahi posse conceptum vniuocum in ratione potentiæ, quatenus vtraque materia conuenit vniuocè in ratione potentiæ respicientis actum, licet postea differant in modo respiciendi quatenus materia cęlestis respicit suas formas inamissibiliter, & materia sublunaris respicit suas formas amissibiliter.

271. Se-

271. Secunda conclusio. *Materia prima secundum se est tantum vna numero negatiuè, licet in indiuiduis multiplicetur positiuè, vt alia sit numero in genito, & alia in corrupto.* Sic tenent omnes Thomistæ. Videantur N. Complut. Masius, Lerma, & alij hoc loco. Quare Deus à principio mundi quasi sigillauit, & ordinauit omnes portiones materiæ, vt hæc portio respiceret hanc formarum collectionem, vt prius poneretur sub hac forma, postea, sub alia, & sic deinceps vsque ad mundi finem; & sic in resurrectione vnusquisque habebit suã materiam in qua conceptus est, &c.

272. Probatur 1. nam quæ ad inuicẽ transmutantur non possunt habere eandem materiam numero positiuè; ergo debent habere eandem numero negatiuè. Antecedens probatur, quia vna, eademque materia numero positiuè non esset in genito, & corrupto; imò non posset fieri transmutatio si semel semper esset eadem materia in genito, & corrupto; intantum enim fit transmutatio in quantum subiectum quod est vnum numero sub vna forma fit aliud numero, vel specie sub alia.

273. Respondent aduersarij, quod ea quę transmutantur fiunt ex eadem materia numero positiuè, quæ est multiplex per diuersos ordines ad diuersas formas. Sed contra, nam idem non potest esse vnum tantum numero positiuè secundum se, & plura etiam secundum diuersos respectus, nam vnum positiuè dicit esse ens indiuisũ in se, & diuisum à quolibet alio, ergo respectu cuiuslibet alterius, non potest esse plura. Deinde vel materia, quæ per se est vna positiuè secundum se, per respectus ad diuersas formas plurificatur positiuè vel non. Si primum ergo materia positiuè est vna, & plures positiuè; secundum dici nõ potest, quoniam in omni sententia materia plurificatur positiuè sub diuersis formis; ergo, &c.

274. Probatur 2. nam omnis distinctiõ numerica positiua, vel est tantum à forma, vt aliqui volunt, vel est à forma vt dicit talem, aut tantam quantitatem, seu vt præhabet tantam quantitatem; sed materia secundum se, nec habet formam, nec prę habet tantam, aut tantam quantitatem; ergo materia secundum se non est vna numero positiuè.

275. Occurrunt aduersarij quod maior solùm est vera de distinctione, & vnitate numerica compositi, hæc enim desumitur à forma, aut à quantitate præhabita, non de distinctione, aut vnitate numerica materiæ, hæc enim habetur à se non à forma, aut quantitate. Sed contra, nam vnũ est ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio, ergo ab eodem sumi debet vnitas à quo sumitur indiuisio, & ab eodem sumi debet indiuisio à quo sumitur diuisio; sed in materia nihil est à quo sumatur diuisio, cum per se sit vna numero positiuè, ergo in materia secundum se nihil est à quo sumatur vnitas. Cęterum quia à pluralitate formæ sumitur pluralitas, & diuisio materiæ, ab vnitate formæ sumi debet vnitas materiæ.

276. Sed obijcies 1. id quod habet vnum principium indiuiduale positiuum per quod constituitur, est vnum numero positiuè; sed materia prima secundum se sumpta habet vnum principium indiuiduale positiuum, per quod constituitur; ergo materia prima secundum se est vna numero positiuè. Maior nota est cum sit à definitione ad definitum. Minor probatur, id quod secundum se est ens, & substantia, & non habet multiplicitatem numericam positiuam, debet habere vnitatem numericam positiuam, sed materia prima secundum se est ens, & substantia, & non habet multiplicitatem numericam positiuam; ergo debet habere vnitatem numericam positiuam. Resp. negando minorem, ad probationem dico solum probare, quod materia prima sit vnum vnitate transcendentali quæ conuertitur cum ente, non tamen probat esse vnum vnitate numerali, quæ solum in rebus quantis reperitur. Optimè ergo stat quod materia prima secundum se sit vna numero negatiuè quoad vnitatẽ propriè dictam, scilicet numeralem, & sit vna secundum quid vnitate transcendentali, quę cum ente conuertitur. Cum enim materia prima secundum se sit ens positiuum, sequitur quod secundum se sit vna

hac

hac vnitate transcendentali, quæ cum ente conuertitur.

277. Obijcies 2. nam materia prima secundum se sumpta est nuda, & essentialis potentia, ac proinde secundum se est solum pura potentia ad formas substãtiales; sed pura potentia ad formas substantiales non potest esse multiplex numero positiuè, cũ numero positiuè multiplicetur per formas, ergo secundum se debet esse vna numero positiuè, cum enim per formas fiat multiplex numero positiuè, & nunquã per formas fiat vna numero negatiuè, debet secundum se esse vna numero positiuè. Resp. quod materia prima per formas fit multiplex numero positiuè, & vna numero positiuè ab vnaquaque forma, ac proinde secundum se nec dicit vnitatem, nec multiplicationem positiuam, sed tantum negatiuam, cum vtrumque possit sibi accidere.

278. Obijcies 3. nam si ideo materia prima est vna numero negatiuè, quia licet secundum se habeat vnitatem intrinsecam entis, non tamen habet vnitatem extrinsecam, seu extrinsecus aduenientem, scilicet à forma, cum secundum se non habeat formam, sed hoc modo posset etiã dici vna specificè, & genericè negatiuè, quia secundum se non habet formas, nec specificas, nec genericas, seu sola specie, aut genere differentes. Resp. quod ita dici potest, nihilominus de sola vnitate numerica sermo solet institui, quia hac intellecta, & illa facilè intelligitur.

§. 8. *An potentia materiæ sit de essentia illius.*

279. Materiam primam esse substantiam, & ens, constat ex dictis, cum enim sit primum subiectum formarum substantialium receptiuum, cũ quibus facit vnum per se in genere substantiæ, non potest non esse substantia, ac subinde ens. Ob eandem rationem constat materiam esse puram potentiam, aliàs non esset omnium formarum receptiua, si semel aliquam formam haberet, aut actum. Difficultas pręsens est, an ratio potentię in materia sit aliquid illi superadditum, an sit ipsa nuda, & pura materia.

280. Pro intelligentia difficultatis notandum 1. potentiam esse duplicem, scilicet proximam, & remotam. Potentia proxima materiæ est illa quam habet eadem materia, quando habet dispositiones ad hanc numero formam, siue illæ dispositiones immediatè, siue mediatè recipiantur in eadem materia, & de hac proxima potentia conueniunt omnes non esse de essẽtia materię, cum materia ab hac potentia possit separari, & sibi conueniat ratione accidentium superadditorum. Tum quia hęc potentia proxima, seu dispositio corrumpitur manente materia in re quæ generatur. Potentia materię remota est illa quam habet materia antecedenter ad omnem dispositionem, & est inclinatio quædam, seu capacitas materię ad omnem formam substantialem, & de hac procedit pręsens difficultas.

281. Notandum 2. quod potentia adhuc est duplex, alia merè receptiua, ratione cuius res recipere tantùm potest, nõ tamen aliquod genus causæ exercere, vt potentia, quę est in vase ad recipiendam aquam. Alia autem est simul receptiua, & causatiua; quatenus causat rem quam recipit. Huius generis est materia prima, quæ non solum est potẽtia ad recipiendas formas, sed etiam causat illas in genere causę materialis, est enim materia inclinatio quędam naturalis ad recipiendas formas concurrendo non solùm in genere causæ materialis ad illarum receptionem, sed etiam ad illarum productionem, quæuis namque forma naturalis, excepta anima rationali, educitur de potentia materię, vt dubio seq. dicemus.

282. Notandum demum quod quantum ad præsens attinet, potentia potest adhuc sumi dupliciter. Primò pro facultate, seu aptitudine ad agendum, vel patiendum, & hæc est accidens. Secundò sumi potest pro principio radicali, seu substantiali, & hæc est substantia. v. g. potentia ad risum si sumatur pro potentia proxima ad eliciendum actum risus est accidens pertinens ad secundam speciem qualitatis; at si

at si sumatur pro potentia remota, est ipsa substantia, & essentia hominis. His positis.

283. Prima sententia est, quod potentia materiæ sit accidens ab ipsa materia distinctum, illique superadditum. Sic Auer. *lib.1. phys. cap.9.* Iandun. *1. phys. qu.25. & in libello de substantia orbis q.4.* Pernumia *lib.1. philosophiæ cap 7.* Archang. Mercenarius in suis dilucidationibus. Pereira *lib.5. cap.22. in solut.1. dubit.* Secunda sent. dicit quod potentia materiæ receptiua idem est cum illa, non tamen potentia conuersiua; vocant autem potentiam conuersiuam illã ex qua forma educitur, & hanc volunt esse idem cum forma, quæ educitur, & in materiam desinit per corruptionem. Sic tenent aliqui apud Aegidium *in 2. dist. 12. par.4.q.2.* de qua constabit ex dicendis *dub. seq. de educt. form.* Tertia sent. est quod si materia consideretur secundum se, prout est ens, & substantia, ratio potentiæ est quædam illius proprietas, at si consideretur per ordinem ad formas, est de illius essentia. Sic Themistius *in disp. de materia.* Zimarra *in tabula verb. materia, & in theoremat. metaph.* Iacobus Zabarella *lib. 1. de materia cap. 11. 12. 13. & 14.* & alij. Quarta sententia est, quod potentia materiæ sit relatio quædam siue realis, siue rationis, pro qua videri possunt Astudillo *1. phys. q.12.* Soncin. & alij. Si hæc sententia intelligatur de relatione secundum dici, admitti potest, hæc enim identificatur cum re cuius est relatio. Si intelligatur de relatione rationis est omnino falsa, cum hæc à solo intellectu dependeat, non sic potentia materiæ. Si intelligatur de relatione reali prædicamentali admitti non debet, aliàs formæ reciperentur in relatione ista, & cum illa constituerent vnum simpliciter, quod implicat. Potest quidem dici, quod in potentia materiæ fundetur relatio, ab eaque sequatur, vel ad formas quas in communi respicit, vel etiam ad hanc vel illam formam, ad quam est disposita, & dicit potentiam.

284. Nostra sententia seq. conclusione explicatur. *Potentia ad formas substantiales, est de essentia materię primę.* Sic tenent D.Thomas *1.phys. lect.15. tex.79.* Sot. *q.6. art.1. assert.2.* Aegid. *1.phys. lect.18.* Tolet. *hic q.15.* Valess. *controu.7.* Soncin. *8.metap. q.6.* Villalpand. *q. vlt.* Masius hoc loco. Hieron. Pla hic, omnes Thomistæ, & plerique alij. Colligitur ex Arist. *2. de anim. cap.1.* dicente. *Est autem materia potestas, species, actus, atque perfectio*; quorum verborum sensus est, quod materia est potentia, sicut species, scilicet forma est actus, atque perfectio. Sed forma est essentialiter actus, ergo materia erit essentialiter potentia. Hinc rectè docet idem Aristot. *8. metaph. cap.6.* quod ex materia, & forma fit vnum per se, quia materia est essentialiter potentia, & forma est essentialiter actus ex actu autem, & potentia fit vnum per se.

285. Probatur 1. quoniam si potentia non esset de essentia materiæ, sed accidens illius, vnio materiæ cum forma esset accidentalis; sed hoc est falsum; ergo & illud. Minor nota est, nam ex illa sequeretur, quod nullum daretur compositum substantiale, quod esset vnum per se. Maior probatur, nam vnio quæ fit media potentia, quę est accidens, est accidentalis, sed in illo casu materia, & forma vnirentur per potentiam accidentalem; ergo esset accidentalis.

286. Probatur 2. nam si potentia materiæ esset accidentalis, sequeretur quod ens per accidens esset prius ente per se, sed hoc est absurdum, nam quod est tale per accidens supponit id quod est tale per se, sicut quod est secundum quid, supponit quod est simpliciter; ergo, &c. Sequela probatur, nam ex materia prima & illa potentia accidentali fieret ens per accidens antequam materia vniatur formæ, & fiat ens per se. Tum quia sequeretur, quod accidens esset in materia, illique inhæreret, antequam materia reciperet formam. Tum etiam quia actus, & potentia debent ad eandem categoriam pertinere, vt si actus est substantia, eius potentia sit substantia. Soluuntur argum. in contrarium.

287. Primum argum. Omnis potentia ad actum accidentarium est accidens, sed potentia materiæ primæ est ad actum accidentarium; ergo est accidens. Minor pro-

probatur, nam materia est prius in potentia ad generationem quam ad formam, media namque generatione recipit formam; sed generatio est quoddam accidens; ergo materia est potentia ad accidens, ac proinde potentia materię est accidentalis. Resp. negando minorem; ad probationem dico, quod generatio substantialis non est accidens, sed est substantia, & fieri formæ, & solùm recipitur prius in materia in fieri, nō in facto esse, imò cum fieri formæ non distinguatur ab ipsa forma, nec ponat in numero cum illa, sequitur quod potentia materiæ simul respiciat vtrumque tanquā vnum, eumdemque terminum.

288. Secundum argum. nam si potentia materiæ esset de essentia illius, non destrueretur per aduentum formæ, sed destruitur; ergo non est de essentia illius, ac proinde erit accidens. Maior nota est, implicat namque quod aliquid sit de essentia alicuius, & destruatur eo remanente cuius est de essentia. Minor probatur, quia adueniente forma non amplius materia est in potentia ad illam, cum per formam potētia ad illam compleatur, ergo, &c. Resp. quod adueniente forma destruitur potentia materiæ proxima, non remota, radicalis, & essentialis, vt diximus *n.*282.

289. Sed dices, quod si adueniente forma manet potentia essentialis materiæ, quam habet ad omnem formam, maneret etiam potentia ad formam corruptam; sed hoc est falsum, nam sequeretur quod id, quod semel est corruptum posset iterum per naturam redire, id enim per naturam redire potest ad quod manet potentia naturalis materiæ. Resp. quod manet quidem in materia potentia ad formam corruptam secundum se, non tamen ex hoc sequitur, quod forma corrupta possit naturaliter redire, quia ad introductionem formæ substantialis non solùm requiritur illa potentia essentialis, sed etiā requiritur potentia proxima medijs dispositionibus, quæ quia corruptæ sunt, nequeunt iterum à naturali agente reproduci, ideo non potest forma corrupta redire; sed de hac §§. sequentibus.

§. 9. An materia prima sit in potentia ad omnem formam.

290. Formæ aliæ sunt substantiales, aliæ accidentales. Substantiales alię educuntur de potentia materię, alię veniunt de foris, vt animę rationales, quę à Deo immediatè creantur; ex illis quæ educuntur, alię sunt corruptæ, & alię generantur. Accidentales alię sunt naturales, vt calor, frigus, humiditas, & siccitas: aliæ sunt ab arte, vt sunt figuræ, quę in rebus artificialibus reperiuntur. Naturales iterū aliæ sunt corporeę, vt candor, & attror, alię spirituales vt scientiæ, artes, & habitus intellectuales.

291. Conueniunt communiter, quod materia prima sublunaris non est in potentia ad formas corporum cœlestium, sicut nec materia cœlestis est in potentia ad recipiendas formas sublunares, quæ oriuntur & intereunt. Ratio est, quia formæ corporum cęlestium informant inamissibiliter cum expleant totam capacitatem materiæ, & sic non possunt informare materiam sublunarem cum à nulla forma expleatur; & nulla expleat totam ipsius capacitatem, & sic si aliqua forma cælestis per diuinam potentiam informaret materiam sublunarem, materia machinaretur necem illius, & illius expulsionem expeteret, vt aliam nouam haberet, cum illius capacitatem non expleret, hæc enim est illius natura; idem faceret materia cœlestis si semel reciperet formam sublunarem, cum enim suam capacitatem non expleret, conaretur eam à se repellere.

292. Conueniunt etiam communiter, quod materia sublunaris non est in potentia ad formas accidētarias spirituales, vt ad scientias, artes, & habitus intellectuales. Ratio est, quia illarum tantum formarum materia est potentia, quarum potest esse subiectum, sed illæ formæ subiectantur in intellectu, non in composito, ac proinde non in materia; ergo, &c. Tum quia materia illarum tantum formarum est potentia, quæ ab ipsa educuntur, aut ipsam informant, illæ formæ non sunt huiusmodi; ergo. Pa-

go. Pariformiter materia non est in potentia naturali ad formas artis, sed potius est in potentia obedientiali naturali, nam potentię passiuę naturali correspondere debet potentia actiua naturalis; potentia autem factiua artis non est naturalis, sed acquisita per artem, &c.

293. Demum conueniunt omnes ferè quod materia non est in potentia ad formas naturales corruptas, nisi secundum potentiam vniuersalem, & essentialem, nō secundum proximam, vt *n*.289. dictum est, & dicetur §. sequenti. Difficultas est, an materia sit in potentia ad omnes formas, quæ ab ipsa educuntur secundum omnem portionem illius, seu an omnis portio materię sit in potentia ad omnem formam sublunarem, quæ ortum, interitumque habet. Aliqui namque volunt quod minima portio materię possit quamcumque formam recipere. Alij distinguunt de materia, vel enim loquimur de materia secundum potentiam vniuersalem, seu essentialem, & secundum se, & de hac dicunt, quod secundum quamcumque portionem, quantumuis minimam potest quamcumque formam recipere; vnde portio materię quæ est sub grano milij secūdum se potest recipere formam montis altissimi. Cęterū loquendo de materia vt est disposita per quantitatem, qualitates, &c. seu loquendo de materia secundum potentiam proximā, non potest recipere nisi formam ad quam est proximè disposita. Sic Masius hoc loco.

294. Quantum ad potentiam proximam materiæ hæc Masij sententia placet, nec habet difficultatem, quoniam materia secundùm potentiam proximam habet solùm tot portiones partium per quantitatē tum pręuiè disponentem, tum pręhabitā, qualibet autem forma habet terminum suę paruitatis, & magnitudinis, vt infra dicemus. At quantum ad potentiam remotam, vniuersalem, & essentialem, illa sententia displicet, nam materia secundum hanc portionem, quæ identificat sibi tot partes virtuales, quæ postea fiunt formales per quantitatem non potest respicere quamcumque formam, sed hanc, aut illam determinatam. Licet enim materia pręcisa quantitate nullas habeat partes formales, habet tamen virtuales exigentes solùm tantam extensionem. Vnde materia prima secundum se, vt non dicit hanc vel illam portionē huius, vel illius collectionem, respicit quamcumque formam, at vt dicit hanc vel illam portionem, solùm potest recipere formas suę collectionis non exigentes, nisi tot partes virtuales materię quę per quantitatem fieri possunt formales.

§.10. *An materia prima habeat potentiam ad formam quam amisit, & quam habet.*

295. CONueniunt communiter cum Ferrar. 2. *contr. Gent. cap.* 60. & 4. *cap.* 81. & alij, quod materia nullam habeat potentiam naturalem respectu formarum, quæ iam interierunt, vt materia quæ erat sub forma equi, non amplius habeat potentiam ad illam recipiendam, seu non amplius respiciat vt naturaliter receptibilem; cum enim illa iam sit corrupta, & naturaliter irreparabilis, non potest ad illam dari potentia naturalis, esset enim frustranea.

296. Conueniunt enim communiter, quod materia non habeat potentiam naturalē ad formas ortui, & interitui nō obnoxias, & vocantur formæ æternæ, & sunt animæ rationales. Ratio est euidens, nam cuilibet potentiæ naturali passiuę debet correspondere sua potentia naturalis actiua; nullum autem est agens naturale, quod possit animam rationalem separatam reunire suæ materię, aliàs resurrectio esset naturalis, quod est falsum. Admittimus tamen in materia potentiam obedientialem passiuam ad recipiendas tum animas rationales separatas, cum possit Deus eas iterum suis materijs vnire; tum animas materiales corruptas, cum possit Deus eas reparare, de quo nulla est difficultas.

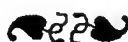
297. Nonnulla difficultas est inter scribētes, an materia prima dicatur habere potentiam ad formas quas habet. Aliqui namque dicunt quod materia non habet poten-

potentiam ad formas quas habet; fundantur quia esse in potentia non est respectu rei habitæ, sed habendæ, nullus enim dicitur esse in potentia ad id quod habet, vnde homo dicitur in potentia ad calorem quē non habet, non ad illum quem habet.

298. Nihilominus negari non potest, quod materia non sit in potentia etiam ad formam quam habet. Pro quo nota, quod potentia materię potest sumi dupliciter. Primò vt satianda, secundò vt satiata; in ordine ad formam quam non habet, habet potentiam vt satiandam, at in ordine ad formam quam habet, habet potentiam vt satiatam, & quasi expletam; cum enim potentia sit de essentia materiæ, per aduentum formę non tollitur, sed completur, & perficitur.

299. Sed obijcies, nam videtur, quod materia prima habeat potentiam naturalem ad animas separatas; nam inter ea inter quę datur vnio naturalis debet dari potentia naturalis; sed inter materiam, & formam rationalem datur quędam vnio, & colligatio naturalis; ergo debet dari potentia naturalis ad eas vniendas. Maior nota est. Minor probatur, nam ex parte animæ rationalis datur appetitus naturalis ad suam materiam; cum enim sit essentialiter, & naturaliter pars, & forma, debet conseruare quandam inclinationem, & propensionem, ad suam compartem; idem dic de materia. Resp. quod inter materiam, & formam rationalem separatam non datur vnio aliqua naturalis, nec inclinatio naturalis, nisi ex parte termini, quatenus est naturalis, tamen medium, & via ad reunionem ponendam, non sunt naturalia, sed de hoc §. sequenti.

†.

§. 11. *An materia appetat formam, & qualis sit iste appetitus.*

300. Rem hanc breuiter explicabimus cum iam ferè constet ex dictis. Appetitus non conuenit materię propriè, sed metaphoricè; propriè enim appetitus est in substantijs cognoscentibus quę suo bono cognito appetunt, & volunt illud. Sumitur autem cognoscentium appetitus aliquando in actu primo, & tunc significat ipsam potentiam, quę appetere potest. Aliquando verò in actu secundo, & significat actum, seu ipsam operationē appetendi. Hinc inclinatio per quandam similitudinem in alijs rebus vocatur appetitus innatus, qua res inclinant in propriū bonum, qua ratione de aqua calida dicitur quod appetat frigus, &c. Certum est quod materia prima non appetit formam primo appetitu qui vocatur elicitus, cum non cognoscat formam vt proprium bonum, nec habet potentiam appetitiuam qua in illam feratur. Difficultas est an materia appetat formas appetitu innato, quod idem est ac dicere an materia prima habeat innatam, & naturalem inclinationem ad formas; cū autē inclinatio materię ad formas nil aliud sit nisi ipsius potentia, sequitur, quod materia appetat re ipsa formas ad quas est in potentia. De qua sequentes excitari solent difficultates.

301. Prima difficultas, an materia habeat appetitum ad formas quas habet? Resp. quod nomen appetitus ex magis cōmuni sua significatione, importat propensionem ad formam appetitā, sicuti desideriū; quādo enim bonū est pręsens, tunc est fruitio, & quando est absens, est appetitus & desiderium. Materia ergo habet appetitum ad formas quas habet, secundum id quod appetitus dicit in recto, quod est ipsa potentia, & inclinatio naturæ, non tamen secundum id quod dicit in obliquo, scilicet absentiam formę. Vel dicas quod materię appetitus est etiam ad formam pręsentem, non desiderando, seu non prout appetitus dicit desiderium, sed prout dicit fruitionem, & complacentiam.

302. Se-

302. Secunda difficultas, an materia habens formam nobiliorem, appetat minus nobilem? Resp. hoc habere difficultatem in appetitu elicito non in innato, si enim appetitus innatus materię est ad omnes formas indifferenter, sequitur quod licet materia habeat formam nobiliorem, semper tamen retinebit appetitum ad omnes alias. Vel dicas quod licet materia magis appetat formam nobiliorem, tamen quia videt quod eam semper habere non potest, cum eam non satiet, apperir alias, vt videat an per illas satiari possit; vnde semper videtur dicere Affer, Affer.

303. Tertia difficultas an materia appetat aliquando formā quam amisit? Resp. quod materia appetitu quasi executiuo, & quasi efficaci nō appetit formas corruptas, ad hoc enim vt daretur iste appetitus cum sit naturalis oporteret quod in rerum natura daretur potentia potens introducere formas corruptas; hæc autem potentia non datur, nec dabilis est; est enim Dei propriū reuocare res corruptas, & facere quod detur regressus à priuatione ad habitum. Potest tamen dici quod materia quasi conditionatè appetat formas amissas. Ad similitudinem appetitus eliciti, qui potest cōditionatè appetere etiam id quod per cognitionem cognoscitur impossibile, vti facit auarus dum appetit diuitias infinitas.

§.12. *An materia prima sit corporea, & an habeat formam corporeitatis.*

304. PRo intelligentia primi nota, quod corpus in omnium sentētia est duplex, vnū de prędicamento quantitatis, & de hoc dicemus §. sequēti. Aliud de prædicamento substantię, quod adhuc est duplex, aliud quod directè pertinet ad lineam rectam substantiæ, & est substantia naturalis completa, quę dicit gradum corporis. Et aliud, quod pertinet ad lineam indirectam, seu transuersalem, & hoc corpus est pars substantię naturalis. Pars autem alia est integralis, vt caput, manus, &c. alia essentialis, vt materia, & forma, quę ab eadem materia educitur. Difficultas non procedit de parte integrali, sed essentiali, an scilicet materia sit corporea, vt pars essentialis substantiæ naturalis.

305. Conueniunt omnes quod materia non est corpus compositum pertinens ad lineam rectam prędicamenti substantię; est enim materia pars compositi, non compositum, difficultas est, an materia prima sit corpus incompletum, seu pars corporis, pertinens reductiuè ad prędicamentum substantiæ. Negant illi qui negant materiam primam de quibus supra. Communis sententia affirmat, & ratio clara est, nam materia prima est ens, primum subiectum, & substantia, sed non est substantia incorporea; ergo corporea. Minor probatur, nam si materia esset incorporea, homo esset incorporeus, cum tam materia, quam forma humana sint incorporeæ, hoc est falsum; ergo, &c.

306. Maior difficultas est, an materiá prima habeat formam corporeitatis per quam constituatur in esse corporei. Primam sententiam affirmantem defendunt aliqui post Auerroem. Communis, & vera sententia negat. Ratio clara est nam si materia prima haberet hanc formam corporeitatis, vel esset substantialis, vel accidentalis; neutrum dici potest; ergo, &c. Minor probatur, non potest dici quod sit substātialis, quia faceret vnum per se cum materia, & sic materia cum alia forma, v.g. equi non posset facere vnum per se. Neque potest esse forma accidentalis, quia aliàs vnum secundum quid esset ante vnum simpliciter; ergo, &c.

307. Sed obijcies 1. nam materia secundum se est actu corporea, ergo per aliquem actum; sed actus constituens aliquid in esse corporeo est forma corporeitatis; ergo si materia prima secundum se est actu corporea habet formam corporeitatis. Resp. quod materia est quidem actu corporea, sed non per actum, sed per suam potentiam; corporeitas namque alia est potentialis, alia actualis, seu alia conuenit potentiæ, alia actui. Hæc innoluit actum; illa solum dicit puram, & nudam potentiam substantialem.

308. Obijcies 2. nam omne corporeū est extensum; sed materia prima non est exten-

extensa; ergo non est corporea, vel si est corporea debet esse per aliquem actum per quem extendatur. Resp. omne corporeum de prædicamento quantitatis est extensum conceditur de prędicamento substantię, negatur. Materia autem est corporea, sed de prędicamento substantiæ.

§. 13. *An materia prima habeat quantitatem coæuam, & dimensiones interminatas.*

309. Non defuerūt ex antiquis philosophis, nec desunt ex modernis, qui dicunt, quod materia à principio suæ creationis accepit simul cum suo esse substantiali quantitatem quandam, quę semper in ea manet data quacumque trāsmutatione substantiali naturali. At quia hęc quantitas est trina dimensio, ob id vocatur à suis auctoribus dimensio secundū se interminata, quæ postea per formam determinatur. Ex antiquis citatur Aueroes 1. *phys. & lib. de subst. orbis*. Pererius ex modernis *lib.* 5. *cap.* 18. alios referens.

310. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Non datur in materia quantitas coæua*. Hanc sententiam docet Arist. *cap. de subst.* docēs quod destructis primis substantijs destruuntur accidentia quæ sunt in illis, ex quo inferunt quod incorruptione substantiali fit resolutio vsque ad materiā primam. Idem docet 7. *metaph. cap.* 1. quem sequuntur communiter philosophi tam antiqui, quam moderni. Ratio desumitur ex Arist. 2. *de anima cap.* 1. docente quod forma susistantialis recipitur immediatè in materia prima, quod verum non esset si daretur illa quantitas coęua. Tum quia vnio accidentaria, & secunda, pręcederet primam, & substantialem, quod non conuenit. Tum etiam quia quantitas, quę fit per generationem, & per accretionem recipitur in toto composito; ergo vel dantur duæ quantitates, vel non dantur illa coęua. Antecedens probatur, nam compositum habet propriam quantitatem, vt patet, quæ augetur, & minuitur, & tandem desinit esse per corruptionem; ergo, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

311. Primum argum. materia ex se est primum subiectum non à forma substantiali, sed à quantitate; ergo ex se habet quantitatem, ac proinde coęuam. Minor probatur, nam materia huius leonis non est omnis materia, sed portio illius informata ab hac forma, sed materia non est diuisa, nec pars, aut portio nisi per quantitatem; ergo materia ex se habet quantitatem; forma namque non informat omnem materiā sed portionem, sed partem, ac proinde diuisam. Resp. negando maiorem, materia namque ex se habet quod sit primum subiectum, & immediatum formarum; in eo autem priori in quo forma informat, materia non est pars actu quantitatiuè, sed potestate, quatenus materia per formam præhabet hanc potius quantitatem, quam aliā. Et sic materia non est actu diuisa nisi per quantitatem actu, per quantitatem autem præhabitam est potestate, & quasi in actu primo diuisa. Quare materia ante hoc instans erat diuisa per formam corruptam, & in hoc instanti per formam genitam, &c.

312. Secundum argum. nam forma genita introducitur in materiam extensam; ergo per quantitatem coęuam. Conseq. cōstat, non enim præsupponi potest materia extensa per quantitatem, quæ formam sequitur, vt patet. Antecedens probatur, nam forma materialis est extensa, ergo debet recipi in materia extensa. Resp. negando antecedens. Ad probationem dico, quod neque forma pro eo priori quo introducitur est extensa; sed extendenda per quantitatem in eodem instanti.

314. Tertium argum. nam quantitas cum sit subiectum *quo* cœterorum accidentium, debet sequi ad materiam tanquam ad subiectum *quod*, vnde communiter dicitur quod quantitas sequitur ad materiā, & reliqua accidentia ad formam, ac proinde sicut reliqua accidentia insunt materiæ ratione formæ, ita quantitas inest formæ ratione materiæ. Resp. quod quantitas cum sit subiectum quo cœterorum accidentium sequitur ad compositum ratione materiæ, & reliqua accidentia sequuntur

tur ad compositum ratione formæ, non tamen quantitas sequitur immediatè ad materiam, nec reliqua accidentia sequuntur immediatè ad formam, si animam rationalem excipias, ex qua eius potentiæ sequuntur.

§.14. *An materia sit ingenerabilis, & incorruptibilis.*

315. Negarunt aliqui materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem, sed dicebant generari, non admittentes primum subiectum in generatione substantiali; vnde res volebant fieri de nouo secundum se totas quatenus vna secundum se totam succedebat ex alia, eo modo quo in Sacramento Altaris ex corruptione specierum consecratarum generantur v.g. vermes, tunc enim est quædam successio, non generatio, cum non detur commune subiectum, quod maneat sub vtroque termino.

316. Nostra, & communis sententia seq. concl. explicatur. *Materia prima secundum suam entitatem est ingenerabilis, & incorruptibilis.* Sic tradunt omnes philosophi. Ratio clara est, nam entitas, quæ reperitur sub vtroque termino generationis, neque per se, neque per accidens generatur, aut fit per generationẽ, sed est ingenerabilis, & incorruptibilis; sed entitas materiæ primæ reperitur sub vtroque termino generationis; ergo nec per se, nec per accidens generatur, aut corrumpitur, ac proinde erit ingenerabilis, & incorruptibilis. Maior nota est. Minor est Aristotelis, & omnium philosophorum hoc loco. Potest tamen dici quod materia prima corrumpatur per accidens, idest per aliud, quatenus aliquid illius corrumpitur, scilicet compositum, & forma, hoc enim modo materia dici potest generari ad generationem sui compositi, & formæ, & corrumpi ad corruptionem sui compositi, & suæ formæ, quæ ex suis visceribus fuit educta.

317. Sed obijcies 1. quoniam quod per se denominatur à mutatione, scilicet generatione, & corruptione, est per se generabile, & corruptibile; sed materia prima per se denominatur à generatione, & corruptione; ergo per se est generabilis, & corruptibilis. Maior constat. Minor probatur, nam denominatio quæ conuenit toti conuenit etiam partibus, sed generari, & corrumpi conuenit toti composito, ergo conuenit etiam partibus. Resp. quod materia prima denominatur à generatione, & corruptione, vt sunt mutatio, dicitur enim mutata, non tamen denominatur genita, aut corrupta, quia istæ denominationes, sunt productionis, & destructionis, quæ materię non conueniunt.

318. Obijcies 2. nam quod per se generatur, & corrumpitur, est generabile, & corruptibile, sed materia prima per se generatur, & corrumpitur; ergo, &c. Minor probatur, nam illud generatur, quod per generationem acquirit aliquod esse, & illud corrumpitur quod per corruptionem amittit aliquod esse; sed materia prima acquirit esse per generationem, acquirit enim formam, & existentiam illius, & per corruptionem amittit; ergo, &c. Resp. negando minorem, nam illud propriè dicitur generari, & corrumpi, quod per generationem acquirit propriam entitatem, & per corruptionem eam amittit; materia autem secundum propriam entitatem manet sub vtroque termino; licet autem acquirat formam, eiusque existentiam per generationem, & per corruptionem amittat non sequitur quod amittat, aut adquiret entitatem, sed aliquid extrinsecus adueniens.

§.15. An

§. 15. *An principium corruptionis sit materia prima.*

319. Loquimur de materia sublunari, de qua certum est, quod sit aliquo modo principium corruptionis, cũ enim sit principium generationis, qua ratione diximus supra, quod principia generationis naturalis sunt tria, scilicet materia, forma, & priuatio, erit etiam principiũ corruptionis, sunt enim eadem principia generationis, & corruptionis; quia tamen communiter principium absolutum corruptionis tribuitur materiæ, ideo de sola materia inquisitio procedit.

320. Aliqui ergo putant quod materia secundum se, & absolutè sit principium corruptionis, tum quia secundum se non conuenit cum materia cęlesti; tum quia secundum se est potentia respiciens omnes formas, non vnam tantum. Hæc sententia si intelligatur de principio corruptionis remoto admitti potest, hac enim ratione cum materia respiciat omnes formas, ostẽdit quod non satiatur per vnam, ac proinde quod eas respiciat amissibiliter; cum enim non possit habere omnes simul, oportet quod habeat successiuè, ac proinde quod per nullam in particulari satietur, de principio proximo procedit difficultas, quomodo scilicet sit principium proximum.

321. Communis sententia est quod materia proximè est principium corruptionis, vt est coniuncta, seu vt connotat priuationem. Colligitur ex Arist. in hoc 1. libro quatenus dicit, quod priuatio parit maleficium formæ, etenim est causa quod vna forma separetur à materia, & alia adueniat. Ratio huius communis sententię est, quia materia ratione priuationis habet appetitum ad alias formas, dici namque solet quod priuatio generat appetitum, & sic cum materia videt se priuatam tali forma, ad quam est in potentia, excitatur, vt sic dicamus, ad illam appetendam, & sic machinatur præsenti, vt habeat illam cuius habet priuationem. Tum quia priuatio est causa quod materia non satietur forma præsenti, si enim materia non haberet priuationem formæ non habitæ, non illam appeteret, & sic contentaretur forma quã habet.

322. Sed quęres 1. vnde proueniat, quod materia nõ satietur forma præsenti? Resp. hoc prouenire à separabilitate formę si enim forma esset inseparabilis, materia satiaretur illa. Ideo autem forma non informat inseparabiliter, quia materia habet aliarum formarum priuationes; & ideo habet aliarum formarum priuationes, quia est potentia vniuersalissima ad omnes formas.

323. Quęres 2. vnde proueniat ex parte formæ, quod sit separabilis? Resp. prouenire ex dispositionibus, quæ disponunt materiam ad receptionem formarum, quæ cum proueniant à contrarijs qualitatibus agunt, reagunt, patiuntur, & tandem repelluntur, & contrariæ introducuntur, pro alia forma, &c. Pro quo nota, quod dispositio quæ est debita proportio inter primas qualitates, deficit ob mutuam actionem, & reactionem, quę inter illas reperitur, & sic destructa illa proportione disponitur forma ad destructionem, aut expulsionẽ, & præparatur materia pro alterius formæ receptione. Hinc est, quod formæ cęlorũ quæ non egent dispositionibus à qualitatibus contrarijs prouenientibus, informant inseparabiliter.

324. Quęres 3. quare corruptio magis tribuitur materiæ quam formæ, cum non minus proueniat à forma non satiante & separabiliter informante, quam à materia non satiata, & alias formas appetente? Resp. quod re vera corruptibilitas prouenit non solum à materia non satiata, sed etiam à forma non satiante; nam & materia eget dispositionibus ad recipiendam formam separabilem, & forma eget ijsdem dispositionibus, vt recipiatur in materia separabiliter, & eam non satiet. Tamen corruptibilitas tribuitur pręcipuè materiæ ratione priuationis quam habet; quoties enim effectus includit defectum, semper tribuitur causę defectuosę, vt claudicatio non tribuitur virtuti motiuæ, sed tibiæ claudæ, & sic cum materia habeat defectũ scilicet priuationem formæ ratione illius aliam

aliam appetit formam, & quærit antiquæ expulsationem, ex hoc sequitur quod corruptio magis tribuatur materiæ, quam formæ.

§.16. *An materia prima habeat propriam ideam.*

325. DE ideis fusè egi 1. *p. disp.* 15. *per totam*, hoc loco solum ponam, quę necessaria sunt ad intelligentiã præsentis difficultatis. Idea quantum ad nomen est forma, exemplar, ratio, species, aut logon, vel sermo, seu conceptus internus. Definiri solet quod sit *forma obiecta intellectui, ad quam agens respiciens operatur.* Communis tamen definitio, quam loco citato sequimur est, quod idea sit *forma intelligibilis quam effectus imitatur.* Ex qua definitione duo colliguntur esse de ratione ideæ, scilicet esse rationem intelligendi, & operandi; vnde & habet rationem formæ repręsentando rem, & efficientis, concurrendo ad effectus productionem. Vt est forma intelligibilis est ratio cognoscendi, vt est id ad quod agens respicit, aut effectus imitatur, est ratio operandi. Quęrimus ergo, an materia prima habeat propriam ideam, siue in mente diuina, siue humana per quã per se cognoscatur, an vero nullam habeat ideam, sed cognoscatur vel per ideam compositi, aut formæ.

326. Prima sententia tenet quod materia habeat propriam ideam, tum in mente diuina, tum creata, vt Angelica, & humana. Sic Scotus *in* 2. *dist.* 12. *q.* 1. *in solut. argum.* quem eius discipuli sequuntur. Secunda sententia tenet, quod materia habet ideam, vt dicit rationem principij cognoscendi, non vt dicit rationem principij operandi; quoniam intelligi potest secundum suam essentiam, ac proinde proprio, ac peculiari conceptu, vt est à forma, & composito distincta. Sic Aegidius *in* 1. *dist.* 36. *q.* 4. Bannes 1. *p. q.* 15. *art.* 3. *concl. vlt.* Zumel ibidem, & alij, quã sententiam tenuit D. Thomas *q.* 3. *de verit. art.* 5. *& in* 1. *dist.* 36. *q.* 2. *art.* 2. *&* 1. *p. q.* 14. *art.* 11. *ad* 3 videtur tenere eandem.

327. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Materia prima nullam habet ideã, ac proinde non cognoscitur nisi per ideam compositi, vel formæ, de quo postea.* Hanc sententiam priori omissa sequitur S. Doctor 1. *p. q.* 15. *art.* 3. *ad* 1. Caiet. ibidem Aquarius *in q. de ideis* Iacobus Zabarella 2. *lib. de materia cap.* 2. Simplicius 2. *phys. cap.* 2. & omnes peripatetici, vt testatur Masius *in cap.* 9. *lib.* 1. *phys. q.* 14. Eandem sententiam sequutus fuit Plato *in Timæo*, asserens, quod neque Dei, neque materiæ, neque ideæ datur idea. Non Dei quia nulla res potest causalitatem aliquam erga Deum exercere. Non materiæ, quia non habet certam, & definitam naturam, aut speciem, cum modo vnam, modo aliam, sub diuersis formis habeat. Neque ideæ, quia ideæ non est idea.

328. Quod non detur idea materię, vt dicit rationem operandi, constat, quoniam omnis operatio, aut concursus ideæ ad certum aliquem definitum, ac determinatum actum ordinatur, sed materia prima nullum certum actum sibi determinat ad quem concurrat, ergo non habet ideam quantum ad rationem operandi; minor cõstat, est enim materia potentia quædam vniuersalis ad omnem actum. Maior probatur, nam idea determinat intellectum agentis ad certum, & determiuatum concursum, ad certum, & determinatum effectum, quocirca etiam in Deo ideæ multiplicantur, non enim idea hominis, est idea leonis, &c.

329. Quod autem materia non habeat ideam, vt dicit rationem cognoscendi, probatur, nam ad rationem ideæ vtraque ratio requiritur, scilicet cognoscendi, & operandi; ergo si materia prima non habet ideã vt dicit rationem operandi, neque eam habebit vt dicit rationem cognoscendi. Conseq. constat. Antecedens colligitur ex definitionibus positis. Cum enim idea pertineat ad intellectum practicum, debet necessariò respicere operationem. Tum quia materia prima est pura potentia, nullum includens actum; ergo ex se non est intelligibilis; omnis enim intelligibilitas ab actu est, quapropter vbi nullus est actus, nulla est intelligibilitas.

Fr. Gabr. Physica. N 330. Sed

330. Sed dices 1. falsum esse, quod materia nullam habeat intelligibilitatem, ac proinde nullam ideam, quia nullum habet actum; implicat enim quod in rerũ natura præter, vel extra Deum detur actus purus, ac subinde pura potentia; vnde sic formari potest efficacissimum argumentũ. Forma naturalis non est actus purus, sed est actus inuoluens aliquam potentialitatẽ; ergo etiam materia non erit pura potentia nullum includens actum; actus enim, & potentia debent esse sub eodem genere, vt quod de vno dicitur, debet proportionaliter dici de alio. Tum quia actus, & potentia diuidunt ens, ergo si semel vnum membrum, v. g. nihil includit de alio, v. g. de materia, neque materia de forma; & si vnum includit aliquid de alio, vt forma de potentia, ita potentia includet aliquid de forma. Resp. quod sicut materia est pura potentia, ita forma substantialis est purus actus, quoad istum sensum, quod in linea actus substantialis non est in potentia ad alterum actum substantialem, tamen in linea subsistendi, & existendi est in potentia quia potest illa suscipere. Quod autem forma substantialis in linea actus sit purus actus patet, quoniam id quod in vno ordine est actus non potest in eodem ordine esse potentia, bene in alio ordine; neque ex hoc rectè infertur quod in linea actus forma sit purus actus, ac proinde Deus, nam Deus in nullo ordine est in potentia, sicut forma, est enim Deus suum esse, & subsistere. Nec refert si dicas ex hoc sequi quod Deus non esset purissimus actus, quoniam ex suppositione quod *esse* non est formalissimum constitutiuum ratione distinctionis virtualis ab ipso intelligere, sequitur quod ipsa formalissima essentia Dei sit quodammodo, scilicet virtualiter in potentia ad suum *esse*. Resp. namque quod re vera ipsum esse est constitutiuum Dei secundum rem, licet secundum maiorem expressionem melius constitutiuum Dei exprimatur per intelligere, quam per ipsũ esse.

331. Dices 2. nam materia assimilatur Deo, & est ens per participationem, ergo habet actum, ac subinde ideam. Antecedens est certum; cum enim materia sit ens creatum, seu creatura, debet esse ens per participationem. Vt autem probemus cõseq. sciendum est, quod participare est partim capere, quod tripliciter contingere potest. 1. Vnum dicitur participare aliud, quando totum captum est pars capientis, quo modo species dicitur participare genus, quia totum genus est pars speciei, & illi species superaddit differentiam. 2. Vnũ dicitur participare aliud, quando pars capti est etiam pars capientis, vt cum vnum indiuiduum participat naturã alterius eiusdem speciei; & vna species naturam alterius speciei. 3. Contingit vnam rem participare aliam quando pars capti est totum ipsum capiens, & hoc modo ens creatum & quælibet creatura participat Deum, nam totum esse cuiuscumque creaturæ est vna pars minima diuinæ perfectionis. Hoc posito sic probatur illa conseq. quoniam materia prima secundum totum suum esse, quod habet est vna minima pars diuinæ perfectionis, seu participat aliquid de Deo, & est illi similis secundum eam rationem quam participat; ergo non potest non includere aliquem actum, ac proinde suam habebit ideam. Conseq. ista ostenditur, nam quidquid participabilitatis est in Deo, est actus, cum in Deo nulla potentiæ ratio contineatur; ergo si semel materia participat aliquid de Deo, debet esse ratio aliqua actus.

332. Resp. quod assimilatio, & participatio est duplex, alia eiusdem generis, seu vniuoca, alia diuersi generis, seu analoga. Materia assimilatur Deo, illumque participat participatione analoga, quæ in hoc consistit, quod sicut Deus se habet ad suum esse actus, ita materia ad suum esse potentiæ, ex quo non sequitur quod materia includat in se rationem actus, sequeretur tamen si participaret participatione vniuoca, & eiusdem generis. Vel dicas materiam participare Deum secundum rationem generalem entis. Sed contra hoc vrgebis, quoniam quæcumque ratio entis in Deo reperta exprimit rationem actus, quia ratio transcendens est talis iuxta talitatem rei quam transcendit; ergo cum pro-

propria ratio Dei, sit ratio simplicissimi actus, ratio entis per illum contracta, debet afferre rationem simplicissimi actus. Resp. non esse necesse quod ratio quælibet exprimat rationem actus, sed potest considerari secundum se, seu secundum propriũ conceptum, vt secundum conceptum iustitiæ, misericordiæ, &c. Quare ad hoc vt aliquid habeat ideam non sufficit quod habeat propriam entitatem, sed requiritur, quod talis entitas sit producibilis, & cognoscibilis secundum se, cognoscibilitas autem non sequitur potentiam, sed actũ.

333. Sed quæres 1. an materia cognoscatur per ideam compositi, an formæ? Resp. quod materia formæ subsistentis, vt animæ rationalis potest cognosci, & per ideam compositi, & per ideam formæ; forma namque subsistens habet propriam ideam, licet hæc dicat aliquam habitudinẽ ad totum, cum semper conseruet quod sit pars. At materia formæ naturalis, seu materialis, quæ ab ipsa materia educitur, non cognoscitur nisi per ideam compositi, quia etiã ipsa forma materialis cognoscitur per ideam compositi, nec habet propriam. Ratio est quia pars, quæ ex se non habet propriam speciem, neque entitatem per se producibilem saltem naturaliter sed producitur in toto, non habet propriam intelligibilitatem; huiusmodi est materia, & forma materialis; ergo, &c.

334. Quæres 2. an licet materia non habeat propriam ideam, habeat tamen propriam intelligibilitatem? Affirmat Scotus *in 2. dist. 12. q. 1.* Communis sententia negat, qua ratione vocant materiam ex se ignotam. Sic tenent Aegidius *quodlib. 2. q. 13.* Soncin. 8. *metaph. q. 2.* Iauel. ibi *q. 1.* Sot. *1. phys. q. 6.* Achilin. *lib. 1. de element. q. 10.* & alij communiter. Igitur materia non potest cognosci per propriam speciem quia neque eam habet, neque habere potest, cum materia secundum se sit tantum passiua, non actiua, ac proinde non potest sui speciem causare. Cognoscitur tamen quod materia est ens, est substantia, est subiectum primum, seu cognoscitur quoad an est dupliciter 1. per analogiam ad artefacta, quia sicut in his præter formam, aut figuram datur commune aliquod subiectũ, ita in composito substantiali. 2. cognoscitur mutatione, quia in omni mutatione etiam ad locum, ad quantitatem, ad qualitatem datur commune subiectum, etiam in mutatione substantiali dari debet, quod oportet esse ens, & substantia. Quantum ad quid est, materia cognoscitur per ordinem ad formam, & compositum, quicquid enim cognoscitur, sub ratione actus cognosci debet, vt grauissimè docet Arist. *9. metaph. cap. 6.* Puto tamen quod postquam materia cognita est per ordinem ad compositum, & formam, potest intellectus formare aliquam speciem, quæ repræsentet materiam vt ens, vt substantiam, vt subiectum, & formare verbum proprium istorum; vti facit in cognitione indiuidui, de quo aliàs diximus.

§. 17. *An materia sit bona.*

335. Materiam esse malam docuit Hermogenes de quo Tertullianus *in lib. contra Hermog.* Fundamentum huius hæretici erat, quia quod est causa mali, est malum, materia est causa corruptionis, & interitus, ergo est mala. Manichæi ex alio capite dicebant materiã esse malam, quoniam à malo Deo erat facta, à quo cuncta facta sunt mala, contra quos egit S. P. Aug. multis in locis.

336. Conueniunt omnes Catholici, quod materia sit bona, quod colligitur ex illo Gen. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Tum quia materia est ens, ac proinde bona, cum bonum cũ ente conuertatur. Tum etiam quia si esset mala, vel esset mala malitia morali, seu culpæ, & & hoc non cum materia sit ens physicum non morale, nec sit capax moralitatis. Vel esset mala malitia physica, & hæc non est malitia nisi secundum quid, ac proinde simpliciter esset bona, qua ratione calor est secundum quid malus aquæ, simpliciter tamen & in se, est bonus.

337. Difficultas est quomodo materia sit bona, an tantum per ordinem ad compositum, & formam, an etiam secundum se. Prima est aliquorum sententia quod mate-

materia sit tantùm bona secundum se,quatenus est substantia, & ens, non formæ, & composito cum istis machinetur interitum & desitionem, eo modo quo calor est malus aquæ. Alij volunt per oppositum materiam non esse in se bonam,sed tantùm per ordinem ad compositum, & formam.

338. Pro intelligentia difficultatis sciẽdum est, quod ens aliud est nominaliter tale, & aliud est tale participialiter; ens nominaliter dicit tantum essentiam sine ordine ad existentiam. Ens autem participialiter vel dicit existentiam, vel ordinẽ ad illam. Bonum est passio entis participialiter, non nominaliter; bonum enim cum sit magis concretum quam ens, cum illo, non cum isto debet conuerti, qua ratione diximus 1.*p.* cum N. Salmant. quod creaturæ possibiles non sunt bonæ, ac proinde non sunt obiectum diuinæ dilectionis. Ex hoc infertur quod materia secundum se præcisè, seu prout dicit nudã, & puram essentiam, cum hac ratione dicat tantum ens nominaliter non erit bona.

339. Materia ergo solum poterit dici bona vt est ens participialiter, quatenus scilicet vel est existens,vel dicit ordinem ad existentiam, vt dicit ordinem ad existentiam dicetur bona in potentia, at vt dicit actu existentiam, dicetur bona actu. Cum autem materia non habeat ex se existentiam, vt supra vidimus, sed eam habeat à forma, & composito, propterea materia dicetur bona per ordinem ad formam, & compositum. Sic tradunt D.Tho. *3. contr.Gent.cap.20.& 1.p.q.5.art.3.ad 3.* Magnus Albert. *1.p.sua Theologia tract.6.q.26.art.2. memb.2.*Alens.*1.p.q.28.memb.6* & alij, quam doctrinam desumpserunt ex D. Aug. *in lib. de vera relig. cap. 18. & in lib. de natura boni aduers. Manich. cap. 18.* vbi sic fatur. *Habet enim & ipsa capacitatẽ formarum, nam si capere impositam formam non posset, ne materies vtique diceretur. Porrò si bonum aliquod est forma, vnde qui ea præualent formosi nuncupantur, sicut à specie speciosi, procul dubio bonum aliquod est etiã capacitas formæ, &c.*

340. Sed quæres 1. an materia prima sit simpliciter bona, an tantum secundum quid? Resp. quod *ly simpliciter* potest accipi duobus modis, 1. vt idem est ac secundum se, sine vllo ordine ad aliud, & hoc modo materia non est simpliciter bona, cum sit bona per ordinem ad formam, & compositũ. 2. vt idem est ac sine adito,qua ratione Cygnus dicitur albus simpliciter, & Aethiops, solùm secundum quid, idest secundum dentes, & hoc modo materia dici potest simpliciter bona.

341. Quæres 2. An bonum dicatur vniuocè, an analogicè de materia, forma, & composito? Respondet Masius hoc loco dici analogicè, analogia attributionis, nam primo dicitur de bonitate formæ, & per attributionem ad illam dicitur de bonitate materiæ, & totius. Vnde constituit tres gradus bonitatis, primus est formæ, quæ est bona secundum essentiam. Secundus totius compositi, quod est bonum à forma tanquam à parte intrinseca,& essentiali. Tertius est materię, quæ est bona ex eo quod ordinetur ad formam. Cœterum videtur dicendum, quod bonum dicatur vniuocè de materia, forma, & composito, nam si diceretur analogicè analogia attributionis oporteret, quod bonitas esset solùm intrinsecè in principali analogato, & in alijs per denominationem extrinsecam, sed hoc est falsum; nam negari non potest quin compositum non sit intrinsecè bonũ, sicut & materia est intrinsecè bona, licet enim materia sit bona per ordinem ad formam, iste tamen ordo est intrinsecus materiæ. Aliàs nulla creatura esset intrinsecè bona, excepta existentia, cum per ordinem ad existentiam bonitas desumatur. Tum quia vt docet S.P.Aug.in testimonio allato ipsa capacitas formæ est bona, hæc autem capacitas est intrinseca materiæ, ac subinde & bonitas illi erit intrinseca.

342. Sed obijcies 1. nam si materia esset bona deberet esse appetibilis ab aliquo, sed à nullo est appetibilis; ergo non est bona. Maior constat ex illo. *Bonum est quod omnia appetunt.* Minor probatur, nã si materia appeteretur maximè à forma, & composito, sed non appetitur, ergo, &c. Minor ostenditur, tum quia materia appetit omnes formas, ergo non potest ab iisdẽ appe-

appeti, quod enim est obiectum appetitus, non est appetens. Tum etiam quia materia est malefica formarum, ergo non potest ab eis appeti. Resp. negando minorem, ad probationem dico, quod materia appetitur tum à forma, tum à composito; à forma appetitur tanquam eius subiectum&, fundamentum; at à composito appetitur tanquam eius pars essentialiter constituens. Materia autem appetit formas, & compositum, illas tanquam perfectiuas, hoc tanquam suum totum, quod constituit.

343. Obijcies 2. quia bonum idem est ac perfectum, sed materia prima non est perfecta, ergo neque bona. Minor probatur, quoniam materia nata est perfici ab omnibus formis. Resp. negando minorē, materia namque in sua linea est perfectissima, sicut forma in linea actus. Cum enim materia sit potentia ad formas, & capacitas illarum, sequitur quod cum sit maxima potentia, maximaque capacitas, erit in hoc ordine perfectissima; neque à forma perficitur materiæ capacitas, sed complerur, & actuatur.

344. Ad fundamentum Hermogenis, quod scilicet materia sit causa corruptionis, & interitus, ac proinde mala, cum sit causa mali, dico quod materia secundum se non est mala, neque vt dicit potentiam, aut capacitatem formarum, sed vel prout dicit priuationem, aut secundum quod nō satiatur forma; hæc tamen malitia physica est non moralis. Deinde neque materia ex hoc quod est causa interitus potest dici absolutè mala, sed tantum secundum quid, & respectu boni particularis huius formæ, & compositi, non respectu boni communis & vniuersalis, cui generatio, & corruptio bona est, ob rerum vicissitudinem, & varietatem, &c.

§. 18. *An materia prima sit omnium rerum infima, & ignobilior etiam de possibili.*

345. SI materia cum accidentibus cōferatur, M. Soto *q. 6. dub. vlt.* dicit quod materia neque est nobilior, neque ignobilior accidentibus, quoniam comparatio fieri debet inter ea, quæ sunt eiusdem generis, & sic cum materia, & accidentia sint diuersi generis non rectè inter se comparantur. Marsilius *in 1. dist. dist. 1. q. 1. art. 2.* dicit quod materia est absolutè, & omnibus modis nobilior accidentibus. Mihi magis placet sententia Soncin. 8. *metaph. q. 2. ad 2.* quod materia prima simpliciter est nobilior accidentibus, accidentia verò sunt nobiliora secundum quid. Prima pars patet, nam materia prima est substantia, substantia autem est simpliciter nobilior accidentibus, cum esse per se sit nobilius quam esse in alio. Tum quia materia prima est simpliciter ens, at accidentia sunt tantum entia secundum quid, scilicet entis entia. Tum etiam quia accidentia sunt propter substantiam, non substantia, vti est materia, propter accidentia. Secunda etiam pars patet, nam accidentia sunt quidam actus, materia est potentia, actus autem si sit eiusdem generis est simpliciter nobilior potentia, quando autem est diuersi generis, & inferioris est solùm nobilior secundum quid, vt contingit in nostro casu.

346. Si materia de facto comparetur ad reliquas substantias, communis sententia est quod sit illis ignobilior. Ratio clara est, nam materia prima est pura potentia, reliquæ verò substantiæ vel sunt actus, vel includunt actum, vt sunt composita; sed actus, & includens actum est nobilius, & præstantius potentia, quia hæc dicit perfectibilitatem, actus autem, & includens actum dicunt perfectionem, ergo, &c. Tū quia illud est imperfectius, quod magis accedit non enti, aut nihilo, cum summa ignobilitas à non ente petatur; sed materia prima magis accedit non enti, & nihilo, quocirca materia prima dicitur *prope nihil*; ergo,

ergo, &c. demum materia prima ex omnibus ſubſtantijs creatis magis recedit ab ente omnium nobiliſſimo, ſcilicet Deo; ergo eſt omnium imperfectiſſima. Deus namque eſt actus puriſſimus, ac proinde ſpecioſiſſimus, & materia eſt pura potentia, ac proinde turpiſſima. Deus nihil patitur, ſed agit, materia tantum patitur, non agit: Deus dat cuncta moueri, & non mouetur à nullo, materia mouetur, & dat cuncta pati, &c.

347. Maior difficultas eſt de potentia abſoluta, an ſcilicet Deus poſſit producere aliquid, v.g. aliam ſubſtantiam, vt aliam materiam noſtra ignobiliorem. Sicut enim creauit noſtram materiam ignobiliorem, & imperfectiorem materia cœleſti, ita poſſit creare aliam materiam ignobiliorem materia noſtra ſublunari. Maſius hoc loco *q.17. concl.2.* partem tenet affirmatiuã, quoniam inter non ens, & materiam multi gradus intercedunt, ergo poterit inter huiuſmodi graduũ latitudinem produci aliquid inferius materia, quod ſit non enti, & nihilo propinquius.

348. Verius videtur quod non poſſit Deus creare aliam materiam, quæ ſit noſtra ſublunari inferior. Ratio eſt, quia non videtur quod inter non ens, & materiam dentur aliqui gradus nec de facto, nec de poſsibili, iſti namq; gradus vel ſunt actus, & de iſtis non eſt ſermo; vel ſunt potentia, & iſti continentur intra gradum materiæ primæ; deinde inter non ens, & materiam primam ſi darentur aliqui gradus eſſent potentiæ, ſed iſti dari non poſſunt, quoniã infra puram potentiam, quæ ex ſe nullum habet actum, nullam exiſtentiam, ſed tantũ eſt potentia, non eſt alius gradus excogitabilis. Tum quia infra materiam quæ nulla ſatiatur forma, nulla eſt alia materia excogitabilis; nam infra materiam cœleſtem, quæ vnica forma ſatiatur, eſt excogitabilis materia, quæ nulla forma ſatiatur; at infra materiã, quæ nulla forma ſatiatur, nulla alia materia eſt excogitabilis, quod ſi dicant eſſe excogitabilem aſsignent; & per hæc patet ad adducta in contrarium.

DVBIVM IX.

De 3. rerum naturalium principio, ſcilicet de forma.

349. FOrma ſi attendamus ad nomen ſic dicitur, quia format materiam, eiuſdemque deformitatem tollat, quocirca qui multum de forma habent, & parum de materia dicuntur formoſi, ſicut qui multum habent de ſpecie, & parum de genere, dicuntur ſpecioſi. Forma à Pythagora vocabatur *vnum*, ex eo quod ad vnam, certamque ſpeciem, vagam, incertamque materiæ conditionem reducat. Vocatur etiam ab aliquibus character, eo quod rebus quandam quaſi notam, ſignumque imprimat, quo ab alijs diſcernantur. Dicitur etiam pulchra, eo quod non ſolum materiæ turpitudinem tegat, ſed etiam quia ab illa tota Orbis pulchritudo trahitur, dum totum Orbem, eiuſque partes mira varietate diſtinguit, & ordinat. Hinc de forma protulit Ariſt. quod *Materia appetit formam, ſicut turpe pulchrum.* Vt autem quæ de forma hoc loco diſputari ſolent, habeat noſter lector ſequentes §§. ponimus.

§.1. *An detur forma ſubſtantialis, & quid ſit.*

350. FOrma alia eſt naturalis, alia artificialis; artificialis eſt illa quæ ſit ab arte, & de iſta non eſt ſermo hoc loco. Naturalis alia eſt ſubſtantialis, & alia accidentalis, de qua poſtea. Naturalis eſt duplex, ſcilicet informans, & per ſe exiſtens. Forma per ſe exiſtens, eſt ſubſtantia ſeparata, vt ſunt intelligentiæ, & adhuc eſt duplex: vna quæ nulli rei aſſiſtit, & alia quæ aſſiſtit, & appellatur forma aſſiſtens, cuiuſmodi ſunt intelligentiæ motrices cęlorum. Forma informans eſt etiam duplex, alia ſeparabilis, quæ ſcilicet exiſtit ſeparata, ex eo quod eſt incorruptibilis, & alia inſeparabilis, ſeu corruptibilis, quæ ſcilicet educitur de potentia materiæ, & ab ea ſeparari non poteſt, nec poteſt exiſtere ſeparata. Forma corruptibilis,

alia

alia est mixtorum, alia simplicium. Forma simplicium diuiditur in quatuor elementa. Forma mixtorum diuiditur in formam viuentium, & non viuentium. Ad hęc forma viuentium diuiditur in vegetātem, sentientem, & intelligentem. De forma substantiali quauis difficultas procedit.

351. Prima sententia est, quod in corporibus simplicibus nulla detur forma substantialis, sed tantùm quatuor qualitates, scilicet calor, frigus, humiditas, & siccitas. Sic tenuerunt multi celebres antiqui Philosophi vt Galenus *lib. 1. de elem.* Alex. Aphrodisæus *lib. 12. metaph. cap. 4. & 2. de anim. cap. 3. & lib. 2. q. natural. cap 11.* Philop. *2. de ortu cap. 7. & 8.* Olimpiodorus *4. meteor. cap. 1.* & alij. Secunda sententia est, quod neque in mixtis datur forma substantialis, sed tantum accidentalis, quam aliqui vocant temperamentum, quod volunt esse qualitatem resultātem ex primis quatuor qualitatis. Sic plures ex medicis. Alij vocant quantitatem, alij qualitatem, alij aliud accidens de quo Bernardinus Telesius *lib. 2. de rerum natura cap. 24. & 25.*

352. Vera, & communis sententia sequenti concl. explicatur. *Dantur formæ substantiales tum in corporibus simplicibus, tum in mixtis.* Sic tradunt omnes peripatetici, post Arist. hoc lib. constituentem formam inter principia rerum naturalium, & substantiam, & *2. phys. cap. 1.* vbi dicit formam esse magis ens quam materiam, & *cap. 3*, dicit formam esse rationem, & quidditatem rei. Videndus est D. Thomas *in opusc. de formis q. 1. art. 1.* & videri possunt expositores, & philosophi hoc loco, & precipuè N. Complut.

353. Probatur 1. nam tam corpora simplicia, quam mixta habent certam, & determinatam naturam, & essentiam; ergo per aliquid essentiale, & intrinsecum determinans; sed hoc non potest esse nisi forma substantialis; ergo tam corpora simplicia, quam mixta habent formam substantialem. Antecedens notum est, alia est enim natura, & essentia ignis, & alia aquæ: alia est natura, & essentia hominis, & alia equi, & sic de alijs simplicibus, & mixtis. Consequentia etiam nota est, nam natura, & essentia determinata, non potest non esse ab aliquo essentiali, & intrinsecè determinante. Minor subsumpta probatur, nam intrinsecè, & essentialiter determinans non potest esse materia, neque forma accidentalis; ergo debet esse forma substantialis. Quod non possit esse materia constat, hæc enim cum sit pura potentia non potest esse rei determinatiua ad certam, determinatāque naturam, & essentiam. Quod autem neque possit esse aliqua forma accidentalis patet, quoniam hæc non potest constituere nisi rem, & naturam accidentalem; tum quia accidens cum sit extra essentiam, supponit, non constituit essentiam.

354. Probatur 2. ex dictis supra nam materia prima secundum se est vna negatiuè, & plurificatur ad pluralitatem formarū ac proinde debent dari formæ, cum videamus materiam iam in rebus plurificatam. Tum quia res naturales non constant sola materia, ergo debet dari forma per quam substantialiter componantur. Tum etiam quia res naturales sunt entia in actu, ergo per aliquem actum substantialem. Demum quia homo secundum fidem constat materia, & forma, ergo etiam alia corpora, tum simplicia, tum mixta, non enim est maior ratio de vno, quam de alijs.

355. Sed obijcies 1. nam quod est in aliquo tanquam in subiecto non potest esse substantia, sed omnes formæ sunt in materia tanquam in subiecto, non enim sunt in illa tanquam pars; ergo non sunt substantia, sed accidens. Resp. quod forma est quidem in materia tanqnam in subiecto, quod tamen simul est pars essentialis totius compositi; vnde forma non est pars materiæ, sed cum ea tanquam cum alia parte constituit totum. Vel dicas: quod est in aliquo tanquam in subiecto integro, & perfecto non potest esse substantia, conceditur; quod est in aliquo tanquā in subiecto partiali, & imperfecto, quod scilicet ita est subiectum, vt etiam sit pars essentialis, negatur; forma autem in materia est tanquam in subiecto quod est imperfectum, pars, & pura potentia, &c.

356. Obijcies 2. nam si ob aliquam ratio-

rationem darentur formæ substantiales, maximè vt essent principia agendi, sed ob hoc non sunt necessariæ; ergo non dantur. Maior probatur, nam ad agendum dantur qualitates operatiuæ; ergo, &c. Resp. quod formæ substantiales primò & principalius dantur vt sint principia essendi, secundariò autem vt sint principia operandi, non quidem proximè, sed radicaliter, quia substantia non est immediatè operatiua.

357. Obijcies 3. nam Arist. *lib. 2. de ortu cap. 2.* dicit primas qualitates esse formas essentiales elementorum, sed primæ qualitates, vt calor, frigus, &c. sunt accidentia; ergo, &c. Resp. quod Aristoteles loquitur de elementis non secundum substantiam, & naturam, qua elementa sunt, seu quatenus ad inuicem cõtrariantur, qua ratione qualitates contrariç dicuntur de eorum essentia, seu substantia.

358. Quantum ad quid sit formæ sciendum variè formam fuisse definitam. Philosophi namque Arabes sic formam definiebant. *Forma est participatio primi actus rebus impressa*. Per primum actum quem forma participat est Deus; Deus namque est purissimus actus quem forma, quippe actus, participat. Platonici hoc modo formam definiebant. *Forma est diuini exemplaris imago, expressa in materia*. Idest forma est quoddam exemplum diuinæ ideæ in materia impressum; in Deo nãque sunt rerum omnium ideç, quæ sunt quædam quasi exemplaria, quæ imitantur exemplata, &c. Alij formam definiunt sic. *Est actus constituens rem in aliquo esse specifico.* Arist. *2. pys. cap. 3. & 5. metaph. cap. 2.* & alibi sic formam definit. *Forma est ratio & quod quid erat esse*. Communis definitio est quam etiam tradunt N. Complut. hoc loco. *Forma est actus primus corporis*. Dicitur *actus* ad distinctionem materiæ, quæ est pura potentia vt neque sit actus, neque includat actum vt supra vidimus. Dicitur *actus primus* ad denotandum quod est actus substantialis, qui simul cum materia facit vnum per se in genere substantiæ. Dicitur *corporis*, idest materiæ corporalis, cum qua facit integrum corpus de genere substantiæ.

§. 2. *An forma sit actus simplex, communicabilis, & extensa, vbi alia curiosa.*

359. FVit quorumdam opinio quod forma substantialis, dempta anima rationali, est composita ex varijs partibus per se, eo modo proportionali, quo humanitas dicitur composita ex materia, & forma, cui postea aduenit subsistentia, & existentia. Hos refert D. Tho. *opusc. de formis q. 2. art. 1.* Alij volunt quod formæ materiales componantur ex quibusdam particulis eas constituentibus. Pro intelligentia difficultatis sciendum, quinque esse compositionum genera. Prima compositio est ex materia, & forma, & vocatur compositio physica. Secunda vocatur compositio metaphysica, & est ex genere, & differentia. Tertia est ex multis entibus in actu, vt est aceruus lapidum, tritici, &c. & ista est purè accidentalis, cui non multum absimilis est compositio ordinis, vt est exercitus, aliorumvè hominũ ordinatorum, vt sunt gregarij, collegij, conuentus, seu monasterij, &c. Quarta est vnio, seu compositio ex subiecto, & accidente vt ex pariete, & albedine. Quinta est compositio ex essentia, & existentia.

360. Certum est quod formæ subsistentes, quæ scilicet propriam habent subsistentiam, & existentiam, componuntur ex essentia, & subsistentia, vt est anima rationalis. Formæ autem materiales, quæ educuntur de potentia materiæ, cum non habeant propriam subsistentiam, sed subsistant per subsistentiam compositi, non dicuntur compositæ ex essentia, & existentia vel subsistentia. Certum etiam est quod componuntur formæ ex subiecto, & accidente, vt anima rationalis ex ipsa vt subiecto, & ex intellectu vt accidente. Non tamen habent compositionem ordinis. Neque compositionem ex genere, & differẽtia, quoniam genus sumitur à materia, quã excludit forma vt potè actus. Difficultas est an habeant compositionem ex illis particulis, &c. Communis sententia negat, & benè, nam aliàs forma non esset simplex

actus

actus contra Arist. 2. *de anima cap.* 1. 8. *metaph. cap.* 6. & alibi. Tum quia forma est primum principium, sed prima principia sunt simplicia, & non fiunt ex alijs ergo forma non potest componi ex illis particulis. Tum etiam quia si forma componeretur ex illis particulis, vel componeretur ex illis tanquam ex materia, & forma, & hoc non; nam aliàs forma esset compositum substantiale; vel componeretur ex illis aggregatis, & neque hoc, aliàs esset ens per accidens, vt aceruus lapidum.

361. Sed quæres 1. an forma sit actus purus? Resp. negatiuè, est quidem actus simplex, non actus purus, ad rationem enim actus simplicis requiritur quod excludat omnem potentialitatem; forma autem non excludit omnem potentialitatem, cum sit potentia ad subsistentiam,& existentiam. Ad rationem autem actus simplicis, sufficit quod excludat compositionem ex materia, & forma, ex genere, & differentia, & ex entibus in actu.

362. Quæres 2. an forma naturalis sit communicabilis? Resp. & dico formas naturales non esse communicabiles communicatione Logica, aut Metaphysica, eo modo quo superius communicatur inferiori, vt genus speciebus, & species indiuiduis, quia forma neque est genus, neque species, cum sit natura partialis, & incompleta, prædicabilia autem debent esse quædam tota, naturæ integræ, & completæ, vt in Logica diximus.

363. Quæres 3. an forma sit communicabilis communicatione physica? Pro intelligentia nota quod communicatio physica, alia est generica, vt animalis, alia specifica vt hominis, & alia indiuidualis, seu numerica, vt Petri. Loquendo de communicatione numerica, forma non est communicabilis, quod enim singulare est, est incommunicabile, hæc enim est natura singularis. Cæterum loquendo de communicatione generica, & specifica, forma secundum hos gradus communicabilis est. Hæc autem multiplicatio tanquam à principio sumitur à materia, nihil enim multiplicabile est nisi materiæ beneficio, vt alibi obseruauimus.

364. Quæres 4. an formę substantiales sint diuisibiles, & extensæ. Certum est quod secundum se non sunt extensę ac subinde diuisibiles, sed tantum ratione quantitatis, non tamen omnes, sed solum formæ inanimatæ, & animatæ animalium imperfectorum, vt in tract. de anima dicemus.

365. Quæres 5. an formæ substantiales sint per se mobiles? Resp. quod nō, quoniam omne quod per se mouetur, est per se diuisibile, vt tradit Arist. infra *lib.* 6. *cap.* 3. At formæ substantiales non sunt per se diuisibiles; ergo, &c. Moueri tamen possunt per accidens scilicet ad motum compositi; moto namque toto, necesse est moueri omnia quæ sunt in illo.

366. Quæres 6. an vna eademque forma numero, possit simul, eodemque tempore informare multas materias totales? Resp. negatiuè, quia magis dependet forma à materia, quam accidens à subiecto, sed non potest vnum, idemque accidens informare diuersa subiecta; ergo neque vna, eademque forma poterit informare plures materias totales. Maior patet, quia dependentia formæ à materia est essentialis, non dependentia accidentis à subiecto. Minor etiam patet, quoniam accidens indiuiduatur à subiecto, non potest autem à pluribus adæquatis indiuiduari. Dixi plures materias totales, nam de partialibus vt de carne, osse, sanguine, &c. nulla est difficultas.

367. Quæres 7. an vna eademque forma successiuè possit informare plures materias? Affirmabat Pythagoras, & omnes qui admittebant animarum transmigrationem. Cæterum veritas est non posse; vnde Arist. 1. *de anima cap.* 3. & 2. *cap.* 2. opinionem Pythagoræ tanquam inanem, & fabulosam reiecit. Tum quia accidens non potest migrare de subiecto in subiectum, ergo neque forma de materia in materiam. Vnitas namque formarum ab vnitate materiæ dependet, & formarum multiplicatio dependet à multiplicatione materiæ. Tum etiam quia sequeretur quod vna, eademque forma plu-

ries generaretur, quoties scilicet in diuersis materijs poneretur.

368. Dices, potest per diuinam potentiam accidens quod est in vno subiecto poni in alio, conseruando indiuiduationem ad prius subiectum, si enim accidens potest separari à suo subiecto, & manere separatum vt patet in Eucharistiæ Sacram. poterit etiam poni in alio subiecto, cõseruando indiuiduationem ad prius subiectum; ergo etiam poterit forma poni in alia materia, conseruando indiuiduationẽ ad propriam; quis enim neget quod non possit Deus ponere animam rationalem Petri, in materia quæ fuit Pauli, vt tamen ab ea non indiuiduetur. Resp. hunc casum admitti posse, sed nihil contra nos, quia tunc forma non ponetur in alia materia formaliter, & eam informando, sed quasi assistendo, de quo non disputamus. Quod etiam de formis materialibus dici potest.

369 Pro quo nota, quod licet naturaliter, & de potentia, ordinaria Dei non possit forma materialis separari à materia, & sic separata conseruari, cum pendeat à materia in fieri, esse, & conseruari. Tamen de potentia Dei absoluta potest, vt colligitur ex his quæ docet D. Tho. *3. p. quæst. 77. art. 2. & 4. contr. Gent. cap.*

370 Deus namque conseruat formam media materia tanquam causa extrinseca, licet enim materia sit causa intrinseca compositi, non tamen est causa intrinseca formæ, causas autem extrinsecas potest supplere Deus, vt patet in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento, vbi supplet concursum subiecti respectu accidentium. Neque ex hoc quod forma materialis separatur à materia fieret immaterialis vt vult Masius hoc loco, quia tunc non dependeret à materia. Hoc enim falsum est; licet enim non dependeret actu à materia, dependeret tamẽ aptitudine. Quare in Sacramento Eucharistiæ accidentia non sũt immaterialia, sed suam conseruant materialitatem per dependentiam aptitudinalem.

§. 3. *An formæ materiales educantur de potentia materiæ, & quid sit eductio ista.*

370. De formis materialibus procedit difficultas, nam de anima rationali certa res est non educi de potentia materiæ, sed fieri à Deo per creationẽ. Pro quo notandum 1. quod nihil potest ex alio educi nisi prius in eo inexistat, & quasi latitet. Notandum 2. quod potentia passiua qualis est potentia materiæ, est duplex, alia naturalis, & alia obedientialis; naturalis est illa quæ respicit potentiã actiuam naturalem, seu quæ respicit virtutem agentis naturalis ad producendam formam naturalem. Obedientialis verò est illa quæ respicit virtutem agentis superioris ad producendam, seu educendã formam v. g. lignum est in potentia obedientiali vt ex eo producatur cathedra. Quęrimus ergo an formę materiales educantur de potentia passiua naturali materiæ primæ.

371. Durandus *in 2. dist. 18. q. 2.* tres affert sententias. Prima est, quæ negat omnem eductionem, ac subinde generationem, sed solum vult quod formæ intantum dicantur produci, inquantum de occulto ad manifestum deducantur. Secunda sententia dicit quod omnis forma creatur, & nulla generatur. Tertia sententia docet quod in rebus humanis quatuor possunt considerari, 1. ipsum nihil, quod est negatio omnis entitatis. 2. purum possibile. 3. materia. 4. forma dicit ergo hæc sententia quod generatur aliquid naturaliter, inquantum purum possibile quod est in materia, trasmutatur in naturam formæ.

372. Quarta sententia fuit, aut saltẽ tribuitur Platoni ab Arist. *7. & 13. metaph.* quod nulla forma educatur de potentia materiæ, sed omnem esse à materia disiunctam, & separatam, & quod solæ imagines, & similitudines illarum existant in materia. Formas separatas vocabant Platonici ideas, & imagines, & similitudines illarum vocabant ideata. Ideæ per istos sunt immunes ab ortu, & interitu, at imagi-

imagines sunt ortui,& interitui subiectę.

373. Quinta sententia est Auicennæ 7. *metaph.* quem alij Philosophi antiqui sequuntur dicentes nullam formam educi de potentia materiæ, sed agentia naturalia tantum præparare materiam, formæ verò producuntur ab intelligentia, quam vocant Cholcodeam, & formarum datricem. Vnde quando equs v. g. generat equum, equs generans tantum pręparat materiam, at formam producit Cholcodea.

374. Vera, & communis sententia seq. concl. explicatur. *Formæ omnes excepta anima rationali educuntur de potentia materiæ.* Est sententia omnium Philosoforum, & Theologorum, videantur N. Complut. hoc loco;& cæteri expositores. Colligitur hæc conclusio ex illo Gen. *Germinet terra herbam virentem,& facientem semen, & lignum pomiferum.* Et Paulo post subditur. *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile.* &c. quæcumque producuntur ab agente naturali per virtutem à Deo concessam non creantur, sed generantur, aut educuntur, sed ex locis citatis res producuntur ab agente naturali, vt à terra, ab aqua, ex semine per virtutem illis à Deo concessam;ergo educuntur non quantum ad totum sed quantum ad formas.

175. Pro quo sciendum 1. ex D. Thoma 1. *part. q.* 15. *art.* 2. D. Bonau. *in* 2. *dist.* 18. *art.* 1. *q.* 2. *&* 3. Durando ibid. *q.* 2. Argentina *q.* 1. *art.* 2. Et ex alijs Theologis dari tres rationes rerum. Scilicet primordiales, obedientiales, & seminales. Rationes rerum primordiales sunt ideæ diuinæ, diuinaque exemplaria, ad quorum similitudinem Deus res producit ad extra. Rationes obedientiales sunt potentię creaturarum passiuæ ex quibus Deus facit quicquid vult, seu quod nullam implicat contradictionem. Rationes seminales sunt potentiæ tum passiuæ, tum actiuæ creaturarum, ex quibus res ortum habent, vt ex semine oritur homo, ex terra, & calore solis generantur plantæ. Has rationes seminales admittũt omnes auctore D. Aug. 3. *de Trinit. cap.* 8. *de Gen. ad litt. libro* 4. *cap.* 24. *& lib.* 6. *cap.* 10. *&* 18.

376. Sciendum 2. quod vt cognoscamus quænam formæ creentur, quænam verò educantur, attendendum est, an formæ per se subsistant, an non, si per se subsistant, creantur, vt patet de anima rationali, quæ ob id potest separata manere, agentia autem naturalia nequeunt formas producere subsistentes, vt patet. Quod si per se non subsistant, producuntur per rationes seminales,& sic continentur in potentia tum actiua, tum passiua causarum naturalium, & sic necesse est extrahi de potentia materiæ, & quasi foras emitti, quasi in ea essent latitantes, clausæ & occultæ.

377. Hinc Aristoteles *lib.* 2. *de generat. animalium,* vult quod sola anima rationalis de foris veniat, & non fiat per seminales rationes, vt fiunt aliæ formæ substantiales, sic enim fatur. *Restat igitur vt mens sola,* sic enim vocat animam rationalem, *extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit. Nihil enim eius actione communicat actio corporalis.* Vbi vt vides ideo vult quod anima rationalis non educatur de potentia materiæ, sed de foris veniat, quia nihil cum eius actione communicat actio corporalis, quasi dicat, quod sola illa forma educitur de potentia materiæ quæ habet actionem à materia dependentem; sola autem anima rationalis quippe mens, habet actionem à materia independentem, in materia non immersam.

378. Ex quibus probatur concl. nam illæ formæ educuntur de potentia materiæ quæ fiunt per rationes seminales; sed omnes formæ materiales sunt huiusmodi, ergo, &c. Tum quia si formæ materiales non educerentur, sed venirent de foris, vt anima rationalis, deberent habere aliquam actionem in materia non immersã, & deberent esse per se subsistẽtes; nõ sunt huiusmodi, ergo non veniunt de foris, sed de potentia materiæ educuntur.

379. Maior difficultas est quid sit ista eductio; nam aliqui existimant formã educi de potentia materiæ, esse materiam actiuè cõcurrere ad productionem formę,

sed hæc sententia falsa est, quoniam materia non est actiua, sed pura potentia passiua. Alij quos refert Soto *q.* 7. *art.* 2. putant formam educi, esse eam produci in materia disposita certis dispositionibus ad formæ receptionem ordinatis; quod si illis dicas, quod etiam animæ rationali hoc conuenit; respondēt quod materia nō est ex rei natura disposita ad animæ rationalis receptionem, sed ex quodam pacto quod Deus pepigit de animę rationalis creatione, quoties in materia essent tales dispositiones. Hanc solutionem, vt Philosopho indignam reijcit Soto loco citato, quia non minus requiritur naturalis dispositio ad receptionem animæ rationalis in materia, quam ad receptionem aliarum formarum, nam materia prima secundum se dicit esse essentialiter potentiam ad quamcumque formam substantialem quam recipit, ergo non minus ad vnam, quam ad aliam recipiendam debet esse disposita pro conditione formæ, non enim omnes eandem requirunt dispositionem. Tum quia si in materia prima non antecederent naturales dispositiones pro rationali anima recipienda, sequeretur quod hominis generatio non esset naturalis; hoc est falsum, ergo &c. homo enim quando generat hominem licet non attingat productionem animę, attingit tamen vnionem illius cum materia ex vi præcedentium dispositionum, quod si dispositiones non essent naturales, attactio illius vnionis non esset naturalis, &c.

380. Alij dicunt quod formam educi de potentia materiæ nil aliud sit quam agens attingere productionem formæ, illiusque vnionem cum materia; sed iste modus dicendi magis explicat quid sit formam produci virtute agentis naturalis, quam quid sit formam educi de potentia materiæ. D. Thomas 1. *p. q.* 90. *art.* 2. *ad* 2. dicit quod formam educi de potentia materiæ est formam fieri actu quæ prius erat in potentia. Sicut enim rem educi de potentia actiua agentis, est fieri actu quod prius erat in potentia agentis, ita educi de potentia passiua materiæ, est fieri actu, quod prius erat in potentia; vna quæque namque causa continet suū effectum eo modo quo est causa: efficiens continet in virtute productiua, & passiua in virtute receptiua.

381. Modum loquendi D. Thomæ magis explicat Caiet. ibidem dicens quod formam educi de potentia materiæ est formam fieri dependenter à materia, vt scilicet fiat ex vi actionis transmutatiuæ materiæ. Vnde licet sit necessarium quod forma fiat depēdenter à materia, & quod fiat eadem actione, qua fit compositum, non tamen hoc sufficit, sed vlterius requiritur vt fiat ex vi actionis transmutatiuæ materiæ, ratione cuius materia quæ erat sub vna forma, postea sit sub alia. Et ratio videtur clara, nam formæ elementorum à principio, & formæ corporum cęlestium, cum sint corporeę fuerunt factæ dependenter à materia, & per eandē actionem per quam fuerunt facta composita quorum sunt formæ, & tamen non fuerunt eductæ de potentia materiæ, cum materia non præextiterit, sed fuerunt cōcreatæ; ergo necessario ad eductionem requiritur materiæ trasmutatio.

382. Igitur omnis forma naturalis excepta anima rationali, de qua dicemus §. sequenti conproducitur ad productionem compositi, ita vt si compositum fiat per creationem, forma concreetur: si verò per generationem, congeneretur. Hoc probat D. Tho. 1. *p. q.* 90. *art.* 2. quia fieri est via ad esse; ergo vt competit alicui esse, ita competit fieri, ergo cum sola anima rationalis sit, & subsistat, aliæ verò nec propriè sint, nec subsistant, sed sint id quo totum compositum est, sequitur sola anima rationalis per se fit, aliæ verò consiunt, seu comproducuntur ad productionem compositorum. Quare hoc discrimen intercedit inter generationem hominis, & productionem cuiuscumque alterius rei naturalis, quod in generatione aliarum rerum, agens naturale vnica actione generat totum compositum, attingendo non solum vnionem formæ cum materia, sed etiam formæ productionem. At in generatione hominis generans attingit solum vnionem animæ cum materia,

ria, anima autem fit à Deo per actionem distinctam scilicet per creationem. Attingit autem homo vnionem animæ cum materia medijs dispositionibus, &c.

383. Ex dictis infertur 1. quod si Deus modo crearet aliquod compositum naturale, forma illius non educeretur de potentia materiæ, licet eius forma talis esset naturæ, vt secundum se posset educi. Quod si ante productionem formæ saltem pro aliquo priori supponeretur materia cum potentia ad illam, tunc forma posset educi, virtute agentis naturalis, quoniam licet in hoc casu non fiat formalis materiæ transmutatio, cum non supponatur prius sub alia forma, tamen fit quædam virtualis transmutatio virtute dispositionum subiectarum in quantitate; quæ virtualis transmutatio sufficit in casu per accidens, & supponens miraculū, vt in Sacramento Eucharistiæ contingit, vbi agens naturale introducit dispositiones v. g. ad formam vermis, quæ recipiuntur in quantitate, & in eo instanti in quo fieret corruptio formæ panis si adesset, & fieret generatio formæ vermis. Deus conuertit quantitatem in materiam primam, ex qua agens naturale in eodem instanti educit formam vermis.

384. Infertur 2. formas elementorū in prima productione, & formas Cœlorū non fuisse eductas, sed concreatas, quia non fuerunt productæ ex vi actionis trāsmutatiuæ formalis, quia materia non fuit præsupposita sub alia forma; neque fuerunt productæ ex vi actionis transmutatiuæ virtualis, vt in casu corruptionis Eucaristiæ, quia non fuit præsupposita quātitas, aut aliquid aliud in quo reciperētur dispositiones agentis naturalis petentes, & exigentes talem formam, ac si fuisset præsupposita materia sub alia forma.

385. Sed quæres 1. an formæ accidentales educantur de potentia materiæ? Resp. quod accidentia, quæ immediatè sequuntur formam, vt sunt in anima rationali intellectus, & voluntas concreantur ad creationem animę. At accidentia quæ immediatè subiectantur in composito, & petunt fieri, vel fiunt cum eodem composito, educuntur de potentia materiæ, non primò, & per se, sed ratione alterius cum quo simul comproducuntur. Cæterum accidentia quæ fiunt per se, vt calor qui fit per alterationem, & cætera huiusmodi accidentia deducuntur de potentia materiæ secundæ, scilicet compositi, cum fiant ex vi actionis transmutatiuæ totius compositi. Accidentia supernaturalia vt sunt virtutes infusæ, & habitus infusi, educūtur de potentia obedientiali animæ vel proximè, & vt quod, vt gratia quæ immediatè subiectatur in anima, vel remotè vt habitus qui immediatè sunt in intellectu, & voluntate, qui immediatè educuntur ab illis potentijs. Habitus acquisiti educuntur de potentia obedientiali suorum subiectorum.

386. Quæres 2. an formæ artefactæ educantur de potentia materiæ in quam introducuntur? Resp. quod formæ artefactæ educuntur de potentia obedientiali compositi, quod est illarum materia, non tamen educuntur ab agente naturali, cum non sint in potentia naturali materiæ, sed ab agente ordinis superioris, scilicet ab artifice.

§.4. *An anima rationalis educatur de potentia materiæ.*

387. HAEc difficultas iam ferè constat ex dictis §. precedenti. Tamen quià contra hanc veritatem, quod anima rationalis non educatur, sed à Deo immediatè creetur, sunt aliqua non leuia argumenta, ideo separatim eam proponimus. Antiquorum Philosophorum delirium de animarum transmigratione suscitauit, temperauitque Tertullianus teste D. Aug. *in lib. de hæres. statim à principio*, quē secuti sunt Apolinaris, & Luciferiani apud Alphonsum à Castro *lib. de hæres. verb. anima*, de qua re fuit aliquando anceps S. P. Aug. vt constat ex eius epist. ad D. Hieron. ad quem ex Aphrica misit virum doctissimum Paulum Orosium, pro hac re scienda, &c. Rem autem sic explicabant, vt quemadmodum ex semine Patris corpus filij propagatur, ita ex eodem semine ab

anima

anima Patris, anima filij orirerur. Quocirca in femine duas ponebant facultates, vnam transfmutandi materiam, & ex ea efformandi corpus filij; aliam quę ex materia iam transfmutata, & pręparata, produceret animam.

388. Veritas Catholica feq. concl. explicatur. *Anima rationalis non eft ex traduce, neque educitur de potentia materiæ, fed à Deo creatur*. Hanc concl. profirentur Sancti Patres. D. Hieron. *in epift. ad Pamachium, & lib. 2. apolog. aduerf. Rufinum*. D. Aug. *in epift. ad Hieron.* D. Leo *epift. ad Torebium*. D. Tho. 2. *contra Gent. cap. 86. & 1. p. q. 118. art. 2.* Scholaftici *in 2. dift. 18.* & omnes Theologi, & Philofophi hoc loco. Colligitur ex illo Gen. *Infpirauit Deus in faciem eius fpiritum vitę, & factus eft homo in animam viuentem*, ex quo habetur quod anima rationalis venit de foris, fcilicet à Deo per creationem. Ratio conftat ex dictis in præcedentibus, quoniam illa forma fit per eductionem, quæ dependet à materia in effe, fieri, & conferuari, fed anima rationalis non eft huiufmodi, cum maneat feparata; ergo, &c. Tum quia vt *n. 376.* dicebamus fignum euidens quod forma non educitur eft quando habet propriam fubfiftentiam, & per confequens fubfiftit feparata à materia; huiufmodi eft anima; ergo, &c. Tum etiam quia fignũ quod forma non eft educta de potentia materiæ eft quando habet aliquas operationes eleuatas fupra materiam; anima namque quæ eft educta de potentia materiæ in fuis operationibus fapit conditionẽ materiæ; fed anima rationalis habet aliquas operationes eleuatas fupra materiã, quæ non fapiunt conditionem materiæ; ergo, &c. Hæc minor probatur, nam anima rationalis intelligit vniuerfalia, feu naturas feparatas à conditionibus indiuiduãtibus, feu materialibus; materia namque eft radix indiuiduationis, & omnium conditionum indiuiduantium, à quibus abftrahit intellectus, nec intelligit fingularia, feu indiuidua nifi fecundariò, cum eius obiectum etiam pro hoc ftatu abftrahat à conditionibus materialibus, feu indiuiduantibus, vt fupra de primo cognito intellectus vidimus. Soluuntur argumenta in contrarium.

389. Primum argum. Si anima rationalis non effet educta de potentia materiæ fequeretur quod generatio hominis non effet naturalis; hoc eft falfum; ergo, &c. Sequela probatur, nam illa generatio non eft naturalis, cuius terminus non eft naturalis, fed fi anima rationalis non educeretur, non effet terminus naturalis generationis naturalis; ergo, &c. Minor oftenditur, quia ille eft terminus generationis naturalis, qui per eam producitur, fed anima rationalis non producitur per generationem naturalem, cum non educatur, fed à Deo immediatè creetur; ergo, &c. Refp. negando maiorem. Ad probationem dico, quod anima rationalis eft terminus naturalis, non quidem per naturam productus, fed per naturam vnitus, & fic licet agens naturale non producat animam, eam tamen vnit materiæ medijs difpofitionibus & hoc eft fufficiens vt generatio hominis fit naturalis, & vt homo generet fibi fimilem, de quo nu. fequenti.

390. Secundum argum. Si anima rationalis non educeretur de potentia materiæ, fequeretur quod homo non generaret fibi fimile, hoc eft falfum; ergo, &c. fequela probatur, nam fimilitudo generantis, & geniti non attenditur in materia, fed in forma; materia namque eft communis; non forma; ergo fi generans non producit formam, non generabit fibi fimile. Refp. negando maiorem; ad probationem dico, quod fimilitudo attenditur quidem in forma non vt producta, fed vt communicata, & vnita materiæ; homo ergo dicitur generare fibi fimile, qui producit fibi fimile, fcilicet alium hominem, ad quod fufficit, quod animam à Deo creatam in virtute difpofitionum materiæ vniat, hominemque producat.

391. Tertium argum. quoniam qui producit vltimam difpofitionem ad formã producit eandem formam, educendo eam de potentia materiæ; fed homo producit vltimam difpofitionem ad introducendam formam rationalem in materia, ergo eam producit. Minor nota eft. Maior eft cõ-

mune

mune axioma Philosophorum. Resp. distinguendo maiorem. Qui producit vltimam dispositionem ad formam producit eandem formam, quando forma est eiusdem ordinis cum dispositionibus, secus non. In nostro autem casu anima rationalis non est eiusdem ordinis cum dispositionibus, nam istæ sunt materiales, & omnino immersæ in materia, non anima rationalis, vt ex nostris rationibus constat. Vel dicas quod axioma illud est verum quando dispositiones disponunt tam ad esse formæ, quam ad vnionem, secus quando solum disponunt ad vnionem, non ad esse formæ, vt in nostro casu contingit.

392. Quartum argum. nam omnis terminus intrinsecus generationis habet esse per illam; sed anima rationalis est terminus intrinsecus generationis humanæ, ergo habet esse per illam, ac proinde educetur de potentia materiæ. Resp. distinguendo maiorem. Terminus intrinsecus generationis tam quoad esse, quam quoad vnionem habet esse per illam, conceditur; terminus intrinsecus generationis solum quoad vnionem, seu communicationem, habet esse per illam, negatur. Anima autem rationalis solùm est terminus generationis, vt communicata, seu vt vnita, non secundum se, & quoad esse.

§.5. *Resoluuntur aliquæ difficultates de formis.*

393. Prima difficultas est an formæ intentionales educantur de potentia materiæ, seu subiecti? Partem negantem tenet Soncinas *7. metaph. q.* 8. quod etiam dicit de lumine quo aer illuminatur à sole, cęterisque astris. Communis sententia est quod dictę species intentionales educantur de potentia subiecti, siue medij, vel potentiæ, & idem dicendum est de lumine; nam tam species, quam lumen non possunt transire de subiecto in subiectum. Ratio est, quia dependent in fieri, & conseruari à subiecto, non enim possunt venire de foris, vt anima rationalis, aliàs crearentur. Nonnulla difficultas est à quo agente naturali educantur illæ species; nullum enim videtur agens naturale in cuius potentia actiua contineantur. Resp. contineri in virtute actiua alicuius intelligentiæ, & sic educi de potentia subiecti ex virtute intelligentiæ ad quam pertinet, vel medium, vel subiectum, seu potentia. Tamen cum istæ species sint minimæ entitatis educuntur cum minima subiecti transmutatione.

394. Sed obijcies 1. nam forma quæ educitur de potentia subiecti potest in ea conseruari causa producente amota, vt cõseruatur calor in ligno, igne amoto; sed species non conseruantur amota causa, vt colore amoto pereunt illius species; ergo, &c. Resp. negando maiorem vniuersaliter; nam quando res est minimæ entitatis, perit amota illius causa, vt contingit in speciebus nisi aliunde conseruentur in potentijs.

395. Obijcies 2. nam duo, aut plura accidentia solo numero distincta non possunt educi ab eodem subiecto in quo subiectantur; ergo in aere, v. g. non possunt esse species duarum albedinum solo numero distinctarum, ac proinde non possunt ab eodem aere educi. Resp. 1. quod species non indiuiduãtur à subiecto à quo educuntur, & in quo subiectantur, sed indiuiduantur ab obiecto quod repręsentant, cum enim sint in genere repręsentatiuo debent à re repręsentata indiuiduari. Resp. 2. quod species duarum albedinum solo numero distinctarum nõ distinguuntur solo numero, sed etiam specie, quia species albedinis A. ita hanc repræsentat, ac si esset illa sola, & vt est reduplicatiuè huius, quod est distingui specie, plura autem accidentia specie distincta possunt esse in eodem subiecto.

396. Secunda difficultas, an possint duæ, aut plures formæ substantiales non subordinatæ esse simul in eadem materia? & quid de non subordinatis? Formæ subordinatæ dicuntur illæ, quarum vna ab alia dependet in operatione, vt sunt in sententia Scoti forma corporeitatis, & anima; anima namque supponit formam corporeitatis, & in sententia aliorum sunt formæ partiales, vt forma ossis, nerui, &c. quæ simul

cum

cum anima informant, per suos auctores, eandem materiam. Formæ non subordinatæ dicuntur illæ, quæ ita sunt completę, vt non egeant se inuicem ad aliquam operationem, nec vna alteram supponit tanquam subiectum, aut constitutiuum sui subiecti.

397. De hac re prima sententia est, quod formæ subordinatę de facto sunt in eadem materia, sic tenent omnes illi, qui admittunt formam corporeitatis, & formas substantiales partiales, quæ vel supponunt formam totalem, vel supponuntur ab illa. Secunda sententia est, quod formæ non subordinatæ vt forma leonis, & bouis naturaliter possunt esse in eadem materia. Sic tenet probabiliter Ariaga *disp.3.n.*101. Tertia sententia tenet id fieri non posse naturaliter, benè tamen supernaturaliter. Sic Gregor. *in* 1. *dist.* 12. Suarez *disp.* 15. *metaph. sect.* 10. Hurtad. *hic disp.* 4. *sect.*3. Sghemma *hic digressione* 7. Mastrius *disp.*5 *art.*2. Pontius *hic lib.*1. *disp.*4. *q.*3. *n.*46. & alij.

398. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Neque duæ formæ subordinatæ, neque non subordinatæ possunt simul informare vnam, eandemque materiam.* Sic S.Doctor, & Caietanus quos referunt, & sequuntur N.Complut. hic *disp.* 4. *q.* 6. quibus addo ex Scoti discipulis Aretinum, & Fuentem hoc loco, & ex alijs Vasquez *de incarnat. disp.*24. Lorcam *disp.*23. aliosque.

399. Probatur 1. nam si duæ formæ substantiales siue subordinatæ, siue non subordinatæ possent simul informare vnā, eandemque materiam, sequeretur quod expulsio formæ præcedentis non esset effectus formalis formæ nouæ; hoc est falsum; ergo, &c. sequela patet, quoniam vna forma non aliter expellit aliam, quam per sui introductionem, ac proinde quam formaliter. Minor probatur, quia Deus non potest supplere effectum formalem, cum inuoluat imperfectionem; ergo, &c.

400. Occurrunt aduersarij, quod licet Deus non possit supplere, aut impedire effectum formalem primarium formæ, potest tamen impedire effectum secundarium, qui est expulsio formæ præcedentis. Sed contra, nam ideo Deus non potest impedire effectum primarium formæ, quia non potest supplere talem effectum sine forma non enim potest Deum informare materiā; forma namque non aliter causat suum effectum formalem primarium nisi per dationem sui; sed neque potest sine forma impedire effectum formalem secundariū, quando causatur in genere causæ formalis, ergo, &c.

401. Nec refert si dicas posse Deum expellere formam à materia absque introductione alterius per solam subtractionem concursus conseruatiui quo formam conseruet. Nam contra est 1. quia forma materialis dependet in suo fieri, & conseruari non solùm à concursu Dei, sed etiam à materia, in genere causæ materialis; sed Deus nequit supplere genus causæ materialis; ergo, &c. & sic cum forma dependeat à materia tanquam à subiecto, quod sine forma esse non potest; nisi hæc dependentia suppleatur ab alia forma, illa prior non expelletur; nec potest Deus tunc cessare à conseruatione formæ, cum materiæ naturalis, & essentialis exigentia oppositum reposcat. 2. quia dato quod forma præcedens expelleretur per cessationē diuini concursus, tunc forma noua eam non expelleret, cum iam expulsam inueniret, quod si eam inueniat, formaliter expellet, quia licet ista expulsio sit effectus secundarius, est tamen valde intimus, & priuatiuus, non positiuus, qui aliquando impeditur, vt est extensio quantitatis in ordine ad locum.

402. Probatur 2. nam si semel per diuinam potentiam possunt duæ formæ substantiales esse in eadem materia, cum non sit maior ratio de istis, quam de illis, possent simul esse forma viuēs, & forma mortua, seu forma cadaueris; hoc implicat; ergo, & illud. Minor probatur, nam forma cadaueris, & forma viua se mutuo excludunt, sicut esse viuum, & esse mortuum.

403. Occurrit Pontius loco citato, cōcedendo maiorem, & negando minorem, quoniam forma cadaueris non dicit necessariò priuationem vitæ, & sic per Diuinam potentiam potest esse simul cum forma viua,

viua, scilicet cum anima. Sed contra, nam implicat concipere cadauer, & non concipere corpus vita priuatum; & forma cadaueris non succedit nisi ad absentiam formæ viuæ, aliàs lapis posset dici cadauer, contra communem sensum loquentium, maximè quando ad formam lapidis succedit forma metalli.

404. Probatur 3. nam si in homine ponerentur duæ animæ rationales, vel vna vellet quod vellet alia, vel vna posset velle vnum, & alia oppositum, seu aliud; neutrū dici potest; ergo, &c. Maior nota est, cum enim tunc essent duo homines, haberent duas voluntates, & sic vel semper conuenirent, vel discordarent. Minor probatur, quia si vna anima vellet semper quod vult alia, non liberè vellet. Si vna vellet oppositum alterius, vt si vna vellet ambulare, & alia non: si vna vellet audire sacrum, & alia non: si vna peccaret, & alia non; si vna damnaretur, & alia non; sequeretur, quod corpus vt informatur ab vna anima in resurrectione esset gloriosum; & vt informatur ab alia, esset damnatum, &c.

405. Respondent aduersarij, quod in illo casu volente vno homine, alter posset nolle, aut velle oppositum. Et tunc si vnus esset maioris virtutis, & vellet ambulare, verè ambularet cōtra voluntatem alterius. Quod si essent æqualis virtutis non poneretur ambulatio, quia vnius volitio non esset sufficiens ad ponendam ambulationem ob resistentiam æqualem alterius. Sed cōtra quia non satisfaciunt ad illud quod dicebamus de corpore illarum duarum animarum, in casu quo vna damnaretur, & alia saluaretur.

406. Probatur 4. nam sequeretur, quod materia hominis posset simul informari anima bouis, & sic idem corpus esset simul homo, & bos, quod videtur absurdū, nam anima hominis alias, & diuersas requirit dispositiones, & organa ab anima bouis. Occurrit Pontius negando sequelā quia in sua conclusione non loquitur de formis requirentibus diuersa subiecta, diuersasque dispositiones, sed de formis, quę possunt naturaliter sibi inuicem succedere in eodem subiecto. Sed contra, nam non minus possunt sibi inuicem succedere duæ formæ hominis, & bouis, ac duæ animæ rationales. Imò facilius naturaliter sibi succedunt in eadem materia anima hominis, & bouis quam duę animæ rationales, vt consideranti patebit.

§.6. *An vna forma substantialis possit simul informare duas materias.*

407. Aliqui inter quos est Pōtius hoc loco *disp.* 4. *q.* 4. *n.* 63. tenent quod sicut possunt per diuinam potentiā plures formæ informare eandem materiam ita potest vna, eademque forma informare plures materias, non solum partiales, sed etiam totales. Quod possit vna forma informare plures materias partiales separatas, seu discontinuas inadæquatas, quas continuatas posset informare probat Mastrius *disp.* 5. *q.* 7. exemplo D. Dionys. Areopagitę, qui dicitur suum caput abscissū gestasse, & eodē prædicasse populis, quod facere nequiuisset, nisi anima simul in capite, & reliquo corpore fuisset, & hoc probabile mihi videtur, maximè quia non desunt qui velint, quod de facto anima informet partes discontinuas in eodem corpore, vt est sanguis currens per venas, qui videtur discontinuus à reliquis partibus, & tamen secundum communiorem sententiā informatur anima rationali. Idem dicunt de spiritibus, quod scilicet anima informētur; & tamen citissimè mouentur per corpus, nec videtur credibile, quod in tali motu semper maneant partibus vnitis per quas tam cito mouentur. Igitur sicut Angelus potest esse pręsens duobus loci partibus discontinuis, intra tamen sphæram suæ actiuitatis contentis, ita etiam anima poterit informare duas partes inadæquatas saltem per diuinam potentiam.

408. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Non potest per diuinam potentiam vna forma informare plures materias adæquatas.* Sic tenent N. Complut. hoc loco, Mastrius loco citato. Suarez vbi supra §. pręcedenti, & alij communiter. Probant hanc conclusionem N. Complut. nam forma naturaliter non potest informa-

re plures materias adæquatas;ergo neque supernaturaliter nisi aliquid addatur per quod possit; sed nihil addi potest, quod enim adderetur esset forma, ac proinde non excederet virtutem naturalem formę.

409 Occurrit Pontius, quod tunc adderetur nouus, aut maior concursus, & nouus terminus, scilicet noua vnio cum secunda materia. Sed contra nam id quod addi debet, oportet quod sit aliquid pertinens ad rationem formæ; forma namque naturaliter non potest informare nisi vnam materiam, ergo vt informet duas requiritur noua virtus informatiua, nouus autem, aut maior concursus, & noua vnio non sunt noua virtus informatiua.

410. Probāt alij eandem concl. quia sequeretur quod forma esset infinitæ virtutis, quia qua ratione posset informare duas, posset etiam informare infinitas si darentur. Respondet Pontius loco citato *n.* 67. negando sequelam, quia non arguit maiorem perfectionem informare plures materias ac vnam, & quod si arguat maiorem perfectionem, non poterit informare infinitas materias, sed tantum certum numerum. Sed neutrum placet; non primum, quoniam negari non potest quin sit perfectio formæ, informare, ac proinde quanto plures formas informat, tanto magis forma exerit suam perfectionem. Neque secundum quoniam gratis dicitur, quod debeat assignari certus materiarum numerus, vltra quem non possit forma se extendere, cum per illum auctorem æquè respiciat duas, ac plures, nec sit maior ratio de his, quam de illis.

§. 7. *An Deus eodem concursu quo conseruat animam rationalem vnitam materia, eam conseruat separatam, & quid de alijs formis si per diuinam potentiam separentur.*

411. Aliqui putant quod anima rationalis in statu separationis non conseruetur eodem cōcursu quo conseruatur vnita materiæ, imò quod illi aliquis modus superaddatur, quo sit per se, & vocant modum perseitatis. Nihilominus communis Thomistarum, aliorumq; Philosophorum sententia est, quod anima nec nouo Dei concursu, nec aliquo modo perseitatis indigeat, aliove quouis modo. Ratio clara est, quoniam anima rationalis habet propriam substantiam, qua per se separata subsistat, ac proinde non indiget alio modo quo per se subsistat. Neque etiam indiget nouo, aut maiori Dei concursu, vt maneat separata, cum sit independens à materia in omni genere influentis; & sic cum non dependeat neque in fieri, neque in conseruari à materia, vt conseruetur separata, sibi sufficiet ille idem concursus qui sibi sufficiebat dum materiam informabat, & sufficit continuatio prioris concursus Dei, aliàs aliquo modo, aliquouè influxu dependeret à materia.

412. Maior difficultas est de formis quæ de potentia materiæ educuntur, ab eaque dependent, an ad hoc vt per diuinam potentiam maneant separatæ a materia indigeant nouo, maioriue concursu, an sufficiat continuatio præcedentis, & an rursus debeat superaddi aliquis modus perseitatis? Aliqui volunt quod debeat superaddi nouus cōcursus, aut prior debeat fieri maior. Alij dicunt quod sufficiat continuatio prioris concursus, debeat tamen superaddi nouus modus perseitatis. Alij etiam volunt quod nec nouus concursus, aut maior, nec nouus modus perseitatis requiratur, sed sufficiat manutentia Dei, quem modum dicendi sequuti sumus *de Euchar. disp.* 11. *q.* 3. quoad accidentia, peracta consecratione. Cæterum illum modū dicendi quem ibi tenuimus quoad accidentia Eucharistica, nō possumus tenere quoad formas materiales à materia eductas, in casu quo Deus eas separaret à materia, & separatas conseruaret. Ratio discriminis est quia accidentia habent propriam subsistentiam qua separata possunt esse, destructa inhærentia. Cæterum dictæ formæ non habent propriam subsistentiam, sed subsistunt per subsistentiam totius, seu compositi, ac proinde si separentur, debet superaddi modus

modus perseitatis. Vnde magis dependent quantum ad hoc formæ eductæ à materia, quam accidentia à subiecto; ista namque non sunt essentialiter pars, bene tamen formæ dictæ. Tum quia modus perseitatis est substantialis,ac proinde potest conuenire substantiæ, non accidentibus, cum modus debeat proportionari rei cuius est modus: illa autem subsistentia quam habent accidentia est suus modus perseitatis. Igitur adhoc vt dictæ formæ per diuinam potentiã possint manere separatæ à materia sufficit continuatio concursus quo conseruabantur in materia,& additio noui modi perseitatis substantialis.

413. Sed obijcies 1. quoniam si concursus qui est sufficiens ad conseruandas formas materiales in materia, esset etiam sufficiens ad eas conseruãdas extra illam, & è contra; sed hoc est falsum; ergo, &c. Minor probatur, nã inde sequeretur quod dictæ formæ dependerent à solo agente in fieri,& conseruari,& non à materia,quod est falsum. Resp. quod vltra continuationem concursus requiritur additio modi perseitatis qui supplet dependentiam formæ à materia quoad conseruari.

414. Obijcies 2. nam concursus quo Deus conseruat formam in subiecto, est volitio qua vult formam dependere à subiecto,& concursus quo conseruat formã extra subiectum est volitio qua vult formam non dependere à subiecto, sed iste concursus est distinctus à præcedenti, & maior illo, cum sit quid maius velle formam non dependere, cum ex sui natura dependeat,ergo,&c. Resp. quod isti concursus quoad rationem concursus sunt prorsus idem, licet secundus diuersificetur à primo quod inferat modũ perseitatis, non ille primus,eo namque ipso quod Deus vult formam conseruari sine subiecto debet illi concedere modum perseitatis quo materiæ concursus suppleatur.

DVBIVM X.

De naturali composito §. 1. *an materia sit de essentia compositi substantialis.*

415. Averroes 7. *metaphy. tex.* 21. Iandunus *ibid. q.* 12. & alij putant materiam non esse de quidditate compositi,sed solum concurrere ad ipsius constitutionem tanquam vehiculum formæ. Durand. *in* 4. *dist.* 44. *q.* 1. tenet quod materia in communi sit de essentia compositi in communi,at materia in particulari non est de essentia cõpositi in particulari. Durandũ sequitur Fuentes *hic q.* 2. *diffic.* 5. *art.* 1. *n.* 69. Magister sent. *in* 4. *dist.* 44. putat quod ad essentiã hominis v.g. sola ea materia pertineat quæ habetur in generatione à parẽtibus, non illa quę successiuè adquiritur per nutritionẽ.

416. Communis,& vera sententia sequentibus concl. explicatur. Prima concl. *Nõ solum materia in communi,sed etiam in particulari est de essentia compositi substãtialis.* Sic tenet D. Tho. *p. p. q.* 75. Scotus *in* 3. *dist.* 22. *q.* 1. & omnes illorum discipuli, videri possunt N. Complut. *hic disp.* 6. *q.* 1. Auersa *q.* 19. *sect.* 4. Amicus *tract.* 6. *q.* 6. & alij communiter hoc loco. Citant Complut. testimonium D. Athanasij in simbolo, & S. P. Aug. Ratio est euidẽs quoniam de essentia cõpositi vt talis, sunt partes componentes, quæ sunt essentialiter partes,sed tam materia quam forma sunt partes componentes, & sunt essentialiter partes, ergo, &c. Non enim minus est pars compositi substantialis forma, quam materia. Nec valet quod compositum includat materiam vt vehiculũ formæ, nam ex vehiculo, & re vecta non fit compositum substantiale.

417. Deinde sic arguo directè contra Durandum. nam sicut se habet materia in communi ad compositum in cõmuni, ita materia particulatis ad compositum particulare; ergo si materia in communi est de essentia compositi in communi, ita materia particularis erit de

de essentia compositi particularis. Tum quia ideo materia in communi est de essentia compositi in communi, quia compositum in communi componitur ex materia in communi, sed compositum in particulari componitur ex materia in particulari, ergo, &c. Tum etiam quia etiam forma particularis est de essentia compositi in particulari, ergo etiam materia in particulari erit de essentia compositi in particulari.

418. Sed obijcies 1. nam Aristoteles frequenter vocat formam *quod quid est rei, tota essentia rei, &c.* materiam dicit esse *extra definitionem rei*; ergo sola forma non materia pertinet ad essentiam rei, seu compositi. Respond. quod ideo Aristoteles vocat formam quod quid est rei, & materiam extra essentiam rei, quia à materia secundum se, cum nullum habeat actum, non sumitur essentia rei, seu ratio specifica, hæc enim cum sit actus. sumitur ab actu, loquendo remotè, proximè tamen sumitur à toto composito vt diximus in Logica.

419. Obijcies 2. nam homo, & equus distinguuntur essentialiter, sed hæc distinctio non est in materia, cum sit eiusdem rationis in illis; ergo solum distinguuntur essentialiter in forma, & sic sola forma est de essentia rei. Resp. concedẽdo maiorem, & negando minorem, licet enim à materia secundum se non sumatur distinctio, sumitur tamen etiam ab ea, vt est pars compositi; trahitur namque materia per formam ad speciem eiusdem formæ; & sic species proximè sumitur à toto composito, vt num. præcedenti dicebamus.

420. Obijcies 3. materia artefactorum est de essentia ipsorum, sed sola forma, sicut sola forma est de essentia concretorum accidentalium, vnde dicebat Arist. quod *nomen albi nisi qualitatem nihil significat*; ergo etiam de essentia concretorum essentialium erit sola forma. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. Ratio discriminis est quod artefacta, & concreta accidentalia cum nõ faciant vnum per se, sed tantum per accidens, non possunt in recto, & essentialiter importare vtramque partem, sed potiorem, scilicet formam in recto, & subiectum in obliquo. Cæterum concreta substantialia cum faciant vnum per se, debent vtramque partem in recto, & essentialiter importare, vt diximus in Logica.

421. Obijcies 4. quoniam si materia esset de essentia compositi v.g. hominis, aut equi sequeretur quod non esset idem numero homo in principio vitæ, & in fine, præsertim si diu viuat; sed hoc est falsum; ergo licet materia sit vt sic, & in communi de essentia compositi in communi non tamen materia particularis erit de essentia compositi particularis. Sequela probatur, quia homo non constat eodem numero materia singulari in principio, ac in fine vitæ, nam in principio vitæ habet materiam à parentibus acceptam, quæ paulatim deperditur, & per nutritionem alia acquiritur. Respond. 1. quod si hoc argumentum valeret, probaret quod forma materialis substantialis maximè quæ est diuisibilis non esset de essentia rei, seu compositi contra eundem Durandum, cum etiam istæ formæ vi caloris naturalis deperdantur, & per nutritionem partes deperditæ restaurentur. Resp. 2. quod licet partes aliquæ vi caloris naturalis deperdantur, & aliæ per nutritionem acquirantur, quia istæ vniũtur cum præcedentibus ad rationem illarum trahuntur, vt semper censeatur eadem numero materia; nemo enim dicit, quod non sit eadem numero planta quæ prius erat parua, & paulatim facta est magna, per nouæ, & nouæ materiæ additionem, de quo nu. seq.

422. Secunda concl. *Non solum pertinent ad essentiam compositi v. g. hominis partes materiæ, quæ habita sunt in generatione, sed etiam illæ quæ per nutritionem acquiruntur.* Hæc concl. est contra Magistrum, est tamen communis. Ratio constat ex dictis num. præcedenti, nam partes materiæ, quæ acquiruntur per nutritionem intrant in locum deperditarum, & partes quæ acquiruntur per aumentationem vniuntur cum præexistentibus, ab eademque anima informantur non minus

minus quam partes, quæ habentur per generationem. Tum quia si esset vera, sententia Magistri sequeretur, quod non esset idem homo iuuenis, & senex, quoniam secundum magis communem sententiam non solum vi caloris naturalis destruuntur partes acquisitæ post generationem, sed etiam habitæ in ipsa generatione, cum etiam in hos agat calor naturalis, & ab illa patiantur, & sic illis destructis non esset amplius idem homo.

§. 2. *An vnio inter materiam, & formam sit de essentia compositi.*

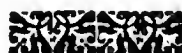
423. SVpponimus dari vnionem, de quo postea, quidquid illa sit, siue modus siue relatio indistantiæ, &c. de qua re, prima sententia est, quod vnio sit de essentia compositi tanquam vera pars illius, non minus ac materia, & forma. Sic tenent Auersa *hoc loco q.* 19. *sect.* 3. Amicus *tract.* 11. *num.* 10. Hurtad *disp.* 6. *sect.* 3. & alij moderni.

424 Communior sententia est, quod vnio substantialis non sit de essentia compositi, sed vel se habeat vt conditio, vel reducatur ad essentiam per modum modi; modi namque essentiales reuocantur ad genus essentiæ. Sic tenent Soncinas 7. *metaph. q.* 42. Scotus *in* 3. *dist.* 2. *qu.* 2 & alij communiter. Ratio est, quia compositum formaliter nil aliud dicit nisi partes componentes, sed vnio non est pars cōponens, sed illarum nexus; ergo vnio nō pertinet ad essentiam compositi, sed est nexus partium essentialium, non pars essentialis.

425. Sed obijcies 1. nam de essentia compositi est compositio, seu vnio, aut coniunctio formalis partium componentium; ergo vnio est formaliter de essentia compositi. Cum enim compositum sit idem quod vnitum, si semel vnio est de essentia vniti formaliter, erit etiam de essentia compositi formaliter. Resp. negando antecedens; coniunctio namque non est de essentia coniuncti, nec vnio est de essentia vniti, sed conditio, aut modus requisitus, vt partes essentiales copulentur. Vel dicas quod non sit idem compositum, & vnitum, nam compositum dicit conflatum ex partibus componentibus, at vnitum dicit id quod cum alio componitur, & sic dato quod de essentia vniti esset vnio non tamen hæc esset de essentia compositi formaliter.

426. Obijcies 2. nam compositum est concretum dicens essentialiter compositionem, sed id quod formaliter dicit concretum est de intrinseca ratione illius, ergo compositio, ac proinde vnio erit de intrinseca ratione compositi. Respond. distinguendo maiorem; compositum est concretum dicens formaliter cōpositionem, idest vnionem, negatur: dicens formaliter conflatum partium vnitarum, conceditur, partes autem vnitæ dicunt in recto se ipsas, & in obliquo tāquam conditionem nexum, aut modum connectentem.

427. Obijcies 3. non potest concipi compositum absque vnione, sicut non potest concipi album absque albedine; sed albedo est de essentia albi, ergo etiā vnio erit de essentia vniti, seu compositi. Resp. concedendo maiorem, & minorē, & negando conseq. Maior namque procedit in sensu absoluto, & minor in sensu restricto. Maior vera est, quoniam non solum verificatur de re essentialiter importata, sed etiam de re non essentialiter importata, nam dantur aliqua quæ non possunt intelligi sine alio, quod tamen non est de essentia; terminus namque non potest intelligi sine re cuius est terminus, & relatio non potest intelligi sine termino, & tamen terminus non est de essentia relationis. Pariformiter compositum non potest intelligi sine vnione, aut modo componente, & tamen vnio non est de essentia compositi, &c.

§. 3. An

§.3. *An inter materiam, & formam detur vnio distincta, an se ipsis vniantur.*

428. Omnes admittunt quod materia, & forma debent substãtialiter vniri ad hoc, vt faciant vnum compositum physicum. Non tamen leuis difficultatis est per quid formaliter vniantur, an scilicet se ipsis, an medio aliquo nexu. Prima ergo sententia est, quod materia, & forma vniantur se ipsis, ad quod sufficit quod connotent intimam præsentiam, & indistantiam, ex vna parte, & ex alia præuias dispositiones. Ita Ocamus *in* 1. *dist.* 30. *qu.* 1. Gregor. *dist.* 28. *qu.* 2. Aureol. *in* 4. *dist.* 44. & ex Thomistis Caiet. 3. *q. art.* 7. Ioan. à S. Thoma *qu.* 6. *art.* 3. Lerma hoc loco, & alij.

429. Nostra sententia seq. conclus. explicatur. *Vnio materiæ, & formæ non consistit in indistantia, aut intima præsentia, materiæ, & formæ, neque in vllis dispositionibus præuijs, sed in quodã nexu, vnione, aut modo quo vniantur.* Pro hac concl. citant N. Complut. *disp.* 6. *q.* 2. *nu.* 26. D. Thomam, Bannesium, Cabreram, Gonzalem, Herreram, & Arauxum ex Thomistis, Suarez, & Vasq. ex neotericis, quibus addo Auersa *q.* 19. *sect.* 5. Arriagam *disp.* 4. *sect.* 1. Scotum *in* 2. *dist.* 3. *q.* 4. *& in* 4. *dist.* 12. Pontium Scoti discipulum, dicentem esse sententiam omniũ Scoti discipulorum.

430. Probatur 1. nam implicat quod alicui adueniat noua denominatio realis, nouumque prædicatum reale sine noua forma, seu sine noua additione, aut mutatione reali, sed dum materia vnitur formæ, cui vnita non erat, & dum forma vnitur materiæ, cui non erat vnita ponitur noua denominatio realis, nouumque prædicatum reale vniti, quod prius non erat, ergo debet dari noua forma, nouaque mutatio realis, ac proinde noua vnio, seu forma, &c.

431. Probatur 2. materia, & forma saltem humana possunt ad inuicem separari, & existere, quin sint vnita, ergo quando vniuntur debet aliquid superaddi, & sic non possunt se ipsis vniri, sed debet aliquid superaddi. Antecedens constat. Consequentia probatur, quoniam si nihil amplius habent materia, & forma vnitæ, quam separatę, sequitur quod vel semper sunt vnitæ, vel semper separatæ.

432. Ad vtrumque argumentum occurrere potes ex doctrina aduersariorum, quod ad hoc vt materia, & forma sint vnita, non est necesse, quod aliquid intrinsecum superaddatur, sed sufficit, quod ponatur vnio efficiens, seu actio agentis, ipsa vniens. Sed contra nam vel illa actio ponit aliquid intrinsecum in extremis vnitis, vel nihil: si primum, habemus intentum. Secundum dici non potest, quia si nihil ponit manebunt sicut prius. Tum quia non potest dari noua actio realis de prædicamento actionis, seu transiens quæ fit cum fluxu sine alicuius termini productione; sed actio vnitiua est actio transiens, ergo debet aliquem terminum producere, sed non producit extrema, ergo nexum illorum. Nec valet dicere quod illa actio producat totum compositum; quia vel totum compositum est aliquid præter partes, vel non: si primum, habemus intentum. Si secundum ergo datur noua actio sine nouo termino. Quod si dicant, de quo postea, quod compositum dicit tertiam entitatem à partibus distinctam, resultantem ex partium earumdem simultate. Contra est, nam vel illud tertium distinctum producitur à partibus simul cum agente, vel à solo agente, non à solo agente vt patet, neque à partibus quia partes non agunt nisi vt simul vnitę, ac proinde semper currit idem argumentũ.

433. Respondent aliqui, quod materia, & forma non possint vniri nisi aliquid de nouo producatur, hoc tamen non est positiuum, sed priuatiuum, scilicet negatio indistantiæ, seu indistantia; eo namque ipso quod inter materiam, & formam ponitur indistantia, se ipsis vniuntur. Sed contra nam indistantia, vel est terminus actionis, vel non, si est terminus, debet esse quid positiuum; quia

quia terminus actionis positiuæ debet esse positiuus; maximè quia distantia est negatio, ergo indistantia,seu intima præsentia non est negatio, sed quid positiuū: tunc sic:vel hoc positiuum distinguitur à partibus intimè præsentibus, vel non; si primum erit vnio: si secundum, actio erit sine termino, sed de hoc magis in sequ. numeris.

434. Probatur 3. omnis vera actio transiens debet habere aliquem terminum productum, sed generatio substantialis v. g. est vera actio transiens: ergo debet habere aliquem terminum; iste non potest esse alius nisi vnio substantialis; ergo, &c. Confirmatur nam generationi v.g. correspondet eius corruptio, sed quando homo corrumpitur non desinit esse neque materia, neque forma, sed tantum vnio;ergo quando generatur debet produci vnio.

435. Occurrit Lerma *lib.1.q.16.n.14* negando antecedens,quia non est de ratione actionis aliquid producere,vt patet in actione sensuum externorum, quæ solum vnit obiectum cum potentia. Et in visione beatorum vbi solum obiectū vnitur intellectui, & nullum verbum producitur. Deinde de ratione actionis trāseuntis non est producere, non est quod producat terminum, sed solū quod producat aliquem effectum siue sit aliquid positiuum, siue aliquid vnitum. Quare generatio non est productio, sed vnitio materiæ eum forma; generatio tamē quæ terminatur ad formam materialem est etiam productio illius, & deinde vnitio. Ad confirmationem respondet,quod corruptio saluatur tantum in separatione formæ à materia.

436. Sed contra, nam licet non sit de ratione actionis immanentis producere terminum, quia hæc non est de prædicamento actionis, sed qualitatis, quæ est fieri, & terminus sui; tamen est de ratione actionis transeuntis,quæ est de prędicamento actionis, & est coniuncta cum motu, vt producat terminum, eum non sit factum esse, sed tantum fieri, & transitus quidam; sed generatio est actio de prædicamento actionis; ergo, &c. Deinde si de ratione actionis non est quod producat terminum, sed tantum effectū, vt vnitum, currunt argumenta iam facta, maximè quia producere effectum est producere terminum: & producere vnitum est producere terminum, si semel vnitum est aliquid productum, est effectus, quod si vnitum nihil est distinctum à partibus, sed partes se ipsis vniuntur, esse vnitum non erit effectus productus. Deinde si in corruptione nihil corrumpitur, sed saluatur in sola separatione formæ a materia, sequitur quod malè corruptio hominis sic vocetur, cum nihil corrumpatur.

437. Probatur 4. materia suam exercet causalitatem erga formam quā prius exercebat, idem dic de forma, sed causalitas quæ prius non conueniebat, & modo conuenit requirit aliquid de nouo per quod modo conueniat, quod in nostro casu non potest esse aliud nisi modus vnionis; ergo, &c. Confirmatur,nam anima D. Petri modo non exercet suam causalitatem erga materiam eiusdem, in resurrectione eam exercebit, ergo aliquid tunc habebit quod modo non habet, &c.

438. Respondet Lerma loco citato *n.12.* quod causalitas materiæ, & formæ non est aliquid illis superadditum, quia materia non aliter exercet causalitatem erga formam nisi eam recipiendo: & forma non aliter exercet suam causalitatem erga materiam nisi eam informando; quod autem hæc causalitas non semper competat, est quia non semper materia recipit formam, nec forma semper informat materiam. Ad confirmationem dicit quod anima D. Petri modo non exercet suam causalitatem, quia modo eam non informat. Sed contra; nam à quo habet materia quod modo exerceat causalitatem erga formam, quam prius non exercebat non à se, quia si à se ergo semper exercet; ergo ab aliquo superaddito à quo habet quod modo præstet, quod prius non præstabat. Nec valet recurrere ad intimam præsentiam, quia potest ali-

aliquid esse intimè præsens alicui, & non informare illud, vt si anima D. Petri assumat corpus, illique fiat intimè præsens, quod absque informatione facere potest. Tum quia nihil transit de potentia ad actum, sine aliquo superaddito, si enim nihil superaddatur, manebit in potentia vt prius; ergo non potest anima D. Petri transire de potentia, seu de non informāte materiam ad eam informantem, nisi illi aliquid superaddatur.

439. Probatur 5. nam partes lineæ vt vniantur indigent punctis, & superficies vt vniantur indigent lineis, quibus tanquam nexu extrema vniantur; ergo etiam vt materia, & forma vniantur indigent aliquo nexu, seu modo vnionis. Respōdet Lerma negando consequentiam, quia partes lineæ, & superficies non comparātur per modum actus, & potentiæ, quia cum sit eiusdem rationis non est maior ratio vt vna sit actus aut potentia respectu alterius; & sic debent vniri aliquo medio. At materia, & forma comparantur per modum actus, & potentiæ, & sic se ipsis vniuntur. Sed contra nam si semel materia, & forma vniuntur se ipsis, multò magis deberent vniri se ipsis partes lineę, & superficies, etiam si non comparentur per modum actus, & potentiæ: nam partes lineæ sunt eiusdem ordinis, & rationis, sicut partes aquæ, non sic materia, & forma; quæ autem sunt eiusdem rationis facilius vniuntur; vnde videmus quod ad hoc vt materia, & forma vniantur, debet agens materiam disponere, at vt partes lineæ vniantur, nullæ requiruntur dispositiones. Soluuntur argumenta in contrarium.

440. Primum argum. nam materia se ipsa est potentia in ordine ad formam substantialem, ergo se ipsa recipiet formam substantialem, & forma se ipsa actuabit materiam, ac proinde nullum dabitur medium nectens materiam cum forma. Resp. quod vnio non datur vt materia sit potentia receptiua formæ, nec vt forma informet materiam, sed vt nectantur, & vt vnitæ maneant quandiu nexus non dissoluitur; si enim nexus iste nō daretur, posset materia à forma separari, & forma à materia v.g. ab Angelo absq; eo quod ad illum nexum destruendum dispositiones introducerentur.

441. Secundum argumentum nam si materia indigeret aliquo nexu non exerceret immediatè suam potentialitatem erga formam; sed hoc est falsum, ergo &c. Maior probatur, quia tam materia, quam forma prius exercerent suam potentialitatem erga illum nexum; ergo &c. Resp. negando maiorem, cum enim vnio sit quidam modus, & id quo materia recipit formam, & forma informat materiam non ponit in numero cum illis, sed est veluti illarū causalitas, &c. Vnde si quando D. Tho. excludit medium, intelligi debet de medio vt quod.

442. Tertium argumentum quoniā natura absque vllo nexu vnitur cum propria subsistentia; ergo similiter materia absque vllo nexu vnietur cum forma. Nec valet dicere quod subsistentia non indigeat nexu seu modo, quia & ipsa est modus. Nam contra est, inquit Lerma, quia licet subsistentia sit modus essendi, non tamen est modus vnionis, ac proinde requiret modum vnionis. Resp. concedendo totum, nam subsistentia cum non sit modus vnionis indiget modo vnionis: vel dicas non indigere modo vnionis, quia licet non sit modus vnionis, est tamen absolutè modus, qui non potest esse sine re cuius est modus.

§.4. *An inter materiam, & formam detur vna, an duplex vnio.*

443. Prima sententia est, quod inter materiam, & formam detur duplex vnio, vna in materia ad formam, alia in forma ad materiam. Sic Scotus *in 2. dist. 1. q. 5.* quem sequuntur communiter eius discipuli, quibus addo Hurtad. *disp. 5. sect. 7.* Amicum hoc loco *tract. 11. q. 10.* & alios ex iunioribus.

444 Secunda sententia est quod. *Inter materiam, & formam datur tantum vnica vnio entitatiuè; & duplex formaliter.* Sic tenent plures hoc loco, qui admittunt

tunt vnionem superadditam, quibus addo Suarium *disput.* 15. *metaphys. sect.* 9. Ruuium 1. *phys. tract.* 2. *q.* 6. Auersam *qu.* 18. aliosq; Qui tamen diuisi sunt, nam Suarez vult illam vnionem esse spiritualem in homine,& subiectari in sola forma; in alijs compositis ab homine vnio est corporea;& in forma subiectatur. Ruuius, & Auersa volunt quod dicta vnio sit materialis, & subiectetur in sola materia. Nostri Complut. existimant, quod vnio entitatiuè subiectetur in sola materia, & sit materialis, at formaliter etiam aliquo modo subiectetur in forma.

445. Nostra sententia sequentibus conclus. explicatur. Prima concl. *Inter materiam, & formam datur vnica vnio entitatiuè, & duplex formaliter, ratione duplicis muneris, vniendi materiam formæ, & formam materiæ.* Sic tradunt N. Complut. & dicunt esse sententiam communẽ Thomistarum. Quod ista vnio sit entitatiuè vna. Probatur, quia altera vnio superflueret, nam eo ipso quod materia vnitur formæ, forma etiam vnitur materiæ, ergo vna vnio superfluit. Tum quia materia vnitur formæ vt potentia, & subiectum; & forma vnitur materiæ vt forma; ergo tãtum vna vnio requiritur. Probatur consequentia, nam si daretur duplex vnio, vna in materia, & alia in forma, illa quæ est in materia in illa subiectaretur: & illa quæ est in forma subiectaretur in illa; ergo forma vniretur materiæ vt subiectum,& non vt forma. Probatur conseq. nam taliter vnitur quo est subiectum vnionis, quo dicit vnionem, sed dicit vnionem vt subiectum,& non vt forma; ergo, &c. Tum quia vnio est causalitas rei cuius est vnio; ergo si vnio formæ est causalitas formæ, & est in forma vt in subiecto, erit causalitas formæ vt subiecti.

446. Confirmatur, nam in mysterio Incarnationis vnica tantum datur vnio se tenens ex parte naturæ, in eaque subiectatur, & terminatur ad Verbum: ergo etiam in composito naturali v. g. in homine vna tantum dabitur vnio, quæ subiectetur in materia, & terminetur ad formam. Respondent aduersarij negando consequentiam, quia Verbum diuinũ non est capax vnionis, benè tamen forma, vt anima rationalis. Sed contra, nam licet Verbum diuinum nõ sit capax vnionis, verè tamen vnitur per vnicam vnionem existentem in humanitate; ergo etiã si forma sit capax vnionis, poterit tamen vniri per vnicam vnionem, ac proinde alia erit superflua.

447. Quod autem ista vnio sit formaliter duplex, probatur, nam quoties datur duplex denominatio formalis, debet dari duplex forma formaliter denominans; sed in nostro casu datur duplex denominatio formalis, nam materia denominatur vnita formæ, & forma materiæ; ergo dari debet duplex forma, aut quasi forma denominans. Quare quando dantur duo similia, seu quando duo denominantur similia, debent dari duo respectus, saltem formaliter, vt contingit in relationibus non mutuis, de quo in logica.

448. Secunda conclusio. *Vnio inter materiam, & formam est materialis, & subiectatur in sola materia, licet terminetur ad formam, eamque per modum non subiecti, sed termini afficiat, & vniat materiæ.* Sic tenent N. Complut. hoc loco. Sicut enim in mysterio Incarnationis vnio subiectatur in natura; & terminatur ad Verbum, ita in homine v. g. vnio subiectabitur in materia, & terminabitur ad formam, &c. Quod vnio non possit subiectari in forma, constat ex dictis *nu.* 445. Tum quia si vnio subiectaretur v. g. in anima rationali deberet esse spiritualis, & indiuisibilis,& sic non posset vnire materiam, seu corpus diuisibile. Potest quidem res diuisibilis afficere rem indiuisibilem, vt patet de vnione humanitatis ad Verbum, non tamen potest res indiuisibilis afficere rem diuisibilem vt talem, afficiendo omnes partes illius. Dixi rem diuisibilem vt talem, afficiendo omnes partes illius, vt excludatur v.g. punctũ quod est indiuisibile,& non afficit omnes partes quantitatis, sed minorem, & minorem vsque in infinitum, &c.

449. Occurrit Pontius quod illa vnio subiectatur in anima; & est spiritualis, & diuisibilis, aliàs si non esset diuisibilis, & non haberet multas partes, non posset vnire diuersas partes corporis animæ, vt caput, pedes, &c. Verum non intelligo quomodo vnio possit esse spiritualis, & diuisibilis, cum diuisibilitas sit passio corporis. Deinde si aliquid potest esse spirituale, & diuisibile, nulla erit repugnātia dicere quod etiam anima rationalis, in qua illa vnio spiritualis, & diuisibilis subiectatur, sit diuisibilis; imò oportebit sic dicere vt subiectum conformetur formæ, quæ in eo recipitur, & sic quando scinditur brachium, vel pes hominis, sicut tunc scinditur pars vnionis animæ qua anima est in illa parte, & qua vnitur materiæ illius partis, ita scindetur pars animæ rationalis, quod est absurdum.

§. 5. *An totum distinguatur realiter à suis partibus simul sumptis, & vnitis.*

450. Certum est quod totum distinguitur realiter à quolibet ex suis partibus, vt homo distinguitur realiter ab anima, & à materia. Dubium non leue est an totum, seu compositum physicum distinguatur realiter à suis partibus physicis simul sumptis, & vnitis, ita vt præter materiam, formam, & vnionem ipsarū detut alia entitas positiua, quam vocant tertiam entitatem. Pro quo notandum 1. esse quinque genera totius, scilicet *vniuersale*, & est illud quod habet plures partes subiectiuas, vt genus, species, &c. Totum *potentiale* quod vt distinguitur à toto vniuersali est subiectum respectu suarum potentiarum, vt anima respectu intellectus, & voluntatis. Totum *essentiale* est id quod constat ex partibus essentialibus, & est duplex, physicum, quod constat ex materia, & forma, & metaphysicum quod constat ex genere, & differentia. Totum *integrale* est, quod constat ex partibus integrantibus, quod etiam est duplex, similare, quod constat ex partibus similaribus, vt caro, aqua, &c. & dissimilare quod constat ex partibus dissimilaribus: illud vocatur etiā homogeneum, & hoc heterogeneū. Tandem datur *accidentale*, quod constat ex partibus per accidens vnitis, vt aceruus lapidum, tritici, &c. Non procedit dubium de toto vniuersali, quia certum est quod animal non distinguitur realiter ab homine, & equo, & homo non distinguitur realiter à Petro, & Paulo. Neque procedit dubium de toto potentiali, quia certum est quod subiectum distinguitur realiter à suis potentijs. Neque de toto metaphysico, quia gradus metaphysici vt animal, non distinguitur realiter à suis inferioribus. Neque de toto per accidens, quia cum hoc non sit verum totum, non potest ex eius partibus resultare tertia entitas. Sed dubium procedit de toto physico.

451. Notandum 2. quod totum physicum distinguitur ratione ratiocinata à suis partibus vnitis, vt tradunt N. Complut. hoc loco, & alij communiter. Ratio est, quia illa distinguuntur ratione ratiocinata inter quæ intellectus habet fundamentum distinguendi vnum ab alio, sed ita se habent totum, & partes simul vnitæ; ergo, &c. Minor probatur, nam vbi sunt diuersæ rationes ibi intellectus habet dictum fundamentum, sed in nostro casu sunt diuersæ rationes formales, aut quasi formales, quoniam ratio totius est componi, & ratio partium est componere; ergo, &c. Et hoc probant argumenta contrariorum, quę postea referemus. Hinc inferuntur duo, vnum, quod propter hanc distinctionem aliqua affirmantur de toto, quæ negantur de partibus, & è contra, vt constabit ex argumentorum solutionibus. Aliud, quod rationes aliquæ possunt prædicari de toto, non de partibus, & è contra, cum sint diuersæ formaliter; secundum rem tamen quicquid prædicatur de toto prædicatur etiam de partibus, & è contra. His positis.

452. Prima sententia est quod totum realiter distinguatur à partibus simul sumptis, & vnitis. Sic Scotus *in 3. dist. 2.* Herneus *quodlib. 2. q. 14.* Caiet. *3. p. qu. 6. art. 5.* Ferrar. *4. contra gent. cap. 85. & hoc loco q. 1.* Iauel. Aquarius, Antonius, Andreas

dreas, & Flandria. 7. *metaph. q. vlt.* Iandun. *ibid. q.* 28. Zimarra *contradict.* 17. Burleus hoc loco. Argentin. *in* 2. *dist.* 15. *q.* 1. *art. vlt.* Conimbric. hic. Pontius hic, & alij.

453. Nostra sententia sequenti conclusione explicatur. *Totum nullo modo distinguitur realiter à suis partibus simul sumptis, & vnitis.* Ita Arist. 4. *phys. cap.* 3. dicens. *Neque enim aliquid est totum, quam partes.* Et D. Thom. 4. *contra Gent. cap.* 81. reprobat illam tertiam entitatem, aut formam dicens. *Illa tertia forma consurgens non esset substantialis, sed accidentalis*, adueniret enim enti completo, & constituto. Pro eadem sententia citant N. Complut. D. Augustinum, D. Athanasium, Alexand. Themist. Philop. Simplic. Auer. Durand. Gregor. Palud. Astudillum, Sotum, Toletum, Valess. quibus addo ex Pontio Suarium, Ruuium, Auersam, & alios.

454. Probatur 1. Si totum distingueretur realiter à suis partibus simul sumptis, & vnitis posset ab illis separari; sed hoc est absurdum; ergo, &c. Minor constat, & admittunt aduersarij. Maior probatur, nã si totũ distingueretur à suis partibus simul sumptis, & vnitis esset quid reale absolutum, non relatio, non modus, sed omne absolutum realiter ab alio distinctum potest ab eo separari, vt & ipse Scotus testatur teste Masio hoc loco; ergo, &c.

455. Respondet 1. Pontius quod partes, vt vnitæ non sunt quid absolutum, cum vt sic formaliter dicant ipsam vnionem, quæ est quid respectiuum. Sed contra, quia vnio non est quid respectiuum de prædicamento relationis, etiam per ipsos Scotistas, sed est respectiuum transcendentale, aut extrinsecus adueniens, quod licet non possit esse sine partibus vnitis, potest tamen esse sine toto resultante. Vnde ex ea responsione ad summum sequitur, quod partes vnitæ non possint esse sine vnione, & vnio sine partibus, &c. non tamen sequitur, quod totum resultas ex partibus vnitis, cum ab illis realiter distinguatur, non possit separari, & esse sine partibus vnitis. Tum quia licet respectiuum non possit esse sine absoluto, absolutum tamen potest esse sine respectiuo.

456. Respondet 2. Pontius, quod quando absolutum dependet essentialiter ab alio absoluto non potest ab illo separari; benè tamen quando non dependet, in nostro autem casu totum dependet à partibus simul sumptis, & vnitis. Sed contra nam saltem sequitur, quod partes simul sumptæ, & vnitæ possint separari à toto, sunt enim ipso priores, & independentes, non enim ab illo dependent, neque tanquam à causa intrinseca, neque tanquam à causa extrinseca. Ad hoc occurrit idem Pontius quod licet partes vnitæ non dependeant à toto vt à priori, dependent vt à posteriori, eo modo quo agens vt agens dependet ab effectu producto per ipsum; quemadmodum enim agens vt agens formaliter dicit actionem, quæ nequit esse sine termino, ita materia, & forma vnitæ nequeunt esse sine toto. Sed hæc responsio non satisfacit, nam prius vt tale non dependet à suo posteriori, & est inauditum quod agens, seu causa depẽdeat à suo effectu; est enim causa id à quo aliud, scilicet effectus dependet; & licet causa causans non possit dari sine causato, & actio non possit esse sine termino, hoc tamen non est, quia causa dependeat à causato, & actio à termine, sed quia in illa reduplicatione inuoluitur terminus, ex quo tamen non sequitur, quod entitas actionis, & causæ non possint esse per diuinam potentiam sine effectu, ita in nostro casu poterunt dari partes vnitæ, licet non vt formaliter causant, sine toto, &c.

457. Probatur 2. nam si daretur tertia illa entitas distincta à partibus simul sumptis, & vnitis faceret compositionem cum ipsis, & sic ex illa, & partibus resultaret alia tertia entitas, & sic in infinitum. Respondent Pontius, & alij Scoti discipuli negando sequelam, cum enim illa tertia entitas sit compositum ex partibus, nõ debet facere compositionem cum ipsis. Sed contra, nam illa tertia entitas realiter distinguitur à partibus simul sumptis, & vnitis, per suos auctores, ergo vel facit

cit vnum per se cum dictis partibus, vel vnum per accidens, quoties enim aliqua duo distinguuntur ad inuicem realiter vt entitas, & entitas, vt causa, & effectus, & simul reperiuntur, debent facere aliquod vnum per se, vel per accidens, quod non admittunt aduersarij, & tunc per compositionem aliquam, & sic currit argumentum.

458. Probatur 3. Quæ constant ijsdem partibus sunt realiter idem; sed totum constat ijsdem partibus quibus constant partes vnitæ, ergo sunt idem realiter. Tum quia totum non potest habere diuersam essentiam à partibus; ergo non distinguitur realiter ab ipsis. Antecedens ostenditur, nam definitio, & definitum non habent diuersas essentias, sed partes sunt physica definitio totius; ergo, &c. Tũ etiã quia quod est de essentia rei non potest distingui realiter ab ipsa; sed partes sunt de essentia totius; ergo non possunt distingui realiter ab ipso.

459. Probatur 4. Si homo v. g. diceret tertiam illam entitatem distinctam à partibus simul sumptis, & vnitis, illam Verbum Diuinum assumpsisset cum assumpsit humanitatem, & illam dimisisset in triduo mortis, tunc enim non erat tertia illa entitas, cum non essent partes vnitæ, sed hoc est falsum, & contra illud Damasceni. *Quod semel assumpsit nunquam dimisit*.

460. Occurrit Pontius concedendo maiorem, & negando minorem, quoniam Damascenus solùm vult, quod non dimisit aliquam partem earum quas assumpsit, cum quo stat quod dimiserit aliquid quod non est pars. Vel potest dici, inquit, quod non dimiserit aliquid quod post dimissionem exstiterit, vt patet etiam de vnione, quam in triduo dimisit. Sed contra nam & S. Ioan. Damascenus, & omnes Theologi cum illo reputant inconueniens quod Verbum assumpserit partem, & postea dimiserit, à fortiori reputarent inconueniens, quod verbum assumpserit totum, seu compositum, aut tertiam entitatem, & eam postea dimiserit. Quod autem vnionem inter materiam, & formam dimiserit, ideo est, quia ista non est entitas, sed modus entitatis, at per aduersarios, totum est entitas realiter distincta à partibus simul sumptis, & vnitis, non modus illarum.

461. Probatur 6. nam illa tertia entitas est frustranea; ergo non datur. Antecedens probatur, quia illa tertia entitate seclusa ipsæ partes vnitæ habent veram, & perfectam rationem totius; ergo, &c. Tum quia tertia entitas resultans ex anima rationali, & materia vnitis non potest esse corporea, nec spiritualis; ergo, &c. Nec valet respondere ad argum. cum aduersarijs, quod partes vnitæ non sunt totum, sed sunt partes intrinsecę totius, & causa illius. Ad aliam probationem dicunt, quod tertia illa entitas est partim corporea, prout, scilicet causatur à materia, & est partim spiritualis, prout causatur ab anima rationali. Cœterum ista non satisfaciunt. Non primum, nam quomodo partes vnitæ sunt partes intrinsecæ totius, cum totum sit tertia entitas à partibus vnitis distincta? Neque secundum, nam vna, eademque entitas non potest esse partim spiritualis, & partim corporea, cum ista duo se inuicem excludat. Maximè quia si causaretur hæc tertia entitas, causaretur à partibus simul vnitis, ac proinde vt constituunt vnam integram causam, vnde cum effectus sequatur partem debiliorem, deberet esse illa entitas corporea. Soluuntur argumenta in contrarium.

462. Primum argum. desumunt ex varijs testimonijs Arist. primum habetur 5. *metaph. cap. 14.* vbi dicit. *Sex non sunt bis tria, sed semel sex.* Vbi euidenter dat intelligi, quod totum, scilicet *sex* distinguitur realiter à partibus componẽtibus, aliàs sex esset bis tria. Secundum habetur *lib. 7. metaph. cap. 17.* vbi sic loquitur. *Syllabam ba non esse b. & a.* Idest syllaba non est elementa, sed totum, cuius partes sunt elementa. Tertium habetur *lib. 8. cap. 6.* vbi sic scribit. *Totum esse aliquid præter partes.* Quartum habetur *2. de anima in principio*, vbi distinguit substantiam in materiam, formam

mam

mam, & compositum.

463. Resp. Aristotelem non esse contra nos. Ad 1. testimonium dico sensum Aristotelis esse quod sex non est bis tria, seu duo indiuidua, seu duo tria, sed semel sex, idest tertia alia species distincta, vt ex textu colligitur. Ad 2. dico mentem Aristotelis esse quod syllaba *ba* nō est *b. & a.* diuisim, sed vnita, & in recto posita. Ad 3. dico bene dicere Arist. quod totum est aliquid præter partes, scilicet secundum se, & diuisas, seu vnitas. Eodem modo dico ad 4. nam substantia diuiditur in materiam, formam, & compositum, quia compositum addit supra materiam, & formam vnionem.

464. Secundum argum. Causa, & effectus realiter distinguntur, nulla namque res potest esse sui ipsius causa, sed partes sunt causa totius; ergo totum, & partes realiter distinguuntur. Resp. argum. procedere de causis efficientibus, & extrinsecis, non de intrinsecis, quæ sunt de essentia totius, ac proinde non possunt ab eo distingui. Vel dicas, quod etiam partes intrinsecæ quasi in fieri, & prout causant totum distinguantur, non prout considerantur in facto esse, & quasi in esse quieto. Vel etiam dicas quod partes distinguntur à toto, vt singulæ, non vt simul sumptæ, & vnitæ.

465. Tertium argum. non possunt de vna, eademque re affirmari duo contradictoria, sed de toto affirmamus quod est vnum, & compositum: de partibus affirmamus quod non sunt vnum, sed multa, quod non sunt compositæ, sed componentes; ergo re ipsa distinguuntur. Resp. quod adhuc vt de aliqua re duo contradictoria affirmemus, sufficit quod in ea sint diuersæ rationes virtualiter, aut ratione ratiocinata distinctæ, vt patet in Deo de iustitia, & misericordia, in homine de animali, & homine. Deinde dico quod totum id quod affirmamus de toto, affirmamus etiam de partibus vnitis, & simul sumptis, de istis enim affirmamus quod sunt vnum, compositum, &c.

466. Quartum argum. Si totum non esset entitas distincta à partibus vnitis, sequeretur quod generatio substantialis non haberet terminum productum; sed hoc est falsum; ergo, &c. sequela probatur, nam terminus generationis substantialis debet esse aliquid quod oritur, & interit, sed neque materia, neque forma humana oritur, & interit iudicio Arist. 7. 8. & 10. *metaph.* ergo, &c. Resp. quod terminus *qui* generationis humanæ oritur, & interit, non partes illius. Compositum namque, seu materia, & forma vnitæ quoad vnionem oriuntur, & intereunt, non materia, & forma secundum se.

DISPV-

DISPVTATIO TERTIA.

In lib. 2. Physicorum, vbi agitur potissimè de natura.

1. ISTE secundus liber diuiditur in nouem capita. In 1. capite agit Aristoteles de natura, & arte, seu de rebus naturalibus, & artificialibus, in eodem proponit naturæ definitionem, & explicat quibus illa conueniat. In 2. distinguit physicam, & mathematicas, & pure mathematicas à scientijs medijs. In 3. capite assignat 4. genera causarum. In 4. capite agit de fortuna, & casu, variasque antiquorum opiniones recenset. In 5. capite profert Aristoteles propriam sententiam de fortuna, & casu. In 6. cap. statuit differentiam inter fortunam, & casum. In 7. capite assignat sufficientiam diuisionis causarum. In 8. ostendit naturam agere propter finem. In 9. capite explicat, quæ sit radix necessitatis in rebus. Sed sit.

DVBIVM I.

De natura.

§. 1. *An natura rectè definiatur.*

2. ARistoteles 5. *metaph. cap. 4.* varias proponit naturæ significationes. Primò significat ortum, seu natiuitatem viuentium. 2. materiam rei vt habet certam, & definitam essentiam. 3. Formam à qua res habet certam, & determinatam speciem. 4. Rei essentiam per definitionem declaratam. Simplicius hoc loco quinque proponit naturæ significationes. 1. Significat materiam, in qua significatione naturæ nomen vsurpat Galenus *comment. 1. in lib. de natura hominis.* 2. Significat id quod tribuit speciem, & certam naturam, siue sit forma substantialis iuxta Philosophos, siue temperamentum iuxta multos medicos. 3. Significat principium motus, quod iuxta Simplicium neque est materia, neque forma, sed vis quædam rei essentiæ superaddita. 4. significat rei essentiam. 5. Totum naturale. Seuerinus Boetius *lib. de duabus naturis in Christo*, quatuor ponit naturæ significationes. Primò significat quidquid quouis modo est, siue sit substātia, siue accidens. 2. significat solas substantias tam corporeas, quam incorporeas. 3. significat principium motus in solis substantijs corporeis. 4. significat differentiam essentialem. Alij duas naturæ significationes ponunt. Prima qua significatur virtus, & facultas arborum, herbarum, lapidum, aliarumque rerum, qua ratione dicimus, hęc est natura huius herbę, huius lapidis. Secunda qua significatur facultas corporum cælestium, planetarum, aliorumque astrorum ad hæc inferiora regenda, &c. Cœterum Arist. hoc loco vsurpat naturam pro principio motus, & quietis eius in quo est, &c.

3. Diuidunt naturam Philosophi in vniuersalem, & particularem. Particularis est illa quæ inest cuilibet rei, quæ est ita huius propria, vt non conueniat alteri, vt est natura humana, quæ in solo homine reperitur, & in eo solo est principium suorum motuum, seu passionum. Quid autem sit natura vniuersalis non est ita exploratū apud Philosophos. Platonici namque vt vide-

videre est apud Marsilium Ficinum insignem Platonicum, *comment. in Plotinum Aeneade 3. lib. 2. cap. 11.* putant naturam vniuersalem esse vim quandam, aut mentē se se per totam hāc mundi machinam diffundentem, quæ omnibus tribuit esse, vitam, motumque. Hęc vis repugnantiam elementorum, aliarumque rerum conciliat: formas, figuras, & temperamenta imprimit: ex non viuentibus viuentia facit, &c. quæ omnia egregiè cecinit Virgilius *6. Aeneados ex Anchise*.

4. Seneca 4. *de benefic. cap.* 7. Lactantius Firmianus *lib. 2. instit. diuin. cap.* 8. & alij volūt quod natura vniuersalis nil aliud sit quam Deus O.M. qui etiam vocatur *natura naturans*, quasi faciens alias naturas particulares, ab eo namque naturę particulares tanquam à fonte legitimo promanant, & sic vocantur naturæ naturatę. Deus namq; iuxta propria vniuscuiusque exemplaria cuncta producit, regit, gubernatque. Coeterum secundum Aristotelem natura vniuersalis est quid diuersum à Deo 1. nāque de cælo dicit, quod *Deus, & natura nihil frustra faciunt*; vbi Deum à natura planè distinguit. Sed concordari possunt si dicamus quod natura vniuersalis est duplex. Prima, & secunda. Prima est Deus, qui est prima causa omniū naturarum. Secunda teste Scaligero contra Cardanum *exercitatione* 188. *n.* 1. est ordo, connexioque causarum secundarum ad effectus in mundo producendos. Hoc loco Arist. nihil agit de natura vniuersali, sed tantum de particulari.

5. Naturam ergo particularem sic definit Arist. hoc loco dicens. *Est principiū, & causa motus, & quietis eius in quo est primò, & per se, & non secundum accidens.* Dicitur *principium*, *& causa* ad excludendam priuationem, quę licet sit principium motus, non tamen est causa, natura autem debet esse causa; & licet satis fuisset dicere *causa*, tamen vtrumque positum est maioris explicationis gratia. Dicitur *motus, & quietis*, seu vt alij dicunt *mouendi, & quiescendi* in passiuo, idest quo mouetur, & quiescit id in quo est natura. Solet autem dici *motus & quietis*, eius namque quietis quæ est in termino *ad quem* motus naturalis; nam si lapis detineatur in aere, vt ibi quiescat, illa quies non est lapidi secundū naturam, quia non est terminus motus naturalis lapidis; sed quies in terra est illi naturalis, quæ est terminus motus deorsum, qui conuenit lapidi secundum naturam. Dicitur *eius in quo est*, scilicet eius corporis in quo est ipsa natura, ita vt natura sit principium vt moueatur, & quiescat illud corpus in quo est ipsa natura, & sic per has particulas excluditur omnis causa efficiens extrinseca in quantum est principium motus in alio; vnde excluduntur Deus, & intelligentiæ à natura physica, quia nō sunt principium motus in se ipsis, sed in alijs corporibus. Dicitur *primò* hęc particula iungitur illis, *principium*, *& causa*, quia non quodlibet principium est natura, sed quod est primum. Quare excluduntur multa accidentia, quę in corporibus naturalibus sunt quidē principia alicuius motus, sed non prima, vt leuitas in igne, & grauitas in terra, quæ sunt principia motus localis, sed quia sunt veluti instrumenta formæ substantialis, ideo non sunt prima, natura autem debet esse primum principium, & prima causa motus in eo in quo est. Dicitur demum *per se, & non secundū accidens*, quæ particulę idem significant, ponuntur autem ad maiorem claritatem. Excluduntur autem per illas aliquę artes, quę sunt principia motus in eo in quo sunt sed non per se. v.g. ars medendi potest esse principium sanitatis etiam in ipso medico in quo est, sed per accidens, accidit enim eum qui sanatur esse medicum, ac proinde hęc propositio, *medicus sanatur*, est per accidens, sanatur enim in quantum ęger, nō in quantum medicus, & potuisset sanari etiamsi non esset medicus. Per hanc ergo definitionem corpora naturalia distinguuntur ab artificiatis, quod fuit intentum Arist. nam artificiata, vt talia non habent principium motus, & quietis, possunt tamen habere in quantum sunt corpora naturalia.

6. Sed obijcies 1. nam natura est substantia, ergo non potest definiri per ordinem ad accidens, scilicet ad motum, & quie-

quietem. Resp. negando conseq. sæpè enim solemus definire substantialia, & essētialia per suas proprietates nobis magis notas, maximè cum physicus omnia consideret sub ratione motus. Vel dicas, quod natura non definitur per accidens, sed per esse principium radicale accidentis, scilicet per esse principium motus, &c.

7. Obijcies 2. nam cælum habet naturam, & tamen non habet principium quietis, imo neque motus, cum moueatur ab extrinseca intelligentia, qua ratione dicitur quod quies post diem iudicij erit sibi connaturalis, quia vtrumque potest sibi accidere. Respondent aliqui cum Piccol. *hic tex.* 3. post aliquos interpretes græcos, quod Arist. solùm definiuit naturam corporum corruptibilium, quia nondum erat cognitum quid de cęlo dicendum esset. Potest tamen dicta definitio accommodari cęlo, si tollatur illa particula *quietis*, sufficit enim ad naturam in genere si sit principium motus; quod autem ita sit intelligenda ea definitio colligitur ex vlt. textu primi libri, vbi dicit se velle in posterum disputare de physicis, & corruptibilibus formis, vbi videtur excludere cœlum.

8. Respondent alij cum Themistio, quod natura cęli non excludatur ab hac definitione, quia Arist. videtur includere omne corpus, quod artificiatum non est, vt patet ex *tex.* 1. & 2. Cælum autem non est artificiatum; tum quia cum sæpè Arist. doceat cœlum habere naturam, & nullibi tradat aliam naturæ definitionem, oportet dicere quod hæc conueniat cęlo. Quare dicunt isti, quod illa particula & dum dicitur *motus, & quietis*, sumi debeat disiunctiuè, vt sit sensus *vel motus*, *vel quietis*, vt alterum sufficiat ad naturam; sicuti anima definitur ab eodem Arist. in sensu disiunctiuo, dum dicit quod est primum principium quo viuimus, sentimus, & intelligimus, nam ad animam sufficiunt particulæ priores. Confirmari potest hæc explicatio ex *tex.* 10. & 12. vbi Arist. illam definitionem applicans materiæ, & formæ reliquit illam particulam *quietis*, ac proinde accipit illas particulas disiunctiuè. Hanc responsionem sequuntur N. Complut. hoc loco post D. Thomam, vnde planus sensus est, quod natura in aliquibus est principiū motus, & quietis, in aliquibus solius motus, vt in cœlis, & in alijs solius quietis, vt in cęlo empyreo, & toto terræ globo. Nota tamen quod motus, & quies in dicta definitione non sunt contraria sicut motus, & quies violenta, sed sunt effectus procedentes intrinsecè ab eadem natura, vnus post alium, prius motus, secundò quies.

9. Obijcies 3. nam sicut naturale est lapidi moueri deorsum, & igni sursum, ita naturale est eidem igni calefacere, & soli illuminare; sed hæc sunt principia extrinseca motus, ergo malè Arist. putauit naturam esse solum principium intrinsecum. Resp. quod ignis non est natura respectu calefactionis, nec sol respectu illuminationis, quia isti motus causantur in alio, licet dici possint secundum inclinationem naturæ. Si enim semel natura posset esse principium motus in alio, etiam Deus posset dici natura physicè cum causet motus physicos; similiter intelligentiæ ob eandē rationem possent dici natura respectu motuum physicorum quos causant in corporibus: etiam accidentia, & artes possent dici natura, cum aliquos motus causant in alio. Præterea natura debet esse principiū motus naturalis, prout distinguitur à violento, efficiens autem extrinsecum, vt sic non est magis principium motus naturalis quam violenti. Igitur dicitur esse naturale igni, v.g. calefacere, non quia hæc operatio sit à natura, vt natura est, sed quia est à causa naturali operante sine miraculo, sed per proprias vires.

10. Obijcies 4. Angeli mouentur, & quiescunt, ergo illis conuenit definitio naturæ. Resp. negando conseq. non enim mouentur motu sensibili per quem aliquis locus Angelis debitus occupetur; sed conuenit illis aliquis motus incognitus Aristoteli, scilicet ratione operationis. Mouent quidem cęlos per intimam quandam præsentiam, & vt formæ quædam assistentes, non informantes.

11. Obijcies 5. nam effectuum contrariorum, sunt causæ contrariæ ex Arist. 2. *de gener. tex.* 56. sed motus, & quies sunt con-

contraria, quies enim est priuatio motus, ergo eadem natura non potest esse principium vtriusque. Tum quia cum quies sit priuatio non videtur quomodo natura dicatur esse principium priuationis. Resp. duplicem esse quietem, vnam in termino *à quo* vt cum lapis quiescit detentus in aere, & alia in termino *ad quem*, vt cum idem lapis quiescit in suo loco naturali. Prima quies non est à natura, benè tamen secunda. Rursus hæc secunda quies potest considerari dupliciter, primò absolutè vt priuatio est, & hoc modo vniuersaliter loquendo non est intenta à natura, quæ per se in aliquod bonũ tẽdit. Secundò vt est coniuncta cum forma aliqua sub qua res naturaliter quiescit, & ad quam naturaliter mouetur, sicut est locus naturalis respectu lapidis, & ista quies significat permanentiã in aliquo loco naturali, & de ista intelligitur definitio. Vnde dictum Arist. intelligi debet cum multis circumstantijs. Est tamen vniuersaliter verum in contrarijs positiuis, & in causis per se ordinatis ad vnũ, & consideratis sub vna, eademque ratione, & ita calor qui calefacit, non potest per se frigefacere, neque grauitas mouere sursum, &c. At verò motus, & quies non opponuntur nisi priuatiuè, neque dici possunt effectus contrarij; quies enim naturaliter est connexa cum motu, & consequitur ad illum vt terminus proprius, & sic potius habent rationem vnius effectus quã contrariorum, cum enim calefactio v.g. sit ad calorem, id quod est causa calefactionis, est etiã causa caloris, & hoc modo natura est causa motus, & quietis quasi vnius effectus.

12. Obijcies 6. nam Aristoteles 8. *phy. à tex.* 27. multis probat nihil moueri à se ipso nisi sit animatum; ergo nullum corpus inanime habet naturam. Resp. Aristotelem ibi solum loqui de principio efficiẽte, atque ita licet res inanimatæ non haberent in se principium efficiens sui motus, dummodo haberent principium passiuum, adhuc haberent naturam, nam principium passiuum cui counaturaliter debetur aliquis motus est etiam natura eius in quo est, qua ratione dicemus suo loco, & iam innuimus cœlum habere naturam. Tamen falsum est elementa v.g. non habere in se vllum principium actiuum sui motus, quando enim terra descendit ex aere, sine dubio aliquo modo mouetur à se efficienter proximè, licet radicaliter moueatur à generante. Solum ergo voluit Aristoteles quod elementa, & alia huiusmodi non habeant tale principium quo possint inchoare motum, & sistere quando voluerint, & ita non habere absolutè primum principiũ sui motus, sed à generante; sicuti animantia quæ per apprehensionem, & appetitionem primò se determinant ad suos motus, & possunt à motu cessare, nec habent locum in quo cessent; hoc enim pacto elementa dicuntur moueri à generante tanquam à primo determinatiuo, quatenus posuit in illis talem virtutem, & determinationem, vt si reperiantur extra suum locum, & non sint impedita, continuò mouentur ad illum, nec cessare possunt donec perueniant ad illum. Dicuntur etiam huiusmodi corpora moueri per accidens à remouente prohibens; ille verò qui remouet impedimẽtum propter quod lapis v.g. non descendebat, relinquit lapidem suæ naturæ vt moueatur deorsum, & ita dicitur mouere lapidem per accidens. Mouentur ergo elementa aliquo modo à se ipsis effectiuè, quod dici solet principium efficiens per emanationẽ quatenus talis motus naturaliter consequitur ad naturas elementorum; absolutè tamen principium efficiens est generans, de qua re magis suo loco.

13. Obijcies 7. Natura debet esse principium motus naturalis, idest conuenientis, & perficientis id in quo ipsa est, sed multi motus à principio intrinseco sunt violenti, & indebiti rei in qua sunt; ergo non omne principium intrinsecum est natura. Minor patet in animantibus, cum enim homo mouet se sursum defatigatur, & ille motus est illi violentus, & tamen est à principio intrinseco. Item si cadat ex turri motus ille est etiam contrarius & tamen est à principio intrinseco. Item quando animal tristatur, aut dolet, aut aliquo modo se ipsum cruciat, vel etiam interficit, tales motus sunt violenti, & sunt à prin-

principio intrinſeco. Item aliquando moriuntur animalia naturaliter ſine cauſa extrinſeca, & huiuſmodi alia; ergo, &c.

14. Reſp. quod ad naturam ſufficit, quod ſit principium alicuius motus naturalis, & debiti, etiam ſi concederemus poſſe efficere alios motus indebitos. Adhuc tamen dico naturam particularem, maximè verò formam nunquā eſſe per ſe principiū alicuius motus omnino violenti illi in quo ipſa eſt. Motus namque omnino violentus eſt ille ex Ariſt. qui fit à principio extrinſeco vim nō conferente paſſo. Quare ad probationem minoris dicas, motum illum hominis aſcendentis ſurſum non eſſe homini violentum, vt animal eſt, vt tradit Ariſt. 8.*phyſ. tex.*27 ſed eſſe violentum ſecundum quid, ſcilicet ratione corporis, quo eſt graue, nam quod animal moueatur ſecundum omnem partem eſt illi naturale. Item motus hominis cadentis deorſum ſi conſideretur quatenus eſt motus deorſum abſolutè eſt homini naturalis ratione partis. Cum enim homo ratione corporis ſit quid graue ſicut naturale eſt illi quieſcere in loco deorſum, ita etiam moueri deorſū; eſt tamen violentus propter exceſſum velocitatis, & modum quo fit; ex illo enim ſequitur attritio, & fractio corporis, quæ eſt indebita animali; atque ita ille motus dicitur animali violentus. Ita dico de triſtitia, dolore, & reliquis huiuſmodi paſſionibus, quæ ſecundum ſe conſideratæ maximè ſunt animali naturales; ſunt tamen aliquando violentæ propter exceſſum, & per accidens. Item ſi animal ſe ipſum interficiat, vel proijciendo in præceps, vel per vnam partem percutiendo alteram; hi motus ex ſe ſunt naturales, & naturaliter debiti, ſed animal indebitè vtitur ſuis potentijs, & ſic dicitur eſſe ſibi ipſi violentum, quatenus ſibi ipſi vim infert. Item animantia dicuntur aliquando naturaliter morij, non quia ipſorum natura ſit principium efficiens corruptionis, ſed quia non moriuntur per aliquam manifeſtam violentiam, ſicut de veſte dicitur, quod eſt naturaliter conſumpta, quando non eſt per vim reſciſſa, ſed vſu continuo attrita. Principium autem efficiens illius corruptionis ſemper eſt aliquod agens contrarium, ſaltem cibus, & potus, qui continuò conſumunt calidum, & humidum radicale donec non ſufficiat ad vitam, & tunc animantia dicuntur naturaliter mori. Quare corruptio ſemper eſt ab aliquo extrinſeco; an autem poſſit dici natutalis ſaltem reſpectu materiæ, poſtea dicetur.

15. Obijcies 8. nam compoſitum ſubſtantiale non eſt natura, vt docet Ariſt. hic *tex.*12. & tamen conuenit illi definitio naturæ, eſt enim principium motus, & quietis eius in quo eſt; ergo, &c. Reſp. concedendo maiorem, & negando minorem; natura namque debet eſſe principium *vt quo*, eius in quo eſt; compoſitum verò eſt principiū *vt quod*, ſeu quod denominatur mouere, & moueri. Eadem ratione ſuppoſitū, vel indiuiduum non ſunt natura, licet actiones dicantur eſſe ſuppoſitorum. Solet à quibuſdam compoſitum dici natura naturata, non natura naturans.

16. Obijcies 9. nam generatio ſubſtantialis eſt motus valde naturalis. & tamen non eſt ab vllo principio intrinſeco; ergo aliquis ſaltem motus naturalis non eſt à principio intrinſeco. Antecedens probatur, nam quando eſt generatio ignis non eſt forma ignis, ac proinde non poteſt eſſe principium illius motus, nec poteſt eſſe à forma ligni, quia iſte motus eſt illi ſimpliciter violentus; neque eſt à materia vt patet, cum non ſit niſi principium paſſiuum; tum quia manifeſtum eſt quod ſubſtantia generans ſemper eſt aliquid extrinſecum. Reſp. quod generatio ſubſtantialis non eſt à natura vt natura particularis eſt, dicitur tamen motus naturalis, quia eſt à cauſis naturalibus, & quæ maximè intendunt generare ſibi ſimile. Et ratio eſt quia forma non eſt principium ſuæ generationis, niſi tanquam finis, & terminus ad quem; natura autem debet eſſe principium motus, antecedens motum, & inexiſtendo in eo, quod mouetur, & ſic prius debet conſtituere ſubſtantiam, quam mouere illam; an autem generatio dicatur naturalis materię, poſtea dicetur. Præterea an naturæ definitio ſit eſſentialis, an deſcriptiua, videtur eſſe eſſentialis, cum non definiatur per motum,

motum, & quietem, ſed per principium intrinſecum, & eſſentiale motus, & quietis, conſtat ex dictis.

§. 2. *An materia prima ſit natura.*

17 Materia dupliciter conſiderari poteſt, quantum ad præſens. Primò ſecundum ſe, in ſua illa potentia pura, & naturali, & remota, qua ratione eſt vna negatiuè. Secundò prout eſt determinata per hanc, vel illam formam, qua ratione eſt vna poſitiuè, & facta eſt propria huius, vel illius compoſiti.

18 Prima ſententia eſt, quod materia primo modo conſiderata eſt natura hic ab Ariſt. definita. Sic ſentire videtur Iauellus *hic q. 6.* & Pererius hoc loco, qui quāuis ex profeſſo nō proponant hanc difficultatem, tamē eorū rationes hoc probāt. Secunda ſententia eſt, quod materia vt eſt determinata per formam ſit natura. Sic Zabarella *in lib. de nat. cap.* 7. Piccol. *hic tex.* 3. & alij Tertia ſententia abſolutè tenet, quod materia nullo modo eſt natura.

18 Noſtra ſententia duplici concluſione explicatur. Prima concl. *Materia primo modo cōſiderata, ſeu abſolutè & ſecundum ſe, prout eſt principium remotiſſimum, & potentia ad omnia, non eſt propriè natura hic ab Ariſt. definita; poteſt tamen dici natura vniuerſalis, & nullius propria.* Ratio eſt, quia materia ſecundum ſe conſiderata eo modo poteſt dici natura quo eſt principium motus eius in quo eſt, &c. Sed materia ſecundum ſe conſiderata non eſt principium alicuius motus in particulari, ſed reſpicit vt principium vniuerſale omnem motum; ergo non erit natura particularis, ſed vniuerſalis.

19. Quod autem natura in vniuerſali, & materia ſecundum ſe, & abſolutè nō fuerit hic ab Ariſtotele definita, vt natura quædam vniuerſalis eſt, patet 1. ex ipſo Ariſt. 1. *de part. cap.* 1. vbi cum dixiſſet materiam eſſe naturam, & partinere ad phyſicam, dicit quod materia eſt natura per formam, per quod ſignificare voluit, quod materia non eſt natura niſi vt actuata forma. Et 5. *metaphy. cap.* 4. dicit quod materia eſt natura quatenus eſt ſuſceptiua formæ, idest quatenus eſt determinabilis ab hac, vel illa forma. Et tex. 11. huius lib. docet quod ſicuti lignum antequam habeat formam artificiatam nihil dicitur habere ſecundum artem; ita materia antequam habeat formam particularem, nō poteſt dici natura actu. Conſtat etiam ex definitione naturę, quod natura debeat eſſe *principium motus eius in quo eſt, &c.* Materia autem ſecundum ſe conſiderata in nullo ineſt actu, ergo vt ſic non eſt natura. Tum quia natura debet eſſe principiū alicuius motus determinati, quod non poteſt competere materiæ ſecundum ſe.

20. Secunda concl. *Materia non ita eſt natura per formam; quaſi forma det materiæ eſſe naturam in genere cauſæ formalis, ſicut albedo dat parieti eſſe album; ſed materia eſt natura per formam tanquam per terminum quendam, aut conditionem aliquam ſine qua materia nō habet actu eſſe naturam; ſicuti cauſa efficiens non eſt actu efficiens ſine approximatione, non tamen approximatio dat illi formaliter vim effectiuam.* Hæc concl. nota eſt. Materia namque eſt natura per ſuam entitatem, non tamen eſt actu natura niſi inteligatur poſita ſub aliqua forma, ſubſtantiali, ratione cuius ita eſt propria huius compoſiti, vt nō ſit propria alterius. Tum quia forma non dat materiæ vt ſit principium paſſiuum formaliter, ſed ſolum determinat, vt in tali compoſito potius determinet ad hunc motum quam ad alium, & ſic materia non eſt natura per formam, niſi determinatiuè, non autem intrinſecè, & formaliter.

21. Sed obijcies 1. Si materia ſecūdum ſe conſiderata non eſſet natura, ſequeretur quod nulla generatio ſubſtantialis eſſet naturalis, ſed violenta; ſed hoc eſt falſum; ergo &c. Sequela probatur, nam quando ex ligno v.g. fit ignis, generatio ignis ſine dubio eſt violenta formæ ligni; ſi autem materia eſſet natura ſolū vt determinata per formam ligni, eſſet etiam violenta materiæ vt eſt determinata per formam ligni, & ſic omnis generatio eſſet violenta. Reſp. quod ſine dubio nulla generatio ſubſtantialis eſt à natura, vt na-

tura est, vt supra explicuimus. Potest tamen dici naturalis respectu materiæ vt est natura vniuersalis, non autem particularis huius, vel illius; neque hoc est in cõueniens, vt patet.

22. Obijcies 2. Materia prima præcisè secundum se est primum principium motus eius in quo est, &c. ergo secundũ se est natura hic definita; neque obstare potest quod sit principium passiuum, quia cælum non habet nisi principium passiuũ sui motus, & tamen habet naturam. Resp. negando antecedens; materia namque secundum se præcisè non est principium alicuius motus naturalis; determinati &c. Neque est eadem ratio de cælo quod est principium motus particularis, & determinati.

23. Obijcies 3. Si materia esset natura tantum vt est determinata per formã, sequeretur solam formam esse naturam, & sic in homine v.g. non esset duplex natura partialis, & vna totalis ex illis composita, scilicet humanitas; hoc est falsum; ergo, &c. Sequela probatur, nam ex eo quod paries est albus per albedinem, non sequitur quod sit duplex albedo, sed vna tantum, ita ex eo quod materia est natura per formam non sequitur quod sit duplex natura, sed vna tantum. Resp. quod argumentum concluderet si materia esset natura per formam tanquam per causam formalem, vt albedo est causa albi, sed tantum est talis per formam tanquam per conditionem, & terminum, vt supra explicuimus.

24. Sed quæres 1. an forma sit magis principaliter natura, an materia? Resp. esse formam. Sic Aristoteles hic *tex.* 12. dicens. *Magis naturam esse formam, quam materiam*. Vnde forma fuit principaliter definita, non materia; & materia fuit definita vt est quædam natura particularis, determinata per formam. Et sic natura alia est principium passiuum motus, alia actiuum.

25. Quæres 2. an natura definita in ordine ad motum dicat realem relationẽ ad ipsum motum? Resp. quod loquendo de forma, non dicit relationem realem ad motum cuius potest esse principium, nisi quando actu operatur, tunc enim dicit relationem causæ ad effectum; at quãdo motus non existit, non dicit relationẽ realem, sed rationis. Ratio est quia si diceret relationem realem, deberet esse trãcendentalis formæ, & essentialis ad terminum non existentem, quod esse non potest cum haberet pro termino operationẽ quę est accidés, est enim impossibile quod substantia sit essentialiter ad accidens tãquam ad vltimum terminum. Quod si loquamur de materia dici potest quod dicat relationem realem ad motum tanquam ad terminum non vltimum, & minus principalem quo tendit ad principalem, scilicet ad formam. Si autem loquamur de natura vt præscindit à materia, & forma, non dicit relationem realem, sed rationis tantum, aliàs etiam forma diceret talem relationem, quod enim conuenit generi realiter, conuenit & speciebus.

26. Quæres 3. quid voluit Arist. *tex.* 6. cum dixit, *ridiculum esse tentare demonstrare naturam esse?* Respondent aliqui solum voluisse Arist. quod naturæ demonstratio non sit difficilis, sed in promptu, ac propterea ridiculum esse non quidem demonstrare naturam esse, sed tentare, seu conari, quasi esset res valde difficilis, & sic isti volunt posse dari naturæ demonstrationem. Cæterum hæc responsio videtur aduersari textui, nã Arist. dat causam sui dicti, quia si demonstraretur, demonstraretur per ignotius id quod est per se notum, quod absolutè tollit demõstrationem. Pro quo nota quod natura potest dupliciter considerari. Primò determinatè quatenus est materia, vel forma, & hoc modo potest demonstrari naturam esse. Secundò accipi potest indeterminatè, & confusè quatenus significat internum principium motus siue actiuum, siue passiuum, siue sit pars, siue totum, atque ita prout non distinguitur ab habente eandem naturam, & motum, & in hoc sensu est difficile, & ridiculum demonstrare naturam quia vt subdit idem Arist. entia habentia naturam sunt multa, scilicet quæ mouentur. Quia si natura sic accepta

pta posset demonstrari, maximè à posteriori per motum, vt si dicatur: *datur motus, ergo datur natura*, hoc autem non potest fieri, quia per naturam intelligimus totum hoc coniunctum, vt dictum est, scilicet ens quod mouetur, & hoc modo motus se tenet ex parte conclusionis demonstrandæ, & sic si assumatur pro medio, erit petitio principij. Tum quia licet diuideremus naturam à motu, vt causam ab effectu, argumentum adhuc esset ab ignotiori ad notius, nam motus non cognoscitur à nobis nisi per subiectum, ac proinde nisi cognita natura.

27. Quæres 4. quare dicimus naturã esse duplicem, scilicet materiam, & formam, cum dici soleat communiter, quod natura humana est vna, natura equina est vna &c. Resp. quod dum dicimus naturam esse duplicem, loquimur de natura prima, & simplici, natura namque humana est composita, ex materia, & forma. Deinde dico quod per naturam intelligimus frequenter essentiam specificam, & completam, vt cum dicimus: natura hominis, equi ignis, &c. & in hoc sensu dicitur vna. Aliquando per naturam intelligimus naturam naturatam, scilicet compositum. Licet absolutè, & physicè loquendo compositum non sit vna natura, nisi intelligamus de natura totali quæ vna est in composito.

§. 3. *An forma substantialis sit natura; & quid de anima rationali.*

28. QVod omnis forma substantialis sit natura, à nemine negatum est; de animabus verò præter animam rationalem est aliqua controuersia; nam Simplicius hic putat quod in definitione naturæ, non includantur animæ, siue viuentium, siue sentientium, & accipit naturæ nomen prout ab anima distinguitur; id tamen sine vlla causa fecit; nam Arist. 1. *p. de part. cap.* 1. apertè docet, & probat, quod saltem animæ mortales sint natura, & quod pertineant ad physicam considerationem, & toto hoc 2. libro, vt naturam declaret, frequenter vtitur exemplis animantium. Res clara est, nam dictis animabus vt talibus integrè conuenit naturæ definitio, vt consideranti patebit.

29. Maior difficultas est de anima rationali, an scilicet sit natura, illique naturæ definitio competat. Pro quo notandum est, quod in anima rationali quatuor gradus distingui possunt. Primò gradus quidam communis cum alijs formis, quatenus scilicet est forma informans. Secundò, quod est talis forma, non purè informans, sed etiam animans, seu quatenus est anima. Tertiò quatenus est sensitiua. Quartò, quatenus est rationalis, per quem gradum constituit hominem in esse hominis. De hoc solo vltimo gradu est difficultas. Prima sententia est Simplicij, Alberti, Auicen. & aliorum apud Ruuiũ, Conimbric. & Conplut. quod anima rationalis vt sic, non est natura.

30. Vera, & communis sententia est, quod anima rationalis sit natura, & perfectissima natura. Sic D. Tho. hic *tex.* 26. vbi eam probat ex Arist. Pro hac sẽtentia citat N. Complut. Alexand. Simplicium, Vallesium, Toletum, Conimb. Ruuium, & Suarium, quibus addo Pererium hoc loco, Pontium, Lermam, & omnes recentiores.

31. Probatur 1. nam omnis forma substantialis informans materiam, & cõstituens cum illa compositum naturale, & sensibile, est verè, & propriè forma physica, ac subinde natura; sed anima rationalis, vt talis, est huiusmodi; ergo est forma physica, & natura. Maior nota est, nihil enim aliud intelligimus per formam physicam, & naturam, nisi id quod constituit compositum physicum, naturale, &c. Minor probatur ex *Concilio Later.* 3. *sub Leone X. sess.* 8. *& ex Concil. Viennensi sub Clem. V. & refertur Clementina de summa Trin. & fide catholica*. Tum quia homo vt homo est compositum naturale, & species infima directè, & per se posita in predicamento substantiæ; sed homo constituitur in tali specie infima per animam rationalem, vt rationalis est; ergo, &c.

31 Probatur 2. nam anima rationalis

lis vt rationalis est, est in homine principium saltem motus localis; ergo est natura. Antecedens constat, nam cœtera animantia non alio modo se mouent, nisi quia per apprehensionem, & appetitum determinant potentias motiuas,& executiuas, vt hoc, vel illo modo moueant animal, aut ipsius partes; sed eodem modo anima rationalis per intellectionem, & volitionem verè determinat aliquas potentias sibi subordinatas, vt moueāt hoc, vel illo modo hominem, vel illius partes, vt patet in motu labiorum v.g. ad loquēdum, & in motibus artificiatis, & in quocumque motu libero; ergo anima rationalis est principium primum multorum motuum eius in quo est, non minus quā quæuis anima bruti. Et sine dubio quando motus hominis fiunt, liberè procedunt vt à principio determinante,& imperante ab anima rationali; vnde possunt esse vel meritorij, vel demeritorij; quare motus localis in animantibus non habet pro adæquato principio animam sensitiuam, vt sensitiua est nisi solum in brutis: In homine autem anima rationalis, vt talis licet non sit principium primum influens, & quasi exequens motum, est tamen principium primum determinans, & imperans, quod sufficit ad rationem naturæ. Item conuenit illi definitio naturæ, cum sit primum principium motus eius in quo est tanquam forma informans.

32 Pro solutione argumenrorum notandum est, quod anima rationalis secundum hunc vltimum gradum dupliciter considerari potest. Primò quatenus in illo gradu conuenit analogicè cum Deo, & Angelis, quatenus scilicet est intelligens, aut intellectiua absolutè, esse nam intellectiuum est genus quoddam analogum ad esse rationale. Secundò quatenus est intellectiua tali modo, videlicet per dependentiam à sensibus, & phantasia: *nihil enim est in intellectu quod prius non fuerit in sensu*: & *necesse est intelligentem phantasmata speculari*, vt docet Arist. *in 3. de anima*, & hoc est esse rationale, siue discretiuum, in quo distinguitur anima nostra ab Angelis, & Deo. Aristoteles ergo considerauit animam rationalem primo modo cum negauit illam pertinere ad physicam considerationem, & dixit non esse naturam. Cum autem eam secundo modo considerauit, concessit esse naturam, & pertinere ad physicam considerationem.

33 Obijcies 1. nam Arist. 1. *de part. animal. cap.* 1. videtur ex professo probare animam rationalem non pertinere ad physicam neque esse naturam, & hoc tribus rationibus. Prima est, quia si ad physicum pertineret agere de anima rationali, cum ea sit intellectiua, pertineret etiam agere de omni intelligibili, quia correlatiua pertinent ad eandem scientiā; intelligibile autem, & intellectus sunt correlatiua. Illud autem est absurdum, quia tolleretur metaphysica; si enim physica ageret de omni intelligibili, nihil restaret metaphysicæ. Secunda est, quia illa anima pertinet ad physicum quæ est natura; sed anima rationalis non est natura; ergo non pertinet ad physicum. Minorem probat, nam omnis natura est principium alicuius motus; sed anima rationalis vt talis, non est principium alicuius motus; ergo, &c. Minorem ostendit, nam operationes animæ rationalis sunt intellectio,& volitio, quæ non sunt motus, sed operationes abstractæ à materia. Tertia est, quia physicus non considerat formas abstractas; sed anima rationalis est forma abstracta, cum sit spiritualis; ergo,&c. Resp. Aristotelem hoc loco loqui de anima rationali primo modo considerata, vt conuenit cum Deo, & Angelis, &c.

34. Obijcies 2. ex eodem Arist. *hic tex.* 4. vbi docet naturam vel esse subiectum, vel esse in subiecto; sed anima rationalis neque est subiectum, neque in subiecto; ergo, &c. & *tex.* 12. 19. & 26. docet formam physicam non esse separabilem à materia nisi sola ratione; sed anima rationalis est realiter separabilis; ergo non est forma physica, ac proinde natura. Et 9. *metaphys. tex.* 3. docet naturam esse determinatam ad vnum; anima autem rationalis non est determinata ad vnum;

vnum; ergo, &c. Resp. quod anima rationalis est in subiecto non vt sustentata, sed vt sustentans subiectum; quare materia respectu animæ rationalis est subiectū receptiuum, non sustentatiuum. Ad secundum locum dico, quod anima rationalis secundum gradum communem formæ, quo conuenit cum cœteris formis, sola ratione est separabilis, at secundum, quod dicit gradum rationalem, est separabilis realiter. Vel dicas Aristotelem loqui de separatione quoad ordinem, qua ratione neque anima rationalis est separabilis à materia quoad ordinem, cum etiam in statu separationis dicat ordinem essentialem partis ad materiam. Ad 3. locum dicas, quod Arist. eo loco agit de natura vt distinguitur ab anima vt operante per cognitionem.

35. Obijcies 3. nam idem Arist. in fine primi libri dicit se velle in posterum agere de formis corruptibilibus, deinde in hoc 2. lib. agit de forma hominis, ergo forma hominis per Aristotelem est corruptibilis, vel si est incorruptibilis, non erit natura. Resp. quod Arist. per formas corruptibiles non intellexit solum formas quæ absolutè desinunt esse in rerum natura, sed etiam illas quæ desinunt esse in subiecto in quo prius erant, qua ratione anima rationalis dici potest corruptibilis quoniam licet secundum se non sit corruptibilis, sed immortalis, homo tamen, est corruptibilis, & ipsa aliquando desinit informare corpus quod prius informabat. Illud autem dixit vt excluderet formas cœlorum de quibus hic non disputauit.

§. IV. *An natura sit tantum principium passiuum, an etiam actiuum.*

36 PRima sententia est, quod natura sit tantum principium actiuum motus; vnde cum natura definitur quod sit principium motus, intelligi debet de principio actiuo. Sic Vallesius *controu.* 11. Vasq. 1.2. *disp.* 25. *cap.* 3. & alij. Secunda sententia est, quod natura sit tantum principium passiuum, vnde illæ formæ quæ non possunt esse principium passiuum, non sunt natura. Sic tenent Scotus *in 2. dist.* 2. *q.* 10. *n.* 8. *& dist.* 18. *n.* 4. *& in* 4. *dist.* 43. *q.* 4. *n.* 2. *&* 3. Faber *theorem.* 33. *cap.* 1. Fuentes *hic q.* 2. *diffic.* 2. *art.* 2. Pontius hoc loco, & alij Scoti discipuli.

37 Nostra sent. seq. conclusione explicatur. *Materia est tantum principium passiuum. Ex formis aliæ sunt principium tantum passiuum motus, aliæ sunt principium actiuum, & sic vt forma sic natura sufficit quod sit principium passiuum.* Quod materia sit tantum principium passiuum admittunt omnes qui cum Aristotele cōcedunt materiam esse naturam. Quod autem aliquæ formæ sint principium tantum passiuum constat in formis cęlorum, qui ex Arist. 1. *de cælo cap.* 2. *&* 7. *metaph. cap.* 2. *tex.* 5. sunt vera entia naturalia, ac proinde eorum formæ sunt veræ naturæ, & tamen sunt tantum principia passiua motus; esse namque principium motus eius in quo est, solum conuenit formis quæ sunt anima, tam vegetatiua, quam sensitiua, quam rationalis, qua ratione dicit Arist. quod moueri effectiuè à se, est viuere; vnde definiuntur actiones vitales per hoc quod sint à principio actiuo coniuncto. Aliæ autem formæ elementorum, non mouent effectiuè propriè à se, sed in virtute generantis, de quo diximus supra.

38. Quod autem dentur aliquæ formæ quæ sint etiam principium actiuum motus, defendunt contra Scotum communiter Philosophi hoc loco pro quo videri possunt N. Complut. hic. Rufinus Ruuius *hoc loco cap.* 1. *q.* 3. Hurtad. *disp.* 7. *sect.* 1. Auersa *q.* 9. *sect.* 4. Et ex Scoti discipulis Mastrius hoc loco, & communiter recentiores.

39 Probatur 1. nam ex opposita sententia sequeretur quod forma non esset magis natura quam materia, contra Aristotelem hoc loco. Probatur sequela, quia si nulla forma esset principium actiuum, sed tantum passiuum, forma nil amplius haberet quam materia, cum & ipsa sit principium passiuum.

40. Occurrunt aduersarij quod forma in

ma in linea principij passiui, est magis natura, cum sit magis principium passiuum; nam si quæritur à quo principio physico habet aqua inclinari ad frigus, & non ad calorem, sine dubio recurrendum est ad formam, non ad materiam, cum materia aquæ sit indifferens ad calorem, & frigus; ac proinde non potest esse principium cū aqua exigat frigus. Sed contra, quia licet materia secundum se sit indifferēs ad calorem, & frigus; qua ratione non est natura definita ab Arist. vt supra vidimus, tamen vt determinata ad hoc compositum, & per hanc formam, non est indifferens, sed determinatè exigit frigus non minus ac forma aquæ; ergo, &c. Tum quia ideo magis recurrendum est ad formam quam ad materiam, quia forma nō solum est principium passiuum frigoris, sed etiam est principium actiuum emanatiuum eiusdem; ergo, &c. Certè negari non potest quin forma, non sit ratio, & principium emanatiuum saltem suarum passionum, vt forma aquæ, frigoris, ergo re vera forma est principiū efficiens motus eius in quo est. Præterea negandum nō est quin animæ vegetatiua, sensitiua, & rationalis non sint principia vegetandi, sentiendi, &c. etiam actiua, cum non sit materia, alioquin assignetur quænam sint principia illorum motuum.

42. Probatur 2. nam magis naturale est aquæ se reducere ad frigus, quam alia frigefacere, & magis naturale est igni reducere se ad calorem quam alia calefacere: sed alia frigefacere, & alia calefacere sunt motus naturales quatenus sunt à virtute naturali, ergo se reducere ad frigus, & ad calorem erunt motus naturales quatenus sunt à natura tanquam à principio intrinseco illorum motuum. Licet enim verū sit quod calefactio qua ignis alia calefacit, & frigefactio actiua qua alia frigefacit, non sint motus eius in quo sunt; tamen calefactio actiua qua ignis se ipsum calefacit reducendo se ad pristinum calorem, & frigefactio actiua qua aqua se ipsam frigefacit, sunt motus eius in quo sunt, ac proinde sunt à natura.

§. 5. *Soluuntur aliqua quæsita de natura.*

43. Quæres 1. an cōpositum sit natura? Resp. negatiuè vt supra aduertimus, ratio est quia compositū nulli inest cui sit principium motus, & quietis, natura autem vt hic definitur ab Arist. debet sic in esse, vt sit principium motus, &c. Potest tamen compositum dici natura naturata, seu natura ex duabus naturis cōposita, scilicet ex materia, & forma.

44. Quæres 2. an forma totalis v.g. humanitas sit natura? Affirmant Fuentes, & Mastrius hoc loco. Negāt alij communiter, vt N. Conplut. Auersa, Amicus, & alij hic. Ratio desumitur ex Arist, *hic cap.* 1. vbi cum dixisset materiam, & formam esse naturam, dicit, *quod autem ex his, natura quidem non est, sed à natura*; Sed non solum conpositum, sed etiam forma totalis, seu natura, vt humanitas igneitas, ligneitas, &c. est composita ex materia, & forma; ergo nec homo, nec ignis, nec igneitas, &c. sunt natura. Tum quia natura, seu rei quidditas non est primum principium motus, & quietis, quandoquidem præsupponit alia principia physica ex quibus constat, scilicet materiam, & formam; ergo, &c. Quare licet in natura, & composito recipiantur aliqua accidentia, tamen non sunt natura, quia nō sunt primum omnino subiectum.

45. Quæres 3. an priuatio possit dici natura? Resp. negatiuè, ratio constat ex explicatione definitionis naturæ supra positæ, quia licet priuatio possit dici principium motus, qua ratione est vnum ex tribus rerum naturalium principijs, tamē quia non est causa motus, ideo non est natura. Tum quia priuatio per se non est causa cur motus dicatur naturalis composito, aut rei motæ, nisi quatenus supponit inclinationem, ac proinde non potest dici prima causa, sed illa quam supponit ex qua habetur inclinatio ad motum.

46. Quæres 4. an quidditas Angeli possit dici natura, solet namque communiter

niter vocari natura Angelica? Resp. negatiuè, tum quia Aristoteles agit hic de natura quæ est considerationis physicæ, non metaphysicæ, vt est natura Angelica. Tum quia non est principium per se motus corporei in se recepti; tum quia motum localem in se non recipit; tum quia non est principium illius per se, sed tantum per accidens, & ratione operationis, de quo in tract. de Angelis.

47. Quæres 5. an accidens possit dici natura? Resp. negatiuè, ratio clara est, quoniam nullum accidens per se primo inest enti mobili, natura autem debet per se primo inesse, vt patet ex naturæ definitione. Sed dices, nam quantitas v. g. Eucharistica naturaliter mouetur ad aliquas qualitates, & ad vbi deorsum, & calor, aut frigus Eucharistiæ reuocant se in pristinum, ergo ista accidentia habent in se principium horum motuum. Resp. quod accidentia Eucharistica mouentur naturaliter in virtute substantię cuius sūt accidentia, & licet substantia non adsit, remanet tamen virtus substantiæ, & in eius virtute operantur.

48. Quæres 6. an materia, & forma conueniant vniuocè in ratione naturæ? Affirmat Sot. *hic lib. 2. q. 1.* & alij relati à N. Complut. hoc loco, quam sententiam sequuntur multi recentiores etiam ex Schola D. Thomæ. Communior sētentia oppositum tenet, quam sequuntur plures quos referunt, sequunturque N. Complut. Probant quia Aristoteles docet quod forma est magis natura quam materia, sed quod dicitur secundum magis, & minus non dicitur vniuocè; ergo natura non dicitur vniuocè de materia, & forma. Cæterum hoc argumentum facilè solui potest ab aduersarijs, nam etiam intra eandem speciem, & intra idē genus dari potest magis, & minus; negari namque non potest, quod vnum indiuiduũ non participet magis de ratione specifica, & quod vna species non participet magis de ratione generica quam alia.

49. Probāt secundo, quia ratio principij non prædicatur vniuocè de materia, & forma; nam materia est principiũ passiuum, at forma, est principium etiam actiuum; principio autem actiuo, & passiuo nihil datur commune vniuocum. Verum ad hoc respondere possunt aduersarij quod etiam ratione principij actiui, & passiui potest dari ratio communis vniuoca, sicut datur actioni, & passioni. Tum quia ratio principij actiui, & passiui conueniunt in ratione substantię, conueniunt in ratione partis, in ratione constitutiui, &c.

50. Probant 3. quia per Aristotelem materia, & forma sunt primò diuersa; ergo non conueniunt vniuocè. Ad hoc enim responderi potest quod intra genus substantię sunt primò diuersa ex eo quod materia nihil includat formæ, cum sit pura potentia, & forma nihil includat materiæ cum sit tantum actus. Tum quia sicut cum illa prima diuersitate stat quod conueniant in ratione substantiæ incompletæ, in ratione partis, &c. ita stabit quod conueniant in ratione naturæ. Vera ratio est, quia omnis cōuenientia, & vniuocatio debet prouenire ab actu, sed materia nullum habet actum, vt supra vidimus; ergo, &c. Maior probatur, nam sicut ab actu desumitur distinctio, ita & vnitas. Vnde materia, & forma nec in ratione naturæ nec in aliqua alia ratione conueniūt vniuocè.

§. 6. *An natura distinguatur ab arte, & an ars possit facere opera naturæ.*

51. Naturam distingui ab arte admittunt omnes, nam natura per se inest composito, non ars, sed tantum per accidens. Tum quia motus substantię mobilis per naturam est illi naturalis, & secundum inclinationem naturæ, nō sic motus qui est ab arte, iste enim potest esse contra naturam. Tum quia motus qui est à natura est ab illa tum secundum substantiam, tum secundum modum; at motus qui est ab arte est solum ab illa secundum modum non secundum substantiam; nam saltatio sursum, dextrorsum, sinistrorsum, hac, illacque se-

cundum substantiam potest habeti absque arte, at secundum modum rectum,& ordinatum, non nisi ab arte haberi potest.

52. Quantum ad secundum an ars possit efficere opera naturæ, sciendum est commune dictum ex Arist. *hic cap.* 2. quod scilicet *ars imitatur naturam*, quod dictum tribus modis intelligi potest. Primò in figura; secundo in modo agendi: tertiò in effectu producto: Ars imitatur naturam in figura exteriori, nam ars nititur in suis operibus eam figuram, eamque effigiem imprimere quam natura inducit in suis operibus; vnde videmus statuarios in ligno, aut alia materia inducere effigiem hominis, leonis, &c. eumque peritiorem putamus qui ad vinum,& magis expressam imaginem format. Secūdo ars imitatur naturam in modo operādi, & iste est duplex, vnus quo ars nititur producere effectum similem illi quem natura producit. Quocirca architectus talem domum erigit qualem in mente formauit; & pictor talem effigiem formare nititur, qualē in mente sibi præscripsit ideam. Alter est quo naturam imitatur tendendo de imperfecto, ad perfectum, parando prius materiam, deinde paulatim disponendo, & postea formam introducendo. Tertiò ars imitatur naturam in effectu producto, seruando eundem ordinem quem seruaret natura si eum effectum produceret, nam si natura construeret domum prius inciperet à fundamentis, ea iaciendo, postea parietes erigeret, deinde tecta collocaret, sic agit ars.

53. Modo difficultas est an ars non solum imitetur opera naturæ, verum etiā an possit efficere aliquod opus naturæ. Posse artem efficere aliqua opera naturæ applicando actiua passiuis, constat experimento artis medicinæ, quæ applicando virtutes naturales lapidum, herbarum, aliarumque rerum humanis corporibus, hac, vel illa infirmitate laborantibus, ita bene confert sanitatem, ac conferatur à natura. Constat etiam in ouis gallinarū, aliarumque auium, quæ ita bene fouentur calore ignis temperati, ac fouentur, & generantur pulli, calore naturali gallinæ.

54. Posse artem efficere propria virtute, & non tātum applicando actiua passiuis, aliqua naturæ opera tenēt Magnus Albertus *lib.* 3. *de mineral. cap.* 9. Henricus *quodlibet.* 5. *q.* 3. Zimarra *in tract. de differentia naturæ, & artis*, & alij. Probant 1. ex illo Exodi 7. vbi magi per artem magicam serpentes edisse dicuntur 2. Quia per artem chimicam fieri potest verum aurum vt plures tradunt. 3. Quoniā statua dedali tali arte confecta erat, vt huc illucque ambularet. Arist. 1. *polit.. cap.* 3. *&* 1. *de anima tex.* 44. Et Columba Architæ Tarentini sic fuit artificiosè fabricata vt volaret, teste Gellio *lib.* 10. *noct. Attic. cap.* 12. Et Romę fuit simulacrum fortunæ, quod bis loquutum dicitur. Ex Valer. Maximo.

55. Nihilominus non est recedendū à communi sententia, quod scilicet ars, non possit efficere opera naturæ per se, & per propriam efficientiam, sed tantum applicando actiua passiuis. Sic tenent Arist. hoc loco, D. Thomas hoc loco *in comment. cap.* 2. & omnes expositores. Ratio clara est, nam opera naturæ vel sunt substantia, vel accidens, sed ars neutrum efficere potest; ars enim vel accipitur vt est habitus mentis, & hoc modo non potest producere substantiam, aut accidens ad extra, sicut nec alij habitus: vel accipitur pro ipsa directione qua dirigit opus operans ad opus prestandum prout ab arte dictatur, neque hoc modo potest producere substantiam, aut accidens, sed solum dirigit membra externa, vt res rectè disponantur, & applicentur.

56. Ad obiecta in contrarium vnico verbo respondetur quod illa non sunt effecta per efficientiam artis, sed per efficientiam virtutis naturalis. Vnde illi serpentes vel fuerunt citissimè delati arte dæmonis, vel virtute à dæmone applicata fuerunt tunc producti. Per artem chimicam dato quod fieri possit verum aurum, non fiet efficientia ipsius artis sed applicando actiua passiuis, aut virtute ignis

ignis separando aurum ab aliquo metallo, vt à cupro. Statua Dedali, Columba Architæ, &c. non ponebant effectum naturalem, sed violentum in virtute alicuius ponderis, rotarum, funium, &c. vt patet in horologio.

DVBIVM II.

De causis in communi. §. 1. quid sit causa.

57. NOn loquimur hoc loco de causa vt idem est ac principium, qua ratione Aristoteles vocat aliquando priuationem causam, sed loquimur de causa in communi significatione, vt amplectitur quatuor causarum genera, scilicet materiam, formam, efficientē, & finalem. Et cum notum sit dari causam, ad quæstionem quid est descendimus. Varij varias tradunt causæ in communi definitiones, quæ si rectè expendantur, admitti possunt, licet definitio D. Thomæ, & Thomistarum quam proponunt, & defendunt N. Complut. hoc loco, magis rem explicet.

58. Primò ergo definitur causa in communi à Ruuio quod sit *Principium per se influens in effectum.* Dicitur *principium* loco generis, quia in hoc conuenit cum priuatione, cum puncto, & alijs, quæ sunt aliquorū principia. Dicitur *influens* vt distinguatur ab illis quæ non influunt. Dicitur *in effectum*, vt distinguatur à Patre æterno, qui est principium verbi, & influit, non tamen vt in effectum, quia verbum non est effectus Patris. Aliqui vt N. Complut. impugnant hanc definitionem, quia in ea nil ponitur per quod explicetur quod causa debeat esse illa quæ influit vt in effectum, nec ponitur aliquid per quod explicetur quod Pater æternus non influat vt in effectum. Cæterum ad hoc quis posset respondere, & explicare dictam definitionem, quod ex se patet, quod Verbum non possit esse effectus, quia de huius ratione est dependere, quod Verbo diuino conuenire non potest, & sic intellecta illa definitio bene naturam causæ explicat.

59 Secundò definitur causa à Fonseca 1. *metaphys. cap. 7. q. 1. sec. 3.* quod sit *id à quo aliquid per se dependet*, per quod excluditur Pater æternus à ratione causæ quia Filius ab eo non dependet. Hanc definitionem reijciunt N. Complut. quia in ea non explicatur quid sit dependere, aut cur Filius non dependeat à Patre cum habeat esse ab illo. Cæterum posset quis respondere non explicari quid sit dependentia cum sit notum eam inuoluere imperfectionem, ac proinde optimè excluditur per dependentiam Pater æternus à ratione causæ.

60 Alij alias tradunt causæ definitiones; communior est illa quam cum D. Thoma tradunt dicti Complut. & cæteri Thomistæ, quod scilicet causa sit illa *ad quam sequitur esse alterius*, seu *sequitur aliud*. Hanc aliqui impugnant, quia ad punctum sequitur linea, ad auroram sequitur dies; ad esse Patris æterni sequitur esse Filij, &c. & tamen ista non sunt causæ. Nec valet respondere, quod *ly* sequitur intelligitur de sequela physica, quæ est per productionem effectus, nam si hoc modo indiget explicatione, etiam definitiones aliorum defendi possunt cum suis explicationibus. Aliter explicant N. Complut. illam definitionem, vt per esse alterius intelligatur aliquid numero, aut specie distinctum, per quod diuinæ personæ excluduntur à ratione causæ, nam Filius non est aliud à Patre, nec habet aliam essentiam numero, aut specie distinctam. Certè ista definitio intellecta sic de sequela physica, &c. optima est.

61 Tamen mihi etiam placet definitio quam desumo ex Aristotele hoc loco *tex. 68.* quod scilicet causa sit *illa, per quam respondemus ad interrogationem, seu ad quæstionem factam propter quid.* Hac enim ratione probat ibi Arist. tantum esse quatuor causarum genera quia totidem causis respondere possumus ad quæstionem factam propter quid, vnde supponit eam esse communem definitionem causæ in communi. Ab aliquibus hæc definitio impugnatur, quia si *propter quid* accipiatur, propriè solum conuenit causæ finali, vt col-

vt colligitur ex Arist. *tex.*88. *&* 90. quod si accipiatur aliquanto latius, æquè ignotum est quid sit causa, & quid sit propter quid, ac proinde nihil scimus per illam definitionē,quod est vitium definitionum. Item conuenit principijs, omne namque principiatum est propter sua principia, & linea est propter puncta,& relatio est propter terminum, &c. Item conuenit Filio in diuinis, nam Filius est propter Patrem, cum tamen Pater non sit causa.

62 Cœterum propter ista non est deserenda definitio Aristotelis, si potest æquè bene explicari ac aliæ, maximè quia Arist. non semel hanc definitionem indicauit, vnde hac ratione probat finem, & formam esse causas, quia per hæc rectè respondemus ad quæstionem quare, seu propter quid, & tritum est, & notissimum apud Arist. quod demonstratio per causam appelletur demonstratio *propter quid*, & scire per causam dicitur scire *proter quid*, & quod sint quatuor causarum genera quia sunt quatuor propter quid.

63 Pro quo sciendum est,quod vnūquodque genus causæ sicuti habet proprium munus, ita habet propriam definitionem, quæ est quidam quasi character, seu nota cuiuscumque causæ: vnde materia dicitur *id ex quo inexistente*. Forma dicitur *ratio rei*. Efficiens dicitur *principium vnde*. Finis dicitur *cuius gratia res fit*. Ex his characteribus, & notis aggregatim positis puto formandam esse definitionem causæ in communi, sic *causa est id propter quod respondemus ad quæstionem propter quid*; seu *causa est ipsum propter quid*; siue vt *id ex quo*, siue vt *ratio*; siue *principium vnde*; siue cuius gratia, ita vt non possit fieri alia definitio explicita nisi per aggregationem horum characterum,seu notarum: Sicuti cum volumus definire animam explicatius definitur per aggregationem omnium ipsarum, cum dicitur. *Anima est principium quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*. Sic etiam principium definitur per aggregationem, scilicet *principium est id vnde aliquid vel est,vel fit, vel cognoscitur*. Pręterea etiam natura definitur per aggregationem, scilicet, *natura est principium motus, & quietis*, aliqua namque est principium solius motus, alia solius quietis, & communiter omnia analoga definiuntur per aggregationem. Et sic ex mente Arist. causa in communi definiri potest per aggregationem, scilicet *causa est id propter quid, seu est propter quid, vel vt ex quo, vel vt ratio, vel vt vnde motus, vel vt cuius gratia*. Quod si breuius velis definire, dices *causa est propter quid*, intelligendo propter quid prout includit quatuor dictos modos, & sic propter quid sic acceptum in definitione causæ non conuenit nisi causæ in communi, & excludit cætera propter quid.

§. II. *Quotuplex sit causa*.

64 Variæ fuerunt antiquorum sententiæ de numero causarum, vt videre est apud Plutarchum *lib.* 1. *de placitis cap.*11. apud Senecam *epist.* 65. *ad Lucillum*, & apud alios. Prima sententia fuit Democriti apud Cicer. *lib.* 1. *q. academ.* qui solam materiam admittebat, reiectis forma efficiente, & fine. Cum enim omnia à casu, & fortuna fieri putaret, efficientem causam, & finalem negabat. Formam ideo negabat, quia solam materiam sufficere volebat. Tum quia cum negaret causam efficientem, & finalem, debebat etiam finalem negare, quia efficiens ideo datur, vt formam in materia ob aliquem finem inducat. Stoici teste Laertio *lib.*7. *in Zenonem*, & Seneca vbi supra, solam causam efficientem admittebant, materiam autem non nisi vt conditionem sine qua non esse volebant. Siquidem efficiens non nisi cum materia efficit. Formam non admittebant,quia cū sit effectus ab agente manans, inter causas numerari non potest; neque finis cum vltimò adueniat re iam effecta. Hanc sententiam sequitur Seneca dicens. *Turbam hanc, & multitudinem causarum ab Aristotele, & Platone traditam superfluam esse, & minimè necessariam*. Eandem sententiam sequitur Cicero *in Topicis ad Trebanum*, explicans locum ab efficiente petitum.

65 Ter-

65 Tertia sententia fuit Platonis *in Timæo*. Procli, Calcidij, & omnium Platonicorum, quod dentur 6. genera causarum, quatuor scilicet ab Arist. tradita, & alia duo videlicet exemplar, & instrumẽtum. Quarta sententia est Galeni, qui *in lib. de symptomatum differentijs*, hæc recenset, causarum genera, materiam, vtilitatem, scopum, & instrumentum. Argentarius *in comment. huius loci* dicit causarum genera esse motum, locum, tempus, & circunstantiæ.

66 Nostra sententia sequenti concluſ. explicatur. *Causarum genera sunt tantum quatuor, nec plura, nec pauciora, scilicet materia, forma, efficiens, & finis.* Sic Arist. hoc loco & inferius *cap. 7. & 5. metaph. cap. 2.* quem sequuntur omnes Peripatetici vel in huius loci comment. vel in 5. *metaph.* vt D. Tho. Alexand. Themistius, Philopponus; Simplicius, Auer. Magnus Albertus, Auicenna, & innumeri alij. Et licet Suesanus in comment. huius loci putet quod hæc sententia sit tantum credita in philosophia, & non possit aliqua ratione efficaci probari, tamen oppositum dicendum est.

67 Probatur 1. ratione desumpta ex nostra definitione explicata §. præcedenti, quod scilicet causa in communi sit illa per quam respondemus quæstioni, seu interrogationi *quid est*, seu *propter quid*, nam tot sunt genera causarum, quot sunt genera interrogationum, vnaquæq; namque interrogatio, causã quærit; sed quatuor sunt genera interrogationum, ergo totidem erunt genera causarum. Minor probatur, nam in omni interrogatione, aut quærimus *ex quo* aliquid fiat, & hæc est materia; omnia namque fiunt ex materia: aut quærimus *quid fiat*, seu quid sit illud quod fit, & hæc est ratio, seu forma: aut quærimus *à quo fiat*, & est efficiens: aut quærimus *cuius gratia fiat*, & est finis. Hanc rationem desumpsimus ex Aristotele capite 7. huius libri secundi.

68 Confirmatur, nam ille tantum est assignandus causarum numerus qui reperitur in illis quæ plures causas habere videntur: sed in composito v. g. substantiali in quo plures causæ esse videntur, tantum quatuor causæ dictæ, sunt; ergo illa erit causarum numerus. Minor probatur, nam in compositis substantialibus tantum potest esse id ex quo fiunt & hæc est materia: est id per quod fiunt, & constituuntur, & est forma, per formam namque constituuntur, & à cœteris distinguuntur; est id à quo fiunt, & est efficiens: & est id cuius gratia fiunt, & est finis. Hoc idem videre est etiam in compositis artificialibus, nam in statua est id ex quo fit, & est lignum v. g. Est id quod fit, & est v. g. sol, si statua sit solis. Est id à quo fit, & est statuarius: & est id cuius gratia fit, & est vt representet solem.

69 Probatur 2. quoniam quod fit, tantum habere potest duas causas internas, vnam ex qua fiat, & est materia; aliam per quam fiat, seu per quam constituatur, & distinguatur, & hæc est forma. Et duas externas, illam à qua fiat, nihil enim potest se ipsum efficere, & hæc est efficiens. Efficiens autem naturale non potest frustra, & temere agere, sed debet agere propter aliquam causam, & hæc est causa finalis; ergo, &c.

70 Probatur 3. nam causa est ad quam sequitur esse alterius, scilicet effectus, vt cum D. Thoma, & Thomistis communiter causa definitur, sed sunt tantum quatuor ea ad quæ sequi potest esse alterius; ergo sunt tantum quatuor causarum genera. Minor probatur, nam esse effectus aliquando est in potentia, aliquando in actu; prius namque est in potentia, postea in actu, vt cum de potentia reuocatur ad actum ab agente naturali, & hoc ob aliquem finem, non casu; sed esse in potentia habetur à materia; esse in actu habetur per formam; reductio de potentia ad actum habetur ab agente naturali, intentio, est finis; ergo, &c. Igitur res naturales indigent materia ex qua fiant: forma per quam perficiantur, & determinentur ad certam speciem: efficiente à quo forma inducatur: & fine cuius gratia agens ad agendum moueatur; ac proinde hæ causæ desiderantur ad esse rei naturalis non plures, nec pauciores. Sol-

uuntur

uuntur argum. in contrarium.

71 Primum argum. quoniam instrumentum est causa, & non continetur sub prædictis; ergo sunt plura causarum genera quam quatuor. Resp. quod instrumentum continetur sub causa efficiente. Dices, quod efficiēs definitur ab Aristotele 2. *phys. cap. 3.* quod sit *id vnde primum mutationis, aut quietis principium deducitur*; sed hæc definitio non conuenit instrumento, ergo instrumentum non cōtinetur sub causa efficiente. Minor probatur, nam instrumentum non est primum mutationis principium, cum non moueat nisi moueatur. Resp. quod eo loco Arist. solum definiuit causam efficientem principalem, ad quam instrumentum reuocatur tanquam quid ab ea motum; sed de hac re infra agentes de causa efficiente.

72 Secundum argum. nam causa exemplaris, est vera causa, & tamen non continetur sub aliquo ex dictis generibus; ergo, &c. Resp. reuocari ad genus causæ formalis. Pro quo nota, quod genus causæ formalis est duplex; vnum componens, & aliud determinans, exemplar est causa non componens, sed determinans extrinsecè. Ex hoc soluitur aliud argumentum desumptum ab obiectis actuum, habituum, & potentiarum ex quibus habitus, actus, & potentiæ dependent, & non in aliquo ex illis quatuor generibus causarum. Dicimus enim, quod obiecta exercēt genus causę formalis extrinsecè, determinantis, & specificantis.

73. Tertium argum. nam album est causa per accidens ædificij sicut esse musicum, & tamen nō reuocatur ad aliquod ex dictis generibus; ergo, &c. Resp. quod cum id quod est per accidens reuocatur ad id quod est per se, sequitur quod causa efficiens per accidēs reuocetur ad causam efficientem per se. Sed dices quod absentia nautæ est causa efficiens per se submersionis, & tamen non continetur sub genere causæ efficientis, de cuius ratione est influere, & esse præsens, quod non conuenit nautæ in casu submersionis nauis. Nam ad hoc dicitur quod licet efficientia positiua fundetur in præsentia causæ, & in influxu illius non tamen efficientia negatiua, qualis est in nauta respectu submersionis nauis cum abest.

74. Quartum argum. nam consulens, & imperans sunt causa effectus producti, & non sunt vna ex assignatis; ergo, &c. Resp. quod consulens, & imperans non sunt causa efficiens physica, cum nō producant physicè effectū, sed sunt causa efficiens moralis. Causa autem moralis est illa quæ sua propria actione non attingit effectum, sed mouet causam physicam ad hoc vt efficiat, vt qui consulit homicidiū, non occidit, sed suo consilio mouet, & excitat alium ad occidendum suum inimicum. Est autem discrimen inter causam physicam, & moralem, quod posita causa physica, & eius actione non potest non sequi effectus, siue causa physica sit necessaria, siue libera, vt posita calefactione, quæ est actio causæ physicæ necessariæ non potest non poni calor. Et posita actione volendi libera, non potest non poni volitio. At posita causa morali, & eius v. g. actione consilio, potest non poni effectus. Et ratio est, quia actio causæ physicæ se sola est sufficiens, & immediata productio effectus, posita autem productione, non potest nō poni terminus. At actio causæ moralis non est sufficiens, & immediata productio effectus, cum indigeat causa physica ad producendum effectum.

§. 3. *An causa sit nobilior suo effectu.*

75. Res ista facilis est, eamque breuiter expendemus. Certum est quod si effectus comparetur cum suis causis intrinsecis, scilicet materia, & forma simul sumptis, & vnitis est æqualis perfectionis; cum enim, vt supra vidimus, totum non distinguatur à suis partibus simul sumptis debet esse æqualis perfectionis. Quod si totum comparetur cum vna tantum causa, vt si comparetur cum sola materia, aut forma, tunc effectus est perfectior sua causa partiali. Si verò totum comparetur cum materia, aut forma, secun-

secundum id precisè quod habet ab illis, est æquæ perfectionis.

76. Si effectus v.g. compositum cõparetur ad causas extrinsecas, vt ad efficientem, aliquando est perfectior, aliquando imperfectior, & aliquando æqualis perfectionis. Effectus comparatus ad causam æquiuocam, est imperfectior, v.g. calor comparatus ad solem qui est causa æquiuoca illius, est sole inferior; ratio est quia causa æquiuoca est superior suo effectu, eumque virtute continet. Effectus comparatus ad causam vniuocam est æqualis perfectionis, vt cum homo generat hominem. Effectus comparatus ad causam instrumentalem est instrumento per se perfectior; dico per se, quia per accidens instrumentum potest esse perfectius, vt maeleus aureus respectu cultri ferrei. Aliqui putant, quod effectus sit perfectior sua causa æquiuoca vt musca causata à sole tanquam à causa æquiuoca, est ipso sole perfectior, cum musca sit viuens non sol. Cæterum sol non est causa muscæ solus, sed vt motus ab intelligentia, & in virtute intelligentiæ, qua ratione est perfectior musca, & homine cũ homo, & sol generent hominem. Quoad finem dico, quod aliquando est perfectior suo effectu, vt cum homo operatur ob finem nobiliorem, vt propter Deum. Aliquando est imperfectior cum homo operatur ob finem inferiorem, vel prauum. Aliquando est æqualis perfectionis, vt cũ homo studet ob bonũ studij, seu scientię.

§. 4. *An causa sit prior saltẽ natura suo effectu.*

77. Certum est non esse necesse quod causa sit prior tempore suo effectu, non enim sol est prior tempore, illuminatione, neque materia omni forma. Sunt quidem aliquæ causæ priores tẽpore vel instãti suis effectibus, sicut Pater in creatis præcedit tempore filium. De sola prioritate naturæ est difficultas, de quo prima sent. est Soncinatis 5. *metaphy. q. 7.* & aliorum dicentium non esse necesse quod causa præcedat saltem natura suum effectum.

78. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Omnis causa debet saltem natura esse prior suo effectu, sub eo conceptu sub quo est causa, quod solet dici in eo genere in quo est causa.* Est sent. communis, pro qua videri possunt N. Complut. *hic disp. 7. q. 4.* Est autem prioritas naturæ, prioritas subsistendi consequentiæ, seu est prioritas essendi independentiæ, quatenus id quod est prius natura alio, quatenus prius est independens. Vocatur ab aliquibus prioritas rationis cum fundamento in re, quatenus causa vt causa ex natura sua postulat intelligi præ esse suo effectu secundum illud esse, & in eo genere in quo est causa. Ratio autem est manifesta, quia omnis effectus debet consequi suam causam, ac proinde debet illam supponere aliquo modo antecedentem, ac proinde natura. Quæ prioritas non solum est inter causas, & effectus, sed etiam inter principia, & principiata in creatis. In diuinis autem negatur à Theologis propter omnimodam identitatem Patris, Filij, & Spiritus S. nam in vnaquaque persona est eadem omnino essẽtia, vt inter illas personas nulla omninò sit dependentia, nulla causalitas neque secundum rationem, sed solum est prioritas à quo, seu originis.

79. Sed obijcies 1. nam aliquæ causæ sunt sibi inuicem causæ; vt materia, & forma; finis, & media ad finem, vt docet Arist. *tex. 30.* ergo idem erit prius, & posterius respectu eiusdem. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. prioritas namque & posterioritas inter causas quatenus sunt sibi inuicem causæ non est prioritas eiusdem, sed diuersi generi; nam materia est prior forma in suo genere, quatenus ex illa forma est educibilis, aut quatenus est receptibilis, at forma est prior materia quatenus est perfectibilis, &c. de quo magis infra.

08. Obijcies 2. Id quod est causa causæ, est etiam causa causati, saltem remota; sed materia est causa formæ, & forma est causa materiæ; ergo materia est causa materiæ, & forma est causa formæ, quod est impossibile, cum nihil sit causa

sui

sui ipsius. Resp. antecedens solum esse verum in causis eiusdem generis, quia enim sol v.g. causat lumen, & hoc causat calorem, ideo rectè dici potest, quod sol causat calorem. At quando causæ sunt diuersi generis illud dictum non est verũ, quia non communicant ad inuicem in ratione causandi. Vnde non valet argumentum. Sol producit calorem qui facit terram formaliter calidam; ergo sol producit, aut facit terrã formaliter calidam. Ratio autem est quia in exemplo supra posito materia est causa formæ inquantum potẽtia ex qua forma educi debet, sub qua ratione forma non constituit materiam tanquam aliquid intrinsecum quod se teneat ex parte potentiæ, sed hoc totum supponit; si autem cõstitueret, verè esset dependens à materia, & dependeret à se ipsa, quia etiam se ipsa teneret se ex parte causæ. Eodem modo forma quatenus est finis materiæ non constituitur intrinsecè per potentiam materiæ, & ita materia dependens à forma, non dependet à se ipsa. Ratio ergo cur in causis diuersi generis non valet illud dictum est, quia in ratione propria causandi non communicãt ad inuicem, & propter eandem rationem non sequitur quod idem sit prius, & posterius se ipso.

88. Obijcies 3. Si causa esset prior natura suo effectu sequeretur quod esset bonus circulus antiquorum in demõstrationibus quem damnauit Arist. 1. *poster.* Sequela probatur, nam si materia, & forma sunt sibi inuicem causæ, ergo sunt sibi inuicem priores, ac proinde vna potest per aliam à priori demonstrari, & sic posset fieri demonstratio circularis vtraque à priori. Resp. hoc non esse absurdum in diuerso genere causæ, & secundum diuersam rationem. Aristoteles autem damnauit circulum antiquorũ, qui putabant etiam prima principia posse demonstrari, & probari à priori, & quod idem secundum eandem rationem, & in eodem genere causæ esset prius, & posterius, quod est impossibile.

82. Obijcies 4. nam prius in eo in quo est prius potest intelligi sine suo posteriori, est enim prius illo; sed multæ causæ non possunt intelligi sine suis effectibus, ergo non sunt illis priores. Minor probatur, nam nec materia potest intelligi sine forma, cum potentia dicatur per ordinem ad actum; nec forma intelligi potest sine materia, cum actus sit per ordinem ad potentiam. Item media intelligi non possunt sine fine, nec finis sine medijs; imò nec omnipotentia Dei intelligi potest sine creaturis saltem possibilibus. Resp. quod dupliciter aliquid potest esse prius alio. Primò prioritate *in quo*. Secundò prioritate à quo. Illud dicitur prius prioritate *in quo*, quod intelligi potest sine suo posteriori, cuius est causa, & sic calor intelligi potest sine calefactione, & sic de alijs. Illud autem dicitur prius prioritate *à quo*, quod licet sit verè causa alterius, tamen propter aliquã peculiarem rationem non potest intelligi sine suo superiori, maximè quando dicit ordinem essentialem ad illud, aut certè quando ita postulat illud à se dependens, vt non possit distingui, aut constitui, siue intelligi sine illo, aut sine ordine ad illud. Hoc modo se habent materia, & forma vt sunt tales in specie; sunt enim relatiua transcendentalia. Finis tamen intelligi potest sine medijs, si consideretur secundum suam entitatem, secundum quam est finis, licet sine illis intelligi non possit inquantum dicit relationem, hæc tamen relatio nihil facit, vt nu. seq. dicetur. Omnipotentia autem diuina nõ potest intelligi sine creaturis, saltem possibilibus, quia de eius essentia est habere creaturas à se dependentes.

83 Obijcies 5. Correlatiua sunt simul natura, sed causa, & effectus sunt correlatiua; ergo sunt simul natura. Respond. quod causa, & effectus accipi possunt vel fundamentaliter, & secundum se, & hoc modo non sunt correlatiua. Si verò accipiantur formaliter, vt dicunt ipsas relationes resultantes, tunc sunt correlatiua, & sunt simul natura; nos non loquimur in hoc secundo sensu, sed in primo.

§. 5. *Quomodo causa diuidatur, seu de diuisione causæ.*

83. Causa primò diuiditur in primam, & secundam. Prima est Deus O. M. qui est omnino independens ab omni alia causa: cuncta mouet immobilis. Multa producit absque concursu alterius causæ, vt Angelos, animas. &c. non tamen omnia, quia compositum substantiale non potest producere absque concursu materiæ, & formæ, cum nequeat Deus per se ipsum supplere cōcursum materię, & formæ, cum dicat imperfectionem, partis, subiecti, & informantis. Nequit etiam Deus producere se solo actus vitales, cum isti dicant essentialem ordinem ad sua principia vitalia. Neque etiam potest Deus producere modos vt vnionem, sessionem, neque relationes, &c. sine concursu subiectorum, & hoc non propter aliquem defectum in Deo repertum, sed propter summam ipsius perfectionem, & rerum dictarum imperfectionem, quæ non est supplebilis à summa perfectione, sed ab imperfectione tantum. Causa secunda est creatura, quæ ideo secunda vocatur quia nec esse, nec operari potest nisi dependenter à prima.

84. Secundò diuidi solet causa in mediatam, & in immediatam. Causa mediata est illa, quæ non attingit effectū nisi mediante alia causa, qua ratione Adā dicitur causa mediata omnium hominum quia vt primus parens ad omnium productionem concurrit mediatè. At causa immediata est illa quæ absque intermedio suum attingit effectum, vt calor est causa immediata caloris, &c. Tertiò diuiditur causa in intrinsecam, & extrinsecam. Causa intrinseca est illa quæ intrinsecè rē componit, & constituit, sicut materia, & forma, intrinsecè constituunt hominem. At causa extrinseca est illa quæ rem constituit extrinsecè, vt omnis causa efficiens tam increata, quam creata cōstituunt res. Et omnis causa finalis extrinsecè constituit rem quæ propter ipsam fit.

85. Quartò diuiditur causa in causā per se, & per accidens. Causa per se est illa quæ ex natura sua est ordinata ad productionem sui effectus, habetque intrinsecam virtutem productiuā illius qua ratione calor est causa per se caloris, & musicus est causa per se cantus quia habet artem, quæ est virtus cantandi. Causa per accidens est illa quæ quidem producit effectum, ex se tamen ad illum producendum non ordinatur, sed casu illum producit, ratione tamen virtutis quæ aliàs reperitur in causa, vt fodiens terram est causa per accidens inuentionis thesauri: & Musicus dicitur ædificare, quia in Musico reperitur aliàs virtus, seu ars ædificatoria.

86. Quintò diuiditur causa in adæquatam, & totalem, & in inadæquatam, & partialē. Adæquata seu totalis est illa quæ se sola producit effectū. Partialis seu inadæquata est illa quæ solum partialiter, & concurrente alia causa eum producit. Sextò, causa adæquata subdiuiditur in principalem, & in instrumentalem. Principalis est illa quæ propria virtute attingit effectum. Instrumentalis est illa, quæ attingit effectum vt mota ab alia causa, de quibus postea dicetur.

DVBIVM III.

De causa materiali, & formali.

§. 1. *An materia sit causa physica.*

87. Post tractationem de causis in communi agendum est cum Aristotele à *tex.* 28. prius de causa materiali, cuius definitionem iam satis explicuimus *nu.* 63. Modo quærimus an materia re ipsa sit causa physica. Physicam materiæ causalitatem negabant aliqui antiqui, de quibus aliàs diximus:

88. Nostra, & cōmunis sententia seq. concl. explicatur. *Materia prima est vera causa physica.* Sic tradunt omnes Paripatetici, vnde non est necesse quēquam in particulari referre. Videri potest Arist. hic à *tex.* 21. *vsque ad* 27. & 70. 72. 74. & 91.

Ratio est, quia materia prima est subiectum ex quo aliquid fit, vt patet ex eius definitione; ergo est causa, & veluti mater rerum, vt eam vocat Arist. ex Platone, & alijs antiquis *lib.* 1. *tex.* 80. Tum quia materia est natura, vt supra vidimus; sed omnis natura est causa; ergo, &c. Tum etiam, quia principium motus eius in quo est, est causa physica, & vera, vt patet tum ex definitione naturæ, tum ex *tex.* 73. sed materia est huiusmodi; ergo est causa physica; vnde multa demonstrantur in physica per causam materialem. Demum, quoniam compositum physicum, & naturale causatur per eius partes intrinsecas, maximè per materiam, ergo materia est vera causa physica.

89 Sed obijcies 1. nam omnis causa est prior natura suo effectu, vt vidimus; sed materia prima non est prior forma ex 9. *metaphys. tex.* 16. vbi dicitur, quod actus est prior potentia; ergo materia non est causa. Tum quia ad metaphysicam spectat agere de prima materia ex 1. *metaph.* ergo, &c. Resp. negando minorem; materia namque in suo genere est prior forma, efficiente, & fine, Ad locum Aristotelis dico loqui de actu primo qui est Deus, iste enim est prior omni modo potentia, cum nullo modo sit effectus potentiæ. Quod si instes Arist. loqui de actu formali informante, respectu cuius materia est causa, tunc intelligi debet, quod actus sit prior potentia in suo genere, qua scilicet est actus, qua ratione materia ab eo dependet. Absolutè tamen actus dicitur prior potentia, quatenus est finis, specificatiuum, & quid nobilius potentia. Ad illud quod ad metaphysicam spectat agere de materia, dico spectare ad metaphysicam agere de materia prima exactiuis, vt an sit quid per se completum, an potentia sit de eius essentia an tota essentia, an habeat propriam existentiam, &c. Cœterum ad physicam spectat agere de materia non ita exactè, vt constituit compositum, vt est causa materialis, vt est natura, vt est principium motus, & quietis, & de iam dictis, sed non ita exactè, & quasi præsuppositiuè.

90. Obijcies 2. nam prima causa actiua, seu efficiens pertinet ad metaphysicum; ergo ad illum etiam pertinebit agere de prima causa passiua, ac proinde vel materia non est causa, vel non est physicæ considerationis; causa namque actiua, & passiua dicuntur correlatiuè, ac proinde pertinebunt ad eandem scientiã. Resp. quod etiam prima causa actiua pertinet ad physicam considerationem, vt est principium motus in hæc inferiora. Deinde ad metaphysicum spectat agere de prima causa absolutè vt est prima omnium rerum causa; tum quia prima causa actiua, nempe Deus nullo modo dicitur correlatiuè ad primam materiam, sed solum causa actiua creata quæ potest habere aliquam dependentiam à materia.

§. 2. *Cuius rei materia prima sit causa.*

91. Prima sententia est, quod materia prima sit causa solius compositi substantialis. Sic tenent aliqui apud Suarez *disp.* 23. *metaphy. sect.* 7. *n.* 2. Fonseca 5. *metaphys. cap.* 2. *qu.* 1. *sect.* 2. aliosque. Secunda sententia tenet quod materia est causa solius formæ, non autem compositi, quatenus distinguitur à forma; ita Soncinnas 5. *metaphy. q.* 5. Iauellus *ibidem q.* 2. & alij.

92. Nostra sententia sequentibus concl. explicatur. Prima concl. *Materia prima est causa compositi*. Sic tenent Suar. & Fonseca citati, Conimbric. Pereirus, & alij communiter hoc loco. Constat ex Arist. toto ferè *lib.* 1. vbi cum proposuisset inuestigare principia, & causas corporis naturalis, quod est compositum physicum, inter has causas enumerat materiam vt principium intrinsecum, & substantiale, vt maximè patet ex *tex.* 62. 64. & 65. & 8. *metaphys. tex.* 12. docet composita naturalia habere quatuor causas, quarum vna est materia. Vnde materia causat formam sustentando, & quasi extrinsecè, at compositum componendo, & intrinsecè. Ratio est, quia materia prima est pars substantialis compositi generabilis, ergo est causa intrinseca illius

pars

pars enim est causa totius. Tum quia si materia non esset causa compositi, neque esset forma; consequens est falsum: ergo etiam antecedens. Minor constat, forma enim maximè, & præcipuè est propter quid compositi, vt centies repetit Aristoteles. Maior probatur, non enim est vlla ratio cur forma sit causa compositi, & non materia, cum vtraque sit pars compositi. Tum quia forma non est causa adæquata compositi, aliàs compositum nihil aliud esset intrinsecè nisi forma, & sic materia debet esse concausa, &c.

93. Secunda conclusio. *Materia est causa formæ vt à composito distinguitur*. Debet hæc conclusio esse receptissima. Ratio clara est, quia forma materialis fit dependenter à materia, educitur namque de potentia illius, vt supra vidimus; ergo dependet ab eadem materia, sed hoc est materiam esse causam illius in genere causæ materialis; ergo, &c. Tum quia materia habet propriam causalitatem respectu formæ, vt postea videbimus, diuersam à causalitate suppositi, sustentat enim formam non compositum; ergo peculiari aliqua ratione est causa formæ. Tum etiam quia formæ materiales maximè in hoc differunt ab anima rationali, quod hæ non sustentatur à materia, vt illæ; vnde anima naturaliter separatur à materia, non formæ materiales.

94 Primum argum. primæ sententiæ est, quod forma non fit, sed solum compositum; ergo materia est causa solius compositi: si enim esset causa formæ, deberet hæc fieri. Resp. distinguendo antecedens, forma non fit *vt quod*, conceditur, hoc enim modo solum compositum fit. Non fit *vt quo*, negatur, vt enim dicebamus, forma dependet à materia, &c.

95. Secundum argum. Si materia causaret formam, vel eam causaret vt causa intrinseca, vel extrinseca; neutrum dici potest; ergo, &c. Minor probatur, nam materia non est pars formæ, neque eam componit, aut constituit intrinsecè; ergo, &c. Neque est causa extrinseca, quia istæ sunt tantum duæ scilicet efficiens, & finis. Resp. quod si per causã intrinsecam intelligamus illam quæ intimè est coniuncta cum suo effectu, tunc materia erit causa intrinseca formæ quando illam sustentat. Quod si per causam intrinsecam magis strictè loquendo, eam intelligamus, quæ est pars sui effectus, tunc materia non est causa intrinseca formæ. Finis autem, & efficiens dicuntur causæ extrinsecæ, propriè primo modo, non quia semper sint extrinsecè; sed quia cum materia, & forma semper sint causæ intrinsecæ, finis tamen, & efficiens hoc ex sua ratione non postulant, sed possunt esse causæ externæ, & sic efficiens quod est principium motus in alio dicitur causa externa; & quando aliquid fit propter finem nondum acquisitum dicitur causa externa finis.

96 Tertium argum. nam materia respectu illius est causa, quod ponitur tanquam effectus in eius definitione, & in ordine ad quod conuenit illi sua definitio; sed hoc non est forma, sed compositum: ergo, &c. Minor probatur, definitur namque materia quod sit *subiectum primum ex quo aliquid fit cum insit*; sed materia non inest in forma, sed in composito; ergo compositum est eius effectus, non forma. Resp. quod materia per illam definitionem definitur per vltimum effectum, non tamen ob hoc excluditur forma, cum hæc ponatur implicitè in ea definitione tanquam terminus *quo*. Compositum namque non potest fieri *vt quod* nisi forma fiat *vt quo*. Debuit autem in definitione poni terminus *vt quod* vt in eo intelligeretur terminus *quo*.

97 Quartum argu. nam materia non est causa animæ rationalis, cum hæc non fiat dependenter à materia, & tamen est causa hominis, seu compositi humani, ergo neque erit causa aliarum formarum, sed tantum compositorum. Resp. quod aliud est dicere non esse necesse vt materia sit causa formæ ad hoc vt sit causa compositi, aliud verò quod materia ita sit causa compositi, vt non possit esse causa formæ; nam licet materia non sit vllo modo causa animæ rationalis, potest tamen esse causa aliarum formarum mate-

rialium, propter diuersam earum rationem, vt patet. Ad hoc tamen dico, quod materia aliquo modo est causa animæ rationalis, non quidem eam substentando, aut actu aliquid in illam influendo, sed quatenus terminat relationem transcendentalem tanquam potentia receptiua illius; cum enim sit forma informans necesse est quod pendeat à subiecto tanquam à receptiuo. Vel dicas quod materia causat animam rationalem vt vnitam, vt receptam, non vt dependentem quoad esse illius.

98. Primum argum. secundæ sententiæ, nam si materia esset causa compositi vt compositum est, esset causa sui ipsius; sed hoc est falsum, ergo & illud ex quo sequitur. Maior ostenditur, quoniam compositum vt totum quoddam est, essentialiter includit materiam; ergo si materia causat compositum, causat se ipsam. Vel enim causat compositum ratione formæ, & tunc non causabit nisi formam, vel causat compositum vt distinguitur à forma, & tunc causabit se ipsam. Resp. negando maiorem. Ad probationem dico, quod materia causar compositum vt totum quoddam est, hinc tamen non sequitur quod causet se ipsam, illa namq; sequela valet non in causis intrinsecè cõponentibus, sed in alijs; quia esse causam intrinsecam hoc modo nihil aliud est quam esse partem compositi; & sicut non valet: materia est pars compositi, ergo est pars sui ipsius; ita neque valet, est causa compositi, ergo est causa sui ipsius, sed solum valet quod ipsa per se ingrediatur compositum se illi communicando, vt patet in cœteris compositis artificiatis, & accidentalibus nobis notissimis; nam paries v. g. & tectum sunt causa domus, & partes illius, non tamen sunt causa sui ipsius. Item albedo est causa albi, non sui ipsius. Ratio à priori est quia huiusmodi causæ, sunt causæ ingredientes, & componentes, nec aliter causant composita quam componendo, & cum non ingrediantur, nec componant se ipsas, non sunt sui ipsarum causæ.

99. Secundum argum. Materia eius est causa cuius est subiectum, ipsa namq; non causat nisi vt subiectum, vt patet ex eius definitione; sed materia non est subiectum compositi, sed tantum formæ: ergo solam formam causat non compositum. Tum quia materia respectu illius est causa, respectu cuius est potentia eductiua, & receptiua; sed solum est huiusmodi respectu formæ; ergo solum causat formam. Resp. distinguendo maiorem eius est causa cuius est subiectum, aut potentia tantum substentans, eductiua, aut receptiua tantum, negatur etiam constitutiua, conceditur. Respectu formæ materia est substentans, eductiua, & receptiua, at respectu compositi est constitutiua, & compositiua.

100. Tertium argum. nam eo ipso, quod intelligimus materiam substentare formam, & recipere illam, sine vlla alia causatione, intelligimus fieri compositũ; ergo materia respectu compositi nullam habet causalitatem, sed tantum respectu formæ. Resp. negando antecedens; licet enim eo ipso, quod intelligamus materiam recipere formam, nihil aliud requiratur veluti ab extrinseco ad constituendum compositum, non tamen adhuc intelligitur proprius causandi modus materiæ respectu compositi, qui est ingredi ipsius constitutionem tanquam partem.

101. Quartum argum. causa, & effectus dicunt ad inuicem realem relationẽ; sed materia non dicit realem relationem ad compositum, quia tunc diceret realem relationem ad se ipsam, ergo, &c. Resp. negando minorem, cum enim materia sit pars realis compositi, ab eoque realiter distinguatur sequitur quod possit esse mutua relatio realis inter materiam, vt partem, ac proinde vt causam, & compositum, vt totum, & causatum.

§. 3. *Quaenam sit causalitas materiae.*

102. Haec difficultas valde controuersa est inter modernos, nã apud antiquos Peripateticos non reperitur. Pro quo notandum 1. ista tria differre inter se, causa, causalitas, & causatio. Causa est principium influens in effectum; causalitas est proprius causandi modus cuiuscumque causae; causatio autem est ipsa actio, siue efficientia causae, sed haec propriè non reperitur nisi in causa efficiente. Notandum secundò, quod materia (idem dic de forma) potest dupliciter sumi primò respectu compositi, quod componit, & causat vt pars. Secundò respectu formae, vt illi aliquod esse tribuit substentando, recipiendo, &c.

103. Notandum 3. quod in causa, quantum spectat ad rem nostram, tria distinguere possumus, scilicet id quod denominatur causa, seu causare, v.g. ignis est qui calefacit; deinde ratio aliqua formalis per quam res habet vt sit causa, & vocatur ratio formalis causandi, v.g. in igne respectu calefactionis ratio formalis calefaciendi est calor, & haec ratio meretur nomen causae; illud primum dici solet id quod causat *vt quod:* hoc secundũ dicitur causa *vt quo*. In materia id quod causat formam est ipsa materia; ratio formalis causandi est eius potentia, causat enim vt potentia. Demum concipi potest ex parte causae aliqua alia ratio, per quam intelligatur causa quasi proximè, & immediatè, & quasi in actu secundò attingere effectum; illa enim prima ratio solum constituit in actu primo, & haec in exemplo ignis esset calefactio per quam ignis dicetur in actu secundo producere calorem: & haec vltima ratio à recentioribus vocatur causalitas, quae in causa efficiente videtur actio, in alijs causis aliquam habet difficultatem. Cum ergo materia sit causa tum formae, cum compositi, quaeritur quid sit eius causalitas per quam proximè, & in actu secundo attingit suos effectus.

104. Conueniunt ferè omnes Philosophi hoc loco, vt videre est a qud Masiũ, Hierony. Pla. Pererium, Conimbric. & alios, quod causalitas materiae respectu formae materialis non sit aliud nisi substentatio illius, sicut enim agens agit per actionem, ita materia per substentationẽ. At causalitas eiusdem materiae respectu compositi, sit illud componere, & constituere. Sed quid sit illa substentatio, & an realiter distinguatur à materia, & forma, non leuis est controuersia, sicut & quid sit per id quod materia cõstituit, & actu cõponit compositum. N. Complut. breuiter ab hac re se expediunt dicentes quod causalitas materiae in fieri est generatio, & in facto esse est vnio, per quam veluti per gluten materia copulatur formae, & compositum constituit, & per generationem materia incipit vniri formae, eamque substentare, & generatio substantialis non sit aliud nisi vnitio in fieri. Quod si dicamus generationem esse modum realiter distinctum tum à materia, eiusq; potentialitate, tum ab vnione, tunc dicendum erit causalitatem materiae respectu forme, seu in fieri esse modum generationis realiter distinctum, & sic causalitatem materiae in fieri esse aliquid ab ipsa realiter modaliter ab ipsa distinctũ. At causalitas in facto esse, esse alium modum permanentem scilicet vnionem substantialem realiter modaliter, tum à materia, tum à composito distinctam. Illi, qui putant generationem substantialem non esse quid à materia distinctum, sed esse eandem materiam, vt primo substentantem formam, dicunt causalitatem materiae in fieri esse ipsam materiam vt primò incipit substentare formã. Et qui negant vnionem substantialem dicunt causalitatem materiae, in facto esse, esse eandem materiam vt quietè, seu in actu quieto substentantem formam, & constituentem compositum. Quod dictum est de materia prima, dici potest de secunda.

§4. *Quænam sit causalitas formæ.*

105. LOquimur de forma substantiali, siue tantum informante, siue etiam substentata à materia; quod tamen dicemus de forma substantiali dici proportionaliter poterit de formis accidentalibus. Forma substantialis plura habet tam respectu compositi, quam respectu formæ. Primò ergo dat tam materiæ quam composito esse specificum, constituendo illa in aliqua determinata natura, & specie. Secundò forma est causa existentiæ materiæ, & totius compositi, à forma namque materiali *vt quo* pullulat existentia, & inde communicatur materiæ, & composito. Dixi à forma materiali, quia à forma spirituali pullulat existentia *vt quod*, hæc enim existit, & subsistit *vt quod*. Tertiò forma determinat indifferentiam materiæ, quæ omnia præstat media informatione. Et sic cum forma hæc omnia præstet, quęrimus in quo eius causalitas consistat.

106. Est ergo satis communis sententia quod causalitas formæ consistat in hoc, quod immediatè det esse essentiæ specificum, & determinatum tam materiæ, quam toti composito per realem coniunctionem cum materia. Certè forma tribuit materiæ immediatè esse specificum ad differentiam causæ efficientis, quæ dat etiam esse essentiæ materiæ, sed mediatè, media scilicet forma, quam per eductionem producit quando est materialis, & creat quando est spiritualis. Sed ista sententia etiam si verum dicat, non tamen explicat expresse, & clarè formæ causalitatem, quæ debet esse id quo vltimo forma causat.

107. Aliqui etiam dicunt, quod causalitas formæ consistat in hoc, quod det materiæ, esse existentiæ, & subsistentiæ, & toti composito; sed neque hæc sententia placet, quia licet isti modi sequantur ad esse essentiæ quod forma tribuit materiæ, & toti composito, non tamen in hoc consistit formæ causalitas, quæ debet attendi in ordine ad esse essentiæ, non in ordine ad id quod ad esse essentiæ consequitur, per certam, & naturalem quandam sequelam.

108. Vera ergo sententia desumi debet ex ijs quæ diximus cum N. Complut. §. præcedenti *nu.* 104. quod scilicet causalitas formæ in fieri sit generatio vt se tenet ex parte formæ, & in facto esse, est vnio vt se tenet ex parte eiusdem formæ. Vnde eadem generatio, & est causalitas materiæ, & formæ; materiæ; vt sustentat formam, seu fieri formæ: formæ, vt forma incipit informare, & determinare materiam. Vnio vt in esse pacifico vnit materiam formę, est causalitas materiæ: Eadem vnio vt in esse pacifico vnit formam materiæ, eamque determinat, & complet pacificè, est causalitas formæ. Aduerte tamen, quod forma (idem dicendum de materia) prius intelligetur suam exercere causalitatem erga formam partialem, deinde erga totalem, seu naturam, & postea erga compositum; quid autem sit natura, & quid compositum, constat ex dictis supra, & magis dicemus de generatione, & corruptione.

§. 5. *An causa exemplaris, seu idea, sit causa formalis.*

109. IDea nihil est aliud, prout ad rem nostram pertinet, nisi quoddam idolum mentis, seu exemplar, quod est in mente agentis, seu artificis ad cuius similitudinem exprimendam in aliqua materia, artifex operatur: Dicitur idea, & forma, & ratio, & exemplar intrinsecum operis faciendi, ad differentiam alterius exemplaris extrinseci, quod est quando artifex proposita sibi ante oculos aliqua imagine, vel statua, aut persona, illam imitatur, exprimendo aliam similem, in quo casu talis persona, aut imago dicitur exemplar extrinsecum, ex quo patet, quod idea nō reperitur nisi in agētibus per cognitionem, & in illis, qui ita operantur per cognitionem, vt possint non operari, aut etiam operari contrariū. Hinc docet Arist. 9. *metaph. tex.* 3. quod omnes artes, in quibus maximè consistit

stit idea, possunt efficere contraria, vt medicus sanitatem, & morbum. Quare in animantibus non sunt propriè ideæ. Vnde quando hyrundo format nidum, & aranea texit telam, non habent propriè ideas horum operum, sed ex quodam naturali instinctu determinantur ad illos effectus ponendos tali modo, taliq; tempore.

110 Vt autem videamus ad quodnam genus causæ reducatur idea, notandum est, quod in artifice operante possunt hęc omnia distingui. I. Potentia intellectiua. II. Aliqua actualis cognitio, per quã cognoscit id quod est facturus. III. Obiectum huius cognitionis, quod est ipsum opus. IV. Præcepta artis, & habitus artis per quæ est operaturus. V. Aliud obiectum intra intellectum, seu verbum mentis, quod exprimit, & refert opus faciendum, quod verbum solet vocari forma prout exprimit rem fiendam, ob eandem rationem vocatur idolum, & exemplar, quod artifex sibi format in mente, vt ad illud attendens, veluti ad imaginem imitandam producit opus ad extra. Et quidem quod potentia intellectiua, quod præcepta artis, quod habitus artis non sint formaliter idea, conuenit ferè apud omnes. De alijs duobus est difficultas, an scilicet idea sit ipsa cognitio intellectus, an verbum mentis, seu idolum ad id expressum per intellectum, an etiam idolum impressum, seu species impressa obiecti; non enim aliud excogitari potest in quo consistat.

111. Prima sententia est, quod idea sit ipsa cognitio operis faciendi. Ita Suarez *disp. 25. metaph. nu. 9.* Ruuius *hoc loco tract. 6. nu. 8.* & alij. Secunda sententia est, quod idea sit ipsa species impressa obiecti, seu operis faciendi, ita quidam moderni hoc loco, hæc tamen sententia communiter reijcitur, quia species impressa vt sic non mouet, nec excitat, nec concurrit ad opus nisi medio verbo, seu idolo, aut exemplari expresso. Tertia sententia satis communis est, quod pertineat ad causam efficientem, alij ad finalem. N. Complut. *hic disp. 9. qu. 5.* dicunt quod idea principalius pertinet ad causam formalem, licet secundariò pertineat ad causam efficientem, & finalem. Pertinet principalius ad formam, quia est forma quædam: pertinet ad causam efficientem, quia determinat ad opus, & ad illud saltem directiuè concurrit. Pertinet ad causam finalem, quia mouet vt finis ad executionem.

112. Vt hæc Complutensium sententia, quæ est communis tum in schola D. Thomæ, tum Scoti, plenius, & radicitus intelligatur, sciendum est ex Arist. 1. *Cæli tex. 92. & 93.* quod tam in rebus artificiatis, quam etiam naturalibus, forma duobus modis considerari potest, scilicet per se, & est ipsamet forma artis in abstracto, seu quatenus concipitur vt abstrahit ab hac, vel illa forma, & repræsentatur, seu reperitur in verbo secundum esse intelligibile, vt forma domus abstracta ab hac domo, & secundum se considerata prout in specie repræsentatur, quã intellectus cognoscit conuertendo se ad phantasma: à quo fuit extracta, & deducta, & forma domus sic abstracta vocatur natura, seu forma in anima, quia non reperitur nisi obiectiuè in intellectu, scilicet in verbo mentis repræsentata. Huic formæ in anima correspondet forma in materia. Nam secundum Arist. aliud est caro secundum se, & aliud hæc caro. Caro namque secundum se dicit formam, seu naturam carnis, quę est absque materia, hæc vero caro dicit carnem in materia. Vbi per carnem absque materia intelligit essentiam, seu naturam carnis in specie. Per hanc vero carnem quæ est in materia intelligit illud singulare sensibile carnis, quod est à parte rei. Igitur per Arist. forma inducta ab arte prout concipitur absque materia determinata vocatur forma in anima, seu forma absque materia, in verbo repræsentata, eadem autem forma applicata materiæ, vocatur forma in materia.

113. His positis nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Idea non est formaliter cognitio, sed obiectum illius immediatum, seu verbum, aut idolum mente expres-*

expressum. Probatur 1. nam secundum Arist. illud est idea in artifice, quod potest dici forma absque materia operis faciendi, v.g. idea domus, est domus absq; materia: idea sanitatis, est sanitas absque materia, sed hoc non est cognitio domus aut sanitatis, vt vult Suarez; ergo idea non est cognitio. Maior est Arist. 7. *metaph. tex.* 23. vbi ita loquitur. *Ab arte autem fiunt, quorum forma in anima*, vbi ideam vocat formam in anima,& ne quis putaret quod per formam in anima intelligit cognitionem, subdit. *Formam autem dico ipsum quod quid erat vniuscuiusque, & primam substantiam*; quod quid est autem est definitio formæ, vt supra obseruauimus, & sic per Aristotelem idea nil aliud est nisi forma, & quidditas rei faciendæ considerata absque materia. Deinde subdit. *Sanitas verò est ratio, quæ est in anima*, vbi ideam sanitatis vocat rationem, seu formam in anima; ratio namque est formæ definitio. Demum concludit. *Sanitatem ex sanitate accidit fieri, & domum ex domo; ex ijs, quæ sine materia, ea quæ habent materiam, ars enim medendi, & ædificandi, est forma sanitatis, & domus: dico autem substantiam absque materia, quod quid erat esse*. Minor autem quod talis forma absque materia non sit cognitio constat ex modo dictis, vbi Arist. vocat ideam substantiam.

114. Probatur 2. quia nihil habet rationem ideæ nisi cognoscatur,& propterea dicitur exemplar, qua ratione idea communiter definitur, quod sit exemplar, quod artifex exprimere nititur in aliqua materia; ergo idea non est cognitio, sed quid cognitum, vt eo cognito determinetur, & dirigatur artifex ad opus, quod non potest esse formaliter cognitio, nam cognitio non cognoscitur nisi per actum reflexum; quando autem artifex operatur ex cognitione operis nõ indiget actu reflexo quo cognoscat suam cognitionem; neque cognitionem suam imitatur in operatione, sed obiectum cognitionis. Hæc patent experientia, dum enim aliquis scribit v. g. dummodo habeat ideas litterarum in mente non est necesse vt per actum reflexum quod cognoscat suam cognitionem quam habet de ideis, & ita scribat, sed sufficit si cognoscat ipsas ideas.

115. Probatur 3. nam idea interna ita se habet proportionali modo ad opus, ac exemplar externum, vnde vnum inseruit, altero deficiente; sed exemplar externum non est cognitio ipsius exemplaris, vel obiecti; ergo neque exemplar internum erit cognitio, sed obiectum cognitionis. Soluuntur argumenta in contrarium.

116. Primum argum. nam si idea non esset cognitio. esset obiectum cognitionis; sed hoc est falsum; ergo, &c. Minor probatur, nam vel tale obiectum esset opus faciendum, vel aliquid simile obiecto, aut operi faciendo, neutrum dici potest; ergo, &c. Minor probatur, non ipsum obiectum faciendum, quia tunc idem esset causa sui ipsius; non secundum quia est contra experientiam, quoniam artifices nullum aliud exemplar sibi proponunt imitandum, sed mente solum præconcipiunt illud ipsum opus, quod facere volunt. Resp. ex dictis, quod idea est illud ipsum opus, quod futurum est, non tamen vt in indiuiduo, sed consideratum secundum formam, quæ in verbo repræsentatur, & futura est in indiuiduo, quam formam artifex aliquando considerat in nulla materia determinata, sed vt determinanda, seu vt ponenda in materia determinata. Bene verum est, quod artifex aliquando in mente applicat ideam alicui materiæ, & eam considerat sic applicatam, v.g. ligno, lapidi, ceræ, &c. Imò aliquando exprimit prius illam ideam in aliqua materia parua, tum ad fulciendam imaginationem, tum ad memoriam, tum ad formandum vulgo *il modello*, vt ostendat alijs opus futurum, in quo casu idea dici posset esse aliquod opus simile illi quod futurum est, sed hoc est per accidens ad rationem ideæ, quæ solum cõsistit in ipsa forma sine materia, vt dictum est. Ex quo non sequitur quod idem eodem modo sit causa sui ipsius, sed diuerso modo, quatenus forma siue mate-

ria,

ria, est causa sui in materia.

117. Secundum argum. nam Deus habet ideas creaturarum, quas potest producere, sed tales ideæ non sunt ipsæ creaturæ obiectiuè existentes in mente Dei; ergo erit ipsa Dei cognitio, ac proinde idem dicẽdum erit de ideis existentibus in nobis. Resp. ex dictis cum D. Thom. 1. p. q. 15. quod neque ideæ diuinę consistunt in cognitione diuina, sed in obiecto cognito, scilicet in ipsamet essentia diuina, vt est imitabilis à creaturis, seu quatenus repręsentat modo determinato omnem creaturam, & suo modo determinat diuinum intellectũ eumque dirigit ad operandum, cum ipsa sit participabilis, & imitabilis à creaturis quæ in Deo eminenter continentur; & cum essentia diuina comparari possit ad plures creaturas, ideo dicuntur in Deo esse plures ideæ, non quidem realiter, sed ratione tantum ratiocinata.

118. Tertium argum. nam Aristoteles 2. *de anima tex.* 121. vocat species intentionales formas absque materia; ergo ideæ nil aliud erunt nisi species intentionales, quas artifex sibi format. Resp. quod Aristoteles vocat quidem species intentionales formas absque materia, non tamen vocat quod quid erat rei, & primam substantiam, vt vocat ideas, vt intelligatur quod idea non est ipsa species, sed est forma, seu natura relucens in specie. Ex quibus colligitur, quod idea principalius reducitur ad genus, seu ad causam formalem, deinde ad causam efficientem quatenus determinat, & dirigit operantem ad ponendum opus secundum quod habet esse in idea, & demum reduci potest ad causam finalem modo explicato.

DVBIVM IV.

De causa efficiente.

§. 1. *An causa efficiens rectè definiatur, &c.*

119. Dari causam efficientem constat ex dictis supra ostendentes quatuor esse causarum genera, non plura, nec pauciora, & sic à quęstione quid est, seu an rectè definiatur exordimur. N. Complut. hoc loco *disp.* 10. *q.* 1. ex Arist. hic, D. Thoma, Masio, & Toleto definiunt causam efficientem, quod sit *id à quo primo incipit motus*, non via intentionis, quoniam hoc modo est finis, sed via executionis, nam intantum materia recipit formam inquantum agẽs eam educit, & materiæ vnit, & intantum forma informat materiam inquantum agens eam illi vnit. Et intantum finis exequitur, seu executioni mandatur, inquantum agens applicat media, quibus finis exequatur. Vnde patet quod ista definitio causę efficientis optima est, quia soli efficienti conuenit, non causæ materiali, aut formali, aut efficienti; nam res quæ producitur non dicitur produci à fine, sed propter finem: nec à materia, nec à forma, sed ex materia, & per formam.

120. Maior difficultas est, an conueniat ista definitio omni efficienti. Pontius *disp.* 9. *q.* 1. hanc definitionem reijcit ex eo, quod non conueniat primæ causæ, scilicet Deo, quia Deus non est *id à quo primò incipit motus*, seu *mutatio*, quando enim Deus creat Angelum, non est à quo primo incipit motus, cum creatio non sit *motus*, seu *mutatio*. Vnde aliam tradit definitionem, quod causa efficiens sit illa *quæ secundum suum esse reale facit, vt aliquid existat realiter, neque cum eo, qua talis est, compositionem facit, neque ipsum componit*. Cœterum ista non est definitio, sed homilia, definitio namque ex Boetio, debet genere, & differentia constare.

121. Pro solutione difficultatis sciẽdum est, quod intentio Aristotelis hoc loco, dum definit causam efficientem, nõ fuit definire omnem causam efficientem, sed illam tantum, quæ pertinet ad considerationem physicam, ac proinde, quæ est principium motus, seu mutationis physicæ, seu generationis substantialis; & hæc non melius potest definiri, quam per hoc, quod sit *id à quo primo incipit motus*, scilicet physicus. Bene verum est, quod potest ad quamcumque causam efficientem siue primam, siue secundam, siue principalem, siue instrumentalem applicari, quoniam etiam instrumentalis in suo ordine est à quo primo incipit motus, dummodo *motus* non accipiatur rigorosè, pro vero motu, seu mutatione physica, sed pro quolibet transitu, aut productione, vt comprehendit etiam creationem, quæ est vera productio rei ex nihilo.

122. Sed obijcies 1. nam etiam materia est à quo primo incipit motus, vnaquæque namque causa est id à quo primo incipit motus v. g. generationis: in genere causæ materialis materia est à quo primo incipit motus generationis: in genere causæ formalis, est forma; in genere causæ finalis, est finis. Resp. quod licet vnaquæque causa sit in suo genere id à quo primo incipit motus, tamen causa efficiens, est absolutè id à quo primo incipit motus. Valet namque ista causalis, ideo materia incipit, quia efficiens incipit, & sic de alijs; non è contra; non enim valet: ideo efficiens incipit, quia materia v.g. incipit.

123. Obijcies 2. nam ista definitio conuenit naturæ, & coincidit cum definitione naturæ scilicet; *natura est principium motus, & quietis eius in quo est, primo, & per se, &c.* hæc enim definitio coincidit cum ista: natura est *à quo primo incipit motus*. Resp. quod natura non est id à quo primo incipit motus absolutè, sed tantum talis motus, scilicet interni, vnde dicitur *eius in quo est*. At efficiens non est principium intrinsecum motus, sed extrinsecum, vt fiat sensus quod efficiens est à quo primo incipit motus tanquam à principio extrinseco. Causa namque efficiens, & finalis sunt extrinsecæ, & non componentes, vt sunt materia, & forma.

§. 2. *Quanam sit causalitas causæ efficientis.*

124. Conueniunt Philosophi hoc loco, quod causalitas causæ efficientis in actu primo sit ea virtus, per quam causa agere, seu producere potest; per hanc enim virtutem causa denominatur formaliter causa in actu primo. Difficultas procedit de causalitate causæ efficientis in actu secundo. De quo prima sententia est, quod sit ipsa actio. Sic Suarez *disp.* 18. *metaph. sect* 10. *num.* 5. Conimb. & Ruuius apud N. Complut. *disp.* 10. *q. vlt. num.* 131. quibus addo Pontiũ *disp.* 9. *q.* 1. *concl.* 2. Secunda sententia est, quod causalitas causæ efficientis consistat in hoc, quod est dare esse effectui, non se ipsam immediatè vniendo effectui, sed aliam formam distinctam, & emanatam communicando effectui. Sic tenet Hierony. Pla. *hic q.* 3.

125. Tertia sententia est, quod causalitas causæ efficientis sit ipsum agere, non actio. Sic tenent Thomistæ, vt Soncin. Iauel. Masius, & alij relati à N. Cõplut. loco citato. Ipsi Complut. dicunt, quod istæ sententiæ maximè prima, & tertia secundum rem non discordant, melius tamen explicatur causalitas causę efficientis per agere quam per ipsam actionem.

126. Nostra sententia sequenti conclus. explicatur. *Causalitas causæ efficientis vt respicit efficiens, explicatur per actu agere, seu consistit in actu agere. at vt respicit effectum, explicatur per actionem, seu consistit in actione.* Prima pars patet, nam per causalitatem causa denominatur actu causans, sed per actionem causa non denominatur causans, sed per ipsum agere: agere namque dicit actionem in concreto, ac proinde vt denominantem subiectum; at actio dicit eandem actionẽ in abstracto, ac proinde vt non denominante m

nantem subiectum; ergo, &c. Secunda pars etiam patet, nam actio, de qua agimus est transiens, & recipitur in passo, vel saltem illud respicit, de ratione namque actionis productiuæ est respicere terminum, & sic per eam vt sic respicientem terminũ rectè explicatur causalitas agentis. Et in hac secunda parte conueniunt omnes.

127. Contra primam partem quam damus Thomistis, & N. Complut. Obijcit Pontius, quia posita actione sine vllo alio, denominatur causa actualiter causans, seu actu agere, efficere, & causare, ergo actio est causalitas in actu secundo. Confirmat quia frustra poneretur aliquid aliud quod esset forma denominans causam causantem præter actionem; ergo, &c. Nec valet dicere cum Complut. quod actio non dat illam denominationem nisi vt exercita, non vt in abstracto; in abstracto namque nil denominat, sicut albedo in abstracto. Vnde si per impossibile daretur actio sine agente non daretur causalitas, sed actio. Nam inquit Pontius, actio secundum se est forma, quæ tribuit illam denominationem, sicut albedo secundum se est forma, quæ tribuit denominationem albi; & sane dicere, quod actio non tribuat illam denominationem nisi vt exercita, est nugari verbis. Nec bene diceretur quod album tribuat denominationem albi, &c.

128. Resp. negando antecedens. Et solutio N. Complut. est optima, actio namque sonat abstractum, seu formam in abstracto, quæ vt sic non denominat, sed vt exercita, seu vt in subiecto, seu vt cõnotat subiectum. Licet enim actio non sit in agente, cum transiens est, tamen ab agente egreditur, & non exprimit egressum ab agente, nisi vt exercita, & quasi in concreto considerata; causalitas autem agentis debet exprimere egressum ab agente, non actionem secundum se, quæ non magis connotat agentem quã terminum. Et licet verum sit quod actio sit forma, quæ tribuit denominationem agentis, sicut albedo est forma quæ tribuit denominationem albi, non tamen vt sic considerata tribuit denominationẽ, sed prout est in subiecto. Vnde aliud est quod albedo sit forma quæ tribuit denominationem, & aliud est, quod vt sic considerata eam tribuat. Neque est nugari dicere, quod actio non tribuat denominationem agentis, nisi vt exercita, sicut non est nugari dicere, quod albedo non tribuit denominationem albi nisi vt exercita, seu nisi vt in subiecto. Quare licet verum sit quod album non tribuit denominationem albi, non est tamen verum, quod albedo non tribuat hanc denominationem, vt est exercita, seu vt in concreto; & est falsum quod albedo vt sic in abstracto considerata tribuat denominationem albi.

DVBIVM V.

An causa secunda necessaria indigeat concursu causæ primæ vt agat; vbi alia omnino videnda.

129. Postquam vidimus quid sit causa efficiens, & quæ eius causalitas, agendum est de eius virtute ad agẽdum, & maximè de dependentia causæ secundæ necessariæ à prima. Solum de causis necessarijs agemus, vt abstineamus à causis liberis, cum non sit hæc tractatio præsentis instituti, nec Aristoteles agit hoc loco de causis liberis, sed de necessarijs, quæ pertinent ad considerationem physicam, sit tamen prius.

§. I. *An causæ necessariç efficientes aliquid efficiant.*

130. De propria efficientia procedit difficultas, quæ solum in efficientibus reperitur, nam si loquamur de efficientia impropria, quæ communi nomine vocatur causatio, certum est, quod omnis causa aliquid efficit, nam materia efficit formam, dum eam sustentat, & forma efficit materiam dum eam informat, limitat, atque determinat. Tripliciter autem res potest fieri, primo secundum totam suam entitatem, qua ratio-

ratione res fiunt secundum materiam, & formam. Secundò, secundum formam tantum, materia præsupposita, qua ratione fit leo per generationem, equus, &c. Tertiò, secundum accidentia præuia, & materiam disponentia ad formæ substantialis receptionem, aut ad illius conseruationem. Certum est quod res fieri non potest à causis particularibus secundum materiam, & formam, quoniam materia prima cum sit primum subiectum non potest fieri ex præsupposito subiecto, vnde solum à Deo per creationem fieri potest. Certum etiam est, quod anima rationalis à causa particulari, imò neque ab vniuersali, si Deum excipias, fieri potest, tum ad vnionem quo materiæ vnitur. De causis ergo particularibus, vel vniuersalibus creatis præsens procedit difficultas, de qua.

131. Prima sententia est, quod nulla causa particularis, imò neque vniuersalis secunda aliquid efficit, sed solus Deus omnia ad præsentiam illarum operatur. Huius sententiæ patronos refert Magnus Albertus hoc loco *tract.* 2. *cap.* 1. In eam inclinare videtur Gabr. *in* 4. *dist.* 2. *q.* 1. *&* 3. pro eadem sent. refert Masius hic Aliacensem, & alios. Hanc sententiam egregiè impugnat D. Tho. 1. *p. q.* 105. *art.* 5. *&* 3. *contra Gent. cap.* 69. Durand. *in* 2. *dist.* 1. *q.* 5. & alij, de qua dicemus postea.

132. Secunda sententia fuit Auicenbron *in tract. de mat. & forma*, quem inscripsit *librum fontis vitæ*, quem secuti sūt plures Arabes, quatenus quod hæc inferiora nihil operentur, sed quod omnes actiones fiant à substantia quadam, & virtute spirituali omnia corpora penetrāte, quæ sententia teste D. Tho. sumpsit initium à Platone. Tertia sententia est Auicēnæ apud D. Tho. *dicta q.* 105. *art.* 1. qui existimauit quod agentia hæc inferiora solum dicantur efficere, inquantū disponunt materiam ad receptionem formæ substantialis producitur à principio immateriali. Huius sententiæ patronos præter Auicennam refert Vallesf. *contron.* 14.

133. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Causa secunda siue vniuersales, vt sol, & cœli, siue particulares, vt homo, leo, &c. verè agunt, & suos effectus producunt, & non tantum Deus, aut alia causa ad earum præsentiam. Vnde ignis verè producit ignem, & calorem, equus equum, homo hominem, & sic de alijs.* Non loquimur de causis liberis, est enim de fide ex Trident. *sess.* 6. *can.* 4. quod homo verè producat suos actus liberos, & non se habet vt inanime instrumentum. Pro nostra concl. videri possunt D. Tho. locis citatis, M. Soto *hic q.* 4. Toletus *q.* 8. & alij communiter hoc loco, & 5. Metaphy.

134. Probatur 1. sacræ scripturæ testimonijs. Gen. 1. dicitur. *Germinet terra herbam virentem* Et post aliqua subditur. *Producant aquæ reptile animæ viuentis.* Luc. 2. legitur. *Videte ficulneam, et omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum, etc.* Et Marci 4. habetur. *Et semen germinet, et crescat, etc.* Idem docēt Sancti Patres. S. P. Aug. 7. *de ciuit. cap.* 30. N. S. P. Damasc. 3. *fidei cap.* 15. D. Anselm. *lib. de discord. præsci. et liberi arbitr.* D. Basil. *hom.* 9. *exameron.* & alij passim. Idem docet pluries Arist. præsertim hoc *lib.* 2. *tex.* 26. dicens. *Homo enim generat hominem, et sol.* Vnde sumptum est commune proloquium. *Sol, et homo generant hominem.* & *text.* 30. dicit. *Homo enim generat hominem.*

135. Probatur 2. ratione desumpta ex Arist. 2. *de cælo cap.* 3. vbi sic scribit. *Vnumquodque eorum quorum opus est, operis gratia*, ex quo sic disputo. Vnumquodque per Arist. est propter suam operationem, ac proinde non est illis deneganda operatio, seu efficientia; aliàs frustra res essent in mundo, & absque causa naturæ auctor rebus tantam potentiarum varietatem dedisset, tot organorum apparatum, & partium distinctionem cōtulisset. Vnde negari non potest, quin animantium partes variæ plantarum dispositiones, mixtorum, & rerum omnium virtutes non sint ad modum doctissimi, & eruditissimi magistri, docentis hanc veritatem non solum doctis, verum etiam indo-

indoctis.

136. Probatur 3. nam de ratione actionis immanentis est quod fiat ab eo agente in quo manet. sed in causis secundis particularibus dantur plures immanētes, ergo istæ fient actiones à suis agētibus particularibus. Maior constat, est enim commune Philosophorum, & Theologorum dictum. Minor etiam constat, nam in homine dantur intellectio, & volitio, & omnes sensationes quæ sunt actiones immanentes. In animalibus dantur omnes sensationes; in plantis dantur nutritio, & augmentatio, ergo, &c.

137. Probatur 4. quoniam si causæ secundæ nihil efficerent, non darentur scientiæ, sed hoc est falsum; ergo, &c. Maior probatur, nam scientiæ vel procedunt à priori per causam ad effectum, vel à posteriori ab effectu ad causam; ergo si causæ secundæ nihil efficerent non darentur scientiæ cum non darentur causæ, & effectus. Confirmatur ex Aristotele *hic. cap. 2.* quod si natura non esset vera causa suorum effectuum non darentur peccata, seu defectus naturales, aut mōstra, sed hoc est falsum, ergo causæ secundæ aliquid efficiunt. Minor probatur ex Arist. hic tex. 82. vbi postquam dixit quod peccata, seu defectus contingunt aliquando in arte, dicit quod etiam contingunt aliquando in natura, sic enim habet. *Similiter vtique se habet et in physicis, et monstra peccata sunt illius quod propter aliquid agit.* Monstra ergo, & peccata à causa efficiente proueniunt, quæ cum minimè attingat finem propositum vel propter debilitatem, vel propter materiæ superfluitatem, ac defectum, necessariò producit monstra. Demum si causæ particulares nihil efficerent non esset ratio cur Deus ad præsentiam ignis produceret calorem quam frigus; ergo, &c.

138. Occurrunt aduersarij, quod Deus ad præsentiam ignis producit calorem non frigus ratione pacti quod pepigit ab exordio mundi cum causis secūdis vt cum igne pepigit pactum producendi calorem; cum niue frigus, &c. Sed contra nam intantum Deus pepigit concurrere cum igne ad producendum calorem, quia ignis in se calidus est, & in eo iam supponitur virtus calefactiua, aliàs non esset miraculum quod Deus in igne fornacis Babylonicæ subtraheret suum concursum, vt non combureret tres pueros in eo positos; ergo, &c.

139. Maior difficultas est quid in particulari efficiant causæ efficientes naturales, an scilicet solam formam substantialem, an totum compositum? Resp. quod producunt etiam compositum, formam non semper vt patet in homine, qui non producit animam secundum entitatem, sed tantum secundum vnionem. Pro quo nota, quod duobus modis intelligi potest, quod compositum naturale fiat, secundum totam suam entitatem, & hoc modo non fit nisi à Deo; solus namque Deus produxit materiam, & causa secunda illam supponit. Secundò vt compositum dicatur fieri non secundum totam entitatem, sed secundum modum totius, seu in tota entitate, & hoc modo causæ particulares dicuntur producere composita, quatenus non solum disponunt materiam vt recipiat formam, sed etiam eandem formam educunt de potentia materię, quando est materialis, & si est spiritualis eam vniunt materiæ, & fit compositum. Et hac ratione causæ particulares dicuntur producere totum compositum, ratione modi explicati. Quemadmodum artifex dicitur conficere totam cathedram, non quia producat aliquam entitatem realiter à ligno distinctam, sed quia tribuit ligno illam formam, seu modum realem cathedræ: ita, &c. Soluuntur argumenta in contrarium.

140. Primum argum. desumitur ex varijs sacræ scripturæ testimonijs, nam 1. *ad Cor. 12.* dicitur. *Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto.* Et subdit Apostolus rationem dicens. *Idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Et 2. ad Cor. 3. dicit idem Apostolus. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Resp. ad hæc, & similia testi-

testimonia, quod sacra scriptura non negat efficientiam causarum secundarum, sed solum docet quod opera nostra nihil valent absque Dei speciali concursu ad vitam æternam; aut solum denotatur, quod in omnibus nostris operibus, etiam ordinis naturalis indigemus Dei concursu, iuxta illud Christi D. *Sine me nihil potestis facere*.

141 Secundum argum. nam si causæ secundæ aliquid efficerent, vel id quod efficerent esset totum à Deo, vel totum à causis secundis; vel partim à Deo, partim à dictis causis. Si est totum à Deo, ergo causæ secundæ nihil efficiunt. Si totum à causis secundis, Deus nihil operabitur, contra dicta nu. præcedenti. Si partim à Deo, & partim à causis secundis, sequitur quod in illam partem quæ est à causa secunda, Deus nihil operabitur, & sic respectu illius Deus non erit causa prima, & quoad illam partē causa secunda nō subordinabitur primæ, sed erit prima. Resp. quod totus effectus est à Deo & totus à causa secunda, aliter tamen, & aliter; nam à Deo est tanquam à causa prima & independente; à causa secunda est tanquam à creatura, quæ est causa secunda, & dependens, minusque principalis, quæ non agit nisi vt mota à Deo. Quemadmodum scriptura & est tota à scribente, & tota à calamo, sed à scribente vt à causa mouente, & principali, à calamo vero, vt à causa mota, & instrumentali. Differt tamen hoc exemplum à nostro casu, quod calamus est solum causa instrumentalis, & causa secunda est principalis: si tamen idem effectus potest esse totus à causa principali, & instrumentali, à fortiori poterit esse à duplici causa principali, & quarum vna alteri subordinatur.

142. Tertium argu. Quoniam Deus potest se solo causare omnes effectus causarum efficientium, licet namque Deus non possit supplere genus causæ materialis, & formalis, cum dicant imperfectionem partis componentis, potest tamen supplere genus causæ efficientis, cum non afferat eam imperfectionem, ergo debet se solo producere omnes effectus causarum secundarum. Probatur conseq. ex illo. *Frustra fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora*. Resp. quod Deus non potest supplere omnes effectus causarum secundarum, vt sunt actus vitales qui ex necessitate petunt produci à principio creato, vt alibi diximus. Quantum autem ad alios effectus qui à solo Deo produci possent, dico quod Deus non ex necessitate, sed ad ornatum creaturarum voluit illis concedere virtutes operatiuas, quibus suos effectus producerent.

143. Quartum argum. nam ex sola libera Dei voluntate est, quod hæc res producat hunc effectum non illum, & hæc producat illum non hunc: vnde quod ignis generet ignem non aquam, & aqua aquam, non ignem, ex sola Dei voluntate est; ergo signum est, quod Deus ipse ad rerum præsentiam res producat: aliàs non posset Deus facere quod ignis produceret aquam, & frigus. Resp. negando antecedens, ignis namque non generat ignem ex sola Dei voluntate, sed quia eius natura ita reposcit: poterat quidem Deus non producere ignem, & post productionem potest non concurrere ad illius actionem, tamen ex suppositione quod Deus ignem produxit, & vult iuxta illius exigentiam ad suam actionem concurrere, debet producere ignem, & calorem. Potest quidem Deus vti igne tanquam instrumento ad producendum aquam, aut frigus, sed tunc non concurreret cum igne ad suam propriam operationem.

§. 2. *An causæ secundæ ita suos effectus producant, vt non indigeant actuali concursu Dei.*

144. Celebris est in hac re Durandus *in 2. dist. 1. qu. 5. & dist. 37. q. 1.* quem aliqui moderni extra Scholā D. Thomæ sequuntur, etiam in ordine ad causas liberas vt quidam in sua concordia. Dicit ergo Durandus, quod Deus produxit mundum à principio cum omnibus suis causis, quibus contulit virtutē, & vim

& vim operandi proportionatam ſuis effectibus, ita tamen quod in virtute tales virtutes operentur, vt non indigeant aliqua Dei motione, ſed ſolum conſeruatione tum proprij eſſe, tum propriæ virtutis, & hoc ſufficiat ad hoc vt dicatur quod cauſa ſecunda dependeat à prima, dependet enim quoad eſſe, & conſeruationem illius: quoad virtutem operandi quam à principio recepit, & ſucceſſiuè Deus conſeruauit, & modo in iſta conſeruat.

145. Noſtra ſententia ſequenti concl. explicatur. *Deus non ſolum tribuit cauſis virtutem operandi eamque conſeruat, ſed etiam actu, & immediatè concurrit ad omnes, & ſingulas operationes illarum.* Sic tenent omnes Philoſophi, & Theologi contra Durandum, vt teſtantur N. Cõplut. *diſp.* 11. *q.* 1. *n.* 3. Pro quo notandum 1. quod quatuor modis poteſt aliquid dici concurrere ad productionem effectus alterius. 1. Dando illi virtutem ſufficientem ad illius effectus productionem, quo modo animal dat ſemini à ſe deciſo virtutem ad producendum ſibi ſimile. 2. Conſeruando potentiam actiuã, qua ratione aliqua medicamenta dicuntur concurrere ad viſionem quatenus cõſeruant potentiam viſiuam. 3. Quatenus applicant virtutem actiuam ad agendum vt qui applicat niuem ad refrigerandum vinum dicitur refrigerare vinum, & qui applicat ignem ad calefaciẽdum pannũ, dicitur illud calefacere. 4. Quatenus actualiter concurrit ad operandum, ita quod eadẽ operatio ſit ab vtroque. Certum eſt quod Deus concurrit cum cauſis ſecundis dando virtutem, conſeruando potentiam, applicando ad agendum, de quo §: ſeq. Difficultas præſens eſt, an etiam concurrat ad ipſam operationem de quo affirmatiuè dicimus contra Durandum.

146 Notandum 2. quod in cauſa efficiente reperitur ſuppoſitum quod operatur, & virtus qua media operatur. Hinc aliquid poteſt operari immediatè immediatione ſuppoſiti, & immediatè immediatione virtutis. Immediatio virtutis dupliciter explicatur. Primò ſic. Concurrere immediatè immediatione virtutis, eſt producere effectũ per virtutem ab alio independentem, & hæc immediatio in ſolo Deo reperitur, quoniam ſolius Dei virtus eſt independens, at virtus creaturæ à Deo dependet. Secundò ſic, vt concurrere immediatè immediatione virtutis ſit virtutem agentis immediatè, & ſe ipſa attingere effectum, ſiue illa virtus ſit dependens, ſiue independens, & hæc virtutis immediatio cum eſt dependens poteſt in creaturis reperiri, vt virtus, & actiuitas caloris immediatè attingit calorem. Immediatio ſuppoſiti tunc contingit quando inter efficiens, & effectum non mediat aliud ſuppoſitum, vt ignis immediatione ſuppoſiti attingit alium ignem, quatenus non mediat aliud agens aut producens ignem, ſiue aliàs mediet locus. At pictor attingit picturam mediatione ſuppoſiti quia medio alio ſuppoſito eam attingit, ideſt medio penicillo. Datur etiam alia perfectiſſima immediatio ſuppoſiti quando inter ſuppoſitum agens, & actum neque locus mediat, vt contingit in Deo, qui cum vbique ſit per preſentiam; potentiam, & eſſentiam, ſeu per ſuppoſitum, ſemper agit immediatè immediatione ſuppoſiti, vt nullus locus mediet, &c. His poſitis.

147. Probatur 1. concl. Deus, vt modo dicebamus, & docet D. Thomas *1. p. q. 8. art. 3.* & cum eo omnes Theologi, eſt vbique per præſentiam, eſſentiam, & potentiam, ſeu operationem, non quouis modo, ſed immediatè immediatione tum virtutis, tum ſuppoſiti, ergo concurrit immediatè ad omnem cuiuſuis agentis operationem, aliàs non eſſet vbique per operationem eum daretur aliqua operatio in qua non eſſet per operationem. Hanc veritatem agnouit S. Iob 10. eum dixit. *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me totum, &c.* Eandem veritatem agnouit Pſalmiſta *pſal.* 146. dum de Deo ſic loquitur. *Qui producit in montibus fænum, & herbam ſeruituti hominum. Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.* Habetur etiã hæc ve-

hæc veritas Sap.8. vbi. *Attingit à fine vsque ad finem fortiter, et disponit omnia suauiter.* Isaiæ 26. legitur. *Omnia enim opera nostra operatus est in nobis*. Ioan. 1. scribitur. *Omnia per ipsum facta sunt.* & cap. 16. dicitur. *Sine me nihil potestis facere.* Actor. 17. habetur. *In ipso enim viuimus, mouemur, et sumus.* Et ad Philip. 2. ait Apostolus. *Deus est enim qui operatur in nobis et velle, et perficere.*

148. Probatur 2. quoniam effectus vniuersalissimus tribui debet causæ vniuersalissimæ, sed esse, seu ratio entis quæ reperitur in omni re producta, est effectus vniuersalissimus, ergo tribui debet causæ vniuersalissimæ, scilicet Deo. Minor nota est, ipsum namque esse, & ratio vniuersalissima entis, cum reperiatur in omni re, debet esse effectus vniuersalissimus. Maior probatur, nam inter effectum, & causam debet dari proportio, quocirca causæ particulari debet correspondere effectus particularis. Hinc videmus, quod homo attingit hominem secundum quod homo, & ignis attingit ignem qua ignis est, rationes autem vniuersales attinguntur à causis vniuersalibus quæ cū igne concurrunt ad ignis productionem. Ergo cum ratio ipsius esse, & entis sint rationes vniuersales, & primò repertę in effectu debent correspondere primo enti, primæ causæ, &c.

149 Probatur 3. ad hominem contra Durandum, nam per ipsum, omnis creatura dependet à Deo in esse, fieri, & conseruari; sed operatio creata est creatura, ergo dependet à Deo in esse, fieri, & conseruari.

150. Probatur 4. quoniam Deus est agens per intellectum, & voluntatem, potentia namque operatiua, seu actiua non distinguitur ab istis potentijs; sed Deus intelligit, & vult operationes creaturarum, ergo illas efficit, seu ad illa sua efficientia concurrit. Quid enim est aliud Deum intelligere, & velle operationes creaturarum, nisi eas efficere?, cum efficere Dei sit intelligere Dei, iuxta illud. *Ipse dixit, et facta sunt*, &c. Hinc dicitur quod *opus naturæ est opus intelligentiæ*, quia debet à prima intelligentia effici, & regulari, seu dirigi in finem. Soluuntur argumenta in contrarium.

151 Primum argum. est, causæ secundæ possunt proprijs viribus illa præstare quæ non excedunt proprias vires, propriamuè perfectionem; sed actiones, & effectus earum, vt calefacere, & producere ignem, non excedit perfectionem ignis, ergo poterunt ista proprijs viribus præstari. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem; producere namque proprias actiones, propriosque effectus sine dependentia à causa prima, excedit propriam virtutem, & propriam perfectionem causæ secundæ. Et licet non superet propriam perfectionem producere effectus sibi similes, superat tamen eos producere sine dependentia à prima causa, & primo ente.

152 Secundum argum. Si causa prima concurreret cum secundis ad producendos earum effectus, vel concurreret vna, & eadem actione, vel diuersa; neutrum dici potest; ergo, &c. Non vna, eademque actione, quia vna actio non potest à duobus agentibus procedere: causa antem prima, & secunda sunt duo agētia, & habent diuersas virtutes, scilicet infinitam, & finitam. Neque diuersa, quia vna esset superflua; tum quia vbi est vnus tantum terminus productus, ibi est vna actio productiua, ignis productus v.g. est vnus tantum terminus; ergo, &c. Resp. cum D. Tho. 1. *p. q.* 105. *art.* 5. *ad* 2. quod Deus, & creatura, vna, eademque actione concurrunt ad productionem effectus, quia licet vna, & eadem actio non possit esse à duobus agentibus particularibus, & non subordinatis, potest tamen esse à duobus agentibus subordinatis. Vel dicas quod est duplex actio ex parte principij, & vna ex parte termini, cum vnum, eūdemq; terminum producant.

153. Sed quæres 1. an Deus concurrat immediatè immediatione virtutis cū omnibus actionibus causarum secundarum? Resp. affirmatiuè, tum quia concurrit per virtutem ab alio independentem. Tum quia virtus qua Deus concur-

rit cum

rit cum causa secunda est omnino immediata actioni creatæ; Deus namque est immediatè presens rebus omnibus per potentiam, ac proinde immediatè operatur per suam virtutem cũ omnibus actionibus causarum secundarum.

154. Quæres 2. an Deus concurrat cum actionibus causarum secundarum, earumque effectibus immediatè immediatione suppositi? Resp. affirmatiuè; Ratio est quia Deus est immediatè præsens omnibus rebus per suam essentiam, sed essentia diuina est suppositum diuinũ; ergo, &c. Tum quia virtus, & potentia in Deo non distinguitur ab eius supposito, sed Deus est immediatè præsens rebus omnibus per suam virtutem, seu potentiam, ergo etiam per suppositum.

§. 3. *An concursus Dei non solum debeat esse simultaneus, sed etiam præuius.*

155. Hanc difficultatem alij sic proponunt, an Deus non solum concurrat cum causis secundis concursu simultaneo, sed etiam præuio. Alij sic an Deus præmoueat causas secundas ad agendum. Alij etiam sic an Deus physicè predeterminet causas secundas necessarias ad agendum. Cæterum omnes isti modi vt consideranti patebit, coincidunt. De solis causis necessarijs loquimur, quid quid sit de liberis.

156. Ex dictis §. præcedenti contra Durandum, Deus suo concursu concurrit ad omnes, & singulas actiones causarum secundarum saltem concursu simultaneo, modo quærimus an per solum concursum simultaneum saluetur sufficienter dependentia causæ secundæ à prima, & ratio primæ causæ, primi entis, entis à se, &c. Prima sententia est aliquorum modernorum, & hoc loco, & alibi, quod ad saluãdam dependentiam causæ secundæ à prima, & ad saluandam dignitatem causæ primæ, primi entis, entis à se, &c. Sufficiat concursus simultaneus.

157. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Si Deus non præmoueret causas secundas ad agendum nec saluaretur dependentia causæ secundæ a prima, nec ratio primæ causæ, &c.* Hæc concl. deducitur ex Arist. pluribus in locis vt cum ex motione qua vt causa secunda operetur, illam præmouet prima, ostendit deueniendum esse ad vnum primum motorem, qui immotus det cuncta moueri, seu omnia alia moueat ad operandum.

158. Solum tamen placet adducere *tex. 33. octaui physicorum*, vbi Aristoteles sic habet. *Vtraque igitur mouere dicimus, & primum, & vltimum mouentium, sed magis primum; illud enim mouet vltimum, sed non hoc primum, & sine primo quidem vltimum non mouebit, illud autem sine hoc, vt baculus non mouebit, non mouente homine.* Vbi vt vides Aristoteles comparat motionem, qua causa secunda mouetur à prima, motioni qua baculus mouetur ab homine vt moueat v. g. aquam, aut lapidẽ, quatenus sicut baculus non mouet nisi prius moueatur ab homine, ita causa secunda non mouet, idest non agit nisi prius moueatur à prima; & sicut non saluaretur causalitas hominis respectu baculi si baculus non præmoueretur, & non determinaretur ad mouendum ab homine, ita non saluaretur causalitas causæ primæ, si causa secunda non præmoueretur, & non determinaretur ad operandum à prima.

159. Tres solutiones solent aduersarij huic testimonio adhibere. Prima est, quod Arist. loquatur de motione communiter dicta, qua causas secundas produxit, & conseruat in esse, tribuitque virtutes operatiuas, & hac ratione dicitur eas mouere ad operandum. Sed contra quia Aristoteles vult in eo loco probare dependentiã causæ secundæ à prima in operatione, seu motione, aut motu, vt sic ex motu veniat in cognitionem primi motoris immobilis, & non detur processus in infinitum. Hoc constat exemplo baculi, quod non habet esse à manu, sed motionem. Hæc solutio magis impugnata manebit ex testimonijs aliquorum expositorum postea adducendis.

160. Secunda solutio est aliorum dicentium, quod mens Arist. sit. quod cau-

sa secunda dependet in operando à prima quatenus Deus concurrit simul cum illa concursu simultaneo ad operationem, & effectum illius. Hanc solutionem optimè impugnant N. Complut. hoc loco. Nam Deus per concursum simultaneum non mouet causam ad operandum, sed solùm agit in effectum, contra Arist. qui vult, quod causa prima moueat secundam, sicut manus mouet baculum, manus autem non mouet aquam simul cum baculo, sed mouet baculũ, & medio baculo mouet aquã. Tum quia Aristoteles vult, quod Deus vt causa prima prius moueat secundam, eamque applicet ad agendum sicut homo mouet baculum, eumque applicat ad mouendam aquam, per concursum autem simultaneum non fit hæc applicatio causæ secundæ. Terminus namque concursus simultanei est solus effectus, non motio causæ.

161. Tertia solutio est aliquorum dicentium, quod dependentia causæ secundę à prima saluatur per concursum simultaneum Dei, quo cum ipsa creatura concurrit ad illius effectum, quia licet talis concursus simultaneus sit ipsa actio creaturæ, prius tamen natura illa actio intelligitur vt procedens à Deo quam à causa secunda. Sed contra nam si actio prius intelligitur esse à causa prima prius natura, quam à causa secunda, iam tollitur concursus simultaneus, & ponitur præuius, vt hoc modo intelligatur determinata ad agendum, & ad ponendam eam actionem, quam Deus prius natura attingit. Tum quia, vel talis concursus, qui prius natura est à Deo, quam à causa secunda est in causam vt operetur, ipsam mouendo, & determinando, & tunc sunt nobiscum, & cum Aristotele; vel certè est in solum effectum prius natura, quam causa secunda agat, & tunc causa secunda nihil operabitur, cum iam prius natura effectus sit productus.

162. Cœterum, vt clarè habeatur mens Arist. in eo loco, quod scilicet causa prima debeat mouere, & determinare secundam ad mouendum, seu agendum, & per Aristotelem non saluatur dependentia causæ secundæ à prima per solum concursum simultaneum, sed requiratur præuius in causam; placet adducere aliquot aliquorum interpretum expositiones illius textus citati. Primum locum damus D. Thomæ, qui sic scribit. *Ponit comparationem primi motoris, & secundi. Cum enim tam primum mouens, quam vltimum mouere dicamus, dicimus quod magis mouet primum mouens, quam vltimum. Et hoc patet per duas rationes, quarum prima est, quod primum mouens mouet secundum mouens, non è conuerso*. Non dicit quod primum mouens concurrat simul cum secundo, sed quod mouet ipsum secundum, quod denotat concursum in causam, ac proinde præuium. Postea subdit. *Secunda ratio est, quia secundum mouens non potest mouere sine primo, sed primum mouens potest mouere sine secundo, &c.* In concursu autem simultaneo neutrum potest sine alio mouere, aliàs non esset concursus simultaneus.

163. Gualter. Burlæus insignis Aristotelis expositor super eundem textum sic habet. *Primum mouens magis mouet, quã medium mouens, quia illud quod potest esse sine alio, & non è cõuerso, est prius, & dignius*, scilicet in mouendo, *& tamen vtrũque est mouens, sed primum est magis mouens. Vnde Comentator dicit hic, quod primum mouens est prius medio mouente secundũ naturam*, nota verba, *& secundum causam, secundum naturam, quia si auferatur primum mouens, aufertur medium, & cum fuerit primum, non sequitur vt sit medium, & cum fuerit medium, sequitur quod fuerit primum necessario. Hac Coment. Vnde illud quod potest esse sine alio, & non è conuerso, est prius secundum naturam; sed primum mouens potest esse sine medio, & non è conuerso; ergo similiter primum mouens est prius secundum causalitatem, quam sit mouens medium, quia mouens medium non mouet nisi in virtute primi mouentis*. Hæc ille.

164. Iacobus Zabarella Patauinus nobilissimus Aristotelis commentator hoc textu ex Auerroe sic nostram cõfirmat doctrinam dicens. *Auerroes notat Aristotelem his duobus argumentis tribuere mouenti primario duplicem principalitatem; priori namque argumento dat ei principalitatem causæ, seu cau-*

seu causalitatis; id enim quod est causa causæ est magis causa, causam autem causæ intelligo non absolutè vt sit, sed vt sit causa, anima enim non est causa baculo vt sit, sed vt sit mouens, quare anima maiorem habet causalitatem. Altero autem argumento dat principalitatem naturæ; id enim est prius natura, à quo non conuertitur existendi consequentia, at primarius motor, est motor etiam sine secundario, hic autem sine illo non est motor; ergo ille est prior natura, scilicet in mouendo, quatenus prius mouet causam, quam cum illa concurrat ad effectum. Plures alios referre possem, sed isti in re clara sufficiant. Sed agamus rationibus.

165. Prima ratio desumitur ex Apostolo *act.* 17. vbi dicit quod Deus non longè est ab vnoquoque nostrum, additque rationem, *quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus*; quasi dicat ideo Deus non longè abest ab vnoquoque nostrum, seu ideo Deus est nobis, & rebus omnibus præsens, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus; seu quia Deus in nobis causat vitam, motum, & esse; ergo per Apostolum, Deus intantum est nobis præsens, in quantum causat in nobis motum, ac proinde intantum mouemus, seu operamur, inquantum nos Deus mouet ad operationem. Vnde intantum Deus est præsens per potentiam operationi, inquantum ad illam concurrit, quod si non concurreret ad motionem causæ, qua causa se mouet, non esset per potentiam præsens causæ se mouenti ad operationem, sed solum esset præsens per essentiam, & præsentiam, non per potentiã cum non causaret motum causæ, sed solùm actionem, & effectum illius, & non moueret, seu applicaret causam contra Apostolum volentem, quod intantum Deus sit nobis præsens per potentiam, in quantum causat in nobis motum, seu nos mouet. Tum quia causam moueri ad agendum, est aliquis effectus positus in rerum natura; ergo Deus debet esse illi præsens per potentiam, seu per suam causalitatem.

166. Secunda ratio, nam Deus ad ea omnia concurrit peculiari concursu, quæ ipse conseruat, sed Deus non solum conseruat operationem causæ secundæ, & effectum illius, sed etiam conseruat causam causantem; ergo ad causam causantem, seu operantem Deus concurrere debet. Atqui concursus conseruans est prius re conseruata; ergo, &c.

167. Occurres pro aduersarijs quod reipsa Deus concurrit peculiari concursu in causam, etiam qua causa est, sicut concurrit in actionem qua actio est, non tamen ex hoc sequitur quod Deus determinet causam, & applicet ad operandum, sed solum quod conseruet causam se determinantem, & applicantem ad operandum. Sed contra, nam si Deus solùm conseruaret causam se determinantem, & applicantem, sequeretur quod in linea se determinantis, & applicantis creatura esset primum se determinans, & applicans, & sic non saluaretur dependentia causæ secundæ à prima. Debet ergo Deus taliter concurrere cum causa secunda operante, & se mouente ad operationem, vt saluetur dependentia illius à causa prima, vt scilicet determinetur à causa prima, vt etiam se determinet; imò in causis necessarijs ita causa prima determinat secundam, vt ipsa non determinet se ipsam.

168. Tertia ratio, quoniam inter causas subordinatas essentialiter, hic ordo debet reperiri, vt inferior à superiori dependeat non solum in essendo, sed, & maximè in operando; sed causæ secundæ subordinantur essentialiter primæ; ergo debet ab illa dependere etiam in operando; sed nisi determinarentur à prima non sic dependerent; ergo &c. Nam dependerent quoad ipsam operationem, dependerent quoad ipsum esse, & non quoad operari, intantum enim dependent quoad operari, inquantum quod applicantur, & mouentur ad operationem, si enim hoc modo nõ applicarentur, & prædeterminarentur, quantum ad hoc non dependerent. Tum quia causæ secundæ dependent à Deo quoad esse, quoad operationem; ergo etiã quantum ad ipsum operari, seu quantum ad hoc quod est causam applicari ad operationem; aliàs quantum ad hoc causa secunda non recognosceret primam. Tum etiam quia potentia, seu virtus per quam causa

causa secunda agit dependet à Deo non solùm vt est qualitas, sed etiam vt est actu principium operationis; sed virtutem dependere vt est principium operationis est Deum applicare eam ad operationem, si enim Deus eam non applicaret ad operationem, non dependeret, vt est principium operationis.

169. Quarta ratio desumpta ex D. Tho. 1.2. *q.79.art.2.* ad sequentem formã redacta, est talis. Nulla causa secunda est actus purus neque in essendo, neque in agendo, sed secundum se est in potentia ad agendum; ergo cum nihil agat nisi secundùm quod est in actu debet ab agente superiori scilicet à Deo reduci ad actum, cũ nihil reducat se ipsum de potentia ad actũ. aliàs idem esset mouens, & motum. Confirmatur hæc ratio, nam causa secunda cõstituta in actu primo ad agendum per suã virtutem operatiuam secundum se in ordine ad hanc numero operationem est hic, & nunc indeterminata, ergo debet ab aliquo determinari, non ab alio quam à primo agente. Licet enim causa necessaria sit determinata ad operationem vt sic, non tamen ad hanc numero operationem; v. g. ignis est determinatus ad producendum ignem, non tamen ad producendum hunc ignem A. seu hoc indiuiduum ignis, ac proinde debet ad hoc à primo agente determinari. Non enim potest à principio suo operatiuo determinari, aliàs principiũ operatiuum ignis esset determinatum non solùm ad ignem in specie, sed etiam in indiuiduo, & sic non posset producere plura indiuidua ignis, sed hoc vnum tantum: debet ergo determinari ab agente primo, cui omnia indiuidua ignis subijciantur.

170. Primum argum. contrariorum est, nam causæ naturales sunt ad suos actus determinatæ, ergo non indigent Dei motione vt operentur, & determinentur; quod enim est determinatum ad aliquid non indiget determinante. Resp. ex dictis nu. præcedenti, quod causæ naturales sunt determinatæ ad agendum in specie, vt ignis ad calefaciendum, non tamen est determinatus ad hanc numero calefactionem, aliàs non nisi hanc numero producere posset.

171. Secundum argum. quia sufficienter saluatur dependentia, & subordinatio causæ secundæ à prima per hoc quod non possit exire in operationem nisi Deus cum ea concurrat simultaneè; ergo frustra ponitur concursus præuius, frustra namque fiunt per plura quę possunt fieri per pauciora. Resp. negando antecedens. Per concursum namque simultaneum non saluatur subordinatio causæ secundæ, cum concursus simultaneus non sit in causam, ac proinde eam nõ subordinat, neque subordinat ipsam operationem cum operatio simul sit ab vtraque causa; duæ namque causæ simul concurrentes ad vnam, eandemque actionem non subordinantur, cum non sit maior ratio quod vna subordinet, & alia subordinetur, &c. Videantur N. Complut. hoc loco, qui alijs rationibus firmissimis aduersarios pungunt.

DVBIVM VI.

De Causa instrumentali.

§.1. *An instrumentum agat vt motum.*

172. INstrumentum in lata quadam acceptione accipitur etiã pro causa alteri subordinata, qua ratione causa secunda vocatur aliquando instrumentum Dei, licet aliàs sit principalis. Aliquando etiam dispositiones dicuntur causa instrumentalis, licet solùm disponant, non attingant effectum, nisi dispositiuè. In propria tamen significatione instrumentũ est illud quod re ipsa attingit effectum, nõ propria, sed alterius virtute. Diuiditur instrumentum *in naturale*, quod à natura institutum est ad producendum effectum excedentem propriam virtutem, vt semen animalis ad producendum animal. In *supernaturale*, quod virtute diuina operatur. In *artificiale*, quod attingit opera artis. Et *morale*, quod mouet, & excitat ad operandum, de quo sufficienter dixi de Sacramẽtis in genere. Hoc loco agemus de instrumento naturali, licet ob doctrinæ connexionem aliqua tangentur de instrumento supernaturali, & artificiali. Quærimus ergo an

go an sit de ratione instrumenti, vt non agat nisi vt motum.

173. Prima sententia est, quod non agat vt motum, seu quod ad hoc vt instrumentum agat, non est necesse quod in se recipiat aliquid, Sic Suarez *disp.* 17. *metaphy. sect.* 2. *& to.* 1. 3. *p. disp.* 31. *sect.* 5. quatenus dicit quod neque instrumenta diuinæ virtutis eleuantur per aliquid intrinsecum, cum sufficiat concursus simultaneus, supposita potentia obedientiali actiua, quę est in rebus ad faciendum quicquid non implicat contradictionem.

174. Secunda sententia est Pontij hoc loco *disp.* 10. *q.* 7. qui *concl.* 1. dicit quod instrumenta artificialia nullū habeant concursum effectiuum, sed concurrant ad suos effectus tantum ratione figuræ, & quantitatis, & quod si habeant concursum effectiuum, solum sit ad expellendum aliud corpus à loco. Et in secunda concl. dicit quod præter instrumenta artificialia nullū aliud datur, nec physicum, nec supernaturale.

175. Nostra sententia sequentibus concl. explicatur. Prima concl. *Dantur instrumenta physica naturalia, & supernaturalia*. Sic tradunt communiter Philosophi, & Theologi. Quod dentur instrumenta physica, patet in seminibus tum animalium, tum arborum, & herbarum, attingunt enim suos effectus in virtute causarum à quibus fuerunt decisa, non enim semina attingunt propria virtute suos effectus, cum isti excedant virtutem seminis, non enim semen, v.g. animalis est animal, & tamen producit animal, inquantum est virtus, & instrumentum animalis. Tum quia nulla causa potest producere effectū excedentem propriam virtutem nisi in virtute alterius, ac proinde vt instrumentum illius; &c. Quod autem dentur instrumenta supernaturalia constat, nam aqua baptismalis est instrumentum diuinæ virtutis ad causandam gratiam in anima, vt fusè trado *de Sacram. in genere*.

176. Secunda concl. *De ratione instrumenti est vt agat motum, seu vt agat per virtutem receptam à principali agente*. Sic tenent omnes Thomistæ post D. Thomam cuius testimonia referunt N. Complut. *hic disp.* 12. *q.* 1. Lerma hoc loco, & alij. Videantur Nazar. 1. *p. q.* 45. *art.* 5. Medina 3. *p. q.* 13. *art.* 2. Pro intelligentia concl. nota, quod idem est instrumentum agere vt motum, & agere per virtutem receptam à principali agente; instrumentum namque est veluti medium, & quasi canale per quod transit virtus principalis agentis ad effectum; hoc posito.

177. Probatur 1. concl. nam instrumentum non habet in se virtutem qua effectum producat; v.g. semen non habet in se, & ex se virtutem qua producat animal, ergo debet ab animali procedere. Conseq. nota est, nihil enim potest effectum producere nisi vel per virtutem, quam habet à se, & in se; vel per virtutem ab alio receptam. Antecedens probatur, nam semen animalis non est animal; licet enim demus quod semen sit viuens, ac proinde cum vitam amittit, vt quando est iam siccum, non possit producere, non tamen est animal, ergo vt animal producat, debet ab animali participare virtutem; si enim semen haberet in se virtutem producendi animal, & sic esset causa principalis, deberet esse animal, aliàs semen produceret animal, cū non sit animal, & effectus superaret virtutem suæ causæ, quod implicat.

178. Occurres pro aduersarijs, quod ad hoc vt instrumentum attingat effectū, nil aliud requiratur nisi subordinatio ad causam principalem, seu assistentia illius. Sed contra, nam subordinatio, & assistentia causæ alteri, non extrahit illam à ratione causæ principalis, ergo, &c. Antecedens ostenditur, nam causa secunda subordinatur primæ, & prima illi intimè assistit, & tamen causa secunda conseruat rationem causæ principalis; ergo, &c. Tum quia quoties aliquid ex se est impotens ad aliquem effectum præstandum, vt est instrumentum, aliàs si esset potens, esset causa principalis, per solam subordinationem ad causam potentem, & per assistentiam potentis, non redditur potens; ergo, &c. Nam per solam subordinationem, & per solam assistentiam cum instrumentum nihil recipiat, nec intrinsecè mutetur, non fiet

potens,

potens, sed manebit sicut prius. Nec verum est quod dicit quidam, quod actio instrumenti reddatur virtuosior, aut potentior per dictam subordinationem, aut assistentiam; nam sicut per solam assistentiam, & subordinationem non mutatur intrinsecè instrumentum, ita neque eius actio reddetur virtuosior. Demum vel ista assistentia est generalis, aut specialis; non potest dici quod sit generalis, aliàs non poneretur ratione illius effectus particularis. Si dicatur quod est specialis, ergo ponet aliquid in instrumento, quod non ponit in alijs rebus, v.g. in causa principali; & hoc est quod volumus.

179. Probatur 2. Instrumentum secundum se non est potens attingere effectum principalis agentis, aliàs esset causa principalis; ergo prius natura quam illum attingat debet constitui potens, alioquin manebit sicut prius, & sic debet aliquid prius recipere per quod constituatur potens; si enim nihil recipit, semper manebit impotens.

180. Occurrunt aduersarij, quod causa principalis nihil influat in instrumentum, sed influit simul cum instrumento in effectum. Rationem assignant, quia instrumentum non eleuatur ad esse, sed ad operari, & sic nihil influere debet in instrumentum, sed simul cum illo causa principalis attingit effectum. Sed contra, nam si causa principalis nihil influit in instrumentum, sed solum simul cum instrumento influit in effectum, sequitur quod instrumentum non sit instrumentum, & nō attingat effectum causæ principalis, & ad summum attinget aliquid in effectu, quod non excedit propriam virtutem, & sic erit causa principalis. Tum quia falsum est, quod instrumentum eleuetur solùm ad operari, & non ad esse instrumenti, cum implicet instrumentum operari vt instrumentum, attingendo effectum causæ principalis, nisi prius eleuetur ad esse instrumenti potentis operari vt instrumentum.

181. Probatur 3. quoniam id ad quod instrumentum indiget adiutorio, seu eleuatione causæ principalis, non potest esse ipsum adiutorium, seu ipsa eleuatio, aut virtus causæ principalis, qua simul causa principalis concurrit cum instrumento, sed debet esse aliquid communicatum instrumento quo fiat potens concurrere cū causa principali ad productionem effectus illius; ergo, &c. Conseq. constat. Antecedens probatur, nam in hoc distinguitur instrumentum à causa partiali, quod causa partialis indiget solum alia concausa, vt simul secum concurrente ad eam partem effectus, quem ipsa præstare non potest, vt constat in duobus portantibus lapidem, vnusquisque namque ponit suum partialē effectum non excedentem propriam virtutem. At causa instrumentalis non est sic, sed indiget alterius adiutorio, vt attingat effectum improportionatum, ad quem sua virtus non pertingit, ac proinde non indiget solum adiutorio alterius ad operari, sed etiam ad esse instrumenti potentis attingere operationem excedentem.

182. Ad hæc omnia occurrere potes cum Suarez locis citatis, quod instrumentum non constituitur in ratione instrumenti per aliquam virtutem superadditam, neque per propriam formam, sed per potentiam obedientialem actiuam, secundum quam est capax vt assumatur vt instrumētum etiam à Deo ad quoscumque effectus, qui non implicant contradictionem. Cæterum hanc potentiam obedientialem actiuam fusè impugnaui *de Sacram. in genere disp. 4. q. 3. & to. 1. in 3. p. disp. 13. dub. 3. n. 50. cum seq.* vnde non est necesse in hoc immorari, maximè quia cum talis potentia sit innata, & congenita, vt volunt eius auctores, non constituet instrumentum in ratione causæ instrumentalis, sed principalis, cum cōstitueretur per aliquid permanens, proprium, connaturale, innatum, & congenitum. Tum quia cum hæc potentia sit connaturalis, adhuc indigebit eleuatione ad effectus supernaturales.

183. Ex quibus infertur definitio instrumenti, quod scilicet sit illud de cuius ratione est vt agat motum; seu *instrumentum est, quod agit motum*, per virtutem videlicet receptam à principali agente. Hæc virtus non est qualitas, sed ad modum qualitatis intentionis, & transitus, de quo dixi

dixi *de Sacram. in genere*. Hinc patet non esse veram illorum definitionem, qua definiunt instrumentum, quod sit *illud quod agit per virtutem minus nobilem*, nam cum attingat effectum principalis agentis per virtutem illius, sequitur quod agat per virtutem æquè nobilem; nisi velint dicere quod instrumentum agit per virtutem minus nobilem, quatenus illa virtus in principali agente est per modum permanentis, & in instrumento per modum intentionis, & fluxus. Soluuntur argum. in contrarium.

184. Primum argum. Serra omnino immota scindit lignum si supra serrā moueatur. Item sigillum imprimet sui figurā si immotum cera supra ipsum moueatur, aut comprimatur; ergo non est de ratione instrumenti quod agat motum, cum etiam agere possit immotum, & absque eo quod aliquid recipiat à principali agente. Resp. quod cum serra, aut sigillum in illis casibus non moueantur à principali agente, nō censentur illius instrumenta, sed ea erunt instrumenta, quæ mouentur, vt lignum, & cera; lignum namque v. g. per motum receptum à manu impellit serram, & ratione illius motus à serra patitur ratione figuræ, & sic scinditur; idem dic de cera, & alia quauis re mota supra id quod aliàs potest esse instrumentū ad aliquam actionem.

185. Secundum argum. Aqua calida quatenus mota ab aliqua causa calida ad calorem calefacit, & tamen non est causa instrumentalis calefactionis; ergo non est de ratione instrumenti agere vt motum, cum etiā conueniat causæ principali, quoniam etiam causa secunda agit vt mota, imò vt præmota, & determinata à prima. Resp. quod aqua neque est causa principalis, neque instrumentalis calefactionis, quia non concurrit ad calefactionem, nisi vt subiectum sustentans calorem; ipse tamen calor est causa principalis caloris, cum calor productus non excedat virtutem caloris producentis. Ad illud quod dicitur de causis secundis dico, quod de ratione instrumenti non est quouis modo moueri, sed est moueri ad effectum excedentem propriam virtutem. Causæ autem secundæ mouentur quidem, sed ad effectum non excedentem propriam virtutem, innatam, & congenitam.

186. Tertium argum. nam ad hoc vt instrumentum agat nihil aliud requiritur, nisi talis, aut talis figura, & quantitas, quando requiritur ad expellendum aliud corpus à loco vt instrumentum agat ratione figuræ; ergo non est necesse quod detur virtus superaddita principalis agentis. Conseq. constat. Antecedens probatur, nam serra ad hoc vt scindat sufficit sibi talis figura, & grauitas qua expellat lignum, aut partem illius à suo loco vt fiat cauitas. Deinde sigillum vt suam imprimat figurā, sufficit quod habeat vltra figuram, grauitatem; vnde videmus quod si cadat supra ceram absque alia motione alicuius agentis, imprimit in eadem cera suam figuram. Item fistula organica ratione figuræ, & quantitatis, admittit tantum aeris, & non plus, & impedit quominus alio modo, nisi eo egrediatur iuxta suam concauitatem, ob quantitatem, & virtutem expulsiuam alterius corporis, neque habet causalitatem respectu soni, præter illum aerem impellentem, & tali modo expulsum, ergo, &c. Resp. requiri quidē figurā, & quantitatem, seu grauitatem, vlterius tamen requiritur motus principalis agentis ad actionem excedentem, & sic negandum est antecedens. Ad illud de serra dico quod data figura, & quacumque grauitate nisi moueatur ab artifice non fiet scissio artificiosa. Ad illud de sigillo dico, quod si cadat supra ceram, & in eam imprimat sui figuram, tunc non erit propriè instrumentum, cum illa figuræ impressio non excedat figuram sigilli, grauitatem, & descensum, sed tunc est instrumentum cum illa figura imprimitur artificiosè, & tali modo ad quod non sufficiat figura, & grauitas. Per quod patet ad illud quod dicitur de fistula organica. nam editio soni vt sic, est ab illa sic dispofita, & sic, & tali modo inflata, cum ad hoc sufficiat figura ipsius fistulæ, & aer tali impetu ingrediens, & expellens

pellens præexistentem, at vt edatur sonus tali modo artificioso requiritur motio artificis, seu organistæ, &c.

§. 2. *An sit de ratione instrumenti habere actionem præuiam ad actionem principalis agentis;*

187. PRima sententia negat, dicit enim posse assumi quodlibet ad quodlibet producendum, nam Deus potest assumere lapidem ad mortuum suscitandum, sicut assumpsit ossa N.S.P. Elisæi, seu cadauer ad suscitandum mortuum. Tenent hanc sententiam omnes illi, qui putant creaturam assumi posse ad creandum, cum in non subiectum creatura nequeat habere actionem. Tenent etiam alij apud N. Complut. *disp.* 12. *q.* 2. pro qua citant Molinam, Suarez, Scot. Durand. aliosque ex iunioribus.

188. Nostra sententia seq. concl. explicatur. Prima conclusio. *Omne instrumentum physicum debet habere aliquā actionem præuiam, & dispositiuam ad actionem principalis agentis, seu ratione cuius instrumentum reddatur capax actionis instrumentariæ.* Pro hac sententia referunt N. Complut. *disp.* 12. *q.* 2. plura D. Tho. testimonia, & est sententia eiusdem S. D. Caiet. Bann. Nazar. Capreol. Ferr. Medinæ, Soto, Aluarez, & Masij apud eosdem Complutenses.

189. Probatur 1. nam instrumenta naturalia physica, & artificialia intantum assumuntur inquantum habent aliquam actiuitatem, aut dispositionem ad attingendum effectum principalis agentis, sed hæc est aliqua actio præuia; ergo est de ratione instrumenti habere aliquam actionem præuiam. Minor constat, nam per actionem præuiam non intelligimus propriam, & rigorosam actionem, sed aliquid quod habeat rationem actionis, aut quod sit actio, vt postea magis dicetur. Maior probatur, nam natura non assumit ad suos effectus producendos quælibet instrumenta, nec quodlibet, vt ad calefaciendum non vtitur frigore, ad generandum non vtitur lapide, sed semine. Et artifex non vtitur ad scindendum malleo, sed serra; sed ista habent aliquam actionem præuiam, per quā sint capacia, vt moueantur, & recipiant virtutem instrumentariam, & sic producant effectum principalis agentis; ergo, &c.

190. Probatur 2. nam in hoc distinguuntur instrumenta tum naturæ, tum artis ab instrumentis Dei, quod in instrumentis Dei sufficit quædam conuenientia in ratione entis, vt postea dicemus, at in instrumentis tum naturæ, tum artis requiritur conuenientia in actione, quod patet, nam videmus quod tam natura quam ars diuersis vtuntur instrumentis; natura namque ad congreganda homogenea, & separanda etherogenea vtitur calore, non frigore: ad videndum vtitur conspicilijs vitreis non ferreis; & ars ad pingendum vtitur penicillo non ligno: & ad secandum vtitur serra, dolabro, vel ascia, non carta, &c. quæ certè si nihil agerent non sic assumerentur, sed omnia indiscriminatim deseruirent.

191. Probatur 3. quia anima v.g. nō generat carnem immediatè sed mediante calore digerente cibum; & faber lignarius non producit arcam immediatè, sed medijs suis instrumentis, sed si instrumēta nihil agerent, anima immediatè produceret carnem, & artifex immediatè produceret arcam; ergo, &c. Maior nota est, minor probatur, nam illud est agēs immediatum quod attingit effectum nullo alio agente; ergo si instrumenta nihil agunt, illi effectus producerentur immediatè.

192. Probatur 4. Quoniam de ratione instrumenti est deferre vim, seu virtutem, aut actiuitatem causæ principalis ad effectum ab ea producendum, seu est applicare actionem principalis agentis effectiui; sed quod nullam habet actionem non potest applicare, aut deferre actionem, seu virtutem principalis agentis, ergo, &c. Tum quia videmus quod actio principalis agentis non producit effectū nisi

nisi vt modificata per instrumentum; ergo instrumentum debet habere aliquā actionem principalis agentis. Conseq. constat, quod enim aliquid modificat, debet aliquid agere, aliàs non modificabit. Antecedens probatur, nam penicillus modificat manum pictoris, vt tali modo pingat, & calamus modificat manum scriptoris, vt litteras tali modo formet, ergo, &c.

193. Secunda concl. *Non est necesse quod actio præuia instrumenti sit realiter, & entitatiuè distincta ab actione principalis agentis, sed sufficit quod sit formaliter, distincta, & quod secūdum eam formalitatē qua correspondet instrumento sit prior natura, ea formalitate qua correspondet principali agenti.* Sic tenent communiter Thomistæ tum hoc loco, tum alibi. Ratio est euidens, & constat experientia, nam cum serra v.g. vt instrumentum artificis concurrit ad actionem artificiosam, vt est scissio artificiosa, non datur tunc duplex actio, sed vna, & eadem, & quatenus est scissio vt sic, est à serra, vt est artificiosa, est ab artifice; vt scissio vt sic est prior natura se ipsa vt est scissio artificiosa. Tum quia actio instrumenti est actio eleuata ad effectum principalis agētis producendū; sed actio eleuata non differt ab actione principali, ergo, &c.

194. Tertia concl. *Illud præuium quod debet habere instrumentum Dei ad producendos effectus supernaturales, non debet esse aliqua actio propriè dicta, sed sufficit quædam proportio entis ad ens qua mediante qualibet res potest indifferenter assumi ad quemlibet effectum supernaturalem producendum.* Quod requiratur saltem proportio entis ad ens in instrumētis diuinæ virtutis colligitur apertè ex D. Tho. 1. *p. q.* 45. vbi vniuersaliter videtur exigere in dictis instrumentis talem proportionē, ob cuius defectum nō potest creatura assumi ad creandum. Ratio est, quia aliàs nihil haberent per quod redderentur assumptibilia, & non esset cur ad tales effectus possent assumi, & non ad creandū. Quod autem ea proportio, seu conuenientia sufficiat, patet, quia ad huiusmodi effectus non magis est assumptibile vnum quam aliud. Communiter tamen Deus assumit instrumenta ad effectus supernaturales, & miraculosos illa quæ aliquam habent actionem, vt patet in sacramētis, nam aqua habet actionem præuiam qua abstergit corpus, seu abluit; & hanc ablutionem eleuat Deus ad producendam gratiā in anima quæ eam abluit, seu abstergit à peccatis. Negari tamen potest quia Deus non posset vti lapide ad eandem gratiam producendam. Quod si Deus vteretur re naturali non habente aliquam actionem, sed tantum eam proportionem ad producendum aliquem effectum naturalem, ea productio quantū ad modum esset miraculosa, vt si vteretur lapide ad producendum v.g. ignem Ex quibus facile solui possunt argumenta in contrarium, vt, quod possit assumi materia prima, cum hæc sit potius potētia ad ens, quam ens.

195. Sed quæres 1. an sit de ratione instrumēti vt eius actio propria, seu propria virtus contactu physico cōtingat effectum principalis agentis? Resp. negatiuè ita Bannes 1. *p. q.* 45. *art.* 5. *ad* 4. Massius hic *in cap.* 3. *lib.* 2. *phy. q.* 9. *concl.* 3. & communiter iuniores; vnde potest Deus eleuare verba Petri hic Romæ existentis ad producendam gratiam in Paulo Mediolani, & potest eleuare ignē hic existentem ad calefaciendum, aut comburendum aliquid Mediolani, sicut de facto eleuat ignem inferni ad cruciandos dæmones in aere existentes. Hinc dicunt plures posse Deum vti tanquam instrumento actione intellectus, aut voluntatis, siue alterius potentiæ interioris ad producendum aliquid extra.

196. Quæres 2. quomodo causa principalis differat ab instrumētali? Resp. differre 1. quod principalis per se ipsam agit, proprijsque viribus, at causa instrumentalis agit vt mota à principali, & viribus principalis. 2. Quod virtus agendi in principali, est diuturna, constans, & firma, at in instrumento est fluens, vnde dici solet virtus intentionalis, quia est imperfecta, & diminuta. 3. Quod effectus

non assimilatur instrumento, sed causæ principali, nam domus, aut area non assimilatur serræ, aut dolabro, sed ideæ quæ est in mente artificis: & ignis genitus non assimilatur calori, sed igni generanti. Aliquando tamen per accidens effectus assimilatur instrumēto, vt si pictor depingat penicillum.

DVBIVM VII.

De causa principali.

§. 1. *An forma sit virtus qua causa principalis agit.*

197. Benedictus Pererius *hic lib.* 8. *cap.* 13. *&* 14. adeo deprimit formarum substantialium vires vt dicat nihil eas agere, nihilque operari, siue mediatè siue immediatè, sed totam vim agendi tribuit accidentibus, non vt sint instrumenta ad substantiæ productionem, sed causæ principales. Vnde calor ignis v.g. non solum est causa principalis caloris sibi similis, sed etiam substantiæ ignis sibi dissimilis.

198. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Virtus agendi principalis in productione substantiæ est forma substantialis vt quo; & compositum vt quod, accidentia verò nullo modo sunt causa principalis productionis substantiæ.* Sic tenent communiter Philosophi hoc loco contra Pererīu, pro quo videri possunt N. Complut. *disp.* 10. *q.* 3. Si semel probabimus, quod accidentia nulla, seu potētiæ operatiuæ substantiæ, manebit probatum, quod virtus *vt quo* principalis erit forma substantialis *vt quod* erit compositum.

199. Probatur ergo 1. quod accidentia non sunt virtus principalis, seu causa principalis productionis substantiæ, nam omnis causa principalis debet esse perfectior, aut saltem æquè perfecta suo effectu; sed accidens neque est perfectius substantia, neque æquè perfectum; ergo accidens non potest esse causa principalis substantiæ. Minor nota est, nam substantia est simpliciter ens, & accidens est tantum ens secundum quid, vnde dicitur entis ens. Maior probatur, quia ex eo quod causa debet esse suo effectu perfectior quando est æquiuoca, & quando est vniuoca debet esse æquè perfecta, inferunt Theologi, quod Deus est perfectior omni creatura; ergo, &c.

200. Respondet 1. Pererius, quod accidentia comparari possunt cum substantia in ratione entis, & hoc modo sunt imperfectiora, & ignobiliora substantia. Deinde comparari possunt cum eadem substantia in ratione productiui, & hoc modo accidentia sunt perfectiora substantia, habētque in hoc sufficientem proportionem. Sed contra, nam ratio productiui est entitas cuiuscumque producentis, & tanto magis aliquid est actiuum, quanto magis habet de entitate; sed substantia est perfectior accidente in ratione entis, ergo etiam erit perfectior in ratione productiui; non enim præscindi potest ratio entis à ratione productiui, in accidēte productiuo, vt sunt potentiæ.

201. Respondet 2. Pererius, quod duplex est effectus agentis; vnus intrinsecus actui eiusdem agentis; estque ille, qui per eius actionem attingitur; & alius extrinsecus, seu externus, qui naturali quadam sequela sequitur. Dicit ergo ille, quod in productione ignis, calor est effectus intrinsecus, at ignis genitus est effectus eiusdem caloris extrinsecus, qui naturali quadam sequela sequitur ex eodem calore. Sed contra, nam ex hac responsione sequitur quod substantia fiat per accidens, & per quandā sequelam, & quod accidens fiat per se. Accidens sequitur ad substantiam, propterea est entis ens, non substantia ad accidens.

202. Probatur 2. ex Arist. hoc *lib.* 2. *cap.* 7. vbi iuxta translationem Perionij sic dicit. *Nam & forma, atque finis vnum sunt, & id vnde motus principium ducitur*; quorum verborum sensus est, quod vni, & eidem formæ tria conueniunt causarū genera, scilicet formæ, finis, & efficientis; formæ vt dat esse materiæ & toti composito. Finis, vt in eam tendit generatio; & efficientis, vt est principium motus, qua ratione conuenit esse naturam, & rerum naturalium principium; ergo per Aristotelem forma est causa principalis substantiæ sal-

tiæ ſaltem vt principium *quo*, non accidentia.

203. Probatur 3. nam vnumquodq; agit in quantum eſt in actu, & patitur in quantum eſt in potentia, ſed primũ principium quo res eſt in actu non ſunt accidentia, ſed forma, ſicut primum principium quo res eſt in potentia non ſunt accidentia, ſed materia; ergo primum principium agendi non erunt accidentia, ſed forma. Tum quia agere eſt perfectio, ergo ſi hæc perfectio conceditur formæ ignobiliori, ſcilicet accidenti in ordine ad accidens, debet etiam concedi formæ nobiliori ſcilicet ſubſtantiali in ordine ad ſubſtantiam. Tum etiam quia actiones ſunt ſuppoſitorum, vt commune fert proloquium, ergo debent conuenire formæ *vt quo*, cum ſit principium *vt quo* ſuppoſiti. Cæterum hæc magis declarata manebunt ex dicendis in ſequentibus §§.

§. 2. *An forma, ſeu ſubſtantia ſit principium immediatum operandi, ſeu producendi aliam ſubſtantiam.*

204. PRima ſententia affirmat. Sic Scotus, Durandus, Ocham, Iandunus, Valleſſius, Villalpandus, Tartaretus, & alij, quos citant N. Complut. *hic diſput.* 10. *q.* 4. *num.* 11. quibus addo Ariagam *diſp.* 11. §. 2. & Pontium *diſp.* 9. *qu.* 2. Ab hac ſent. parum diſcordat Suarez *diſp.* 18. *metaph. ſect.* 2. qui dicit, quod tam ſubſtantia, quàm accidentia immediatè attingere poſſunt ſubſtantiæ productionem. Secunda ſent. eſt Aretij 1. *de Gen. qu.* 10. quod ſubſtantiæ, quæ de nouo producuntur à ſolo Deo immediatè producantur. Ab hac ſententia parum diſtat Auicenna *lib.* 1. *de ſuffic.* quod ſubſtantiæ, quæ de nouo producuntur ab aliqua intelligentia producantur.

205. Noſtra ſententia duplici concl. explicatur. Prima concl. *Licet tam Deus, quam aliqua intelligentia, aut corpora caleſtia concurrant effectiuè ad productionem ſubſtantiæ tanquam cauſæ vniuerſales, non tamen ſolum ab iſtis producuntur, ſed etiam producuntur à ſuis cauſis ſecundis, maximè quando producuntur per generationem.* Prima pars patet, nam Deus, & aliæ cauſæ vniuerſales concurrunt cum cauſis particulari bus ad illarum effectus, iuxta illud Ariſt. *Sol, & homo generant hominem.* Imò aliquando cæli ſoli ſunt cauſæ rerum aliquarum, nec ſolent aliæ cauſæ aſſignari, vt productio auri tribuitur ſoli: Mercurij, Lunæ, &c. Et productio aliquorum viuentium, & etiam animalium imperfectorum, vt ranarum, quæ æſtiuo tempore producuntur ex aquæ guttis, &c. tribuitur cælis ratione intelligentiæ motricis.

206. Secunda pars, quod etiam aliquæ ſubſtantiæ producantur à ſuis cauſis ſecundis, vt homo ab homine, equus ab equo, ignis ab igne, &c. probatur, quoniam iſtæ ſubſtantiæ productæ non excedunt virtutem ſubſtantiarum producentium, vt ignis productus non excedit virtutem ignis producentis. Quomodo autem ſubſtantiæ ſublunares producant alias ſubſtantias dicetur in ſecunda concluſione.

207. Sed obijcies 1. nam productio animalium imperfectorum quæ ſcilicet producuntur ex putri tribuitur aut Deo, aut corporibus cæleſtibus ratione intelligentiæ motricis; ergo multo magis debet tribui Deo, vel cælis productio animalium perfectorum. Ridiculum namque videtur recurrere ad Deum quoad productionem rerum imperfectarum, & non perfectarum. Reſp. concedendo antecedens, & negando conſeq. Ratio diſcriminis eſt, quia quantum ad ani malia perfecta habemus, & aſſignamus cauſas à quibus produci poſſunt, & in quarum potentijs contineantur, non ſic quantum ad animalia imperfecta.

208. Obijcies 2. quoniam nec Deus habet ad extra vim producendi Deum, ſeu ſibi ſimilem; nec intelligentiæ poſſunt producere ſimilem ſibi, nec cæli; ergo nec ſubſtantiæ ſublunares habebunt virtutem producendi alias ſubſtantias ſibi ſimiles. Reſp. concedendo antecedens, & ne-

& negando conseq. quia Deus non potest producere Deum ad extra, quia implicat, vt patet: nec Angeli possunt producere alios, cum fiant per creationem, nec habeant potentias productiuas sui similium, nec item cœli; at substantiæ sublunares has habent potentias, vt ex infra dicendis patebit.

209. Secunda concl. *Substantia sublunaris, quæ aliam similem attingit, non eam producit immediatè, ac proinde substantia non est immediatè operatiua, sed medijs suis potentijs.* Hæc concl. est contra Scotum, eiusque discipulos, aliosque extra scholam D. Thomæ, qui putant, quod accidentia non possunt neque instrumentaliter producere substantiam, sed solum disponere, seu solum possunt concurrere dispositiuè. Est tamen hæc concl. D.Th. pluribus in locis, & omnium Thomistarum, aliorumque multorum, quos referunt N. Complut. *hic disp.* 10. *num.* 22.

210. Probatur 1. ratione D.Thomæ, quam rectè expendunt dicti Complut. nã in creaturis esse, & operari distinguuntur cum sit solius Dei proprium quod sit sua operatio, seu suum operari; ergo potentia quæ ordinatur ad esse, seu ad existẽtiam, distinguitur ab illa realiter, quę ordinatur ad operari, seu ad operationem, aut quę immediatè respicit operationem; sed substantia secundum se, & secundum suam essentiã ordinatur ad esse, est enim propter esse, seu vt sit; & potentia operatiua est propter operari, seu est propter operationem; respicit namque per se operationem; ergo substantia, & potentia operatiua distinguuntur realiter, ac proinde substantia non potest esse immediatè operatiua, sed media potentia, quæ immediatè respicit operationem. Tum quia illa distinguuntur realiter quorum actus per se conspecti distinguuntur realiter; potentiæ namque per actus distinguuntur sed actus quem respicit substantia, scilicet esse, seu existentia distinguitur realiter ab actu quem respicit potentia operatiua, scilicet operari, seu operationem; ergo potentia substantiæ ad esse, & potẽtia operatiua ad operationem debent distingui realiter, ac subinde substantia non poterit respicere operari immediatè, cum immediatè respiciat esse.

211. Confirmatur, & explicatur precedens argumentum, quia actus, & potẽtia per se, & immediatè ad illum ordinata debent esse in eodem genere, vt si actus est accidens, potentia ad illum ordinata proximè, & immediatè debet esse accidens, sed actus, seu operatio cuiuslibet agentis creati est accidens; ergo etiam potentia proximè, & immediatè ad illũ ordinata debet esse accidens, & sic substantia non poterit proximè, & immediatè respicere operationem. Tum quia potentia specificatur per actum, sed substantia non potest specificari per operationẽ, quoniam specificatum, & specificatiuum debent esse eiusdem ordinis; ergo non potest substantia immediatè respicere operationem, aliàs ab illa specificaretur.

212. Pluribus occurrit Pontius *disp.* 9. *nu*: 16. Primò, quod si loquamur de operatione, seu actione productiua alicuius effectus, falsum est esse propriũ Dei, quod sit sua operatio, quoniam actio qua Deus producit ad extra, realiter ab ipso distinguitur, cum se teneat ex parte effectus, vt etiam ipsi Thomistæ concedunt. Sed contra, nam negari non potest, quod non sit proprium Dei esse suum operari, licet enim effectus Dei ad extra realiter distinguatur à Deo, non tamen actio productiua illius, hæc enim non est transiens, sed immanens; licet dicatur transiens virtualiter quatenus est tantæ virtutis vt ponat effectum ad extra, ac si & ipsa ad extra transiret; actio autem immanens Dei est ipsum esse Dei.

213. Secundò occurrit Pontius, quod argumentum factum æquè militat contra nos, nam ex eo sequitur, quod calor non posset producere alium calorem, quandoquidem potentia ad esse ipsius, quæ est ipsius essentia deberet secundum hanc obiectionem distingui à potentia ad operari ipsius, & hæc instantia, inquit, est euidens. Sed contra nam nostrum argum. debet intelligi de potentijs formaliter, & per se respicientibus esse, & opera-

operari; nam substantia primò, & per se respicit esse, seu est quædam potentia ad esse per se. Et potentia operatiua est potentia respiciens per se operationē, quod autem respiciat esse, non est propter se, sed propter operationē, eo quod nequeat operari nisi sit. Et sic potentiæ operatiuæ datæ sunt à natura non vt sint, sed vt operentur; vbi autem esse respicitur propter operari, non ponit distinctionem cum operari, sed tunc solum quando vtrumq; respicitur propter se.

214. Tertiò occurrit Pontius, quod eadem substantia potest respicere vtrumque, tum esse, tum operari, quia sicut eadem potentia materiæ potest respicere plures formas substantiales; & eadem causa efficiens plures effectus; & idem intellectus plures intellectiones: ita eadem potentia substantiæ potest respicere & esse, & operari. Quare eadem substantia per semetipsam potest respicere existentiam tanquam id per quod recipit esse extra causas, & operari tanquam id per quod potest producere aliquid aliud. Sed primariò respiciet esse, & secundariò operationem. In omni autem sententia potest aliquid respicere duo, vnum primariò, & aliud secundariò.

215. Sed contra, nam tam esse, quā operari primariò respiciuntur à natura, est namque summa naturæ perfectio & esse, & operari, ac proinde secundum diuersum ordinem debet vtrumque primariò respici: in ordine substantiæ primariò respicitur esse, & in ordine accidentis primariò respicitur operari. Materia respicit primariò plures formas: Efficiens respicit primariò plures effectus: intellectus respicit primariò plures intellectiones, &c. quia omnia ista sunt eiusdem ordinis cum suis potentijs respiciētibus; esse autem, & operari cum sint diuersi ordinis debent primariò respici, nō possunt autem respici ab vna tantum potentia, sed à duabus.

216. Occurret aliquis ad idem argumentum, quod si esse, & operari in creatis distinguuntur realiter, sicut etiam debent realiter distingui potentia quę respicit esse, & potentia quæ respicit operari, etiam in diuinis esse, & operari deberent distingui virtualiter, & sic essentia diuina, & natura diuina distinguerētur virtualiter, quod tamen negant plures Thomistæ, & N. Salmant. 1. p. & nos cum illis, quę enim in creatis distinguūtur realiter, translata ad diuina distinguuntur virtualiter. Sed contra, nam licet quæ in creatis distinguuntur realiter secundum se, & secundum proprios conceptus translata ad diuina distinguantur virtualiter; non tamen quæ in creatis distinguuntur realiter ratione limitationis, vt contingit in nostro casu; nam esse, & operari in creatis distinguuntur realiter ratione limitationis, quatenus esse est ita limitatum vt sit tātum esse, & operari, est tantum operari. Cœterum in diuinis esse non est tantum esse, sed est tantæ eminentiæ vt sit suum operari; & operari non est tantum operari sed est tātæ eminentiæ vt sit ipsū esse, in diuinis namque cum non detur conceptus accidentis, sequitur quod operari quod in creatis est accidens translatum in Deum sit substantia, & sub conceptu substantiæ, & sic essentia, & natura in diuinis neque virtualiter distinguantur.

217. Probatur 2. nostra concl. nam forma substantialis est principium immediatum essendi; ergo non potest esse principium immediatum operandi, ac proinde quatenus operari sequitur ad esse, forma substantialis quæ est immediatum principium essendi, erit principium remotum operandi, non proximum. Non enim idem potest esse principium proximum essendi, & operandi. Neque potest forma substantialis ordinari proximè, & immediatè ad actum essendi, & secundariò ad operationem, sed ad hanc solum radicaliter, modo dicendo §. sequ. Nam ad actum essendi forma concurrit in genere causæ formalis, & ad actum operādi si semel immediatè concurreret, concurreret in genere causæ efficientis, non potest autem forma esse immediatum principium efficiens, sed tantum informans. Soluuntur argum. in contrarium.

218. Pri-

218. Primum argum. nam forma accidentalis v. g. calor est immediatum, & proximum principium operandi saltē *vt quo*; ergo etiam forma substantialis. Conseq. probatur, nam formæ nobiliori debet concedi effectus nobilior, nec potest aliquid concedi formæ ignobiliori, quod nobiliori non concedatur, patet autem quod operari sit quid nobilissimum, quod etiam in Deo reperitur. Resp. negando consequen. ad probationem dico, quod formæ substantiali conceditur totum id, quod ipsi non repugnat, vt est informare, & operari radicaliter; operari autem proximè sibi repugnat ratione suæ limitationis.

219. Secundum argum. nam formæ substantiali conceditur causalitas finalis, & formalis, imò etiam materialis, saltē vt constituit compositum; compositum namque est materia, seu subiectum accidentium; ergo etiam debet illi concedi causalitas efficiens. Resp. quod substantia potest exercere causalitates causæ formalis, finalis, & materialis, non tamen efficientis, quia hæc sibi repugnat non illa, quia ex hoc quod exercent causalitatem causæ efficientis specificatur ab aliquo extra, non ex hoc quod aliam causalitatem exerceat; finis namque trahit ad se; subiectum est in se, forma componit vnum per se cum materia, &c.

220. Tertium argum. nam substantia Angelica vnitur immediatè cum suo intellectu per modum speciei impressæ, & cum eodem intellectu concurrit immediatè ad intellectionem; ergo non repugnat, quod substantia sit immediatè operatiua. Respondent aliqui, quod essentia Angeli vt fungitur officio speciei respectu proprij intellectus non concurrit efficienter, sed tantum formaliter, & obiectiuè. Melius respondetur 1. nullam esse implicantiam quod substantia concurrat immediatè ad operationem in esse intelligibili, quoniam substantia in hoc esse est propter operationem. Resp. 2. quod substantia neque in esse intelligibili concurrat effectiuè immediatè ad operationem, sed tantum radicaliter, quatenus intellectus ab ea emanauit non solum vt est intellectiuus aliorum extra, sed etiam vt est intellectiuus propriæ essentiæ sibi formaliter, & obiectiuæ vnitæ.

§. 3. *An potentiæ operatiuæ sint instrumenta substantiæ ad operationem, seu productionem substantiæ, an solum disponant.*

221. PRima sententia est Scoti, eius discipulorum, & aliquorum aliorum, quod potentiæ operatiuæ, seu accidentia non aliter concurrant ad productionem substantiæ quam dispositiuè, non effectiuè instrumentaliter; cum enim velint isti, quod substantia producatur immediatè ab alia substantia, sicut accidens ab accidente, sequitur quod accidentia, seu virtutes operatiuæ, seu productiuæ aliorum accidentium non aliter concurrant ad productionem substantiæ nisi dispositiuè.

222. Nostra sententia seq. conclus. explicatur. *Accidentia, seu potentiæ operatiuæ sunt instrumenta substantiæ ad productionem alterius substantiæ*, & sic calor v.g. in virtute ignis attingit alium ignem, ac proinde est instrumentum ignis à quo dimanat ad productionem alterius ignis. Hanc concl. tenent omnes Thomistæ, pro quo videri possunt N. Complut. *hic disp.* 10. *q.* 5. Ratio constat ex dictis §. præcedenti, nam cum substantia nequeat esse immediatè operatiua, debet operari, ac proinde aliam substantiam producere per suas virtutes, quæ sunt ipsius instrumenta, &c. Deinde.

223. Probatur 1. dantur plura accidentia separata à substantia quæ producunt substantiam, sed eam non producūt vt causæ principales, neque tantum dispositiuæ; ergo vt causæ instrumentariæ, & in virtute substantiæ. Minor constat, nam accidentia non possunt esse causæ principales, vt patet ex dictis supra, neq; tantum dispositiuę cum non detur subiectum quod disponatur; ergo &c. Maior probatur, nam semen animalis ab eodē animali decisum, & separatum, imò ipso ani-

animali non existente, & mortuo, producit aliud animal. Præterea accidentia vini consecrati, concurrunt instrumentaliter, imò instrumentaliter conuertunt guttam v. g. aquæ in vinum, si illis misceatur; ergo hoc ipsum præstabunt quãdo sunt cum ipsa substantia coniuncta; non enim magis accidentia sunt virtutes substantiæ cum sunt ab illa separata, ac cum sunt cum illa coniuncta, ac proinde si accidentia vini separata à substantia, vt in Eucharistia, producunt substantiã, non virtute propria, sed ipsius substantiæ cuius manent virtutes, à fortiori id præstare poterunt cum sunt coniuncta cum ipsa substantia.

224. Occurrunt aduersarij, quod semen animalis, & accidentia vini consecrati concurrunt tantum dispositiuè ad productionem substantiæ, non vt virtutes instrumentariæ. Sed contra, nam si accidentia, & semen solum dispositiuè concurrerent ad productionem substantiæ, deberet assignari causa principalis efficiens quam disponerent ad productionem substantiæ; sed nulla substantia datur in accidentibus vini consecrati, quam accidentia disponant ad productionem substantiæ vini, ergo, &c.

225. Occurrunt alij, quod productio illius substantiæ vini non fiat nec ab accidentibus neq; dispositiuè, neq; à substantia vini cum nõ detur, sed vel à Deo, vel cęlis, aut à corpore circumstante, &c. Sed contra, nam loquendo de Deo nulla est repugnantia quod non possit eã causare, cœterum cum possimus inuenire causam naturalem, non debemus recurrere ad Deum miraculosè agentem. Neque etiam potest ea substantiæ productio tribui cælis, quia cæli sunt causa vniuersalis non particularis, nec possumus constituere cęlos causas particulares, vt in productione ranarum ex guttis pluuiæ tempore æstiuo, nisi quando non potest assignari causa naturalis particularis, quod non contingit in nostro casu.

226. Probatur 2. nam si substantia esset immediatè operatiua, & non medijs suis potentijs, seu accidentibus sequeretur quod non posset dari corruptio formæ perfectioris; sed hoc est falsum, & contra experientiam, forma namque ignis expellit, seu corrumpit formam animalis, &c. ergo substantia non est immediatè operatiua. Sequela probatur, quoniam à proportione minoris inæqualitatis non datur actio, sed quanto forma est perfectior, est etiam actiuior, & magis resistit quam forma imperfectior; ergo si substantia esset immediatè operatiua, non posset forma imperfectior expellere aut corrumpere formam perfectiorem. Oppositum autem contingit in accidentibus, virtutes namque formæ imperfectioris possunt esse fortiores virrutibus formæ perfectioris, vt calor qui est virtus ignis, est fortior virtutibus animalis, & sic animal potest ab igne consumi.

227. Probatur 3. nam si forma esset immediatum operandi principium, & non eius virtutes, seu potentię, aut accidentia, sequeretur quod forma semper operaretur, sicut semper informat; hoc est falsum, & contra experientiam, non enim semper forma substantialis producit similem formam substantialem; ergo, &c. Sequela probatur, quia ex eo, quod forma est immediatum principium essendi, & viuendi, qui eam habet semper est, & viuit, ergo si forma est immediatum principium operandi, qui eam habebit, semper operabitur. Ideo namque forma non semper sentit, aut intelligit, aut mouetur, quia ista non præstat immediatè per se ipsam; ergo si præstat operationem per se ipsam immediatè, semper operabitur; sicut quia immediatè per se ipsam præstat esse, & viuere, ideò semper hæc præstat, ita si immediatè per se ipsam præstaret operationem; ergo nõ medijs suis instrumentis, semper, & continuò eam præstaret.

228. Occurres pro aduersarijs, quod sicut potentia visiua, aut intellectiua, & alia quæcumque semper informat subiectum, & tamen non sequitur quod habẽs illam semper operetur, ita ex eo quod forma informat, & est principium operatio-

rationis, sequitur quod sicut semper informat, ita semper operetur; sed contra, nam ideo potentia operatiua semper informat, & non semper operatur, quia in sui operatione ab alio dependet; dependet enim à forma tanquam à principio radicali, dependet ab obiectis, &c. At si forma esset immediatè operatiua à nullo dependeret, cum esset primum, & immediatum operandi principium.

§. 4. *An substantia licet non sit immediatè operatiua, seu non influat immediatè in effectum, influat tamen in sua instrumenta, seu in suas potentias.*

229. PRima sententia est, quod licet se sola non sit operatiua, simul tamen cum suis virtutibus operatur, eo modo quo artifex, nec se solo producit effectum artis, nec solum instrumētum id efficit, sed vtrumque simul; vnde instrumentum defert virtutem principalis agētis ad effectum; quocirca diximus supra, quod eadem actio, v.g. sciſſio & est à serra vt est sciſcio vt sic, & est ab artifice vt est sciſſio artificiosa; eodē modo philosophantur in instrumentis naturalibus. Sic tenent plures iuniores. Secunda sententia tenet, quod substantia non præstat influxum in effectum, præstat tamen illum immediatè in instrumentum, & iste influxus est ipsa instrumenti eleuatio, hæc enim in alio non consistit nisi in influxu quem substantia præstat in sua instrumēta, seu in suas virtutes.

230. Nostra sententia sequenti conclus. explicatur. *Substantia nec præstat influxum in effectum simul cum instrumento, nec præstat in ipsum instrumentum, sed instrumenta à principio emanarunt cum illa virtuositate, & eleuatione, vt substantiam producant; vnde semper sunt eleuata, &c.* Pro hac concl. videantur N. Complut. *hic disp.* 10. *qu.* 6. Quod substantia non præstet influxum simul cum instrumento in effectum, constat ex dictis §. præcedēti, aliàs esset immediatè operatiua, quod ibi reprobauimus; neque enim substantia est immediatè operatiua se sola, neq; associata suis instrumentis, hoc enim probant nostra argumenta.

231. Quod autem substantia neque præstet immediatum influxum in ipsa sua instrumenta, etiam constat ex dictis §. præcedenti, tunc enim substantia esset immediatè operatiua, attingeret enim immediatè illum influxum. Tum quia vel ille influxus est substantia, vel accidens, non substantia, quia hæc non potest recipi in accidente, si est accidens, instrumētum per illud remanebit insufficiens ad producendam substantiam vti prius. Tū etiam quia si accidens hoc in accidente receptum potest producere substantiam, ex eo quod est à substantia, etiam ipsum instrumentum poterit sic à principio emanare, vt absque alio substantiam attingere possit.

232. Nihilominus adhuc probatur 1. varijs experimentis. Primò in generatione viuentium, in qua generans medio semine generat aliud sibi simile sine aliquo actuali influxu, cum non sit præsens, vel etiam non sit, vt §. præcedenti dictū est. Secundò in speciebus sacramentalibus, quæ generāt substantiam v.g. vermis cum tamen non adsit substantia præstans influxum. Tertiò in radijs solaribus, qui in concauo speculi per refractionem producunt substantiam ignis, & tamen abest substantia solis, &c.

233. Probatur 2. nam si accidens; quod est instrumentum substantiæ indigeret aliqua virtute superaddita, seu actuali influxu superaddente virtutem, & non sufficeret quod emanaret ita eleuatum, & confortatum, etiam illa virtus superaddita cum sit accidens, & de ordine potentiæ, & virtutis operatiuæ, vt sunt substantiæ instrumenta, deberet per aliā virtutem eleuari, & confortari, & sic daretur processus in infinitū. Ne ergo hoc dicamus, teneamus cum D. Thoma, & Thomistis quod formę accidentariæ in prima sui emanatione emanant sic eleuata, & confortata, vt absq; nouo influxu, & confortatione possint producere substantiam.

234. Con-

234. Confirmatur, & explicatur, notando quod accidens sumi potest dupliciter. Primò secundum se, & absolutè prout scilicet abstrahit à subiecto siue vitali, siue non vitali, siue mixto, & si hoc modo sumatur non est virtus substantiæ, nec hoc modo potest producere substantiam, sed solum potest producere accidens cum quo est proportionatum, vt calor calorem, &c. Secundò, sumi potest accidens v.g. calor prout dimanat à determinato subiecto, cuius est forma operatiua, & hoc modo est virtus substantię; calor namque prout dimanat à viuente & eius potentia nutrire, est virtus substantiæ viuentis: & prout dimanar ab igne, est eius potentia operatiua, eiusque virtus, & instrumentum ad productioné alterius ignis. Dicitur ergo accidens virtus, & instrumentum substantiæ prout dimanat à substantia determinata, & sic à principio suæ dimanationis potest producere substantiam, cum dimanet vt potentia operatiua illius, & productiua substantię, & proportionata cum substantia producta, in ratione substantiæ à qua dimanat, à qua sine nouo influxu in virtute primæ productionis manet assumptum, & eleuatum vt operetur substantiæ productionem. Hinc videmus, quod calor vt dimanat ab igne, producit ignem, vt dimanar ab animali, producit carnem: vt dimanat à planta, producit partem plantæ, &c. Vnde sicut in moralibus mandatarius in virtute prioris mandati, exequitur voluntatem mandantis, nec indiget nouo mandato, seu nouo influxu mandãtis, ita accidentia non indigent nouo influxu, & quasi mandato substantiæ ad singula opera, sed sibi sufficiet prius mãdatum, prioruè influxus quo exierunt a substantia, seu quo dimanarunt ab ea. His benè pensatis facilè solui possunt argumenta, quę ab aduersarijs in contrarium fieri possunt. Videantur N. Complut. loco citato.

§. 5. *An dimanatio accidentium, seu proprietatum ab essentia, sit vera, & propria actio.*

235. Hvius difficultatis resolutio iã ferè habetur ex dictus, cum enim ostenderimus substantiam non esse immediatè operatiuam, neq; simul cum suis potentijs, neque sola, etiam respectu suorum instrumentorum, sequitur quod eorum emanatio, seu resultantia non sit vera, & propria actio, quocirca solet hęc emanatio vocari simplex quædam resultantia qua in vim actionis agentis qua produxit substantiam, emanant accidentia; tamen quia Suarez *disp.* 18. *metaphy. sect.* 3. Ruuius, & alij putant quod proprietates, passiones, & accidentia dimanantia ab essentia, non dimanent in virtute actionis generantis, sed per veram actionem distinctam, & sic quod resultãtia, seu emanatio sit propria, & immediata actio substantię; ideo placet cum N. Complut. *hic disp.* 10. *qu.* 7. breuiter hanc difficultatem examinare, vt qui plura voluerit, consulat dictos Complut.

236. Vera, & communis sententia sequenti conclus. explicatur. *Emanatio accidentium non est vera, & propria actio substantiæ, sed emanant in virtute actionis generantis substantiam, quoties ponuntur, aut poni petunt simul cum substantia, vt sunt propria passiones, & virtutes instrumentaria, seu forma operatiua, &c.* Pro hac conclusione citant dicti Complut. plura D. Thomæ testimonia, & ferè innumeros hanc conclusionem tenentes, quos non referimus ne actum agamus.

237. Probatur 1. nam si emanatio accidentium esset vera, & propria actio substantiæ, iam substantia esset immediatè operatiua; sed iam probauimus in precedentibus substantiam non esse immediatè operatiuã; ergo emanatio accidentium nõ est vera, & propria actio substantiæ, sed emanant in virtute actionis generantis producentis substantiam. Maior probatur, quoniam vbi est vera, & propria actio, ibi est vera, & propria efficien-

efficientia, & operatio; ergo si substantia producit veram, & propriam actionem habebit propriam efficientiam, & operationem.

238. Probatur 2. ex illo communi dicto, quod qui dat esse, dat consequentia ad esse, sed generans, seu producens substantiam dat esse substantiæ; ergo etiã debet dare consequentia ad esse; sed proprietates, seu passiones, aut accidentia, quæ habet substantia, seu quæ emanant à substantia in instanti generationis cum sint complementum quoddam substantię, sunt quid consequens ad esse illius, ergo eum generans det esse substantię, debet etiam illi dare consequentia ad illius esse scilicet passiones, proprietates, &c. ac proinde ista non producentur ab ipsa substantia, sed à dante esse substantiæ, videlicet à generante.

239. Probatur 3. nam terminus secundarius debet esse, & produci in virtute actionis qua ponitur primarius; sed passiones resultantes in instanti generationis sunt terminus secundarius eiusdẽ generationis; ergo debent poni in virtute actionis qua ponitur terminus primarius, scilicet substantia. Maior constat, hæc namque est natura termini secundarij vt fiat in virtute actionis qua ponitur primarius, quod enim propriam terminat actionem, est terminus primarius, licet vna actio aliam supponat, quoniam actio voluntatis, supponit actionem intellectus, & tamen amor qui est terminus actionis voluntatis non dicitur terminus secundarius actionis præsuppositæ intellectus. Minor etiam constat, nam passiones quæ consequuntur ad substantiam in instanti generationis, sunt complementum eiusdem generationis, ac proinde erunt terminus secundarius illius.

240. Probatur 4. nam nihil potest efficienter agere naturaliter quandiu nõ habet esse completum per proprias passiones, & proprietates, ergo substantia non potest saltem connaturaliter per veram, & propriam actionem attingere suas proprietates. Conseq. constat, nam antequam substantia habeat suas proprietates, & passiones non dicitur esse connaturaliter. Antecedens probatur, quia nihil connaturaliter agit quandiu non est complete existens, seu quandiu non habet esse quietum, & non sunt cõplete omnes causalitates pertinentes ad esse; sed substantia in instanti generationis non est complete existens, quandiu non intelliguntur passiones, seu proprietates illius; ergo quandiu non intelliguntur dictæ proprietates non poterit substantia connaturaliter agere. Maior constat, quoniã agere supponit esse, & actiones sunt suppositorum, & existentium. Minor probatur, quia passiones existunt eadem existentia qua existit substantia, existentia namque prius afficit suum terminum primarium, deinde se extendit ad terminum secundarium; ergo, &c. Et per hæc facilè solui possunt, quæ in contrarium ab aduersarijs obijciuntur, maximè si attendantur quæ sequenti §. dicuntur.

§. 6. *A quo aqua v. g. calefacta reuocetur ad pristinam frigiditatem.*

241. Licet difficultas de sola aqua calefacta proponatur, tamen vniuersaliter intelligi debet de omni subiecto recuperante suas passiones, aut proprietates, siue recuperante suam perfectionem, aut intensionem illarum quãdo à contrario remittuntur; de qua prima sententia est, quod aqua calefacta reducatur ad pristinam frigiditatem ab aere ambiente, qui ob vapores, & frigidas exalationes frigidus est, & sic sua frigiditate remittit paulatim calorem, eumque ad interitum perducit, & aquam ad pristinam reuocat frigiditatem. Hanc sententiam post Burleum sequitur Toletus *lib. 2. cap. 1. q. 2. in solut.* 2. Secunda sententia est Auerrois 2. *de anima comm.* 15. quod aqua calefiat à quibusdã vaporibus, quibus sublatis aqua infrigidatur. Tertia sent. Auicennæ *lib. 1. sufficien. cap. 5.* quod illa infrigidatio fiat immediatè à forma substantiali. Quarta est Pauli Veneti, qui dicit quod aqua per

acci-

accidens se infrigidat, quatenus intendit se condensare, ex qua condensatione destruitur calor, & producitur frigus. Quinta sent. est Aegidij dicentis, quod per accidens se infrigidat, quatenus per se corrumpit calorem ex quo producitur frigiditas. Sexta sent. est Forliuiensis, quod partes calidæ infrigidentur à partibus minus calidis, sed frigidis. Septima sent. est, quod frigiditas formalis producatur à frigiditate virtuali quæ etiam in aqua calida remanet; de his sententijs facit mentionem Toletus loc. cit. quas desumpsit ex Soto 2. *phy. q* 1.

242. Cæterum omnes istæ sententiæ videntur falsæ. Prima quidem quoniam experientia constat, quod aqua calida reducitur ad maiorem frigiditatem, quā sit aer ambiens, & circumstans. Secunda est magis falsa, quia notum est, quod aqua in se recipiat calorem. Item 3. sent. est falsa, quia ponit formam, substantialē esse immediatè operatiuam. Quarta etiā sent. est falsa, quoniam infrigidatio est causa condensationis, & prius est quod aqua infrigidetur, quam condensetur. Quinta sent. est falsa quia ponit naturam per se intendere corruptionem. Sexta falsa est, quoniam partes magis frigidæ non possunt intendere alias nisi ad eum gradum caloris quem habent, & non ad antiquam, & maiorem frigiditatem. Septima demum est falsa, quia duas ponit in aqua frigiditates, virtualem, & formalem, nam licet in mixtis ratione temperamēti præter quatuor qualitates actua les sensibiles dentur aliæ virtuales insensibiles, vt patet in vino, pipere, &c. in quibus latet quædam vis interior calefaciendi, vt constat experientia, & docent medici peritissimi Christophorus à Vega *lib. 1. artis medendi*, Vallesius *lib. 1. contreu. medicarum cap.* 12. Paramatus *lib. de temperamentis cap.* 26. In elementis tamen non dantur tales qualitates virtuales; nullus namque potest esse harum vsus, qui non possit præstari à qualitatibus actualibus. Nec valet quod harum vsus est aquam v. g. calefactam ad pristinam frigiditatem reuocare, nam vinum calefactum amoto igne se ipsum reuocat ad frigiditatem actualem, cum tamen in eo nulla sit frigiditas virtualis, cum sit virtualiter calidum, vt docet Aristotel. *in problem. sect. 2. q.* 1. & cum eo communiter Philosophi, exceptis Plutarcho *problem.* 5. *Decadis* 3. & Macrobio *lib. 7. Saturnalium cap. 6. &* 8.

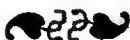
243. Magis probabilis videtur sent. Auic. *lib. 1. suffic.* Maioris *in 4. dist. 12. q. 3. concl.* 1. Soncin. 9. *metaphy. qu.* 8. *ad* 1. Fonsec. 3. *metaphy. cap. 2. q. 6. sect.* 5. & aliorum, quod aqua reuocetur ad pristinam frigiditatem à forma, à qua frigiditas fluit tanquam à subiecto. Sed forma non est subiectum frigiditatis nisi *vt quo*, non *vt quod*, si intelligant hoc modo, admitti potest, quod scilicet fluat ab aqua tanquā à subiecto *quod*, & ab eius forma tanquam à subiecto *quo*, & in virtute generantis, non per actionem aquę, aut formæ illius, vt iam diximus, cum substantia non sit immediatè operatiua.

244. Magis etiam probabilis est sent. Caiet. 1. *p. q. 54. art.* 3. Sot. *lib. 2. phy. qu.* 1. Bann. 1. *p. qu.* 77. *art.* 1. *dub.* 1. Scaligeri *exerc.* 184. *aduersus Cardanum num.* 6. & aliorum dicentium, quod aqua reuocetur ad pristinam frigiditatem à frigiditate existente, quantumuis enim aqua calefiat, quandiu manet forma aquæ, semper remanet aliquid frigiditatis, & ab ista reuocatur aqua ad antiquam frigiditatem, quandiu namque manet substantia aquæ, semper manet entitas frigiditatis, & calor solum destruit gradus intensionis illius, & sic ab entitate frigiditatis cum vno, aut altero gradu intensionis, producuntur gradus à calore destructi.

245. Sed dices contingere posse, quod frigiditas manens in aqua sit multo minor quam caliditas vt si caliditas sit, vt 5. frigiditas non poterit esse nisi vt tria cum aqua non possit habere nisi octo gradus siue vnius, siue vtriusque qualitatis simul; ergo tunc à frigiditate minus intensa, non poterit expelli calor magis intensus. Resp. notando quod frigiditas v. g. dupliciter sumi potest, scilicet secū-

dum intensionem, & secundum virtuositatem, actiuitatem, & virtutem. Secundum intensionem sumitur iuxta gradus, quos habet; at secundum virtutem accipitur secundum vim, & efficaciam operandi vt est virtus, & instrumentum substantiæ. Licet ergo frigiditas in casu argumenti sit minor calore secundum intensionem, est tamen maior secundum efficaciam; tum quia est in proprio subiecto, & calor in alieno, vbi violenter manet; tum quia in proprio subiecto, & quasi propria domo vires frigiditatis augentur, & è contra vires caloris languescunt, & remittuntur ex absentia proprij subiecti, & sic patet quod minus non agit in maius; sed maius in minus.

246. Communis sententia Thomistarum est, quod illa reuocatio aquæ ad pristinam frigiditatem fiat à generante aquā tanquam à principio *quod*, seu quod fiat ab aqua tanquam à principio *quod* in virtute actionis generatiuæ in aqua virtualiter manentis, & à forma aquæ tanquā à principio remoto *quo* in virtute actionis generatiuæ eiusdem aquæ, quæ *vt quo* genita est; & ab entitate eiusdem frigiditatis manentis in aqua, tanquam à principio *quo* proximo; quatenus etiam in illa manet virtus generantis in virtute. Et sic volunt Caietanus, Sotus, & Bannes relati, & alij communiter, pro quo videri potest Capreolus *in 2. dist. 6. q. vnica ad 9. Scoti*. Ratio est, quia sicut generans nititur reducere grauia, & leuia ad proprium centrum; qua ratione dicuntur moueri à generante; ita generans v. g. aquam conatur eam reducere ad centrum suæ frigiditatis; quando est extra illud.

§. 7. *Quomodo existentia concurrat ad actionem agentis, vbi de fortuna, & fato remissiuè.*

247. Constat ex dictis supra, quod ratio formalis agendi remota est forma substantialis, & ratio formalis agendi proxima est forma accidentalis; v.g. in igne ratio formalis agendi remota est forma ignis, & ratio formalis agendi proxima est calor, & sic quoad rationem formalem agendi siue proximam, siue remotam excluditur existentia. Difficultas est an existentia sit conditio sine qua non, an vero modus agendi. Conditio sine qua non, est aliquid extrinsecum agenti, vt approximatio respectu ignis, quæ à Deo suppleri potest; potest namque Deus eleuare ignem ad producendum calorem in locum distantem, vt supra de instrumentis diximus, quod scilicet non est necesse, quod actio instrumenti contingat locum vbi poni debet effectus principalis agentis. At modus est quid intrinsecum agenti, & rei cuius est modus, & iste est insupplebilis à Deo, vnde cum obscuritas sit modus necessarius ad fidem, sicut certitudo, aut euidentia in scientia perfecta, & naturali, ideo non potest dari fides sine obscuritate, neque scientia sine euidentia.

248. Modo quæritur an existentia requiratur ad agendum tanquam conditio sine qua non, an tanquam modus intrinsecus. Est prima aliquorum modernorum sententia, quod existentia requiratur ad agendum tanquam conditio, sine qua non, eo modo quo approximatio est conditio sine qua non in agente physico, v.g. in igne vt agat; ex quo inferunt quod possit Deus per rem non existentem, vt per ignem non existentem producere calorem aut alium ignem, cum possit Deus supplere conditionem sine qua non. Communis sententia sequentibus numeris explicatur.

249. Dico 1. *Existentia non requiritur ad agendum, vt conditio sine qua non*. Ratio clara est, nam conditio sine qua non est quid extrinsecum agenti, vt approximatio

matio, at existentia est modus intrinsecus rei, tum in ratione entis, cum sit vltimus actus essentiæ, & reuocatur ad genus essentiæ cuius est actus; tum in ratione agendi, quoniam sine existentia non possumus cõcipere causam agentem; quod enim non est, non potest concipi causa eius quod est; nec potest aliquid tribuere alteri, v.g. existentiam, quam in se non habet.

250. Dico 2. *Existentia requiritur ad agendum in causa efficiente tanquam modus intrinsecus, & omnino indispensabilis, siue illa sit causa principalis, siue instrumentalis.* Constat ex dictis præcedenti numero, nihil enim nõ existens potest producere existens, aliàs daret res quod non habet. Tum quia existentia requiritur ad agendum, non tanquam ratio formalis, neque tanquam conditio, ergo tanquam modus intrinsecus. Non tamen semper agens ad hoc vt agat, vt causa principalis debet formaliter existere, sed sufficit, quod existat virtualiter in sua virtute, vt patet in animali, quod vt agat per suum semen, non est necesse quod existat actu in se, sed sufficit quod formaliter extiterit, & existat virtualiter in sua virtute, v.g. in semine. In virtute autem ipsa, seu in instrumentis semper requiritur existentia formalis, & actualis, cum ista non existant in aliqua virtute relicta cum hoc sit causæ principalis. Hic solent aliqui agere de fortuna, & fato, sed de hac re egi sufficienter in meis consilijs *consil.* 11. explicans illud commune dictum. *Audaces fortuna iuuat, timidosque repellit*, qui voluerit alia videre consulat N. Complut. hoc loco, & alios.

†

DVBIVM VIII.

De causa finali.

§. 1. *Quid, & quotuplex sit finis; & an omne agens agat propter finem.*

251. Omnes Philosophi hoc loco, & alibi definiunt finem cum Arist. *tex.* 31. quod sit id *cuius gratia aliquid fit*. Allicit namque finis sua bonitate agens ad operandum, & sic media quæ assumuntur, illius gratia fiunt, vt ex dicendis magis constabit. Finem namque esse operis causam, notum est apud omnes, cum Arist. sæpissimè id affirmet, & ante ipsum Plato, licet aliqui antiquorum abstulerint à natura finem, putantes omnia fieri ex necessitate, vel à casu, vt aduertit Aristot. à *tex.* 75. Quod autem finis sit verè causa, probatur ab eodem Arist. *tex.* 29. ea ratione, quia sæpe interroganti *propter quid* de re aliqua, si respondetur per finem, quiescimus, & putamus nos scire causam; vt propter quid ambulas? propter sanitatem. Quæ ratio fundata videtur in cõmuni sensu omnium hominum; & re vera cum finis sit id *cuius gratia*; manifestè patet esse causam.

252. Finis variæ sunt diuisiones, quas retulimus 1. 2. *disp.* 1. *dub.* 1. pro quibus videri possunt N. Complut. hoc loco. Illa celebris est, & notatu digna sumpta ex Arist. 2. *de anima tex.* 35. scilicet in finem *cuius*, & in finem *cui*. Finis *cuius*, est ille pro quo acquirendo, & adipiscendo agens mouetur, vt sanitas respectu ægroti. Finis *cui* est ille propter quem talis finis acquiritur, qualis est ipse ægrotus. Vterque autem iste finis, vt Arist. indicat potest dici esse id *cuius gratia*, diuerso tamen modo, nam primus est id, cuius acquirendi gratia agens mouetur, & communiter ipse solus finis cuius gratia appellatur. Alius autem finis potest dici esse id, in cuius gratiam, tanquam subiecti, vel tanquam alicuius cui prior finis debeatur tanquam bonũ ipsius, & iste absolutè dicitur finis *cui*.

253. Nonnulla controuersia esse potest

test quisnam horum finium sit præstantior & cui maximè nomen finis debeatur. Ad quam breuiter mihi videtur ita respondendum, quod scilicet posita diuisio, non sit in fines adæquatos, quorum vterque possit per se exercere munus finis, seu causæ finalis, sed est diuisio in duas rationes integrantes vnum adæquatum finem, qui absolutè dici possit finis *cuius gratia*; & ratio est, quia finis cuius gratia non exercet suã causalitatem nisi in ordine ad finem *cui*, neque finis *cui* exercet rationem finis sine aliquo ordine ad finem *cuius gratia*. v. g. ægrotus non operatur quicquam propter sanitatem in abstracto, sed propter sanitatem sibi acquirendam; neque item accipit medicinã propter se ipsum absolutè, sed propter se sanandum; quare neque solus æger, neque sola sanitas sunt absolutè integer finis, sed sanitas vt acquirenda ægroto; vnde patet finem *cuius gratia*, & finem *cui*, non esse duos fines adæquatos, sed duas rationes integrantes vnum adæquatum finem.

254. Ex quibus colligitur, quod finis *cuius gratia* non rectè dicatur medium ad finem *cui*, sicuti calor acquisitus per ambulationem potest dici medium ad sanitatem; nam medium, vt medium semper dicit ordinem ad aliud bonum vlterius acquirendum, sicut calor ad sanitatem; at finis *cui* non est aliquod bonum vlterius acquirendum per finem *cuius gratia*, sed est id cui debetur finis cuius gratia vt bonum illius. Quocirca hæc duo non se habent vt medium, & finis, sed potius vt forma, & subiectum. Id autem quod dixi de fine *cuius gratia*, & fine *cui*, dici etiam debet de possessione ipsius finis, nempè quod acquisitio ipsius finis formaliter, seu ipsius possessio non sit nouus aliquis finis à re possessa, sed vnum integrat finem cum re possessa; sanitas namque vt possidenda mouet ægrotum ad talem finem, &c. Potest tamen possessio dici finis formalis, res autem possessa dici potest finis obiectiuus.

255. His positis difficultas non est, an homo aliquando operetur propter finẽ hoc enim notum est, & ab antiquis concessum. Nec est difficultas in animantibus, tantum enim abest quod negari possit vt nonnulli opinati sunt esse in eis aliquid rationis, quia agere videntur propter finem, quam sententiam Plutarc. *in lib. de placitis cap.* 30. tribuit Anaxagoræ, eamque sequutus est Laurentius Valla nobilis Grammaticus, *in lib. de Dialectica cap.* 9. quod tamen est manifestè falsum, nam propter quædã opera ad quę animantium species sunt determinata à natura nullum admittendum est in illis vestigium rationis, sed potius contrarium, omnia enim faciunt ex naturę instinctu, & quia determinantur ita, vel ita ab obiectis sine vlla deliberatione, vt docet Arist. 3. *de anima tex.* 57. Vnde semper faciunt idem, & eodem modo, quare hoc supponitur hoc loco.

256. Sed quæres hic quid sit iste instinctus in animantibus? Resp. nihil aliud esse nisi inclinationem quandam, & propensionem naturalem in eorum imaginatione, quæ posita hac, vel illa specie, huius aut illius obiecti, aut facta aliqua mutatione in ipsa inclinat ad hoc, vel illud faciendum, assequendum, vel fugiendum. Vnde etiam necessariò sequitur in appetitu similis propensio; & per has potentias determinantur cęteræ potentiæ ad hoc, vel illud opus; ad eum ferè modum quo vnaquæque corda cytharæ si tangatur suum reddit sonum, & sic de alijs musicis instrumentis; ita enim Deus disposuit vnumquodque animal iuxta suam naturam, vt si aliquo modo veluti tangatur, siue ab extrinseco, siue ab intrinseco hanc, vel illam operationem necessariò edant. Huiusmodi instinctum etiam nos experimur in parte sensitiua, irascimur namque naturaliter nisi à ratione reprimamur si verbo, aut maledicto lacessimur, & idem de alijs passionibus.

257. Exclusis ergo tum homine, tum animantibus, difficultas est de alijs efficiẽtibus, an scilicet operentur propter finem, quandoquidem carent cognitione, & ita non videntur posse moueri propter finem. Tamen sententia est Arist. cum omnibus, quod etiam hæc agentia agant propter finem, vt multis probat idem Arist. à *tex.* 75 Rationes Aristotelis ad sequentem summã reuoco.

258. Pri-

258. Prima ratio est, quoniam res naturales, vel semper, vel vt in plurimum tendunt in idem, semper enim lapis mouetur deorsum: vnumquodque animal, & vnaquæque planta habent sua organa, & partes similes alteri eiusdem speciei; ergo res naturales non operantur à casu, & fortuito, sed veluti consulto, & propter aliquem finem; quod enim fit à casu, neque semper, neque vt in plurimum fit, vt constat experientia. Neque dicere possunt, quod hæc omnia fiant solùm ex necessitate materię; cur enim materia in vna re semper habet necessitatem ad vnum, in alia ad aliud nisi quia tota ipsius necessitas est propter aliquem finem.

259. Secunda ratio, nam ars imitatur naturam, sed opera artis sunt propter aliquem finē, ergo etiam opera naturæ. Ideo namque ars dicitur imitari opera naturæ, seu naturam, quoniam si natura faceret opera artis, faceret sicut facit ars. Tertia ratio, quia aliqua fiunt in natura, quæ dicuntur errores, & peccata naturæ; ergo in natura est aliquis finis, alioquin non dicerētur peccata naturæ; ideo enim peccasse dicitur, quia natura in illis non est assecuta suum finem; sicuti peccata artis sunt, quādo artifex ita malè operatur, vt suum finem non consequatur, aliàs si natura ex nullo fine operatur, cur potius animal habens duo capita diceretur monstrum, quā homo habens vnum caput; peccata autem naturæ dicuntur illa, quæ propter defectū, vel excessum valde recedunt ab ijs, quæ vt plurimum fiunt in quibus natura non assequitur suum finem.

260. Quarta ratio Aristotelis est, quia natura operatur paulatim, & per quosdam gradus procedendo, vt manifestè indicet se ad aliquem finem tendere, quo acquisito quiescat. Arbor v.g. quia non potest semper durare, cum sit corruptibilis, producit semen ad conseruandam speciem, aptum ad hunc ipsum finem, nam prius decidit in terrā, postea paulatim putrescit, dein germinat, & crescit vsque dum ad perfectum statum arbor perueniat, & sic de alijs, ex quibus patet naturam maximè propter finem operari. Hæc ferè Aristoteles.

261. Nonnulla difficultas est inter Philosophos, an hæc agentia naturalia dicantur agere, & mouere se propter finem, aut ad finē, an potius agi, & moueri à Deo ad suos fines? Ego puto hanc quæstionem esse de nomine, in re namque puto omnes conuenire. Vnde putarem quod quando agens naturale agit propter finem, potest dici & quod agat, & quod agatur, & quod moueat se in finem, & quod moueatur ad finem, sub diuersa quadam consideratione; nam quatenus hæc agentia naturalia sunt à Deo cognoscente ita ordinata, & disposita vt operentur in suos fines, possunt dici agi, & moueri à Deo in suos fines. Cæterum quatenus ipsa verè in suo ordine sunt efficientia suarum operationum ad illos fines, dici possunt agere, & se mouere in finem. Hinc ex communi modo loquendi, animantia dicuntur mouere se, & operari propter finem; & plantæ dicuntur producere semen ad conseruationem speciei; & ignis dicitur generare ignem, &c.

262. Sed obijcies 1. nam agere propter finem, seu mouere se ad finem est agere ex cognitione finis, sed agentia naturalia non cognoscunt finem; ergo non agunt propter finem, sed aguntur à Deo cognoscente ad suos fines. Resp. quod maior accipi potest nimis strictè, & limitatè, & concedi potest. Potest etiam accipi latius, negari potest; nam agere propter finem est etiam operari, & se mouere ad assequendū aliquid etiam incognitum, quo pacto omnia dici possunt agere propter finem. Neque tamen hic modus loquendi est improprius ob causam dictam.

263. Obijcies 2. nam elementa, vt supra diximus dicuntur moueri ab Arist. ad sua loca non à se, sed à generante, quoniā à generante accipiunt impetum ad motū; ergo agentia naturalia propter eandē causam debent dici moueri à Deo potius, quā à se. Resp. quod si hoc argumentum esset verum, deberet etiam dici quod elementa moueantur à Deo, non à generante, quia neque generans cognoscit locum, & finem illius motus, sed Deus. Dico ergo, quod agentia naturalia possunt dici moueri à Deo propter causam dictam; negandum tamen

tamen ex alia ratione, quod non possint dici etiam moueri à se, maximè quando habent in se ipsis, primum motus principium.

264. Obijcies 3. quoniam ita se habēt res naturales cum operantur ad assequendos suos fines, sicut à sagittario sagitta cū tendit in eum locum ad quem immittitur, sed sagitta non dicitur moueri à se, sed à sagittario ad locum ab ipso intentum; ergo, &c. Resp. negando antecedens, nam sagitta non mouetur naturaliter ad locum intentum à sagittario, sed præter naturam, & violenter ex impetu arcus; at agentia naturalia mouentur ex propria natura.

§. 2. *Quanam sit ratio causandi in fine.*

265. LOquimur præcipuè de agentibus operantibus per cognitionem, & maximè de hominibus ex quo facilè colligetur quid de alijs dicendum sit. In homine ergo operante propter aliquem finem hæc omnia possunt considerari. 1. Cognitio qua homo cognoscit talem finē, vt suum bonum. 2. Obiectum istius cognitionis. 3. Bonitas, & conuenientia talis obiecti, propter quam amatur. 4. Possibilitas, aut futuritio talis obiecti. 5. Amor ipsius. 6. Reliqua omnia quæ adhibentur ad consequendum tale bonum, siue sint operationes, siue media ad illam consecutionem; ex quibus quæritur quid sit prima ratio causandi, quæ conditio, quæuè causalitas, de quibus postea.

266. Quantum ad primam rationem causandi, est prima illorum sententia, qui putant hanc esse ipsam bonitatis apprehensionem, seu cognitionem, ita quod ipsa res bona, aut bonitas illius se habeat materialiter respectu finis, apprehensio verò formaliter, & sic dicunt finem formaliter causare secundum esse apprehensum, seu cognitum; hoc esse apprehensum, seu cognitum vocant esse intentionale, seu esse in anima, prout opponitur ad esse reale, quod res habet extra animam, & ita dicūt finem causare secundum esse intentionale, non autem secundum esse reale. Sic Auicenna 6. *metaph. cap.* 5. Medina 1. 2. *q.* 1. *art.* 1 Sonein. 5. *metaph. q.* 3. & alij.

267. Nostra sententia seq. conclus. explicatur. *Apprehensio non est formalis ratio causandi finis, sed est conditio sine qua non*. Vnde ita se habet apprehensio finis respectu eiusdem, sicut approximatio respectu agentis v. g. ignis, est enim apprehensio veluti quædam boni approximatio ad ipsum agens, quod operari vult propter finem. Hanc sententiam tenent D. Tho. Caiet. Iauel. Ferrar. & alij quos referunt, & sequuntur N. Complut. hic *disp.* 14. *q.* 4. *n.* 25.

268. Probatur 1. nam illa est formalis, & prima ratio causandi in fine, cui potest conuenire definitio finis, vt sit id cuius gratia, sed hæc non est, neque esse potest apprehensio boni, sed est ipsa bonitas finis, quæ potest mouere, & allicere voluntatē ad sui acquisitionem; ergo, &c. Maior nota est, cum sit à definitione ad definitum. Minor etiam nota est, quia quando homo operatur ad assequendam scientiam, aut diuitias, id cuius gratia operatur, non est apprehensio scientiæ, aut diuitiarum, quæ iam habentur in mente, sed est ipsa scientia, diuitiæ, & possessio, quatenus quādam habent bonitatem veram, aut saltem putatam.

269. Probatur 2. nam illa est prima causandi ratio in fine, & id cuius gratia, ad quam acquirendam diriguntur media, & qua acquisita existimat homo acquisiuisse suum finem, propterea enim illa dicuntur media, quia sunt ad finem; sed huiusmodi ratio nō est ipsa cognitio, aut apprehensio diuitiarum, sed sunt ipsæ diuitiæ ergo apprehensio, seu cognitio non est ratio causandi, seu finalizandi, sed ipsa bonitas.

270. Probatur 3. quoniam in agentibus sine cognitione, finis est vera causa realis, vt paret ex dictis, & tamen in illis non præcedit illa finis apprehensio, ergo apprehensio finis non est vniuersaliter prima ratio, & propria finalizandi, seu causandi, sed ipsa bonitas finis, tanquam id cuius gratia, quod reperitur in omni fine; solum autem differentia est inter agentia per

per cognitionem, & sine cognitione, quod ista secunda ex modo operandi suę naturæ, & ex necessaria propensione quam habent ad suos fines, semper sunt, quantum est ex se, veluti in actu primo applicata ad operandum, & semper actu operarentur nisi esset impedimentum, & ita non exigunt vt finis approximetur illis per cognitionem. At verò animantia ex modo connaturali operandi exigunt vt finis approximetur illis, cum quo stat, quod prima ratio finalizandi sit eadem in omnibus.

271. Probatur 4. nam apprehensio finis potius est causa efficiens, aut certè concurrit in genere causæ efficientis ad operationes, & media propter finem acquirendum; ergo non est ipsa ratio causandi, seu finalizandi, alioqui finis vt finis, esset efficiens. Antecedens patet, quia homo non operatur propter finem, nisi vt determinatus per cognitionem, & consequenter cognitio constituit hominem causam efficiētem in actu primo. Homo enim non est efficiens in casu nostro, nisi inquantum cognoscens, & ita cognitio est id vnde motus, & pertinet ad causam efficientem. Tū quia illud est ratio formalis finalizandi, seu mouendi, & alliciendi voluntatem, in quod voluntas tendit tanquam in suum obiectum, sed hoc non est apprehensio boni, sed bonum apprehensum in quantum est bonum; ergo bonum inquantum bonū est ratio formalis finalizandi. Minor constat, quoniam voluntas non specificatur nisi à fine, & bono, vnde bonum, & finis sunt idem.

272. Ex quibus infertur 1. multò minus dici posse volitionem, & amorem finis esse primam rationem finalizandi, seu causandi in fine. Ratio clara est, nam volitio, & amor sunt potius effectus finis, quam ratio illius. Infertur 2. possibilitatem, & futuritionem finis non esse rationem finalizandi, sed conditionem sine qua non. Quod non sint prima ratio finalizandi patet, quia non sunt *id cuius gratia*, operatur namque agens propter ipsam rem bonam, quam apprehendit possibilem, & futuram, non propter possibilitatem, & futuritionē. Quod autem sint conditio sine qua non, etiam patet, quoniam nulla res naturalis ordinatur ad finem impossibilem. Tum quia experientia constat neminem operari ob finem quem iudicat impossibilem. Sufficiet tamen ad hoc vt homo operatur ob aliquem finem, quod illum apprehendat futurum, non tamen operabitur ob futuritionem.

273. Infertur 3. primam rationem formalem finaliazandi, seu causandi in fine nihil esse aliud nisi bonitatem rei apprehensæ in quantum est cuius gratia, ita vt res ipsa apprehensa materialiter apprehensa vt quædam res, se habet vt materia respectu finis, eadem verò res in quantum bona est, & conueniens secundum institutum operantis habet se vt formale respectu finis, non quidem sub quacumque ratione, sed quatenus *id cuius gratia*, qui est proprius modus causandi finis; nam bonum, vt bonum potest considerari specificatiuè, vt est quædam passio entis, & hoc modo non est causa finalis, at bonum, inquantum bonum, est *id cuius gratia*, est causa finalis. sicut calor vt calor non est causa efficiens, nisi quatenus est principium *vnde motus*. Soluuntur argum. in contrarium.

274. Primum argum. est, nam omnis causa secundum illud esse in quo præcipuè est causa, debet præcedere suum effectum, cum sit prior suo effectu; sed finis non procedit necessariò suum effectum secundum esse reale, semper autem præcedit secundum esse apprehensum, ergo apprehensio est ratio formalis causandi in fine. Resp. quod omnis causa debet pręcedere suum effectum, vel realiter, & secundum existentiam, vt sunt reliquæ causæ, vel saltem in intentione operantis, vt finis: præcedere autem in intentione non est præcedere ipsam intentionem, & apprehensionē finis, vt falsò putant aduersarij, sed est esse primum, quod respicit intentio; prius enim intentio respicit finem, & postea media; quare finis est primò intentum. Quocirca finis secundum suam bonitatem, vel realem, vel apparentem non semper præcedit effectum in intentione agentis. Deinde etiamsi ipsa intentio præcedat non tamen est ratio causandi, sed sola conditio,

sicut etiam præcedit potentia operatiua, cum tamen non sit ratio finalizandi. Quod autem facit intentio in agentibus per cognitionem, faciunt propensiones agentium naturalium ad suos fines, vt scilicet sint tãtum conditiones ad agendum, non ratio agendi.

275. Secundum argum. quia ex diuersa apprehensione diuersificantur essentialiter appetitus ex D.Th. 1. *p. q.* 8. *art.* 2. vnde appetitus naturalis differt à sensitiuo, & hic à rationali, quia appetitus naturalis fertur in bonum non cognitum; appetitus sensitiuus fertur in bonum solo sensu cognitũ. At appetitus rationalis fertur in bonum cognitum per intellectum; ergo cognitio, seu apprehensio boni pertinet formaliter ad constituendum finem; quandoquidem specificant appetitus, qui non specificantur nisi à fine. Resp. distinguendo antecedens; ex diuersa apprehẽsione, & cognitione diuersificantur appetitus tanquam ex ratione formali specificante, negatur: tanquam ex ratione proponente obiecta specificantia, conceditur. Diuersæ namque apprehẽsiones proponunt diuersas rationes boni, & appetibilis, quæ diuersos appetitus specificant, & in hoc sensu intelligitur D. Thomas, loco citato.

§. 3. *An bonitas, quæ in fine est ratio finalizandi, debeat esse realis.*

276. PRo quo sciendum est, quod tripliciter aliquid potest non esse reale, aut dici non reale. Primò quando in se non est ens, vt chymera, aut quid simile. Secundò quando in se est ens reale, tamen est impossibile operanti, vt esse Angelum, est aliquid reale, impossibile tamẽ est hominem esse Angelum. Tertiò quando & in se est ens reale, & possibile, tamẽ re ipsa non est bonum operanti, sed potius malum, vt est cruciari in inferno est aliquid reale, & possibile operanti, non tamen est bonum homini, quodcumque ex his adsit non potest dici quod talis finis, aut bonum sit reale respectu operantis, sed tantum bonum apparens, vt patet consideranti.

277. Quærimus ergo, an finis debeat esse bonum reale, ita vt nullum habeat defectum ex illis tribus, aut quid simile. Cõmunis, & vera sententia cum Arist. hoc loco *tex.* 31. & 5. *metaph. cap.* 2. & 8. *ethyc. cap.* 2. est quod in agentibus per cognitionem non sit necesse quod finis sit aliquod bonum reale, sed vel *verum, vel apparens, ita vt ratio boni, vel veri, vel apparentis sit ratio adæquata finis*. Vnde motio finis vocatur aliquando ab Arist. metaphotica non quia non sit realis, sed quia non est effectiua, sed intentionalis, seu animalis, quatenus requirit apprehensionem, seu cognitionem; quocirca dicitur metaphorica respectiuè ad causalitatem efficientem.

278. Patet hæc communis sententia clara, & manifesta experientia; homines namque eodem prorsus modo operantur siue propter bonum verum, siue propter bonum apparens, dummodo existiment hoc bonum apparens esse verum bonum, licet reipsa non sit verum bonum, sed apparens. Hæc tamen res non est ita intelligenda, vt quod mouet voluntatem sit bonũ cognitum vt apparens, seu sub ratione apparentis, sed verum bonum, malè tamen applicatum, cui scilicet non debet, aut sic conceptum, vt sit aliquo modo aptum vt sit finis. Quoniam bonum apparens intantum habet rationem finis, inquantum existimatur esse verum bonum, & vt est quasi indutum vera bonitate. Et sic bonũ verum per se est finis, quia est id per quod adæquatè habet bonum apparens vt sit finis. Si enim homo cognoscat quod tale bonum non est sibi verum bonum, nunquã operabitur propter illud, & multò minus si cognoscat quod est impossibile; ideo namque homo in tali casu operatur, quia apprehendit vt verum bonum. Igitur bonũ verum est per se finis, bonum autem apparens est finis per accidens. Hinc videmus ex alijs operibus naturę, quod Deus, & natura nunquam ordinant causas naturales ad bonum tantum apparens, ex quo colligitur quod tale bonum non est per se finis, sed tantum per accidens.

279. Sed quæres 1. quando finis est tantum bonum apparens, secundum quod esse tunc causabit, an secundum esse appre-

prehensum, an secundum esse reale, quod non habet? Resp. notando quod esse apprehensum potest accipi dupliciter. Primò obiectiuè, hoc est secundum illud esse quod habet obiectiuè in apprehensione. Secundo formaliter, & quasi reduplicatiuè vt scilicet ratio causandi sit apprehensio, vt cum dicitur, lapis inquantum calidus calefacit, sensus est quod ratio calefaciendi sit calor lapidis. In hoc secundo sensu est falsa interrogatio, seu non intelligitur in hoc secundo sensu, quoniam apprehensio in quocumque fine siue verò siue apparente non est ratio causandi, sed conditio tantum. At in sensu primò admitti debet, & intelligi interrogatio, sensus enim est, quod finis apparens est causa finalis formaliter per illud esse quod habet obiectiuè in intellectu quatenus est id cuius gratia; & sic tam in fine vero, quam apparente prima ratio causandi est bonum inquantum bonum, licet malè apprehensum, & applicatum rei cui non conuenit. Potest etiam dici quod finis ille sit causa inquantum, apprehensus formaliter, si particula, *inquantum*, reduplicet conditionem sine qua non, vt cum dicimus ignis calefacit inquantum approximatus, & in hoc sensu potest propositio concedi non solum in fine apparente, sed etiam in verò, cum hoc modo omnis finis causet inquantum apprehensus.

280. Quæres 2. an homo agere possit propter priuationem, cum priuatio nō sit bonum reale, sed tātum apprehensum? Resp. certum esse posse hominem agere propter priuationem, vt ne ab hoste capiatur, ne occidatur, ne malum patiatur, &c. Sicut etiam potest operari propter obseruantiam præceptorum negatiuorū, ne ea violet, siue ne transgrediatur. Difficultas est quomodo priuatio possit mouere, seu esse finis cum non videatur verum bonum. Dico quod priuatio dici potest verum bonum, & per se, si nihil aliud desit, nam re vera bonum est homini carere operibus malis, doloribus, &c. quo sensu psalmista vocauit humiliationem bonum suum cum dixit. *Bonum mihi quia humiliasti me*. Dicitur autem priuatio bonum verum, & reale, prout bonum verum distinguitur à bono apparente; negari namque non potest quin priuatio quandoque non sit bonum fictum, aut imaginarium, sed re ipsa bonum. Quod si bonum, & ens & verum accipiantur prout significant aliquid positiuū quo sensu accipi solet verum ens, &c. tunc priuatio sicut est ens abusiuè, ita dicetur bonum abusiuè, siue priuatiuè, cum quo stat quod licet priuatio sit bonum priuatiuum, potest tamen dici verum bonum, prout distinguitur ab apparente, & ficto. Bene verum est, quod priuatio non est bonum, absolutè vt priuatio est, sed vt priuatio alicuius rei non conuenientis, malæ, &c. Est namque verè bonum carere malo, etiam si nullum aliud bonum superaddatur.

281. Quæres 3. an etiam malū possit dici finis; non quidem primarius, & per se intentus, sed secundarius, & intētus per aliud? Affirmant illi qui dicunt quod obiectum adæquatum sit non tantū bonum, sed etiam malum, aut quid vtrique commune, propterea quia voluntas fertur non solum in bonum amando, sed etiam malum fugiendo. Sed ista vera non sunt, quia finis, & obiectum voluntatis debet esse illud vltimum, & optimum propter quod cætera fiunt, malum autem hanc rationem non participat, sed solum bonum, ideo namque voluntas odit malum quia contrariatur bono, quod est eius finis, & quia bonum est carere malo, atque ita odit malum propter bonum. Licet ergo voluntas dici possit odisse malū inquantum malum, quia tamen hoc facit cum aliquo ordine ad bonum, quatenus malum contrariatur bono, ideo finis adæquatus voluntatis rectè dicitur esse bonū, vt bonum, seu vt appetibile; prò eodem enim nunc accipitur bonum, & appetibile, vt in omnibus artibus docet Arist. 1. *ethic.* quod bonum est finis illorum, & tamen docent non solum quomodo assequamur bonum, sed etiam quomodo fugiamus malum.

§. 4. *Quanam sit causalitas finis.*

282 PRima, & satis communis modernorum sententia est (nam apud antiquos hæc difficultas non reperitur expressa) quod causalitas finis in agentibus per cognitionẽ sit motio quædam metaphorica, respectu cuius finis dicitur mouens metaphoricè. Hæc motio metaphorica secundum huius sententiæ auctores, duo inuoluit, vnum quasi radicaliter, & est ipsa apprehensio finis. Aliud est actus amoris in appetitu, qui propriè, & formaliter dicitur intentio, quatenus intendit tale bonum; & hæc propriè est motio metaphorica. Dicitur autem finis respectu huius mouens metaphoricè, quia non mouet nisi vt quoddam bonum, pulchrum, & appetibile, alliciendo media apprehensione voluntatem ad se ipsum amandum, & ita dicitur trahere ad se voluntatem. Hoc ergo modo mouere, & trahere, est mouere metaphoricè, ad differentiam veri, & proprij mouentis, scilicet efficientis, qui est à quo motus, non id cuius gratia, & ad quem est motus. Vnde finis, & efficiens opponuntur ex diametro, cum efficiens sit à quo motus, & finis ad quem.

283. Sed dices, nam bonum est id cuius gratia est finis, & motus ad ipsum, ergo non est principium. Resp. distinguendo consequens; non est principium à quo motus, conceditur, non est principium ad quem motus, negatur. Finis namque non opponitur cuilibet principio, sed maximè efficienti. Idem verò finis quia est principium, & primum in intentione, rectè dicitur principium, & primum in suo genere, & quia sic est cuius gratia, rectè dicitur finis, & sic quodammodo relatiuè opponitur efficienti. Si autem per finem intelligamus primum, & vltimum, vt cum dicimus principium hominis est generatio, & vltimum mors, nihil facit ad nos, qui per principium, & finem intelligimus causas rerum explicatas.

284. His positis vt veris dicũt huius sententiæ auctores, quod hæc motio metaphorica sit causalitas finis, quia finis nunquam causet in actu secundo media, & operationes ad se acquirendum, nisi per apprehensionem, & amorem sui. Sed contra, nam apprehensio finis, vt vidimus, propriè est conditio sine qua non, sicut approximatio in agente; deinde amor, & intentio finis potius est effectus finis quã causalitas vt dicetur §. seq. Tum quia per causalitatem intelligitur id per quod tanquam quasi medium in actu secundo causa causat, cuiusmodi non est motio metaphorica in ordine ad acquisitionem finis, vt ex dictis constat, & ex dicendis constabit Tum etiam quia hæc hea motio metaphorica solum reperitur in agẽtibus per cognitionem, non in agentibus purè naturalibus.

285. Occurrunt ad hoc vltimum aduersarij, quod motio metaphorica reperiatur etiam suo modo in agentibus naturalibus, quatenus in illis est propensio naturalis ad suos fines, sicut in homine est amor, & intentio finis, quod autem facit amor, & intentio finis, facit illa propensio, &c. Sed contra, nam licet illa propensio naturalis possit secundum quamdam proportionem dici intentio, non tamen potest dici morio metaphorica; nam nomen *motio* dicit actum secundum, & operationem aliquam, non actum primum, alioquin in homine duplex esset motio metaphorica, scilicet propensio voluntatis in actu primo ad suum bonũ, & actus amoris. Tum quia nemo dicit, quod inclinatio seu potentia materiæ ad suum finem, scilicet formam, sit motio metaphorica, nisi plusquam metaphoricè loqui velit.

286. Secunda, & etiam satis communis sententia, quam etiam tuentur N. Complut. hoc loco est, quod causalitas finis sit ipsa actio agentis quatenus est propter finem; ita vt eadem actio quatenus ab agente sit causalitas ipsius, & quatenus est ad finem sit causalitas finis. Exẽpli gratia ambulat aliquis propter sanitatem, ipsa ambulatio vt est ab agente, est causalitas ipsius, vt autem est propter sanita-

nitatem, est causalitas ipsius, sanitatis.

287. Verum hęc sententia debet magis explicari, quoniam sic intellecta suas patitur difficultates; nam dantur multa, quæ dependent à fine non solum quando fiunt, sed etiam postquam facta sunt. Imò multæ res secundum Arist. verè, & propriè dependent ab aliquo fine etiam si nunquam sint factæ per actionem agentis, ac proinde ipsa actio agentis non potest esse causalitas finis. Exemplum vtriusque est materia prima, quæ secundum Arist. nunquam facta est, & tamen essentialiter dependet à forma tanquam à fine. Item tota mundi machina secundum Arist. dependet à Deo tanquam ab vltimo fine, & tamen hæc secundum ipsum non est facta. Præterea accidentia postquam facta sunt dependent à substantia tanquam à fine, & sic de alijs multis. Deinde etiam si dicamus materiam esse factā, vt re vera facta est secundum fidem, non tamen dependet à forma per solam actionem, per quam facta est, sed per suam essentiā. Vnde patet actionem non posse esse vniuersalem causalitatē. Quare Arist. *de part. anima cap.* 5. definit finem, quod sit *id cuius gratia aliquid constat vel conditum est.* Vbi posita est illa particula *constat*, quia multa dependent à fine etiam postquam facta sunt, aut etiam si facta non sint, cōstāt, & sunt propter finem. Demum quia ipsæ actiones, & motus per Arist. 7. *metaph. tex.* 23, & alibi, sunt effectus finis; sunt enim propter finem tanquam propter id cuius gratia, ac proinde sunt effectus finis, ac proinde non videntur causalitas finis; causalitas namque est id quo causa in actu secūdo causat suum effectum. Posset tamē dici actio quæ est ad media causalitas finis, in ordine ad media, quatenus est id quo finis causat media. Item potest dici quod actio sit causalitas finis, vbi reperitur, non tamen vniuersaliter.

288. Si quis ergo vellet causalitatem finis vniuersalem assignare, dicere posset eam esse ipsum effectum primum finis, quicumque ille sit siue actio vbi datur, siue aliud ad modum quasi actionis, dummodo sit propter finem. Effectus ergo erit causalitas finis, non quomodocumque consideratus, sed quatenus intelligitur actu ordinatus, & dependens à fine tanquam à cuius gratia.

289. Pro quo sciendum est, quod res habentes finem sunt in duplici differētia, aliæ sunt quæ essentialiter sunt propter finem, vt neque fieri, neque esse possint sine ordine ad suum finem, vt creatura respectu Dei; materia respectu formæ, accidentia respectu substantiæ, &c. Aliæ sūt quæ non sunt essentialiter propter talem finem, sed accidentaliter ex extrinseca aliqua ordinatione v.g. ambulatio non est essentialiter propter sanitatem, sed hic, & nunc ad illam ordinatur ex voluntate operantis, quæ ordinatio nihil est aliud, nisi quod talis operatio fit intuitu talis finis. In illis ergo primis, causalitas finis & effectus, seu res ipsa inquantum est effectus finis, quatenus est propter aliud tanquam propter id cuius gratia. In istis secundis est etiam res ipsa, vt substat determinationi extrinsecæ, qua est volita propter talem finem ex intentione operātis. Ratio est, quia intantum istæ res in actu secundo intelliguntur causari à fine, inquantum intelliguntur esse propter ipsum tanquam propter id cuius gratia, ergo si vlla est causalitas finis, distincta à ratione causandi, in hoc conceptu satis intelligitur, & explicatur, in quo explicatur modus particularis causandi finis & explicandi dependentiam effectus à fine. Vnde patet causalitatem finis secundum id quod dicit in recto, non esse aliud nisi ipsum effectum quicumque ille sit prout dependet à fine siue iste effectus sit actio, siue aliud quidpiam. Quod si aliqui assignant pro causalitate ipsam actionem agentis vt dependet à fine, ideo est, quia solum loquuntur de finibus agentium, seu efficientur operantium.

†

§. 5. *Quos effectus habeat finis.*

295. Plura requiruntur ad consequẽdum finem, de quibus dubitatur an sint effectus illius. Primo namque loco requiritur ipsum operans cum suis potentijs, & instrumentis, quod operans solet etiam esse subiectum receptiuum finis. 2. Requiritur in agentibus per cognitionem, apprehensio finis. 3. Requiritur intentio, & amor eiusdem finis. 4. Consultatio, & electio mediorum, cum voluntate exequendi illa. 5. Requiruntur multæ operationes ad facienda, seu ponenda media. 6. Ipsamet media. Demum actio consecutiua finis, siue sit effectiua illius, siue tantum acquisitiua; & de his quæritur an sint effectus finis. Ratio autem vniuersalis, & clarum indicium ad cognoscendum quinam sit effectus finis, est videre an illi rei conueniat esse propter illum finem, tãquam propter id cuius gratia, ex quo colligetur quid dicendum sit in particulari.

291. Conueniunt omnes quod consultatio, electio mediorum, & omnis operatio quę intercedit ad facienda media, & ipsamet media inquantum talia, sunt effectus finis, hæc enim sunt propter finẽ tanquam propter id cuius gratia. Ipsum verò operãs, aut patiens aliquid propter finem, aliquando est effectus finis, aliquando nõ: effectus quidem est, quando ipsum secundum suam substantiam est propter illum finem: non est autem, quando ipsum secundum se non est propter illum finem, sed eius operationes tantum. Homo v.g. operans propter sanitatem non est effectus sanitatis, sed eius operationes quas propter illam facit. Vnde quando dicitur quod sanitas est finis huius, vel illius hominis, intelligi debet non secundum suam substantiam, sed inquantum operatur propter illam. E' contra verò non solum operationes hominis, & omnium creaturarum dependent à Deo tanquam à fine vltimo (excipitur peccatum) sed etiam ipsa substantia creaturarum, &c. Eadem ratione colligendum est, an potentiæ quælibet sint, vel non sit propter aliquem finem.

292. Quantum ad amorem, & intẽtionem finis, qui est actus voluntatis, certa res est, quod sit effectus finis tanquam cuius gratia, quia si obijciatur alicui aliquod bonum tanquam per se amabile siue vt honestum, siue vt delectabile, vt scientia, sanitas, diuitiæ, &c. potest voluntas illud amare propter se, & desiderare tanquam bonum, tunc ille actus amoris erit propter illud bonum tanquam propter id cuius gratia. Vnde actus spei quo desideramus beatitudinem æternam, respicit illud bonum vt finem, & consequenter dependet ab illo in genere finis. Item æger desiderat sanitatem tanquam bonum suum, & sic sanitas est id cuius gratia respectu huius desiderij. Et ratio videtur esse, quia in agentibus per cognitionem sufficit si præcedat apprehensio finis, & boni vt possit operans propter illud aliquid facere, apprehensio enim est sicut approximatio in agente. Quare sicut agens approximatum materiæ aptæ, statim potest agere, ita bonum approximatum per cognitionem, statim poterit esse id cuius gratia; vnde actus amoris consequens ad cognitionem boni, poterit esse propter illud bonum, tanquam propter id cuius gratia.

293. Sed obijcies, nam obiectum potest dici efficiens respectu operationũ quæ fiunt à potentia vitali, ergo non potest dici causa finalis, nihil enim est propriè efficiens, & finis; sed in illo casu bonum illud est obiectum voluntatis, & amoris, ergo non potest esse finis. Resp. quod si hoc argumentum valeret neque electio mediorum, aut amor illorum, qui sunt actus voluntatis, & pendent ab illo eodem bono tanquam ab obiecto essent effectus finis, quod est contra omnes, & contra rationem. Pro solutione argum. nota, quod circa actum cognitionis, qui præcedit actum appetitus siue sensitiui, siue rationalis esse duas probabiles sententias, aliqui namque dicunt quod ille actus concurrat ad actum appetitus in genere causæ efficientis, saltem determinando potentiam ad operandum iuxta suum

suum modum naturalem. Alij verò dicunt, quod ille actus solum concurra vt conditio sine qua non, seu vt approximatio obiecti. Iuxta primam sententiam idem obiectum amoris est causa efficiens & finalis sub diuersa tamen ratione. Est causa efficiens quatenus per suam speciē determinat potentiam cognoscentem ad talem cognitionem, & media cognitione determinat appetitum ad actum amoris, & sic à primo ad vltimum, obiectum est aliquo modo primum mouens, ac proinde efficiens. Est causa finalis quatenus est bonum, & id cuius gratia. At iuxta secūdam sententiam obiectum non est nisi finis, cum non concurrat ad actum amoris vt causa efficiens, sed tantum vt conditio, & approximatio obiecti.

294. Cæterum ob contrariam rationem prima cognitio finis, quæ supponitur ad amorem non est propter illud bonum tanquam propter id cuius gratia homo est operaturus, & ita non est effectus illius in genere finis, sed efficientis, modo explicato. Aduertendum tamen est, quod potest contingere vt ęger v. g. cognoscat sanitatem non cognoscendo, quod sit bonum suum, secundò cognoscendo quod sit bonum suum, qui actus sunt aliquando diuersi, aliquando est vnus, & deinde sequitur amor sanitatis. Potest etiam consequi quædam alia volitio qua ęger vult persistere in contemplatione sanitatis, tanquam bonum sui. Igitur ille actus cognitionis quo æger non respicit sanitatem tanquam bonum suum non est ad illam tanquam ad id cuius gratia, quia in agentibus per cognitionem omnis effectus supponit cognitionem finis, quæ est veluti approximatio, sed ille actus non supponit cognitionem boni; ergo non est propter illud, tanquam propter finem. Vnde non est vera ista causalis; ideo ęger illo primo actu cognoscit sanitatem, quia sanitas est id cuius gratia, adhuc enim cognosceret sanitatem etiamsi nihil vellet facere propter illam, sed spernere propter aliud bonum, quod signum est illam cognitionem non pendere à sanitate in quantum est id cuius gratia respectu ægri. Dico inquantum est id cuius gratia respectu ęgri, quia si sanitas consideretur in quantum ens, & verum, sic poterit dici finis illius cognitionis; omnis namque cognitio est propter verum inquātum verum, sumpto nomine veri latè prout cum ente conuertitur. Quia ergo verum est finis intellectus operantis, ideo illa cognitio dici potest propter sanitatem tanquam propter bonum, & finem, non quidem ęgri inquātum est æger, & vt bonum suum, sed inquantum verum est bonum quoddam naturale intellectus, in quo casu non dicitur homo operari ex cognitione, sed cognitionem, vnde non est necessaria alia cognitio. Quia tamen in his casibus non consideramus absolutè sanitatem, aut quamcumque aliam rem vt est ens, & verum, sed vt est bonum appetitus, & voluntatis, ideo absolutè dicimus primā illam cognitionem non pendere à sanitate tanquam à fine, at eadem cognitio prout continuatur post actum voluntatis per quem volumus permanere in tali cognitione quatenus placet cognitio finis, potest hoc modo sine dubio esse propter illū finē, tanquā propter id cuius gratia.

295. Quod si loquamur de delectatione, & gaudio, & huiusmodi quæ consequunrur acquisito fine, non dependent per se à fine, nisi tāquam à causa efficiente aliquo modo, quia sunt veluti passiones finis; vnde potius ipsa habent rationem finis quatenus sunt coniuncta cum fine. Si autem præcisè comparentur ad finem ipsum non sunt effectus illius, nisi in genere causæ efficientis, quatenus finis acquisitus est veluti quædam forma determinans agens ad istos actus. Demum si loquamur de illa operatione per quam immediatè acquiritur, seu producitur finis, vt est ambulatio respectu sanitatis, est effectus finis, cum fiat ob gratiam illius.

296. Sed obijcies 1. nam multi ex effectibus finis, sunt operationes; quæ nō sunt effectus finis, nisi quatenus sunt propter illum tanquam propter id cuius gratia; ergo in his effectibus causalitas

finis

finis non distinguitur ab ipso effectu neque ratione; hoc autem est falsum, nam causalitas causæ debet aliquo modo distingui ab ipso effectu, cum causalitas sit id quo causa producit suum effectum. Resp. quod in causa finali causalitas, & effectus etiam reduplicatiuè, & quatenus effectus non distinguitur ab ipsa causalitate, quoniam effectus vt effectus explicat proprium modum causandi finis, propriam dependentiam à fine, & hoc, quod est fieri cuius gratia, seu in gratiā finis. Vel dicas quod effectus vt in fieri per dependentiam à fine est illius causalitas, vt in facto esse; & in esse quieto est effectus.

297. Obijcies 2. nam omnis effectus debet realiter dependere à sua causa, sed effectus finis non potest realiter ab eo dependere maximè quādo finis non existit, sed est acquirendus, vt sanitas acquirenda ab ægro per medicinam, aut ambulationem; ergo &c. Nihil enim potest realiter dependere à re non existente. Respond. quod ea quæ essentialiter sunt propter finem, ab illo dependēt realiter, vt sunt creaturæ respectu Dei, vt ista dependentia sit non solum in genere causæ efficientis, sed etiam finalis, quia reuera creaturæ v. g. sunt ad finem, dependent ad finem, sunt ob gratiam illius. Quæ verò sunt ad finem, seu quæ fiunt propter aliquem finem ex instituto, etiam dependent à fine, seu ad finem, licet aliàs esset impossibilis, quoniam dependere in genere causæ finalis nihil est aliud quā quod effectus non poneretur nisi concurrente tali causa in suo genere, agens nāque hic, & nunc non operaretur nisi ille finis esset principium in eius intentione, & sic effectus hoc modo dependet à fine.

DVBIVM IX.

De causis inter se collatis.

298. EX dictis supra satis colligere licet, quod si causæ ad inuicē comparentur quantum ad existentiam, hic ordo seruatur, vt efficiens sit prior, postea finis totalis, scilicet compositum, deinde forma, & tandem materia. Si tamen loquamur de homine, prius erit efficiens, deinde anima rationalis, hæc enim tribuit existere composito, non cōpositum illi, deinde compositum, & vltimò materia. Quod si causæ comparentur quantum ad perfectionem, causæ intrinsecæ sunt imperfectiores extrinsecis; & inter causas intrinsecas, forma est perfectior materia; illa enim est actus, hæc potentia. At inter causas extrinsecas, finis est perfectior efficiente, rum quia finis est causa efficientis, ipsum namque mouet, causa autem est nobilior suo effectu, maximè cum est æquiuoca, vt est finis respectu efficientis. Tum etiam quia finis in causando nullam aliam supponit causam, & sic est nobilior. Hinc dicit D. Tho. opusc. 31. §. 2. *Finis est causa causarum, quia est causa causalitatis in omnibus causis*. Si demum causæ intrinsecæ comparentur cum extrinsecis, tunc extrinsecæ sunt nobiliores, quia intrinsecæ causant per modum partis, quod est causare modo imperfecto, non sic intrinsecæ, sed vt dicta clarius intelligas.

299. Quæres 1. quodnam genus causæ sit alijs prius? Resp. notando, quod inter causas est quadruplex ordo, secundum quod quadrupliciter possunt ad inuicem comparari. Primus ordo est ex parte effectus, secundus ex parte intentionis, tertius ex parte executionis, & 4. ex parte rationis agendi. Ex parte effectus, materia est prior, deinde forma, postea efficiens, postremò finis; nam in effectu causæ intrinsecæ sunt priores; & materia cum sit subiectum generationis, est prior forma, quæ est terminus *quo* illius. Subsequitur efficiens à quo procedit

dit effectus; demum finis Ex parte intentionis finis est prior, quia primò intenditur, deinde efficiens qui mouetur à fine; sequitur forma quam efficiens intendit introducere, & deinde materia in quam introducitur. Ex parte executionis efficiens est prius, deinde materia circa quam suam exercet actionem, postea forma per actionem producta: demum finis, quia quod est primum in intentione, est vltimum in executione. Ex parte rationis agendi, forma est prior, quæ est prima ratio agendi, deinde efficiens quod agit media forma, postea finis quia magis assimilatur formæ quam materiæ, ac tandem materia, quæ nullius est actiuitatis.

300. Quæres 2. an ratio causæ in communi sit synonyma? Resp. notando; quod causa potest sumi tum pro re, quæ est causa, tum pro relatione quam dicit ad effectum. Sotus 2. *phy. qu. 3. in solut. 2.* docet quod ratio causæ in communi sit synonyma. Sed hæc sententia non placet; nam id quod complectitur substantiam, & accidens, substantiam increatam, & creatam non potest esse synonymum, sed ratio causæ in communi si sumatur pro re, est huiusmodi; ergo, &c. Altera etiam pars probatur, nam relatio quæ complectitur relationem realem, & rationis, non potest esse synonyma, sed huiusmodi est causa si sumatur pro relatione, ergo, &c. In causa creata ad suum effectum datur relatio realis. At in causa increata ad creaturam datur tantum relatio rationis. Vnde causa efficiens, & finalis non possunt habere vnam rationem synonymam seu vniuocam ob rationem factam. Materia, & forma si sumantur in tota sua latitudine dicunt rationes analogas. Quod si sumantur pro materia, & forma physica secundum aliquos vniuocantur tum in ratione entis, tum in ratione substantiæ, tum in ratione causæ physicæ, at secundum nos, nequaquam, cum omnis conuenientia sumatur ab actu, quo caret materia prima.

301. Quæres 3. an vna causa possit esse causa alterius? Resp. affirmatiuè, in diuerso genere causæ, nam sanitas est causa potionis amaræ, & potio amara est causa sanitatis. Materia est causa formæ eam sustentando, & forma est causa materiæ eam actuando. In eodem tamen genere causæ hoc esse nequit, nam efficiens non potest esse causa sui, licet possit esse causa alterius efficientis, vt Pater in creatis est causa filij, & iste alterius filij, non tamen sui Patris, vide n. 338.

302. Quæres 4. in quo genere causæ forma formam expellat? Resp. notando, quod dubium intelligi potest tum de forma accidentali respectu formæ accidentalis, & respectu formæ substantialis: tum de forma substantiali, respectu formæ substantialis. Deinde aut loquimur de forma generantis, aut rei genitæ; v.g. an forma embrionis expellatur à forma leonis generãtis, an à forma leonis geniti, & in quo genere causę. Item an forma frigiditatis in ligno expellatur à calore existente in igne, an à calore introducto, & recepto. De hac re.

303. Dico 1. forma introducta expellit aliam in genere causæ finalis, nam si agens sit intellectu præditum per cognitionem formæ introducendæ conatur expellere aliam à subiecto, & sic ex amore, & bonitate formæ introducendæ expellit aliam, vt patet in statuario, qui ex fine formæ statuæ expellit formam ligni, &c. Quod si agens sit intellectu destitutum mouetur ad introducendam formam nouam ab inclinatione naturæ, aut ab agente alio operante per intellectum, vt à Deo, vel intelligentia.

304. Dico 2. Forma generantis expellit formam rei quę corrumpitur in genere causæ efficientis, vt forma substantialis eam expellit vt efficiens *quo* radicaliter, & proximè medijs suis potentijs operatiuis: illud enim quo efficiens operatur concurrit vt efficiens quo, vt patet. At forma generantis accidens, vt calor producens alium calorem v.g. in aqua, expellit frigus in genere causæ efficientis proximè, quod enim producit efficienter formam aliam formam expellentem, cẽsetur eam efficienter expellere, licet for-

ma producta non nisi formaliter expellat aliam. An autem calor productus in aqua solum expellat frigus formaliter, an etiam efficienter ab eodem subiecto; videtur quod solũ formaliter, licet enim calor habeat efficientiam producendo alium calorem, non tamen videtur habere efficientiam immediatam erga frigus ipsum expellendo. Dixi *videtur*, quoniã non est improbabile quod calor agat in frigus ipsum debilitando, & attenuando, & illud sic demum expellat.

305. Dico 3. Forma expellit formã in genere causæ formalis ab eodem subiecto, & sic forma ignis expellit formaliter à materia ligni formam eiusdem ligni: & calor productus v. g. in aqua, expellit formaliter frigus. Vnde in genere causæ formalis prius forma ignis dat se ipsum materiæ ligni. In genere tamen causæ materialis prius forma ligni expellitur per formam ignis, licet hæc fiant in eodem instanti. Sicut prius est, quod ventus aperiat fenestram tum in genere causæ efficientis: tum formalis, at in genere causæ materialis prius est quod fenestra aperiatur, & præbeat ingressum aeri.

306. Quæres 5. quarum causarum vices possit Deus supplere? Resp. & dico 1. *Deus potest de potentia absoluta supplere omnem causam efficientem, & finalem*. Ratio est, quia Deus potest omnia præstare, quæ non implicant contradictionẽ, aut non inuoluunt imperfectionem, quod autem Deus suppleat dictas causas extrinsecas nulla inuoluitur contradictio, aut imperfectio quam Deus supplere nõ possit, ergo, &c. Hinc infertur non posse Deum supplere causalitatem formæ essentialiter, & intrinsecè componentis, nec materiæ, quia inuoluunt imperfectionem componentis, & partis; si autem Deus harum causarum vices suppleret, intrinsecè, & essentialiter componeret creaturas, quod implicat.

307. Dico 2. *Non potest Deus supplere vices causæ materialis sustentantis, sustentando v. g. accidentia in genere causæ materialis, potest tamen ea sustentare in genere causæ efficientis.* Prima pars patet, nam aliàs Deus esset subiectum, & pars componens concreta accidentalia ex subiecto, & accidente. Secunda pars constat in Sacramento Eucharistiæ, vbi in genere causæ efficientis sustentat accidẽtia illa, de quo suo loco.

308. Dico 3. *Potest Deus supplere genus causæ formalis extrinsecæ.* Patet, nam potest Deus esse obiectum potentiæ, vt intellectus, & voluntatis, est enim ens, & bonum. Potest etiam esse obiectum scientiæ vt metaphysicæ naturalis, & metaphysicæ supernaturalis, seu Theologiæ; obiecta autem potentiarum, & scientiarum, seu habituum, habent rationem formæ extrinsecę determinantis. Obserua tamen non esse temerę iudicandum de diuina omnipotentia, res enim diuinæ non sunt mensurandæ ex debilitate nostri intellectus, plura enim potest facere Deus, quæ ab intellectu creato compræhendi nequeunt, vt sunt mysteria diuina; quæ credi, non inuestigari debet humana ratione cum sint incompræhensibilia.

§.1. *An vnus, idemque effectus possit procedere à duabus causis totalibus, & eiusdem ordinis.*

309. Difficultas præsens celebris est, & non procedit de causis diuersi generis, cum cuiusuis effectus quatuor sint causæ communes. Neque procedit de materia, & forma, quia cum istæ intrinsecè causent, impossibile est has multiplicari quin non multiplicetur effectus. Nobis etiam certum videtur, vt ostẽdimus in 1.2. quod eiusdem effectus non possint esse plures causæ finales totales, & non subordinatæ. Vnde procedit difficultàs de causis efficientibus non subordinatis, quia Deus, sol, & homo generant hominem. Nec de non subordinatis partialibus, quia si multi homines ferant lapidem quiuis illorum est causa partialis immediata, & inadæquata. Vnde sensus est, an eiusdem effectus possint esse mul-

multæ causæ efficientes totales, & non subordinatæ.

310. Prima sententia est, quod idem effectus possit etiam naturaliter produci à duabus causis adæquatis, & totalibus, simul, quatenus earum quælibet adæquatè effectum produceret. Tribuitur Nominalibus cum quibus conuenit Hurtad. *disp.* 13. *de anima sect.* 7. Auersa. *qu.* 16. *sect.* 5. & alij quantum ad causas finales. Secunda sent. est, quod id fieri nequeat naturaliter, saltem quoad causas efficientes, bene tamen supernaturaliter, Sic Suarez *disp.* 26. *metaph. sect.* 4. Ariaga *disp.* 7. *num.* 116. Hierony. Pla. *in* 2. *phy. quæst.* 4. Caiet. 1. *p. q.* 52. *art.* 3. licet oppositum teneat 3. *p. q.* 67. & alij.

311. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Nec naturaliter, nec supernaturaliter potest idem effectus dependere à pluribus causis adæquatis simul, & semel.* Sic tenent D. Tho. 1. *p. q.* 52. *art.* 3. & alijs in locis, Capreol. Caiet. 3. *p. q.* 67. *art.* 6. Ferrar. Iauell. Soncin. & alij, quos referunt, & sequuntur N. Complut. *disp.* 15. *qu.* 3. *num.* 31. quibus addo Pontium *disp.* 11. *q.* 3. dicentem esse sententiam Scoti, & omnium suorum. Eandem sententiam tenet Lerma *hic lib.* 2. *q.* 20. Prima pars constabit ex probatione secundę si enim non potest hoc fieri supernaturaliter, neque naturaliter fieri poterit.

312. Probatur ergo 1. non posse supernaturaliter eundem effectum prodire à duplici causa totali eiusdem ordinis, nã in tali casu effectus penderet per se, & nõ pẽderet per se ab alterutra, imò à neutra, & quælibet ex illis causis esset adæquata & non esset adæquata, sed hæc implicãt; ergo, &c. Maior probatur, nam effectus dependeret per se à qualibet causa, quia quælibet esset adæquata; non dependeret, quia nihil dependet ab eo quo non posito adhuc sequitur effectus; sed ablata alterutra causa adhuc poneretur effectus; ergo, &c. Hoc argumento vtuntur communiter tam Thomistæ, quam Scotistæ, & illud fusè prosequuntur Nostri Complut.

313. Probatur 2. nam vna, eademq; causa non potest simul, & semel producere plures effectus adæquatos, licet successiuè id facere possit; ergo nec vnus effectus potest habere plures causas. Antecedens, licet concedatur ab aduersarijs, probatur, nam aliàs sequeretur quod dictus effectus esset adæquatus virtuti productiuæ ipsius, & non esset adæquatus; ergo, &c. Conseq. constat ex paritate rationis, quia tam sequitur causam non esse adæquatam, quæ aliam causam admittit, quam effectum non esse adæquatum, qui admittit alium effectum; ergo si ex pluribus effectibus sequeretur neutrum esse adæquatum, ita ex pluribus causis sequitur neutram esse adæquatam.

314. Probatur 3. nam ita se habet productiuitas in causa, sicut producibilitas in effectu; sed productiuitas in causa est ita limitata in ordine ad effectum tantæ, & non maioris perfectionis, vt non possit se extendere ad gradum vlteriorẽ; ergo etiam producibilitas in effectu debet esse ita limitata vt non possit se extẽdere nisi ad causam suam determinatam, & quæ adæquatè, & totaliter, eum producat, ac proinde non poterit respicere aliam, & aliam adæquatam, &c.

315. Probatur 4. quoniam causa huius speciei, v. g. equus non potest producere effectum alterius speciei, v. g. bouem; ergo neque causa huius numeri, seu quæ est hæc numero, non poterit producere effectum illũm numero quẽ producit alia causa. Antecedens non negabũt aduersarij, aliàs equus posset producere bouem, cum tamen bos in eius virtute non contineatur. Conseq. probatur tum ex paritate rationis, ita enim se habet causa huius speciei ad effectus alterius speciei, sicut causa huius numeri, ad effectum alterius numeri. Tum ex ratione ipsa, quia ideo causa huius speciei non potest producere effectus alterius speciei quia eius virtus productiua determinatur ad effectus huius speciei, non alterius. Sed etiam hæc causa numero est determinata ad hunc effectum numero; ergo, &c. Vnde sicut vnaquæque causa in specie respicit collectionem suorum effectuũ in

in specie, ita hæc causa numero respicit suam collectionem in numero,& illa suã, &c. Vnde sicut agens per suam formam specificam determinatur ad producendos suos effectus talis speciei: ita per suam formam numericam, seu per suam indiuiduationem determinatur ad producenda hæc indiuidua, vt non possit attingere indiuidua ad quæ alia causa numero distincta determinatur; aliàs differentia indiuidualis solum limitaret formam specificam in ratione essentiæ, & non in ratione principij operatiui,quod est falsum. Hinc rectè dixit S. Doctor *Quodlibet 5. art. 8. Impossibile est eundem filium nasci sine sit alius Pater, sine alia mater; sicut etiam est idem numero sigillum, sine sit alia cera, sine aliud corpus sigilli, ex cuius impressione certa sigilla tur*. Anima namq; rationalis per suam differentiam indiuidualem limitatur ad talem indiuidualem effectum formalem, vt hæc numero anima constituat hunc numero hominem, vt alium numericè distinctum constituere non possit; ita quoad virtutem operatiuã ita determinabitur vt producat hunc numero effectum non illum quem alia producit.

316. Confirmatur hoc argum. quoniam in forma specifica à suis omnibus indiuiduis abstracta continetur virtus operandi, communis omnibus indiuiduis; ergo illa virtus per differentias indiuiduales limitatur ad tale indiuiduum. ac proinde sic limitata non potest esse principium operandi nisi tales determinatos effectus sibi non alteri proprios, qui ab alia indiuiduali virtute prodire non poterunt.Ex quo manifestè infertur id quod iam tactum est, quod vnaquæque forma solum potest esse principium producendi effectuum indiuidualium suæ collectionis, ad quos ratione suæ differentiæ indiuidualis est limitata, determinata, & coarctata. Soluuntur argumenta in contrarium.

317. Primum argumentum nã quælibet creatura v.g. ignis dependet essentialiter à Deo mediante actione quæ sola sufficeret ad ignem ponendum,& nihilominus idem ignis dependet totaliter ab alio igne, ergo respectu eiusdem effectus possunt dari duo concursus totales. Nec valet dicere, quod in casu dicto isti concursus sunt diuersi ordinis, & causarum subordinatarum. Nam contra est,quoniã nihil refert,quod sint diuersi ordinis quãtum ad hoc, si enim idem effectus qui est totaliter ab vna causa potest esse ab alia totaliter, non implicabit quod sit ab alia quacumque etiam eiusdem ordinis, & argumenta iam facta de omnibus conuincunt de aliquibus,neque de alijs conuincent. Resp. quod reuera neq; in causis subordinatis effectus producitur omnino totaliter à causa superiori, & inferiori, nam à Deo v. g. ignis producitur totaliter,sed sub ratione entis, & ab igne sub ratione talis entis; quocirca quando producitur à solo Deo, tunc Deus non concurrit solum vt causa vniuersalis, sed etiam vt particularis, prout scilicet continet eminenter virtutem ignis. Deinde neque causa inferior v. g. ignis producit alium ignem totaliter, & sub omni ratione, sed tantum sub ratione particulari, scilicet vt est tale ens. Hinc est, quod licet causa prima possit producere v. g. ignem se sola, non tamen ignis potest se solo producere ignem sed omnino indiget concursu causæ primæ, vt supra vidimus.

318. Secundum argum. quoniam possunt duo homines baptizare eundem pucrum, item possunt plures sacerdotes consecrare eandem hostiam, vt qui ordinantur simul cum Episcopo eandem hostiam, eundemque calicem consecrant; ergo, &c. Resp. concedendo antecedens, & negando consequ. nam cum instrumenta in dictis casibus eleuentur per vnam eandemque virtutem causæ principalis, non concurrunt absolutè vt duo, & per duas virtutes, sed vt vnum, ratione vnius virtutis principalis agentis. Quando seorsim applicantur, sunt duo per duos quasi virtutes, seu motiones. At quando simul applicantur non concurrunt, nisi inadæquatè, & vt duo, sed vt vnum, per vnam virtutem adæquatam, & duas inadæquatas.

319. Ter-

319. Tertium argum. Si Deus applicaret duos ignes ad idem lignum, vterque combureret; non enim est maior ratio de vno, quam de alio, &c. Resp. quod in tali casu vel nullus combureret, vel tãtum vnus quem Deus determinaret, vel vterque concurreret partialiter ad illam combustionem, neque enim posset vterq; toto conatu concurrere.

320. Quartum argum. nam vnaquęque species v.g. leonis habet virtutem productiuam cuiusuis leonis; ergo quilibet leo potest producere quemlibet leonem, aliàs species non saluaretur in vno tantum indiuiduo. Resp. ex dictis, quod licet species leonis habeat virtutem producendi quemlibet leonem, tamen species limitatur in quolibet indiuiduo per differentiam indiuidualem ad tales numero leones propriæ scilicet collectionis, non alterius.

321. Quintum argum. quia idem numero cadauer produci potest à duplici causa adæquanta, & sufficienti, quarum vtraque produceret illud, vt si quis accipiat duo vulnera lethalia, ergo, &c. Resp. quod cadauer, seu forma cadaueris non producitur à vulnere v.g. sed a cœlis vt suo loco dicemus, vulnus autem solum corrumpit dispositiones conseruatiuos formæ, ex qua forma desinit, & forma cadaueris resultat; nullum enim datur agens particulare ordinatum ad corruptionem, sed hæc intenditur ab agente vniuersali, ob bonum commune.

322. Sextum argumentum quoniam demus quod duo sacerdotes simul, & semel etiam in diuersis locis consecrent diuersas hostias, tunc producunt per duas actiones conuersiuas idem corpus Christi; ergo de facto contingere potest, quod idem effectus producatur à duabus causis totalibus. Nec valet respondere vt ad 2. quod illi sacerdotes eleuentur per eandem virtutem causæ principalis, nam licet sit eadem virtus prout se tenet ex parte causæ principalis, non est tamen eadem vt se tenet ex parte sacerdotum consecrantium, qui duplici motione in se ipsis recepta mouentur. Nec etiam valet quod in dicto casu corpus Christi non absolutè fit, sed ex pane, ac proinde prout hoc modo fit est diuersum numero ex diuersis conuersionibus. Nam contra est, quia licet conuersiones sint diuersæ, corpus tamen Christi, quod est terminus illarum est idem numero, nec diuersitas conuersionum ponit diuersitatem termini. Resp. vtramque solutionem posse sustineri. Ad rationem contra primam dico quod re ipsa, & absolutè virtus principalis agentis est vna, licet varietur vt ita dicam instrumentaliter, vbi autem est vna virtus conuersiua principalis non potest dici quod idem effectus prodeat à duplici causa adæquata. Ad rationem contra secundam solutionem dico, quod est quidem idem corpus Christi materialiter numericè, non tamen numericè formaliter, prout scilicet fit per duas conuersiones; eo modo quo terminus duarũ viarum est idem materialiter numericè, non numericè formaliter. Imò potest idẽ terminus respectu diuersorum motuum diuersificari etiam specificè, vt terminus motus sursum, & deorsum, dato quod varientur specie.

§. 2. *An idem effectus possit esse à pluribus causis totalibus diuisim.*

323. Potest difficultas intelligi tam de productione effectus de nouo, aut de conseruatione illius, quam de productione eiusdem effectus diuisim, aut successiuè, & etiam de reproductione eiusdem effectus corrupti. Certum mihi videtur, quod idem effectus possit ab vna causa produci, & ab alia conseruari, cum tamen conseruatio sit quædam productio nam eadem numero species ab obiecto producta, conseruatur à memoria tum sensibili, tum intelligibili. Præterea calor productus in aqua ab vno igne, potest ab alio conseruari, cum tamen sit vnus, & idem numero calor ex vnitate subiecti. Difficultas præsens procedit potissimè de eodem effectu quoad produci an scilicet calor v. g. qui hic, & nunc producitur ab hoc igne, produceretur ab alio

alio si sub ijsdem circumstantijs fuisset applicatus.

324. Prima sententia affirmat posse fieri supernaturaliter, non tamen naturaliter. Sic Murcia 2. *phy. disp.* 4. *q.* 8. Franciscus de Raconis *tract. de principijs sect.* 2. & alij. Secunda sententia tenet posse fieri etiam naturaliter. Sic Nominales, Scotus cum suis, Suarez, & alij relati à N. Complut. *disp.* 15. *q.* 4. *n.* 46. quibus addo Auersam *q.* 16. *sect.* 4. & Pontium *disp.* 11. *q.* 3. qui dicit duo. Primum, quod idem numero effectus, qui producitur ab vna causa posset ab alia causa produci eiusdem speciei, & virtutis, si eodem modo, & eidem passo applicaretur in ijsdem circumstantijs etiam naturaliter. Secundum, quod idem effectus semel corruptus posset iterum produci etiam naturaliter ab eadem, vel à diuersa causa, si applicaretur eidem materiæ, & Deus vellet concurrere simili concursu quo concurrebat antecedenter ad eius productionem. Et pro vtroque citat Scotum cum suis.

325. Nostra sententia duplici concl. explicatur. Prima concl. *Non potest idem numero effectus, qui producitur ab vna causa produci ab alia si in ijsdem circumstantijs applicaretur; licet sit eiusdem speciei, & virtutis.* Pro hac sent. citant N. Complut. D. Tho. quem *n.* 315. citauimus, eiusq; verba retulimus; citant Capreol. Soncin. Iauel. Sot. aliosque quibus addo Conimbric. 1. *phy. cap.* 9. *qu.* 11. Amicum 2. *phy. tract.* 14. & Lermam *lib.* 2. *q.* 20. *n.* 2. & communiter tenetur à recentioribus in schola D. Thomæ.

326. Probatur 1. nam de ratione effectus est, quod per se dependeat à propria causa; ergo non potest produci ab alia. Conseq. constat, aliàs penderet per se, & non penderet per se. Antecedens probatur, nam forma quæ est radix operationis, & productionis ita limitatur per differentiam indiuidualem vt non possit tribuere nisi suum effectum formalem, non alium quem tribuit alia forma, aliàs hæc forma non esset hæc, nec haberet hanc numero hæcceitatem; ergo per eandem differentiam indiuidualem ita limitabitur vt non producat nisi hos numero effectus, ac proinde hic numero effectus pendebit essentialiter ab hac numero causa vt non possit dependere ab alia.

327. Occurrunt aduersarij, quod dependentia per se potest dupliciter accipi, primò vt nihil aliud sit quam quod effectus accipiat suum esse ab alio, à quo dicitur dependere, cum quo stat vt illud possit accipere ab alia causa si applicetur. Secundò vt dependentia per se sit idem ac dependentia essentialis, quam res illa habet quæ non potest esse ab alia, & hoc modo effectus non pendet per se à sua causa, sed tantum primo modo. Sed contra nam effectus dependet à sua causa per se hoc secundo modo, ergo, &c. Probatur antecedens, expendendo rationem factam, nam differentia indiuidualis taliter limitat formam vt tribuat solum hũc numero effectum formalem, non illum quem tribuisset alia forma si fuisset applicata, aliàs hæc forma non distingueretur indiuidualiter ab alia, formæ autẽ indiuidualiter distinctæ non possunt non producere effectus indiuidualiter distinctos; sed etiam differentia indiuidualis limitat eandem formam in esse operatiui vt sit hoc operatiuum non aliud, ergo ita limitabit vt producat hoc indiuiduum, hunc effectum non illum alium quem produceret alia.

328. Probatur 2. quoniam de ratione actionis est, quod ita egrediatur ab hac causa, vt non possit egredi ab alia; ergo etiam effectus qui ab hac actione producitur ita eam terminabit vt non possit terminare aliam actionem, ac proinde ita depẽdebit ab hac causa media hac actione, vt non possit dependere ab alia. Si enim semel ab alia causa produci posset, deberet per aliam actionem produci. Antecedens est certum, & non negatur ab aduersarijs, cum enim actio sit causalitas huius causæ, sit egressio ab hac, & non ab alia, ac proinde sit hæc, & non alia, sequitur quod nõ nisi ab hac causa egredi possit. Conseq. etiam est certa, nam huius actionis hic debet esse terminus

non

non alius, actiones namque distinctæ, distinctos debent habere terminos; maximè quia actio transiens de qua loquimur, secundum valde communem sententiam vel identificatur cum termino, vel ab eo indiuiduatur tanquam à subiecto in quo recipitur.

329. Occurrit Pontius loco cit. concedendo antecedens, & negando conseq. quia non est inconueniens, quod diuersæ actiones possint terminari ad eundem terminum, aliàs non posset se solo producere effectum causæ secundæ, quia vt se solo produceret ipsum, deberet habere aliam actionem realissimè distinctam ab actione causæ secundæ, quæ vt supponitur, nequit existere absque causa secunda, quia essentialem habet connexionem cum ipsa. Sed contra, quia implicat quod diuersæ actiones terminentur ad eundem terminum, quod probo, tum quia actiones specificantur à termino, ergo vbi est vnus, idemque terminus non possunt esse diuersæ actiones productiuæ. Hoc argumentum maximè pungere debet Pontiū, qui putat, quod vnus idemque effectus non potest pendere à duplici causa adæquata, & totali; nam si nō implicat, quod duæ actiones terminentur ad vnum, eundemque terminum, sequitur non implicare, quod idem effectus pendeat à duplici causa adæquata operante per diuersas actiones, Tum quia si possunt plures actiones successiuè terminari ad eundem terminum, seu effectum, quare non simul? Nec exemplum quod adducit Pontius de Deo, illi fauet; nam ideo Deus potest se solo producere effectum quem in genere causæ efficientis producit causa secunda, quia Deus continet in se eminēter virtutem causæ secundæ, non sic causa secunda, cum vna non contineat eminenter virtutem alterius, sed vnaquæque continet suam.

330. Probatur 3. ad hominem contra Scotum, & suos, qui admittunt, quod idem numero effectus non possit simul pendere à duabus causis adæquatis, ea ratione ducti, quia dependeret, & non dependeret; sed hoc idem sequeretur si posset idem effectus produci, diuisim à duplici causa adæquata; ergo, &c. Minorem probo, nam in hoc casu dependeret à causa A. vt supponitur, non dependeret, quia potest esse ab alia si applicetur. Tum quia esse numericum alicuius effectus per se, & essentialiter dependet ab esse numerico suæ causæ, sicut esse specificum effectus, dependet essentialiter ab esse specifico suæ causæ, ergo sicut ab hac forma sumitur esse specificum effectus, ab eadem, & non ab alia sumetur esse numericum eiusdem effectus.

331. Secunda concl. *Effectus semel corruptus non potest iterum naturaliter, siue ab eadem, siue à diuersa causa etiam si applicetur eidem materiæ, tametsi Deus vellet concurrere simili concursu tantum naturali, quo prius concurrit*. Hæc est communis Thomistarum, vt videbimus in *tract. de gener. & corrupt.* & colligitur ex communi dicto ex Arist. quod *à priuatione ad habitum non datur regressus, naturaliter*; vnde eadem numero sanitas nulla arte redit, tametsi medicina eidem supposito applicetur.

332. Ratio conclusionis pro nunc est, quia ostendi non posset quin de facto plures effectus reproducerentur naturaliter, maximè cum non constet esse aliquod diuinum decretum de non concurrendo; imò si semel causa posset effectum secundum se reproducere, exigeret quod poneretur concursus Dei, & Deus deberet illum ponere si vellet operari iuxta naturalem exigentiam causarum secundarum, quod cum constet dictum concursum non poni, signum est non dari dictam exigentiam causarum secundarum ad reproducendos effectus corruptos, ac proinde non posse naturaliter reproduci. Soluuntur argum. in contrarium.

333. Primum argumentum. Si effectus qui producitur ab vna causa non posset produci ab alia, oporteret, quod causa esset determinata ad illum producendum, sed nulla causa est determinata ad producendum aliquem effectum in indiuiduo, sed tantum in specie; ergo effe-

effectus qui producitur ab vna causa potest produci ab alia. Maior nota est ex doctrina aduersariorum. Minor constat ex dictis supra de causa efficiente, quod ideo debeat causa secunda determinari à prima, quia est indeterminata ad indiuiduum, licet sit determinata ad speciem, v. g. ignis est quidem determinatus ad producendum ignem, & quoad hoc non indiget determinari à causa prima, non est determinatus ad producendum hunc ignem in indiuiduo, ac proinde indiget determinari à Deo. Resp. quod ignis indiget determinari ad aliquod indiuiduũ ignis ex ijs quæ sunt in sua collectione, aut serie, est tamen determinatus ad aliquem suæ collectionis, & non potest extendi, nec determinari à Deo ad aliquem collectionis alterius, cum ratione suæ differentiæ indiuidualis determinetur ad effectus suæ collectionis, non alterius.

334. Secundum argumentum. Eadem domus, quæ est producta ab hoc artifice, potuisset produci ab alio si fuisset applicatus; ergo etiam idem effectus naturalis qui est ab hac causa potuisset esse ab alia si fuisset applicata. Resp. 1. negando consequen. Ratio discriminis est, quia in artificialibus res non fit de nouo, sed tantum componuntur partes, quæ iam erant factæ, hæc autem compositio potest fieri eodem modo ab vno, ac ab alio. Non sic in naturalibus vbi fit compositum de nouo, quod autem recipit esse de nouo ab vno, non potest idem recipere ab alio. Resp. 2. negando antecedens, nam licet domus materialiter quæ fit ab vno possit etiam fieri ab alio, non tamen formaliter, quoniam forma domus v. g. quæ fit ab hoc artifice ita dependet ab illo vt non possit fieri ab alio.

335. Tertium argum. nam in quolibet indiuiduo reperitur virtus quæ est in alio eiusdem speciei, ergo quod potest fieri ab hoc indiuiduo poterit fieri ab alio si eidem materiæ applicetur; vnde hoc lignum à quolibet igne comburi potest. Resp. quod in quolibet indiuiduo reperitur virtus quæ est in alio quoad speciem, non tamen quoad indiuiduum, vbi autem est virtus indiuidualiter differens, etiam effectus debent esse indiuidualiter differentes.

336. Quartum argum. nam est eadem ratio productionis, & conseruationis, sed vna, & eadem res potest ab vna causa produci, & ab alia conseruari; ergo etiam poterit à duplici causa produci. Resp. quod non semper causa quæ producit effectum eam conseruat; nam homo producit hominem, non tamen eum seruare potest. In aliquibus causis æquè facilè est producere, & conseruare, vt patet in Deo, & sole producente lumen. Loquendo ergo de conseruatione quæ est continuata productio, quæque realiter nõ distinguitur à prima productione, tunc res quæ non producit, neque conseruat. Quod si loquamur de rebus quæ ab vna causa producuntur, & ab alia conseruari possunt, tunc possunt ab vna produci, & ab alia conseruari, vt patet de calore producto ab vno igne in aqua, & ab alio conseruari, imò potest à duplici conseruari, modo scilicet ab vna, modo ab alia, non tamen produci; & ratio discriminis est, quia in productione res recipit identitatem, non in conseruatione, ac proinde implicat quod eandem numero entitatem recipiat, à duplici causa, non tamẽ implicat quod eadem entitas conseruetur à duplici causa.

337. Quintum argum. nam si duo corpora penetrentur habebunt idem numero *vbi*, ergo duæ causæ possunt producere eundem numero effectum. Resp. quod si duo corpora penetrentur non habebunt idem numero *vbi*, sed diuersa, quia ad vnitatem *vbi* non solum requiritur vnitas loci, sed etiam vnitas rei locatæ, & sic in dicto casu essent duo *vbi* non vnum, &c.

§. 3. An

§. 3. *An causæ sint sibi inuicem causæ.*

338. SVppositis superius dictis 301. rem hanc breuiter absoluo, & dico 1. *Causa efficiens, & finalis sunt sibi inuicem causæ*, vt patet in deambulatione quæ est causa efficiens sanitatis, & sanitas est causa finalis deambulationis. Vnde finis mouet efficientem ad agendum, & agens producit in executione finem; hinc illud. *Quod est primum in intentione est vltimum in executione*; nam sanitas vltimo producitur, quæ primo mouit voluntatem ad media.

339. Dico 2. *Materia est causa formæ, & forma materiæ*. Materia causat formam illam sustentando, & recipiendo; & forma est causa materiæ, quatenus eam actuat, informat; certam, ac definitam naturam illi tribuit, vagam, & indefinitam illius potentiam coercet, ac definit, & limitat.

340. Sed contra arguit 1. Auicenna, nam à causa perpetua procedit effectus perpetuus, sed materia est causa perpetua per Philosophum dicentem materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem, ergo si semel causaret formam, deberet esse perpetua; nulla autem forma causata, seu educta ex materia est perpetua. Resp. quod licet materia sit incorruptibilis, forma tamen educta est corruptibilis, quia forma educta non est effectus adæquatus materiæ, si enim esset adæquatus non corrumperetur, vt patet in formis cœlorum.

341. Arguit 2. nam ab ente in potentia non potest causari ens in actu; sed materia est ens in potentia; ergo ab ea causari non potest, forma quæ est ens in actu; perfectum namque non potest contineri in imperfecto, ab eoque causari, cum nemo det quod non habet. Resp. quod ens in potentia non potest causare ens in actu tribuendo illi entitatem in actu, potest tamen illud causare, fulciendo, & sustentando.

DISPVTATIO QVARTA.

In lib. 3. Physicorum de motu.

1. RECTO ordine procedit Philosophus, quoniam postquam in primo, & secundo libro egit de principijs motus, in hoc tertio agit de ipso motu. Diuiditur iste liber in 8. capita. In primo capite præmittit aliquas diuisiones ad motus intelligentiam, vt entis, in ens in actu, & ens in potentia. In 2. capite tradit motus definitionem, eamque explicat. In 3. docet motum esse in mobili, & disputat an actio, & passio cum motu identificentur, partemque resoluit affirmatiuam. In 4. capite ostendit pertinere ad physicum agere de infinito, variasque proponit infiniti acceptiones. In 5. capite disputat an dari possit infinitum in potentia, & non in actu. In 6. capite prosequitur eandem materiam. In 7. capite adducit veram infiniti definitionem. In cap. 8. occurrit quibusdam argumentis, quæ cap. 4. adduxerat ad probandum infinitum in actu. Vt autem omnia ista maneant explicata, sit.

DVBIVM I.

De motu in communi.

§. 1. *An sit recta motus definitio.*

2. QVoad quæstionem an sit motus, nullo modo est difficultas, licet aliqui antiqui, fortè disputationis gratia motum negauerint, vt Parmenides, & Melissus quos refert Arist. 1. *phys. tex.* 16. Et Zeno quē refert idem Arist. 6. *phys. tex.* 75. contra quam sententiam non est disputandum, sed ambulandum. Quorum argumenta vt quod si daretur motus res mota deberet esse aliquando in spatio inæquali, nam si semper sit in spatio æquali non mouebitur. Quod res in quocumque instanti non mouetur, quia motus non potest esse in instanti, & sic nunquam mouebitur. Quod tantum moueretur Testudo, quantum Acchilles, & huius generis alia, quę ex infra dicendis de motu successiuo, soluta manebunt.

3. Motum in communi definit Arist. tex. 6. *Actus eius quod potentia existit, inquantum huiusmodi*. Quæ definitio sic solet communiter tradi. *Motus est actus entis in potentia, prout in potentia*. Hanc definitionem omnes fatentur esse ingeniosissimam, & subtilissimam, & ita non parum cognitu difficilem, vt fatetur idem Arist. *tex.* 15. Ad hanc definitionem inuestigandam ita processit Arist. Res quælibet, vel sunt actu tales, vel potentia, vt substantia, vel est actu substantia, vel potentia: vel est actu quale, vel potentia quale, & sic de

alijs.

alijs. Vel vt alij intelligunt, res vel sunt actu solum, vt Deus, vel sunt potentia, & actu. Res quæ est in potentia ad aliquid tripliciter considerari potest. Primò quando est præcisè, & absolutè in potentia, vt nihil habeat actus, & tunc res non potest dici moueri. Secundò, quando iam acquisiuit illud ad quod erat in potentia, & neque tunc dici potest moueri, sed mota esse; nihil enim mouetur ad id quod iam habet. Tertiò quando se habet medio quodam modo, vt neque absolutè sit in potentia, neque absolutè in actu, sed in via, & tendentia ad actum; quatenus enim est in via, est aliquo modo in actu, & quatenus nondum acquisiuit terminum, est in potentia, & talis actus medius est motus, & propterea vocatur actus imperfectus, & indeterminatus *tex.* 14. *&* 15. quia nunquam est totus simul, sed aliquid est, & aliquid non est. Aliquid quidem est, quia si nihil illius esset, non esset actus actuans aliquid. scilicet mobile, si totus esset simul, non esset actus imperfectus.

4. Hoc posito sic definitio motus intelligitur, vt colligitur ex Zabarella, Permasio, Vicomercato, Piccol. & alijs communiter. Dicitur enim primo motus *actus*, scilicet formalis, non enim potest motus esse nisi in mobili, vt in subiecto, ac proinde debet esse actu informans, & per hanc particulam tanquam per genus, conuenit motus cum quacumque alia forma informante. Sumitur autem hoc loco nomen *actus* latè pro quauis forma siue perfecta, siue imperfecta. Dubitant aliqui an Arist. vsus sit nomine *Enelechia*, quod accipitur pro actu perfecto; an nomine *Energia* quod potest significare tam actum perfectum, quam imperfectum, & communiter soluitur quod vsus fuerit hoc posteriori vocabulo.

5. Dicitur 2. in definitione motus *entis in potentia*, seu *eius quod existit in potentia*, scilicet ad aliquam formam, seu actum perfectum, quod nihil est aliud nisi mobile. Vnde sensus est, quod motus sit actus mobilis. Noluit autem Arist. me iudice, quicquid alij dicant vti hoc nomine mobilis, quia mobile non intelligitur sine motu, & sic ignorato motu, ignoratur mobile inquantum mobile. Et quia hæc definitio futura erat exacta, & poterat explicari per aliquid notius, ideo loco mobilis, posuit *existentis in potentia*, hoc enim notũ est, etiam ignorato motu, explicitè, & distinctè; significat enim omne illud, quod potest habere aliquam formam, sed nondum habet illam, & ita est in potentia ad eam; & per hanc etiam particulam non excluditur forma; albedo enim v. g. quæ est in homine, est actus hominis existentis in potentia ad scientiam, & alias formas, quæ tamen formæ non sunt motus. Dicitur autem *entis in potentia*, non *substantiæ*, aut *corporis*, quia nondum probatum erat an sola corpora moueãtur; quare vsus est particulis vniuersalioribus, quicquid sit illud, quod existit in potentia. Sed aduerte quod dicitur entis in potentia, non ad ipsum motum, sed ad terminum motus, qui est actus perfectus, siue sit substantia, siue qualitas, &c. Quod si intelligeretur ad ipsum motũ tunc idem poneretur in definitione sui ipsius. Et per potentiam intellexit Aristot. potentiam receptiuam, & subiectiuam.

6. Dicitur 3. *prout*, vel *inquantum*, aut *quatenus in potentia*, per quam particulam distinguitur motus ab omni alia forma, in hacque particula consistit maximè subtilitas definitionis, significat autem illa reduplicatio, quod motus est ille, qui ita actuat potentiam, vt id quod prius erat in potentia, veluti habitualiter, & in actu primo, nunc sit in potentia actualiter, & in actu secundo, & sic motus & actus actuãs potentiam inquantum est in potentia, idest constituens potentiam in actu secundo. Per quod excluditur omnis alia forma, nam materia, quæ erat in potentia calida, quando recipit calorem constituitur actu calida non in potentia calida; at quando calefit, per calefactionem constituitur in potentia calida, non in potentia in actu primo, hoc enim habebat prius, sed in potentia in actu secundo, qui actus secundus est calefactio per quam subiectum denominatur calefieri, & esse in actu secundo ad calorem in potentia; & sic dicitur calefactibile in actu secundo. Vnde calor inquantum calor nõ

potest dici actu calefactibilis inquantum calefactibile, sed actus calidi inquantum calidum, quia calor formaliter non constituit calefactibile, vt calefactibile in actu secundo, sed potius calidum, at è contra calefactio non constituit calidum in actu secundo, sed calefactibile; dum enim res calefit, est calefactibilis in actu secundo. Motus ergo est actus entis in potẽtia, quia est talis actus, vt constituat aliquid in actu secundo in potentia ad terminum vlteriorem.

7. Sed obijcies 1. nam quidquid est, vel est actus, vel potentia, vel compositum, sed motus non est actus, non potentia, nõ compositum; ergo, &c. Resp. quod motus est actus imperfecti, seu est partim actus, & partim potentia, quatenus constituit subiectum partim in actu, & partim in potẽtia ad vlteriorem actum.

8. Obijcies 2. quia dicta definitio cõuenit alij, ergo, &c. Antecedens probatur, nam calor vt tria v. g. constituit subiectum in potentia proxima ad calorem vt quatuor; Item dispositiones ad formam v. g. ignis constituunt materiam in potentia proxima ad eandem formam; ergo definitio motus de facto conuenit istis, & alijs similibus. Resp. negando antecedens. Ad probationem dico, quod dictæ formæ cõstituunt subiectum in actu primo, non in actu secundo; non enim per illas formas intelligitur materia, seu subiectum moueri, ac propterea non sunt motus, sed actus perfecti. Per actus autem perfectos non intelligimus actus vltimos, vt forma substantialis in sua linea; neque intelligimus actum cui nulla pars desit, sicut calor vt octo dicitur perfectus, & calor vt tria dicitur imperfectus, sed dicuntur actus perfecti in comparatione motus, quia ipsi formaliter non constituunt subiectum in actu secundo mobile, seu in via ad vlteriorem terminum; nam calor non constituit materiam seu subiectum vt calefactibile, sed vt calefactum, etiamsi sit calor vt vnum, & propterea non sunt motus, neque actus mobilis, inquantum mobile, sed sunt actus perfecti.

9. Obijcies 3. Illud est motus quo posito actuatur potentia eius quod existebat in potentia, sed posito calore actuatur potentia subiecti, quod prius erat in potentia ad calorem, ergo calor est motus; & idem dici potest de qualibet forma, omnis enim forma actuat materiam, quæ prius erat in potentia ad ipsam, & sic definitio motus conuenit cuilibet formæ. Resp. distinguendo maiorẽ, illud est motus, &c. quod actuat potentiam vt maneat in actu secundo in potentia ad formam, conceditur, vt maneat subiectum in actu primo negatur; vt autem constat ex dictis, forma ita actuat subiectum vt maneat tantum in actu primo, non in actu secundo.

10. Obijcies 4. quod est in actu secundo calefactibile inquantum huiusmodi, seu inquantum calefit dicit ordinem ad terminum, qui est calor, calefactio namque debet esse ad aliquem terminum, sed hic terminus non potest esse nisi actus, nam calefactibile in quãtum huiusmodi dicit potentiam, ergo eius terminus qui est calor dicit actum constituentem calefactibile. Resp. distinguendo maiorem, dicit ordinẽ ad calorem tanquam ad actum constituentem ipsum calefactile in actu secundo negatur; nam calefactibile hoc pacto non constituitur per calorem, calor namque constituit calidum; dicit ordinem ad calorem vt ad terminum, & finem acquirendũ, & per quem constituitur in esse calidi, conceditur, & negatur conseq. motus enim non est quilibet actus, sed actus constituens calefactibile, vt sic in actu secundo. Ex dictis colligitur quomodo à definitione motus excludatur creatio, nam motus exigit subiectum præexistens, quod per ipsum constituatur in actu secundo in potentia ad aliquid. Non sic creatio cum sit ex nihilo, seu ex nullo præsupposito subiecto.

S.2. Qui-

§. 2. *Quibus motibus conueniat motus definitio.*

11. Nomen motus, seu mutationis variè solet vsurpari, nam aliquando sumitur pro mutatione simpliciter quæ est generatio, & corruptio substantialis, per quas res dicitur fieri, aut corrumpi, cum tamen per cœteros motus res non dicatur fieri simpliciter, sed secūdum quid, & cum addito, vt fieri alba, nigra, calida, quanta, &c. & sic motus in communi latius patet mutatione, comprehendit enim ipsam, & aliquid amplius. Secundò accipitur mutatio pro quocumque transitu ex vno termino in alium, dependenter tamen à subiecto, quo sensu diximus 1. *phys.* tria esse principia mutationis in communi, & hoc modo mutatio compræhendit tam mutationes instantaneas, quæ scilicet vnico instanti perficiuntur, vt est illuminatio, visio, intellectio, &c. quam successiuas, quæ indigent tempore vt perficiantur, vt est motus localis, calefactio, &c. Siue huiusmodi mutationes habeant perfectum, & completum subiectum, vt sunt mutationes accidentales, siue imperfectum, vt generatio substantialis cuius subiectum est materia prima. Et in hoc sensu multi accipiunt nomen motus, vt etiam comprehendit sub se mutationes instantaneas. Difficultas ergo præsens est an Arist. in definitione motus comprehenderit non solùm motus successiuos, sed etiam mutationes instantaneas; quæ saltem sunt actus imperfecti. Pro quo nota, quod mutatio instantanea est duplex, vna quæ est actus perfectus, vt est intellectio, volitio, & omnes sensationes, quæ sunt fieri, & termini, & dicuntur actiones de prædicamento qualitatis, & nō sunt purum fieri, sed fieri, & factum esse. Aliæ sunt mutationes, quæ sunt actus imperfecti, & sunt illæ quarum actiones sunt verum fieri, & sunt illę quibus mouemur ad alias formas, vt est generatio substantialis. Conueniunt communiter quod mutationes instantaneæ, quæ sunt actus perfecti non continentur sub definitione motus, quoniam sub hac definitione continentur illi motus, aut mutationes, qui sunt actus rei existentis in potentia, non in actu, vt dictæ mutationes, nam intellectio v. g. est actus intellectus existentis in actu per speciem: Tum quia intellectio non est constituens intellectum in via ad terminum, cū intellectio non habeat de necessitate terminum, sicut nec sensationes, vt patet in visione. Difficultas ergo procedit de alijs mutationibus instantaneis, vt est generatio substantialis.

12. Prima sententia dicit, quod sub dicta definitione motus comprehendantur solum motus successiui, qui scilicet indigent tempore, vt perficiantur. Sic Masius, Pereira, Conimb. & alij apud N. Complut. *hii disp. 16. q. 2. n. 11.*

13. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Sub definitione motus comprehenduntur tam motus successiui, quam mutationes instantaneæ, quæ sunt actus imperfecti, vt est generatio, & corruptio substantialis, &c.* Pro hac sent. citant dicti Complut. Arist. D. Tho. Ferr. Tolet. Onniam, Ruuiumque, quibus addo, Lermam hoc loco. Hurtad. Auers. Arriag. & Pontium, qui dicit esse sententiam Scoti, & omnium suorum.

14. Probatur 1. ex Arist. nam postquam Aristoteles tradidit definitionem motus, eam exemplicauit in generatione, & corruptione, in alteratione, acretione, & decretione, in motu secundum locum, imo, & in motu artificiali, & violento dicens. *Hoc autem motum esse, hinc perspici licet, quod cum id ædificari potest, qua ex parte, &c.* Nec valet quod Arist. exemplificauerit in generatione largo modo, prout est idem quod alteratio, nam frustra exemplificasset postea in alteratione.

15. Probatur 2. nam idem Arist. 5. *phys. tex. 8.* excludit generationem propriè dictam, & rigorosè à motu rigoroso, seu successiuo de quo ibi loquitur, ergo hoc loco vbi non loquitur de motu ita rigoroso, eam includit. Vnde *tex. 4. & 14.* accipit pro eodem motum, & mutationem, cū tamen mutatio fiat in instanti. Quare cū Arist. dicit motum esse actum entis in potentia prout in potentia, ita intelligi debet vt sit talis actus per quem formaliter subiectum

biectum est in potentia ad vlteriorem formam, siue posterius tempore ponendam, vt in motu successiuo, siue posterius natura, vt in motu instantaneo. Vnde licet illuminatio, & lumen sint in aere in eodem temporis instanti, tamen aer per illuminationem formaliter tanquam per aliquid prius natura intelligitur esse in via, & transitu ad vlteriorem terminum, scilicet ad lumen, & ita per illuminationem præcisè, ac formaliter acceptam aer est in potentia ad vlteriorem terminum, & in hoc sensu competit illi motus definitio, & idem est de alijs mutationibus instantaneis, quæ sunt actus imperfecti, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

16. Primum argum. sumitur ex definitione motus, quoniam non videtur cõuenire mutationi instãtaneæ, quæ est actus imperfecti sicut nec illis, quæ sunt actus perfecti, nam motus est ille actus per quẽ mobile constituitur verè, & propriè in potentia ad aliquem terminum, illa namque vocabula propriè sunt accipienda; sed mutatio instantanea non est huiusmodi; ergo, &c. Maior constat. Minor probatur, quoniam id quod verè, & propriè est in potentia ad aliquid, debet necessariò excludere priuationem illius, vt patet ex terminis, sed quando mutatio est instantanea v.g. illuminatio, tunc in aere non est verè, & propriè priuatio luminis neque tota, neque pars, vt notum est; ergo quando mutatio est instantanea subiectum non est verè in potentia ad aliud. Nec valet quod subiectum tunc in aliquo priori quatenus habet mutationem intelligitur esse in potentia; nam contra est, quia in illo priori non habet verè priuationem, sed imaginatiam quandam, & fictam, quæ sicuti non est verè terminus à quo mutationis ita verè non constituit subiectum in potentia, sed imaginariè. At motus hic definitus verè, & propriè debet constituere subiectum in potentia. Resp. distinguendo maiorem: motus est actus per quem mobile constituitur propriè in potentia ad aliquem terminum, ponendum tantum in posteriori temporis, negatur; in posteriori natura, conceditur. Deinde distinguitur maior sequẽs: id, quod constituit aliquid propriè in potentia ad aliquid ponendum in posteriori temporis, debet excludere priuationem illius, conceditur: quod est in potentia ad aliquid ponendum in posteriori natura debet excludere priuationem illius negatur. Cum enim tunc subiectum non supponatur esse sub priuatione pro priori tempore, non est necesse quod pro eodem priori supponatur cum vera, & reali priuatione; quod si subiectum supponatur priuatum ante instans mutationis, tunc sufficit quod priuatio supponatur in termino à quo, seu in subiecto ante instans mutationis. Benè verum est, quod licet in instanti mutationis nõ intelligatur esse priuatio realiter, potest tamen intelligi cum fundamento in re, vt consideranti patebit.

17. Secundum argum. nam motus definitus ab Arist. debet esse actus imperfectus, qui scilicet relinquat subiectum partim in actu, partim in potentia; ergo debet terminari ad terminum diuisibilem, cuius pars acquiritur, & alia non est acquisita, sed acquirenda. Vnde Arist. *hoc lib. tex.* 1. post motum dicit esse agendum de infinito, *quia motus est de genere continuorũ*, idest rerum diuisibilium in quibus appareat aliqua ratio infiniti. Et alibi dicit, quod quando est motus non datur esse saltem totus terminus, & quod omnis motus est imperfectus, vt extenuatio, disciplinatio, itio, ædificatio, &c. qui sunt actus imperfecti, non enim quis simul it, & iuit; nec ædificat, & ædificauit, &c. Et 8. *phys. tex.* 40. probans nihil posse mouere se ipsũ, vt secundum partem sit mouens, & motum dicit. *Amplius autem determinatum est, quod mouetur id, quod mobile est, hoc autem est potentia cum mouetur non actu; quod autem potentia est, ad actum pergit, est autẽ motus actus mobilis imperfectus, &c.* Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. constat ex dictis. Ad loca Arist. dico quod cum definierit motum in communi prout præscindit à successiuo, & instantaneo, non mirum quod aliquando exemplificet in motu successiuo, & aliquando in instantaneo, vt visum est. Hoc ergo loco agit de motu in dicta communitate, cuius dixe-

dixerat naturam esse principium, patet autem quod non solum natura motus successiui est principium, sed etiam motus instantanei, &c. Tum quia ille motus hic definitur ab Arist. cuius consideratio spectat ad physicum, sed hic est motus vt comprehendit etiam mutationem instantaneam, vt generationem, ergo, &c. Postea in alijs libris descendit ad motus successiuos, propterea de illis loquitur, &c.

§. 3. *An motus realiter distinguatur à termino ad quem.*

18. PRima sent. est, quod motus distinguatur sola ratione ratiocinatæ, seu distinctione rationis cum fundamento in re. Sic Masius *hoc loco q.* 4. citans Capreol. Soncin. Ferrar. Iauell. aliosque. Secunda sententia est, quod motus distinguatur à termino tanquam res à re. Sic Aureolus, Argentinas, Venetus, & alij apud N. Complut. *disp. 16. q. 3. n. 26.*

19. Nostra sent. seq. concl. explicatur *Motus est entitas vialis, modalis, & imperfecta, ac proinde non identificata cum termino ad quem, sed distincta realiter non tanquam res à re, sed tanquam modus à re.* Sic tenent communiter Thomistæ, vt testantur dicti Complut. supra *n.* 27. Quod motus non identificetur cum termino ad quem, probatur, nam motus transit acquisito termino; producto namque calore transit calefactio, ergo calefactio, quæ est motus ad calorem non identificatur cum calore. Nec valet dicere quod ad hoc sufficiat distinctio rationis ratiocinatæ, nam contra est, quia motus non solum quoad rationem, sed etiam quoad realitatem transit; ergo, &c. Antecedens probatur; nam possunt esse in rerum natura agens, mobile, & terminus sine motu; ergo motus distinguitur realiter ab omnibus istis. Conseq. constat. Signum namque euidens distinctionis inter aliqua est quando possunt ad inuicem separari realiter, vt vnum realiter maneat, alio realiter pereunte. Antecedens probatur, nam ignis v.g. manet, non calefaciens aquam, aliàs si aquam non calefaceret, nō maneret. Aqua manet tum sine igne, tum sine calefactione. Calor, qui est terminus calefactionis, seu motus, manet sine igne, vt eo extincto, & sine calefactione, vt amoto igne, qui est agens, & producens motum calefactionis in aqua, manet calor, ergo, &c.

20. Nec valet respondere pro aduersarijs, quod licet maneat calor qui est terminus motus, seu calefactionis, non tamen manet calor vt acquisitus sine motu. Sed contra 1. nam ad saluandam distinctionem inter motum, & terminum non est necesse quod terminus maneat, vt acquiritur reduplicatiuè, sed sufficit vt maneat specificatiuè. 2. quia terminus motus licet non maneat sine motu, vt acquiritur, manet tamen vt acquisitus per motum; nam calor in aqua manet vt acquisitus per calefactionem, non vt creatus vt resultans, vt emanans ab aqua.

21. Præterea probatur, nam nihil potest dependere à semetipso, aut causare se ipsum; sed si terminus non distingueretur à motu, idem causaret semetipsum; ergo. Maior nota est, aliàs idem dependeret, & non dependeret. Minor probatur, quia motus est causa efficiens termini, vt generatio est causa hominis, calefactio est causa caloris, & sic de alijs; ergo, &c. Deinde idem terminus entitatiuè potest terminare plures motus, ergo motus distinguitur realiter à termino. Conseq. constat quia aliàs vnus, idemque terminus identificaretur cum duobus, aut pluribus agentibus realiter distinctis, & cū duobus motibus, aut pluribus realiter distinctis, ex quo sequeretur quod distinguerentur, & non distinguerentur, cum identificarentur cum vno tertio: Antecedens etiam constat, nam idem homo est terminus generationis, & resurrectionis. Idem Corpus Christi D. est terminus generationis, & transubstantiationis, &c.

22. Quod autem motus non distinguatur tanquam res, & res à termino, sed tanquam modus, constat, cum enim motus sit via ad rem, seu terminum, non potest esse res, sed modus; si enim semel motus esset res, non esset via ad rem; si esset res non esset quid viale, & imperfectum, sed quid

quid sistentiale, & perfectum, res enim dicit quid ratum, firmum, & stabile. Soluuntur argum. in contrarium.

23. Primum argum. desumunt ex Arist. hic *tex.* 4. vbi dicit quod motus non est aliud, quam res ad quam est motus, quæ est terminus; ergo non distinguitur realiter à termino. Resp. 1. quod Arist. intelligi debet, quod non est alia res à termino, est tamen modus. Vnde motus in ratione rei non distinguitur à termino, benè tamen in ratione viæ, & modi. Resp. 2. Aristotelem solum voluisse, quod motus non est alia entitas completa, & perfecta à termino. Resp. 3. intelligi quod motus non est res aliqua pertinens ad diuersam speciem à termino, sed reuocatur ad speciem illius; imperfectũ namque reuocatur ad speciem sui perfecti.

24. Secundum argum. nam res in fieri, & facto esse non distinguuntur; sed motus, & terminus sunt sicut res in fieri, & facto esse; ergo non distinguuntur. Maior nota est. Minor probatur, nam quando intelligimus formam v.g. calorem in fieri, intelligimus moueri ad se ipsam in facto esse. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem, nam motus non est terminus, seu forma in fieri, sed est ipsum fieri formæ, seu termini.

25. Tertium argum. Si motus distingueretur realiter à termino sequeretur, quod quoties aliquid mouetur ad aliquem terminum reciperet in se duplicem realitatem, scilicet motus, & termini. Et sic aqua v.g. dum calefit, acciperet realitatem calefactionis, & caloris; sed hoc est falsum, ergo, &c. Minor probatur, nam tunc subiectum moueretur duplici motu, vno quo reciperet motum, v.g. calefactionem, alio quo reciperet calorem. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem, nam motus, & terminus non causant duos motus, cum enim comparentur vt via, & terminus, non ponunt in numero. Vel dicas nõ esse duos motus, sed motus, & terminus.

§. 4. *An motus localis subiectetur in mobili.*

26. Difficultas de solo motu locali procedit, nam motus generationis videtur quod subiectetur in mobili, v.g. in materia vbi recipitur forma, quæ generatur. Item motus alterationis, augmentationis, &c. subiectantur in mobili, scilicet in alterato, &c. Difficultas ergo solum est de motu locali, de quo. Prima sententia est, quod motus localis subiectetur non in mobili, sed in loco. Sic tenent Soncin. Gregor. Heruæus, & Fonseca apud N. Complut. *disp.* 16. *q.* 4. *n.* 35.

27. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Motus localis non subiectatur in loco in quo res mouetur, sed subiectatur in ipso mobili.* Hæc conclus. est communis, pro qua videri possunt dicti Complut. Masius, Conimbric. Ruuius, Soto, & alij hoc loco. Ratio communis est, quia ibi est tanquam in subiecto motus, vbi est eius terminus, sed terminus motus scilicet *vbi* non est in loco, sed in locato, seu mobili; ergo etiam motus. Maior constat, nam motus est via ad terminum, est fieri termini, est ipsa termini productio, sicut calefactio est ipsa ignis productio; via autem ad rem, fieri rei, rei productio, ibi sunt vbi est res quæ producitur. Minor probatur, nam *vbi*, quod est terminus motus localis, nihil est aliud nisi præsentia localis, seu præsentia ad locum, seu quam id quod facit rem esse præsentem loco; sed id quod facit locatum esse præsentem loco, non potest non esse in ipso locato, seu mobili; ergo, &c. Tum quia ibi est forma, vbi suam tribuit formalem denominationem, sicut ibi est albedo, vbi est album, quod ab albedine denominatur; sed motus tribuit suam formalem denominationem mobili; ergo est in mobili. Maior est nota. Minor probatur, nam effectus formalis motus est moueri, sed hic est in mobili, vt patet, ergo, &c.

28. Primũ argum. nam Arist. 8. *tex.* 59. dicit, quod motus localis est omnium perfectissimus, quia mobile nullam formam sibi

sibi inhærentem acquirit, & ideo minus in potentia censetur, quod localiter mouetur, quam quod alio motu. Resp. Aristotelem solum velle quod forma per motũ localem acquisita sit minus absoluta, & minus perfecta, quam forma acquisita per alterationem, v.g. *vbi* namque est minimè entitatis. Hæc solutio constat ex verbis, quæ postea subdit dicens. *Vt cum quia alteratur, qualitas; dum quid augetur, & decrescit quantitas*.

29. Secundum argum. quoniam terminus motus localis est locus, sed locus est in locante cum sit vltima superficies corporis ambientis. Minor constat. Maior probatur, nam ille est terminus motus localis, qui acquiritur per eundem motũ; sed per motum localem acquiritur locus; ergo locus est terminus motus localis. Resp. negando maiorem. Ad probationem dico, quod mobile non intendit acquisitionem loci, sed vbicationem, seu præsentiam ad locum. Licet enim verum sit quod per motum localem acquiratur etiam locus, tamen locus non est quid productum per motum, sed præsentia ad illum. Vnde præsentia ad locum est terminus intrinsecus motus, & locus ipse ad summum est terminus extrinsecus.

§. 5. *An motus dicat aliquid positiuum realiter distinctum ab vnione mobilis ad formam ad quam mouetur*.

30. PRima sententia negat, ita Pontius *disp.13. n.18.* vbi dicit hanc sententiam in re communem esse. Vult ergo Pontius quod in motu locali, motus nil aliud dicat nisi realem vnionem mobilis ad locum. Motus alterationis nihil est per ipsum nisi vnio realis, v.g. aquæ ad calorẽ. Motus augmentationis est realis vnio subiecti, quod augetur ad quantitatem.

31. Sed hæc sententia mihi non videtur vera, nam motus alterationis, cum sit actus imperfecti non est vnio ad formam, sed est via, productio, & fieri formæ. Tum quia prius est quod forma producatur, quam quod vniatur, vnio namque supponit formam productam, nec vnio potest dici motus, sed nexus, & copula formæ productæ, aut positæ in subiecto. Tum etiam quia potest calor v. g. vniri aquæ absque motu, ergo vnio formæ cum subiecto non est motus; conseq. constat, quoties enim vnum separatur ab alio, & potest esse sine illo, non est illud. Antecedens probatur, quoniam si Deus produceret aquam calidam, seu cum calore, tunc non daretur motus, cum tamen daretur vnio formæ. Deinde manet vnio caloris cum aqua transacta calefactione, seu finito motu calefactionis; ergo motus calefactionis non est vnio caloris cum aqua.

32. Occurrit Pontius, quod licet motus sit ipsa vnio caloris cum aqua, tamen connotat aliquid prærequisitum, & sic motus præter vnionem dicit negationem existentiæ eiusdem vnionis pro instanti, aut tempore immediatè præcedenti. Nunquam enim potest aliquod subiectum moueri quin recipiat vnionem ad aliquid, quam non habuit antecedenter, dum existebat ante motum, seu absque motu. Vnde motus, inquit, formalissimè sumptus est vnio cum negatione existentiæ pro tẽpore, aut instanti immediatè præcedenti. Sed contra nam potest intelligi vnio formę cum subiecto cum negatione existentiæ pro tempore, aut instanti præcedenti absque eo quod intelligatur motus; ergo motus non est vnio cum dicta negatione. Antecedens probatur, nam si Deus ponat se solo calorem in aqua intelligetur vnio eiusdem caloris cum negatione pro tempore, aut instanti præcedenti, & tamen non intelligetur motus, cum dictus calor non sit à Deo productus per motum, vt suppono; ergo, &c. Tum quia calor vnitus aquæ in hoc instanti, & connotans negationem pro priori, nihil aliud dicit nisi quod in hoc instanti est vnitus aquæ, cum prius non esset vnitus, sed hoc non dicit motum, nec aquam moueri, sed vnionem; ergo, &c.

DVBIVM II.

De actione, & passione tum inter se, tum cum motu collatis.

§. 1. *An motus sit quid superius ad actionem, & passionem.*

33. Prima sententia est, quod motus sit quid superius ad actionem, & passionem, seu quod se habeat vt genus, & actio, & passio vt quædam species. Sic Soto *hic q. 2. concl. 3. §. quæritur*, & alij, quos refert Onnia hic. Secunda sent. est, quod non motus sit superior ad actionem, & passionem, sed ipsa actio sit superior ad motum, & passionem, sic aliqui Neoterici.

34. Nostra sent. seq. concl. explicatur. *Nec motus est superior ad actionem, & passionem, nec actio est superior ad motum, & passionem.* Sic tradunt communiter Philosophi hoc loco, pro quibus videri possunt N. Complut. *hic disp. 17. q. 1. n. 3. & 5.* qui hoc probant ex eo quod actio, passio, & motus sunt vna numero entitas; & actio, & passio sunt vnus numero motus; cœterum ad hanc rationem posset quis respondere quod licet actio, & passio sint idem motus, eademvè entitas, tamen habent diuersas formalitates, quarum vna potest esse superior alia.

35. Aliter ego probo concl. nam actio, & passio pertinent ad diuersa prædicamēta, ergo nullam possunt habere rationem superiorem genericam in qua conueniant; prædicamenta namque sunt primò diuersa, in nullo vniuocè conuenientia. Imò prædicamenta neque analogicè conueniunt nisi in ratione entis, & accidentis. Tum quia si motus esset superius ad actionem, & passionem (idem dic si actio esset superior) sequeretur quod ad multiplicationē actionis, & passionis, deberent multiplicari motus, cum superius multiplicetur ad multiplicationem suorum inferiorum. Tum etiam quia, vt supra dicebamus, motus cum sit quid imperfectum in nullo ponitur prædicamento, in nullaque determinata specie, sed reuocatur ad speciem, & prædicamentum sui termini, quod autem est huiusmodi, non potest esse superius ad duo prædicamenta, scilicet ad actionem, & passionem.

36. Primum argum. desumitur ex Arist. *cap. 3. huius libri*, D. Tho. ibidem, & cæteris expositoribus, qui sæpe dicunt quod actio est motus prout ab agente, & passio est motus prout in passo, ergo motus est quid superius ad actionem, & passionem, aliàs actio, & passio non definirētur per motum. Tum quia implicat intelligere actionem, & passionem sine motu, cum actio prædicamentalis sit fieri termini, & passio sit recipi illius, fieri autem, & recipi non intelliguntur sine aliquo motu, aut mutatione. Resp. concedendo antecedens; & negando conseq. dicitur namque quod actio est motus prout ab agente, quatenus actio, & passio non habent aliam entitatem nisi entitatem motus; vnde illæ prædicationes non sunt formales, sed materiales. Quod autem non possint intelligi actio, & passio sine motu nihil refert, cum plura dentur quorum vnum non est de essentia alterius, & tamen non potest intelligi sine eo; nam figura non potest intelligi sine quantitate, & tamen quantitas est solum subiectum figuræ. Sicut nec modus potest intelligi sine re cuius est modus; nec relatio sine termino, & tamen res non est de essentia modi, nec terminus relationis, nec è contra.

37. Secundum argum. nam actio, & passio sunt essentialiter motus, ergo motus est quid superius ad actionem, & passionem. Conseq. constat. Antecedens probatur, quia per actionem, & passionem res aliter se habet nunc quam prius, ergo sunt motus. Motus namque est id quo res mutatur, seu quo res aliter se habet nunc quā prius; per calefactionem namque mutatur agens, cum transeat ex non calefaciente ad calefaciens; & per passionem mutatur passum cum ex non calefacto, v.g. fiat calefactum. Resp. negando antecedens. Ad probationem dico quod actio, qua actio non mouet agens, sed qua est idem cum motu, seu qua dicit motus entitatem. Similiter

liter passio, vt passio non mouet passum, sed qua includit, & est idem cum entitate motus. Quando enim noua forma aduenit subiecto, mutatur subiectum, cum transeat à non esse sub forma, ad esse sub illa, non tamen forma est ipse transitus, cum ratio formæ formaliter sit informare, non trahere subiectum à non esse sub illa, ad esse sub illa, hoc enim est proprium motus, quæ omnia magis constabunt ex mox dicendis.

§. 2. *An actio, passio, & motus distinguantur & quomodo.*

38. Prima sententia est, quod actio, passio, & motus, ita inter se realiter distinguantur, vt in nullo identificentur, ac proinde, & formaliter, & entitatiuè distinguantur. Sic docent illi, qui ponunt actionem prædicamentalem esse in agente, motum in mobili, & passionem in eodem mobili, seu passo, vt tenent Scotistæ, vt postea videbimus. Secunda sent. est, quod actio, passio, & motus sola ratione ratiocinata distinguantur. Sic Ruuius, Masius, & alij hoc loco. Tertia sent. dicit quod motus, & passio sola nominis appellatione distinguantur. Sic Suarez *disp. 49. sect. 2.*

39. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Actio, passio, & motus sunt tres formalitates distinctæ ante intellectum, & identificatæ in eadem entitate motus.* Hæc est communis Thomistarum, pro qua referunt N. Complut. *disp. 17. n. 13.* Caiet. Banne. Ferr. Gonzal. Capreol. Flandr. Zanard. Sot. Nauar. Armer. aliosque.

40. Quod actio, passio, & motus sint tres formalitates realiter distinctæ, probatur, nam actio, & passio ex vna parte directè pertinent ad diuersa prædicamenta, & motus pertinet ad prædicamentum, vt *qualitatis* si sit qualitas, *quantitatis* si est quantitas, *vbi* si est motus localis, substantiæ. si terminus sit substantia, vt in generatione substantiali; sed quæ pertinent ad diuersa prædicamenta debent distingui saltem formaliter ante intellectum; ergo, &c. Tum quia actio, passio, & motus antecedenter ad omnem operationem intellectus habent distinctas formalitates, & tales vt proprijs, & varijs omninò definitionibus definiantur; ergo distinguuntur formaliter, & non per intellectum. Actio namque definitur, quod sit egressus ab agente. Passio est receptio actionis in passo. Et motus est via, fluxus, & tendentia ad terminũ. Præterea actio est causalitas efficiẽtis, qua scilicet efficiens agit in actu secundo. Passio est id quo subiectũ recipit in actu secũdo, & motus est id quo mobile mouetur in actu secundo; sed ista non possunt non afferre diuersas formalitates ante intellectũ; ergo, &c.

41. Quod autem actio, passio, & motus sint vna, eademque entitas docet Arist. *hic cap. 3.* dicens. *Hæc enim vnum quidem sunt, ratio tamen non vna, similiter, & in mouente, & in motu.* Idem tradit *tex. 22.* Ratio est quia idem est entitatiuè, id quo mouens mouet, quo mobile mouetur, & quo passum patitur; ergo, &c. Antecedens probatur, nam eodem impulsu, quo quis iacit sagittam, aut mouet lapidem, sagitta mouetur, lapis impellitur; ita eadem actio est qua agens aliquid mouet, qua mobile mouetur, & in ipso mobili recipitur. Præterea si actio, passio, & motus distinguerentur entitatiuè, quoties agens ageret, res triplici motu moueretur, recipiendo scilicet tres entitates; sed hoc dici nequit, cum mobile non moueatur ab vnico agente, nisi vnico motu, ergo, &c. Demum si actio, passio, & motus distinguerentur realiter entitatiuè, sequeretur quod entitas motus posset esse sine entitate actionis, & passionis, & entitas passionis sine entitate actionis, & motus; entitates namque realiter distinctæ possunt ad inuicem separari. Quod autem hæc sint falsa, constat, quia nec actio de prædicamento actionis, potest esse sine passione, aliàs non esset fieri, sed factum esse; nec motus potest esse sine passione, aliàs non esset via ad terminum, &c.

42. Nota hic obiter non benè Pontiũ reprehendere N. Complut. quod malè teneant quod actio, passio, & motus sint tres formalitates distinctæ ante intellectũ, licet

licet identificentur in vna, eademque entitate motus, quia per ipsos nulla datur distinctio actualis ante intellectum, quæ non sit realis, quæ enim identificantur inter se, aut cum alia tertia entitate non possunt habere vllam distinctionem actualem ante intellectum. Nec video, inquit, quomodo si realiter aliqua identificantur possint habere distinctionẽ realem actualem. Cęterum desinat Pontius reprehendere Complut. cum benè loquantur, & secundum veram doctrinam Thomisticam, quæ admittit distinctionem realem formalitatum ante intellectum, & identificationem earumdem formalitatum quoad entitatem; nulla namque est repugnantia, quod in vna eademque entitate reperiantur plures formalitates realiter formaliter distinctæ, non realiter entitatiuè. Argumenta quæ in contrarium fieri possunt facilè ex dictis solui possunt.

§.3. *An motus habeat rationem subiecti* quo *respectu actionis, & passionis.*

43. Prima sententia negat, pro qua citant N. Complut. Murciam, aliosque suppresis nominibus, quibus addo Pontium *disp.13.n.22.* vbi insurgit contra dictos Complut. quos ibi citat dicto *nu.22.* cuius instantias postea soluemus.

44. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Motus habet rationem subiecti quo respectu actionis, & passionis, & sic quoties ista in vnam, eandemque entitatem coincidunt, tunc actio, & passio non inhærent subiecto nisi medio motu.* Sic Arist. D. Tho. Onnia, Suarez, & alij quos referunt, & sequuntur N. Complut. *disp.17. n.22.* Ratio conclusionis est, quia actio, & passio sunt quædam affectiones motus; ergo motus habet rationem subiecti quo respectu illarum. Antecedens constat, nam motus secundum se nec dicit esse ab agente, vt actio, nec dicit esse in passo, vt passio, sed dicit esse viam, & transitum, ac proinde actum imperfecti; huius viæ affectio est esse ab agente, seu à termino à quo, & recipi in passo cum termino ad quem, sed id quod est ratio affectionis, & quasi passionis se habet vt subiectum *quo*. ergo, &c. Tum quia formalitas actionis, & passionis, vt dicebamus, identificantur cum entitate motus, ergo actio, & passio non erunt in subiecto nisi media entitate motus, ac proinde motus erit subiectum *quo* actionis, & passionis.

45. Primum argum. Pontij est, nam vel subiectantur inseparabiliter de potentia etiam absoluta in eodem subiecto, & identificabuntur realiter, & tunc nec alterum respectu alterius potest esse subiectũ *quo*; vel subiectantur in diuersis subiectis, & sic etiam neutrum potest esse subiectũ *quo*, quia subiectum *quo* se tenet ex parte subiecti quod, in quo etiam subiectum *quo* subiectatur. Resp. quod subiectantur inseparabiliter etiam de potentia absoluta in eodem subiecto, & identificantur realiter entitatiuè, non formaliter, & sic entitas motus, cum sua formalitate potest esse subiectum *quo* formalitatis actionis, & passionis.

46. Secundum argum. nam impossibile est quod aliquid moueatur ad aliquã formam, quin patiatur recipiendo illam formam, ergo inquit Pontius, non abstrahit motus à passione sic, vt possit esse subiectum *quo* ipsius, & consequenter falsum est fundamentum Complut. consistens in eo quod motus abstrahat à passione. Resp. concedendo antecedens, ita tamen quod ipsa forma non sit ipse motus, sed terminus illius. Deinde negatur conseq. vt enim dicebamus motus ratione suæ entitatis, & formalitatis, est ratio quare actio, & passio recipiantur in subiecto.

47. Tertium argum. nam subiectum *quo* alicuius formæ non potest prædicari de eadem forma in abstracto; vnde non valet. Albedo est quantitas, sed motus prædicatur de actione, & passione, nam benè dicimus, actio est motus ab agente: passio est motus in passo, ergo, &c. Resp. ex dictis supra, quod istæ prædicationes sunt verè solùm in sensu identico non formali.

48. Quartum argum. Accidens prædicatur in concreto de suo subiecto; sed actio, & passio non possunt prædicari de motu; ergo motus non est subiectum actionis

nis, & passionis. Vnde concretum actionis, est agens, & concretum passionis, est passum. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem, nam rectè dicitur. Actio est motus ab agente, seu est procedens ab agente; & passio est motus vt in passo, seu est receptum vt quo in passo. Denominatio autem agentis, & passi non sunt denominationes inuolucres motum, sed actionis, & passionis. vt formæ quædam sunt. Agens denominatur ab actione tanquam à forma extrinseca. Et passum denominatur à passione tanquam a forma intrinseca. Imò ex his colligitur maior confirmatio nostræ concluf. cum enim motus ponatur in definitione actionis, & passionis, & non ponatur tanquam genus, vt diximus supra, debet poni vt subiectum. Subiectum namque accidentis ponitur in definitione illius, vt diximus in Logica.

49. Quintum argum. Subiectum siue *quo*, siue *quod* debet supponi ab eo, quod in eo subiectatur; sed motus non supponitur ad actionem, sed est posterior illa; actio namque est causa motus; ergo motus non potest esse subiectum quo saltem actionis. Resp. quod subiectum debet esse prius eo quod in eo subiectatur in genere causæ materialis, licet possit esse posterius in genere causæ efficientis. Actio ergo est prior motu in genere causæ efficientis, & posterior in genere causæ materialis.

§. 4. *An actio transiens subiectetur in agente, an in passo.*

50. Notandum 1. aliam esse actionẽ immanentem, aliam transeuntẽ. Actio immanens est illa, quæ suum producit effectum in ipso agente, vt est intellectio quę verbum in intellectu producit, & omnis sensatio siue producat, siue non producat terminum vt est visio, est immanens. At actio transiens est illa per quam producitur terminus in distincto supposito, aut saltem in distincta parte suppositi, vt calefactio per quam ignis v. g. producit calorem in aqua, vel per aquã vt cum vna pars aquæ calefacta calefacit aliam. An autem nutritio sit actio immanens, aut transiens, dependet ab illa quæstione an actio causet nutritionem in eadem parte, an in diuersa, de qua suo loco.

51. Notandum 2. quod actio immanens alia est substantia, licet significetur ad modum actionis vt est intellectio, & volitio in Deo, de qua non disputamus hoc loco, cum enim sit substantia, in nullo est subiecto. Alia est actio immanens quæ est accidens, vt est intellectio, volitio, & sensationes in nobis, & de istis certa res est, quod sint in subiecto à quo fiunt, cum nec actiones ipsæ, nec earum termini quando eos producunt transeant in externam materiam, quare procedit difficultas de solis, actionibus transeuntibus. Actio autem transiens sumi potest dupliciter. Primò vt est quædam habitudo agentis ad passum, quą ratione dicit relationem, quæ non nisi in agente esse potest, cum sit relatio ipsius agentis ad passum. Secundò sumi potest vt est quid absolutum, & de prædicamẽto actionis, & est quidam egressus ab agẽte, quo medio agens tanquam per suam causalitatem producit effectum in aliena materia, de qua.

52. Prima sententia est, quod actio transiens subiectetur in agente. Sic Scotus *in 4. dist. 13. q. 1.* quem eius discipuli communiter sequuntur. Eandem sententiam ex Themist. sequuntur Caietan. *q. 25. art. 1.* Nazar. *ibid. controu. unica*, Zumel, Ripa, Torres, & alij apud N. Cõplut. *disp. 17. q. 4. num. 28.* existimantes hanc esse mentem Aristotelis, & D. Thomæ. Secunda sententia est, quod actio transiens est in agente inchoatiuè, at cõsumatiuè est in passo, & hoc modo putant concordare vtramque sententiam, & diuersa testimonia Aristotelis, & D. Th. Sic aliqui moderni.

53. Nostra sententia sequenti concluf. explicatur. *Actio transiens absoluiè, et simpliciter est in passo.* Pro hac sententia Ferrer. refert Alexand. Themist. Simplicium, & Philop. Masius hic referens Soncin.

Soncin. Iauel. Sot. Tolet. & alios, Complut. referentes Suarez, & Ruuium dicentem oppositam sententiam in sententia Aristotelis non esse probabilem. Eandem sententiam sequitur Hieronymus Pla. hoc loco alios referens, & Lerma hic, & alij passim.

54. Probatur testimonijs Arist. & D. Thomæ. Aristot. hic tex. 20. sic habet. *Aut neque actum alterius in altero esse inconueniens est; est enim doctio actus docentis in quodam enim, & non decisus, sed huius in hoc.* Quem locum sic explicat D. Thomas ibid. dicens. *Dicit ergo primo quod non est inconueniens actum vnius esse in altero. quia doctio est actus docentis, ab eo tamen in alterum tendens continuè, & sine aliqua interruptione. Vnde idem actus est huiusmodi, idest agentis vt à quo, & tamen est in patiente vt receptus in eo.* Et 9. metaphy. tex. 16. dicit idem Arist. *Aedificatio namque in ædificato simul & fit, & est cum domo.* D. Tho. 1. p. qu. 18. art. 3. ad 1. dicit. *Quod sicut dicitur in 9. metaphy. duplex est actio; vna quæ transit in exteriorem materiam, vt calefacere, & secare; alia quæ manet in agente, vt intelligere, sentire, & velle. Quarum hæc est differentia, quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius moti; secunda autem actio est perfectio agentis.* Alia plura testimonia Aristotelis, & D. Thomæ referunt N. Complut. loco citato. Quod si aliquando Aristoteles, & D. Thomas videntur dicere actionem transeuntem esse in agente, intelligi debent quoad denominationem agentis, quam actio tribuit ipsi agenti, quæ denominatio licet extrinseca sit, & sumatur à forma transeunte, in alioque recepta, tamen est ad modum denominationis intrinsecæ. Vel certè loquuntur de actione vt dicit relationem ad passum, vt *nu.* 51. aduertimus. Sed agamus rationibus.

55. Prima ratio, nam vt supra vidimus, actio, passio, & motus sunt vna, & eadem entitas, licet sint tres formalitates in ea; sed passio, & motus sunt in passo, seu mobili; ergo etiam actio. Maior est Aristotelis, & probata fuit supra. Minor est etiam Arist. hic cap. 3. vbi dicit. *Hinc clarum est, quod motus est in eo quod mouetur.* Et 3. de anima cap. 2. dicit. Quod si & motus, & affectio, et *passio in eo sunt quod fit.* Et 9. metaphy. cap. 9. habet. *Atque omnino motus ipse in eo est quod mouetur*; ergo si motus per Aristotelem est in mobili, etiam actio, quę cum ipso identificatur erit in mobili, seu in passo.

56. Secunda ratio, quoniam omnis actio quæ est in agente, seu in principio productiuo à quo elicitur, est immanens; ergo si omnis actio est in agente, omnis erit immanens. Respondent aduersarij notando, quod actio sumi potest tripliciter. 1. pro motu fluente ab agente, & hoc modo non est in agente, sed cum identificetur cum motu est in mobili vbi est motus. 2. pro relatione agentis ad patiens, & hoc modo est in agente, cum hoc sit quod refertur ad patiens. 3. pro actu quo mediante agens reuocatur de potentia ad actum, & cum hoc modo nō identificetur cum motu, non est necesse, quod ibi sit vbi est motus. Actus namq; qui reuocat agens de potentia ad actum, non potest non esse in agente, aliàs non reuocaret illud de potentia ad actum, nec agens denominaret. Sed contra, nam agens non reuocatur de potentia ad actū seu de non agere ad agere, per aliquid in se receptum, sed per aliquid in passo productum, vt nu. sequenti constabit. Transit namque agens v. g. ignis de potentia ad actum per operationem, seu per calefactionem. Aliter namque transit de potentia ad actum potentia passiua, & aliter potentia actiua; illa namque transit de potentia ad actum per receptionem alicuius. At potentia actiua non transit de potentia ad actum per receptionem alicuius, sed per actionem, quatenus prius non agebat, modo agit. Quando potentia est partim actiua, & partim passiua, prius agit, deinde actionem recipit, vt contingit in potentijs operantibus per actiones immanentes. At quando potentia est purè actiua, vt contingit in actionibus transeuntibus, nihil recipit.

57. Ter-

57. Tertia ratio, quia si semel actio esset in agente, sequeretur, quod agens actione transeunte, quæ scilicet aliquid ponit in alieno supposito aliter se haberet nunc quam prius, cum modo habeat intrinsecè actionem quam prius non habebat, ac proinde omne quod agit moueretur; sed hoc est falsum; ergo, &c. Minorem probo, nam Deus agit in tempore per solam creaturarum mutationem ergo, &c.

58. Respondent quod Deus nõ agit ad extra actione formaliter tali, sed tantum virtualiter tali, & sic Deus agendo ad extra non mutatur, benè tamen creatura quæ agit ad extra per actionem formaliter talem. Sed contra nam si de ratione actionis transeuntis est mutare subiectum, sequitur quod vbi agens agit per actionem formaliter talem, mutabitur formaliter, vt agens creatum, & vbi agens agit per actionem virtualiter talẽ, mutabitur virtualiter, vt agens increatũ; quod tamen dici non potest. Quod si dicas Deum neque virtualiter mutari dicẽdum erit non esse de ratione transeuntis esse in agente, cum hoc per se afferat mutationem. Præterea per omnem mutationem acquiritur aliquis terminus primò, & per se, vt substantia, vel quantitas, aut qualitas, vel vbi,&c. ergo si omne agens per actionem transeuntem habet in se actionem, mutabitur,ac subinde acquiret vel substantiam, vel quantitatẽ, vel qualitatem,vel vbi; sed hoc est absurdum, ergo, &c.

59. Quarta ratio. Si actio transiens subiectaretur in agente, sequeretur,quod per quamlibet actionem transeuntem deberet necessariò produci aliquis duplex terminus, vnus in re externa quæ patitur, & alius in ipso agente. V. g. ignis per calefactionem deberet producere calorem in ligno v. g. deinde cum ista calefactio sit subiectiuè in igne, deberet in eodem igne producere aliquem terminum, vbicumque namque datur actio, quæ est essentialiter fieri, vt est actio trãsiens, debet necessariò dari eius terminus immediatus, qui sit suum factum esse.

Soluuntur argum. in contrarium.

60. Primum argum. nam omne agens creatum dum agit siue per actionem immanentem, siue per transeuntem semper aliter se habet ac prius, ergo sẽper mutatur; sed hæc mutatio non fit nisi recipiendo actionem; ergo actio recipitur, seu subiectatur in agente. Resp. concedendo antecedens, & eius consequentiam, & negando minorem subsumptam; nullum enim agens mutatur, aut aliter se habet nunc ac prius per actionem trãseuntem. Corpora cælestia cum agant in hæc inferiora medio motu locali in ipsis recepto per illum, non per actionem transeuntem mutantur. Hæc inferiora etiam semper mutantur dum agunt quatenus de potentia reducuntur ad actum per determinationem primæ causæ;etiam quia agunt actione transeunte per potẽtias operatiuas, quæ dum agunt, repatiũtur à contrarijs, non quia in se ipsis recipiant ipsas suas actiones,cum recipiantur in passo,aliàs non essent transeuntes, nec esset per quid distinguerentur ab immanentibus.

61. Secundum argum. nam omnis forma denominans debet subiectari in subiecto denominato, sed actio est forma denominans agens, ergo debet in eo subiectari. Tum quia si actio esset in passo deberet illud denominare agens,non passum. Tum etiam quia effectus formalis actionis qui est agere,est in agente;agens namque est illud quod agit; ergo etiam in agente debet esse forma, seu actio tribuens illum effectum. Resp. quod forma denominans intrinsecè debet esse in subiecto denominato, non forma denominans extrinsecè, vt est actio. Quod autem actio sit in passo, & non denominet illud agens, sed passum, ideo est, quia actio non est in passo sub ratione actionis, sed sub ratione passionis. Ad illud, quod dicitur de effectu formali actionis, qui est agere, & est in agente, dico quod iste effectus est secundum denominationem, non secundum esse, cum actio secundum esse non sit in agente, sed ab agente.

62. Ter-

62. Tertium argum. Ibi est actio vbi est potentia actiua, sed potentia actiua est in agente, ergo etiam eius actio. Vel sic. Perfectio ibi est, vbi est subiectum quod perficitur, sed actio est perfectio, & subiectum quod perficitur est agens; ergo actio est in agente. Respon. negando maiorem, cum enim de ratione actionis transeuntis sit esse *ab* scilicet agente non potest esse subiectiuè vbi est potentia. Nec actio est perfectio agentis, nisi per modum signi, quatenus significat sui agentis perfectionem.

63. Quartum argum. nam sequeretur idem accidēs posse esse naturaliter in pluribus subiectis, hoc est falsum; ergo, &c. Sequela probatur, quia demus quod idem ignis numero calefaciat duo ligna simul, tunc est vna actio, cum sit vnus tantum ignis calefaciens, & tamen si reciperetur in passo, esset duplex, cum passum sint duo ligna. Resp. quod in eo casu calefactio vt dicit *ab* agente, esset vna, vt tamen dicit *in*, esset duplex, ac proinde absolutè esset duplex, cum vnitas numerica accidentis sumatur à subiecto.

64. Quintum argum. nam actio est vel fundamentum, vel ratio fundandi relationem agentis ad passum, sed relatio est in agente; ergo etiam eius fundamētum, vel ratio fundandi. Resp. quod fundamentum relationis agentis ad passum, nō est actio, sed potentia actiua *vt quo*, & subiectum *vt quod*; actio autem, siue sit tantum conditio, siue ratio fundandi, potest hęc munia exercere, vt pręcisè dicit *ab* scilicet agente.

DVBIVM III.

De infinito.

§. 1. *An in æternis idem sit esse, & posse.*

65. HOc axiomate vtitur Arist. *cap.* 4. ad probandum contra veteres Philosophos dari infinitum, nam vbi posse non distinguitur ab esse, seu vbi nulla datur potentia, sed simplex, & indiuisibilis actus, oportet esse infinitatem. Infinitum enim est illud cui nihil potest addi, vbi autem nulla est potentia, nulla potest esse additio, ac proinde erit infinitum. Prima ergo sententia est quod dictum axioma neque sit verum, neque ab Aristotele ex propria sententia propositum. Sic Simplicius ex græcis interpretibus, & Burleus ex latinis.

66. Nostra sententia sequenti conclus. explicatur. *Dictum axioma & est verum, & ex propria sententia ab. Aristotele prolatum.* Sic D.Thomas, Themistius, Philop. Magnus Albertus, Auerroes, Aegidius, Soto, Vicomercatus, Villalpandus, Iandun; Iauel. Toletus, Ferrar. 2. *contra gent. cap.* 91. & alij communiter hoc loco. Pro quo nota, quod pro æternis non intelligimus solum Deum, sed omnia. quæ neque ortum, neque interritum habent, vti sunt Angeli, anima rationalis, cœli, & materia prima. Nota prætererea, quod quantum ad præsens duplex est potentia, alia actiua, quæ per Aristotelem est principium transmutandi aliud in quantum est aliud, vt est potentia ignis ad calefaciendum. Alia passiua, & est principium vt transmutetur ab alio, vt aliud est, vt est potentia aquæ, vt calefiat, & transmutetur ab igne. Item potentia passiua alia est ad actum essentialem, vt potentia materiæ ad formam, alia ad actū accidentalem, vt potentia subiecti ad accidentia. Demum nota sensum axiomatis non esse semper excludere omnem distinctionem, etiam virtualem, sed vt sit vniuersalis, est quod in æternis quoties

datur

datur posse, seu potentia, toties datur esse, & hoc modo dictum axioma etiam in materia prima verificatur; cum enim materia prima non possit esse sine forma, sequitur nullum dari tempus, aut instans reale in quo detur materia, cum sua potentia, & non detur esse, seu forma ad quam est in potentia. Claritatis tamen gratia, rem explico sequentibus dictis.

67. Dico 1. *In Deo ad intra idem est esse, & posse.* Res clara est, quoniam quidquid Deus ab æterno potuit esse in se, re ipsa fuit; vnde quia potuit esse sapiens, iustus, misericors, trinus, & vnus, &c. de facto sic fuit, & de Deo ad intra maximè, & potissimè verificatur. Hinc quia Deus ab æterno potuit generare filium, de facto ab æterno genuit, &c. Dico 2. *Loquendo de Deo ad extra, non est idẽ esse, & posse.* Ratio est euidens, nam Deus ab æterno potuit producere mundum, quem tamen non produxit, sed in tempore. Item multa producet temporibus futuris, quæ adhuc producta non sunt. Item multa potest absolutè creare, quæ tamen non creabit, &c. Vnde in his rebus non sunt idem esse, & posse, nec in hoc sensu verificatur dictum axioma.

68. Dico 3. In substantijs separatis, seu Angelis, & in corporibus cœlestibus, idem est esse, & posse respectu actus substantialis, non tamen respectu actus accidentarij, dempta cognitione propriæ substantiæ, & amore naturali eiusdem, quoad ista namque Angeli semper sunt in actu secundo, & nunquam fuerunt, nec erunt sine istis actibus; quoad alios tamẽ actus accidentarios non necessarios, sed liberos siue immanentes, siue transeuntes, non est idem esse, & posse. Ratio horum est, quoniam quoad primos actus quicquid efficere potuerunt à primo suæ creationis instanti, fecerunt. Non quoad istos secundos actus, quoniam multa efficere possunt, quæ non efficiunt; nam possunt hũc lapidem mouere quem non mouent; possunt hoc cubiculum illuminare, quod non illuminant, &c.

§. 2. *An pertineat ad physicum agere de infinito.*

69. PRo intelligentia difficultatis notandum est, infinitum esse variũ. Primum est infinitum secundum essentiã, vt Deus, cuius essentia nullis omnino clauditur terminis. Secundum est infinitum secundum virtutem, seu secundum potentiam, & est ipsemet Deus, cuius potentia est prorsus infinita cum sit suæ essentiæ omnino æqualis. Tertium est infinitum secundum durationem, & sunt omnia sequentia, primo loco est Deus, deinde intelligentiæ, postea anima rationalis, cœli, & elementa, quæ nunquam excident. Solus Deus est æternus omni modo; alia solum à parte post. Quartum est infinitum ratione indeterminationis, vt materia prima quæ nullam sibi determinat formam, sed potest quamcumque recipere. Quintum est infinitum secundum quantitatem, quod duobus modis potest intelligi, vno modo quando ipsa nullis finibus clauderetur. Alio modo vt claudatur, vt tamen diuidi possit in infinitas partes. Si daretur quantitas infinita primo modo, esset infinita simpliciter, & in actu. Secundo modo esset infinita tantum secundum quid, & in potentia, & dicitur infinitas syncategorematicè.

70. His positis sequutus communem sententiam, dico 1. *Quod agere de infinito secundum essentiam, scilicet de Deo, propriè pertinet ad metaphysicum. Ad physicum autem solum pertinet agere de Deo, vt est principium motus, et naturæ.* Primum patet, ad metaphysicum namque pertinet agere de Deo, & intelligẽtijs, tanquam de nobilissimis entibus. Tum quia infinitas secundum essentiam, est quidam modus, & quasi affectio primi, & supremi entis, quod est metaphysicæ considerationis. Secundum etiam patet, nam cum ad physicum spectet agere de ente mobili, de primis rerum principijs, de natura naturata, ad eandem etiam pertinebit agere de primo efficiente entis mobilis; de primo rerum omnium principio, de natura naturante, &c.

71. Dico 2. *Agere de alijs infinitis pertinet potissimè ad physicum.* Vnde pertinet ad physicum agere de infinito secundum potentiam vt fecit Arist. 8.*phys.* in extremis capitibus ostendens quam vim habeat prima intelligentia respectu cæli, quod mouet. Ad physicum etiam spectat agere de infinito secundum indeterminationem, scilicet de materia prima, de qua egimus supra. Item ad physicum pertinet agere de infinito secundum durationem, maximè rerum sublunarium, vt animæ rationalis, elementorum,& etiã cœlorum. Et tandem pertinet ad physicum agere de infinito secundum quantitatem, vt constabit ex infra dicendis.

72. Sed obijcies 1. nam quod non est, non potest cadere sub consideratione physica;sed infinitum nullum est, dempto Deo infinito per essentiam; ergo nullum infinitum, dempto Deo, cadere potest sub consideratione physica. Resp. negando maiorem, sub consideratione namq; physica non solum cadit, quod est, sed etiam quod non est, maximè quando aliqui volunt esse quod sub disputatione versatur. Tum quia physica non solum considerat id quod est, sed id quod non est, quando à parte rei datur fundamentum illius quod non est, quod contingit in infinito, cuius fundamentum datur à parte rei, vt quantitas, qualitas, &c.

73. Obijcies 2. quoniam physicus, vt philosophus naturalis, solum agit de ente naturali, principijs, & proprietatibus illius, sed infinitum non continetur sub ente naturali, ergo non pertinet eius consideratio ad philosophum naturalem. Maior nota est. Minor probatur,nam ens naturale, est ens mobile, sed infinitum si daretur esset ens immobile,nam omnia occuparet, sicut enim Deus, quia est infinitus secundum essentiam occupat omnia iuxta illud. *Cælum, & terram ego impleo,* qua ratione dicitur quod Deus est vbique per essentiam, &c. Ita si daretur infinitum v. g. secundum quantitatem occuparet omnem locum; ergo,&c. Resp. quod infinitum si daretur contineretur sub ente naturali, saltem ratione materiæ, vt quantitatis, qualitatis, &c. Bene verum est, quod infinitum si daretur v.g. in quantitate, secundum suam formalem essentiam non haberet rationem principij, quoniam ratio principij est constituta in quadam carentia, & priuatione principij, & finis, aut saltem finis; priuatio autem non potest esse principium influens, licet possit esse principium à quo mutationis, vt supra vidimus. Si tamen daretur infinitum secundum substantiam non esset principiatum, neque principium; non principiatum, quia esset limitatum; non principium, quia non esset materia, nam hæc limitatur per formam, neque forma, quoniam hæc dat rei esse determinatum. Neque finis, quia infinitum caret fine; Nec efficiens, quoniam oporteret esse maioris virtutis quam infinitum, vt ageret in aliud, cum non posset producere aliud infinitum, & si posset, deberet esse maioris virtutis conuertendo finitum in infinitum.

§. 3. *An dari possit infinitum in actu in aliquo genere, naturaliter.*

74. DIcimus in aliquo genere, vt substantiæ, quantitatis, qualitatis,&c. nam certum est, quod infinitum in omni genere de facto datur, & est Deus O. M. & sic de solo infinito in aliquo genere inquirimus, an dari possit. Arist. solum disputat hoc loco de infinito in quantitate,quod quinque modis sumi posse docet *cap.* 4. Primò vt significat id quod caret omni extensione,vt punctum, anima rationalis, &c. & dicitur infinitũ negatiuè, quia neque est infinitum,neque propriè finitum, cum careat quantitate determinata finiente. Secundò vt significat id quod habet extensionem omni termino carentem, vt si daretur linea in infinitum. Tertiò vt significat id quod habet finem, tamen difficile pertransiri potest, eo quod habeat trãsitum exitu inexplicabilem. Quartò vt significat id quod potest habere terminum, illum tamen de facto non habet, vt circulus. Quintò vt significat id cui addi potest absque fine,

ne; vel à quo detrahi potest sine fine: illud vocatur infinitum additione: hoc vocatur infinitum detractione, seu diuisione; & vtrumque dicitur infinitum in potentia. Infinitum in actu vocatur infinitum categorematicè, quasi infinitum per se à termino categorematico qui est terminus per se, vt homo, leo, Petrus, &c. Infinitum in potentia vocatur sincategorematicè, à termino sincategorematico, qui non est terminus per se, & ratione sui, sed alterius, vt omnis, nullus, &c.

75. Definitur infinitum ab Aristot. hic cap. 7. vt sit id *Cuius semper est aliquid extra*, seu cuius partes accipientibus semper restant plures accipiendæ. Hæc definitio vt multi interpretes obseruant, si diuersimodè intelligatur conuenit tam infinito in actu, quàm infinito in potentia. Pro quo obserua, quod partes sunt in duplici differentia, aliæ namque sunt proportionales, aliæ sunt determinatæ, & alio nomine dicuntur aliquotæ. Proportionales sunt quæ semper sumuntur minores, & minores, seruata tamen proportionalitate, ita vt proportionem quam seruant inter se, & cum diuiso primæ partes in quas fit diuisio, eandem seruent reliquæ; v.g. quantitas 8. palmorum, diuiditur in partes proportionales hoc modo. Primò in duas partes æqualis magnitudinis, scilicet 4. palmorum. Deinde altera pars 4. palmorum diuiditur in duas partes quarum quælibet sit duorum palmorum. Rursus altera pars duorum palmorum diuiditur in duas partes, quarum quælibet est magnitudinis vnius palmi. Ad hæc altera ex illis in duas medietates, & sic in infinitum. In his tamen diuisionibus semper partes cuiusuis diuisionis inter se sunt æquales, & seruãt quæuis ex illis proportionem dimidij ad duplum cum toto diuiso, ob quod vocantur proportionales.

76 Partes determinatæ sunt quę certam habent magnitudinem vt si diuidatur vlna in 4. partes vnius palmi, per hãc enim diuisionem statim absumitur totũ diuisum. Post hæc partes determinatæ, aliæ sunt se cõmunicantes, v. g. in ligno duorum palmorum partes communicantes sunt cum diuiditur lignum in duas partes, à principio ligni vsque ad mediũ, datur pars vnius palmi, deinde diuidatur alia pars in duas partes æquales a media parte primi palmi vsque ad mediã partem alterius in quam primo fuit facta diuisio, reperitur altera, & sic in infin itũ, dummodo quãtum additur parti per nouam diuisionem, tantum detrahatur a præcedenti. Aliæ sunt non se communicantes, & sunt illæ quorum quælibet est extra aliam, vt si vlna prima sui diuisione diuidatur in duos palmos, quælibet pars palmaris est extra aliam. Aliqui partes communicantes confundunt cum partibus proportionalibus, sed hoc quod dictum est videtur verius.

77 Ex quibus facilè colligitur quod si dicta infiniti definitio intelligatur de partibus determinatis non se communicantibus, conuenit infinito in actu. Si verò intelligatur de partibus proportionalibus, aut de partibus determinatis se communicantibus, conuenit infinito in potentia. His positis conueniunt omnes communiter dari de facto infinitum in potentia tam secundum additionem, quã secundum detractionem. Nam data quacumque magnitudine potest dari alia maior, & dato quocumque numero, potest dari alius maior, semper tamen citra infinitum actu. Ita docet Arist. hic cap. 6. dicens. *Relinquitur ergo infinitatem esse vi, et potestate*. Quod detur infinitum per accretionem in potẽtia docet idem Arist. dicens. *Nam ignis quidem accretio in infinitum progreditur*. Quod autem detur etiã infinitum in potentia secundum detractionem, constabit ex infra dicendis, nam omne continuum est diuisibile in infinitũ, quia continuum diuiditur in partes continuas, siue extensas, sed quælibet pars continua, seu extensa, est diuisibilis, ergo omne continuum est diuisibile in partes diuisibiles, ac proinde in infinitum.

78. Difficultas ergo præsens est an detur actu infinitum in actu naturaliter. Prima sentẽtia fuit veterum Philosophorum apud Arist. hoc loco, præcipuè Anaximan-

ximandri, & Anaxagoræ quod infinitum in actu non solum sit possibile viribus naturæ, sed etiam quod de facto detur, quod etiam defendebat quidam admittens infinitum spatium imaginarium extra cælũ, quod non est solum pura negatio, sed quid positiuum, scilicet infinita quædam intercapedo, & capacitas quædam positiua ad recipiendos infinitos mundos si darentur.

79. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Nec datur actu infinitum, nec naturaliter dari potest*. Hanc concl. tradit, & probat validissimis argum. Aristoteles hoc lib. 3. præsertim *cap. 5. & 6*; quẽ sequuntur omnes Philosophi hoc loco, & Theologi volentes solum Deum O.M. esse infinitum, & omnia extra Deum esse finita, & limitata, quod colligitur ex illo Sap. 12. *Omnia fecisti in numero, pondere, & mensura*, quæ enim constant numero, pondere, & mensura, non possunt esse infinita.

80. Quod de facto nullum detur infinitum in actu, probatur, nam nihil actu datur cui non possit fieri additio, quodq; non claudatur terminis tum physicis, vt quantitatis, aut alterius accidentis determinati, aut metaphysicis, scilicet generis, & differentiæ, ergo nullum datur infinitum in actu. Conseq. nota est, additio namque repugnat infinito, sicut & claudi terminis, tum physicis, tum metaphysicis. Antecedens probatur, quod enim nihil sit cui non possit fieri additio, tum quantitatis, tum qualitatis, &c. constat, quia potest Deus extra cœlum aliquod corpus creare, & totum hunc mundum augere, & tunc fieret aliqua additio cuicunque rei de facto in hoc mundo existente. Tum quia omnia quæ sunt in mundo habent terminum, & clauduntur intra vltimum cœlum, ac proinde habebunt terminum physicum. Habent etiam terminum metaphysicum generis, & differentiæ, vt patet: ergo, &c.

81. Quod autem nec de possibili infinitum dari possit viribus naturæ probatur, tum quia naturæ vires sunt finitæ. Tũ etiam quia si viribus naturæ dari posset infinitum in actu, vel esset intra cœli ambitum, vel extra cœlum; non extra cœlum, quia cum ibi actu nihil sit, nihil fieri potest naturæ viribus, cum natura ex nihilo nihil efficiat. Neque sub cœli ambitu quoniam hic finitus est, & limitatus, ac proinde sub eo nihil potest esse infinitum, quæ omnia magis constabunt ex infra dicendis.

82. Sed obijcies 1. nam, vt diximus, datur de facto à parte rei infinitum in potentia, tam additione, quam detractione, seu diuisione, ergo etiam dari poterit naturæ viribus infinitum in actu. Conseq. probatur, tum quia frustra est illa potentia quæ non potest reduci ad actum. Tum quia illa potentia est à parte rei in rebus naturalibus, ergo poterit naturaliter reduci ad actum. Resp. negando conseq. Pro quo nota quod quando dicitur dari infinitum in potentia tum additione, tum detractione hoc dicitur, non quia in rebus naturalibus sit potentia ad hoc *vt in* illis infinita fiat additio, aut subtractio, ratione quarum fiat infinitum in actu, sed quia illa quæ dicuntur in potentia non habent repugnantiam, vt fiant maius, & maius, aut minus, & minus, semper tamen citra infinitum, vt semper sint incompleti, & nunquam in completo esse. Hæc solutio desumitur ex Arist. hic cap. 6. vbi sic fatur. *Relinquitur ergo infinitum esse vi, & potestate. Sed quod esse potest, non ita accipiendum est, vt si hoc statua esse possit, quod etiam aliquando statua erit, sic infinitum aliquod, quasi re ipsa sit futurum.*

83. Obijcies 2. vbi datur potentia actiua infinita, ibi potest dari effectus infinitus; effectus namque debet posse correspondere suæ causæ, sed in Deo, vt est naturæ auctor datur potentia actiua infinita: ergo debet posse dari effectus infinitus illi correspondens, aliàs frustranea esset potentia Dei, vt est naturæ auctor. Resp. distinguendo maiorem, ibi potest dari effectus infinitus in actu negatur; in potentia, conceditur: vel ibi potest dari effectus infinitus in se, negatur; quoad modum, conceditur. Creatio namque est effectus infinitus quoad modum fiendi

rei

rei ex nihilo; ad creandum namque requiritur virtus infinita, vt alibi ostendo. Quod autem non detur effectus infinitus in se correspondens potentiæ Dei infinitæ, non est ob defectum diuinæ omnipotentiæ, sed ob defectum rei infinitæ quæ fieri nequit, vt ex infra dicendis constabit.

84. Obijcies 3. nam in quantitate dantur infinitæ partes si non diuisæ, saltem distinctæ; ergo dantur de facto plura entia infinita. Resp. negando consequētiam, nam cum omnes partes quantitatis existāt per vnicam existentiam totius, non possunt dici plura entia actu, cum ens dicatur actu ab actu existendi, vbi autem est vnus actus existendi, ibi est tantū vnum ens in actu, cum ens dicatur ab actu essendi. Quare in quantitate sunt infinitæ partes vnica existentia existentes, ac proinde vnicum tātum erunt ens actu. Maximè quia non omnes habent potentiam ad existendum per se cum sint proportionales, aut communicantes, solæ namque aliquotæ certæ, & determinatæ id habent.

85. Obijcies 4. potest dari linea habens infinitas partes aliquotas v. g. palmares, ergo potest dari infinitum in actu. Conseq. constat, nam per infinitum actu nihil aliud intelligimus nisi ens habens partes aliquotas infinitas. Antecedens probatur euidenter, nam detur columna rotunditatis, & longitudinis vnius palmi, tunc in ea columna sunt vel infinitæ lineę à supremo deorsum, vel datur vna linea ab extremo ad extremum columnæ, gyrans, & constituens omnes illius partes, sed in illa linea dantur infinitæ partes palmares; ergo, &c. Resp. quod licet illa linea habeat partes infinitas palmares, tamen illæ partes cum existant vnica existentia, non sunt plura entia actu, vt ex dictis num. præcedenti constat. Tum quia omnes illæ lineæ certis terminis clauduntur, vt & ipsa columna cuius sunt lineæ.

86. Obijcies 5. nam in sententia Aristotelis qui posuit mundum ab æterno dantur infinitæ animæ rationales, sed istę habent propriā existentiam; ergo, &c. Resp. quod mentem Arist. de æternitate mūdi examinabimus de cælo, & mundo. Pro nunc dico, quod data illa sententia de æternitate mundi à parte ante, adhuc non sequitur dari infinitum actu, licet darentur infinitæ animæ, quia licet animæ rationales habeant propriam existentiā, tamen cum sint essentialiter partes non possunt dici plura entia actu, cum nomine entis actu, intelligatur ens completum, sed de hoc suo loco.

§. 4. *proponitur argumentum mathematicum ad probandum infinitum in actu in quantitate.*

87. Argumentum hoc desumunt ex angulo contingentiæ, & rectilineo. Pro quo sciendum, quod angulus contingentię vocatur à mathematicis ille angulus quem faciunt duæ lineæ, alia recta, & alia circularis ad punctum in quo se tangunt. v. g. si planum tangeretur à sphæra in puncto, linea circuli, & linea plani facerent angulum contingentiæ. Angulus verò rectilineus, est ille; qui fit à duabus lineis rectis se tangentibus in vno puncto. Hoc posito demonstrat Euclides *lib. 3. proposit. 16.* omnem Angulum rectilineum quantumcumque minimum, esse maiorem quocumque angulo contingentiæ, quantumcumq. maximo. Hinc formatur argumentum; illa quantitas est actu infinita secundum extensionem, in qua possunt partes assignari in infinitum, æquales, aut maiores vna certa, & determinata; sed ita se res habent in quolibet angulo rectilineo, ergo quantitas illa anguli erit actu infinita. Maior constat. Minor probatur, quoniam angulus rectilineus potest diuidi in infinitos angulos rectilineos, proportionales, omnis enim quantitas est diuisibilis in infinitum, sed hi anguli erunt maiores aliquo angulo contingentiæ assignato, ac proinde in aliquo erunt æquales, & sic erunt finitæ in infinitum in vno angulo partes æquales, aut maiores vna certa, & determinata.

88. Respon-

88. Respondēt aliqui, quod angulus non est quantus. Sed hoc est falsum, angulus namque est maior, & minor, cum nihil aliud sit quam inclinatio vnius lineę super aliam, terminata ad aliquod punctum, quod certè non potest non esse quātitas. Respondent alij, quod partes non sint actu in illo angulo, nam hoc aliqui sic impugnant, quia sufficit quod sint in potentia, dummodo possint assignari vna extra aliam. Alij etiam dicunt quod angulus non est quantus determinatè, nisi determinentur lineæ anguli secundum longitudinem, si autem ita fieret angulus contingentiæ, & rectilineus, essent partes communicantes, & aliquis angulus contingentiæ esset maior aliquo rectilineo; nam non repugnat inquantitate finita posse assignari partes infinitas æquales commnnicantes. Sed hoc est contra mathematicos qui non mensurant angulum à longitudine sed ab inclinatione linearum, & ita omnes recti anguli sunt æquales, etiam si vnus contineatur breuibus lineis, & alius longioribus.

89. Resp. 1. ex dictis, quod dato toto argumento, adhuc nihil sequitur contra nos, nam illæ partes cum non habeant propriam existentiam; sed existant per existentiam totius non sunt plura entia in actu, sed vnum totum. Resp. 2. posse quidem in angulo rectilineo si diuidatur semper per dimidia, assignari partes in infinitum proportionales inter se, æquales tamen vni certè quantitati, aut maiores angulo contingentiæ, ex hoc tamen non sequitur infinita extensio actu in angulo rectilineo, quia angulus contingentiæ non est pars commensurabilis, sed diuersæ rationis, & ordinis ab angulo rectilineo propter diuersitatem linearum. Dicitur autem incommensurabilis, & diuersę rationis quia quantumcumque cresceret angulus contingentiæ, numquam neque per se, neque per sui multiplicationem adæquabit minimum angulum rectilineum, & ita non est pars aliquota, idest quæ aliquoties multiplicata adæquat totum, tales autem partes deberent esse æquales in quantitate in infinitum si quantitas esset infinita in actu. Angulus autem contingentiæ non est huiusmodi, vt Euclides demonstrauit.

§. 5. *An per diuinam potentiam possit dari aliquod infinitum in actu.*

90. VT certa ab incertis separemus. Notandum 1. esse omnino certum non posse dari infinitum secundū perfectionem essentialem, hoc enim est Dei proprium, & nulli à Deo communicabile. Ratio est euidens quoniam impossibile est infinitum secundum perfectionem ab alio dependere; eo namque ipso quod aliquid ab alio pendet, debet necessariò habere esse communicatum ab illo à quo pendet: pendere autem ab alio, & habere esse communicatum excludit infinitam perfectionem; infinita namque perfectio stare nequit cum dependentia ab alio. Cum autem sit de essentia omnis creaturæ dependere à Deo, sequitur nullam creaturam posse habere infinitam perfectionem essentialem. Tum quia si creatura haberet infinitam perfectionem, esset æqualis cum Deo, non costaret genere, & differentia, & esset independens contra eius essentiam, cum dependentia sit aliqua imperfectio.

91. Notandum 2. quod in essentialiter subordinatis non potest dari infinitū in actu, siue subordinata sint species eiusdem generis, siue sint causæ. Ratio primi est, quia nulla species est eiusdem perfectionis essentialis cum alia, species enim sunt sicut numeri; vnde si essent infinitæ species sub eodem genere, necessariò quæ cæteras perfectione superaret, esset infinita secundum perfectionem essentialem, quod omnes negant. Ratio secundi est, quia in causis subordinatis non potest dari infinitum actu secundum numerum, vt docet Arist. 2. *metaphy. cap.* 2. quia causæ subordinatæ secundum numerum indigerent tempore infinito, & consequenter nunquam ederent effectum. His positis.

92. Prima sententia est, non implicare contradictionem dari posse infinitum

in

in actu, tam in extensione, seu quantitate, continua, aut discreta, quam in intensione, seu qualitate. Sic tenent Nominales cum Ochamo *quod lib.* 2. *q.* 5. quos aliqui recentiores sequuntur, præsertim Hurtad. & Ariaga hoc loco, Fasolus 1. *p. q.* 7. Pontius *hic disp.* 14. *n.* 4. *concl.* 2. Secunda sententia est, repugnare infinitum in magnitudine, siue extensione, non tamen in multitudine. Sic Amicus hic citans alios.

93. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Nullum omnino dari potest infinitum neque secundum magnitudinem, neque secundum multitudinem, seu numerum, neque secundum intensionem.* Sic tenent omnes Thomistę quos referunt, & sequūtur N. Complut. hoc loco, quibus addo Auersam *q.* 24. *sect.* 5. & Lermam *lib.* 3. *q.* 5. *cum seq.*

94. Probatur 1. Implicat dari infinitum secundum essentiam, ergo etiam implicat dari infinitum secundum quantitatem tam discretam, quam continuam, seu secundum extensionem, & numerum, & secundum qualitatem, seu intensionem qualitatis. Antecedens præterquam quod constat ex dictis *n.* 90. adhuc sic ostendi potest, quoniam solus Deus est actus purissimus ac proinde est suum esse; sed nihil creatum est suum esse, aliàs esset Deus, ergo omne creatum est in potentia ad esse, aut saltem est compositum ex esse, & esse; sed hoc est non esse infinitè perfectum secundum essentiam: infinita namque perfectio secundum essentiam debet excludere etiam potentiam ad esse, & omnem compositionem. Tum quia ideo Deus est infinitè perfectus secundum essentiam, quia omnem perfectionem creaturarum eminenter continet; sed nulla creatura potest ita se habere; ergo &c. Ideo namque Deus continet omnem perfectionem creaturarum etiam possibilium quia ab eo habent etiam ipsum esse possibile, sed nulla dari potest creatura à qua omnes aliæ haberent esse possibile: ergo, &c.

95. Modo probat conseq. primi enthimematis; nā omne ens vel dicit essentiam, vel existentiam, sed si daretur infinitum secundum quantitatem, aut qualitatem, esset ens; ergo vel diceret essentiā, vel existentiam, sed non diceret existentiam, ergo essentiam, ac proinde esset infinitum secundum essentiam, quod omnes negant. Probatur vltima minor, nam quod est infinitum secundum existentiā, debet etiam esse infinitū secundū essentiā, quia essentia debet suæ existentiæ proportionari. Nisi per infinitatem secundum existentiam intelligant durationem, de qua modo non disputamus, sed disputabimus infra, an scilicet potuerit aliquid creari ab æterno, ac proinde durare per æternitatem. Tum quia si daretur albedo intensa in infinitum, esset infinita secundum essentiam, & perfectionem, ergo etiam si esset quantitas infinitè extensa, esset infinita secundum essentiam, & perfectionem; ita enim se habent gradus, & intensio respectu albedinis, sicut extensio, & partium latitudo respectu quantitatis. Tum quia ens vt significat essentiam est attributum transcendens quantitatem, & qualitatem, ergo si darentur quantitas, & qualitas infinita secūdum rationem quātitatis, & qualitatis, essentetiā infinita secundum essentiam, & ens vt dicit essentiā.

96. Sed dices, quod si daretur quantitas infinita secundum magnitudinem, aut multitudinem, non ob id esset infinita secundum essentiam, quod sic ostenditur, tum quia componeretur ex genere, & differentia, & sic esset limitata; tum quia quantitas decem palmorum est æqualis perfectionis essentialis cum quantitate mille palmorum, ac proinde esset æqualis perfectionis cum quantitate infinita si daretur. Resp. quod ex hoc argum. sequitur maior confirmatio nostræ conclusionis, nam ex illa sequeretur, quod quātitas infinita si daretur, & esset infinita secundum essentiam, vt probant nostræ rationes, & non esset infinita secundum essentiam, vt probat hoc argumentum. In illo namque casu componeretur ex genere, & differentia, & non componeretur, cum esset infinita, &c. Item in illo casu quantitas infinita esset perfectior quantitate 10. palmorum, cum illa careret termino,

minò, compositione, &c. non ista; & non esset perfectior, cum esset de genere quātitatis, nec magis quātitas decē palmorū.

97. Probatur 2. Deus vt pote agens per intellectum nihil potest determinatè facere, nisi intelligat determinatè quod vult facere, & omnia quæ ad illud sunt necessaria, sed infinitū in actu, & illa quæ ad illud sunt necessaria, non sunt determinatè à Deo intelligibilia; ergo Deus non potest facere infinitū in actu. Maior nota est, omne enim creatum, & creandum cōprehendi debet sub certa intentione creātis, aliàs Deus non esset perfectissimum agēs per intellectum. Minorem probo, nam ab infinito in actu si daretur, quacumque parte sublata; imò sublato dimidio, & infinitis dimidijs adhuc remanebit infinitum in actu; ergo Deus non potest determinatè cognoscere quantum perfectionis aut extensionis, aut intensionis sit necessarium ad faciendum infinitum, aut creaturam infinitam, quia posita quacunque perfectione posset poni minor, & minor, & tamen illa creatura esset infinita, & sic Deus non potest cognoscere quantū perfectionis determinatè requiratur vt creatura sit infinita, & vt sine illa non esset infinita.

98. Confirmatur, & explicatur hæc ratio in omni genere entis, quandoquidē si Deus vellet creare infinitos homines, nō posset determinatè intelligere quot essēnt necessarij ex illis possibilibus ad numerū infinitum. Ponentur secundum se infiniti, si Deus ex isto numero infinito iam creato auferret mille homines, vel illi qui remanerent essent infiniti, vel non. Non potest dici hoc secundum, quoniam si qui remanent sunt finiti, etiam si adderentur alij mille erunt finiti, & numerabiles; finitum enim additum finito non facit infinitum. Ergo illi qui remanserunt sunt infiniti, & consequenter non erunt necessarij tot homines ad infinitum. Idem argumentum fieri potest si auferantur alij mille, & sic deinceps, nam infinitum non finitur per ablationem quamcumque finitam; ergo non potest Deus determinatè cognoscere quot homines sunt necessarij ad numerum infinitum.

99. Dices, quod ad numerum infinitum hominum, sunt necessarij omnes homines possibiles. Sed contra, quia si ex illis relinquerentur centum, aut mille adhuc reliqui essent infiniti. Idem argumētum fieri potest in qualitate, nam si Deus vellet creare calorem infinitè intensum, non posset determinatè cognoscere quot gradus essent necessarij ad illam infinitam intensionem, quoniam sublatis quibuscūque gradibus finitis, adhuc illa intensio remaneret infinita. Idem etiam argumentum fieri potest in quantitate continua, ablata enim quacumque parte finita, adhuc illa quantitas esset infinita. Idem patet in Angelis, si enim Deus crearet Angelum infinitæ perfectionis, adhuc esset infinitus si non haberet tantam perfectionem, sed tantum dimidium illius. Nō est igitur determinatè cognoscibile quantum requiratur in creaturis ad hoc vt sint infinitæ. Ex dictis colligitur quod *infinitum* in actu non solum non *potest fieri*, sed neque cognosci à Deo, neque esse obiectiuè in mentè Dei, sed tantum infinitum in potentia, vt postea *videbimus*.

100. Probatur 3. nā si Deus posset facere infinitū in aliquo genere, vel specie, sequeretur quod posset facere omne possibile, in illo genere, vel specie v.g. si Deus posset creare infinitos homines, vel leones, posset creare homines omnes possibiles, quod aliqui vocant infinitum adęquatum hominum, alia verò infinita vocant inadęquata, sed consequens est falsum; ergo & antecedens. Maior constat, nulla nāque est repugnantia quod si Deus potest creare infinitos homines, quod non possit creare omnes possibiles, cum possibiles non sint nisi infiniti, aut nisi maius infinitum materialiter. Minor probatur, nam si Deus crearet omnes homines possibiles, iam diuina omnipotētia esset exausta, cum postea nullum alium hominem creare posset, quod omnino videtur absurdū, cum enim creatura sit quædam participatio diuini esse, quod est inexaustum, nec possit participari totum, sequitur quod sit aliquando ita participatum, vt non possit amplius participari.

101. Pro-

101. Probatur 4. nam si daretur infinitum in quantitate continua, aut discreta, aut in intensione qualitatis, vt vult Pontius post Nominales, sequeretur posse dari infinitum maius alio; sed hoc est falsum; ergo, &c. Maior probatur, nam tunc temporis plures essent oculi quam homines, item plures essent capilli quam homines; ergo, &c. Confirmatur 1. nam demus quod omnes illi infiniti homines crearentur cum singulis libris, & quod singuli proicerent suos libros in vnum cumulum, tunc possent singuli accipere ex illo cumulo 100. libros, & sic absque noua librorum multiplicatione singuli haberent 100. libros cū singuli ante proiectionem haberent solum vnum librum. Idem argumentum ex opposito fieri posset si illi infiniti homines post creationem proicerent suos capillos in vnum cumulum, si postea singuli acciperent solum vnum capillum ex illo cumulo, totus cumulus exauriretur, si ita sint infiniti homines ac capilli. Confirmatur 2. nam si ex illis infinitis hominibus destruerentur 100. aut 1000. adhuc remanerent infiniti vt prius, quæ omnia videntur absurda.

102. Pontius hoc loco citato *n.* 14. respondet tripliciter. Primò quod idem argumentum fieri potest contra infinitos homines possibiles, quos Deus actu videt in sua essentia, aut omnipotentia nam videt esse possibiles cum suis dentibus, oculis & capillis. Vel ergo eos videt cum maiori numero capillorum, &c. vel cum æquali, quidquid nos dicemus, dicet ipse in casu quo infiniti homines crearentur. Sed contra, nam homines possibiles non sunt actu infiniti, sed tantum in potentia; in infinito autem in potentia potest dari maioritas, & minoritas.

103. Respondet 2. quod re vera argumentum est insolubile, non tamen negari debet concl. quia contra oppositam concl. militat argum. deductum ex possibilibus cognitis à Deo, quod, inquit, æquè insolubile est; & similiter argum. deductum ex æternitate à parte post; nam animæ rationales post 100. annos non durabunt tandiu quam animæ creatæ hodie, licet intercedat differentia durationis 100. annorum, & tamen illæ durabūt in infinitum, non minus quam hæ. Vel ergo vnum infinitum est maius alio; vel potest non esse maius, licet vnum includat aliquas partes, quas non includit aliud.

104. Sed cōtra, nam si semel argum. est insolubile, debet sua conclusio relinqui. Nec milat contra nostram sententiam argumentum deductum ex possibilibus à Deo cognitis, quia cum istæ non sint infinitæ in actu, sed tantum in potentia, non mirum, quod vnum infinitum in potentia sit maius alio, quia facta quacumque additione, aut detractione semper manet potentia, cum ista potentia nunquam sit satianda, & explenda, sed semper sit in satiari, & in expleri. Nec etiam valet contra nos argumentum deductum ex æternitate à parte post, quia licet animæ creandæ post annos 100. non sint minus duraturæ à parte post, quā illæ quæ creantur nunc, magis tamen durant quæ creantur modo à parte ante, seu in hoc tempore antecedenti, quam illæ quæ creabuntur, nam quando illæ creabuntur, iam istæ durarunt per annos 100.

105. Respondet 3. melius, quod ex nostro argum. solum sequitur quod daretur vnum infinitum maius alio materialiter, non tamen formaliter in ratione infiniti. Vnde si Deus crearet infinitos homines in ratione infiniti tot essent oculi, tot dentes, tot capilli, quot homines. Sed contra, nam licet oporteret sic dicere, vt postea magis dicemus si daretur infinitū in actu, tamen negari non potest quin hoc sit maximum inconueniens, & contra lumen naturale, ob quod negari omnino debet possibilitas infiniti in actu. Nam si darentur infiniti homines darentur duo infinita oculorum, cum omnes homines habeant duos oculos: vnde demus quod separatim Deus in vno loco crearet oculos dextros, in alio sinistros, essent duo infinita, non minus ac si crearet duas qualitates intensas: tunc enim vna v.g. gratia sanctificans in anima Christi habe-

ret suam infinitam intensionem; & alia gratia sanctificans in anima B. Virginis, haberet suam; tunc istæ duæ gratiæ infinitè intensæ vniantur, & ambæ ponantur in anima Christi, erunt ne in eo casu infinitum tantum maius materialiter, cum prius essent duo infinita formaliter an etiam formaliter? Tum quia naturæ lumine notum est, quod totum est maius sua parte non solum materialiter, sed etiam formaliter. Modo sic diuidatur infinitum in duas partes, vtraque erit infinita, & minor formaliter suo toto, sicut totum erit formaliter maius sua parte. Diuidatur ergo infinitum hominum in duas partes, & partes hominis v. g. oculi diuidantur, & separentur, facient duo infinita formaliter minora se ipsis copulatis, &c.

106. Ad 1. confirmationem *n.* 101. respondet Pontius, quod vnusquisque ex illis infinitis hominibus posset accipere plures libros v.g. 100. cum tamen prius singuli haberent solum vnum antequam libri in cumulum proicerentur, quia cum libri sint infiniti, non finientur etiam si singuli accipiant centum. Sed contra, nam singuli homines solum vnum librũ in cumulo reposuerunt, ergo singuli solum vnum recipere possunt, aliàs libri ex eo quod in cumulum sunt repositi ita creuissent vt fierent centum infinita, cum tamen antea essent solum semel infiniti, non enim implicant multiplicari infinita, cum etiam in Deo videamus plures infinitates; tot enim sunt, quot sunt perfectiones in eo; nam misericordia est infinita in sua linea, iustitia est infinita in sua linea, & sic de alijs diuinis perfectionibus.

107. Aliter respondet Fasolus 1. *p. q. 7. dub. 6. n.* 14. quod in tali casu singuli homines solum accipient suum, seu vnum librum, non plures. Hanc respõsionem impugnat Pontius, nam si Deus videt illum cumulum librorum esse infinitum, videt, quod singuli possunt accipere duos aut plures, aliàs non essent infiniti. Postea concludit. *Sed in re vndequaque inexplicabili, non est curiosius in qualibet difficultate insistendum.* Sed quorsum amplectitur sententiam habentem difficultates quas nequit explicare, relicta sententia quam eius magister amplexus est vt ipse fatetur. Maximè quia neque affert pro se argumenta alicuius considerationis. Primum est, quia infinita ista non repugnãt, cum nulla possit assignari repugnantia in infinito in actu quæ non possit assignari in infinito syncategorematico, quod tamen omnes admittunt. Quanti enim roboris sit hoc argum. constat ex dictis. Secundum argumentum est, quod omnis collectio infinitorum hominum non repugnat poni simul, patet namque ex dictis quot repugnantiæ sint in hoc. Vide nostras rationes iam positas. Sed soluamus alia argumenta quæ contra nos fieri possunt, maioris apparentiæ.

108. Primum argum. nam quicquid Deus cognoscit creaturarum possibilium potest facere, non enim minus se *extendit* diuina omnipotentia quam diuina *cogni*tio; sed Deus cognoscit infinitas creaturas possibiles v.g. infinitos homines; ergo potest Deus facere infinitos *homines* v.g. Quod si dicas posse quidem Deum facere successiuè tot homines quot cognoscit, sed non simul. Contra est, quia in rebus permanentibus tot potest Deus facere simul, quot successiuè; sed successiuè potest facere infinitos; ergo etiam simul. Quando enim Deus creat homines non acquirit maiorem virtutem ad creandum, cum sit omnipotens; neque maior virtus requiritur ad creandos homines simul quã successiuè, ac proinde quę Deus potest facere successiuè, & per totam æternitatem creando singulis diebus vnum hominem, potest facere simul. Et confirmatur, nam faciat Deus in hoc instanti tot Angelos, quot facere potest successiuè, vel tunc Deus crearet infinitos Angelos, vel finitos. Si primum habemus intentum, secundum dici nequit, quia aliàs Deus non esset omnipotens, cum non posset facere plures quam finitos Angelos; ergo, &c.

109. Resp. concedendo maiorem, & distinguendo minorem. Deus cognoscit infinitos homines v.g. factibiles actu, negatur,

gatur. In potentia, conceditur; eo enim modo potest Deus producere creaturas, quo cognoscit esse producibiles, sed non sunt producibiles nisi finitæ in infinitum. Quomodo autem creaturæ sint infinitæ obiectiuè in mente diuina, postea dicetur. Vnde solutio inter arguendum tradita ad modum dictum intellecta, optima est. Ad replicam dico, quod sine dubio in rebus permanentibus potest Deus tot facere simul, quot successiuè; sed neque successiuè potest facere Deus infinitum in actu, neque potest facere omnes creaturas collectiuè, vt aliquando verum esset dicere. Deus fecit omnes; solum enim potest facere finita in infinitum, quod est infinitum in potentia, seu syncategorematice. Sic etiã potest Deus facere simul finita in infinitũ, quæ tamen postquã facta fuerint, semper erunt finita. Ad confirmationẽ dico illã petitionem implicare in adiecto, scilicet; Faciat Deus in hoc instanti tot Angelos, quot potest facere successiuè. Implicat enim in adiecto, quod Deus faciat tot Angelos, quot potest facere, quoniam Deus non potest facere tot, quin plures.

110. Secundum argum. Deus habet infinitam potentiam ad creandũ; ergo potest facere actu infinitum, sicuti si daretur calor infinitæ virtutis, posset producere calorem infinitum. Confirmatur, quia omnis potentia debet habere aliquem actũ adæquatum, sed istæ respectu infinitæ potentiæ Dei debet esse infinitus; ergo, &c. Resp. ex dictis supra, quod ad infinitatem omnipotentiæ Dei sufficit infinitas modi rei, scilicet facere rem ex nihilo. Deinde etiam sufficit quod posit producere infinitum in potentia, ad hoc enim verè requiritur virtus infinita. Dices quod etiam homo potest facere infinitum in potentia, vt infinitas intellectiones, quas faciet per totam æternitatem. Resp. quod intellectiones hominis solum possunt esse infinitæ materialiter, & secundum numerum, nõ secundum perfectionem; vnde poterit assignari summa, & perfectissima. Item homo nequit producere plures, & plures simul in infinitum. Cæterum Deus potest etiam simul producere plures, & plures creaturas perfectiores, & perfectiores in infinitum; & ex nihilo, non sic homo.

111. Ad exemplum de calore infinitæ virtutis, dico quod si daretur iam poneremus dari creaturam actu infinitam, & ita mirum non esset si produceret alium calorem actu infinitum. At illa negata nihil sequitur, maximè ex absurdis iam recensitis. Ad confirmationem dicas quod diuina omnipotentia non est ad actum infinitũ categorematicè, sed syncategorematicè tãtum, vel est ad actum infinitum quoad modum, non quoad rem in actu, vt dictum est, producendo scilicet rẽ ex nihilo. Quare sicut potentia intellectiua hominis, vel Angeli non est ad actum adæquatum in ordine ad numerum intellectionum, quia semper potest ponere alias, & alias, & sicut potentia materiæ non est ad actum adæquatum formarum quoad numerum: & sicut potentia quantitatis, non est ad actum adæquatum diuisionis, quia semper potest magis, ac magis diuidi in infinitum. Ita potentia diuina non est ad actum adæquatum creaturarum actu, quia semper potest plures, & plures producere in infinitum.

112. Tertium argum. quia possibili posito in esse nullum sequitur absurdum; sed in mente Dei, aut in Diuina Omnipotentia sunt infinitæ creaturæ possibiles actu, ergo absque vllo absurdo possunt poni in actu. Resp. quod possibili posito in esse eo modo quo est possibile, nullum sequitur absurdum, conceditur: si ponatur in eo alio modo, negatur. Creaturæ autem possibiles non sunt possibiles nisi finitæ in infinitum, & hoc modo possunt poni in esse, non simul, quia hoc modo non sunt possibiles.

113. Quartum argum. nam potest Deus in quocumque instanti assignabili in hac hora, creare vnum Angelum; sed instantia assignabilia in hora, sunt infinita, ergo Angeli in illis creati erunt actu infiniti. Resp. quod quodlibet instans assignabile in vna hora, potest sumi distributiuè, & collectiuè. Deus in singulis instantibus distributiuè acceptis potest creare vnum Angelum, & sic in vna hora potest creare tot Angelos, quot voluerit, quia poterit

asſignare tot instantia, quot voluerit. In omnibus tamen collectiuè acceptis non poteſt Deus creare Angelos, quia non poſſunt omnia colligi, ita quod in fine horæ omnia ſint aſsignata, nam inſtantia non poſſunt aſsignari niſi finita in infinitum, non actu infinita.

§. 6. Soluuntur alia argumenta grauiora contra noſtram ſententiam.

114. QVintum argum. in ordine, quia ſi Deus eſſet agens neceſſariū ex neceſsitate ageret, & ageret ſecundum vltimum ſuæ potētiæ, ac proinde tunc produceret omnia quæ poſſet, ad quæ ſe extendit ſua omnipotentia, ergo tunc crearet infinitum in actu, omnia ſcilicet poſsibilia, quæ in Diuina eſſentia omnia actu repreſentantur. Sed Deus non eſt minus potens vt agens liberum quam eſſet, ſi eſſet agens neceſſarium; ergo ſi tunc poſſet producere infinitum in actu; etiam modo poterit. Reſp. quod data illa ſuppoſitione impoſsibili, quod Deus eſſet agens neceſſarium, vel nulla eſſet creatura poſsibilis, vel ſolum finitæ, vel ſi eſſent finitæ in infinitum, non poſſent adhuc ſimul à Deo produci, ſed ſucceſsiuè, ſemper tamen actu finitæ. Sicuti partes temporis licet fierent ab agente neceſſario, tamen quia ex natura ſua implicat, vel tempus eſſe totum ſimul vel infinitum, & infinitum ſyncategorematicum poni totum ſimul; ita in caſu, quod Deus eſſet agens neceſſarium, & vellet diuidere quantitatem, non totam ſimul diuideret, quia hoc contra naturam illius eſt, ſic ſi Deus vellet creare omnes creaturas poſsibiles, nihil efficeret, cum ſit contra earum naturam, quod ſint omnes ſimul.

115. Sextum argum. quia omnia abſurda, & argumenta, quæ fiunt ſi daretur infinitum in actu, poſſunt fieri in infinito, quod eſt in mente Dei, & tamen ibi nihil valent, neque ibi vllum poteſt eſſe, aut imaginari abſurdum; ergo neque hic. Maior probatur, quia cum Deus cognoſcat infinitos homines poſsibiles: infinitas cogitationes hominum, & Angelorum futuras per totam æternitatem, &c. Peti poteſt an in mente Dei ſint plures obiectiuè homines, an oculi, an dentes, & capilli. Deinde ſint in mente Dei infiniti homines habentes ſinguli vnum librum, & illos ponere in cumulo poſsibili, an tunc Deus cognoſcat, quod poſsibiliter poſſunt ſinguli ſolum vnum librum extrahere an duos, aut centum, &c.

116. Reſp. quod neque obiectiuè in mente diuina concedendum eſt infinitum categorematicum in creaturis, ſeu creaturarum poſsibilium, ſed ſolum ſyncategorematicè. Ratio videtur clara, quia Deus ita cognoſcit creaturas poſſibiles ſicut ſunt in ſe poſsibiles, cognitio namque diuina rectiſsima eſt, nec poteſt aliter cognoſcere res niſi ſicuti ſunt in ſe, ſed creaturæ poſsibiles, vt iam viſum eſt, in ſe ipſis, & in ſua poſſibilitate non ſunt niſi finitæ in infinitum; ergo non aliter erunt obiectiuè in mente Dei, propter quam rationem, ea quæ poſuimus contra infinitum categorematicum non currunt in hoc caſu. Cum enim petunt an ſint plures homines, quam capilli obiectiuè in mente Dei, reſponderi debet, neque plures, neque pauciores, quia tam homines, quā capilli ſunt aliquid in ſe indeterminatum; vnde non poteſt fieri huiuſmodi comparatio. Neque etiam dici poſſunt æquales niſi negatiuè, quatenus nō ſunt plures, neque pauciores; hæc enim omnia minus, maius, & æquale non reperiuntur niſi in rebus intrinſecè certis, ſicut dicitur de partibus quantitatis, quod in vno palmo non ſunt plures partes, nec pauciores quoad numerum, quam in vno digito, aut toto cælo, ob rationem dictā de qua re dicemus infra de quantitate.

117. Septimum argum. per quod impugnatur ſolutio præcedens eſt, quoniam infinitum ſyncategorematicum eſt illud, quod nunquam eſt totum, ſed partim eſt actu, partim potentia, ſed creaturæ poſſibiles ſunt omnes actu, & ſimul obiectiuè in mente Dei, omnes enim ſimul cognoſcuntur, & repreſentantur in Diuina eſſentia, ergo omnes ſunt actu obiectiuè in mente Dei, ac proinde infinitæ actu, & categorematicè. Reſp. diſtinguendo maiorem. Infini-

finitum syncategorematicũ est illud quod nunquam est totum, totalitate sibi intrinseca, sed partim est, partim non est, conceditur; quod nunquam est totum totalitate, aut simultate sibi extrinseca, negatur. Infinitum namque syncategorematicum potest esse simul totalitate, & simultate extrinseca. Ad distinctionem maioris distinguenda est minor. Sed creaturæ possibiles sunt omnes actu, & simul obiectiuè in mente Dei actualitate, & simultate sibi intrinseca, negatur: extrinseca, conceditur. Haberent autem simultatem sibi intrinsecam, si ipsis per se consideratis in suo esse possibili non repugnaret esse simul à parte rei, tunc enim etiam obiectiuè in mente Dei haberent eandem simultatem. Illud autem repugnat, vt dictum est, tum quia Deus cognoscit res sicuti sunt, ideo neque obiectiuè in mente Dei habent hãc simultatem intrinsecam. Quia tamen omnes terminant simul vnam, eandemque cognitionem diuinam à qua comprehenduntur, ideo dicuntur esse simul simultate sibi extrinseca, quia scilicet cognitio diuina est tota simul.

118. Huius rei clarum habemus exẽplum in tempore, potest enim quis in vnico instanti cognoscere tempus vnius horæ, sicut Deus cognoscit nunc omne tempus possibile simul, tunc enim illud tempus obiectiuè in mente cognoscentis potest dici esse totum simul, simultate sibi extrinseca, quatenus cognitio est tota simul, non tamen est simul simultate sibi intrinseca, quia esse temporis essentialiter consistit in successione partium, vt eius partes non sint simul etiam obiectiuè in mente cuiuscumque. Vnde si quis vellet cognoscere tempus cum simultate intrinseca partium, non cognosceret tempus sicuti est; sunt ergo eius partes simul solum simultate extrinseca, & idem contingit in simultate creaturarum respectu cognitionis Diuinę, vt ex se liquet.

119. Præterea si illud argumentum concluderet sequeretur quod Deus nullũ infinitum syncategorematicum cognosceret; nullumvè esset in mente diuina, quod constat esse falsum. Nam si quis petat an Deus cognoscat simul omnes partes quantitatis? respondebitur affirmatiuè, non tamen quod sint actu infinitæ, sed finitæ in infinitum, &c.

§.7. *Soluuntur aliqua quæsita scitu dignissima pro complemento huius materiæ de infinito.*

120. QVæres 1. an dici possit quod omnes creaturæ possibiles in mente diuina sint aliquid certum, & determinatum? Resp. affirmatiuè loquendo de determinatione extrinseca, quatenus scilicet terminant cognitionem diuinam, certam, & determinatam; in se tamen, & in sua possibilitate non sunt aliquid certũ & determinatum, sed sunt finitæ in infinitum, Deus autem determinatè cognoscit quidquid est cognoscibile, eo modo quo est cognoscibile, etiamsi in se sit aliquid indeterminatum.

121. Quæres 2. quare in priuationibus, quas supra diximus esse infinitas in vna materia non valent rationes, quas supra fecimus contra infinitum in actu? Resp. quia priuationes non sunt creaturæ, neque factæ sunt à Deo actione ad ipsas terminata: Tum etiam quia non sunt participationes diuinæ essentiæ, vt periculum sit quod Diuina essentia exauriatur ab infinitis priuationionibus. Tum & maximè quia istæ priuationes propriè non habent rationem infiniti categorematici, licet omnes actu existant suo modo. Ratio est; quia priuationes non habent in se, & ex se esse, nec vllam determinationem, sed omnem determinationem habent à formis oppositis per quas cognoscuntur, formę autem oppositæ sunt finitæ in infinitum. Ex eo autem quod actu non sunt formæ, non habent determinationem intrinsecam, cum ex se nihil sint, sed solum habent determinationem quandam extrinsecam à subiecto in quo sunt, vt diximus de creaturis respectu cognitionis diuinæ. Vnde argumenta supra posita nihil euincunt contra infinitas priuationes.

122. Quæres 3. an infinitum sit innumerabile, & impertransibile? Resp. quod si dare-

daretur infinitum in numero, & in extensione, nullo modo posset numerari, & pertransiri, non solum finito tempore, sed neque infinito. Vnde non placet, quod dicit Pontius quod si quis viueret infinito tempore, & etiam infinito tempore moueretur v.g. super lineam infinitam, posset numerare omnes partes infiniti, easque pertransire. Imò addit, quod si modo daretur actu, cognosceret Deus omnes partes illius, & etiam posset significare nobis illarum numerum; nos tamen nostra experientia non possemus peruenire ad illam cognitionem, &c. Hæc enim omnia videntur falsa, nam de ratione infiniti est quod non claudatur terminis, ac proinde quod nec numerari, nec pertransiri posit, nec tempore infinito, imò est implicantia in terminis dicere quod posset pertransiri ab illo, qui viueret infinito tempore, cum neque tempus infinitum sit pertransibile. Nec verum est, quod Deus cognosceret omnes partes infiniti, & eas posset enarrare nobis, aliàs non esset infinitum, cum tum cognitione diuina, tum humana terminaretur.

123. Quæres 4. an vnum infinitum, si daretur, posset esse maius alio? Resp. negatiuè in ratione infiniti, sed omnia essent æqualia; materialiter tamen vnum posset esse maius alio, quantum scilicet ad inclusionem, nam infinitum ex solis oculis dextris minus includit, quam infinitum conflatum ex oculis dextris, & sinistris, vt constat ex dictis.

124. Quæres 5. an infinito si per impossibile daretur, aliquid addi, aut detrahi posset? Resp. quod infinito formaliter nihil posset addi, aut detrahi, quia facta quacumque additione, aut detractione finita, semper remaneret formaliter infinitum. Materialiter tamen saltem ex qua parte non est infinitum, posset & addi, & detrahi v.g. si ab hoc loco inciperet linea, quæ vsque in infinitum protenderetur, ex ista parte posset fieri additio, & detractio, non tamen ex illa parte qua protenditur in infinitum, cum nullus ad eam pertingere potest, vt illi aliquid addat, aut detrahat.

125. Quæres 6. an infinito si daretur posset conuenire figura, & motus? Respõdet Pontius, quod posset conuenire tum figura circularis corpori infinito, tum etiã motus localis, circularis. Primum probat, quia aliàs non posset dari corpus infinitũ, cum figura sit de ratione corporis. Deinde corpus circulare, posset circulariter moueri, infinito tempore. Si autem daretur linea infinita licet non posset moueri motu directo secundum longitudinem, posset tamen moueri ad latus, quia nihil impedit. Deinde dicit, quod corpus circulare, quod tempore infinito posset ab hoc puncto in idem redire, posset in instanti pars illa, quæ infinitè distat ab hac parte poni in loco huius partis, & hæc pars in loco illius. Cœterum ista benè ostendunt impossibilitatem infiniti, quoniam implicat corpus infinitum habere figuram circularem, hæc enim clauderet intra se illud corpus, ac proinde non esset infinitum. Nec valet hoc non implicare dummodo intra illum circulum claudantur partes infinitæ. Hoc opus hic labor est, quomodo infinitæ partes aliquotæ possint claudi intra terminos circuli, ab eoque limitari, vt vltra non protendantur; infinito autem implicat septum, & clausura. Implicat etiam corpus infinitum moueri circulariter, dato quod daretur infinitum cum figura circulari; nam quomodo posset pars quæ infinitè distat ab alia, in instanti poni in loco alterius, vt concedit Pontius? maximè cum motus nec fiat in instanti, nec in instanti potest fieri transitus infinitus, maximè cum illud corpus non nisi infinito tempore moueretur.

DISPV-

DISPVTATIO QVINTA.

In librum 4. Physicorum, de loco, & tempore.

1. LIBER iste quatuordecim habet capita. In 1. capite docet Arist. pertinere ad physicũ agere de loco, & inquirit an sit locus. In 2. cap. quærit in quo consistat natura loci. In 3. cap. explicat quot modis aliquid possit dici esse in loco, & an aliquod dici possit esse in se ipso. In 4. cap. assignat loci definitionem. In 5. cap. explicat quomodo vltima sphæra sit in loco. In 6. cap. docet quod disputatio de vacuo pertinet ad physicum, & proponit quæstionem an vacuum detur in natura. In 7. cap. definitionem vacui assignat. & ostendit non dari vacuũ, & argumenta in contrarium soluit. In 8. & 9. capite confirmat non dari vacuum in natura. In 10. cap. quærit an sit tempus. In cap. 11. tempus definit. In cap. 13. explicat aliqua aduerbia temporis, vt nunc, aliquando, &c. In cap. 14. probat vnicum esse tempus numericè, & specificè, numerum videlicet primi mobilis, quo omnia mensurantur. Vt autem omnia ista maneant explicata, sit.

DVBIVM I.

De Loco.

§. 1. *An locus sit quoddam interuallum.*

2. SVpponimus 1. disputationem de loco pertinere ad physicum, non ad metaphysicum, vt aliqui dixerunt, nam ad illum pertinet tractare de loco, ad quẽ pertinet tractare de motu locali, qui non nisi in loco fit; tractare autem de motu locali pertinet ad physicum, vt vidimus in principio huius tractatus. Sed dices 1. nã omne quod est, in loco est, ergo locus est affectio entis in communi, sed agere de affectionibus entis in communi pertinet ad metaphysicum, ergo ad eundem pertinebit agere de loco. Resp. quod non omnia entia sunt in loco, sed tantum corporea; ac proinde locus non est affectio entis in cõmuni, sed tantum entis mobilis, quod est obiectum philosophiæ. Dices 2. quod locus est quantitas, sed agere de quantitate pertinet ad mathematicum, ergo etiã agere de loco. Resp. quod de quantitate agunt & philosophus, & mathematicus, sed sub diuersa ratione. Mathematicus agit de quantitate secundum se vt abstrahit à materia sensibili, & Physicus de eadem agit, vt est sensibilis, &c.

3. Supponimus 2. locum esse, quod constat ex vicissitudine corporum in eadẽ parte; qua ratione Aristoteles ex vicissitudine formarum demonstrauit materiam esse.

esse. Tum quia experimur multa corpora tendere sursum, multa deorsum, & multa versus alias positionis differentias, sed hæc non possunt fieri absque loco, ergo, &c. Sed dices 1. nam omne ens corporeum est in loco, locus est ens corporeum; ergo erit in loco; & ille alter locus erit ens corporeum, ac proinde erit in loco, & sic in infinitum. Resp. quod locus non est in alio qua locus est, sed qua accidens est, & tanquam in subiecto. Dices 2. quod accidentia corporis sunt in loco in quo est corpus, saltem per accidens; ergo si locus est in corpore tanquam in subiecto, locus erit in loco per accidens, & sic erit processus in infinitum. Resp. non dari processū in infinitum, quia in corporibus tandem deueniendum est ad aliquod, quod non est in loco, saltem secundum partem superiorem, vt est vltimum cœlum.

4. Variæ fuerunt antiquorum sententiæ de loco. Prima erat quod locus sit quoddam corpus verè dimensum, & per omnia diffusum in quo sunt reliqua corpora. Hanc sententiam reiecit Arist. nam aliàs daretur penetratio, quod esse nequit naturaliter, tum quia tale corpus deberet esse immobile, contra naturam corporis. Tum etiam quia si hoc corpus, quod est aliorum locus non esset in loco, cum non sit maior ratio huius quam aliorum, neque alia essent in loco. Videatur Aristoteles *tex.* 8.

5. Secunda sententia erat, quod locus sit materia corporum, aut forma ipsorum ex Arist. *tex.* 15. Quam etiam sententiam impugnauit idem Arist. quoniam locatum aliquando deserit locum, & acquirit alium, cum tamen homo v.g. non deserat materiā aut formam suam dum mouetur. Tum quia res mouentur ad sua loca, non ad materiam, & formam, quas habent. Tum etiā quia totum compositum ex materia, & forma est in loco; ergo locus non potest esse materia, aut forma; aliàs idem esset locus, & locatum.

6. Tertia sententia communior apud antiquos est, quod locus sit quoddam interuallum, seu spatium illud, quod continetur inter latera continentis, vt si v.g. esset vas aere plenum, & destitueretur aere, & non haberet intra se aliud corpus, illud spatium esset interuallum. Hanc sententiam quatuor modis intelligebant. Quidam enim dicebant hoc spatium, seu interuallum, esset ens reale positiuum, scilicet quędam substantia immobilis, & indiuisibilis, sparsa per totum vniuersum. Alij dicebant esse tres dimensiones à corpore separatas, videlicet longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Alij volebant quod interuallum non esset quid positiuum, sed vacuum, & inane, manens inter latera locantis. Demum alij volebant, quod interuallum nihil sit aliud quam spatium quod reperitur inter latera continentis, quod æqualem habet magnitudinem cum corpore locato, quod spatium non est aliquid reale distinctum à re, quæ est in loco, sed solùm ratione. Hanc sententiam sequutus est Vallesius *controu.* 13. & probabilem indicat Tolet. *hic q.* 3. Hanc sententiam sequuntur aliqui moderni quatenus dicunt, quod locus nihil sit aliud, nisi spatium quoddam imaginarium inter latera locantis, nam expulso aere à vase per immissionem vini imaginamur, quod receptiuum vini sit illud spatium, illa intercapedo inter latera vasi. Sic Auersa, & Amicus hic.

7. Dico 1. *Locus non est substantia.* Probatur, nam si locus esset substantia, vel esset substantia corporea, vel incorporea, neutra est; ergo, &c. Non est substantia corporea, & quantitate affecta, quia tunc essent duo corpora in eodem loco, & sic naturaliter fieret penetratio. Neque esset substantia incorporea, quoniam incorporeum nequit ambire, & continere rem corpoream; locus namque continet locatum, & ambit.

8. Dico 2. *Locus non est illa trina dimensio à corpore separata*, quoniam nec trina dimensio potest esse sine quantitate, nec quantitas potest viribus naturæ dari separata à corpore, vel substantia. Tum quia sequeretur dari naturæ viribus penetrationem huius trinæ dimensionis, cum trina dimensione corporis locati.

9. Dico 3. *Locus non est vacuum, seu ina-*

inane. Tum quia, vt postea dicemus, vacuum non datur in rerum natura. Tum quia locus debet esse quid reale, ac proinde, vel est substantia, vel accidens; sed vacuum neutrum est; ergo, &c. Non est substantia, vt iam probatum est; non est accidens, quia nulli subiecto inhæreret. Tum etiam quia hic loquimur de loco reali, non de loco imaginario, ergo, &c.

10. Dico 4. *Locus distinguitur realiter à re locata, ac proinde non potest esse spatium sola ratione à re locata distinctum*. Ratio est, quia locus, & res locata ita se habent, vt vno realiter manente, pereat alterum, sed locus, & res locata ita se habent, nam pereunte locato manet locus; ergo locus, & res locata distinguuntur realiter. Quod autem pereat res locata manente loco, tenet Aristoteles, quatenus ex vicissitudine rei locatæ probat dari locum.

11. Sed obijcies 1. Si daretur vas omni corpore destitutum in illo esset capacitas ad recipiendam trinam dimensionem corporis locati, quæ capacitas sola ratione distingueretur à corpore, quod posset esse in loco, ergo in loco eodem modo reperitur capacitas sola ratione distincta à corpore locato. Resp. distinguendo antecedens. In eo esset capacitas ad recipiendam trinam dimensionem, distincta à superficie loci, negatur: eadem cum illa, conceditur: vel sic: in eo esset capacitas positiua, &c. negatur. negatiua, aut priuatiua conceditur.

12. Obijcies 2. Ita se habet locus ad locatum, sicut materia prima ad formas; est enim locus in potentia ad plura locata, sicuti materia prima est in potentia ad plures formas, & quemadmodum materia prima non satiatur vnica forma, ita nec locus vnico locato, sed materia prima nunquam est omni forma destituta; ergo neque locus qui est potentia ad locatum, erit absque dimensionibus locati, & sic in loco erunt dimensiones sola ratione distinctæ à dimensionibus locati. Resp. hoc argumentū solùm probare, quod locus sit capacitas ad locatum, & ad dimensiones illius, & quod naturaliter non potest dari sine dimensionibus locati, nō tamen probat quod locus sit dimensiones, sed capacitas ad illas; sicut materia non est forma, sed capacitas ad formam.

13. Obijcies 3. nam locus debet esse æqualis cum re locata, sed non potest esse æqualis nisi sit interuallum; ergo locus est interuallum; superficies namque ambientis est maior re quæ ambitur. Resp. ipsa namque superficies loci est æqualis cum re locata, cum enim sit indiuisibilis non potest afferre excessum, vt ex dicendis videbitur.

§. 2. *Quid sit locus*.

14. Relicta eorum sententia, qui dicunt locum esse ipsum *vbi*, vbi namque non est locus, sed quid consequēs locum, vt ex dictis in Logica constat. Prima sententia est, quod locus pertineat formaliter ad secundam speciem qualitatis. Hæc est sententia Ianduni apud Tolet. *q. 4.* notans quod in loco sunt duo, subiectum scilicet, & est superficiens pertinens ad prædicamentum quantitatis, & virtus cōseruatiua locati, & hæc est formale loci, & pertinet ad secundam speciem qualitatis. Secunda sententia est Scoti *in quodlib. q. 11* vbi affirmat locum esse formaliter relationem distantiæ, seu continentiæ, & immobilitatis.

15. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Locus est formaliter superficies, ac proinde pertinet formaliter ad prædicamentū quantitatis*. Sic tradunt communiter Philosophi; post Aristotelem hoc loco sic locum definientem, scilicet: *Locus est vltima superficies corporis ambiētis immobilis primi*. Dicitur *vltima*, idest immediata superficies corporis ambientis. Dicitur *immobilis*, vt postea videbitur, quia de ratione loci est immobilitas. Dicitur *primi*, vel *primum*, aut *prima* ad denotandum locum proprium & ad excludendum communem. Vnde illa particula *primi* coniungi debet cum illa particula *corporis*, vt fiat sensus, quod locus est vltima superficies corporis primi, idest immediatè ambientis.

16. Verùm antequam probemus conclusionem notandum 1. Locum multiformiter

miter diuidi ab auctoribus hoc loco. Primò diuiditur in intrinsecum, & extrinsecum. Locus intrinsecus dicitur *vbi*, quod potius est quid consequens locum quam locus; est enim id quo res locata commensuratur, & coaptatur, seu est in loco. Locus extrinsecus est id ad quod habet præsentiam, & in nostro casu, est superficies corporis ambientis. Secundò diuiditur locus in circumscriptiuum, & definitiuum. Locus circumscriptiuus est ille, qui ita continet, & ambit locatum, vt vna pars locati correspondeat vni parti loci, alia aliæ, & totum toti. Locus definitiuus est res præsens sine dicta correspondentia partis ad partem, & totius ad totum. Tertiò diuiditur locus in proprium, & communem. Proprius est ille, qui vni soli correspondet, & communis est, qui correspondet pluribus, continetvè plura locata. Quarta diuisio est in naturalem, & violentum, naturalis est ille in quo res quiescit cum in eo est, ad illumque inclinat, cum extra est. Violentus est ille in quo res detinetur contra suam inclinationem. Quinta diuisio est loci per se & per accidens. Locus per se est ille in quo res per se manet, locus per accidens est ille in quo res manet per accidens. Differentiæ loci sunt sursum, & deorsum, dextrorsum, & sinistrorsum, antrorsum, & retrorsum.

17. Notandũ 2. quod in orbibus duplex reperitur superficies, vna quæ appellatur externa, extima, siue conuexa; & alia quæ appellatur interna, citima, siue concaua. v.g. in Orbe Lunæ superficies, quæ est versus nos, est interna; at superior est externa. Solent plerique docere, quod ex his superficiebus solum illa quæ interna est, sit locus; alia verò minimè. Nobis tamen opinio hæc minimè placet; in ea namque sumus sententia, quod quæuis superficies contigua cum superficie alterius corporis sit locus illius corporis, siue talis superficies sit superior, siue inferior, siue dextra, siue sinistra, siue anterior, siue posterior, siue concaua, siue conuexa, siue plana, quod ex dicendis constabit. Ex quo sequitur, quod omne corpus locans sit locatum & è contra, secundum diuersam rationem; vt si sint duo lapides contigui, quemadmodum superficies vnius penes quam sit contactus cum alio lapide, est locus illius; ita superficies alterius est locus huius, ex communi tamen modo loquendi, illa superficies dicitur locus, quæ habet rationẽ continentis proximi, & immediati, vt ex tradita loci definitione colligitur.

18. His positis probatur concl. Nam id est formaliter locus cui conueniunt cõditiones loci ab Arist. & ab alijs philosophis communiter assignatæ, sed istæ conueniunt superficiei; ergo, &c. Minor probatur, nam de ratione loci est quod contineat locatum ex *tex.* 31. & hæc conditio conuenit superficiei, vt patet. Secunda conditio loci est, quod non sit quid rei locatæ, sed quod possit manere mutato locato, & hæc etiam conditio conuenit superficiei; superficies namque aeris locantis aquam non est neque pars, neque quid intrinsecum aquæ, aut è contra. Vnde si homo esset pars aeris, non esset in illo tanquam in loco, sed tanquam in toto, vt patet ex *tex.* 34. Tertia conditio est quod locus sit æqualis locato, neque maior, neque minor, & hæc etiam conditio conuenit superficiei continenti, nam tam locans, quam locatum secũdum vltimas superficies sunt æqualia, illæ enim superficies sunt simul. Quarta conditio est, quod locus possit deseri à locato, quod currit in casu nostro. Quinta conditio est, quod locus habeat sursum, & deorsum, quod etiam conuenit superficiei, cum enim superficies continens, & ambiens corpus, sit circumcirca illud extensa, potest in illa assignari aliqua pars centro terræ vicinior, alia remotior, vicinior dicitur deorsum, & remotior sursum.

19. Sed obijcies 1. nam ideo vltima superficies corporis continentis est per se locus, quia ipsa primò continet locatum; sed superficies corporis contenti per se primò continetur à loco, ergò ipsa per se primò erit in loco, & corpus cuius est superficiens erit solùm in loco per accidens. Resp. negando minorem, superficies enim locati non continetur à loco nisi per accidens, quatenus continetur corpus illius, ipsa enim per se est simul cum superficie conti-

continente, nam corpus continens, & contentum se tangunt, vt habeant extrema simul.

20. Obijcies 2. nam quodlibet corpus trinæ dimensum debet occupare locum sibi æqualem, ac proinde locum trinè dimensum; sed superficies non est trinè dimensa, ergo non est locus. Resp. distinguendo maiorem: debet occupate locum sibi æqualem secundum extremã superficiem, conceditur; secundum profunditatem negatur. Licet enim superficies non sit trinè dimensa, est tamen æqualis superficiei locati.

21. Obijcies 3. Locus ex *tex.*48. debet conseruare locatum, vt in ipso minus patiatur, sed superficies non conseruat locatum; ergo non est locus. Resp. distinguendo minorem: superficies mathematicè considerata, aut abstracta à reliquo corpore & qualitatibus sensibilibus non conseruat locatum, conceditur; vt considerata physicè, vt est superficies talis corporis habentis tales qualitates, negatur. Sed dices, quod vnum cælum est in alio tanquam in loco, & tamen non conseruatur ab illo, ergo, &c. Resp. quod hæc conditio competit loco respectu corporis indigentis; quod non currit in cęlis.

22. Obijcies 4. Si Deus annihilaret terram, & aquam seruato aere, relictoque vacuo inter latera aeris, postea deijceret lapidem ex aere, hic lapis non moueretur ad vltimam aeris superficiem, sed ad centrum terræ, seu mundi, ergo eius locus naturalis non est superficies. Resp. negando antecedens, tunc enim lapis ille moueretur vsque ad vltimã aeris superficiem, vt esset intra ipsam, & non amplius, non enim potest dari motus elementorum in vacuo, vt postea dicemus.

23. Obijcies 5. Mobile dum mouetur pertransit aliquod spatium vndequaque diuisibile, quale est ipsum, ergo non pertransit solam superficiem continentis, quæ non est diuisibilis sicut est ipsum mobile; ergo locus non est sola superficies. Resp. distinguendo antecedens: pertransit spatium diuisibile, coexistendo simul, & quasi penetratiuè cum illo, negatur, pertransitiuè expellendo illud, & succedendo in locum illius, conceditur; hoc enim modo lapis v.g. dicitur pertrãsire totum aerem, qui est diuisibilis sicut ipse lapis, quatenus per suam præsentiam excludit aerem, & succedit in locum illius, hoc autem fieri potest etiamsi non attingat immediatè aerem, qui non est suus locus nisi ratione superficiei.

24. Obijcies 6. Potest Deus mouere localiter aliquod corpus extra cœlum, aut in vacuo, vbi nulla est superficies; ergo locus non est superficies. Resp. quod motus ille qui tunc fieret non esset motus localis actu, sed tantum potentia, est namque motus localis ex natura sua acquisitiuus loci, actu autem nullum acquirit, & ideo non esset actu motus ad locũ, sed tantum in potentia.

25. Ex quibus infertur 1. locum non esse qualitatem, quia de ratione loci est vt contineat rem locatam, & sit cum illa æqualis, &c. qualitas autem nec continet locatum, nec est illi æqualis, ergo, &c. Infertur 2. quod locus formaliter sumptus non est relatio continentiæ, quia hæc non dicit continentiam, nec æqualitatem, sed est purum *ad*, potest tamen dici, quod locus sit relatio consecutiuè, quia ad locũ consequitur.

26. Infertur 3. quod locus non est *vbi*, nam omne quod incipit esse debet esse, vel productio, vel productum; sed motus localis incipit esse, ergo vel est productio, vel productum; sed motus nõ est productus, quia omne productum fit per motum, vel mutationem, ad motum autem nec datur motus, nec mutatio 5. *phys.* 1. ergo est productio, sed omnis productio habet terminum productum; ergo motus localis habet terminum productũ; sed terminus productus per motum localem non est motus localis; ergo *vbi* quod producitur per motum localem non est motus localis, ac subinde neque locus. Tum quia per motum localem producitur hoc quod est rem esse in loco, quod est *vbi*, & terminus. Tum quia illa distinguuntur realiter, quæ sunt in diuersis subie-

subiectis, sed ita se habent locus, & *ubi*, ergo, &c. locus namque est in locante, cum sit superficies locantis, at *ubi* est in locato, ergo &c.

27. Inferrur 4. quod locus formaliter sumptus pertinet ad quantitatem, vt dictum est; ratio est, nam id pertinet ad quantitatem cui conueniunt affectiones quantitatis, sed loco conueniunt affectiones quantitatis; ergo, &c. Minor probatur, nam locus in sua latitudine complectitur locum naturalem, artificialem, & violentum; sed his conueniunt affectiones quantitatis; ergo, &c. Continere, & esse æquale sunt affectiones quantitatis conuenientes loco naturali, artificiali, & violento.

28. Sed quæres 1. quænam superficies propriè sit de ratione loci? Resp. esse vltimam, hæc enim sola est æqualis locato. Pro quo nota quod locus dicit duo scilicet corpus locans, & vltimam superficiem illius; corpus locans est locus *vt quod*, & superficies est locus *vt quo*, seu est id quo corpus locans continet locatum. Quando dicimus quod locus est æqualis locato, intelligi debet de loco *vt quo*, non de loco *vt quod*, certum namque est qood corpus locans vt tale, est maius locato.

27. Quæres 2. an locus constet ex superficie tanquam ex genere, & immobilitate, tanquam ex differentia, ita quod superficies sit genus loci, & immobilitas sit illius differentia, an verò superficies, & immobilitas comparentur tanquam subiectum, & forma? Toletus, & alij apud N. Complut. *disp.* 19. *q.* 4. dicunt quod superficies, & immobilitas comparantur tanquam genus, & differenria, vt superficies sit genus, vt est quid cómune ad superficiem continentem, & non conrinentem, & immobilitas sit differentia. Iandunus, & alij dicunt idem quoad superficiem, quod sit genus, & differunt quod putent differentiam loci non esse immobilitatem, sed rationem conseruatiuam locari. Hæc sententia facilè reijci potest rum quia cœlum continens non conseruat contentum; nec locus violentus conseruat rem violenter detentam; nullus namque dicit quod lignum contentum ab igne ab eo conseruetur. N. Complut. loco dicito dicunt, quod superficies, & immobilitas comparentur tanquam subiectum, & forma, ex eo quod locus constat ex rebus diuersorum prędicamentorum, scilicet ex superficie, quæ pertinet ad prædicamentum quantitatis, & ex figura v. g. concaua quæ pertinet ad prædicamentum qualitatis.

28. Ego puto primam, & tertiam sententiam facilè posse concordari. Dico ergo quod immobilitas non sit differentia constitutiua loci, sed quod comparetur ad superficiem tanquam forma accidentalis ad subiectum, sicuti eodem modo figura comparatur ad eandem superficiem; & in hoc sensu locus componitur ex rebus diuersorum prædicamentorum. Tamen superficies vt ponitur in definitione loci habet veram rationem generis vt enim est superficies vt sic, communis ad omnem superficiem, est genus in dicta definitione, differentia autem contractiua illius vt sit locus, est quod sit talis superficies, scilicet vltima corporis ambientis.

§. 3. *An de ratione loci sit immobilitas.*

29. Licet omnes Philosophi tam antiqui, quam moderni admitrãt locum esse aliquo modo immobilem, tamen in explicanda hac immobilitate variç sunt sententię. Prima sententia est Benedicti Pererij hoc loco, Hieronymi Pla, & aliorum dicentium, quod immobilitas non sit de ratione loci in communi, sed tantum loci elementorum; de ratione namque loci in communi tantum est continere locatum; continere verò immobiliter est solũ de ratione loci elementorum. Loca autem naturalia elementorum dicuntur immobilia, eo quod elementa naturaliter non feruntur nisi in sua loca determinata.

30. Secunda sententia est, quod locus materialiter, vt dicit superficiem ambien-

bientem, non est immobilis, bene tamen vt dicit continentiam, & commensurationem rei locatæ, & est locus formaliter. Hanc sententiã Astrudillo *q.* 2. tribuit Coronallo. Tertia sententia est quorumdam apud D. Tho. *opusc.* 52. qui dicunt locum esse immobilem, quia non mouetur ad motum locati, vt superficies aeris qui me ambit, dicitur immobilis, quia per se non mouetur ad motum mei. Quarta sententia est quod locus est immobilis per se, quia non petit moueri ad motum locati, mouetur tamen per accidens; sic Auer. quem sequuntur Burleus, & Iandunus hoc loco. Hæc sententia coincidit cum præcedenti. Quinta sententia est Scotistarum dicentium locum esse immobilem per æquiualentiam, quia licet aer circundans, & ambiens turrim fluat, accedit tamen alius qui idem præstat ambiendo, &c. Sexta sententia est Conimbric. hoc loco, qui dicunt quod licet locus vt præcisè dicit superficiem realem, non sit immobilis, bene tamen quatenus hæc superficies realis connotat aliam imaginariam, aut punctum imaginarium.

31. Pro intelligentia nostræ sententiæ nota, quod superficies potest considerari dupliciter, scilicet materialiter, & formaliter. Superficies materialiter, est superficies huius, vel illius aeris; huius, vel illius aquæ; at superficies formaliter, est ipsa superficies, vt dicit tantam, vel tantam distantiam à polis, vel centro terræ. Locus ergo formaliter non dicit superficiem materialiter, sed formaliter. Si enim superficies materialiter esset locus, iam superficies vasis esset locus aquæ in eo contentæ, quod negat Arist. cum aqua in eodem vase contenta mutet locum simul cum vase. Tum quia si superficies continens locatum præcisè esset locus, posset aliquod corpus moueri localiter, & non mutare locum, vt cum lignum in aqua mouetur ad motum aquæ, cum semper ab eadem materialiter superficie aquæ contineatur, cum tamen in omniũ sententia tunc lignum cum aqua motum mutet locum. Et è contra posset aliquid mutare locum, & non moueri vt cum aer ambiens turrim à ventis mutatur, & alius succedit, & turris non mouetur localiter. Similiter arbor in aqua non mouetur, & tamen aqua fluens circum ipsam semper mouetur. Locus ergo est superficies cõtinens locatum secundum ordinem talis distantiæ, & positionis in vniuerso, ita quod licet superficies sint materialiter diuersæ, vt tamen sibi inuicem succedunt in eadem distantia, censentur vna, & eadem formalis superficies; sicuti est idem homo licet continuè mutentur aliquæ partes, & corrumpantur per calorem naturalem, & aliæ per nutritionem succedant. Similiter est idem numero ignis cum diuersa ligna in eadem fornace successiuè subministrantur vt pabula, &c.

32. His positis Nostra sententia sequenti conclusione explicatur. *Immobilitas est de ratione loci, & consistit in superficie formaliter accepta, vt dicit talem distantiam ad polos mundi, aut ad centrum terræ, seu vt dicit talem positionem in vniuerso.* In hac conclusione consentiunt omnes non tantum Thomistæ, sed etiam Scotistæ dicentes locum esse immobilem per æquiualentiam, quæ per ipsos nihil est aliud quam successio diuersarum extremitatum, seu superficierum in ijsdem muneribus obeundis, vt in mensuratione, continentia, seu ambitu rei locatæ cum eadem distantia ad pręcipuas, & immobiles partes mundi. Ratio conclusionis constat ex dictis num. præcedenti, quia si locus esset superficies materialiter, arbor in aqua fluminis perpetuò decurrentis perpetuò mutaret locum, cum perpetuò mutet superficiem, quod tamen est contra sensum omnium, omnes namque putant illam arborem semper manere in eodem loco, quantumuis mutet superficiem materialiter, idem dicendum esset de turri cum superficies aeris ambientis mutatur à ventis.

33. Sed obijcies 1. nam immobilitas loci adhuc non explicatur sufficienter per superficiem formaliter vt dicit ordinem, seu relationem distantiæ ad immobiles mundi partes; ergo, &c. Antecedens probatur,

batur, nam & ipsa relatio distantiæ cum subiectetur in superficie destruitur ad destructionem superficiei; ergo etiam relatio distantiæ non est immobilis. Respon. quod etiam relatio distantiæ potest accipi materialiter, & formaliter. Materialiter destruitur ad destructionem sui subiecti, at formaliter manet, cum vna succedat in locum alterius, modo quo diximus de superficie.

34. Obijcies 2. quia manente eadē distantia etiam formaliter adhuc res potest mutare locum; ergo non rectè immobilitas loci explicatur per illam distantiam formaliter. Antecedens probatur exemplo familiari, & manifesto. Demus quod quis ad motū nauis moueatur ad orientem, & ipse motu proprio per ipsam nauem æquali velocitate moueatur ad occidens, tunc iste motu proprio verè mouetur, & mutat locum, & tamen habet eandem distantiam ad immotas mundi partes, quoniam cum illo duplici motu, proprio, & nauis, manet semper in eadem distantia; ergo, &c. Resp. negando antecedens, ad probationem dico, quod licet secundum apparentiam, & motum pedū videatur moueri motu progressiuo, tamen cum ratione motus æqualis semper maneat in eadem distantia, propriè non mouetur, sed manet in eodem; quocirca ille motus videtur tūc esse ad modū motus saltationis sursum, nō tamen mutando corpus de loco in locum. Idem curreret si homo poneretur intra rotam, & illa moueretur, tunc homo diceretur moueri ad motum rotæ, & tamen simul cum rota maneret in eodem loco, seu in eadem distantia salem adęquata.

35. Obijcies 3. quia detur casus, quod Deus destrueret partes immotas huius mundi, vt polos, & terræ centrum, adhuc homo existens in hoc nostro templo S. Mariæ de Victoria, posset in illo quiescere, & moueri vt prius, & sic & esse in loco, & eum mutare, & tamen tunc non daretur illa dilatio distantiæ ad dictas partes immobiles, ergo tunc immobilitas, & vnitas numerica loci non desumeretur à dicta distantia. Resp. cum Soto *hic q.* 1. & alijs, quod tunc relatiō distantiæ non esset realis, sed vel rationis, vel transcendentalis, cum non haberet terminum actu existentē respiceret tamē easdem partes imaginarias, quæ si reproducerentur, respicerentur.

36. Obijcies 4. Demus quod Deus me omnino immoto permanente moueat totum hoc vniuersum per immensa illa, & vastissima spacia imaginaria, quæ sunt supra cœlum tunc maneret eadem distantia ad partes immotas vniuersi, & tamen mutarem locum cum toto vniuerso, alio namque modo se haberet tunc, ac nunc; ergo vnitas, & immobilitas loci nō desumitur à dicta distantia. Resp. quod tunc re uera ego manerem in eodem loco vt prius, cum conseruarem eandem distantiam ad partes immobiles huius vniuersi. An autem vniuersum ipsum tunc temporis mutaret locum, ex infra dicendis colligi poterit. Pro modo dico, quod vnitas loci totius vniuersi dependēt ex immobilitate, seu distātia ad quædam puncta imaginaria, quæ si mutentur, locus vniuersi mutabitur.

§. 4. *An locus naturalis habeat vim conseruatiuam, & attractiuam locati.*

37. DE loco naturali procedit difficultas, quoniam locus violentus, vt supra diximus potius habet vim destructiuam, & expulsiuam locati, & locatum si posset nunquam poneretur in loco violento. Quantum ad primum an scilicet locus naturalis habeat vim conseruandi locatum, est prima sententia Soti *hic q.* 2. *ad* 2. Vallesij *lib.* 6. *de sacra philosophia*, Lermæ *hic q.* 4. & aliorum, quod locus naturalis non habeat vim conseruandi locatum, sed ignis v.g. conseruatur in sua sphæra à cœlo Lunæ, aer ab alijs cœlis, &c.

38. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Locus naturalis habet vim conseruandi locatum.* Sic tenent Arist. & D. Thomas citati à N. Complut. & sic tenent omnes Philosophi communiter, vt testatur Masius hoc loco. Pro intelligentia

tia notandum 1. quod omissis corporibus cœlestibus, quæ vt perfectiora, ita in naturæ sede alijs sunt superiora, inter elementa à prima rerum molitione hic ordo constitutus est, quod terra quæ infimæ est dignitatis in infima mundi regione constituta est, & conquiescit. Hanc aqua aliquantulum perfectior ambit; super aquam eminet aer vtraque nobilior, tandē propter summam inter elementa perfectionem ignis collocatus est, qui à concauo orbis lunæ continetur. Hæc est naturalis elementorum dispositio, vt omnibus constar. Hinc videmus conari ignem in figura piramidis acuminatum, aerem transcendere, & lunæ concauum petere tanquam locum proprium. Aer præterea si aquam subeat statim per ampullos quasi scaturiendo emergit, & si in terræ visceribus abscōdatur, & accrescat, siue incrassetur vt liberè in locum suum abeat, tandiu circum claustra fremit, & impetu maximo terram concutit, donec indomitæ naturæ suæ effrenata vi, quasi fortissimis terræ vinculis fractis, viam aperit, forasque erumpit.

39. Notandum 2. quod vnumquodque elementum duas habet ex primis qualitatibus, eo modo, quo dicemus in *tract. de generat. & corrupt.* vnam symbolam cum elemento viciniori, aliam dyssimbolam, v.g. ignis habet calorem, & siccitatem, & aer habet calorem, & humiditatem; aqua habet humiditatem, & frigiditatem, & terra haber frigiditatem, & siccitatem. Ignis symbolizat cum aere in calore, aer symbolizat cum aqua in humiditate, & aqua symbolizat cum terra in frigiditate. Vnum ergo elementum v.g. ignis est locus aeris, & ipsum conseruat ratione qualitatis symbolæ; quoad qualitates dyssimbolas cōseruatur ab influentijs cœlorum, iuxta illud Arist. 1. *meteor.* 1. *Oportet enim hunc mundum inferiorem contiguum esse superioribus lationibus, vt omnis eius virtus inde regatur, & gubernetur.* Et per hæc probata manet nostra conclusio.

40. Sed dices 1. nam vnum elementum contrariatur alteri, vt ignis aeri, ergo non potest esse locus alterius. Nec valet dicere, quod vnum elementum non contrariatur alteri quoàd qualitates symbolas; & sic quoad has potest vnum esse conseruatiuum alterius, & locus illius. Nam contra est, quia etiam quoad qualitates symbolas suam habent oppositionem, quoniam in igne calor qui est qualitas symbola cum aere, est in gradu sūmo, & in aere in gradu prope summum ergo, &c. Resp. quod vnum elementum non contrariatur alteri quoad qualitatē symbolam, quod autem in vno, v. g. in igne qualitas symbola sit in summo, & in aere prope summum nihil officit, quoniā quantò maior est calor, tantò magis conseruat minorem; & sic minor calor melius conseruatur à maiori quam à minori, vel æquali maximè cum accedunt influentiæ cœlestes supplentes defectus si qui sunt.

41. Dices 2. nam si elementa, aut loca naturalia conseruarent locata, idem facerent suo modo loca respectu mixtorum, & sic pisces in aqua nunquam corrumperētur cum habeant aliquas qualitates cum ipsis symbolizantes, item mixta quę sunt super terram, vt homo, & cętera animalia non deberent corrumpi cū habeant qualitates symbolizantes cum terra, aqua, aere, &c. quæ enim reperiūtur in locis vbi conseruantur, non deberent corrumpi. Resp. quod etiam mixta conseruantur à suis locis, sicut elementū conseruat aliud, & quantò magis mixta habēt elementa symbola cū elemēto vbi manent, tantò plus conseruantur, non tamen ob id sequitur, quod nunquam debeant corrumpi, cum corruptio possit aliunde prouenire, vt à causis internis agentibus, & patientibus, & externis. Bene verum est, quod per se loquendo animalia symbolizantia magis cum elemētis vbi manent, diutius viuant, vt patet in piscibus, qui longiorem viram ducūt, quam animalia super terram, aut in aere viuentia.

42. Quantum ad secundum in titulo propositum, an scilicet loca naturalia habeant vim attractiuam locatorum; omnes

nes conueniunt eam habere; vnde propterea videmus quod quando sunt extra illa, & ad eadem mouentur, velocius mouentur, quocirca de motu naturali dicitur, quod *est in fine velocior*, & constat in lapide de turri descendente, qui quantò magis accedit ad centrum, tanto velocius mouetur. Non sic in motu violento, qui quanto magis accedit ad terminū violentiæ, tantò tardius, & renitentius mouetur. Hanc vim trahendi ad se locata admittit Arist. dicens: *Quod si ita est profectò est vis quædam loco admirabilis, & omnium antiquissima*. Hanc etiam vim trahendi in loco, quotidiana docet experientia, videmus namque, quod grauia mouentur deorsum, & leuia sursum, taliter quod quantò magis accedunt ad sua loca, tantò velocius mouentur, hæc autem maior velocitas non potest oriri à grauitate, & leuitate, quia istæ qualitates non augentur ex motu, cum non detur causa huius augmenti, ergo debet procedere ab ipso loco habente hanc vim trahendi locata ad se, quam vim Aristoteles vocauit admirab m, & antiquissimam. Admirabilis est, quia est difficilis explicationis. Et est antiquissima, quia concessa fuit loco à naturæ auctore ab ipso rerum exordio.

43. Maior difficultas est, quomodo locus trahat locatum, an in genere causæ efficientis per virtutem in ipso existentem, vt magnes trahit ferrum, an per quandam sympathiam, an verò solum in genere causæ finalis. Prima sententia est quod ea attractio fiat per quandam sympathiam, sic quidam moderni, volentes, quod etiam magnes trahat ferrum, & vertatur versus polum ratione cuiusdam sympathiæ, non ratione alicuius virtutis attractiuæ existentis in polo, per quam sympathiam volunt fieri plura mirabilia. Secunda sententia est, quod ista attractio fiat tantum in genere causæ finalis. Sic Masius, Pererius, Gratia Dei, & alij hoc loco; vnde dicunt, quod locus tanquam bonum concupitum, & naturale, in quo locata conseruantur, ea trahat.

44. Dico 1. quod stando in doctrina Aristoteles, locus debet trahere locatum effectiuè, eo modo quo polus trahit magnatem, & ad se conuertit, quo circa hanc vim trahendi in loco vocat Aristot. admirabilem, & antiquissimam. Tum quia motio in genere causæ finalis in rebus ratione, & appetitu carentibus, non est nisi ratione propensionis qualitatum, sed hæc cum sit semper eadem siue locatum multum distet, siue parum, semper eodem modo fiet tractio, & non magis in fine. Cœterum si admittamus vim illam tractiuam, facilius saluamus, quomodo in fine motus sit velocior, cum tunc virtus sit vigorosior. Quod si in polo est virtus trahendi, aut vertendi magnatem in tanta distantia poterit etiam esse in centro virtus trahendi grauia ad se, quatenus illa virtus adiuuat grauitatem, &c.

45. Dico 2. quod maior illa velocitas in graui descendendi deorsum non prouenit à loco, neque in genere causæ finalis, neque efficientis, neque per sympathiam, sed ab extrinseco, vel quatenus partes aeris à quibus mobile impellitur currunt post mobile ad impediendum vacuum, illique succedunt citissimè, & in illa continua successione impellunt idem mobile, & sic motus intenditur. Vel etiam quatenus partes quæ pelluntur à mobili, facilius diuidunt alias partes proximiores mobilis, ac proinde est minor resistentia. Vel etiam quatenus motus est causa caloris, & calor est causa raritatis medij, ac proinde aer calefactus facilius cedit, & diuiditur. Ex his omnibus potest maior motus velocitas in fine oriri.

§. 5. An

§. 5. *An possit dari aliquid absque vllo loco, vel præsentia locali.*

46. SVarez 4. *de Angelis cap. 3.* quem refert, & sequitur Ariaga hic dicit quod Deus non potest creare aliquã rem, quæ nullibi sit, & non habeat aliquam vbicationem. Communis sententia affirmat, pro qua Pontius hoc loco refert Vasquez, & Moncæum. Secundũ nostra principia res certa est, nam Angelus non est in loco nisi per operationẽ, ac proinde quando nullam habet operationem erga locum, nullibi est. Item diximus in Logica, quod substantia habet partes ratione quantitatis, & ratione illius est in loco, quod si separaretur à quantitate, nullibi esset.

47. Sed obijcies 1. nam si daretur aliquid absque vllo loco, maximè esset Angelus, qui à Deo solus fuisset productus quando mundum creauit, vel si ipsũ modo crearet in spatijs imaginarijs; sed iste Angelus necessariò esset in loco; ergo, &c. Minor probatur, nam necessariò haberet, vel distantiam à mundo, qui postea crearetur, vel indistantiam; sed distantia, & indistantia pertinent ad locum, aut vbi; ergo, &c. Resp. quod tunc ille Angelus nec haberet distantiam, aut indistantiam positiuam, à mundo qui postea crearetur, sed ad summum priuatiuam, aut negatiuam. Nec tunc ille Angelus haberet operationem in loco, seu externam qua operaretur circa locum eum locus tunc non esset. Et si Deus crearet aliquem hominem modo in spatijs imaginarijs non posset dici quod esset in aliqua parte determinata illorum spatiorum, ratione cuius distaret à mundo, cum dicta spatia non habeant partes determinatas, licet nos eas fingere possemus.

48. Obijcies 2. quoniã Deus potest mouere istum mundum à loco in quo est, & ponere alibi in spatijs imaginarijs, sed tunc esset in loco; ergo nihil poni potest etiam in spatijs imaginarijs quod non sit in loco. Minor probatur, nam dato illo casu, quod iste mundus moueretur in spatijs vbi Deus potest ponere alios, & alios mundos si illos crearet, adhuc conseruaret distantiam ad locum, vbi prius iste mundus erat. Sicuti si Deus modo crearet extra hunc mundum alium, huic nostro vicinum, tunc haberet tantam distãtiam ad nostrum; ergo, &c. Resp. quod eo ipso quod Deus creat rem quantam, & extensam, iam ponitur locus, quo alia sint in loco, quæ scilicet ab ea conscribũtur, non tamen tunc supponitur locus; vnde quando Deus creauit istum mundũ constituit locum omnium inclusorum, nõ tamen fuit præsuppositus locus in quo crearetur. Quod si Deus istum mundum moueret, aut transferret, non esset tunc motus localis, cum non esset motus de loco ad locum, respectu totius mundi, vt §. 7. sequenti videbimus explicantes quomodo vltima sphæra sit in loco. Quocirca tunc iste mundus translatus non conseruaret distantiam ad locum priorem, cum non esset, & si alius mundus crearetur non posset dici vicinus nisi negatiuè. Non desunt qui dicant, vt Pontius & alij non posse Deum hunc mundum secundũ se totum mouere, nisi creet de nouo aliquem locum. Sed hoc non placet: non potest quidem Deus mouere hunc mundum motu locali acquisitiuo loci, nisi prius ponatur locus, potest tamen illum transferre ad aliquod spatium imaginarium, sicut potest ibi alium mundum creare.

49. Obijcies 3. Non potest aliquid produci quin habeat aliquam durationẽ; ergo non potest aliquid produci quin habeat aliquem locum, aut vbi. Consequẽtiam putat euidentem Ariaga, quia sicut se habet duratio ad diuersa tempora, siue vera, siue imaginaria, ita se habet vbi ad diuersa loca siue vera, siue imaginaria, & sicut res non potest durare nisi in hoc, aut illo tempore, ita non potest vbicari, nisi in hoc, aut in illo loco. Resp. negando antecedens, loquendo de ratione quę est per correspondentiam ad tempus extrinsecum, potest namque Deus creare aliquid quod sit, & duret, quatenus duratio dicit perseuerantiam in esse, sine cor-

rispondentia ad tempus ex trinsecum, vt si Deus illud destrueret, destruendo primũ mobile, quod autem haberet correspondentiam ad tempus imaginarium nihil facit; per hoc enim res non dicitur propriè durare per dictam correspondentiã, sicut non dicitur res esse in loco ex eo quod ponatur in locis imaginarijs.

§.6. *An formæ substantiales, & accidentia sint in loco.*

50. Certum est, quod formæ substantiales elementorum, & omniũ mixtorum sint aliquo modo in loco, sicut & accidentia eorum, cum enim coniungantur cum quantitate, quæ est ratio essendi in loco circumscriptiuo de quo loquimur, sequitur quod aliquo modo sint in loco ratione eiusdem quantitatis. Difficultas est de modo an sicut quantitas est in loco per se; ita etiam substantia, formæ substantiales, & accidentia, an solum per accidens.

51. Prima sententia est, quod tam substantia corporea, quam accidentia illius sint in loco per se, & habeant proprium, & distinctum vbi à quantitate. Sic tenent Suarez *disp.* 51. *metap. sect.* 5. Hurtado *disp.* 14. *sect.* 4. Auersa *q.* 28. Pontius *disp.* 15. *n.* 36. & alij.

52. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Substantia corporea, formæ substantiales, imò & anima rationalis, vt est actu forma corporis, & omnia accidentia illorum sunt in loco per vnicam, & eandem præsentiam quantitatis, ac proinde per accidens, seu per aliud.* Sic omnes Thomistæ pro quo videri possunt N. Complutens. *disp.* 19. *q.* 6. quibus addo Vasq. & Ruuiũ apud Pontium loco citato. Ratio clara est in via D.Thomæ, quia nihil potest habere per se præsentiam in loco, quod non habet per se partium extensionem in ordine ad locum, sed sola quantitas est huiusmodi, vt ostendimus in logica; ergo sola quantitas per se potest habere præsentiam ad locum, ac proinde est in loco.

53. Sed obijcies 1. nam vbi quantitatis non potest modificare nisi quantitatem; ergo non potest esse ratio essendi in loco nisi respectu quantitatis. Conseq. constat. Antecedens ostenditur, quia modificatio nõ exercetur nisi in genere causæ formalis; forma autem non communicat suum effectum formalem nisi suo subiecto; ergo *vbi* non tribuet esse in loco nisi suæ formæ, & sic vbi quantitatis non vbicabit nisi quantitatem. Resp. quod sicut quantitas extendendo substantiam extendit omnia accidentia, quæ sunt in illa; ita quia *vbi* est *vt quo* in quantitate, & *vt quod* in substãtia, tribuet etiam substantiæ, & accidentibus illius esse in loco.

54. Obijcies 2. si destruerentur omnia accidentia substantiæ Petri existentis in hoc cubiculo, adhuc substantia Petri maneret in eodem loco, & si iterum illa accidentia reproducerentur, ponerentur in eo loco per propriam, & nouam præsentiam distinctam à præsentia substantiæ ergo dantur plures præsentiæ. Resp. quod in eo casu substantia Petri non maneret in loco, sed nullibi esset vt in loco, diceretur solum esse in mundo definitiuè, non circumscriptiuè.

§.7. *An vltima sphara sit in loco, & quomodo.*

55. Ratio dubitandi ex vna parte est, quia vltima sphæra non habet supra se aliquod corpus à quo ambiatur, vt supponit Arist. Et licet Sancti Patres, & Theologi supra primum mobile, quod secundum Arist. est vltima sphera ponant cœlum empyreum immobile, quod est sedes Dei, & Beatorum, tamen nihil hoc refert ad difficultatem, ponamus enim non esse, potuisset enim non creari reliquis cęlis remanentibus, & tunc primum mobile non esset in loco, vt fatetur Arist. Et ex alia parte hæc doctrina videtur falsa ex principijs eiusdem Arist. docuit namque *tex.* 1. omnes existimare, quod omne quod est, alicubi est, ac proinde vltimum cęlum erit alicubi. Item *tex.* 32. sic habet. *Primum igitur conside-*

raſſe oportet, quod non quæritur vtique locus, ſi non motus aliquis ſecundum locum eſſet, propter hæc enim cælum in loco maximè putamus, quia ſemper eſt in motu. Sed vltimum cęlum ſemper eſt in motu, ergo maximè eſt in loco. Tum quia vltima ſphæra per Ariſt. mouetur motu locali, ergo debet eſſe in loco.

56. Variæ ergo fuerunt ſcribentium ſententiæ. Aliqui namque dixerunt vltimam ſphæram nullo modo eſſe in loco, neque propriè moueri localiter. Alij verò dixerunt, eſſe quidem in loco, eius tamen locum eſſe cœlum inferius, ſicut ſi quis diceret locum amphoræ eſſe aquam, quæ in illa eſt. Alij locum ipſius eſſe dicunt ſuam vltimam ſuperficiem. Alij eſſe centrum mundi circa quod mouetur. Pro quo.

57. Notandum ex Ariſt. *tex.* 24. & 32. quod dupliciter poteſt aliquid eſſe in alio, & moueri, primò per ſe; ſecundo per accidens, ſeu per aliud. Per ſe dicitur aliquid eſſe in alio tanquam in loco, quod cum ſit diuiſum ab illo, continetur, & circumſcribitur ab eo ratione ſui, vt homo, lapis, terra, &c. quę per ſe ſunt in loco: Per accidens autem dupliciter aliquid poteſt eſſe in loco, aut moueri; primò ſi ſit pars eius, quod per ſe eſt in loco, non tamen diuiſa à ſuo toto, & ideo dicitur eſſe in loco per accidēs, ſeu per aliud, ſcilicet ratione totius, ita tamen quod ſi diuideretur à ſuo toto, apta eſſet eſſe per ſe in loco, & moueri vt dimidium huius lapidis, quamuis nunc ſit in loco ratione totius, & moueatur ratione totius, per ſe tamen aptum eſt eſſe in loco, & moueri ſi diuidatur à ſuo toto. Alio modo poteſt aliquid eſſe in loco per accidens, ſeu per aliud; quia eſt in loco, aut mouetur illud in quo ipſum eſt; ipſum autem non eſt aptum ſeparari, ita vt ſeparatum ſit in loco, & moueatur per ſe, quo pacto albedo, & nigredo ſunt in loco, & mouentur per accidens, quia mouetur, & eſt in loco corpus in quo ſunt, ipſæ autem ſemper ſunt in loco per accidens.

58. Pono aliam diſtinctionem, quę ſum itur ex Ariſt. *tex.* 34. & 44. quod ſcilicet dupliciter aliquid poteſt eſſe in loco, vel actu, vel potentia. Potentia dicitur eſſe illud, quod poteſt intelligi cōtineri intra aliud, ſed quia non diſtinguitur actu ab illo à quo dicitur contineri, ideo non eſt actu in loco, ſed potentia, ſi per ſe conſideretur, quatenus poteſt diuidi, & ita actu contineri. v. g. in hoc lapide pars interior poteſt dici, & concipi vt contenta ab exteriori, actu tamen non continetur propriè, quia non ſunt hæ partes actu in continuo, ſed quia poſſunt diuidi, & ita contineri, dicuntur eſſe in loco in potentia. Actu autem dicitur aliquid eſſe in loco, quod actu eſt diuiſum à ſuo continente. Et hæc ſunt duo fundamenta poſita ab Ariſt. ad ſolutionem difficultatis.

59. His iactis fundamentis Ariſtot. *tex.* 43. ponit doctrinam illam, quod ſcilicet non poſſit aliquid eſſe in loco niſi habeat corpus extra ſe à quo contineatur, *Quare*, inquit, *etiamſi aqua quam videmus maximè indigere loco eſſet tale corpus, quod à nullo contineretur, ſicuti eſt totus mundus*, alludit ad hanc ipſam quæſtionē quo pacto totus mūdus ſit in loco, maximè vltima ſphæra *tunc tale corpus non eſſet in loco ſecundum totum, quia ſecundum totum à nullo continetur, neque tamen hinc ſequitur, quod aqua non poſſit moueri, ſicuti de facto mouetur vniuerſum*. Dupliciter autem aliquid poteſt moueri, primò per ſe, vt totum quoddam eſt, ſeu dicitur aliquid moueri vt totum ratione totius, quando ipſum totum transfertur ex vno loco in alium, & hic motus propriè vocatur motus ad locum, vt cum homo ex vno loco tranſit in alium, & illa quæ ita mouentur neceſſe eſt vt ſint per ſe in loco, ſeu in alio tanquam in loco, de quibus loquitur *tex.* 39. & 45. Alio modo poteſt totum moueri non vt totum eſt, nec ratione totius ſed per accidens, ſeu per aliud ratione ſcilicet ſuarū partium, in quibus ipſum totum eſt tanquam continens in ſuis contentis, & hoc modo totus mundus mouetur. Aliquæ namque partes ipſius mouentur ſurſum, vt leuia, aliæ deorſum vt grauia; aliquæ circulariter

ter vt cæli, totus tamen mundus non transfertur in alium locum secundum se totum,& ita secundum se totum non mouetur;at quia adhuc controuersia non videbatur soluta, nam omne quod mouetur localiter inquantum mouetur debet esse aliquo modo in loco, vnde si vniuersum mouetur ratione partium, ratione etiam partium debet esse in loco, & non videtur posse assignari cuicumque parti locus propter vltimam sphæram, quæ nō est in loco. Ideo ad soluendam difficultatem vtitur illa distinctione suprapositá, quod aliquid potest esse in loco, vel actu, vel potentia; partes vniuersi quæ continentur ab aliquo, vt sint ab illo diuisæ, sunt in loco actu,vt sunt omnia præter vltimum cælum. Partes autem vltimi cæli non sunt actu in loco, sed tantum in potentia,quatenus partes vltimi cæli distingui possunt in plures circulos interiores, & superiores, & in alias partes, vt pars quæ sequitur immediatè à puncto orientis,continet aliam immediatè sequentem, & sic deinceps. Rursus secundam aliam distinctionem, id quod est in loco, vel est per se, vel per accidens; totus mundus non est in loco per se, vt totum est, sicut nec mouetur vt totum, sed per accidens, idest ratione suarum partium, secundum quas potest esse in loco, vel actu, vel potentia, vt dictum est. Totum ergo vniuersum est in loco ratione suarum partiū, & actu quidem ratione aliquarum;vltimū autem cęlum est solum in potentia ratione suarum partium. Et hæc est egregia Aristotelis solutio ad hanc difficultatem.

60. Ad 1. rationem dubitandi resp. quod omne quod est, alicubi est:vel actu, vel potentia: vel per se,vel per accidens. Huiusmodi est cælum. Ad 2. resp. vtrumque optimè esse dictum ab Arist. primò quod non cognosceretur locus nisi daretur motus localis,quoniam ex motu venimus in cognitionem quod locus est,quod possit ab illo deferi,contineri, & conseruari, & ita quærimus quid sit huiusmodi locus. Si enim omnia quiescerent, posset aliquis credere, quod vnaquæque res est suus locus. Item illud est dictum, vt cognoscamus cælum esse in loco, quia continuò mouetur, maximè namque motus indicat locum; ad hoc autem sufficit, quod sit in loco in potentia, vel per accidens, vt dictum est. Ad vltimam resp. quod motus cæli non est propriè motus localis,seu ad locū,eo quod vltimum cælum non mouetur ad aliud,sed melius dicitur motus in loco, scilicet in illo loco potentiali partium. Et sic vltimum cælum non debet dici moueri in alio, sed in se ipso, ratione partium, quia assignato quocumque puncto fixo ad orientem v.g. vel occidentem, partes cæli successiuè ad illud vel accedunt, vel recedunt, manente immobili toto cælo, vt totum est. Posset etiam hic motus explicari per ordinē ad spatium imaginarium, non quia tale spatium sit locus, sed quia est aptum ad explicandum cæli motum.

61. Sed obijcies 1. Illud quod *est in* loco per accidens,aut potentia, debet esse in aliquo quod sit per se, & actu *in loco*; sed vltimum cælum non est huiusmodi. Maior constat. Minor probatur;quia tale cęlum non est nisi in suis partibus, quæ neque per se, neque actu sunt in loco; ergo, &c. Resp. nos dicere vltimum cælum in sententia Arist.esse per se in loco potentia, per se enim neque actu, neque potentia est in loco, esse tamen in loco per accidens,ratione suarum partiū, at partes ipsæ sunt in loco in potentia. Vnde conceditur, quod id quod est in loco per accidens debet esse in alio,quod sit in loco per se, vel actu, vel potentia; partes autem cæli sunt in loco per se in potent a, vt iam dictum est. Quod autē est in loco in potentia, non debet esse in aliquo quod sit in loco actu; sufficit enim vt possit diuidi ab eo quod est in loco in potentia, etsi id in quo est non sit in loco actu.

62. Obijcies 2. Id quod est in loco per accidens debet esse pars eius, quod est in loco per se, sed vltimum cælum nō est huiusmodi ratione suarum partiū cum non sit pars illarum, ergo,&c. Resp. quod est in loco per accidens tanquam contentum, & integrans aliud quod est in

loco

loco per se, debet esse pars, conceditur. Quod est in loco per accidens tanquam continens id quod est in loco per se, debet esse pars, negatur; vt patet in anima quæ est in loco per accidens ratione corporis, & tamen non est pars corporis, sed est quasi continens corpus vt forma, vt docet Arist. 1. *de anima tex.* 90. Ob quam causam posuit duos illos modos essendi in loco per accidens. Vnde *tex.* 45. dicit aliqua esse in loco sicut anima, & cœlũ, quasi comparans ista duo, sicut enim anima est in loco, quia continet id quod est in loco, ita cælum vltimum est in loco, quia continet id quod est in loco, &c.

§. 8. *An duo, aut plura corpora possint esse naturaliter in eodem loco.*

63. ARgentina *in 4. dist. 49. q. 1. art. 4.* dicit, quod satis probabiliter ostendi potest, quod duo, aut plura corpora possint esse in eodem loco. Pro intelligentia difficultatis notãdum est, quod ratio ob quam duo corpora non possunt esse in eodem loco, est eorum impenetrabilitas, quæ nihil aliud est, quam quod corpus quantum, & extensum in ordine ad locum, in eodem loco non permittat aliud simul poni, sed vel illud expellat, aut ab illo expellatur, ne in locum eius ingrediatur. Hæc autem expulsio non fit in genere causæ efficientis, cum quantitas, quæ corpus constituit, non sit operatiua, sed in genere causæ formalis, ratione scilicet incompossibilitatis formarũ. Quare duo corpora vt sint in eodem loco, debent ad inuicem penetrari, quod vt fiat, necessum est, vt vtrumque ab eadẽ loci superficie contineatur, & circumscribatur, & cum contineri, & circumscribi non possit corpus à loco nisi habeat quãtitatem extensam in ordine ad eundem locum, vt duo corpora penetrentur, & sint circumscriptiuè in eodem loco, oportet, quod vtrumque habeat quantitatem, & suam extensionem in ordine ad locum, & solum ab vtroque auferatur effectus ille quantitatis; qui est secundarius, & posterior. extẽsione in ordine ad locum, scilicet expellere aliud corpus. Si namque Deus ab aliquo corpore auferret quantitatem, aut impediret illius extensionem in ordine ad locum, licet hoc esset nouum miraculum, quod poneretur vbi est aliud corpus extensum, nec tunc fieret penetratio, sed vnum esset in eo loco circumscriptiuè, nõ aliud quod non haberet extensionem ad locum, sed esset definitiuè. Quo modo nos dicimus corpus Christi in Eucharistia non esse penetratiuè cum quantitate extensa panis, ex eo quod dictum corpus Christi non habet extensionem ad locum. Hoc posito.

64. Nostra sent. seq. concl. explicatur. *Non possunt duo, aut plura corpora cum sua extensione in ordine ad locum poni, aut esse in eodem loco.* Hæc concl. est certissima, quam tenent omnes Catholici. Constat experientia, nam videmus, quod eo ipso, quod in aliquo loco ponitur vnũ corpus, expellitur aliud ibi existens. Tum quia est de ratione quantitatis naturaliter habere extensionem in loco, propriũque situm ab alia quantitate distinctum; sed vbi datur propria extensio, & proprius situs, non potest ab alia quantitate præoccupari, aliàs non esset proprius, ergo, &c. Tum quia expulsio alterius corporis à loco, effectus est secundarius, naturaliter indispensabilis, ergo, &c. Aliàs si iste effectus esset naturaliter dispensabilis sequeretur, quod non solum duo, sed etiã omnia corpora possent naturaliter esse in eodem loco, quod patet esse euidenter falsum. Demum, quia duo corpora nequeunt naturaliter terminari, & concludi eodem termino, cum vnumquodque suis terminis, seu finibus, aut limitibus terminetur; sed si ponerentur in eodem loco, suis limitibus non terminarentur, sed cõmunibus ergo, &c.

65. Sed obijcies fundamentum Argentinæ, quoniam in ferro candenti reperiuntur duo corpora, scilicet ferrum, & ignis, sed hæc occupant vnum, & eundem locum; ergo, &c. Nec valet dicere, quod in ferro non reperiatur ignis cum sua quanitate, & extensione, sed sola caliditas

tas

tas ab igne producta, quæ in ferro subiectatur, & à quantitate illius extenditur. Nam contra est, inquit, quoniam ex operatione venimus in cognitionem substantiæ, & formæ; sed in ferro candenti dantur operationes ignis, vt accendere materiam; generare alium ignem; ergo, &c. Resp. quod ex operatione venimus in cognitionem formæ, aut virtutis illius, ex eo autem quod ferrum candens comburrat, aut generat alium ignem, solùm infertur, quod ibi sit virtus ignis, scilicet calor, qui in tali gradu, vt virtus ignis potest comburere, & generare alium ignem. Vel dicas, quod in poris, & meatibus ferri vbi erant aliquæ partes minutissimæ aeris, eo expulso, reperiuntur aliquæ particulæ ignis, quæ eos effectus producunt.

66. Obijcies 2. nam in vase cineribus pleno potest simul recipi tantum aquæ, ac recipi posset in odem vase absque cinere, sed tunc duo corpora sunt intra idem vas, ergo, &c. Resp. quod tunc non ponuntur duo corpora in eodē loco, sed in diuersis; aqua namque non ponitur in loco vbi sunt cineres, sed in eiusdem cineris poris; cineres namque sunt multum porosi, & in illis conseruatur aer, qui per immisionem aquæ, aut vini expellitur, & vinum ingreditur, cum vinum sit ponderosius. Vel dicas quod cum cineres sint valdè sicci absumunt, & consumunt aquā, aut vinum, quoad aliquam partem, reliqua recepta in poris, aut meatibus cineris.

§.9. *An duo, aut plura corpora possint esse simul supernaturaliter in eodem loco.*

67. Prima sententia negat, quam sequitur Durand. *in 4. dist. 44. q. 1.* Durandum sequitur Paludanus *ead. dist. q. 3.* Pro quo nota, quod natura quantitatis est extendere substantiam, vt habeat partes extra partes, quod duobus modis fieri potest, primo in ordine ad se, seu ad totum, secundo in ordine ad locum. Extensio in ordine ad totum in hoc consistit quod vna non sit alia, aliumque teneat ordinem in toto, quam non tenet alia, licet vtraque possit esse in eodem loco. Extensio in ordine ad locum in hoc consistit, quód vna sit extra aliam, & alium locum occupet, vt non solum seruent ordinem ad totum, sed etiam inter se, quantum ad locum. Conueniunt ergo omnes quod sit de essentia quantitatis habere partes extensas in ordine ad se, easque tribuere subiecto. Difficultas solùm est, an etiam sit de essentia quantitatis habere extensionem in ordine ad locum, ratione cuius sibi vendicet propriū locum, vt non possit admittere aliam quantitatē. Secundum fidem, certa res est, vt constat in Sacramento Eucharistiæ, quod quantitas posut separari ab extensione in ordine ad locum, cum ibi corpus Christi D. eam non habeat, sed sit modo indiuisibili, & solum habeat extensionem in ordine ad se, seu ad totum. Dato modo quod duo corpora habeant extensionem in ordine ad locum, quæritur ad duo corpora sic in ordine ad locum extensa possint per diuinam potentiam esse in eodē loco. Auctores citati dicunt implicare contradictionem, quod duo corpora penetrentur, & ponantur in eodem loco, quia ita vnumquodque corpus sibi proprium locum vendicat, vt aliud ab eiusdem loci societate expellat.

68. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Possunt duo corpora supernaturaliter poni penetratiuè in eodem loco.* Sic tenent communiter Theologi, & Philosophi, pro quo videri possunt N. Complut. *disp. 19. q. 7. n. 56.* Colligitur hæc concl. ex Sacra Scriptura, nam Corpus Christi D. gloriosum penetrauit cælos ex Apost. ad Hebr. 4. *Habentes Pontificem, qui penetrauit cælos.* Idem corpus exiuit de sepulchro clauso, vt docent communiter Sancti Patres: intrauit ad Apostolos non per fenestram, neque per rimulas portæ, sed per portam clausam: ianuis clausis. Idem Corpus sacratissimū egressum fuit de purissimo Virginis vtero, eó prorsus intacto, non dilatato, vt vult Durandus; ergo, &c.

69. Probatur 1. nam Deus de facto super-

supernaturaliter facit quod quantitas nõ habeat extensionem in ordine ad locum, vt patet in sacramento Eucharistiæ, ergo etiam potest facere quod eadem quantitas non habeat effectum expulsionis alterius quantitatis ab eodem loco. Antecedens est de fide. Conseq. probatur, nã tam extensio in ordine ad locum, quam expulsio alterius corporis ab eodem loco sunt effectus quantitatis secundarij, ergo si Deus potest supplere primum, & magis intimum quantitatis, poterit etiam supplere secundum minus intimum. Nec valet quod differentia sit quia ille prior effectus secundarius est positiuus, iste autem priuatiuus. Nam contra est, quoniã Deus potest etiam supplere effectus secũdarios, & formales priuatiuos, cum non sunt adeo intimi, & proximi, sed remoti, vt in nostro casu contingit, maximè quãdo dependent ab aliquo positiuo, quod Deus impedire potest; sed expulsio alterius corporis à loco dependet ab extensione in ordine ad locum, quam Deus impedire potest, vt patet in Eucharistia; ergo, &c. Soli illi effectus secundarij impediri non possunt, quando ex eorum impedimento, sequeretur impedimentum primarij, vt est expulsio formæ à materia, si enim impediretur expulsio formæ antiquæ non poneretur informatio formę nouæ. At in nostro casu ex impedimento expulsionis alterius corporis non sequitur quin quantitas tribuat suum effectũ formalem suo subiecto, ergo, &c.

70. Probatur 2. Magis repugnat quod duo contraria ponantur simul in eodem subiecto in gradibus intensis, quam quod duo corpora simul penetrentur; sed illud primum fieri potest per diuinam potentiam, vt omnes tradunt; ergo etiam hoc secundum fieri poterit. Maior probatur, nam vnum contrarium repugnat alteri, ratione effectus formalis primarij, qui est taliter informare, vt ratione suę formæ contrarietur alteri, at penetratio corporum sit impedita expulsione, quæ solum est effectus secundarius, & valdè remotus quantitatis; ergo, &c.

71. Primum argum. nam cum ordinem quem seruant partes in toto, eundẽ debent seruare in loco, sed est impossibile, quod in toto vna pars nõ sit extra aliam, ergo etiam in loco vna debet esse extra aliam, sed si duo corpora essent simul in eodem loco, partes vnius non essent extra alias; ergo &c. Resp. quod tunc temporis partes vnius corporis non essent extra alias quantum ad locum, cum essent in eodem loco, tamen partes huius corporis essent extra alias eiusdem corporis.

72. Secundum argum. Impossibile est vt fiat, quod naturæ quantitatis repugnat, sed repugnat naturæ quantitatis quod duo corpora, sint in eodem loco; ergo, &c. Minor probatur, nam de natura quantitatis est excludere aliam à se, & à suo loco repellere; sed hoc non fieret si duo corpora essent in eodem loco; ergo, &c. Resp. negando minorem. Ad probationem dico esse contra naturam quantitatis non ponere partes extra partes in ordine ad se, seu ad totũ, non in ordine ad locum, sicut nec expulsio alterius quantitatis.

73. Tertium argum. Ita se habent partes quantitatis ad locum, sicut partes motus ad tempus, sed impossibile est quod partes motus sint simul in eodem tempore; ergo etiam impossibile est quod partes quantitatis diuersi corporis sint simul in eodem loco. Resp. negando maiorem. Eodem quidem modo se habent partes quantitatis ad totum, quo partes motus ad tempus; sicut enim est de essentia partium successiuarum quod vna sequatur alteri, ita est de essentia partium permanentium, vt vna sit extra alteram in ordine ad totum, non in ordine ad locum.

74. Quartum argum. quoniam ita se habent duo accidentia ad vnum subiectum, sicut duo corpora ad eundem locũ, sed duo accidentia solo numero distincta non possunt esse in eodẽ subiecto, ergo neque duo corpora poterunt esse in eodem loco. Maior probatur, nam ideo duo accidentia non possunt esse in eodem subiecto, quia ab illo indiuiduantur, sed etiam corpora indiuiduantur ab eodem loco, ergo,

ergo, &c. Resp. quod corpora non indiuiduantur à loco, sicut accidentia à subiecto, sed corpora, seu quantitates indiuiduantur à suis subiectis; indiuiduatio nãque debet sumi ab aliquo intrinseco, locus autem est extrinsecus quantitati, & corpori.

75. Quintum argum. nam si duo corpora essent simul in eodem loco per penetrationem, sequeretur quod vnus, & idem effectus posset esse à duabus causis totalibus; sed hoc esse nequit, vt supra vidimus, quia aliàs dependeret, & non dependeret, essent illæ causæ totales, & adæquatæ, & non essent; ergo, &c. Maior probatur, quia idem locus adæquatè repleretur ab vtroque corpore cum ab vno tantum adæquatè repleretur, ergo &c. Resp. quod in tali casu illa duo corpora sic penetrata constituunt vnam, & eandé causam adæquatam, & totalem repletiuã loci, ac proinde non concurrunt vt duæ causæ totales, sed vt duæ partiales.

§. 10. *An idem corpus possit esse supernaturaliter in pluribus locis circumscriptiuè.*

76. Prima sententia affirmat. Pro qua N. Complut. *disp.* 19. *q.* 8. *n.* 65. referũt Scotum Ricard. Murciam. Ruuium Bellarmin. & Suariũ, quibus addo Ariagam *hic sect.* 8. & Pontium *disp.* 15. *q.* 5. *n.* 53. dicentem esse sententiam ferè omnium recentiorum.

77. Nostra sent. seq. concl. explicatur. *Implicat contradictionem, quod idem corpus sit circumpscriptiuè in pluribus locis.* Pro hac concl. citant dicti Complut. D. Tho. D. August. D. Ansel. D. Bonau. Abulens. Durand. Henrium, Aegidium, Heruæum, Godofredum, Carthus. Capreol. Palud. Ferrar. & Vasq. quibus addo Lermam *hic q.* 6. *per totam.*

78. Probatur 1. nam vna, & eadem res non potest simul coexistere diuersis temporibus, vt huic horæ, & horæ sequẽti, huic anno, & anno sequenti; ergo neque potest coexistere simul huic loco, & alteri v.g. huic Ecclesiæ, & alteri. Antecedens admittunt aduersarij. Conseq. probatur, ita enim se habet res ad diuersa tempora sicut se habet ad diuersa loca, hinc videmus quod quia Deus per æternitatem amplectitur diuersa tempora, ita per immensitatem amplectitur diuersa loca, & si semel Deus per æternitatem non amplecteretur omne tempus, neque per immensitatem amplecteretur omnem locum.

79. Occurrit Pontius negando consequentiam, quia diuersa tempora non possunt simul coexistere, bene tamen diuersa loca. Sed contra, nam sicut diuersa tempora non coexistunt vni tempori, ita neque diuersa loca adæquata coexistunt vni loco, vnde ita valet argumentũ ad tempora diuersa, sicut ad diuersa loca; vt sicut diuersa loca coexistunt vni tempori: ita diuersa tempora vni loco, & sẽper valet argumentum ab æternitate ad immensitatem, & è contra.

80. Probatur 2. quia si vnum, & idé corpus poneretur hic Romæ, & Mediolani sequeretur quod Mediolanum, & Roma coexisterent si idem corpus ista duo loca occuparet; sed implicat; implicat namque quod Roma, & Mediolanum coexistant, cum supposita distantia non sint talia. Sequela probatur, ex illo cõmuni principio. *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se,* nam Roma, & Mediolanum sunt eadem vni tertio scilicet illi corpori, quoad coexistentiam, quia ita Roma, ac Mediolanum coexistunt illi corpori; ergo debent coexistere inter se.

81. Nec valet dicere hoc argum. nõ valere, nam caput, & pedes coexistunt eidem animæ, ergo coexistunt inter se, nam contra est, quia caput, & pedes non coexistunt eidem animæ adæquatè, sed tantum inadæquatè, cæterum illa duo loca adæquatè coexistunt illi corpori, quæ autem sunt eadem vni tertio adæquatè, sũt idem inter se, non quæ sunt eadem vni tertio solum inadæquatè.

82. Probatur 3. nam de ratione loci circumscriptiui est, quod circumscribat, & comprehendat locatum, sitque illi adæquatus; ergo taliter illud terminat, vt non sinat esse extra illum. Implicat namque

loca-

locatum adæquare locum, at locum terminare locatum, & quod locatum sit extra locum, aliàs non terminaret, non circumscriberet, non adæquaret; quod enim contineta liud tanquam terminus, circũscribens, & adæquans non finit illud esse extra. Tum quia sicut est contra rationẽ infiniti quod habeat terminum, ita est contra rationem finiti, quod vagetur extra terminum.

83. Occurrit Pontius, quod de ratione loci circumscriptiui est quod circumscribat, quod comprehendat, quod terminet locatum, quantum ad hoc quod totum locatum in se contineat, concedit; quantum ad hoc quod nihil locati, aut totum locatum non possit esse extra, negatur. Aliud namque est quod locus adæquet locatum, illudque terminet, & aliud est, quod ita adæquet, & terminet, vt non finat esse extra. Primum est verũ, & admittendum, secundum falsum, & negandum. Sed contra, nam de ratione loci est ita circumscribere, adæquare, & terminare locatum, vt non finat esse extra, si enim semel fineret esse extra non circumscriberet, non adæquaret, non terminaret, aliàs ista possent etiam infinito cõpetere, si enim non est de ratione termini taliter rem terminare, vt finat esse extra, iam ratio termini infinito competeret, &c. Vide nu. sequenti.

84. Probatur 4. nam quantitas naturaliter ita determinat corpus, & claudit intra se ratione suæ superficiei, vt non sinat esse extra; ergo etiam supernaturaliter. Antecedens constat. Conseq. probatur, quia quoties forma non potest præstare aliquem effectum naturaliter, neque supernaturaliter præstare potest. Vnde est differentia inter causam formalem, & efficientem, quod Deus potest defectum causæ efficientis supplere non defectus causæ formalis; hunc enim defectum non potest supplere per se ipsum cum inuoluat imperfectionem; neque per additionem alicuius formæ, quia forma quæ adderetur vel esset naturalis, & tunc esset insufficiens sicut illa cui adderetur. Vel esset supernaturalis, & tunc non posset præstare effectum naturalem, vt est circumscribere locatum; ergo, &c.

85. Probatur 5. nam sequeretur si idem corpus poneretur in duplici loco, quod esset vnum, & non esset vnum, hoc implicat, ergo, &c. Sequela probatur, nã illa non sunt vnum quæ sunt ad inuicem diuisa; sed illud corpus in duplici loco esset à se diuisum; ergo non esset vnum, contra suppositum. Quod autem illud corpus esset à se diuisum, ostenditur, nam illa sunt diuisa, inter quæ mediant alia corpora, sed si idem corpus esset hic Romæ, & Mediolani, mediarent alia quanta, seu corpora; ergo, &c. Tum quia vbi sunt duæ superficies ambientes ibi non est idem corpus, de ratione namque superficiei est diuidere vnum locatum ab alio. Tum etiam quia illud corpus vt est in duplici loco ita se habet, quod habeat duplicem superficiem terminantem, & facientem quod vnum corpus non tangat aliud, ergo quod vnum non sit aliud, quæ enim non se tangunt, non sunt simul; illa enim sunt simul, quorum extrema sunt vnum, & illa sunt diuisa, quorum extrema non sunt simul. Relinquo alia argumenta, vt quod illud corpus in vno loco posset calefieri, in alio frigefieri: in vno dormire in alio vigilare, in vno posset peccare, in alio mereri, & esse in gratia, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

86. Primum argum. nam multi, & grauissimi auctores dicunt quod Christus D. apparuit aliquando modo extenso, & circumscriptiuo, vt cum apparuit D. Petro cum fugeret à carcere, cui Petrus dixit. *Domine quo vadis, &c.* de quo num etiam extat hic Romæ memoria, & tamen tunc non reliquit cælum, vt colligitur ex illo Act. 3. *Quem opportet cælum suscipere vsque ad tempus resurrectionis hominum.* Et dist. 2. cap. primæ ex D. Aug. dicitur. *Donec finiatur sæculum, sursum est Dominus*, quod etiam docet D. Tho. 3. p. q. 76. Addit Pontius quod *in Breuiario Romano legitur de S. Ambrosio, quod simul fuerit Mediolani, & adfuerit funeri S. Martini in ciuitate Turonensi, cui simile* quid

quid etiam refertur de S. Antonio nostro de Padua, ac alijs Sanctis. Resp. cum D. Tho. loco citato *art.* 8. quod Christus D. pro illo breui tempore potuit deserere cœlū, non tamen ob id priuantur beati eius visione quia ob illam distantiam non impediuntur ab illius visione. Cum in maiori distantia cœli empyrei illum videant, si verum est quod aliqui dicunt quod est maior distantia à parte inferiori ad superiorem cœli empyrei quam sit ab ipso cœlo empyreo, vsque ad terram, & tamē beati vident corpus Christi in quacumque distantia nec indigent vt clarius videant, quod propius accedant. Ad illud quod dicit de S. Ambrosio dico quod in meo Breuiario Romano non reperitur, quod si reperiretur, dicendum esset quod non fuerit circumscriptiuè in duplici loco sed in vno tantum, in alio apparenter; idē dicendum de alijs Sanctis.

87. Secundum argum. De facto corpus Christi D. ponitur circumscriptiuè, & extensum in cœlo, & simul inextensum, & definitiuè in sacramento altaris sub speciebus panis; ergo etiam potest poni extensum in cœlo, & in alio loco. Probatur conseq. 1. quia omnes implicantiæ quæ adducuntur contra extensionem in duobus locis, militant etiam contra extensionem in vno loco, & inextensionem in alio. 2. Quia difficultas est ponere corpus Christi inextensum in altari quam extensum, nam vt ponatur inextensum debent fieri duo miracula; vnum quo corpus ponatur in pluribus locis, aliud quo ponatur absque suo modo connaturali, scilicet absque extensione. At vt ponatur extēsum sufficit quod ponatur vnum miraculum quo corpus ponatur in pluribus locis. 3. Quia facilius est ponere in materia duas formas connaturales simul, quas successiuè habere potest quam vnā tantum, quā nec successiuè potest habere naturaliter; ergo facilius etiam erit, quod corpus habeat simul duas præsentias circumscriptiuè quas naturaliter successiuè habere potest, quā vnam, quam nullo modo naturaliter habere potest, vt est esse modo inextēso. 4. Quia vnus locus potest supernaturaliter circūscribere duo corpora vt §. præcedenti dictum est, ergo etiam supernaturaliter poterit idem corpus simul circumscribi à duplici luco.

87. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. Ad 1. probationem dico, quod implicantiæ non sunt ex eo quod idem corpus sit in pluribus locis vtcumque, sed quantitatiuè, seu circumscriptiuè, nam inextenso modo, & ex vi conuersionis, non dicit implicantias à nobis assignatas, vt nostras rationes consideranti constabit. Ad 2. probationem negatur antecedens, nam licet ad ponendum vnum corpus in vno loco circumscriptiuè, & in alio definitiuè requirantur duo miracula, & quod ponatur in duplici loco, & quod ponatur modo inextenso, at vt ponatur in duplici loco modo extenso, nec vnum, nec centum miracula sufficiunt. Ad 3. probationem, dico facilius esse ponere in materia vnam formam, quam naturaliter habere non potest, quam duas quas successiuè habere potest, hoc enim inuoluit intrinsecam repugnantiam à Deo insupplebilem, vt supra visum est, non illud. Ad 5. dico nullam esse repugnantiam quod duo corpora sint simul in eodem loco impediente Deo effectum secundarium expulsionis, at maxima repugnantia est, quod idem corpus ponatur in duplici loco circumscriptiuè, vt in nostris rationibus videre licet.

DVBIVM II.

De vacuo.

89. Vacuum varijs modis accipitur. Primò vocatur quandoque vacuum spacium illud imaginariū, quod extra cœlum concipimus, quod à veteribus vocabatur vacuum extra corpus, inane autem quod concipimus intra aliquod corpus vocabant vacuum intra corpus. Secundò vocatur etiā vacuum illud corpus, v.g. vas non plenum ijs corporibus, quibus aptum est repleri, qua ratione dicitur vacua amphora in qua non est ille liquor qui prius erat. Et domus dicitur vacua, quæ est sine habitatore. Item dicitur

citur vacuum illud vbi vix aliquid apparet, qua ratione dicitur vacuum totum spatium quod est supra nos vsque ad cœlum. Cæterum huiusmodi non sunt propriè vacua, sed impropriæ vacui acceptiones. Propriè autem vacuum si daretur, esset corpus aptum continere aliquid, cum tamen actu nihil contineat. Sicuti si Deus in hoc nostro templo S. Mariæ de Victoria annichillaret aerem, nullo alio corpore introducto, tunc in illo esset vacuum, esset enim superficies parietum apta continere intra se corpus, cum tamē non contineret. Hoc vacuum duobus modis ab Arist. describitur; primò *tex. 60. & 65.* scilicet vacuum est *locus non repletus corpore*, seu *priuatus corpore*, & tunc nomen vacui accipitur adiectiuè, quasi dicatur *locus vacuus*. Secundò substantiuè acceptum definitur ab eodem Arist *tex. 67.* quod sit *non ens*, seu *priuatio corporis*; & non est aliud nisi spacium illud imaginarium, quod re vera nihil est, possumus tamen imaginari intra latera loci vacui, de quo.

§. 1. *An vacuum de facto detur in natura, aut dari possit naturaliter.*

90. Aliqui Philosophi admittebant vacuum in rerum natura. Cōmunissima tamen est hoc tempore sententia non dari vacuum, neque magnum, neque paruum, sed omnia corpora ita esse inter se connexa, saltem vinculo contignitatis, vt nulla vi naturali corporea diuelli possint ab inuicem, nullo alio corpore intercedente, & hæc sententia verissima est, & probatur multis, & manifestis, & quotidianis experientijs, quas cum passim videamus, ab omnibus referuntur. Et primò quidem in vasis, & clepsidris. Si enim sit vas una parte perforatum, & plenum aqua, habens vnicum foramen in ore clausum, nunquam aqua ex infimo foramine egredietur, nisi aperto superiore foramine, aut aliūde aer ingredi possit. Item sit fistula ex vno capite immersa aquæ, & ex alio capite attrahatur aer, nunquam attrahetur nisi aqua ascendat ad replendum locum aeris attracti. Vnde si ex alia parte occurrat aliquid quod attrahi non possit, nulla vi attrahetur aer. Præterea compertum est in hyeme, quod si exponatur frigori aliquod vas quantumcumque durum, & solidum plenum aqua, & ex vi frigoris necesse sit aquam condēsari, vt occupet minorem locum, si nihil aeris ingredi possit, necessariò frangetur vas, aut eius latera intus attrahentur, ne detur vacuum. Huc etiam reuocari possunt multa quæ accidunt ascensu aquæ, ne detur vacuum, aut quibus aliqua corpora detinentur immota, aut nō frangantur, aut frangatur propter hanc causam. Ex quibus experientijs manifestè colligitur omnia corpora ita esse naturaliter inter se connexa, vt diuelli non possint.

91. Sed quæres primo à quo moueatur aqua sursum, quando attracto aere subsequitur aqua. Resp. moueri secundum aliquos à virtute attrahente aerem, quæ necessariò simul attrahit aquam, quæ ab aere diuelli non potest. Quare in eo casu aqua mouetur violenter; vnde sentitur grauitas, & violentia, seu renitentia aquæ ad motum sursum, & sic requiritur proportionata vis ad attrahendum; idem dici potest de alijs casibus quando elementum ad impediendum vacuum mouetur præter, aut contra vim suam naturalem. Secundum aliòs, aqua mouetur ab inclinatione naturali quam habet ad impediendum vacuum tanquam malum naturæ, vnde ponunt in aqua duplicem inclinationem, vnam particularem quam habet ad proprium bonum, & per hanc inclinat deorsum, aliam vniuersalem qua inclinatur ad conseruationem, & ad bonum vniuersi, sicut pars inclinatur ad bonum totius. Illa autem vis fit in attractione aeris, non ob ascensionem aquæ.

72. Quæres 2. à quo moueatur aer quando mouetur ad replendum vacuum, & descendit: idē dic de aqua quando descendit? Resp. quod si aer non debeat descendere infra aquam, mouetur à se, & idem dic de aqua quando non debet moueri infra corpus grauius, quia tunc ista elementa non mouentur extra suum locum, sed potius ad occupandum sibi locum debitum; nisi tanta velocitate mo-

ueantur vt à se ipsis non sint apta moueri tanta velocitate, tunc enim aut attrahentur à corpore antecedente, aut mouebuntur à dicta inclinatione naturali vniuersali.

93. Quæres 3. quid sit illud per quod corpora ita colligantur, vt vno attracto, attrahitur aliud? Resp. hoc nihil aliud esse nisi ipsorum corporum contiguitas, & naturalis quędam exigentia talis inseparabilitatis, propter finem postea dicendum.

94. Sed obijcies 1. nam inter durissima ligna; aut etiam saxa, & silices cum franguntur reperiuntur aliquæ cauitates, quæ antea non poterant esse plenæ, ergo erant vacuæ, ac proinde naturaliter dabitur vacuum. Resp. quod fuerunt prius plenæ, aut aere, qui ibi remansit clausus cū generarentur, aut fuerunt repletæ subtilissimis exhalationibus, seu vaporibus, qui sæpe reperiuntur commixti corporibus.

95. Obijcies 2. quoniam condensatio, & rarefactio corporum non potest explicari sine vacuo. Resp. cum Arist. *tex.*84. negando antecedens; sunt enim condensatio, & rarefactio motus ad densitatem, & raritatem, quæ sunt quædam qualitates, quod magis explicabitur *de generatione, & corrupt.*

96. Obijcies 3. Augmentatio in viuētibus non fit nisi per additionem alimenti ad partes viuentis; ergo debent esse in viuente aliquæ vacuitates per quas alimentū transire possit. Resp. quod sine dubio sunt quædam vacuitates, quas vocant poros, qui tamen non sunt omnino vacui, sed pleni humoribus aut sanguine, ex quibus accipitur nutrimentum, & per hos defertur alimentum; dicuntur autem illi pori vacui, qui non continent intra se partes solidas, sibique continuas, sed sunt veluti quoddam vas, &c.

97. Obijcies 4. Detur cyathus aqua plenus adhuc possunt immitti nummi aurei sine aquæ effusione; sed hoc explicari non potest sine vacuo; ergo, &c. Resp. negando minorem, ratio autem est, quia extrema vasis labia sicca sunt, & sic aqua extollitur quasi in globum supra extrema vasis, & ita aqua cedit locum aureis numis parum loci occupantibus, quod si intra cyathum ponantur nimis multi, vt aqua etiam nimis eleuetur, aqua exibit, & diffundetur. Idem argum. fieri solet de vase pleno cineribus, de quo supra.

98. Obijcies 5. Si vacuum non daretur, sequeretur quod duo corpora solida non possent se tangere, vt duo lapides; sed hoc est falsum; ergo, &c. Sequela probatur, nam si duo lapides v. g. se tangerent, non posent diuelli ne detur vacuum, sed diuelluntur; ergo datur vacuum, saltem ad breue tempus. Ponamus enim quod se tangant secundum vnum palmum superficiei, cum sint corpora solida, quæ flecti non possint, tunc non potest attolli vna pars quin attollatur totus lapis simul. Hoc mathematicè demonstrari potest: sint duę lineæ ex eodem centro ductæ, & sint simul & debeat vna attolli supra aliam, non poterit vna pars illius attolli nisi tota attollatur, si linea sit inflexibilis, & maneat recta, cum ergo ponamus lapides illos solidos, & inflexibiles nō poterit vna pars eleuari, nisi eleuetur totus lapis. Modo ponamus quod illa superficies in qua se tangunt sit vnius palmi, & fiat in illa circulus, tunc sic argumentor. Aer non potest ingredi inter illos lapides nisi successiuè, & per motum localem; ergo quando attollitur lapis prius tempore perueniet ad extremas partes circuli, quam ad medium, in eo ergo instanti quando aer erit in primo digito circuli, in medio circuli dabitur vacuum, quia ibi non est aer, vt supponimus, neque lapis, quia est totus simul eleuatus, & ab extremo, & à medio circuli. Hoc argum. valet etiam si corpora illa se tangerent in minima superficie; hæc enim semper erit diuisibilis in infinitum, & in illa circulus fieri potest. Idem argum. alij proponunt de duobus planis perfectis, quorum vnum est supra aliud, &c.

99. Respondent 1. aliqui cum quibus N. Complut. *disp.*20. *q.*1. *n.* 5. quod tunc pars superior non eleuabitur, nisi prius possit eleuari secundum aliquas partes, vt detur locus aeri. Sed hæc responsio suas patitur difficultates, nam dato quod simul eleuetur secundum vnam partem, cum hęc

sit diuisibilis non potest aer simul totum locum illius partis occupare, cum ingressus aeris non fiat nisi per motum successiuum, & localem.

100. Respondent alij 2. quod ille lapis non possit diuelli, si supra alium eleuari debeat, possit tamen diuelli si successiuè depellatur extra planitiem suppositã, quo pacto ex compressione digitorum eijcitur aliquis nucleus successiuè, in hoc autem casu aer non ingreditur inter lapides, sed subsequitur veluti lambentẽ lapidem, & sic non dabitur vacuum. Cęterum neque hæc responsio videtur sufficiens, tum quia videmus huiusmodi corpora vtcumq; diuelli, etiam per eleuationem. Tum etiã quia iste modus separandi duos illos lapides ferè nnquam accidere potest; deberent enim superficies in quibus se tangunt esse omnino planæ, aut vndequaque vniformes, alioquin in illo motu deberet interdum vnus lapis eleuari supra alium, aliquando verò deprimi, & sic daretur vacuum.

101. Respondent alij 3. non esse possibile, quod duo corpora se tangant immediate, ex eo inquiunt quod semper intercedat aer, aut aqua, aut quid huiusmodi tenue, quod firmant ex Aristot. 2. *de anima tex.* 113. id asserente quod si se reipsa tangerent, nunquam diuellerentur. Sed quid sibi velit Arist. postea dicetur. Sed neque hæc solutio placet, nam vix est credibile, quod in quocumque casu, quando maximè duo corpora solida se inuicem maximo impetu percutiunt, semper intercedat aer, vt ne quidem in minima parte se tangant immediatè, vt si quis malleo maxima vi percutiat silicem, aut cum globus ferreus è tormento bellico eiectus, percutit lapidẽ vt in ipsum infigatur, tunc enim videtur omnino dicendum quod aer resiliat, & quod illa corpora immediatè se tangant. Prætera cũ quis securi percutit, & diuidit ligna, aut plumbum, sine dubio diuidit aerem, quem non diuideret, si semper inter securim, & plumbum intercederet. Neque illa responsio soluit difficultatem, quotidie namque videmus, quod ex vehementi percussione diuiduntur durissimi silices, vt vna pars diuellalur ab alia, quæ partes erant continuæ, & nihil inter eas intercedebat, & tamen potuerunt diuelli, & frangi sine periculo vacui. Si deinde illæ partes vniantur, coniungantur, & fiant contiguæ, poterunt diuelli sine periculo vacui, vt prius sine eodem periculo fuerunt diuisæ cum essent continuæ.

102. Meum sit de hac re iudicium, quod scilicet possint duo illa corpora solida se tangere immediatè, neque necessarium est vacuum, vt separentur. Vel enim intercedit aer, aut aqua, & tunc ista rarefiunt, vnde est necessaria tanta vis, vt ista raritas ponatur, vt patet experientia. Quod si nihil intercedat inter corpora se tangentia, & illa sint solida, tunc aliquando flectuntur insensibiliter, & parum, ita vt successiuè separentur partes, & eleuentur, vt aer successiuè ingrediatur. Si autem essent omnino inflexibilia, tunc loco flexionis fieret pauca aliqua condensatio partiũ, successiuè, incipiendo à proximis, vnde incipit separatio, aut diuisio, per quam compressionem, & condensationem partes ipsæ aliquantulum subsidunt, & sic successiuè diuelluntur, sicque successiuè ingreditur aer. Ad hoc iuuare possunt multæ exhalationes, quæ continentur in poris, quæ rarefactæ, possunt aeris aduentum præoccupare, & sic non sine magna vi frãguntur lapides, aut diuelluntur. Quod si prorsus nihil intercederet, & illi lapides nec flecti possent, & partes nec comprimi, nec condensari possent, vnus non posset ab alio euelli. Si tamen essent omnino plani, possent separari per dictam expulsionem; naturaliter tamen duo plana perfecta dari non possunt. Ad illud quod dicebatur ex Arist. dico non velle quod duo corpora solida non possint se immediatè tangere, quia non possunt diuelli sine periculo vacui, sed solùm vniuersaliter dicit, quod in aere, vel aqua per simplicem approximationem, aut paruam aliquam vim nunquã possunt duo corpora se tangere immediatè, quia aqua, & aer sunt corpora tenuuia & facilè adhærent, vnde non possunt per solam approximationem omnino expelli, sed semper aliquæ partes intercluduntur,

quod

quod probat, quia superficies lapidum v.g. semper sunt humidæ, & sic aliquid aquæ erit in superficie, licet iuxta ponantur. Non tamen negat Arist. posse dari casum in quo duo corpora se tangant immediatè, saltem secundum aliquam partem.

103. Sed dices, quod si duo lapides inciperent se immediatè tangere, sequeretur dari motum in instanti, sed hoc est impossibile; ergo, &c. sequela probatur, nam contactus incipit in instanti, fit enim in fine motus approximationis; ergo illi duo lapides se tangunt in toto palmo in instanti, ergo aer qui erat intermedius discedere debet ab illo palmo in instanti. Resp. quod omnis cōtactus corporum, quæ prius non se tangebant, & postea incipiunt se tangere immediatè, siue hæc corpora sint solida, siue non, incipit ab indiuisibili, vel puncto, vel linea, & postea successiuè extenditur ad superficiem siue paruam, siue magnam, & tunc etiam successiuè excluditur corpus, quod erat intermedium. Argumentum ergo factum solum probat, quod totus contactus non fit in instanti. Fit quidem contactus in instanti quoad inceptionem sui, cum contactus incipiat ab indiuisibili, non autem quantum ad totum; totus enim fit in tempore, & successiuè, & sic duo illi lapides prius se tangunt in parte, quam in toto palmo, & hoc modo successiuè potest aer ingredi.

104. Sed quæres, an vacuum saltem virtute Angelica, aut Diuina fieri possit? Resp. negatiuè quoad virtutem Angelicā, & affirmatiuè quoad virtutem diuinam. Ratio vtriusque est, quia solius auctoris naturæ, est immutare ordinem naturæ, non Angelorum, vacuum autem est mutatio quædam ordinis naturæ, cum sit contra bonum ipsius, vt ex dictis §. præcedenti constat. Vnde dicit Apost. Hebræ. 2. *Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ*. Tum quia si vacuum daretur esset miraculum, quod ab Angelis fieri non potest; Vnde Angelis obediunt corpora ad nutum, non tamen contra bonum vniuersi, &c.

§. 2. *Vnde oriatur quod natura tantum abhorreat vacuum.*

105. De hac re non est vna omnium sententia, illa tamen est communior, & probabilior, quæ desumitur ex fine, quoniam si daretur vacuum esset omnino otiosum imò perniciosum toti naturæ quantum est ex se, quare impossibile est dari vacuum naturæ viribus. Quod autem vacuum esset otiosum, patet, quia ad nihilum deseruiret, cum nihil, vt est vacuū ad nihil deseruiat, quod etiam colligi potest ex singulis rebus, ad quas explicandas non est necessarium vacuum, vt ex dictis §. præcedenti liquet. Quod autem etiam esset perniciosum probatur, nam impediret actiones, & operationes naturales, quæ sine contactu fieri non possunt, vacuum autem tolleret contactum. Tum quia si posset dari paruum vacuum, posset etiam dari magnum, quod sine dubio esset notabile naturæ detrimentum; res enim inferiores nequirent à superioribus conseruari. Imò neque repleri posset per motum, cum in vacuo motus fieri non possit, de quo §. sequenti.

§. 3. *An si daretur vacuum posset in eo fieri motus, & an instanti.*

106. Prima sententia est, quod si daretur vacuum nullus in eo posset esse motus, etiam per diuinam potentiam. Sic tenent Percrius, Iandun. & alij relati à N. Complut. *hic disp. 20. q. 3.* Secunda sent. est, quod dato per diuinam potentiam vacuo, tunc naturaliter posset in eo esse motus, nam posset homo qui in eo reperiretur eleuare brachium, vertere caput, si non moueri motu progressiuo. De alijs motibus vt augmentationis, nutritionis, &c. dicunt quod tunc omnino fient. Sic tenent aliqui moderni. Tertia sent. dicit quod tunc motus localis fieret in instanti, cum nihil esset à quo mobile retardaretur, sic aliqui apud dd. Complut. *q. 4.* Quarta sent. tenet, quod tunc posset esse motus, & esset in tempore. Sic dicti Complut.

plut. post alios. Quod tunc posset esse motus per diuinam potentiam, patet, quia nulla in hoc apparet implicantia. Quod autem esset in tempore, licet breuissimo, etiam constat, quoniam est de essentia motus localis, de quo est potissima difficultas, quod fiat successiuè. Hæc sent. comunissima est, & tenenda solum examinanda est mens Aristotelis.

107. Pro quo sciendum est, quod antiqui Philosophi ponebant vacuum maximè propter motum localem, sine quo putabant motum esse non posse. E contra Arist. probat, quod motus ostendit locum non vacuum, & quod si daretur vacuum motus esse non posset, nisi in instanti, quod est impossibile. Tene verba Arist. hoc *lib.4. tex. 36.* vbi sic habet. *Accidit autem dicentibus vacuum esse vt necessarium, si erit motus: contrarium magis, si quis consideret non posse moueri quicquam, si sit vacuum.* Hinc Ruuius, Conimbric. & alij dicunt illationem Aristotelis bonam nō esse, quod scilicet si daretur vacuum, vel non esset motus, vel esset in instanti, propter aliquas rationes, quas postea referemus, & soluemus.

108. Verum puto non esse necesse deserere Aristotelem, nam optimè defendi potest in via Arist. quod si daretur vacuum motus deberet esse in instanti licet hoc implicet contradictionem, ac proinde implicabit contradictionem per eumdem Arist. dari vacuum. Ad hoc autem inferendum duo ponit Arist. vnum ab antiquis etiam suppositum; alterum manifesta experientia probatum. Primum est, quod elementa in vacuo deberent moueri eadem virtute naturali motiua, quam nunc habent, nam hoc pacto asserebant antiqui, qui dicebant vacuum esse necessarium ad motum localem prout fit de facto à virtute naturali motiua, hoc enim maximè aduertendum est, tota enim ratio Aristotelis in hoc primo fundamento posita est, nam si poneremus in lapide non eandem virtutem motiuam, quam de facto habet, sed aliam naturalem virtutem per se ordinatam ad motū in vacuo sine ordine ad plenum, tunc illa virtus deberet esse ad tantam, vel tantam velocitatem motus, implicat enim motum fieri sine vlla velocitatis determinatione; quare si ponamus dari talem virtutem naturalem per se ordinatam ad motum in vacuo sine ordine ad plenum, deberet esse essentialiter determinata ad aliquam velocitatem motus. Supponit ergo Arist. lapidem illum prorsus eadem virtute naturali, qua nunc in pleno mouetur debere moueri in vacuo.

109. Alterum quod manifesta experientia probatū ponit Arist. est, quod duabus ex causis oriri potest vt vnum corpus alio velocius moueatur, prima quia cœteris paribus habet maiorem virtutem motiuam, scilicet grauitatem, aut leuitatem; ideo enim globus plumbeus velocius mouetur deorsum in aere, quam globus ligneus eiusdem magnitudinis, & figuræ, quia maiorem habet grauitatem. Secunda, quia licet in omnibus prorsus sint paria, vnum tamen mouetur per mediū tenuius, & minus resistitiuum, aliud verò per medium crassius, & magis resistitiuum; sic si globus plumbeus moueatur per aerem, velocius mouetur quam per aquam. Vnde infertur quod medium per quod de facto mouentur corpora facit ad determinationem tantæ, vel tantæ velocitatis motus, vt cum videamus nullum corpus moueri nisi sub his circunstantijs, & determinationibus, sequitur quod nullum corpus de facto habeat virtutem motiuam determinatam ad motum nisi in ordine ad resistentiā pleni in quo mouetur; resistentiam autem dico qua plenum dum scinditur resistit, quo modo magis resistit corpus densum quam rerum.

110. Modo sic arguit Arist. *tex. 70.* debet esse aliqua proportio inter resistentiam vnius medij, & resistentiam alterius, nullum enim resistit infinitè aliàs nihil moueri posset, quod si finitè resistit, erit proportio inter resistentias. Similiter debet etiam esse proportio inter velocitatem mobilis dum mouetur in vno spatio magis, aut minus resistente, & eadem proportio debet esse inter tempora, & velocitatem vtriusque, & consequenter potest esse inter hæc quatuor aliqua proportionalitas, vt dici

vt dici possit. *Sicut se habet hæc resistentia ad aliam, ita hæc velocitas ad aliam, & hoc tempus ad aliud*, siue hæc proportio sit dupla, siue alia quæcumque, sed in vacuo, aut cum vacuo nulla est proportio, cum nihil sit, ergo nulla est resistentia, nec in velocitate, nec in tempore, &c. & sic motus per Arist. esset in instanti.

111. Sed obijcies 1. quia si in vacuo motus deberet fieri in instanti maximè quia mobile in vacuo nullam habet resistentiam, sed hoc vel est falsum, vel non sufficit; ergo nulla est ratio cur debeat moueri in instanti. Maior videtur concessa ab Arist. qui propter hanc improportionem inter resistẽtiam medij, & vacui infert motum fieri in vacuo in instanti. Minor probatur, quia si ratione præscindamus ab omni resistentia medij quãdo lapis mouetur deorsum in aere, & consideremus tantummodo quantitatem lapidis vnius palmi, v. g. & aeris, quæ sit centum palmorum tunc lapis vnius palmi non potest coexistere, & esse præsens in instanti centum palmis, nam ipse deberet esse centum palmorum; in instanti namque non est successio partium cum sit indiuisibile, ac proinde si omnibus coexistit, erit omnibus æqualis, quantitas enim non potest coexistere quantitati maiori se. Ergo præscindendo à quacumque resistentia medij, & solum considerando simplicem quantitatem, si lapis mouetur, necessariò moueri debet successiuè, etiamsi nullum aliud habeat impedimentum, aut resistentiam. Licet ergo in vacuo nulla alia esset resistentia, tamen eo ipso quod ponimus corpus, quod moueri debet nõ esse æquale vacuo seu non esse aptum adimplere simul totũ vacuum, non poterit lapis in eo moueri in instanti, cum non possit toti coexistere, & sic mouebitur in tempore, licet à vacuo nullam habeat resistentiam quasi extrinsecam, cum habeat intrinsecam, prouenientem ab ipsa ratione corporis extensi non potentis simul correspondere toti spatio, &c.

112. Resp. quod ideo in vacuo motus est futurus in instanti, quia ibi lapis nullam habet resistentiam in ordine ad quam sua virtus motiua naturaliter sit determinata; virtus namque illa non est ex se determinata in ordine ad resistentiam negatiuam sine vllo ordine ad positiuam, vt dictum est, & sic deberet moueri in non tempore, quia nulla est proportio inter resistentiam vacui, & pleni, cum in vacuo nulla sit resistentia talis à qua determinetur illa potenta motiua. Argumentum autem solum probat, quod ex alio capite, quia vacuum non potest totum simul pertransiri, ideo implicat motum fieri in instanti, non ratione vacui qua tale est, &c.

113. Obijcies 2. nam si lapis moueretur in vacuo haberet virtutem motiuã determinatam, & finitam, non maiorem quam nunc habet; ergo moueretur cadẽ velocitate, sumpta determinatione à virtute motiua, quæ ex se, & intrinsecè esset determinata; ergo si essent duo lapide alter maioris, alter minoris virtutis motiuæ, lapis maioris virtutis moueretur maiori velocitate, ac proinde alter non moueretur in instanti, aliàs non posset excedi à velocitate alterius. Imò cum implicet contradictionem motum esse in instanti, non potest virtus motiua esse determinata ad aliquid impossibile, ac proinde si lapis in vacuo moueretur, in tempore moueretur. Resp. hoc argum. nil aliud probare nisi quod si lapis deberet moueri in vacuo per virtutem per se determinatam ad illud sine vllo ordine ad plenum, deberet moueri in tempore, & vnus lapis alio velocius, de quo non disputamus.

114. Obijcies 3. nam si intra aerem esset vacuum, & lapis descenderet ex alto, quando pertingeret ad vltimã superficiem non amplius descenderet; sed hoc est falsum; ergo. Minor probatur, nam adhuc retinet suam grauitatem. Maior constat, quia tunc non inueniret resistentiam, quam prius habebat. Resp. 1. quod lapis tunc pertingeret vsque ad vacuum, illud tamen non ingrederetur, sed sicut quando mouetur in aqua, statim ac attingit superficiem terræ, quiescit ibi, ita etiam

etiam quiesceret in vltima parte aeris supra vacuum, ac si vacuum esset corpus impenetrabile. Resp. 2. quod in tali casu lapis ille descenderet infra aerem, & occuparet aliquam partem vacui, & tunc foret motus in vacuo per accidens, quia scilicet partes superiores lapidis, quæ sunt in aere, propter grauitatem mouerentur, vt essent infra aerem, & quia lapis est continuus, impelleret inferiores partes infra aerem, & sic moueretur tunc lapis in vacuo per accidens ad motum partium, quæ per se mouentur in pleno, in quo habent sufficientē determinationem ad motum.

§. 4. *An si daretur vacuum possent in eo fieri alij motus.*

115. IN præcedentibus loquuti sumus præcipuè de motu locali, modo aliqua expressius dicenda sunt de alijs motibus. De qua re relictis varijs modernorum placitis, promam quæ certiora videntur. Dico ergo 1. *quod si Deus poneret hominem in vacuo, eumque viuum conseruaret, posset mouere caput, aut brachium.* Dixi eumque viuum conseruaret, quia naturaliter viuere non potest animal quod indiget respiratione. Ratio autem quare tunc homo posset sic se mouere est, quia in hoc discriminantur motus elemētorum de quibus diximus §. præcedenti à motibus hominis, v. g. quia motus hominis fiunt ex determinatione voluntatis, & appetitus in tanta, vel tanta velocitate in quocumque medio, vnde non necessariò sumunt suam primam determinationē in ordine ad plenum, neque fiunt necessariò sursum, aut deorsum, sed possunt fieri in quamcumq; partem, neque isti motus fiunt ad hoc vt leuia sint supra grauia, & grauia infra leuia, sed solum in vsum, & commoditatem animalis, quare non faciunt contra hos motus quæ supra dicta sunt de motu locali elementorum, de quo potissimè locutus est Aristoteles. Imò non desunt tenentes probabiliter; quod dictus homo, miraculosè à Deo conseruatus in vacuo, absque nouo miraculo, sed in virtute præcedentis posset moueri motu progressiuo.

116. Sed obijcies 1. quod si homo moueretur in vacuo faceret nouum vacuum, sed hoc esse nequit; ergo, &c. Sequela probatur, nam illa pars vacui in qua erat homo, erat plena homine; ergo si postea homo moueretur, remaneret vacua, & sic fieret nouum vacuum. Minor colligitur ex Arist. 2. *cæli tex.* 27. vbi probat quod cælum vltimum debet esse figuræ circularis, quia si esset figuræ quadratæ v. g. cum moueatur circulariter daretur vacuum extra cælū, nam anguli figurę quadratę in motu relinquerent post se vacuum, sicuti in nostro casu homo in vacuo, relinqueret vacuum si ibi moueretur.

117. Resp. quod si homo moueretur in vacuo non fieret nouum vacuum ex separatione corporum contiguorum, quod vacuum refugit natura, sed esset vacuum quoddam ad quod vitandum natura non curat, vnde posito illo vacuo nihil obstaret quominus homo posset in eo moueri. Ad Arist. dico ibi ipsum supponere, quod si cęlum non esset figuræ rotundæ, sed quadratæ, dummodo ponatur moueri circulariter, extra cælum deberet esse aliud corpus, & consequenter cum nihil sit inter angulos cæli, si enim esset aliquid solidum impediret motum, deberet dari vacuum, quod Arist. reputauit absurdum. Hoc autem non est contra nos, qui putamus dari vacuum miraculosè, &c.

118. Obijcies 2. nam si daretur vacuū, & aliquis homo poneretur in eo, & tangeret pauimentum, non posset moueri, quia non posset mouere pedem à pauimento, ergo, &c. Item si tangeret manu pectus, non posset eandem manum dimouere à pectore, cum nō possit solui contiguitas corporum nullo intercedente. Resp. quod si volumus congruenter philosophari à nobis notis, ita res esset vt dicit argumentū, videmus enim nunc non posse duo corpora separari, nisi intercedat aliquid. Non tamen ex hoc sequitur non posse corpora moueri in vacuo, posset enim homo poni tunc à Deo in medio vacui, vt neque tangeret pauimentum, neque poneret manū supra pectus, & tunc posset eam mouere. Vel dicas quod dato eo miraculo sequerē-

tur alia; & quod moueret pedem à pauimento, & manum à pectore absque eo quod intercederet aliquid. Vel etiam dicas quod posset mouere pedem supra pauimentum, non erigendo, sed impellendo, & eodem modo posset mouere manum supra pectus.

119. Obijcies 3. nam si homo poneretur in vacuo, non haberet vbi subsisteret aut figeret pedem; ergo non posset moueri. Resp. quod in eo casu subsisteret in se ipso, quia in eo casu sicut nihil est quod sustineat, aut cui ille homo innitatur, ita nihil est quod cedat, quod trahat huc, illucque.

120. Obijcies 4. nam si homo poneretur in vacuo Deus deberet esse illi intimè præsens, sicuti est cuilibet creaturæ; sed hoc non posset esse; ergo, &c. Minor probatur, nam tunc Deus esset à se ipso diuisus, nam esset in illo homine, & non esset in vacuo, sed extra vacuum, & sic quatenus esset in illo homine distaret à se ipso, quatenus esset extra vacuum. Præterea si ille homo moueretur deberet etiam Deus moueri per accidens ad motum illius, sicut anima mouetur per accidens ad motum corporis. Respondent aliqui quod Deus tunc non esset à se diuisus, quia esset etiam in illo vacuo, sicuti est actu extra cœlum in spatijs imaginarijs, volunt enim isti quod Deus ibi sit, vbi potest operari. Sed hoc non placet, Deus namque non est in spatijs imaginarijs actu, sed tantum potentia quatenus potest ibi aliquid producere. Resp. ergo quod licet Deus non sit in vacuo actu, nec in spatijs imaginarijs, non tamen in eo casu esset à se diuisus, sed idem qui esset in illo homine, idem prorsus esset in cœlo, & in alijs creaturis, neque etiam mutaretur per accidens, quia per motum hominis nulla mutatio fieret in Deo.

121. Dico 2. *Non repugnare quod motus circularis fiat in vacuo*. Constat, nam de facto motus circularis non exigit spatium extra corpus mobile, vt patet in cælo per Arist. *hic tex.* 62. Similiter possunt in vacuo grauia, & leuia moueri per accidens, vt si homo haberet lapidem in manu, posset mota manu mouere lapidem. Item si rota esset in vacuo, & axis rotæ extenderetur vsque ad plenum, posset homo existens in pleno mouere extremum axis, & ita etiam rotam existentem in vacuo, quæ omnia sequuntur ex dictis. De motu verò proiectorũ est aliqua difficultas; si enim quando lapis proijcitur debet moueri ab aere, aut à medio in quo mouetur, tunc in vacuo talis motus fieri non posset. Quod si mouetur à virtute impressa, tunc posset, saltem ab Angelo imprimi talis virtus, & moueri, cæterum multa ex his congruenti potius coniectura, quam euidenti ratione dicuntur.

DVBIVM III.

De tempore.

122. Tempus esse est concors omniũ Philosophorum sententia, omniumque nationum, & gentium *sensus*, nullus namque est adeo rudis, & excors, qui non cognoscat esse dies, menses, & annos; idem fides docet, psal. enim 73. dicitur. *Tua est dies, & tua est nox. Tu fabricatus es auroram, & solem. Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem, & ver tu plasmasti ea.* Hinc Theologi dicunt Deum hæc quatuor produxisse simul, scilicet naturam Angelicam, orbes cælestes, materiam elementorum, suis tamen formis decoratam, & tempus, quocirca hæc quatuor dicuntur coæua, quoniam simul producta sunt.

123. Sed obijcies 1. nam non dicitur esse, aut dari cuius partes non sunt, sed partes temporis non sunt; ergo tempus nõ datur. Minor probatur, quia temporis partes sunt præsens, præterita, & futura; præsens non est tempus, sed instans, præterita non est, neque fuit, cum non sit præsens nisi instans, futura non est, neque erit cum in se non sit habitura præsentiam, ergo, &c. Resp. maiorem esse veram de rebus permanentibus, quorum partes debent esse in se, at in successiuis non est vera, quia sufficit quod eorum partes sint ratione instantis, quod partem præteritam coniungit cum futura. Igitur successiua nec

nec habent, nec habere possunt suas partes simul, sed vnam post aliam, at permanentia debent simul habere suas partes, vt postea magis dicetur.

124. Obijcies 2. nam quod componitur ex non entibus, est non ens, sed tempus componitur ex non entibus; ergo est non ens. Minor probatur, nam tempus non componitur ex instanti cum sit indiuisibile, sed ex partibus, præterita, & futura, sed istæ non sunt; ergo, &c. Resp. negando minorem, nam partes temporis verè sunt præsentes, non quidem ratione sui, sed ratione instantis, quod vnit partem præteritam, cum futura, hæc enim est natura rerum successiuarum, cæterum vt quæ de tempore disputantur, habeantur sit.

§. 1. *An tempus sit ens reale, an dependens ab anima.*

125. Huius difficultatis occasionem dedit Arist. *hic tex.* 131. dicens quod si non esset anima non esset tempus, verba illius sunt. *Si autem nihil aliud aptū natura est, quam anima numerare, & animæ intellectus impossibile est tempus esse cum non sit anima.* Vbi D.Thomas dicit. *Tempus absque anima esse imperfectè ens.* Pro intelligentia difficultatis notandum, quod (& melius constabit ex dicendis) tempus formaliter consistit in illa successione partium numerabili secundum prius, & posterius, partes namque temporis non sunt simul, vnde non habent rationem vnius actu, nisi in ordine ad intellectum numerantem, & colligentem prius, & posterius in vnum successiuè; hinc docet Arist. quod si esset impossibilis intellectus numerans, esset impossibile tempus inquantum numerabile, quia numerabile vt sic connotat intellectum potentem numerare; sicuti si quis diceret, quod si esset impossibilis visus, esset impossibile visibile, in quantum visibile, esset tamen possibilis color, non tamen quatenus visibilis; sic si esset impossibile numerans, esset impossibile tempus inquantum numerabile, non tamen esset impossibilis motus, & res illa quæ est tempus.

126. Sed quæres quid sit ista dependentia temporis ab intellectu? Aliqui volunt esse relationem realem, alij rationis. Sed neutrum est, nullum namque obiectū propriè dependet à potētia, sed potius potentia ab obiecto, numerabile autem est obiectum numerantis, vnde non est illa vera dependentia, sed numerans includitur in conceptu temporis tanquam connotatum; ex nostro tamen modo concipiendi semper intercedit aliqua relatio rationis. Hinc colliges non benè dicere illos, qui dicunt tempus dependere ab anima in esse actu numerati, actu enim non est numeratum nisi ab anima. Est enim hoc expressè contra Arist. qui dicit impossibile esse quod existat numerabile, si sit impossibile numeratiuum; & posteà absolutè concludit, quod impossibile est esse tempus si anima non sit possibilis, & certè in primo sensu nihil diceret Aristot. peculiare temporis.

§. 2. *Quomodo tempus distinguatur ab æternitate, & æuo.*

127. Per æternitatē intelligimus mensuram diuini esse, sub qua continetur æternitas participata qua mensuratur visio beata, &c. Illa vocatur æternitas per essentiam, hæc per participationem. Per æuum intelligimus mensuram Angelorum, & substantiarum incorruptibilium, sicut & accidentium incorruptibilium earum. Per tempus tandem intelligimus mensuram corruptibilium siue continuum siue discretum. Istæ tres mensuræ distinguuntur essentialiter, sicut & mensurata. Modo quæritur quomodo, vel sub qua ratione dictæ mensuræ distinguantur. Sed quia de hac re fusius dixi 1. *p. qu.* 10. ideo rem breuiter resoluo.

128. Dico ergo cum communi sent. quod dictæ mensuræ differunt essentialiter per hoc quod æternitas est duratio rei omnino immutabilis, tam quoad esse, quā quoad accidentia. At æuum est duratio rei immutabilis secundum substantiam, & secundum aliqua accidentia inseparabilia à substantia, & est mutabilis quoad illa acci-

accidentia, quæ separantur, aut separari possunt à substantia. Tempus autem est duratio rei mutabilis tam secundum substantiam, quam secundum accidentia.

129. Explicatur breuiter, nam æternitas per essentiam, quæ est mensura Dei, est omnino immutabilis, quoad esse; quoad accidentia verò non potest dici nec immutabilis, nec mutabilis, quia in Deo nec sunt, nec esse possunt accidentia. Aeternitas tamen participata est immutabilis tū quoad esse, tum quoad accidentia, vt visio beatifica, quæ æternitate participata mensuratur, est immutabilis quoad esse, quia esse illius eodem modo semper se habebit, quoad obiectum primarium, quicquid sit quoad obiectum secundarium, & etiam est immutabilis quoad accidentia, quæ ad ipsam necessario sequuntur, vt est amor beatificus, gaudium, & fruitio, idem dicitur quoad dotes, tam animæ, quam corporis, Aeuum dicitur immutabile secundum substantiam, seu esse, vt sunt substantiæ spirituales, & corporales incorruptibiles, & secundum accidentia inseparabilia, vt est in Angelis cognitio, & amor sui. Mutabile verò secundum accidentia separabilia, vt est cognitio libera, &c. Tempus tandem est mutabile, tam secundum esse, seu substantiam, quam secundum accidentia, vt sunt omnia sublunaria, sed hæc magis intelligentur ex infra dicendis.

§.3. *An tempus realiter distinguatur à motu.*

130. PRima sententia negat distingui realiter, sed solùm ratione. Sic tenent Scotus, Ocham, Basol. Gabriel, Gregor. Suarez, Masius, & alij quos referunt, & sequuntur plures Moderni hoc loco.

131. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Tempus distingu tur realiter à motu, vt realis mensura illius, est enim tempus realis mensura motus*. Pro hac concl. referunt & sequuntur N. Complut. *hic disp.* 21. *n.*28. Ricard. Iauel. Soncin. Henric. Conimbric. & alios. Probatur 1. nam potest remanere motus cum omnibus suis partibus, & non remanere tempus; ergo tempus, & motus distinguuntur realiter. Antecedens probatur, quia potest Deus eandem calefactionem, quę durauit per integram horam reproducere in instanti cum calore, & omnibus suis partibus, aut saltē posset reproducere in dimidia hora; ergo, &c. Tum quia transacto motu calefactionis remanet calor, & non remanet tempus, & tamen deberet remanere, cum tempus sit idem realiter cum motu, & motus cum calore.

132. Occurrunt aduersarij, quod in dictis, & similibus casibus remanet tempus secundum id quod dicebat in recto, quod est ipsa entitas motus, aut termini, non tamen secundum connotata necessariò requisita ad conceptum temporis, & sic non remanet tempus inquantum tempus. Sed contra, nam vel illa connotata necessariò requisita ad conceptum temporis faciunt, quod tempus distinguatur realiter à motu, vel non. Si primum habemus intentum; secundum dici non potest, quia quę nō faciunt tempus distingui realiter à motu, vel non pertinent ad conceptum temporis, vel si pertinent, cum tempus sit idem realiter cum motu, remanente motu realiter, debet etiam realiter remanere tēpus: quoties enim aliqua sunt realiter *idē*, & distinguuntur sola ratione, oportet quod vno remanente realiter, remaneat, & aliud.

133. Probatur 2. Potest remanere eadem numero calefactio, & non idem numero tempus; ergo tempus, & motus distinguntur realiter. Antecedens probatur nam hęc calefactio, vel hic motus *localis*, qui est factus per vnam horam, posset fieri per dimidiam, saltem de potentia Dei absoluta, ergo esset idem numero motus ad eundem numero terminum, & tamen non esset idem numero tempus.

134. Respondent contrarij, quod dicti casus naturaliter esse non possunt, quia quotiescumque est idem numero motus, est etiam idem numero tempus intrinsecū, licet non sit idem numero tempus extrinsecum, quia coexisteret maiori, vel minori tempori extrinseco, siue actuali, siue potentiali; hoc autem habet tam motus, quā

tem-

tempus, quia in ordine ad Deum non est determinata vlla mora in qua vna pars téporis debeat antecedere aliam, sed indeterminata, vt possit citius, & citius succedere in ordinem ad tempus extrinsecum. In ordine autem ad causas secundas, determinata mora oritur ex determinata resistentia, vel ex determinatione virtutis motiuę; ad hoc autē nullū aliud accidens intrinsecū requirendū est in motu ab ipso realiter distinctum ad hoc vt intelligantur eius partes succedere sibi inuicem in tāta determinata mora, sed sufficiet si determinētur adhoc ex alijs capitibus, quia nō sūt multiplicāda entia sine necessitate.

135. Sed contra, nam licet tempus intrinsecum distinguatur realiter à tempore extrinseco, nam calefactio durans per horam distinguitur realiter à tempore extrinseco primi mobilis, & motus calefactionis distinguitur realiter à motu primi mobilis, tamen negari non potest quod motus intrinsecus mensurās, v.g. calefactionem, non reguletur, & non correspondeat tempori extrinseco primi mobilis, ac proinde quoties variatur tempus extrinsecum, debet etiam variari tempus intrinsecum, aliàs hoc non corresponderet illi, ab eoque non mensuraretur; ergo quoties est idem numero tempus extrinsecum, debet etiam esse idem numero tēpus intrinsecum; ergo si potest variari motus intrinsecus non variato motu, & tempore extrinseco, poterit etiam variari idem motus intrinsecus, non variato tēpore intrinseco, ac proinde motus intrinsecus, & tempus intrinsecum distinguentur realiter.

136. Probatur 3. nam quantitas permanens distinguitur realiter à suo subiecto; ergo etiam quantitas successiua, quæ est tempus; sed eius subiectum est motus; ergo tempus distinguitur realiter à motu. Occurrrunt aduersarij dupliciter ad hoc argum. 1. quod subiectum temporis non est motus, sed mobile, à quo tempns realiter distinguitur. Resp. 2. negando conseq, & assignant disparitatem, quia quantitas permanens potest separari à suo subiecto, at quantitas successiua non. Sed neutra responsio satisfacit. Non prima, nam mobile, non est nisi subiectum *quod*, & materiale, seu remotum. At motus est subiectum *quo*, & proximum, aliàs tēpus non mensuraret motum, est enim, vt postea dicemus, *numerus motus*, & sic debet tempus immediatè recipi in subiecto quod mensurat, ac proinde ab illo debet realiter distingui. Neque secunda, vt enim vidimus, tempus separatur à motu, ergo, &c. Tum quia tempore Iosue cessauit motus orbium cælestium, & tamen non cessauit tempus. Vnde S. P. Aug. lib. 11. confes. cap. 23. dicit. *Nemo mihi dicat motus cælestium corporum esse tempora, quia cuiusdam voto, dum perageret bellum, sol stabat, & tempus ibat.*

137. Respondet ad hoc Masius, quod tempore Iosue non omnes cæli steterunt, sed sol duntaxat, nam de sole tantum hoc legimus, sic tempus fuit, quia primum mobile cum quo tempus identificatur nunquam à motu quieuit. Ad testimonium D. Aug. dicit, quod intelligi debeat de motu solis qui cessauit hoc tempore, non de motu primi orbis qui solus est tempus. Sed contra, nam si tempore Iosue solus sol cessasset, & non alij orbes, non conseruassent eandem proportionem quam antea habebant, & sic per illud miraculum antiqua cælestium orbium proportio fuisset destructa. Nec illud quod dicit Masius ad testimonium D. Aug. placet, nam illi opponi videtur cum dicat. *Nemo mihi dicat motus cælestium corporum esse tempora*, &c.

138. Probatur 4. quia si tempus esset idem cum motu, esset etiam idem cū quiete, cum tempus mensuret tam motum quam quietem, sed hoc est falsum; ergo, &c. Maior constat, nam ideo tempus est idem cum motu, quia est mensura illius, ergo cum etiam sit mensura quietis, debet etiam cum illa identificari. Minor probatur, nam si tempus esset idem cum motu, & quiete, sequeretur quod motus, & quies essent idem; quæ enim sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.

139. Respondet Masius 1. quod tempus est quidem idem cum motu quia eum per se ipsum mensurat, non est autē idem cum quiete, quia eam non mensurat per

per se,sed tantum per accidens. Respondet 2. quod tempus non mensurat quietē oppositam illi motui cum quo identificatur, nam tempus identificatur cum motu primi mobilis,cui nulla opponitur quies; vnde licet mensuret quietē corporis sublunaris,non tamen sequitur quod motus, & quies identificentur.

140. Cæterum neutra solutio satisfacit. Non prima,quia negari non potest quod tempus non mensuret etiam quietem per se,non enim eam mensurat ratione motus, aliàs terminus mensuraretur per motum, cum potius oppositum contingat. Tum quia ex communi modo dicendi, ita vocamus spatium vnius horæ, ac motum vnius horæ. Neque 2. non enim loquimur de motu primi mobilis de quo certum est, quod distinguatur realiter à motu v.g. ambulationis Petri, à motu calefactionis, &c. neque tempore primi mobilis de quo etiam certum est quod distinguatur realiter tanquā quid extrinsecum à tempore intrinseco. Sed loquimur de tempore intrinseco nostro, quod scilicet esset idem cum quiete, si semel est idem cum motu. Quod si ille auctor loqui velit de tempore primi mobilis,à quo mensuratur etiam quies nostra, negari nō potest quin illud tempus extrinsecum nō distinguatur à motu nostro.

141. Probatur 5. nam inter mensuram,& mensuratum datur distinctio realis sed tempus est mensura motus; ergo inter tempus,& motum datur distinctio realis. Maior constat ex dictis in Logica cum Arist. quod scilicet relatio tertij generis fundetur inter mensuram,& mensurabile. Relatio autem tertij generis est realis, & requirit extrema realiter distincta. Minor colligitur ex definitione motus,quam postea trademus.

142. Occurrit Masius quod inter mensuram extrinsecam, & mensuratum datur relatio realis,non tamen inter mensuram intrinsecam, & mensuratum, cum ista non distinguantur. Vnde intra vlnam ligneam, & pannum, datur distinctio realis, non tamen inter vlnam panni, & ipsum pannum. Sed contra 1. quia iste auctor ibi non videtur recognoscere aliud tempus nisi primi mobilis extrinsecum,ac proinde distinctum realiter à motu nostro. 2. Quia nemo dicit quod vlna panni, sit mensura sui ipsius, sed alterius, ergo, &c. Argumenta quæ in contrarium fieri possunt manere soluta ex dictis, & ex dicendis §. sequenti.

§. 4. *An tempus intrinsecum distinguatur realiter à duratione rei, seu an duratio, quæ est quoddam tempus intrinsecum distinguatur realiter à re durante.*

143. Prima sententia est, quod duratio idem sit cum re durante, & solum distinguatur ratione. Sic Scotus *in 2. dist. 2. q. 2.* cum suis, quos sequitur Suarez, & omnes illi quos citauimus §. præcedenti pro prima concl. quibus addo Hortad. *hic disp. 17.* & Pontiū *disp. 17. n. 10.* vbi vniuersaliter *dicit* quod duratio creata non distinguitur realiter à re durante, & actione qua producitur, & conseruatur.

144. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Duratio creata realiter distinguitur à re durante, & ab actione qua producitur, & conseruatur.* Hæc sententia est communis Thomistarum,vt etiam fatetur Pontius loco citato,pro qua videri possunt N. Complut. *disp. 21. n. 34.* Conimbric. Ruuius, & alij hoc loco. Probant dicti Complut. quia duratio motus distinguitur realiter à motu; ergo etiam quælibet duratio distinguitur à re durante. Negat Pontius antecedens, contra quem currunt argum. facta §. præcedenti. Probant etiam, quia prius est rem existere quam durare;ergo duratio distinguitur realiter à duratione. Negant antecedens loquendo de prioritate inferente distinctionem realem, bene si inferat solum distinctionem rationis. Demum probant, quia in diuinis æternitas quæ est duratio Dei distinguitur virtualiter ab esse Dei, ergo in creatis duratio distinguitur realiter. Hoc principium in schola Thomistica habet veritatem, non tamen apud alios. Ex principijs ergo communibus probanda est conclusio.

145. Pro-

145. Probatur 1. quoniam si res posset per se ipsam durare sine aliquo superaddito, posset etiam esse in loco absque vllo superaddito; sed hoc est falsum etiam in sententia aduerueršariorum admittentium vbi locale quo res est in loco, illique coaptatur; ergo, &c. Maior probatur, nam ita se habet res ad locum, sicut se habet ad tempus, sed res est in loco per aliquid superadditum, ergo etiam erit in tempore per aliquid superadditum.

146. Occurrunt aduersarij negando maiorem. Et rationem disparitatis assignant, quod res non habet per se necessariò esse in loco, ex eo quod producatur, posset enim produci absque eo quod poneretur in loco, at non potest produci absque eo quod duret; vnde vt sit in loco indiget aliquo superaddito, non autem vt duret. Tum quia res potest ab vna causa produci, & ab alia poni in loco, at non potest ab vna causa habere esse, & ab alia durare.

147. Sed contra, nam potest etiam res produci absque eo quod esset in tempore, seu absque eo quod duraret formaliter; ergo nulla disparitas. Antecedens probatur, nam producat Deus rem in spatio imaginario, tunc res illa nec esset in loco, nec esset in tempore, maximè si nullum esset tempus. Vnde post mundi finem res erunt, & non erunt, in tempore, quia tunc cessabit vt dicitur in Apocal. de quodam Angelo qui iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, quod non erit amplius tempus, ac proinde non dicentur propriè, & formaliter durare, licet dicentur esse, & existere, quia sicut esse in loco addit supra rem correspondentiam ad locum ita *quando*, seu durare formaliter dicit correspondentiam ad tempus. Vnde sicut res non dicens correspondentiam ad locum dicitur esse, & non esse in loco, ita res non dicens correspondentiam ad tempus dicetur esse, non tamen esse in tẽpore, seu per correspondentiam ad tempus, & sic erit tunc res quæ durat, non duratio, seu erit id quod est fundamentũ durationis, quod potest fundare durationem, aut denominari durare, non forma denominans, &c. Et sic potest res ab vna causa esse, & ab alia durare, vt considerantl patebit.

148. Probatur 2. nam Petrus v. g. ita est indifferens vt sit in hoc, aut in illo loco, sicut est indifferens vt sit in hoc, aut illo tempore, seu vt duret plus, aut minus; sed ex hoc quod est indifferens ad locum datur *vbi* per quod determinetur ad locũ determinatum; ergo ex hoc quod est indifferens ad hoc vel illud *quando*, ad hoc vel illud tempus, ad tantam, vel tantam durationem debet dari *quando*, seu duratio formalis, per quam determinetur.

149. Occurrunt aduersarij, quod hæc determinatio prouenit à voluntate diuina; quæ voluit rem hoc, vel illo tempore producere, & tanto, aut tanto tempore durare. Sed contra, nam res secundum se nõ petunt magis produci hoc, aut illo tempore; tantum, aut tantum durare, imò nec ipsamet rei existentia, quam aduersarij dicunt esse durationem; dum dicunt quod duratio est perseuerantia in esse, non petit tantum, aut tantum perseuerare, ergo aliquid debet superaddi ratione cuius tantum perseueret in esse per tantam correspondentiam ad tempus. Nec valet quod hęc determinatio fiat per volitionem diuinam; nam intantum volitio diuina vult hoc plus aut minus durare, quia præter ipsum esse rei vult tantam, vel tantam illius durationem. Duo namque vult diuina voluntas, & esse rei, & durationem tantam, vel tantã illius, ac proinde vtrumque debet dari à parte rei. Quocirca alia est volitio qua vult aliquid esse, & durare per dimidiam horam, & alia qua vult aliquid esse, & durare per horam.

150. Probatur 3. nam prædicamentũ *quando* est aliquid superadditum essentiæ, & existentiæ rei, ergo duratio formaliter est aliquid distinctum ab essentia, & existentia rei; Antecedens constat, nam *quando*, est speciale prædicamentum, distinctũ ab essentia, & existentia v. g. Petri, nam essentia, & existentia Petri, ponuntur in prædicamento substantiæ, at *quando* est vnum ex prædicamentis accidentis, & secundum nos est modus quidam, qui facit

rem

rem coexistere tempori, sicut *ubi* est modus faciens rem coexistere loco. Et in sententia Scoti, & suorum, *quando*, & omnia sex vltima prædicamenta sunt relationes extrinsecus aduenientes, ac proinde *quãdo* per Scotum cũ sit relatio extrinsecus adueniens, debet realiter distingui à re durante saltem relatiuè.

151. Primum argum. Durare nihil est aliud quam perseuerantia in esse. Vnde eo ipso quod res aliqua producitur, & cõseruatur durat vel pro instanti, vel pro tẽpore; ergo nihil aliud requiritur, quod superaddatur. Quocirca duratio est ipsa conseruatio, & actio quæ rem conseruat, eã durare facit. Nec valet dicere cum N. Complut. quod duratio non est quæcumque permanentia rei in esse, sed formalis. Ipsa rei existentia, seu conseruatio, est duratio fundamentalis, at duratio formalis est ipsa ratio substandi tempori. Sicut in similitudine, seu inter duo similia datur albedo v.g. quæ est similitudo fundamentalis, deinde datur similitudo formalis, quæ est ipsa relatio.

152. Nam hanc solutionem sic impugnat Pontius, *quia* inquit, *gratis, & absque vllo fundamento asseritur permanentia illa formalis distincta à fundamentali, & gratis dicitur illam quam ipsi vocant fundamentalem non esse durationem formalem; nam eo ipso quod illa poneretur, & adesset tempus, res coexisteret tanto, vel tanto tempori: quod si non esset fundamentum aliquod distinguendi similitudinem formalem, & fundamentalem, profectò malè distinguerentur*. Hæc Pontius contra N. Complut. qui non gratis, & absque vllo fundamento distinguunt durationem fundamentalem, & formalem, sed rationabiliter, & maximo cum fundamento, & constat ex dictis, & sic ipse fateri deberet, si voluisset sequi suum Magistrum Scotum, qui posuit sex vltima prædicamenta relationes extrinsecus aduenientes, & sic *quando* per Scotum, & famosiores Scotistas erit duratio formalis, & ipsa rei existentia, & conseruatio erit duratio fundamentalis, & hoc probant nostræ rationes.

153. Secundum argum. quoniam si duratio esset aliquid distinctum à re durante, vel esset quid absolutum, an respectiuum; neutrum dici potest; ergo, &c. Nõ respectiuum, quia omne respectiuum reale debet habere terminum realem, potest autem res durare absque isto respectu, & termino, vt si Deus crearet vnum tantum Angelum, &c. Non absolutum, quia esset posterius re durãte, ac proinde posset res durans produci absque illo, & sic duraret sine illo, & in illo priori duraret, antequam haberet hoc absolutum, & sic duraret antequã duraret. Resp. esse modum quendã, qui est respectiuus transcendentaliter, & sic potest manere sine termino. Quod si Deus produceret rem sine isto modo, vel in illo priori in quo res præcedit istum modum, tunc res illa duraret fundamentaliter, seu haberet fundamentum durationis formalis, licet pro illo priori non intelligatur habere ipsam durationem formalem. Sicut si Deus produceret corpus quod nõ esset in loco formali haberet tamen fundamentum essendi in loco, &c.

§. 5. *an sit recta definitio temporis, quod sit numerus, motus, &c.*

154. Aristoteles *tex.* 101. hanc ponit temporis definitionem, *Tempus est numerus motus secundum prius, & posterius*, seu, *Tempus est mensura motus secundum, &c.* Pro intelligentia sciendum est multas fuisse antiquorum Philosophorum de tempore sententias; quidam enim dixerunt tempus nihil esse aliud quam conuersio orbium cęlestium, vt neque re, neque ratione ab ea differret. Sic Plato *in Timæo*. Alij, vt Stoici dixerunt tempus esse non solum conuersionem orbium cælestium, sed quemlibet motum cuiuscumque rei, sic obseruant Plutarchus *lib. 1. de vitis, & placitis Philos. cap. 22.* & Simplicius in sua digressione. Alij etiam vt Anaxag. & Pytagoras putarunt tempus esse non solum orbium cælestium conuersionem, sed etiã ipsos orbes, vt obseruant idem Plutarch. & Simplic.

155. Vera, & communis sententia seq. concl. explicatur. *Tempus est mensura, seu*

seu numerus motus, secundum prius, & posterius. Sic tradunt omnes Peripatetici. Pro quo nota, quod vt notant omnes expositores hoc loco, idem est tempus esse numerum motus, ac esse mensuram illius, numerus namque inseruit ad mensurandũ, seu ad cognoscendum partes rei, scilicet numeratæ, & tempus est numerus,& mẽsura partium motus, & extensionis illarũ. Vnde tempus primi mobilis est mensura intrinseca motus illius, & est mensura extrinseca partium aliorum motuum quorũcumque. Sicut etiam tempus intrinsecũ, seu duratio est mensura intrinseca rei duratæ. Benè verum est, quod Aristoteles per hanc definitionem intendit primò definire tempus primi mobilis, vt est mensura omnium aliorum motuum extensorum, seu habentium prius, & posterius, tamen eadem definitio accommodari potest ad quodcumque tempus, seu durationem rei durantis, seu habentis extensionem, aut prius, & posterius. Quod autem dicta definitio sit bona patet, tam ex communi consensu omnium Peripateticorum, tũ ex eo quod temporis naturam explicet quantum humano modo explicabilis est.

156. Sed obijcies 1. nam numerus est quantitas discreta,& tempus est quantitas continua, ergo tempus non rectè definitur per numerum. Resp. distinguendo antecedens. Numerus numeratus est quantitas discreta, transeat: numerus numerabilis, aut numeratiuus est semper quantitas discreta, negatur. Nam quantitas v. g. vnius palmi licet actu non habeat partes diuisas, & sic non sit quantitas discreta, sed continua, tamen quia diuisibilis est, potest dici quantitas discreta in potentia, & continua in actu; & hoc modo tempus est quantitas actu continua, & in potentia discreta.

157. Obijcies 2. *ex* 10. *metaph. tex*.4. mensura debet esse indiuisibilis, & notior mensurato, cum per illam veniamus in cognitionem mensurati; sed tempus non est notius motu; ergo non potest esse mensura motus. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem. Sicut enim in quãtitate permanente possumus assignare aliquam partem certam, & per illam mensurare totum, ita in quantitate successiua vt in tempore possumus accipere partem certam, vt horam, diem, mensem, &c. & per illam mensurare alias, vt tantam durationem lectionis, orationis, &c. Mensura autem licet aliàs sit diuisibilis, tamen qua mensura est, est indiuisibilis, certior, & notior.

158. Obijcies 3. cum tempus dicitur numerus, aut mensura secundum prius, & posterius, vel intelligitur prius, & posterius in ipso motu, vel in ipso tempore; neutrum dici potest, ergo, &c. Minor probatur, nã intelligi non potest de ipso prius, & posterius motus, quia hoc est prius tẽpore; prius autem non mensuratur per posterius. Neque intelligitur de ipso prius & posterius tempus, quia aliàs idem esset mensura sui ipsius; ergo, &c. Resp. ex Arist. *tex*.99. quod in partibus motus duplex prius, & posterius assignari potest, vnum quod natura antecedit tempus, & non dicit formaliter extensionem successiuam, sed solum radicaliter, & hoc prius,& posterius sunt ipsæ partes motus, quatenus correspondent partibus termini; sicut in hoc spatio sunt 10. palmi v. g. cum aliquo ordine, & positione, vt vnus sit primus, alter secundus, &c. ita etiam in motu sunt 10. partes, per quarum vnam acquiritur primus palmus, per aliam secundus, &c. Ita in motu alterationis, sicut enim in calore sunt 8. gradus, ita in calefactione sunt 8. partes, his gradibus correspondentes. Verùm si quis aduertat hæ partes in motu vt præscindunt à tempore non dicunt formaliter successionem, & ita non dicunt successionem, seu non dicunt prius,& posterius secundum successionem, sed tantũ secundum quemdam ordinem desumptũ à partibus termini, quod patet, quia licet totus calor vt 8. produceretur in instanti, adhuc essent hæ partes omnes simul in eodem instanti cum eodem ordine, quem habet terminus. Similiter si per impossibile totum spatium 10. palmorum pertrãsiretur in instanti, tunc omnes partes illius spatij essent simul in illo instãti, licet tunc non haberent rationem motus. Hoc posito

sito dico, quod prius, & posterius in motu provr intelligitur præcedere tempus à quo mensuratur, sumitur in ordine ad partes termini, & est prius, & posterius secundum durationem, & successionem radicaliter, & est mensurabile per prius, & posterius temporis, quod est prius, & posterius formaliter, dicens successionem & durationem. Et sic tempus per suum prius, & posterius formaliter, mensurat prius, & posterius motus. Quare prius, & posterius motus, cum sit actus entis in potentia, quatenus in potentia, & actus imperfecti, est per ordinem ad terminum, at prius, & posterius temporis est per ordinem ad motum, & mensurat illius successionem materialem, & materialem durationem, tribuendo illi suam formalem extensionem, successionem, & durationem, & hoc intrinsecè quando tempus est intrinsecum, vel extrinsecè, quando tempus est extrinsecum, vt est tempus primi mobilis respectu nostrorum temporum.

159. Obijcies 4. Si tempus esset numerus motus maximè primi mobilis ex Arist. *tex.* 133. ex eo quod iste motus sit regulatissimus, & vniformis, sed etiam motus aliorum orbium cęlestium sunt regulatissimi, & conformes; ergo etiam illi sunt tempus. Vnde Deus posuit duo magna luminaria in cælo ad diuidēdos dies & noctes, vt essent in signa, & tempora. Resp. quod tempus tripliciter accipi potest 1. pro ratione quadam generica communi ad omnia tempora particularia, & sic est quædam passio motus in genere, eoque posterius in genere causæ materialis, licet qua mensura quædam est, & forma, sit prius in genere causæ formalis. Secundò pro singulis temporibus particularibus, nam vnusquisque motus habet suum tempus intrinsecum, quo extēditur, & durat formaliter, & hoc modo sunt plura tempora, sicut & plures motus qui ab illis mensurantur, & extenduntur. Tertiò accipitur tempus per quandam antonomasiam pro illo tempore, quod quidem in se est quid particulare, tamen quia primum est valde singulare, & ex illo omnia tempora alia mensurantur tanquam à prima mensura, ideo appellatur tempus vniuersale, seu commune, & est tempus primi mobilis. Sicut enim primum cælum dicitur locus vniuersalis, quia continet omnia, ita quia tempus primi mobilis cōtinet omnia alia tempora, ideo dicitur tempus vniuersale, mensurans dies, menses, & annos, &c. Ad locum Geneseos dico, quod duo illa luminaria data sunt nobis in signa, & tempora, sed primo mobili subordinata, quoniam etiam ipsorum motus mensurantur motu primi mobilis;

160. Obijcies 5. nam tempus non solùm mensurat motum, sed etiam quietem, & non solùm per accidens, sed etiā per se, vt supra dicebamus, ergo tempus non benè definitur, per hoc quod sit numerus, aut mensura motus, sed deberet dici quod est mensura motus, & & quietis. Resp. quod Aristoteles primò solùm intendit definire tempus *primi* mobilis, cui nulla quies correspondet, sed continuus motus. Quod si illa definitio applicetur ad tempus intrinsecum rerum sublunarium dico, quod etiam definiuit tempus per motum, non per quietem; cum enim motus, & quies sint contraria, ex definitione vnius facilè *colligi* potest definitio alterius, contrariorum namque est eadem ratio, & disciplina, & sic tam motus, quam quies mensurantur tempore, & tempus potest per vtrumque definiri, liçet definiatur solum per motum, quia motus primi mobilis solùm potest explicare motum nostrum, non quietem, cum nullam quietem habeat.

†

S.6. An

§. 6. *An tempus existat tantum per instans, an etiam per partes.*

161. Prima sententia est, quod tempus existat etiam per partes, quia sicut habet partem præteritam, & futuram, ita etiam habet partem præsensentem. Sic tenent Durand. Suarez, Conimbric. Murcia, & Placa, quos referunt N. Complut. *disp.* 21. *n.* 47.

162. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Tempus per nullam partem sui est præsens nec existit, sed solùm per instans, & sic nullum datur tempus præsens, sed solùm instans illius, quod connectit partem præteritam cum futura, quapropter pars futura non prius transit in præsens, & postea in futuram, sed de futura immediatè transit in præteritam; & sic partes temporis nunquam existunt ratione sui, sed ratione sui instantis, nectentis. Vnde vnaquæque pars bis existit, primò per instans, quod eam præcedit, deinde per instans quod eam subsequitur.* Pro hac sententia referunt N. Complut. Arist. D. Tho. Themistium, Philopp. Simplicium, Auer. Albertum Magnum, Sotum, Toletum, & est communis inter Thomistas, vt dicat Suarez esse communem Doctorum sententiam.

163. Probatur 1. ex definitione temporis, quod scilicet est mensura, aut numerus motus secundum prius, & posterius, ergo tempus non habet partem præsentem. Antecedens constat ex definitione temporis. Consequentia probatur, nam si tempus haberet partem præsentẽ, oporteret, quod etiam in motu esset pars præsens; sed non est nisi mutatum esse; ergo, &c. Antecedens videtur euidens, nam tempus mensurat motum, & si motus haberet partem præsentem, deberet illam tempus maximè mensurare. Minor probatur, nam nulla datur pars motus, quæ non sit successiua, & diuisibilis in infinitum; ergo si hæc pars est præsens non est successiua, cum plures partes simul sint præsentes.

164. Occurrunt aduersarij, quod tã partes motus, quam temporis se ipsis vniuntur, non medijs instantibus, aut mutatis esse, quæ non dantur, ac proinde etiam se ipsis sunt præsentes, sed non præsentia permanenti, quia hoc est contra naturam quãtitatis successiuæ, & fluentis, sed præsentia fluenti, & sibi proportionata. Sed contra, nam per hoc quod dicatur partes motus, aut temporis esse præsentes præsentia fluenti significatur, quod re ipsa sint præsentes, seu quod simul existant, & hoc est falsum, & contra naturam rei successiuæ, quæ est vt nulla sistat, sed semper fluat. Vel significatur, quod non simul existant, & sic nulla erit præsens, cum nulla existat, sed fluat, ac proinde nulla ratione sui habebit præsentialitatem. Ideo namque instans dicitur existere quia non fluit, sed habet esse permanens pro sua mensura instantanea, ac proinde cum partes rei successiuè, non habeant permanentiam, sed successionem non dicentur existere.

165. Probatur 2. Tempus secundum omnes suas partes est quantitas successiua, ergo secundum se, seu secundum nullam sui partem potest esse præsens. Conseq. probatur, nam quod est præsens est totum simul, sed nulla pars temporis est tota simul, ergo nulla pars temporis potest esse præsens. Occurrunt aduersarij negando conseq. Ad probationem distinguunt maiorem: quod est præsens est totum simul, in permanentibus concedunt, in successiuis negant, quia successiuum dicitur præsens non per suum esse simul, sed per suum esse existentiæ positum in fluxu partium per coexistentiã cum alio. Sed contra, nam de ratione existentiæ nõ est fluxus, sed fluere, quod enim existit, non fluit, existere namque dicit permanentiam in esse, quam excludit id quod fluit, ergo, &c.

166. Probatur 3. nam si tempus esset præsens per aliquam sui partem inciperet in tempore, seu per primum sui esse, non per vltimum sui non esse, sed hoc est falsum; ergo tempus non est præsens per partem. Maior constat, quod enim non habet nisi partes, non potest incipere nisi per partes, non per instantia cum nul-

nulla habeat. Minor est Aristotelis, & & secundum veritatem, quia nihil potest incipere per diuisibile, nam nunquam inciperet, cum enim hoc sit diuisibile vsque in infinitum, & non habeat primam partem determinatam, nunquam inciperet, cum inceptio debeat esse determinata. Tum quia nihil incipit intrinsecè quando non est, sed quando est, sed per se tempus solum est per partes, ergo solum incipiet quando est per partes. Modo quæro, an tempus incipiat per partem præteritam, an præsentem, an futuram, non per præteritam, quia non est, non per præsentem, quia iam est, & sic non incipit, non per futuram quia nondum est. Tum quia nulla res incipit quando fit, sed tempus fit per suas partes, ergo tempus non est præsens per suas partes; ac proinde non est præsens per illas, cũ esse præsens supponat esse existens. Soluuntur argum. in contrarium.

167. Primum argum. nam tempus habet partem præteritam, & futuram; ergo etiam præsentem, nihil enim dicitur præteritum, quod non fuit præsens. Resp. esse propriè de ratione successiuorum, quod pars futura transeat in præteritam, & non sit præsens ratione sui, sed tantum ratione instantis, sunt quidem partes tẽporis ratione suæ præteritæ, & futuræ, non ratione sui præsentes, sed tantum ratione instantis, aliàs tempus non esset mensura secundum prius, & posterius, sed etiam secundum præsens.

168. Secundum argum. Partes temporis si existerẽt per instans, maximè per illud, quod nectit partem præteritam cũ futura, sed per hoc non possunt existere; ergo, &c. Minor probatur, nam si vtraque pars præterita, & futura existerent per instans continuatiuum, vtraque existeret simul, sed hoc est impossibile, ergo, &c. hæc minor probatur, tum quia iam pars præterita, & futura coexisterẽt, & essent simul, & sic iam tempus non esset successiuum. Tum etiam quia in eodem instanti esset præteritum, & futurum. Tum demum quia res diuisibilis non potest existere nisi per existentiam diuisibilem, aliàs existentia non proportionaretur rei existenti.

169. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem. Ad probationem concedendo maiorem cum enim existant per instans, ratione illius, non ratione sui, sunt simul. Deinde neganda est minor. Ad primam probationem dico, quod illa coexistentia partis præteritæ, & futuræ ad idem instans non tollit successionẽ cum non coexistant ratione sui, sed ratione instantis connectentis. Ad 2. probationem dico quod in eodem instanti non est præteritum, & futurum, sed ipsum instans nectit præteritum, & futurum. Ad 3. probationem dicas valere de re diuisibili permanente, non successiua, maximè quia instans non afficit totam illam partem, sed minorem, & minorem vsque in infinitum, & ratione illius existant omnes aliæ.

§.7. *Soluuntur aliqua quæsita pro complemento præsentis materiæ.*

170. Quæres 1. quid sit instans in tempore? Aliqui apud Sot. *hic q.4.* Ferrar. *q.6.* Tolet. *q.13.* & alios, dicunt quod instans in tempore, seu nunc temporis, nihil aliud est nisi mobile, *non* quidem simpliciter, sed quatenus correspondet huic, vel illi determinatæ parti spatij. Nihilominus dicendum proportionabiliter ad ea, quæ dicemus de indiuisibilibus quantitatis, quod instans in tempore est veluti terminus, temporis, sicut punctum est terminus lineæ, in quo termino intelliguntur terminari, & copulari partes temporis. Quare instans dicit duo in sui ratione, vnum in recto, & est entitas temporis inadæquatè accepta, alterum in obliquo, & est negatio extensionis. Colligitur ex Arist. *6.phys. tex.24.* dicente de instanti. *Est enim vltimum quoddam præteriti temporis, cuius versus hac nihil futuri est, & rursus est vltimũ quoddam futuri, cuius versus illa nihil est præteriti, quod vtique dicimus vtrorumq; esse terminum.* Vocatur etiã ab Arist. *tex.121.* diuisio temporis, quia pertinet ad tota-

lem

lem temporis entitatem, tanquam diuisiò partium illius; quo modo *tex.*107. vocato mutatum esse diuisionem motus, & punctum diuisionem lineæ.

171. Quæres 2. quomodo Arist. dicat quod ipsum *instans*, seu *nunc* metiatur cum *instans*, seu *nunc* sit indiuisibile, & terminus illius, vt dictum est? Resp. quod dicitur metiri, non quia accipiatur ipsum *nunc* per se, sed quatenus determinatur aliqua certa pars, quæ potest esse mensura, vt colligitur ex *tex.*114. *&* 129 Rursus cum dicit *tex.* 114. quod ipsum nunc, *est ipsum prius, & posterius, vt numerabilia*, intelligi debet ratione partium per ipsum determinatarum.

172. Quæres 3. quænam temporis diuisio admitti debeat, an illa quam tradunt Logici, & Grammatici in præteritum, præsens, & futurum, an verò illa, quam tradunt cõmuniter Philosophi, scilicet in præteritum, & futurum? Hieronymus Pla *hic q. vlt.* dicit quod debet admitti illa, quam tradunt Logici, & Grammatici, quia putat quod detur tempus præsens, & non sit præsens solùm per instans, sed nos oppositum tenemus, cum ostenderimus, quod tempus non est præsens nisi per instans.

173. Quæres 4. quænam tempore mensurentur? Resp. quod tempore primi mobilis propriè, & per se solùm mensurentur motus sensibiles, & res materiales, vt duratio motus alterationis, augmentationis, duratio substantiæ materialis, &c. Motu autem intrinseco mensurantur omnes durationes etiam spirituales, vt sunt actus intellectus, & voluntatis; quomodo autem mensurentur tempore motus Angelici, quibus mouent corpora, & quomodo mensurentur eorũ actiones durantes, & alia huius generis, constat ex dictis de Angelis. Datur nãque tempus Angelicum, quo mensurantur durationes actionum liberarum ipsorum, & dantur instantia Angelica quibus mensurantur actiones ipsorum instantaneæ, & nostræ spirituales.

174. Quæres 5. an re ipsa in tempore dentur instantia terminatiua, & copulatiua, quæ etiam dici possunt continatiua vt diximus *n.* 171. Prima sententia negat, quam sequuntur omnes illi, qui dicunt tempus existere per aliquam sui partem, & non per instans. Dico 1. *In tempore dantur instantia tum terminatiua, quæ scilicet terminant tempus, vt est terminus calefactionis durantis per horam; tum initiatiua, vt sunt initia calefactionis, &c.* Ratio clara est, quia omne finitum debet terminis claudi, qui termini nequeunt esse diuisibiles, cum enim omne continuum debeat esse diuisibile in infinitum, si termini continui essent diuisibiles, nunquam deueniremus ad terminos vltimò claudentes. Vnde videmus, quod etiam in quantitate continua permanente dantur indiuisibilia, initiatiua, & terminatiua, vt punctum est terminus lineæ: linea est terminus superficiei, qua indiuisibilis est, &c.

175. Dico 2. *In tempore dantur indiuisibilia continuatiua.* Has conclusiones tradunt communiter Philosophi hoc loco, & constabunt magis ex dicendis infra de quantitate. Probatur 1. Tempus est totum continuum, sed in continuo debent assignari tot termini copulantes, quot sunt partes, quæ copulantur; ergo, &c. Probatur 2. In tempore intrinseco, quod est cuiuscumque rei successiua duratio dantur instantia copulantia; ergo etiam in tempore extrinseco primi mobilis. Conseq. constat, probatur antecedens; & sumatur motus finitus vnius horæ, vt calefactio vnius horæ. In hoc tempore dantur instantia terminatiua, vt instans initians, & terminans, vt omnes admittunt, & diximus in prima conclusione; ergo etiam dantur instantia copulantia; probatur hæc conseq. Hoc tempus intrinsecum calefactionis huius horę mensuratur tempore extrinseco primi mobilis, hoc enim est cæterorum motuum mensura, vt tradit Arist. hoc loco; ergo eius indiuisibilia mensurantur indiuisibilibus temporis primi mobilis; sed in primo mobili tempus non habet respectu

ſpectu huius horæ indiuiſibilia terminantia, ſed tantum continuantia, ergo in tempore primi mobilis dantur indiuiſibilia continuantia, ac proinde etiam in noſtro tempore intrinſeco.

176. Probatur 3. nam motus rei inanimatæ, & animatæ faciunt vnum, & eundem motum localem, ſed iſti motus non poſſunt vniri niſi per inſtans; ergo in motu dantur inſtantia vnitiua, ſeu copulatiua;non enim poſſunt vniri per partem, aliàs vna,eademque pars eſſet ſimul motus rei animatę, & inanimatæ,ac proinde debent vniri aliquo indiuiſibili, quod ſit terminus motus rei animatæ, & initium motus rei inanimatæ. Antecedens probatur, nam proijciatur canis ex alto, & in medio deſcenſus moriatur, tunc eſt vnus, & idem motus localis deſcenſus, ergo, &c. vel proijciatur canis pregnans, & in medio ſpatij animetur fœtus, tunc eſt idem motus, motus namque matris, & motus fœtus intra idem omnino ſpatium, & eodem tempore eſt idem motus.

177. Occurrunt aduerſarij, quod tunc non ſunt duo motus copulati, & continui, ſed tantum contigui, & ſic habent ſua inſtantia initiatiua, & terminatiua, non copulatiua, cum enim tunc ſint duo mobilia, non poteſt eſſe idem motus. Sed contra, nam dato toto hoc, tunc in tempore primi mobilis, vel correſponderet vnum tantum indiuiſibile, & hoc non, cum vnum indiuiſibile non correſpondeat duobus tantum contiguis; nec poſſunt correſpondere duo indiuiſibilia, cum in tempore primi mobilis,nec per aduerſarios dentur indiuiſibilia, maximè duo, vnum poſt aliud; nec poteſt correſpondere pars, cum pars non correſpondeat indiuiſibilibus, ergo, &c. Sed de hoc infra.

178. Quæres 6. an omnia tempora ſint eiuſdem ſpeciei? Reſp. affirmatiuè, omnibus enim conuenit eadem definitio ſupra tradita. Differunt tamen numero ratione diuerſorum ſubiectorum in quibus reperiuntur. In ratione tamen primę menſurę extrinſecę omnium aliorum temporum,tempus eſt tantum vnum numero ſcilicet tempus primi mobilis.

†

DISPV-

DISPVTATIO SEXTA.

In librum 5. Physicorum de his ad quæ datur motus.

1. HIC liber habet sex capita. In 1. capite ponit Aristoteles varias motus diuisiones, & dicit quod generatio, & corruptio non sunt motus, sed mutationes instantaneæ. In 2. cap. docet quod motus per se datur tantum ad tria prædicamenta, scilicet ad quantitatem, qualitatem, & vbi; motus ad *vbi* est motus localis; motus ad *qualitatem* est motus alterationis; & motus ad *quantitatem*, est motus augmentationis, explicat etiam quid sit quies. In 3. cap. explicat aliquos terminos necessarios ad cognitionem motus. In 4. cap. explicat vnde desumatur vnitas motus, tam generica, quam specifica, & numerica. In 5. & 6. cap. differit de contrarietate tam motuum inter se, quam quietis cum motu. Sed sit.

DVBIVM I.

Ad quæ prædicamenta detur per se motus.

§. 1. *Quid sit dari motum per se ad aliquid.*

2. ARistoteles in hoc libro non agit de motu in sua generalitate, vt comprehendit etiam mutationem instantaneam, sed agit de motu strictè dicto, vt solùm comprehendit mutationem successiuam, & de hac quærimus quid sit dari motum, seu mutationem successiuam. Ad quam difficultatem dico breuiter, quod dari per se motum ad aliquid nil aliud sit, quam quod res illa ad quam dicitur dari per se motum, terminet eundẽ motum ratione sui, non ratione alterius, nam homo v.g. per se mouetur localiter, quia ratione sui, & per propriam virtutẽ loco motiuam per se tendit ad talem terminum; at album, aut calidum dicuntur moueri per accidens, quia mouentur ratione alterius in quo illæ qualitates sunt. Sicut ille dicitur ædificare per se, qui per artem, & ideam ædificij format domum. Et ille dicitur ædificare per accidens qui ædificat ratione alterius, vt quando musicus ædificat.

3. Motus per se tres requirit conditiones. Prima est quod sit inter terminos positiuos. Secunda, & infertur ex præcedenti, quod sit inter terminos contrarios. Tertia quod habeat latitudinẽ successiuè, percurrendam. Hæ conditiones deducuntur ex Aristotele hoc loco cap. 1. & benè explicant D. Thomas, & cæteri expositores. Ratio clara est, nam ad hoc vt motus sit successiuus debet esse inter terminos positiuos scilicet *à quo*, & *ad quem*, vt sic transeat motus de subiecto in subiectum; debet esse inter terminos contrarios, vt sic vnus relinquatur, & alter deseratur. Debet habere latitudinem successiuè percurrendam, vbi enim est vnius derelictio, & alterius acquisitio, debet esse latitudo, & mediũ, aliàs motus successiuus non distingueretur ab instantaneo, vbi nullum intercedit medium.

§. 2.

§. 2. *An detur per se motus ad quantitatem.*

4. Prima sententia est, quod ad quantitatem non detur per se motus, & hanc sequuntur omnes illi, qui duos tantum motus admittunt, scilicet commutationem, seu alterationem, & lationem, seu motum localem. Sic Plato in *Tereto. & Euthisipo.* Galenus *1. method. cap.* & alij quos refert Franc. Vallesius *hic cap. 2. in controu. phys. ad tyrones controu. 29. & lib. 2. controu. medic. cap. 17.*

5. Nostra sent. sequenti conclus. explicatur. *Ad quantitatẽ datur per se motus.* Sic omnes Peripatetici hoc loco, & in *lib. de generat. & corrupt.* Pro quo nota non esse sensum nostræ cõclusionis, quod quoties producitur quantitas, toties detur ad eam per se motus, hoc enim falsum est, quia quando quantitas producitur simul cum substantia, aut comproducitur, tunc producitur per motum terminatum ad substantiam, & sic potius tunc congeneratur, aut comproducitur, & fit per motum per se primò terminatũ ad subiectum. Sed sensus est, quod detur per se motus ad quantitatem quando ad maiorem molẽ extenditur per accretionem, seu augmentationem, & sic augmentatio, seu accretio est motus per se, non ad primam quantitatem, sed ad maiorem molem, seu ad maiorem quantitatem.

6. Probatur 1. nam motus augmentationis habet omnes conditiones dictas ad motum per se, nam est inter terminos positiuos, habet sufficientem contrarietatem, quæ significatur in distantia extremorum, seu in successione partium: habet latitudinem successiuè percurrendã, quæ consistit in latitudine extremorum, non enim est necesse quod extrema sint in omni rigore contraria, vt ab eodẽ subiecto mutuo se expellant per actionem, & passionem, vt fit in commutatione, seu alteratione, vbi vna qualitas agit in aliã, eamque expellit ab eodem subiecto. Aliàs si ad motum propriè dictum requireretur rigorosa contrarietas, neque latio, seu motus localis esset propriè motus, & sic neque ad vbi daretur motus propriè dictus, & per se. Sufficit ergo ad motum per se talis extremorum contrarietas, vt dicant successionem, & acquisitionem partis post partem, vt patet in latione. Tum quia negari non potest, quod inter quantitatẽ minorem, & maiorem, quæ per augmentationem acquiritur non reperiatur sufficiens contrarietas ad motũ per se, ergo, &c.

7. Probatur 2. nam vt notauit Galenus supra, motus est immutatio rei à priori statu, quemadmodum motus quo aqua ex frigida fit calida, tunc enim aqua mutatur à priori statu, vt patet, cũ amittat statum frigiditatis, & acquirat statum caliditatis; sed augmentatio est immutatio rei, quæ augetur à priori statu, nam prius erat in statu minoris quãtitatis, postea ponitur in statu maioris, ergo ad quantitatem datur motus augmentationis primò, & per se.

8. Sed obijcies 1. motus de quo hic loquitur Arist. fit successiuè, sed augmẽtatio non fit successiuè, ergo non est propriè motus de quo hic agitur. Minor probatur, nam augmentatio fit media nutritione, seu sequitur nutritionem, sed hæc non fit in tempore, sed in instanti, vt substantia, ergo, &c. Resp. quod licet substantia quando fit per generationem fiat in instanti, tamen quando fit per nutritionem fit successiuè, ex eo quod coniungitur cum augmentatione, aut quasi, de quo suo loco.

9. Obijcies 2. motus ad quantitatem fit penes magnum, & paruum, sed magnum, & paruum non sunt contraria, vt docet Arist. in prædic. quantitatis, ergo, &c. Tum quia in omni motu terminus *à quo* est contrarius termino *ad quem*, sed in quantitate non datur hæc terminorũ contrarietas, cum quantitas minor non contrarietur quãtitati maiori; ergo, &c. Resp. quod licet magnum, & paruum in ratione quantitatis non opponãtur, opponuntur tamen in ratione magni, & parui; seu licet non opponantur materialiter, opponun-

nuntur tamen formaliter sub ratione termini *à quo*, & *ad quem*.

10. Obijcies 3. nam motus augmentationis non est continuus, ergo non est propriè motus de quo hic. Antecedens docet Arist. hoc loco. Resp. quod tripliciter intelligi potest, quod augmentatio sit motus continuus. Primò, vt sit perpetuus, qua ratione motus orbium cælestium ab Arist. 8. *phys*. 8. dicitur continuus. Secundò quatenus ex quo incipit semper durat sine vlla quiete, aut interpolatione. Tertiò quatenus pro aliquo tempore est continuus, licet aliquando interrumpatur, & iterum incipiat, vsque ad tempus status. Motus augmentationis dicitur continuus hoc posteriori modo. In viuentibus namque dantur tres status; primus accretionis, non quia semper iste motus continuò duret toto eo tempore, cum non semper detur alimentum, sed quia licet modo quiescat ex defectu debiti alimenti, tamen dato alimẽto iterum virtus naturalis illud conuertit in substantiam aliti, & sic fit accretio. Secundus status, est status, vbi homo v. g. nec crescit, nec decrescit. Tertius status est decretionis, quando calor naturalis deficit, &c.

§.3. *An ad qualitatem detur per se motus.*

11. Prima sententia negat dari per se motum ad qualitatem, & sic aliqui quos citat gratia Dei *lect*. 14. *q*. 3. eo fundamẽto ducti, quod qualitati secundũ suam essentiam nihil detur contrarium, licet possit dari per accidens ratione subiecti, v.g. calori secundum suam essentiã nihil est contrarium, cum essentia illius, & cuiuscumque alterius rei sit indiuisibilis. Ratione tamen subiecti in quo reperitur potest sibi contrariari frigus, & sic de alijs qualitatibus.

12. Nostra, & cõmunis Philosophorum sententia seq. concl. explicatur. *Ad qualitatem datur per se motus*. Ratio nota est, nam qualitati intantum datur contrarium ratione subiecti, inquantum in sua essentia habet contrarium, formæ namque nil aliud tribuit subiecto, nisi quod habet in se; vnde cum quantitas in se, seu in sua essentia non habeat propriã contrarietatem, neque eam tribuet subiecto; ergo si calor v.g. in igne habet contrarium frigus, debet illud habere in se. Tum quia illa essentia habet contrarium quæ in se habet magis, & minus, sed qualitas in sua essentia habet magis, & minus; magis namque & minus ortum habent ex permixtione alterius contrarij; ergo qualitas habet contrarium. Albedo v.g. secundum se habet disgregare visum, quod autem magis, aut minus disgreget, oritur ex eo quod admittere potest, & de facto admittit aliquid contrarij. Tum etiam quia illa sunt contraria quæ sub eodem genere maximè distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt, sed huiusmodi sunt qualitates, vt videre est in calore, & frigore, ergo, &c. Tandem quia motus est mutatio subiecti de forma in formam, seu de vno statu in alium, sed aqua v.g. transit de statu frigiditatis ad statum caloris; ergo verè mutatur, ac proinde ad qualitatem datur per se motus. Argumenta quæ in contrarium fieri possunt ex dictis facile soluentur.

§.4. *An ad vbi detur per se motus.*

13. Ad vbi dari per se motus negãt Socin. 5. *metaphy*. *q*. 40. Sot. *hic q*. 2. & aliqui iuniores putantes motum localem non esse ad *vbi*, sed ad locum; omnes enim ex communi modo loquendi dicunt lationem esse motum ad locum, tum quia locus est ille qui acquiritur; tum etiam quia ad illud est motus quod per motum acquiritur, non quod est quasi effectus loci, ex eoque resultat, sed vbi est effectus loci, ex eoque resultat, & locus ipse est ille qui acquiritur, ergo, &c. Communior sententia est quod motus localis per se terminetur ad vbi, ac proinde ipsum vbi erit terminus motus localis.

14. Rem breuiter resoluo. Motus localis tanquam ad terminum extrinsecum est ad locum, at tanquam ad terminum

num intrinsecum est ad *vbi*, & sic vbi est terminus intrinsecus, & productus per motum, at locus est terminus extrinsecus acquisitus, non productus. Nihil siquidem mouetur loco, quod per motum sibi non compareet locum.

15. Sed obijcies 1. quia si daretur motus localis siue ad vbi, siue ad locum, sequeretur, quod vnum, & idem mobile esset partim sursum, & partim deorsum; sed hoc implicat; ergo, &c. Minor constat, maior probatur, nam dum ignis mouetur sursum, in medio spatij non est omnino sursum, cum nondum attingat suam sphæram; neque deorsum, cum sit elongatus à terra. Resp. concedendo maiorem, eo namque ipso quod aliquid mouetur sursum, aut deorsum, oportet quod in medio spatio quod est inter terminum *à quo*, & *ad quem*, non sit neque in termino *à quo*, neque *ad quem*, sed partim participet de vno, & partim de alio, neque in hoc est aliqua implicantia.

16. Obijcies 2. nam motus est actus mobilis ex Aristotele, ac proinde quod per motum acquiritur debet esse in mobili; sed quod acquiritur per motum localem non est in mobili, est enim locus qui non est in mobili; ergo, &c. Resp. ex dictis, quod per motum localem duplex terminus acquiritur, scilicet intrinsecus, & extrinsecus; intrinsecus scilicet *vbi* est in mobili, & extrinsecus, scilicet locus non est in mobili.

§. 5. *An motus detur per se ad alia prædicamenta.*

17. Dico 1. *Ad substantiam non datur per se motus.* Ratio est quia substantia non habet latitudinem successiuè percurrendam, cum sit indiuisibilis, nec habeat magis, & minus, seu latitudinem gradualem; neque habeat contrarium; cum vna substantia ex se, seu ratione sui non expellat aliam ab eodem subiecto, & sic substantia vel producitur per generationem, & hæc fit in instanti vel per nutritionem, & tunc fit successiuè ratione quantitatis, aut qualitatis retardantis; quod aliquando etiam generatio substantiæ fiat successiuè vt cum lignum paulatim comburitur, & paulatim ignis generatur, tunc est per accidens ratione qualitatum resistentium, & paulatim cedentium, alijs contrarijs.

18. Dico 2. *Ad actionem, & passionem non datur per se motus.* Sic Arist. *hic cap.* 2. *&* 11. *metaphy. cap.* 10. Ratio est quia motus non est per se ad motum, sed actio & passio sunt entitas motus, ergo ad actionem, & passionem non datur per se motus. Dico 3. *Ad relationem non datur per se motus.* Ratio est quia relatio non fit per actionem ad ipsam terminatam v. g. filiatio non fit per actionem ad ipsam terminatam, sed per generationem quæ terminatur ad substantiam *filij* ex qua resultat. Dico 4. neque datur per se motus ad *quando, situs, & habere*, quia ista sunt modi quidam resultantes per naturalem quãdam emanationem, nam *quando* resultat ex eo quod res correspondeat tanto, vel tanto tempori. *Situs* resultat ex vbi, quatenus res habet talem, vel talem, positionem in loco. Et *habere*, seu habitus ex tali, vel tali modo habendi vestes resultat.

DVBIVM II.

De vnitate motus.

19. Tres sunt vnitates de quibus inquiri potest, & dubium procedere, scilicet generica, specifica, & numerica. Quantum ad vnitatem genericã conueniunt omnes, quod illi motus genericè conueniant, qui pertinent ad idem prædicamentum, ac illi genericè differãt qui pertinent ad diuersa prædicamenta, & sic omnes motus ad quantitatem, vt motus augmentationis, & diminutionis, sunt eiusdem generis: & omnes motus ad qualitatem, vt calefactio, frigefactio, dealbatio, &c. sunt eiusdem generis. Et omnes lationes, seu motus locales, vt sũt sursum, deorsum, &c. sunt eiusdem generis. Vnde sola præsens difficultas reuocatur ad vnitatem specificam, & numericam à qui-

à quibus scilicet istæ duæ vnitates desumantur, an scilicet à solo termino à quo, an à solo termino ad quẽ, an à solo medio, an ab omnibus, vel à quibus.

§. 1. *A quo sumatur vnitas specifica motus.*

20. PRima sententia est, quod motus specificetur tum à termino *à quo* & *ad quem*, tum etiam à medio. Ita Albertus Senonia *hic q. 6.* & alij. Secunda sententia tenet, quod vnitas specifica motus sumatur à solo termino *ad quem*, Sic Ferrar. *hic q. 4.* Soto. *q. 3.* Toletus, Pererius, & alij hoc loco.

21. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Vnitas specifica motus à duobus sumitur, scilicet tum à termino ad quem, tum ab vnitate viæ, seu medij.* Sic tenent communiter Philosophi hoc loco, pro quo videri possunt N. Complut. *disp. 23. q. 1.* & alij. Pro quo notandum 1. quod in hoc differunt accidentia à substantia, quod accidentia cum sint entis entia specificantur per ordinem ad aliquid extrinsecum, at substantia cum non dependeat ab accidentibus, sed in se sit quid completum, non potest specificari ab aliquo extrinseco, sed in se habere debet suum specificatiuum, vt homo specificatur à rationalitate quam in se intrinsecè habet, & sic cum motus sit accidens debet per ordinem ad aliquid extrinsecum specificari. Notandum 2. quod terminus sumi potest duobus modis, scilicet materialiter, & formaliter. Materialiter cum accipitur terminus pro re quæ est terminus, non attenta ratione terminandi. Formaliter, quando consideratur sub ratione terminandi v.g. calor sumi potest vt res quædam est, & vt terminat motum calefactionis. Notandum 3. quod terminus alius est vltimatus, & est ille in quem omnia feruntur, in quo sistit motus, & quiescit mobile. Et alius est non vltimatus, & est ille in quo non quiescit mobile, sed vlterius tendit; v.g. aqua quando calefit, aut lignum vsque ad gradum, vt 8. tunc gradus intermedij sunt terminus non vltimatus, & gradus octauus est terminus vltimatus. Cum ergo dicimus in conclusione quod vnitas motus sumitur à termino *ad quem*, intelligi debet de termino ad quem formali, & vltimato; & cum dicimus quod etiam vnitas specifica motus sumitur ab vnitate specifica viæ, seu medij, etiam formaliter intelligi debet. Ratio est, quia vnitas formalis, & specifica cuiuscumque rei sumi debet ab eo quod habet rationem formæ, non à materia, seu ab eo quod habet rationem materiæ. Vnde videmus, quod ascensus, & descensus diuersificantur formaliter, & tamen possunt habere eundem terminum materialiter, vt ascensus aeris ad locum medium, & descensus ignis ad eundem locum.

22. Quod motus sumat suam vnitatem specificam à termino *ad quem* formaliter probatur, nã ab eo motus capit vnitatem specificam, à quo capit essentiam, sed hanc capit à termino *ad quem*, non à termino *à quo*; minor probatur, quia ab eo res capit essentiam à quo capit differentiam essentialem per quam distinguitur essentialiter ab alia, sed hanc capit motus à termino *ad quem*; ergo, &c. Minor probatur, nam calefactio sumit suam differentiam essentialem per quam distinguitur à frigefactione à calore producto, non à termino *à quo* cum contingere possit quod terminus *à quo* calefactionis sit diuersus. Vnde per Arist. omnes dealbationes, & omnes calefactiones sunt eiusdem speciei, & tamen principia illarum possunt esse diuersa, vt cum lignum calefit à sole, & ab igne.

23. Præterea nihil potest specificari ab eo quod destruit formaliter, sed motus formaliter destruit terminum *à quo*, ergo à termino *à quo*, non potest sumi vnitã specifica motus. Tum quia id quod est, non potest specificari ab eo quod non est, sed calefactio dum fit, est, & terminus *à quo* non est, ergo calefactio v. g. non potest specificari à termino *à quo*. Tum etiam quia motus, & terminus *ad quem* sunt eiusdem speciei, non motus, & terminus *à quo*, ergo motus non potest specificari ab eo quod est alterius speciei. Antecedens probatur, nam motus cale-

factionis reuocatur ad speciem caloris,nõ ad speciem solis,vel ignis;ergo, &c.

24. Demum probatur, nam motus definitur per terminum *ad quem*, non per terminum *à quo* dicimus namque calefactio est motus ad calorem; frigefactio est motus ad frigus; dealbatio est motus ad albedinem; & non dicimus dealbatio est motus ad dealbatorem, neque est motus dealbatoris: calefactio est motus solis,vel ad solem, cum etiam illuminatio sit motus solis, &c. Tum quia motus est via,& progressio ad terminum *ad quem*: est tendentia ad terminum *ad quem*, est id quo medio mobile consequitur terminum;ergo, &c.

25. Quod autem motus sumat etiam suam vnitatem specificam ab vnitate viæ, seu medij, seu quod vnitas viæ, seu medij concurrat etiam ad integrandum integrũ specificatiuum motus,probatur;nam ideo motus rectus, & circularis ad eundem terminum diuersificantur specie, quia tẽdunt ad illum per diuersa media; & ideo motus sursum, & deorsum ad eundem terminum diuersificantur specie,quia fiũt per diuersa media, quoties enim media, seu viæ diuersificantur formaliter, etiam terminus *ad quem* diuersificatur formaliter.

26. Primum argum. nam de ratione motus successiui est, quod sit inter terminos contrarios scilicet *à quo*, & *ad quem*, ergo vterque requiritur ad specificationẽ motus. Resp. concedendo antecedens, & negando consequentiam. Requiritur quidem terminus *à quo* ad motum tanquam quid extrinsecum non tanquam quid intrinsecum, ac proinde non requiritur vt specificatiuum.

27. Secundum argum. nam mutatio instantanea, & successiua non distinguuntur nisi ratione terminorum *à quibus*,quatenus scilicet idem calor, aut eadem quãtitas cum fit per generationem, seu ex sui priuatione, distinguitur à motu, vt cum fit ex sui contrario, idem namque est terminus in mutatione instantanea, & successiua, scilicet idem numero calor, aut idem calor in specie. Resp. quod mutatio instantanea, & successiua cum tendunt in vnum, & eundem terminum,sunt eiusdem speciei formaliter, licet diuersificentur specie materiali. Vel dicas quod calor, aut quantitas, &c. non producuntur per se per mutationem instantaneam, sed tantum per accidens,& sic nil contra nos. Vel etiam dicas, quod mutatio instantanea, & successiua distinguuntur formaliter ratione diuersi medij; nam mutatio instantanea calor v.g. petit fieri ex priuatione sui tanquam per medium priuatiuũ; at in motu petit fieri ex suo contrario.

28. Tertium argum. nam sequeretur quod motus naturalis, & violentus ad eundem terminum ad quem, essent eiusdem speciei, vt descensus aeris, vel ignis ad terram pro replendo vacuo, & descensus lapidis aut terræ, ad eandem terram, nam tunc habent eundem terminum ad quem; sed hoc est falsum, cum idem motus in specie non possit esse violentus, & naturalis. Resp. quod motus *naturalis*, & violentus ad eundem terminum sunt eiusdem speciei essentialis, licet diuersæ sint speciei ratione accidentariæ diuersorum subiectorum, cui vni motus est consonus, & alteri dissonus.

29. Quartum argum. nam motus desumit suam vnitatem specificam à *subiecto* specie distincto, ergo non à termino *ad quem*. Antecedens tenet Pontius *disp.* 13. *n.* 26. cum Auersa *q.* 26. *sect.* 12. & probat quia motus quo mouetur vnum subiectum v.g. homo, dicit ordinem essentialem ad hominem, nec de potentia absoluta potest esse motus alterius *subiecti* v. g. leonis: nec motus leonis potest esse motus hominis, licet habeant terminos eiusdem rationis v.g. calores, vt si tam homo, quam leo calefacerent, ergo isti motus specificantur à subiectis. Hanc probationem vocat Pontius euidentissimam, licet fateatur suam sententiam esse contra communem. Si Pontius dixisset quod specificatio motus sumatur à principijs specie distinctis,nõ esset adeo improbabilis, saltem respectu aliquorum motuum, sed quod sumatur à subiectis, sustineri non potest, maximè in motibus tran-

transseuntibus, vt est calefactio, cum motus transiens subiectetur in passo, & negare nequeat, quod calefactio non reuocetur ad speciem caloris, non hominis, aut leonis calefacientis. A subiecto namque desumitur vnitas numerica, vt §. sequenti videbimus. Ad argumentum ergo dico quod calefactio ab homine non dicit essentialem ordinem ad hominem, sed ad calorem, solum actus vitales dicunt essentialem ordinem ad principia vitalia, non actus transeuntes non vitales. Et sic calefactio cum non sit actus vitalis cum sit & ab igne, & à sole, non dicit essentialem ordinem ad sua principia, sed ad terminum productum, vt nostræ rationes conuincunt. Quocirca Arist. agens de distinctione specifica motuum, numquam fecit mentionem de motore, sed de terminato. Si tamen contingeret quod aliquis motus diceret specialem ordinem ad aliquem motorem, tunc afferret differentiam accidentalem, non essentialem, cum hæc desumatur à termino intrinseco, non à termino extrinseco, aut principio extrinseco. Dicitur à termino intrinseco scilicet ab ordine intrinseco, &c.

§. 2. *A quo sumatur vnitas numerica motus.*

30. Aristoteles hoc loco requirit ad vnitatem numericam motus hæc tria, scilicet vnitatem numericam mobilis, termini, & temporis, nunc quæritur an omnia ista requirantur, & sufficiant. Pontius loco citato *n. 36.* putat quod non requiratur vnitas temporis, sed sufficiat vnitas mobilis, & termini *ad quē*. Alij ex opposito vltra illa tria requirunt etiam vnitatem agentis.

31. Nostra, & communis sententia seq. concl. explicatur. *Ad vnitatem numericam motus requiruntur, & sufficiunt vnitas numerica mobilis, termini, & temporis.* Sic Arist. hic *tex.* 34. D. Tho. Iauell. Sot. Astudillo, Veracruz, Tolet. Perer. Masius, & alij quos referunt, & sequuntur N. Complut. hoc loco. Quod ad vnitatem numericam motus requiratur vnitas numerica mobilis, seu subiecti, patet, quia omne accidens habet vnitatem numericam à subiecto cui inhæret. Quod autem ad eandem vnitatem numericam motus requiratur etiam vnitas numerica termini, etiam patet, nam motus à termino *ad quem* specificè, & essentialiter consideratum habet vnitatem specificam, vt §. præcedenti visum est, ergo ab eodem numericè considerato sumere debet vnitatem numericam; tum quia motus identificatur cum termino, & reuocatur ad speciem termini, ergo etiam debet reuocari ad vnitatem numericam eiusdem. Tandem quod etiam requiratur vnitas temporis ostenditur, nam motus est quid continuum, & fluens à tempore mensuratum, ergo vbi non est vnitas temporis, neque erit vnitas rei duratæ, & mensuratæ. Vnde ad vnitatem numericam mensurati fluentis necessaria est vnitas numerica mensuræ, quoniam in fluentibus mensura repeti non potest vt in rebus permanentibus. Soluuntur argum. in contrarium.

32. Primum argum. nam ad vnitatem numericam motus requiritur etiam vnitas numerica spatij, ergo nō sufficiunt illa tria. Respondet Masius *hic q.1. assertione 2.* quod ad vnitatem, & continuitatem motus non sit necessaria continuitas spatij, probat quia quando in transitibus viarum ob vitandum lutum, vel aquam sunt iacti lapides pergrandes, & disiuncti, motus est continuus, & tamen lapides, super quos quis transit, nou sunt continui, ergo ad continuitatem motus non requiritur continuitas medij. Hæc responsio nō placet, nam aliud est, quod lapides non sint continui, & aliud est quod spatium non sit cōtinuum; spatium namque continuum est, vt patet, nec lapides sunt spatium, sed quid in spatio positum. Tum quia negari non potest, quod etiam spatium formaliter, seu via non pertineat ad vnitatem specificam motus, vt §. præcedenti dictum est, ergo etiam debet pertinere ad vnitatem numericam; ratio nāque specifica muliplicata, ponit indiuidua. Dico ergo ad argum. quod etiam vnitas spatij pertineat ad vnitatem numericam

ricam

ricam motus, nec fuit necessè quod separatim poneretur, cum sufficienter contineatur, & explicetur in vnitate numerica termini, cum via reuocetur ad terminum, & sit quoddam initium illius.

33. Secundum argum. Vnitas numerica quantitatis, qualitatis, aliorumque accidentium à solo subiecto desumitur; ergo etiam vnitas numerica motus, cum sit accidens, à solo subiecto desumetur; ergo frustra desumitur à termino, & tempore. Resp. quod etiam vnitas temporis requiritur ad vnitatem qualitatis, quantitatis, &c. nam calor productus hodie in manu, & destructus, distinguitur numero à calore, qui producetur cras, quia licet sit idem subiectum numero, non tamen est idem tempus, vbi namque tempus discontinuatur, nec accidens potest esse continuum. Quod autem ad motũ, etiam vnitas termini requiratur, patet quia cum motus identificetur cum termino, oportet quod vbi est diuersitas termini sit etiam diuersitas motus.

34. Tertium argum. nam vnitas numerica prioris non dependet ab vnitate numerica posterioris, sed motus est prior termino, qui per ipsum producitur, nam calefactio est prior calore, imò etiam motus est prior tempore, cum tempus sit proprietas, & mensura motus, mensura autem est prior re mensurata, & supponit illam; ergo, &c. Resp. concedendo maiorem, quod scilicet prius non dependeat à posteriori, qua prius est, benè tamen secundum quod dicit alias rationes. Ad minorem dico, quod licet motus sit prior termino, provt ille est causa huius, provt tamen motus est idem entitate cũ termino nõ est prior, & hac ratione vnitas motus desumitur ab vnitate termini. Ad illud quod dicitur de tempore, dico quod si procedat de tempore primi mobilis, motus non est prior, nam calefactio v.g. supponit illud tempus. Quod si procedat de tempore intrinseco, quod est quędam proprietas motus, adhuc potest esse prius motu, non qua passio est, sed qua mensura actualis; res enim mensurata dependet in hac ratione à sua mensura.

35. Quartum argumentum, vnitas motus dependet etiam ab vnitate motoris, ergo illa tria non sufficiunt. Antecedens probatur, nam quoties multiplicantur numero motores, multiplicantur etiã numero motus, aliàs idem esset calefactio ignis A. & ignis B. quod nemo dicit. Resp. quod requiritur quidem ad vnitatem motus etiam vnitas motoris, sed non tanquam quid intrinsecum, sed tanquam quid extrinsecum vt dicebamus contra Pontium *n.29*.

36. Quintum argum. quoniam si canis deijciatur ex alta turri, & in medio descensus deuiuat, tunc erit idem motus numero, & non erit idem mobile, nam canis viuus, & mortuus non sunt idem numero; ergo vnitas numerica motus nõ desumitur ab vnitate numerica mobilis. Quod si dicas non esse idem numero motum, sed duo oporteret quod inter illos daretur aliqua quies per quam discontinuarentur. Respondet Toletus *hic q. 3.* quod motus illius canis, est vnus, & idẽ continuus ex eo quod subiectetur in materia prima, non in toto, & sic cum materia prima sit eadem in genito, & in corrupto, etiam motus geniti, & corrupti erunt idem. Sed hæc sententia non placet 1. quia secundum Aristotelem motus subiectatur in mobili. 2. quia aliud est subiectum ortus, & interitus, & aliorum motuum; materia prima est subiectum ortus, & interitus, non aliorum motuum. 3. quia subiectum ortus, & interitus, est in pura potentia, at subiectum motus est ens in actu. 4. quia idem est subiectum motus, & termini, sed subiectum termini v.g. caloris est totum, ergo etiam subiectum motus, cum quo motus identificatur erit totum. Resp. ergo quod in eo casu illi motus licet sint contigui, non tamen continui, & sic sunt duo motus; benè verum est, quod inter duos illos motus non intercedit nec tempus nec quies positiua, sed ad summum negatiua, sed ad illos discontinuandos sufficit discontinuitas subiectorum.

S. 3. Sol-

§. 3. *Soluuntur duę difficultates curiosæ.*

37. PRima difficultas, an motus ad eundem terminum per diuersa media sint eiusdem, an diuersæ speciei? Supra aliqua tetigimus de hac difficultate, modo clarius est dissoluenda, de qua. Prima sententia est, quod loquendo de motu alterationis (nam de motu locali per diuersa media ad eundem terminum, vt de motu sursum, & deorsum ad eumdem terminum materialiter, est communis sententia, quod sint diuersæ speciei) maximè de motu qui fit ad extremos colores per medios specie diuersos, sint speciei diuersi. Sic tenent Magnus Albertus 5. *physʃ. tract. 3. cap. 1.* citans Auicennam, Auerroes 10. *metaphy. comment.* 21. Burleus, Ferrar. Conimbric. & alij hoc loco. Secunda sententia per oppositum tenet, quod motus qui tendunt ad extremum colorem per medios specie diuersos, vt motus ad nigrum per fuscum, vel rubrum sunt eiusdem speciei. Item sunt eiusdem speciei motus ab albedine in rubrum, & à nigredine in rubrum. Tertia sententia est, quod motus, qui tendunt ad extremum colorem per medios diuersos sunt eiusdem speciei. At motus qui tendunt ab extremis coloribus ad medium, sunt diuersæ specięi.

38. Nostra sent. seq. concl. explicatur. *Omnes motus siue ab extremis coloribus ad medium, vt ab albo, & nigro ad rubrum, sunt diuersæ speciei, sicut etiam sunt diuersæ speciei motus à medijs specie diuersis, vt à rubro, vel fusco, ad album, vel nigrum.* Sic tenent auctores primæ sententiæ, & alij. Ratio constat ex dictis duobus §§. præcedentibus, nam quoties extrema, seu viæ, aut media sunt specie diuersa, etiam terminus est specie diuersus, licet materialiter sit idem, vt patet in motu sursum, & deorsum ad idem medium; sed siue motus sint à coloribus extremis, vt ab albedine, & nigredine ad rubrum, vel fuscum, qui sunt colores intermedij; siue motus sint à coloribus intermedijs specie diuersis, vt ab fusco, & rubro, ad album, vel nigrum, semper media, seu vię sunt diuersæ speciei, ergo etiam motus erunt diuersæ speciei, licet termini sint materialiter eiusdem speciei. Diximus enim supra, quod diuersitas specifica motus sumitur, non à terminis materialibus, sed formalibus, quoties autem viæ, seu media, aut extrema sunt formaliter, seu specie diuersa, inferunt motus, & terminos specie diuersos.

39. Secunda difficultas, an illa, quæ specie differunt possint esse continua? Prima sent. affirmat dummodo communem habeant materiam, vnde viriditas, & siccitas in ligno sunt continua, quia communem habent materiam. Sic Toletus *hic q. 3.* Valesius *contron. 31.* & alij. Secus quando non habent materiam communem. Communis opinio tenet, quod ea quæ specie differunt, siue habeant, siue non habeant communem materiam non possunt continuari, vnde virga cuius medietas est sicca, & alia viridis, non est vnũ quid continuũ; vnde neque tunc est vna materia communis, cum enim sint duo composita, licet contigua, non possunt habere vnam, eamdemque materiã, sed sunt duæ materiæ specie, & numero diuersæ ratione duarum formarum, specie, numeroque distinctarum.

40. Ratio communis sententiæ est, quia quæ specie differunt, habent formas specie distinctas, distinctio namque specifica desumitur à forma, vt omnes tradunt, sed quę habent formas specie distinctas, habent etiam accidentia formã consequentia, specie distincta, & habent accidentia, quæ formam non consequuntur saltem numero distincta; sed continuitas non consequitur formam, sed materiam per quantitatem extensam, ergo quæ habent formas specie distinctas habent continuitates saltem numero diuersas. Tum quia vbi est distinctio specifica, est etiam distinctio numerica, vbi autem sunt plura numero, non potest esse vna continuitas; ergo &c. Vnde licet pars virgæ sicca, & viridis videantur continua non tamen sunt, sed tantum contigua; sicut non sunt continua, sed tantum contigua,

tigua, quæ cum alijs inferuntur. Item cum in homine vna pars moritur, alia remanet viua, tunc pars viua, & mortua non continuantur, sed tantum contiguantur.

DVBIVM III.

De contrarietate motuum.

§. 1. *Vnde sumatur motuum contrarietas.*

41. SVpponimus aliquos motus esse contrarios; nam augmentatio, & diminutio, sunt motus contrarij; calefactio, & frigefactio sunt motus contrarij; ascensus, & descensus sunt motus contrarij, &c. Hæc tamen contrarietas non cõpetit motui ratione sui, sed ratione formæ, cum enim motus sit via ad formam, oppositio viæ desumitur ab oppositione formæ; illæ namque viæ dicuntur contrariæ, quæ in contrarios terminos tendunt. In quibusdam motibus formæ sunt contrariæ in esse rei, vt in calefactione, & frigefactione. In alijs est contrarietas in esse termini, vt in motu augmentationis, & diminutionis, in quibus non est contrarietas in esse rei, sed tantum in esse termini, quatenus augmentatio terminatur ad quantitatem sub ratione maioris, & diminutio terminatur ad eandem sub ratione minoris.

42. Sed obijcies 1. nam contraria possunt esse simul in gradibus saltem remissis, sed motus qui dicuntur contrarij non possunt esse simul in gradibus etiam remissis vt patet in motu sursum, & deorsum; ergo, &c. Resp. hoc argum. benè procedere in contrarijs permanentibus, quæ possunt esse simul in gradibus remissis, vt sic agendo, & reagendo mutuo se expellant. At contraria fluentia non possunt esse simul etiam in gradibus remissis quia cum habeant esse debile, facilè se expellunt. Vel dicas, quod contraria permanentia in gradibus remissis possunt esse simul, quia in his gradibus conueniunt, & conspirant in vnum, ad producendum vnum effectum, vt patet in calore, & frigore in gradibus remissis in mixto ad producendam vnam consonantiam, & temperamentum. At contraria fluentia non possunt conuenire ad productionem vnius v. g. temperamenti, sed habent semper terminos oppositos, & sic neque in gradibus remissis possunt conuenire.

43. Obijcies 2. nam si aliqui motus essent contrarij maximè essent ascensus, & descensus, sed isti non sunt contrarij, ergo nulli. Minor probatur, nam duo contrarij motus non possunt conuenire eidem corpori simplici, sed assensus, & descensus conueniunt eidẽ aeri, aer namque æquè naturaliter descendit à sphæra ignis ad secundam regionem, & à terra ad eandem regionem. Hinc in fulgore videmus duos motus contrarios, ascensus, & descensus. Resp. quod duo motus diuersi possunt eidem rei conuenire, ratione diuersarum qualitatum, nam aer, & habet aliquid grauitatis, & aliquid leuitatis, modo ratione leuitatis ascendit sursum ad secundam aeris regionem, & ratione grauitatis descendit à sphæra ignis ad eandem secundam regionem; idem dic de fulgure, ratione ignis *inclusi* rapitur sursum, & ratione grauitatis terreæ descendit deorsum, ob id tortuosè mouetur. Item atomi, & plumæ, &c. ascendunt, & descendunt, ratione leuitatis, & grauitatis.

44. Obijcies 3. ex Arist. 1. *de cælo*, quod vni vnum tantum contrariatur, sed motui contrariatur quies, ergo non contrariatur alter motus. Resp. quod secundum vnam, eãdemque rationem, vni vnũ tantum contrariatur, benè tamen secundum diuersam rationem, vt patet in virtutibus, quibus duo vitia contrariantur, vnum per defectum, aliud per excessum. Sic motui oppositione priuatiua contrariatur quies, & oppositione positiua, contrariatur alter motus.

45. His suppositis quærimus vnde sumatur motuum contrarietas. Pro quo notandum est ex Arist. *hic cap.* 5. quod quinque modis cõcipi potest, quod vnus motus

motus sit alteri contrarius. 1. quando motus, qui procedit ab vno termino, contrariatur alteri, qui tendit ad eundem terminum, vt motus sursum, & deorsum. 2. Illi motus dicuntur contrarij, qui progrediuntur à terminis contrarijs, vt motus calefactionis, & frigefactionis, qui progrediuntur à calore, & frigore, quæ sunt qualitates contrariæ. 3. Illi motus dicuntur contrarij, qui terminantur ad terminos contrarios, vt calefactio, & frigefactio ad calorem, & frigus. 4. Illi motus dicuntur contrarij, qui & procedunt à terminis contrarijs, & terminantur ad terminos contrarios, vt calefactio, & frigefactio, quæ & procedunt aliquando à terminis contrarijs, & tendunt ad terminos contrarios, scilicet ad calorem, & frigus. Contrarietas eiusdem motus sumitur à termino à quo, & ad quem motus, sed de hoc non procedit difficultas.

46. His positis, rem breuiter resoluo. *Contrarietas essentialis motuum desumitur à terminis ad quos. At contrarietas accidẽtalis, & quasi complens priorem, desumitur à terminis à quibus.* Sic post Arist. D. Thomã, & alios tradunt N. Complut. *disp.* 24. *q.* 1. Ratio primi est, nam à quo motus habet naturam, & speciem ab eo habet contrarietatem, contrarietas namque sequitur rei naturam tanquam proprietas illius. Ratio secundi est, quia cum terminus à quo requiratur ad contrarietatẽ eiusdem motus, seu ad hoc vt motus sit inter terminos positiuos contrarios, requiretur etiam ad hoc, vt iste motus sit contrarius alteri.

§. 2. *An, & quomodo quies contrariatur motui.*

47. QVies est carentia motus; in subiecto apto moueri est priuatio, si subiectum non sit aptum moueri, quies illa nõ est priuatio, sed negatio motus. Deinde quies alia est in termino à quo, & alia in termino ad quem. Quies in termino à quo est illa, quæ præcedit motum, & quies in termino ad quem est illa, quæ sequitur desitionem motus. Et sic in calefactione v. g. quæ est motus ad calorem dantur duæ quietes, vna præcedit inceptionem, & alia sequitur desitionem. Quies quæ est in termino ad quẽ, seu quæ sequitur desitionem potest sumi dupliciter. Primò pro consistentia, & statu mobilis in forma, aut loco acquisito, qui status est veluti quædam fruitio talis formæ, aut loci. Et hæc quies non opponitur motui, cum motus ad illam ordinetur, vt est locus sursum respectu ignis. Secundò sumitur prout præcisè dicit carentiam motus præcedentis, & de ista potissimè procedit difficultas, nam de quiete, quæ est in termino à quo, omnes conueniunt cum Arist. *hic cap.* 6. quod opponatur motui, non quidem positiuè, sed priuatiuè.

48. Quoad quietem, quæ est in termino ad quem, dico 1. *Quies, quæ est in termino ad quem si formaliter sumatur, prout dicit priuationem motus, opponitur ei oppositione priuatiua.* Ratio est, quia forma & priuatio illius dicunt oppositionem priuatiuam, sed motus, & quies se habent vt forma, & priuatio illius, ergo, &c. Dico 2. *Quies quæ est negatio motus, opponitur illi contradictoriè.* Ratio est, quia forma, & negatio illius se habent sicut esse, & non esse, ac proinde opponuntur contradictoriè; esse enim, & non esse illius simpliciter, vt est negatio contradictionem inuoluunt.

49. Sed obijcies 1. nam Arist. *hic cap.* 6. docet quod quies non opponitur motui; ergo malè dicimus nos opponi priuatiuè. Resp. Aristotelem fuisse loquutum de quiete prout dicit consistentiam, & statum mobilis, non prout dicit præcisè carentiam mobilis.

50. Obijcies 2. ex eodem Arist. *cap.* 1. *huius libri*, quod à priuatiuo ad priuatiuum non est motus, sed à termino ad quẽ fit motus ad priuationem illius; ergo in termino ad quem non est priuatio. Resp. solùm inferri quod forma per motum acquisita non est priuatio, à forma autem acquisita non datur motus ad quietem.

51. Sed quæres, quænam quies opponatur motui, an illa quæ est in instanti ter-

terminatiuò motus, an illa quæ est in tempore sequenti post instans terminatiuum motus. Resp. quod loquẽdo de motu successiuo, qui terminatur in instanti, quies sibi opposita est in tempore immediatè sequenti, cum enim motus sit successiuus, & correspondeat tempori, quies illi opposita, debet esse in tempore; tum quia illud instans vltimum pertinet ad motum tanquam complementum illius, ac proinde in illo non potest esse quies.

§.3. *An possit aliquid moueri duobus motibus contrarijs.*

52. Conueniunt communiter, quod vnum, & idem potest per accidens moueri duobus motibus contrarijs, vt patet de illo qui mouetur in naui in oppositum illius, nam proprio motu mouetur v.g. versus orientem, & motu nauis in occidentem. Similiter corpus Christi D. in vna hostia mouetur sursum ad motum illius, & in alia potest eodem tempore moueri deorsum. Isti namque motus non sunt propriè contrarij. Idem dic de motibus planetarum, qui motu proprio mouentur ab occidente in orientem, & motu raptus primi mobilis mouentur ab oriente in occidentẽ. Item conueniunt, quod idem possit moueri duobus motibus contrarijs ratione diuersarum partium, nam potest quis in vna manu calefieri, & in alia frigefieri. Item potest quis sanari in vna parte, & infirmari in alia. Isti namque motus non sunt contrarij respectu subiecti, licet sint contrarij in se.

53. Demum cõueniunt omnes, quod non possit idem secundum eandem partem moueri duobus motibus contrarijs inuersis, vt sursum, & deorsum, ante, & retro, licet possit moueri secundum diuersas partes; potest enim quis vnam manũ eleuare, & aliam demittere; potest secundum vnum pedem moueri ante, & secundum alium retro. At fieri nullo modo potest, quod quis simul secundum eandem partem ascendat, & descendat; accedat ad vnum terminum, & recedat.

54. Difficultas est, an vnũ, & idem moueri possit motibus contrarijs etiam non inuersis. Prima sententia affirmat, in gradibus remisis; vnde poterit aliquid frigefieri, & calefieri in gradibus remissis. Sicut enim contraria possunt esse simul in gradibus remisis, vt calor vt duo, & frigus vt duo v. g. ita etiam motus ad istos gradus poterunt esse simul. Sic tenent Plaza, Conimbric. & alij à N. Complut. citati *d. disp. 24. q. 2. n. 7.*

55. Nostra sent. seq. concl. explicatur. *Motus contrarij ad qualitates contrarias etiam in gradibus remissis in quibus ipsæ qualitates esse simul possunt, nequeunt esse simul, seu nõ potest aliquid moueri duobus motibus contrarijs etiam in gradibus remissis.* Sic Arist. *hic cap. 6.* D. Thomas ibidem, Soncin. Soto, & alij, quos referunt, & sequuntur N. Complut. loco citato. Ratio est euidens, quia licet qualitates cõtrariæ possint esse simul in gradibus remissis; non tamen motus ad illas, quoniam sicuti non potest aliquid ascendere sursum, & descendere, accedere, & recedere, etiam leuiter, ita non potest etiam leuiter calefieri, & frigefieri, cum sint sicut accessus, & recessus. Tum quia motus ad calorem licet remissum ita est acquisitio formæ, vt sit ex sui natura expulsio contrariæ; ergo, &c. Tum etiam quia aliud est aliqua simul esse, & aliud esse simul fieri, nam habitus virtutis, & vitij saltẽ via corruptionis possunt simul esse, non tamen simul produci; non enim possunt stare simul duo actus, quorum vnus sit productiuus habitus virtutis, & alius habitus vitij, cum actus virtutis sit ex natura sua destructiuus actus contrarij, vt actus amoris est destructiuus actus odij. Motus autem contrarij sunt sibi inuicem destructiui.

56. Objicies 1. nam duæ qualitates contrariæ vt calor, & frigus possunt esse simul in gradibus remisis; ergo etiam earum motus productiui. Antecedens notum est. Conseq. probatur, quia contrarietas motuum desumitur ex contrarietate formarum, vt supra vidimus, ergo etiã incompossibilitas motuum desumetur ex incom-

incomposibilitate formarum; sed formæ in gradibus remissis non sunt incompossibiles; ergo neque motus illarum productiui. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. Ad probationem dico quod incompossibilitas motuum non sumitur ex incompossibilitate formarum in esse quieto, sed in fieri; duæ autem formę contrariæ dicunt incompossibilitatem in fieri, licet non in facto esse saltem in gradibus remissis, in fieri autem dicunt incompossibilitatem, quia fieri vnius est exclusio alterius, vt ex dictis constat.

57. Objicies 2. Demus, inquiunt, quod aliquod subiectum neque sit calidum, neque frigidum, & illi applicentur duo agentia fortissima contraria æqualis virtutis, & actiuitatis, tunc vtrumque aget, ergo tunc dabuntur duo motus contrarij. Resp. quod in illo casu, si applicentur eidem parti subiecti, neutrum aget, quoniam vnumquodque impediet actionem alterius.

DISPVTATIO SEPTIMA.

In lib. 6. Physicorum, de compositione continui, de modis incipiendi, & de maximo, & minimo.

1. ABET iste liber decem capita. In 1. & 2. docet Aristoteles, quod nullum continuum componatur ex solis indiuisibilibus. In 3. capite ostendit quod instans, seu momentum temporis sit indiuisibile, & sit finis partis præteritæ, & initium futuræ. In 4. capite agit de diuisibilitate motus. In 5. & 6. disputat de principio, & fine motus, & de modo desinendi illius. In 7. cap. probat quod tempori, motui, mobili, & spatio, conueniat esse finita, aut infinita. In 8. cap. docet quietem esse diuisibilem in infinitum. In 9. & 10. cap. proponit aliquos errores antiquorum Philosophorũ, & eorum falsitatem ostendit. Sed sit.

DVBIVM I.

De compositione continui.

§. 1. *An in continuo dentur indiuisibilia.*

2. PRima sententia est, quod in continuo nulla dentur indiuisibilia, sed quod quantitas v.g. sit vna continuata entitas, quæ nulla habet indiuisibilia, neque terminatiua, neque copulatiua; terminatio nãque nihil sit aliud nisi ipsa quantitas, vt dicit carentiam vlterioris extensionis. Sic tenent Ocham *in sua dialect. cap. de quant.* item *tract. de Euchar. cap. 1. & 2. & quodlib. 1. q. 9.* Gregor. *in 2. dist. 2. art. 12.* & est omniũ Nominaliũ, quam sententiam defendunt Perer. *hic lib. 10. cap. 6.* Auersa *q. 22. sect. 4.* & aliqui alij moderni. Secunda sententia est, quod dentur in continuo indiuisibilia cõtinuatiua

tiua realia, non tamen terminatiua. Sic aliqui moderni. Tertia sententia per oppositum admittit indiuisibilia realia terminatiua, non tamen continuatiua. Sic Fonseca 5 *metaph. cap.16. q.6.* & alij ex iunioribus.

3. Pro intelligentia difficultatis notandum, quod Arist. ponit tria genera indiuisibilium, scilicet punctum, quod est vsquæquaque indiuisibile, quod est duplex, aliud est terminus lineæ, aliud continuatiuum partium continui, vt quantitatis, quod in quantitate retinet nomen puncti, in tempore habet nomen instantis, & in motu vocatur mutatum esse. Secundum indiuisibile est linea, quæ solùm est indiuisibilis secundum latitudinem, & profunditatem, & diuisibilis secundum longitudinem. Tertium est superficies, quæ est diuisibilis secundum longitudinē & latitudinem, & indiuisibilis secundum profunditatem. Punctum est terminus lineæ, linea est terminus superficiei, & superficies est terminus corporis. Quare linea est continui longitudo sine latitudine, & profunditate. Superficies est longitudo, & latitudo sine profunditate. His positis.

4. Nostra sent. seq. conclus. explicatur. *In continuo dantur indiuisibilia tam continuatiua, quam terminatiua.* Sic tenent Arist. D. Tho. Themistius, Simplicius, Philopponus, Capteol. Deza, Caiet. Sotus, Soncin. Suarez, Plaza, Masius, & alij, quos referunt, & sequuntur N. Complut. *hic disp.* 15. *q.*1. *n.*4. Probant 1. N. Complut. quia quando duo corpora se inuicem tangunt, debent se tangere secundum indiuisibile, quoad profunditatem, hoc est secundum superficiem indiuisibilem, aliàs penetrarentur; non enim se possunt tangere in carentia extensionis, cum hæc sit nihil, neque in parte indeterminata minori, & minori, quia cum quælibet sit diuisibilis in infinitum non posset aliqua assignari in qua se tāgerent. Sed hanc rationem impugnant iuniores, quia in sententia admittente indiuisibilia fatendum est, quod hæc tangant partem, quam vniunt, & ad hoc nil aliud responderi potest, nisi quod eam tangant in parte minori, & minori, &c. Tum quia si Deus de potentia absoluta separaret superficies ab illis duobus corporibus adhuc se tangere possent, & tunc non nisi in parte minori, & minori, sine penetratione, ergo, &c.

5. Probant 2. quia si daretur corpus perfectè sphæricum supra perfectè planū, tunc se tangerent in pūcto. Occurrunt aduersarij, quod se tangerent in parte minori, minori in infinitum, ad eum modū quo per aduersarios se tangunt indiuisibile, & pars. Quomodo namque superficies tangit corpus, nisi secundum partem minorem, & minorem, &c.

6. Ego probarem 1. nam lumen receptum in superficie corporis opaci non potest recipi nisi in superficie indiuisibili, & non in parte aliqua, etiam minori, & minori, &c. ergo dantur indiuisibilia. Conseq. constat, admisso namque vno indiuisibili, debent admitti omnia, cum non sit maior ratio de vno, quam de alio. Antecedens patet; nam aliàs corpus opacum nō distingueretur à corpore diaphano, nam corpus opacum non illuminatur nisi in superficie, & lumen non recipitur nisi in superficie, at in corpore diaphano, recipitur etiam in corpore, aut in parte illius. Quocirca si lumen in corpore opaco recipitur in parte aliqua, secundū hanc corpus opacum erit diaphanum. Possunt, & nil aliud respondere contrarij quod corpus opacum in hoc distinguatur à diaphano, quod hoc secundum se totum illuminatur, & recipit lumen, at corpus opacum solùm recipiat lumen secundum partem minimam. Sed contra, nam cum hæc pars minima sit diuisibilis in infinitum etiam secundum profunditatem, ac proinde sit hoc modo corpus opacum, sequitur quod corpus opacum non distinguatur à diaphano, deinde cū omnes partes sint eiusdem rationis, sequitur, quod omnes possint illuminari, & fieri diaphanæ, vt si successiuè illuminata prima parte, eaque ablata, illuminaretur secunda, & sic deinceps.

7. Secundò probarem, nam indiuisibilia

bilia tam continuatiua, quam terminatiua sunt possibilia, ergo de facto dantur. Antecedens constare videtur, nulla namque videtur posse assignari repugnantia huius impossibilitatis, cum enim Deus de facto creauerit indiuisibilia substãtialia, vt Angelos, & animas rationales, nõ videtur impossibile quod non possit creare indiuisibile materiale. Conseq. probatur 1.quoniam omnia ferè argumenta, quæ adducuntur contra actualem existẽtiam indiuisibilium, militant etiam contra possibilitatem eorum, nam si sunt possibilia possunt poni actu, & si ponantur actu contra fieri poterunt dicta argumenta. 2.Quia si dicta indiuisibilia sunt possibilia, debet esse possibile aliquod quasi spatium ipsis proportionatum, in quo poni possint, sed hoc non potest esse pars v.g. quantitatis, cum hæc quippè diuisibilis non potest esse spatium proportionatum indiuisibilis, ergo debet esse spatiũ indiuisibile, quod non nisi indiuisibili repleri potest.

8. Tertiò probari posset, quia si non darentur indiuisibilia, daretur infinitum actu à parte rei, sed hoc non conceditur ab aduersarijs; ergo, &c. Maior probatur, nam quoties magnitudo non habet terminum, toties est infinita; sed si non darentur indiuisibilia saltem terminatiua, magnitudo non haberet terminum; ergo esset infinita. Nec valet dicere, quod habet terminum negatiuum, scilicet carentiam vlterioris extensionis. Nam cõtra est, quia res positiua, & finita debet habere terminum positiuum, aliàs non esset finita positiuè, sed tantum negatiuè, quod dici nequit. Soluuntur argum. in contrarium.

9. Primũ argum. Ad vniendas partes continui non conducunt indiuisibilia; ergo non dantur. Conseq. constat, si enim darentur indiuisibilia continuatiua maximè ad vniendas, & continuandas partes continui. Antecedens probatur, nam si conducerent ad illam vnionem, vel hoc esset quia indiuisibilia sint ipsa vnio, vel vlterius requiritur alia vnio. Si hoc secundum dicatur, dabitur processus in infinitum. Non potest dici primum, quia indiuisibile non potest esse vnio partium diuisibilium. Resp. quod indiuisibilia sunt ipsæ partium vniones, quas vt vniant non est necesse, quod eas omnes afficiant, sed sufficit, quod afficiant vltimam sibi vicinam secundum minorẽ, & minorem rationem.

10. Secundum argum. quoniam indiuisibilia quantitatis debent habere aliquod subiectum, sed non potest assignari; ergo, &c. Maior constat, sunt enim accidentia, & leuissimæ entitates. Minor probatur, nam si quod esset horum accidentium subiectum maximè essent partes, quas nectunt, aut tota quantitas, aut materia prima, aut certè totum compositum nihil horum esse potest; ergo, &c. Nec valet respondere, quod indiuisibilia quãtitatis subiectãtur in indiuisibilibus substantiæ, vt volunt omnes, aut ferè omnes illi, qui dicunt substantiam habere partes; nam substantia nullas habet partes, vt diximus in Logica. Neque etiam valet quod subiectentur in partibus, quas vniunt, aut in toto, &c. quia diuisibile, & extensum non potest esse subiectum rei indiuisibilis, & inextensæ. Resp. subiectari *vt quo* in partibus quantitatis quas vniunt, & *vt quod* in toto simul cum illis partibus. Nec officit quod istæ partes sint diuisibiles, & extensæ nam indiuisibilia non afficiunt omnes illas, sed secundum partem minorem, & minorem. &c.

11. Tertium argum. nam sequeretur, quod duo indiuisibilia immediatè essent in quantitate, hoc est falsum; ergo, & id vnde sequitur. Minor constat, nam si semel dantur duo indiuisibilia immediata, vnum post aliud, possent etiam dari plura, & sic quantitas constaret ex solis indiuisibilibus. Maior probatur, quia si ponatur baculus in aqua, cuius vna pars sit intra aquam, & alia in aere contiguo, tunc darentur duo indiuisibilia immediata, quorum vnum correspõderet superficiei aquæ, & aliud superficiei aeris, cum enim vnaquæque sit indiuisibilis, debet habere vtraque suum indiuisibile correspondens in baculo. Resp.

quod

quod vnum, idemque indiuisibile correspondet vtrique superficiei aquæ, & aeris; illa enim dicuntur se tangere, quorum extrema sunt simul, & sic cum illæ duæ superficies essent simul possent correspõdere vni indiuisibili baculi.

§.2. *An quantitas componatur ex solis indiuisibilibus, an ex partibus indiuisibilibus copulatis.*

12. PRima sententia affirmat, quantitatem componi ex solis indiuisibilibus, sic renuerunt Stoici secuti Zenonem eorum ducem. Item Pythagoras, Democritus, Leucippes, & multi alij, quos sequuntur aliqui recentiores. Vnde Pontius *disp.* 18. *q.* 2. *post num.* 9. dicit, quod quantum ad rationes quænam sententia sit verior nescitur, vnde dicit quod censura Concilij Constantiensis *sess.* 15. dicentis errorem esse in Philosophia, quod linea componatur ex solis indiuisibilibus, fuit addita, vel sumpta ex codice cuiusdam Canonici Coloniensis, & sic non est magnæ auctoritatis, quod etiam dicit Ariaga ab illo citatus.

13. Nostra sententia seq. conclus. explicatur. *Continuum non componitur ex solis indiuisibilibus, sed etiam ex partibus per indiuisibilia copulatis.* Hanc concl. docent omnes Peripatetici post Arist. Videantur N. Complut. *disp.* 15. *q.* 2. *n.* 17. pro quo notandum, quod non alio modo possumus intelligere quantitatem componi ex solis indiuisibilibus, nisi ponamus vnum vniri immediatè post aliud, vt vnum sit extra aliud, & nihil intermediet, vt si ponantur v.g. quatuor puncta vnum post aliud, fiatque linea quatuor punctorum. Et si huic superficiei supponatur alia ęqualis, fiet latitudinis, & profunditatis duorum punctorum, & sic deinceps. Ratio autem à priori est, quia si vnum punctum omnino esset intra aliud, tunc neque in ordine ad se facerent extensionem, neque plura puncta occuparent plus loci, quam vnum, debent ergo esse vnum extra aliud immediatè, quod est impossibile, vt ostendemus.

14. Probatur 1. nam continuum nõ potest componi ex solis indiuisibilibus finitis, neque infinitis; ergo nullo modo. Non ex infinitis, quia intelligi non potest quomodo indiuisibilia, seu puncta componant quantitatem, seu extensionem nisi intelligamus vnũ poni extra aliud, quod si sic intelligamus, tunc nulla quantitas finita poterit componi ex punctis infinitis, sicut nullus numerus finitus potest componi ex vnitatibus infinitis, nam duo puncta faciunt lineam duorum punctorũ; tria, faciunt maiorem, ergo istæ lineæ duorum, aut trium punctorum non erunt compositæ ex infinitis punctis; & si his addantur semper puncta in dupla proportione, crescet linea in dupla proportione, & sic poterit dari linea magna ex punctis finitis. Et si daretur linea infinitorum punctorum, esset actu infinita secundum longitudinem, quia esset maior quacumque finita possibili. Explicatur hoc, quia, tunc puncta in *illa linea* haberent se sicut partes æquales, non communicantes, nullum enim punctum esset maius, aut minus alio, & sic illa linea haberet infinitas partes componentes æquales, & sic esset actu infinita. Idem dici debet de linea respectu superficiei, & de hac respectu corporis. Neque ex finitis punctis quantitas componi potest si semel sunt indiuisibilia, quod seq. ratione probatur.

15. Nam punctum additum puncto non facit extensionem, neque quantitatem, ac proinde quantitas non potest cõponi ex solis punctis. Antecedens probatur, nam si duo puncta vnirentur ad faciendam extensionem, inter illa nihil deberet intercedere quod esset diuisibile; alias non essent continua, sed distantia inter se, & hoc ipsum esset contra aduersarios qui putant, quod inter punctum, & punctum nihil diuisibile intercedat. Vel ergo illa duo puncta erunt simul, idest vnum intra aliud, & sic non facient extensionem; vel vnum erit extra aliud vt se tangant, & hoc est impossibile; nam vel se tangerent secundum se tota; & sic vnum esset intra aliud, sicut anima est intra corpus

pus; vel se tangerent per aliquid sui, & per aliquid non se tangerent, & sic essent diuisibilia inter partem, & partem: vel se tangerent secundum extrema, vt se tangunt de facto duo corpora, punctum autem cum sit indiuisibile non habet extremum, aut medium, sed quicquid est illius est ipsum totum, sicut quicquid est substantiæ Angeli, est totus Angelus, & sic de cæteris indiuisibilibus. Illa ergo puncta non possent se tangere, quia *illa se tangunt quorum extrema sunt simul*; neque esse posśūt cōtinua, quia *illa sunt continua quorū extrema sunt vnum*. Vnde impossibile est intelligere quomodo puncta possint facere extensionem, & idem dici debet de lineis, & superficiebus. Hæc ratio excludit responsionem cuiusdam moderni, qui ob hanc rationem fuit coactus admittere quædam puncta diuisibilia seu extensa, aut vt ipse dicebat *inflata*.

16. Probatur 2. ex motu locali, quia si spatium per quod debet fieri motus cōponeretur ex indiuisibilibus, tunc etiam motus, & tempus componerentur ex indiuisibilibus; sed hoc est falsum, nam tunc tolleretur motus, & tempus. Maior probatur, ponamus, quod quis existens in puncto A. debeat moueri per lineam 100. punctorum. Vt iste transeat à puncto A. quod est primum, ad punctum B. quod est secundum, non requiritur neque tempus, neque motus, quia punctum B. est indiuisibile, & continuum puncto A. ergo totum simul acquiritur, & consequenter in instanti; si enim acquireretur in tempore, v. g. in vno minuto, tunc peto an in dimidia parte illius minuti mobile fuit in puncto A. vel in puncto B. vel partim in vno, & partim in alio; si in A. ergo nō mouetur, sed potius quiescit in illo. Si in puncto B. ergo iam motum est, & non mouetur ad illud punctum: si partim in vno, & partim in alio, ergo punctum habet partes, quæ cum sint absurda dici debet quod motus fiat in instanti, & idem de tempore.

17. Probatur 3. argumento, quod erat Achilles Zenonis, nam ex opposita sententia sequeretur, quod cursor velocissimus non moueretur velocius homine tardissimo; seu quod Achilles non moueretur velocius testudine. Sequela probatur. Ponamus, quod vterque debeat currere ab eodem puncto, & per idē spatium, incipiant simul Achilles velocissimus, & testudo tardissima, tunc dū Achilles acquiret secundum punctum, etiam testudo acquirit secundum, quia ponimus vtrumque simul moueri, & non potest testudo minus acquirere vno puncto, cum nihil detur minus puncto; in eodem ergo instanti in quo Achilles acquirit secundum punctum, etiam testudo illud acquirit. Et in alio instanti in quo Achilles acquirit tertium, etiam testudo illud acquirit, & sic deinceps; vnde euidenter patet, quod semper æqualiter mouētur, quia non mouentur nisi in instanti, & per puncta indiuisibilia. Imò sequeretur quod licet testudo cæpisset moueri in instanti priori, quam Achilles, nunquam posset idem Achilles pertingere ad testudinem.

18. Respondent aduersarij, quod Achilles in vno instanti pertranseat v. g. quatuor puncta, at testudo vnum tantum. Nam contra est, quia Achilles prius pertransit secundum quam tertium, & quartum, sunt enim extensa vnū extra aliud; quando ergo Achilles erat in 2. puncto, ibi erat testudo, non in primo puncto, quia ponimus illam moueri, erat ergo in 2. Item si Achilles vnico instanti perficit quatuor puncta, ergo duo puncta perficit in dimidio instanti, & sic instans erit diuisibile, &c.

19. Probatur 4. demonstratione mathematica, nam sequeretur, quod circulus minor esset omnino æqualis maiori, hoc est falsum; ergo, &c. Sequela probatur, fiat circulus cuius circunferentia sit 100. punctorum, & intra hunc fiat alius minor, tunc à circunferentia circuli maioris ducantur lineæ à quolibet illius puncto, ad centrum, & sic transibunt istæ lineæ per circulum minorem quinquaginta punctorum, tunc vel lineæ transeūt per singula puncta circuli minoris, & hoc modo circulus minor erit æqualis maiori

& erit

& erit 100. punctorum, contra suppositũ; vel transibunt illæ lineæ circuli maioris supra dimidium punctum circuli minoris, & tunc puncta erunt diuisibilia, quod est falsum. Posset etiam fieri alia demonstratio, quod scilicet diametrum esset æquale quadrato, sed sufficiant dicta. Soluuntur argum. in contrarium.

20. Primum argum. Quantitas discreta vt numerus, componitur ex solis indiuisibilibus, scilicet ex vnitatibus, quæ secundum Arist. sunt indiuisibiles, non enim datur minus vno, & in numero non datur processus in infinitum, sed quisquam numerus habet vnitates determinatas, ergo etiam quantitas continua cõponetur ex solis indiuisibilibus. Conseq. constat ex paritate rationis; tum quia Arist. 1. *top. in fine*, docet quod ita se habet punctum in linea, sicut vnitas in numero. Et 1. *post. tex.* 33. docet, puncta esse de essentia lineæ, in primo modo dicendi per se, ac proinde erunt partes lineæ. Resp. negando conseq. ratio disparitatis est, quia numerus non consistit in partium continuatione, sed in multitudine, & discretione, ac proinde debet habere vnitates determinatas, si enim haberet infinitas vnitates, non essent numerabiles, & sic nec esset numerus. Et quia implicat dari infinitam rerum multitudinem, hinc absolutè numerus debet constare ex partibus finitis. Dicitur autem vnitas indiuisibilis in ordine ad numerũ, quia in numero nõ potest dari minus vnitate; minus enim vno, nihil est. Quantitas autem continua, cum consistat in continuatione suarum partium, continuatio autem fieri non potest per indiuisibilia materialia, necesse est vt componatur ex partibus diuisibilibus. Aristoteles in 1. testimonio ponit similitudinem inter vnitatem, & punctum in hoc, quod sicut vnitas est principium numeri, ita punctum est principium lineæ. Ad 2. testimoniũ dico Arist. velle quod punctum sit de substantia lineæ in primo modo dicendi per se, quia est terminus essentialiter requisitus ad terminandam lineam.

21. Secundum argum. quoniam si daretur sphæra perfecta super planum perfectum se tangeret in puncto, ergo si super illud ducatur, semper tanget in puncto, ac proinde planum ex solis punctis componetur. Hinc dicunt Geometræ lineam esse fluxum puncti. Resp. quod quando sphæra perfecta quiescit super planum, tangit in puncto, non semper quando si per illud mouetur, sed tanget etiam partes secundum rationem minorẽ, & minorem, &c.

23. Tertium argum. nam si linea diuidatur in duas partes, vtraque pars habebit suum punctum terminatiuum, ergo ista erant prius, & sic post punctum sequitur punctum, ergo, &c. Resp. quod duo illa puncta terminatiua in extremitatibus illarum partium lineæ diuisæ nõ præfuerunt in linea diuisa ante diuisionem actu, sed tantum potentia, & sic prius non erãt neque simul, neque vnum post aliud, sed resultant ex ipsa diuisione.

24. Quartum argum. nam si *quantitas* non componereter ex solis indiuisibilibus, deberet componi ex partibus diuisibilibus in infinitum, sed hoc est falsum; ergo, &c. Minor probatur, nam numquã motus incipere posset; quod sic ostendo, quia si mobile debeat moueri per spatium decem palmorum, non poterit prius pertransire partem maiorem in isto spatio, quin prius pertranseat minorem; v.g. non prius pertransibit palmum, quin prius pertranseat dimidium, nec prius dimidium, quin prius dimidium dimidij, &c. nulla namque pars minima datur in illo spatio quam possit prius pertransire, ergo nunquam incipiet moueri. Resp. quod motus incipit extrinsecè; vnde nõ incipit per aliquam partem determinatam, aut primam, cum eam non habeat. Vnde in hoc instanti in quo incipit motus, partes non sunt, immediatè post erunt in fluxu, in quo assignari possunt partes priores, & posteriores. Et sic mobile dum mouetur non pertransit partes maiores, & minores determinatè, sed prius indeterminatè minores, postea maiores.

S. 3.

§. 3. *An partes ex quibus componitur continuum, sint tales in actu, an solum in potentia.*

25. CErtum est, quod partes continui non sunt actu diuisæ, solum est difficultas an sint actu distinctæ, an solum in potentia. Prima sententia est, quod partes in continuo non sint actu partes, sed tantum in potentia, sicut neque indiuisibilia continuatiua sunt actu in continuo, sed tantum in potentia, si enim semel darentur actu partes, deberent etiam dari actu continuatiua, & è contra. Sic tenent plures moderni.

26. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *In continuo dantur partes realiter inter se distinctæ quæ propterea habent veram, & propriam rationem partium.* Pro hac sent. citant N. Complut. *dis.* 25. *q.* 3. *n°* 37. Arist. D. Thomam, Sotum, Sonciu. Ruuium, Masium, Suarium, aliosque. Colligitur hæc conclusio ex Trident. *sess.* 13. *cap.* 3. vbi dicitur. *Totus enim est integer Christus sub panis, & sub quanis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.* Non existeret autem actu, nisi actu essent partes. Sed agamus rationibus.

27. Prima ratio, nam de partibus quantitatis verificatur, quod nemine cogitante vna non est alia, ergo nemine cogitante vna non est alia, ac proinde distinguuntur. Antecedens constat ex communi sensu, & loquendi modo omnium hominum, nullus namque dicet quod à parte rei, quantitas capitis, est quantitas pedis, aut quod caput sit pes, & maximè in rebus habentibus multam magnitudinem, vt in aqua maris, nullus namque dicet, quod mare nostrum, est idem nemine cogitante cum mare indico, cum tamē hæ partes componant vnum continuum.

28. Occurres pro aduersarijs negando antecedens, nam à parte rei quantitas capitis est quantitas pedis continuatiuè, id est, sunt vnum continuum actu, potentia verò plura. Sed contra, nam stat quātitatem capitis esse vnum continuatiuè, cum actuali distinctione, ea namque sunt vnum continuatiuè, quæ licet actu distinguātur, non tamen separantur; nā materia, v.g. & forma vermis realiter actualiter distinguuntur, non tamen separantur; cēsenturque vnum continuatiuè, & tamen conseruant actualem distinctionem. Communi ergo hominum sensu, caput & pedes continuantur, non tamen sunt vnum excludens actualem distinctionem, sed solum excludens actualem separationem.

29. Secunda ratio, causa efficiens, & effectus ex cōmuni Philosophorum pronunciato distinguuntur realiter, nihil enim potest producere se ipsum; sed in continuo sæpe vna pars producit aliam, vt patet in nutritione, vna enim pars carnis v.g. aliam generat, eamque sibi vnit vt fiat vna caro continua. Idem in elementis, vt cum ignis ignem generat, aer aerē, & ex genito, & generante fit vnum continuum, tunc enim dantur partes actu distinctæ, licet non actu diuisæ.

30. Ad hoc argum. occurrere possunt aduersarij, quod causa efficiens antequam producat effectum debet realiter ab illo distingui, eo tamē producto sufficit quod distinguatur realiter potentialiter, quod maximè accidit in rebus quantis, quæ possunt sibi suos effectus vnire continuatiuè, in ijs autem rebus in quibus non potest esse talis continuatio debent actu distingui. Sed contra nam quæ realiter distinguuntur in causari, debent etiam realiter distingui in causato esse, nec distinctio tollitur per hoc, quod causa & effectus realiter continuentur seu vniantur, vt patet in materia, & forma, &c.

31. Tertia ratio, nam si accipiatur vna gutta aquæ, & proiciatur in mare, licet continuetur cum aqua maris, remanet tamen eadem quæ erat ante vnionem, sed ante vnionem erat realiter distincta, ergo etiam postea. Maior probatur, nam si non maneret eadem debet ammittere suam indiuiduationem, sed hoc est falsum, nam sequeretur quod etiam mare deberet ammittere suam indiuiduationem, nam tunc mutaretur mare, cum fieret nouum indiuiduum per nouam aquæ additionē.

Præterea sequeretur quod quando diuiduntur reliquiæ Sanctorum, non essent amplius eædem sed aliæ numero distinctæ, quæ non sequuntur si admittamus partes in continuo distingui.

32. Quarta ratio, nam quantitas nemine cogitante habet partes, est enim composita, imò eius essentia consistit in extensione partium; ergo nemine cogitāte debet habere pluralitatem partium, sed pluralitas partium nequit esse sine distinctione; ergo, &c. Nec valet dicere quod essentia quantitatis est vt sit composita, vt sit extensa, & habeat pluralitatem partiū non actualium, sed potentialium, sicut de essentia accidentis non est actu inhærere, sed posse. Sed contra, nam habere partes in potentia non est esse actu extensum, sed potentia, eo enim modo aliquid est extensum quo habet partes extra partes, ergo quod habet partes extra partes solum in potentia, etiam solum in potentia erit extensum.

33. Quinta ratio, nam ea quæ fundāt relationem realem, seu inter quæ datur relatio realis, debent distingui realiter, sed inter partes continui datur relatio realis, ergo debent distingui realiter. Minor probatur tum ratione dicta, quod vna pars potest esse causa, & alia effectus, inter causam autem, & effectum datur relatio realis. Secundò in distantia, nam inter Romam, & Mediolanum datur relatio distantiæ; ergo, &c.

34. Sexta ratio, nam ex communi Philosophorum sententia regula generalis ad cognoscendum an aliqua distinguātur realiter est videre an possint ad inuicem separari, & separata consistere, seu conseruari; sed partes quantitatis possunt ad inuicem separari, & separata consistere, seu conseruari; ergo realiter ad inuicē distinguuntur. Nec video quid possint respondere aduersarij, nisi id quod vnus ex illis respondebat, quod scilicet ad hoc vt aliqua ad inuicem separentur, & separata consistant, sufficiat quod non actu, sed tantum potentia distinguantur. Sed contra, nam Pgilosophi in illo axiomate plus volunt quam distinctionem potentialem, sed volunt distinctionem actualem, quod scicet sit signum actualis distinctionis, quando aliqua possunt separari, & separata consistere, & sic ex separatione colligunt distinctionem.

35. Septima ratio, nam sequeretur quod quantitas nunquam haberet partes vt partes, sed solum secundum quid, & in potentia, hoc est falsum; ergo, &c. Maior patet quia ante diuisionem non habet partes nisi secundum quid, & in potentia, post diuisionem non sunt partes, sed tota, habentia propria terminatiua; ergo. Tum quia quod est in potentia potest reduci ad actum, ergo cum quantitas habeat partes per se in potentia, poterit reduci ad partes actuales, sed reduci non potest cum per diuisionem non remaneāt partes, sed fiant tota, ergo, &c.

36. Octaua ratio. Si partes quantitatis essent idem realiter actualiter, & sola ratione distinguerentur, nihil *posset* realiter affirmari de vna, quod *non posset* affirmari de alia, sed hoc est falsum; ergo, &c. Maior constat in omnibus quæ realiter sunt idem, quod enim de vno dicitur, realiter dici potest de alio, aliàs non essent realiter idem. Minor probatur, nam de capite dici potest, quod est rotundum, quod in eo sint organa *oculorum*, &c. quæ realiter non possunt dici de pede. De vna quandoque dici potest quod est alba, & de alia quod est nigra: de vna quod sit calida, de alia quod sit frigida: de vna quod mouetur, de alia quod quiescat, ergo, &c.

37. Nona ratio, quoniam inter partes quantitatis intercedunt indiuisibilia continuatiua ab ipsis distincta, ergo multo magis debent partes ad inuicem distinqui. Antecedens constat ex dictis §. præced. & ex Arist. *de quantitate* dum ait, partes continui copulari termino communi, scilicet indiuisibili. Nec valet quod partes vniantur se ipsis sine vllo medio, quia possunt remanere partes, & non remanere vnitæ, ac proinde vnio distinguetur à partibus. Nec etiam valet quod sicut partes non sunt actu partes, sed tantum in potentia, sic indiuisibilia non sunt actu,

-actu, sed tantum in potentia. Nam contra est, quod indiuisibilia quæ dicuntur per se esse in potentia, sunt continuatiua, sed hæc ante diuisionem non sunt actu, neque post diuisionem, cum post diuisionem nihil actu continuent; ergo, &c.

38. Decima ratio, nam partes quantitatis plus distinguuntur quã partes substantiæ scilicet materia, & forma, sed istæ distinguũtur realirer actualiter; ergo multò magis sic distingui debẽt partes quantitatis. Maior probatur, nam materia, & forma materialis non possunt separata existere, bene tamen partes quantitatis; ergo, &c. Confirmatur in partibus temporis, nam hodie est præsens hæc dies, nõ dies crastina; ergo si in hoc continuo successiuo partes distinguuntur, aliàs quando realiter est præsens vna pars, essent omnes realiter præsentes, etiam in alijs continuis distingui debent. Soluuntur argumenta in contrarium.

39. Primum argum. desumitur ex Arist. qui 8. *phys. tex.* 68. dicit, quod in continuo insunt infinita dimidia, non actu, sed potentia, ob quam rationem ostendit quod possint modo finito pertrãsiri. Idem tradit 7. *metaphy. tex.* 49. quatenus dicit quod duplum constat duobus dimidijs potentia, non actu. *Et* 3. *de anima tex.* 23. dicit, longitudinem continuam esse actu indiuisibilem, indiuisibilẽ autem potentia. Resp. Aristotelem docere partes non esse actu in quantitate, quatenus non sunt ab inuicem diuisæ, & separatæ, et vnaquæque faciat hoc aliquid, hoc enim solum habent in potentia, & ratione totius in quo insunt, & cuius existentia existunt. Quare diximus supra, quod licet in quantitate sint infinitæ partes actu distinctæ, non tamen dici potest quod dentur infinitum in actu, sed tantum in potentia, quia non habent propriam existentiam, quod necessarium erat vt essent intra in actu, sed existunt existentia totius.

40. Secundum argum. nam si in quãtitate partes essent actu distinctæ sequerentur omnia ferè absurda, quæ fiunt cõtra illos qui admittunt numerum rerum infinitum in actu, ergo non possunt dictæ partes esse distinctæ. Sequela probatur, nã re vera illæ partes essent numerus infinirus rerum actu distinctarum; ergo, &c. Resp. negando sequelam, nam istæ partes cum non sint certæ, & determinatæ, nec habeant propriam existentiam, non sunt plura entia in actu, ens enim in actu dicitur ab actu existentiæ, & sic non sunt numerus rerum infinitarum in actu.

41. Tertium argum. Si partes quantitatis essent ab inuicem distinctæ, essent certæ, & determinatæ, sed hoc est falsum; ergo & id vnde sequitur. Minor nota est, implicat enim quod in quantitate dẽtur partæ infinitæ certæ, & determinatæ, cresceret namque quãtitas in molem infinitam. Maior probatur, nã quæ ad inuicẽ distinguuntur actu ad inuicem debẽt esse certa, & determinata, ipsa namque distinctio vnius ab alio cum sit actu, ac proinde certa; debet ponere certitudinem inter distincta. Resp. negando maiorem, licet enim partes quantitatis sint ad inuicem distinctæ non tamen sunt determinatæ, & certæ, adhoc enim requirebatur quod essent aliquotæ, non communicantes, sed habentes proprium, & distinctum esse, &c.

42. Quartum argum. quia si omnes partes quantitatis essent actu distinctæ, possent saltem per diuinam potẽtiam esse actu diuisæ, sed hoc implicat; ergo, &c. Minor constat, est enim contra essentiam continui, quod posset diuidi in omnes partes. Maior probatur, nam Deus cognosceret distinctè omnes partes in continuo esse actu realiter inter se distinctas, ergo posset illas diuidere, cum vna sit extra aliam, tollendo, seu destruendo vnionem, seu indiuisibilia continuatiua. Resp. negando maiorem, tum quia non potest dici de partibus infinitis quod sint *omnes*; tum quia non sunt determinatæ, & certæ, sed indeterminatæ incertæ, & communicantes; Deus autem non aliter eas cognoscit nisi prout sunt. Vide quæ supra diximus de infinito.

DVBIVM II.

De modo incipiendi, & desinendi rerum.

§. 1. *Quomodo incipiat motus, & desinat, & idem de rebus successiuis.*

43. Diximus supra quod tempus extrinsecum, illiusque instantia sunt mensura omnium rerum sublunariũ, & sic cuiuscumque rei inceptio vel mensuratur tempore, vel instanti, & similiter cuiuscumque rei desitio, vel tempore, vel instanti mensurari debet. Hinc Philosophi gratia claritatis assignãt quatuor terminos ad explicandam cuiuscumque rei inceptionem, & desitionem: duo se tenẽt ex parte inceptionis, & duo ex parte desitionis. Ex parte inceptionis, seu ad explicandam inceptionem vtuntur his duobus terminis, scilicet incipere *per primum sui esse*, & *per vltimum non esse*. Ea incipiunt per primũ sui esse, quæ incipiunt in instanti, seu quorum inceptio correspondet instanti, & vocatur etiam inceptio intrinseca. Ea verò incipiunt per vltimũ non esse, quando eorum productio non correspondet instanti, sed tempori sequenti post instans, & cum tunc illud instans non sit intrinsecum dictæ inceptioni, sed extrinsecum, hæc inceptio dicitur extrinseca, quoniam illud instans est extrinsecum. Assignatur autem hoc instãs extrinsecum, quia cum prima pars temporis non sit assignabilis, assignatur illud instans extrinsecum, vt sic saltem extrinsecè determinetur inceptio. Vocatur illud instans vltimum non esse, quia est vltimum instans in quo res non est. Et sic res solet explicari. Inceptio quæ fit in instanti explicatur hoc modo: *nunc res est; immediatè antea non erat*, idest res incipit in hoc instanti, quia ante hoc instans non erat. Inceptio quæ fit in tempore sic explicatur. *Nunc non est, immediatè post erit*. Idest res non incipit in hoc instanti, incipiet tamen immediatè post illud.

44. Pro desitione, seu pro explicanda desitione vtuntur his alijs duobus terminis, scilicet *Desinere per primum non esse, & per vltimum sui esse*. Illa dicuntur desinere per primum non esse, quando eorum desitio re ipsa est in hoc instanti, vt verum sit dicere. *Nunc res non est, immediatè antea erat*, & hæc desitio est intrinseca, vt patet. Illa verò dicuntur desinere per vltimum sui esse, quãdo eorum desitio non correspondet huic instãti, sed tempori sequenti, vt verum sit dicere. *Nunc res est, immediatè post non erit*, & hæc desitio dicitur extrinseca, quia hoc instans in quo adhuc res est mensura extrinseca desitionis futuræ tempore sequenti. His positis.

45. Quærimus quomodo motus, & omnes res successiuę incipiant, & desinãt. Communis sententia est, quod motus, & res successiuæ incipiant per vltimum non esse, & desinant per primum non esse. Sic Arist. *hic cap. 5. & 6.* D. Tho. Auer. Simplic. & alij quos referunt, & sequuntur N. Complut. *disp. 26. q. 1. n. 4.* Ratio est quia motus, & res successiuæ non habent esse in instanti, sed in tempore, ac proinde instans nõ potest esse primum esse motus, & rei successiuæ. Et sic de motu valet dicere. *Nunc non est, immediatè post erit*; de & desitione valet dicere. *Nũc non est, immediatè antea erat*; Res enim successiuæ non habent primum, nec vltimum instans in quo sint, sed in quo non sint.

46. Quod si loquamur de indiuisibilibus motus, & temporis intrinseci, dicendum quod incipiant & desinant extrinsecè, valet enim dicere de hoc mutato esse *nunc est, immediatè antea non erat: & nunc est, immediatè post non erit*. Ratio est, quia cum indiuisibilia, seu mutata esse non durent nisi per instans, sequitur quod ante illud non sint, & etiam quod post illud similiter non sint.

47. Ex quibus infertur quomodo incipiant, & desinant qualitates materiales incipientes, & desinentes per motum, nã si considerentur præcisè prout fiunt per motum, & per illum seu cum illo desinunt, quod est illas cõsiderare in fieri, quo ad fieri, tunc eodem modo incipiunt, & desinunt,

finunt, & sic incipiunt per vltimum non esse, & desinunt per primũ non esse. Quod si istæ qualitates accipiantur in facto esse, seu sub gradu determinato, & in ordine ad certam partem subiecti, tunc incipiunt per primum sui esse, & desinunt per vltimum esse. Valet enim dicere de calore determinatè v.g. vt duo, *nunc est, immediatè antea non erat, & nunc est immediatè post non erit*, cum namque calor, vt duo, seu vt tãtus determinatè, non fit nisi in instanti, debet incipere ad modum instantis, & cum idem calor sic determinatus desinat, debet gradus, seu entitas subsequens incipere successiuè, & sic habebit suum desinere in tempore subsequenti.

§. 2. *Quomodo incipiant, & desinunt substantię generabiles, & corruptibiles.*

48. Communis sentẽtia est, quod substantiæ generabiles, & corruptibiles incipiant in instanti, seu per primum sui esse, vt verum sit dicere, *nunc est, immediatè ante non erat*, v. g. substantia vermis, quæ generatur. Ratio est, quia substantia non habet contrarium, & fit in fine alicuius motus præcedentis, per quem fuit subiectum dispositum ad nouæ formæ introductionem, & sic iam separata omni resistentia, forma substantialis in instanti producitur.

49. Sed dices, nam forma substantialis non introducitur nisi positis dispositionibus determinatis, vt calore v.g. vt 8. sed calor est vt octo in instanti, ergo forma nõ introducitur nisi post instans, ac proinde in tempore. Resp. quod vt dicemus de generat. & corrupt. dispositiones ad formam, aliæ sunt præuiæ, aliæ concomitantes, præuiæ non sunt determinatæ, sed tantum concomitantes, quæ sunt in eodem instanti cum forma.

50. Quantum ad corruptionem, seu desitionem harũ formarum, quæ desinunt per generationem alterius, communis etiam sententia est, quod desinant in instanti, scilicet per primum sui non esse, vt verum sit dicere de hac forma, quæ corrumpitur, *nunc non est, immediatè antea erat*, cum enim materia non possit manere sine forma, nec duæ formæ possint esse simul, oportet quod in eodem instanti in quo est esse formæ genitæ, sit non esse formæ generandæ.

§. 3. *Quomodo incipiant, & desinant substantię incorruptibiles, & ingenerabiles.*

51. Quantum ad animam rationalẽ, quæ est substantia spiritualis incompleta, incipit in instanti, cum fiat per creationem, & in eodem instanti quo cratur vnitur materiæ, & generatur homo, sic hominis generatio incipit in instanti, sicuti aliæ rerum materialiũ generationes, quod si anima deberet desinere, desineret in instanti, cum non nisi per annihilationem desineret. Quantum ad desitionem quoad informationem debet desinere informare in instanti, quia in eo instanti in quo est esse nouæ formæ v.g. cadaueris, est non esse animæ rationalis.

52. Quantum ad Angelos certum est, quod inceperint in instanti, cum fuerint producti per creationem. Quod si desinerẽt, etiam desitio esset in instanti, cum desitio fieret per annihilationem: si tamen verum est quod Deus possit creare Angelũ, & solum per instans conseruare, tunc desitio esset in tempore, cum non possit in eodem instanti esse inceptio, & desitio; esse, & non esse; & verum esset dicere de illo Angelo nunc est, immediatè post non erit. Nec dicas, quod cum Angelus sit indiuisibilis non potest eius desitio esse diuisibilis, ac proinde non potest esse in tẽpore, nam sicut punctum est indiuisibile, & tamen tangit partem vicinam non adæquatè, sed secundum partem minorem, & minorem, &c. ita illa desitio. &c.

53. De cælis dico, quod cæperunt in instanti cum cæperint per creationem, & sine vlla resistentia contrarij, & si desinerent, etiam desinerent in instanti cum desinerent per annihilationem. Possent tamen incipere in tempore, vt si ferent per formæ eductionem, & successiuè & possent etiam desi-

desinere in tempore si per possibile desinerent paulatim per aliquod contrarium, &c. Cum enim cæli habeant latitudinem partium, possunt, & successiuè produci, & & successiuè destrui.

§. 4. *Quomodo incipiat, & desinat quies.*

54. Non loquimur de quiete negatiua, quæ est carentia motus in subiecto non apto moueri, sed de priuatiua, quę est carentia motus in subiecto apto moueri. De hac ergo quiete, quæ in suo conceptu est carentia motus in subiecto apto moueri procedit difficultas quomodo incipiat, & desinat. Prima sententia est, quod quies incipiat intrinsecè, seu per primum sui esse, & desinat extrinsecè, seu per vltimum sui esse. Sic aliqui moderni.

55. Nostra sententia est, quod quies incipiat extrinsecè, seu per primum non esse, & desinat intrinsecè, seu per primum non esse. Sic tradunt communiter auctores hoc loco. Ratio est quia quies est successiua sicut motus, & mensuratur tempore sicut motus; ergo debet incipere, & desinere eo modo quo incipit, & desinit motus, aliàs non esset carentia, seu priuatio formæ, idem namque est iudicium formæ, & priuationis illius. Tum quia quies de qua loquimur cum sit priuatio motus, debet respicere subiectum aptum moueri, sed subiectum non est aptum moueri in instanti, ergo, &c. Vnde sicuti de motu dicimus *nunc non est, immediatè postea erit*, ita de quiete dicemus, *nunc non est, immediate post erit*. Et sicut de motu dicimus quoad desitionem: *nunc non est, immediatè antea erat*; ita de quietis desitione dicemus, *nunc non est, immediatè antea fuit*.

56. Sed obijcies 1. nam tunc quies incipit cum motus desinit, sed motus desinit in instanti extrinseco, & terminatiuo illius, ergo tunc in illo instanti incipiet quies; vbi enim desinit motus, seu vbi est desitio, seu non esse motus, ibi erit inceptio quietis, & sic cum motus desinat extrinsecè, quies incipiet intrinsecè. Resp. distinguendo maiorem; tunc quies priuatiua incipit cum motus desinit, negatur: tunc quies negatiua incipit cum motus desinit, conceditur. In illo ergo instanti extrinseco in quo motus desinit, potest esse quies negatiua non positiua; hęc enim debet esse in subiecto apto moueri, quale non est illud instans. Vnde in illo instanti subiectum nec mouetur, nec quiescit quiete priuatiua, sed quiescit quiete negatiua.

57. Obijcies 2. quia in indiuisibili vltimo quietis, vel mobile mouetur, vel quiescit non primùm aliàs motus inciperet intrinsecè. Si secundum ergo quies desinet extrinsecè, seu per vltimum esse. Resp. quod in indiuisibili vltimo quietis, mobile quiescit quiete negatiua, non priuatiua, quia hæc cum sit priuatio motus non potest esse nisi cum potest esse motus.

DVBIVM III.

De terminis rerum naturalium, qui sunt maximus, & minimus.

58. Philosophi hoc loco, vt explicent terminos rerum naturaliũ, quatuor terminos assignant, duos ex parte magnitudinis, & sunt *maximum quod sic*, & est illa magnitudo ad quam res naturaliter extendi potest, & *minimum quod non*, & est illa magnitudo ad quam res extendi non potest, & dicitur *minimum quod non*, quia inter magnitudines maiores, & maiores, ista est vltima, & minor ex omnibus illis maioribus; ad quas res non potest extendi. Ex parte paruitatis assignant alios duos terminos, scilicet *minimum quod sic*, & est illa minima paruitas sub qua res esse potest, & *maximum quod non*, & est illa paruitas, sub qua res esse non potest, quæ dicitur *maximum quod non*, quia inter omnes paruitates minores, & minores vsque in infinitum, sub qua res esse non potest, ista est maior. *Maximum quod sic* est terminus intrinsecus ex parte magnitudinis, & *minimum quod non*, est terminus extrinsecus ex parte eiusdem magnitudinis. Terminus intrinsecus paruitatis est *minimum quod sic* & terminus extrinsecus eiusdem est *maximum quod non*.

59. Paruitas, & magnitudo conueniũt rebus ratione quantitatis, & quia quantitas est duplex, scilicet molis, & perfectionis, ideo paruitas, & magnitudo est duplex perfectionis, & molis. Si sermo sit de quantitate perfectionis, certum est Deum carere terminis, cum enim sit infinitus secundum essentiam, & perfectionem debet omni termino carere. Quod si loquamur de creaturis certum etiam est, eas de facto habere terminum versus magnitudinem, & paruitatem in quantitate perfectionis, supremus namque Angelus perfectior est perfectione essentiali omnibus alijs substantijs creatis, & etiam ipse supremus Angelus cum habeat essentiam determinatam habet etiam perfectionem determinatam. Datur etiam in rebus creatis terminus paruitatis, scilicet materia prima, quæ inter omnes creaturas infimum tenet perfectionis locum. Imò puto quod loquendo de perfectione essentiali rerum ita est suis terminis limitata; vt neque de potentia absoluta possint rerum essentiæ esse essentialiter perfectiores, neque essentialiter imperfectiores, & sic habent maximum, & minimum in essentia. Ratio est, quia rerum essentiæ sunt sicut numeri, ac proinde si fiat aliqua essentialis additio, aut detractio non maneant amplius eædem. Quantum autem ad perfectionem accidentalem possunt crescere, & decrescere in perfectione.

60. Difficultas præsens procedit de quantitate molis, de qua certum est, quod de facto primum cœlum est maximum positiuè, quoniam tantam habet extensionem molis, vt nullum aliud corpus habeat maiorem. Videtur etiam certum quod detur aliquid minimum positiuè, quodnam autem sit illud, nescimus. Est etiam certum, quod de potentia absoluta, nulla res est tam magna magnitudine molis, vt non possit esse maior, & nulla est ita minima, vt non possit esse minor, quæ magis ex sequentibus §§. constabunt.

§. 1. *An viuentia habeant præfixum terminum magnitudinis, & paruitatis.*

61. Prima sententia negat. Sic aliqui apud N. Complut. *disp. 27. q. 2. & 3.* Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Viuentia habent præfixum, & determinatum terminum magnitudinis, & paruitatis.* Hanc concl. tenent Arist. D. Thomas, & cæteri Peripatetici communiter, quos referunt, & sequuntur dicti Complut. loco citato. Ratio huius conclusionis est euidens, nam causa augmenti, & decrementi in viuentibus, scilicet anima, eiusque instrumentum scilicet calor natiuus sunt finitæ, & limitatæ virtutis, sicut etiam potentia auctrix; ergo non possunt extendi nisi ad augmentum, & decrementum finitum, & determinatum. Conseq. constat, causa namque determinata, nonnisi determinatum effectũ producere potest. Antecedens etiam constat, quoad animam, hæc enim non solum est limitata in se, sed etiam limitatur per materiam in qua recipitur. Constat etiam quoad calorem natiuum, ex cuius virtute viuentia crescunt, & ex cuius defectu decrescunt, nam cum iste calor pullulet à toto in virtute formæ, si forma est limitata, etiam iste calor est limitatus, est enim instrumentum, & virtus animæ. Tum quia viuentia requirunt certa organa, & instrumenta pro suis operationibus vitalibus; sed ista organa requirunt determinatam quantitatem, & non possunt esse sub quacumque magnitudine, aut paruitate. Tum etiam quia euidens signum est quod aliquid naturæ viribus fieri non possit, quando nunquam factum est; sed nunquam datus est homo æqualis magnitudinis monti; ergo signum est id fieri non posse naturæ viribus.

62. Sed obijcies 1. videtur quod viuentia non habeant terminum paruitatis, quod sic probatur, accipiatur minima plãta, hæc est quanta, & extensa, ergo diuidi potest, sed per diuisionem non fit corruptio substantialis, quia nulla præcedit alteratio disponens materiam ad corruptionem,

nem,ergo diuidetur in partes quarum quęuis est planta, ac proinde non datur minimum in viuentibus, vel datur minus minimo. Resp. quod licet illa planta minima qua quanta, & extensa diuidi possit, tamen per illam diuisionem corrumpetur forma plantæ. Ad illud quod dicitur de alteratione, dico, quod diuisio minimi est sufficiens alteratio disponēs ad corruptionem,cum per illam quæuis pars plantæ sit in minori quantitate, quam eius forma requirat. Quod si quæras quænam tunc forma introducetur in illis partibus minoribus minimis, in quibus corrumpitur forma plantæ, dico quod introducetur forma quædam quasi cadaueris, & erit forma ligni sine vita.

63. Obijcies 2. Sit aliqua substantia affecta quantitate minima sub qua forma viuentis esse possit, tunc accedat agens naturale,vt in illam materiam introducat dictam formam viuentis. Hoc posito sic formatur argumentum. Agens naturale prius agit in partem naturalem propinquam, quam in remotam; ergo prius ab eo introducetur forma illa viuentis in partem propinquam, quam in remotam, & sic forma viuens introducetur prius in minori minimo. Resp. quod agens naturale si applicetur parti minori minima, non introducet formam,cum non sit capax illius.

64. Obijcies 3. nam substantia viuentis producta per nutritionem non habet minimum, nec expectatur vt fiat nutritio, quod substantia sit sub minimo, aliàs nutritio non esset successiua, ergo quod non est de ratione partium viuentis per nutritionem productarum, neque erit de ratione ipsius viuentis in prima productione. Respondent aliqui, quod sicut in prima productione prius agens naturale introducit præuias dispositiones in materia, quæ postea disposita in instāti introducitur forma, sic in mutatione prius materia disponetur, & postea in instanti in materia certa saltem in minimo introducetur forma viuentis in illam partem, & sic neque in nutritione substantia erit in minori minimo. Sed de hoc dicemus de generat.& corrup. agentes de nutritione. Pro nunc concedo antecedens, & nego conseq. Ratio discriminis est, quod substantia partialis, quæ fit per generationem partialem, scilicet per nutritionem non est existens in se, vt est in generatione totali, sed est inexistens, existit enim per existentiam illius cum quo fit vna numero. Et sic generatio substantialis fit in instanti,ac proinde requirit minimum; at nutritio fit successiuè, & per partes minores, &c. & sic in hac non requiritur minimum,benè tamen in illa.

65. Obijcies 4. nam detur minimus homo, adhuc poterit per condensationem minui, & detur maximus homo, poterit per rarefactionem crescere; vel detur maximo homini alimentum,adhuc augeri poterit; ergo, &c. Resp. quod si daretur minimus homo, & condensaretur, vt fieret minor, tunc corrumpereтur, & si daretur maximus homo,non posset per rarefactionem magis extendi nisi corrumpatur. Neque cresceret per alimentum tunc, *sed solum* partes deperditæ restaurarentur.

66. Sed quæres, an termini magnitudinis, & paruitatis viuentium sint intrinseci, an solùm extrinseci? Constat ex dictis quod termini intrinseci sunt *maximum quod sic*, & *minimum quod sic*; sub quibus scilicet res esse potest. Et termini extrinseci sunt *minimum quod non*, & *maximum quod non*, sub quibus res esse non potest. Modo dico termini viuentium sunt intrinseci. Ratio constat ex dictis quia viuentia petunt determinata organa,& instrumenta quæ requirunt quantitatem determinatam. Et quia habent determinatam virtutem non possunt extendi nisi ad molem determinatam.

S. 2. An

§. 2. *An non viuentia habeant determinatos terminos magnitudinis, & paruitatis.*

67. Qvod non viuentia non habeant terminos magnitudinis, nec paruitatis, docēs plures apud N. Complut. loco citato *n.61*. Non tamen omnes vtrūque docent, nam Vallesf. *controu.5*. quem alij sequuntur negant terminos tum magnitudinis, tum paruitatis. Pererius, Villalpan. &alij, negant solum terminos paruitatis.

68. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Non viuentia habent terminos magnitudinis, & paruitatis, eosque intrinsecos*. Sic docent Arist. D. Tho. Caiet. Ferrar. & & alij plures, quos referunt, & sequuntur N. Complut. loco citato. Dixi eosque intrinsecos, quia quoad terminum extrinsecum saltem magnitudinis constat; quod omnia non viuentia illum habeant; omnia namque sublunaria clauduntur à cęlo lunæ & omnes cęli clauduntur à primo cælo. Ratio huius concl. constat ex dictis *n.61*. quia viuentium formæ sunt determinatæ virtutis, sed etiam formæ non viuentium sunt determinatæ virtutis, ergo, &c. Tum quia sicut viuentia requirunt certas dispositiones pro conseruatione formæ; ita non viuentia; ignis enim v.g. requirit tanquam dispositionem calorem vt 8. qui debet esse in aliqua certa, & determinata quantitate, ergo, &c Sed addamus alias rationes.

69. Prima ratio; multa sunt in anima quæ per solam diuisionem corrumpuntur, ergo habent terminum paruitatis, infra quem non conseruantur. Conseq. constat. Antecedens probatur, nam triticū v. g. est non viuens, & per diuisionem corrumpitur; item corrumpitur per contusionem, & transit in farinam; ergo non viuentia saltem via corruptionis habent terminum paruitatis.

70. Respondent aliqui quod triticum non distinguitur essentialiter à farina, & sic per diuisionem, aut contusionem non corrumpitur. Quod si dicamus distingui, tunc non corrumpitur ex se, & ratione propriæ formæ, sed per accidens, quatenus per diuisionem manent partes tritici in quantitate exigua in qua à cōtrarijs defendi non possunt, vnde solum sequitur quod animata habeant terminum paruitatis, & idem dic de termino magnitudinis, per accidens, & ratione contrarij. Sed contra, nam certum est, quod granum tritici saltem quoad virtutem seminalem per contritionem corrumpitur, aliàs fieret generatio tritici ex seminatione farinæ, quod constat esse falsum. Nec verum est quod illa corruptio sit tantum per accidens, nam si triticum non posset conseruari in minori minimo, signum euidens est, quod petit naturaliter habere terminum suę paruitatis; nihil enim petit esse sub eo termino sub quo facilè inuadi potest à contrarijs, & destrui.

71. Secunda ratio, nam si non viuentia non haberent maximum, & minimum non inciperent in instanti, & non desinerent in instanti, sed hoc est falsum; ergo, &c. Minor constat ex dictis *n.48*. substantia namque ignis incipit in instanti, & in instanti desinit. Maior probatur, nam si ignis non haberet minimum, inciperet per partes minores, & minores, & sic successiuè, & si non haberet maximum, desineret in tempore, & sic successiuè, cum tamen substantia materialis incipiat in instanti, & in instanti desinat. Soluuntur argum. in contrarium.

72. Primum argum. desumunt ex Arist. 2. *de anima cap.4*. vbi secundum versionem Argyropyli sic dicit. *Nam ignis quidem accretio in infinitum progreditur, & eo vsque fit, quo vsque fit combustibile, at eorum omnium quę natura constant, est finis, & ratio tam magnitudinis, quam accretionis.* Resp. quod in primis ex hoc testimonio non infertur, quod omnia non viuentia careant termino magnitudinis, ac subinde paruitaris, sed quod solus ignis. Deinde respondetur Aristotelem solum velle vt notant N. Complut. cum Caietano quod ignis per accidens potest augeri in infinitum, per aggregationem plurium ignium, ex diuersa materia, & forma constantium; vnde ignis quantumuis terminatus potest combu-

comburere aliam, & aliam materiam approximatam, vt contigueretur cum alio, & alio igne, non tamen vnus, & idem ignis, quocirca si hic accendatur maxima materia combustibilis, flamma non ascenderet in immensum, sed haberet suum terminum, &c.

73. Secundum argum. nam viuentia natura sua habent terminum magnitudinis, quia in illorum accretione forma præexistens extenditur ad nouam materiā informandam, & quia forma finitæ, & determinatæ virtutis vt est forma viuentium, non potest informare maiorem, & maiorē materiam absque termino; tum etiam quia viuentium accretio fit secundum omnes partes, & à principio intrinseco, & per organa, seu instrumēta determinata; sed nulla harū causarū reperitur in non viuentibus; ergo hæc carebunt termino magnitudinis. Confirmatur 1. nam elementa crescunt per iuxta positionem, sed dato quocumque elemento maximo, semper potest illi fieri iuxta positio, ergo poterit fieri maior maximo. Confirmatur 2. nam dato maximo igne, & apposita illi stupa illam combureret, ergo poterit tunc fieri maior.

74. Respon. quod illa differentia inter viuentia, & non viuentia non est semper vera, sed solùm in homine, aut animalibus perfectis, quæ habent formam indiuisibilem, vbi autem forma est diuisibilis accretio fit per additionem tum nouę materiæ, tum nouæ formæ, sed quidquid de hoc sit, negatur maior, nam dato quod non viuentium accretio fiat per iuxta positionem, vt dicitur in prima confirmatione, tamen eo ipso quod debeant esse vna natura, & vnum indiuiduum debent habere aliquam determinationem; vnumnamque est ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio, ac proinde debet habere determinationem tum ex parte paruitatis, tum ex parte magnitudinis. Per quod patet ad 1. confirmationem. Ad 2. dico quod si ignis pertingeret ad suum maximum, posset comburere stupam, vt tamen fieret alius ignis indiuidualiter, licet posset isto, illi contiguari, non continuari.

§. 3. *An accidentia habeant terminos magnitudinis, & paruitatis.*

75. Haec difficultas ferè constat ex dictis in præcedentibus, vnde eam cito expediemus. Cum ergo dixerimus, quod omnis substantia materialis, siue animata, siue inanimata habet terminū tum magnitudinis, tum paruitatis, oportet quod etiam quantitas ab ea dimanans eū habeat. Et sic cum quantitas, & extendat subiectum in quo est, illique tribuat terminos magnitudinis, & paruitatis, & etiā extendat omnes qualitates materiales; omniaque accidentia materialia, cum sit subiectum *quo* illorum, debet etiam illis tribuere eosdem terminos magnitudinis, & paruitatis, cum sequantur quantitatem, eiusque extensionem.

76. Difficultas potissima est, an qualitates habeant terminos intensionis. De quibus dico 1. *Qualitates vt sunt dispositiones concomitantes, & conseruantes formam habent terminos magnitudinis, & paruitatis intensiuæ, & hoc tam in non viuentibus, quā in viuentibus.* Puto in hoc neminem discordare, nam calor v. g. qui est qualitas concomitans, & conseruans formam ignis habet suos terminos magnitudinis, & paruitatis; terminus magnitudinis est intensio, seu gradus vt 8. & terminus paruitatis sub quo esse potest; & sub minori esse non potest, erit v.g. gradus, seu calor vt 5. Idem dici potest de qualitatibus, quæ sunt dispositiones ad productionem, seu introductionem formæ, cum enim disponant ad formam finitam, & determinatam non possunt carere dictis terminis; quoad paruitatem patet, quia non quæcumque intensio est sufficiens ad introductionem formæ; neque quæcumque intensio requiritur, sed tanta, vel tanta.

77. Dico 2. Qualitates elementares secundum se habent terminos magnitudinis, & paruitatis in sua intensione, nam calor in igne est in gradu 8. nec datur maior; in aere v.g. erit intensus, vt 5. vel vt 6. quod si pertingat ad calorem vt 8. destruitur aer, & fit ignis, & omnes qualitates ele-

elementares habent suos terminos intensionis, &c. Idem dicendum de alijs quibuscumque qualitatis. Quid autem dicendum sit de habitibus virtutum tum naturalium, tum supernaturalium, diximus alibi. De potentia ordinaria puto omnes habere suos terminos magnitudinis, quam non possunt excedere, & paruitatis sub qua minori non possunt esse. At de potentia absoluta possunt magis, ac magis intendi, &c.

DISPVTATIO OCTAVA.

In lib. 7. Physicorum de conditionibus ad agendum.

1. LIBER iste continet 5. capita. In 1. cap. docet Arist. quod omne quod mouetur ab alio mouetur, quod principium ponit Aristoteles vt postea ostendat dari vnum primũ motorem, qui det cuncta moueri, seu qui moueat, & non moueatur ab alio, cum in motoribus non possit dari processus in infinitum, nam requireretur infinitum tempus. In 2. cap. ostendit, quod in vnoquoque mouens, & mobile debent esse simul. In 3. cap. probat, quod motus alterationis debet esse in qualitatibus tertiæ speciei. In 4. cap. comparat aliquos motus inter se quoad tarditatem, & velocitatem. &c. In 5. cap. explicat aliquos motus in particulari. Sed sit.

DVBIVM I.

An omne quod mouetur ab alio moueatur.

seu

An idem possit mouere se ipsum.

2. NOn procedit dubiũ de motibus violentibus, de his namque certum est, quod nihil violenter mouet se ipsum, sed quod violenter mouetur, ab alio mouetur, vt patet in proiectis, in his quæ pelluntur, vehuntur, & trahuntur. Sed de motibus naturalibus, de quo est certũ quod quid posit à seipso moueri naturaliter, vt patet in remige, qui mouet nauim, & ad motum illius mouetur; item animacorpus mouet, & ad motũ illius mouetur Est etiam certum quod inter mouens, & motum non debeat necessariò intercedere distinctio suppositalis, cum in eodem supposito vna pars posit aliam mouere, nam caput potest mouere manum, manus potest pedem mouere, & vna manus potest mouere aliam, sed sufficit quod inter mouens & motum intercedat distinctio virtualis, tunc enim idem realiter non mouet se ipsũ & sic verum erit dictum Aristotelis, quod id,

id, quod mouetur, ab alio moueatur. Deinde sciendum motum esse in duplici differentia, alij enim sunt motus physici, vt motus localis, augmentatio, diminutio, alteratio, &c. Alij dicuntur motus metaphysici, vt sunt sensationes, intellectiones, & actus vtriusque appetitus, & de vtrisque aliqua dicemus.

3. Prima sent. est, quod idem realiter potest mouere se ipsum. Sic Scotus *in 2. dist. 2. q. 10. & in 1. dist. 3. q. 7.* Anton. Andreas *9. metaph. q. 1.* Vallesf. *hic in comment. cap. 1.* & alij, quos ex modernis sequuntur Auersa *qu. 14. sect. 5.* Ariaga *de gener. disp. 3. sect. 10.* Pontius *disp. 19. q. 1.* & alij.

4. Nostra sententia duplici concl. explicatur. Prima concl. *In motu physico nihil potest mouere se ipsum*. De motu physico potissimè loquitur Aristot. hic tex. 1. dicens. *Omne quod mouetur, necessè est ab aliquo moueri. Si igitur in se ipso nō habet principium motus, manifestum est, quod ab altero mouetur*. Et tex. 2. habet. *Amplius id quod à se ipso mouetur, nunquā cessabit moueri, propterea quod aliquid aliud stabit, quod mouebatur. Necesse ergo est, si quis desinat moueri, eo quod aliquid stetit, hoc ab altero moueri*. Arist. sequuntur D. Thomas, & expositores ibidem, & alij plures quos referunt, & sequuntur N. Complut. *disp. 28. q. 1. n. 4.*

5. Occurrit Pontius loco citato *n. 8.* sic. *Fundamenta nostræ conclusionis, quantum est ex parte rationis esse tam manifesta & aduersa sententiæ tam leuia, vt quamuis Philosophus oppositum expresse teneret, potius ab eo recedendum esset, quam nostra conclusio deserenda*. Sed contra, nam rationes Aristotelis, & D. Thomæ sunt firmissimæ, non sic oppositæ quod ex nostrarum confirmationibus, & ex oppositarum solutionibus, constabit.

6. Prima ratio Aristotelis, & D. Thomæ, quam prosequuntur N. Complut. est talis. Nam quod aliquo motu mouetur debet esse in potentia ad terminum talis motus, motus namque, vt constat ex eius definitione, est actus entis in potentia prout in potentia, & omne quod mouet debet esse in actu respectu talis termini, sed nihil potest esse simul in actu, & potentia respectu eiusdem termini; ergo nihil potest esse simul mouens, & motum, seu nihil potest se ipsum mouere. Minor patet, esse namque in actu dicit esse perfectum, esse autem in potentia dicit esse imperfectum. Maior quoad primam partem nota est ex definitione motus. Quoad secundam etiam partem constat, quoniam nihil mouet aliud ad calorem v. g. nisi habeat in se calorem vel formaliter, vt ignis vel virtute, vt Sol.

7. Occurrit Pontius, vbi supra *n. 11.* quod licet idem non possit esse simul in potentia formali, & in actu formali, potest tamen esse simul in potentia formali, & actu virtuali, quod enim mouetur non est necessè quod sit in potentia, vt potentia dicit carentiam actus, & quod habeat actum, sed sufficit quod sit in potentia virtuali, vt dicit potentiam productiuam, non autem vt dicit carentiam actus.

8. Sed hæc responsio non reddit friuolam, & leuem rationem Aristotelis, & D. Thomæ, sed magis ostendit suam efficaciam, nam quod mouetur, vt formalissimè mouetur dicit esse in potētia prout potentia dicit exclusionem actus; ergo dicit potentiam formalem, & non tantum virtualem. Conseq. constat, nam quod mouetur ad actum v. g. ad calorem, non habet illum formaliter; ergo formaliter dicit carentiam illius, aliàs non moueretur ad illum. Calefactio namque non solum dicit potentiam ad calorem, sed formalē, non solùm dicit rationē potentię productiuæ caloris vt sic, sed dicit rationē potētię productiuę caloris in subiecto carente calore; non enim calefactio, quę est motus ad calorem est potentia quasi speculatiua, sed practica, & mouens subiectum, seu mobile ad suum terminū, quod intelligi nequit nisi prout est potentia practica mouens mobile ad formam quā non habet, ac proinde dicit carentiam formæ, seu actus ad quem mouet. Tum quia ideo Aristoteles, & D. Thomas in sua ratione volunt quod idem non potest mouere se ipsum, quia simul esset perfectum, & imperfectum, sed hoc idem esset

data

dan illa potentia virtuali, & actu formali, ergo, &c nam mobile, qua mobile, vt habet iam actum per motum productum, siue totaliter siue non, qua ratione habet actum, dicit esse perfectum, & qua ratione dicit esse in potentia virtuali, quæ solùm dicit esse productiuam actus, & non formalem carentiam illius, dicit esse imperfectum; ergo adhuc sequeretur, quod idē esset perfectum, & imperfectum; potentia namque licet non dicat carentiam actus ad quem est in potentia, dicit tamen rationem potentiæ cuius conceptus est imperfectus, vt patet.

9. Secunda ratio, nam Aristoteles, D. Thomas, & Theologi communiter vtuntur illo axiomate: *Omne quod mouetur, ab alio mouetur* ad probandum (contra negātes) Deum, primam causam, primumque motorem, à quo cætera dependent; sed hanc dependentiam causarum secundarum à prima illuderent illi qui dicunt, quod idem potest se ipsum mouere, quod idem potest esse in potentia virtuali, & actu formali, quod ex motu non colligitur vnus primus motor, vna prima causa, &c. ergo, &c.

10. Tertia ratio quam habet Aristoteles in *tex. citato n.* 4. quam fusè prosequuntur N. Complut. supra *n. 9.* est, quia quicquid mouetur vt ad quietem alterius quiescat non mouetur per se primò à se, sed ab alio, sed sic mouetur quicquid motu physico mouetur; ergo quicquid motu physico mouetur, ab alio mouetur. Maior præterquam quod est Aristotelis sic suadetur, quia quod per se primo mouetur à se, est in motu independens ab alio, sed quod est independens ab alio, non cessat moueri alio cessante; ergo, &c. Minor probatur, nam quod mouetur motu physico, est diuisibile in plures partes, tunc sic. Dato quod vna illarum partium quiescat, vel mouetur totum secundum se totum, vel non mouetur. Non primum cum vna pars quiescat. Si secundum ergo motus totius dependet à motu partis, & sic idem non mouet se ipsum. Confirmatur, quia quod mouet se ipsum per se primò, est sibi ipsi causa sui motus; sed nullum mobile est huiusmodi, ergo debet moueri ab alio. Minor probatur, nam id cui primò conuenit motus non debet in suo mouere, & moueri pendere à motu alterius, sed mobile cum sit diuisibile pendet à partibus; ergo, &c.

11. Occurrit Pontius post numerum 6. per hæc verba. *Hæc obiectio*, quæ est Aristoteles, *& confirmatio*, quæ per ipsum est D. Thomæ, *nullius prorsus sunt momēti, non solum quia supponunt falsum, nempe quod mouetur motu physico esse diuisibile, cuius oppositum patet in Angelis, ac puncto etiam; sed etiam quia est facilissima solutionis*. Deinde respondet quod maior illa est vera quando quid quiescit ad motum alterius, ex eo quod eo quiescente illud quod quiescit non habet sufficiētem virtutem ad se mouendum, tamen quiescit quia indiget alio tanquam conditione, non tanquam dante virtutem.

12. Sed contra, nam id quod supponit ratio D. Thomę, quod scilicet id quod mouetur motu physico est diuisibile, est eiusdem Aristotelis hic *tex. 2.* vbi sic habet. *Necesse est omne quod mouetur, moueri ab aliquo: quoniam enim acceptum est A. B. moueri, diuisibile erit; omne enim quod mouetur diuisibile est. Diuidatur igitur in C. necesse est igitur B. C. quiescente, quiescere & A. B.* Deinde negari non potest, quod motus physicus propriè dictus, prout scilicet distinguitur à mutatione instātanea, de quo loquimur potissimè in hac conclusione, nō sit diuisibilis, cum sit successiuus. Ad illud quod dicitur de Angelis, cum mouentur successiuè media operatione successiua in locum, tunc dicimus quod etiam eorum motus est diuisibilis, licet Angeli in se sint indiuisibiles. Ad illud de puncto patet, quod non mouetur successiuè nisi ratione mobilis quāti in quo est, ratione autē sui nullo motu mouetur. Neque verū est quod illa ratio habeat facilem solutionem, illa namque quam ipse adducit, non est facilis, cum nō soluat argumentum, nam ad valorem argumenti sufficit, quod si aliquid ita mouetur quod ad quietem alterius quiescat, non mouetur per se primò à se, cū in suo moue-

moueri dependeat ab alio saltem tanquã à conditione, licet non tanquam à dante virtutem, vt concedit Pontius in sua solutione. Deinde sciat Pontius, quod Aristoteles tradidit illam vniuersalem doctrinam, in hoc libro, scilicet, *omne quod mouetur ab alio mouetur*, vt postea ostendat dari primum motorem vnde procedit in causis subordinatis, & in illis currit ratio tradita, quod scilicet quod mouetur vt ad quietē alterius quiecat, non mouetur à se; in causis autem subordinatis vna non solum est conditio alterius ad agendum, sed etiam tribuit virtutem agendi, aut est ratio cur agat.

13. Secunda conclusio. *Etiam in motibus metaphysicis, seu in actionibus immanentibus, quisquid mouetur ab alio mouetur, & sic dictum Arist. est vniuersale de omni motu tam actionis transeuntis, quam immanentis vt est intellectio, volitio, sensatio, &c.* Videatur pro hac concl. Masius citans Sotum, & alios. Ratio clara est nã potentiæ cognoscitiuæ non agunt nisi vt motæ ab obiecto: voluntas non agit nisi vt mota à bono apprehenso per intellectum; & appetitus sensitiuus non mouetur nisi à bono apprehenso per sensum. Tum quia moueri est pati, sicut mouere est agere, sed istæ potentiæ vt mouent se ipsas distinguuntur realiter à se ipsis vt patiuntur, ergo, &c. Minorem probo, nã intellectus v.g. agit vt est informatus specie, & patitur, seu recipit intellectionem immediatè in se. Intellectus autem vt informatus specie, seu vt mouens, distinguitur realiter vt mouetur, seu à se ipso nudo; intellectio namque in solo intellectu recipitur; eodem proportionali modo discurras de alijs potentijs. Sed audiamus manifesta, vt ipse dicit, Pontij argumenta.

14. Primum argum. nam subiectum mouet se ad relationem, quę ab ipso emanat posito termino, sed illa relatio non habet aliam causam emanatiuam quam illud subiectum, neque enim terminus habet alium influxum in illam quam cõditionis sine qua non; ergo aliquid potest mouere se ipsum tanquam causa totalis motu emanationis. Resp. negando maiorem, non enim verum est quod subiectum se moueat ad relationem, sed resultat ex subiecto posito termino. Deinde negatur minor, causa namque illius emanationis, vel resultantiæ non est subiectum, sed vel cœli, vel intelligentiæ. Sicut enim ad cœlos recurrimus, vel intelligentias quoad productionem ranarum, ex guttis aquæ, & puluere tempore æstiuo, non enim tũc puluis se mouet ad formam ranæ, vt omnes tradunt, cum materia non viuens non possit se mouere ad formam viuam, sed mouetur à causa superiori, ita in hoc casu.

15. Secundum argum. Voluntas est causa totalis efficiẽs volitionis; ergo mouet se motu intentionali, tanquam causa totalis secunda, motus enim ad volitionẽ est motus intentionalis. Resp. ex dictis nu. 13. quod voluntas mouetur à bono apprehenso, sibique proposito per intellectum, & sic non se mouet, sed mouetur; vt patet.

16. Tertium argum. nam graue tanquam causa totalis physica efficiens secunda mouet se motu totali successiuo, quando aufertur impedimentum: & aqua vt causa totalis mouet se motu frigefactionis successiuo post quam est calefacta, & remouentur agentia calefacientia, ergo, &c. Nec valet respondere cum Cõplut. & reliquis Thomistis quod grauia, & leuia mouentur à generante, Quia contra est primò, nam si grauitas, & leuitas sunt principium actiuum talis motus, gratis dicitur quod non sit principium actiuum principale, aliàs etiam dici posset quod intellectus non est causa principalis intellectionis, nec voluntas volitionis. Secundò quia, inquit, Pontius absurdissimum videtur dicere quod aliquid sit causa principalis efficiẽs alicuius effectus qui producitur quando illa causa non existit in rerum natura, sed generans in dictis casibus non existit, ergo, &c. Tertiò, quia causa instrumentalis non agit nisi mota à principali, aut simul coagente, ergo si causa principalis non est, neque instrumentalis aget.

17. Resp.

17. Resp. negando antecedens; vnde responsio ibidem tradita optima est, & supra eam ostendimus, probantes, & explicantes à quo aqua calida reducatur ad pristinam frigiditatem. Ad primam impugnationem, dico quod grauitas, & leuitas sunt quidem principium actiuum illorum motuum, sed non principale, sed instrumentale generantis. Ad 2. dico esse absurdissimum dicere quod causa principalis agat quando non est, non tamen est absurdum quod instrumentum agat quando causa principalis non est in se, dummodo maneat in sua virtute, vt patet in omnibus seminibus quæ agunt etiam non existente causa principali in se. Per quod patet ad 3. Instrumenta namque naturalia agũt vt mota à virtute causę principalis, principali causa non existente.

DVBIVM II.

A quo moueantur grauia, & leuia.

18. Corpora grauia, vt docet manifesta experientia, cum sunt extra centrum, si ab aliquo extrinseco nõ impediantur, statim descendunt, & leuia ascendunt. Hinc oritur difficultas, à quo illa deorsum moueantur, & ista sursum, de quo prima sententia est, quod moueantur à se ipsis. Sic Scotus cum suis in 1. *disp.* 2. *q.* 10. Gregor. *ibid dist.* 6. *q.* 1. *art.* 3. Pereira *lib.* 6. *cap.* 16. & alij apud N. Cõplut. *disp.* 28. *q.* 2. *n.* 21.

19. Nostra sent. seq. conl. explicatur. *Grauia, & leuia cum sunt extra centrum, ablato impedimento, mouentur tanquam à causa principali à generante, & à grauitate, & leuitate tanquam ab instrumentis.* Pro hac sent. citant dicti Complut. ibid *n.* 23. Platonem Magnum Albertum, Caiet. Fetrar. Sot. Socin. Masium, Suarez, aliosque, quibus addo Lermam hoc loco. Est expressa sententia D. Thomæ, & Arist. lib. seq. *tex.* 29. vbi sic habet. *A quo autem* scilicet grauia, & leuia moueantur, *non adhuc manifestum est, vt cum mouentur præter naturam; etenim ipsa à se ipsis dicere impossibile est, vitale enim hoc, & animatorum est proprium.* Deinde adducit optimam rationem, quod si ignis à se moueretur sursum, deberet etiã moueri deorsum; *quod si,* inquit, *in ipso igne est sursum ferri, manifestum, quod in ipso & deorsum, irrationabile autem est illud, vno motu moueri solum à se ipsis, si ipsa se ipsa mouent.* Postea *tex.* 33. concludit, quod grauia, & leuia per se mouentur à generante, & per accidens à remouente prohibens. Et licet hæc conclusio constet ex dictis dub. præcedenti, quod scilicet quod mouetur ab alio moueri debeat, tamen ad huc eam sequentibus rationibus confirmamus.

20. Prima ratio deducitur ex testimonio citato Arist. quod scilicet moueri à se est proprium animatorum, nam moueri à se est proprium animatorum; ergo non potest conuenire igni ascendenti, & terræ descendenti. Conseq. constat, quod enim est proprium animatorum nõ potest conuenire inanimatis, vt patet. Antecedens prętcrquam quod est Aristotelis, probatur, nam tandiu vita cuiusuis viuentis durat, quandiu se ipsum mouet motu vitali, vnde ex quo animal iacet exanime nullatenus se ipsum mouet, sed ab alio eius cadauer mouetur. Planta nec augetur, nec nutritur postquam mortua est, vnde solùm motu locali, aut alterationis ab alio moueri potest.

21. Secunda ratio, quam fusè expẽdunt N. Complut. est, quoniam qui dat formam debet dare consequentia ad formam. & sunt eiusdem formæ proprietates, sed motus grauium, & leuium sunt quædam proprietates eorumdem grauiũ, & leuium, ergo debent dari à generantibus illorum. Maior nota est, quod enim dat formam dat cum ipsa connexa, vt sunt proprietates, proprietates namque eadem actione producuntur, qua natura producitur. Tum quia actio, quæ producit terminum primariũ extenditur ad secundarium, aliàs terminus secundarius si propria actione produceretur, non esset secundarius, sed primarius. Minor probatur, quia videmus, quod si grauia, & leuia producantur extra suum centrũ abla-

ablato impedimento ad illud tendunt, ergo signum est, quod illi motus sequuntur tanquam proprietates illorum, aliàs non darentur in eodem instanti productionis. Præterea quia in proprio centro est quædam proprietas grauium, & leuium, ergo etiam motus ad illud, cum motus ad terminum non ponat in numero cum termino. Demum quoniam ad generans pertinet constituere genitum in perfectione sibi debita in instanti generationis, aut saltem debet tribuere vires ad eam perfectionem sibi acquirendam, sed grauibus, & leuibus sunt sibi sua loca debita, ergo si ab illis absint, debent habere vires à suis generantibus, per quas illa adquirant.

22. Respondent 1. quod ex nostra ratione sequeretur, quod etiam motus cordis deberetur generanti, cum sit quędam passio animalis habentis pulmonē, sed hoc est falsum, ergo, &c. Minorem probant, quia motus non potest dari in instanti, vt supra vidimus. Sed contra, quia licet motus nō sit in instanti, incipit tamen tunc extrinsecè, & sic quoad initium sui extrinsecum potest dici tunc esse, quod sufficit; idem dic de motu grauium, & leuium, cum enim sint successiui non possunt esse in instanti generationis quoad aliquid sibi intrinsecum, benè tamen quoad initiatiuum extrinsecum.

23. Respondent 2. sequi ex nostra ratione, quod respiratio, nutritio, & augmentatio essent à generante, cum essent quid debitum ab instanti generationis, quod nemo dicit, cum non sint propriæ viuentis passiones, nec procedant à generante, sed à viuente, aliàs nulla esset differentia inter viuentia, & non viuentia. Sed contra, quoniam supposito motu corporis, aut supposita vita, actiones nutritionis, augmentationis, &c. sunt ab ipsa vita, cum sit de vitæ ratione quod ad istas actiones se moueat, cum habeat sufficiens principium illarum. Solùm ergo à generante dantur primi actus, non illi qui sequuntur, nisi fortè secundario. Soluuntur argum. in contrarium.

24. Primum argum. nam motus grauium, & leuium non est illis propria passio, ergo nō potest tribui generanti. Conseq. constat. Ideo enim illi motus tribuūtur generanti, quia sunt propria passio, cum propria passio tribuatur producenti essentiam. Antecedens probatur 1. quia resultantia propriæ passionis, non potest saltem naturaliter impediri; sed illi motus naturaliter impediuntur per oppositionē alicuius corporis; ergo, &c. 2. Quia propria passio non prædicatur de sua essentia prædicatione quinti prædicabilis; sed isti motus sic prædicantur, possunt enim adesse, & abesse sine subiecti corruptione, ergo, &c. 3. Quia possunt grauia, & leuia naturaliter esse sine illis motibus. Si enim Deus ea crearet in spatijs imaginarijs per totam æternitatem ibi manerent, ac proinde naturaliter, quia nullum violentum perpetuum.

25. Resp. negando antecedens. Ad 1. probationem dico, quod ideo resultātia illorum motuū potest naturaliter impediri, quia istæ passiones sunt de numero illarum, quarum resultantia dependet tanquam ex conditione, quod nullum ponatur impedimentum. Ad 2. probationem dico, quod actualis emanatio potest prædicari prædicatione quinti prædicabilis, quia cum productio nō ponatur nisi posita connotatione remotionis impedimentorum, ideo potest, & non potest impediri, non tamen sequitur quod illi motus non sint passiones, cum naturaliter profluant nullo posito impedimento; & sic illa accidentalis prædicatio est ratione positionis, & non positionis conditionis, non ratione ipsius emanationis. Ad 3. probationem dico, quod in illo casu illi motus non essent, quia non poneretur conditio remotionis impedimentorum ad motum, successiuum scilicet, qui tunc naturaliter non esset, isti ergo motus sunt passiones, & resultant posita illa connotatione, secus non, &c.

26. Secundum argum. nam dato, quod illi motus sint passiones grauium, & leuium adhuc non sequitur quod debeat tribui generanti, ergo, &c. Antecedens probatur, nam motus animalis est propria

pria illius passio, & tamen animal ad illum se mouet: ergo etiamsi motus grauiũ & leuium sint propria passio illorum, adhuc ad illos se mouere poterunt. Antecedens probatur, quia motus cordis est propria passio animalis illud habentis, & tamen cum sit vitalis non tribuitur generanti, sed ipsi animali, aliàs nõ esset proprietas animalis se ipsum mouere. Resp. quod etiam motus cordis tribuitur generanti; nam animal se primò mouet motu cordis, sed isto supposito, & in actu constituto se ad alios mouet, aliàs idem esset mouens, & motum; vnde animal, vt constitutum in actu per motum cordis, se ad alios mouet, vt iam obseruauimus.

26. Tertium argumentum, nam grauia, & leuia iam habent principia actiua suorum motuum, scilicet grauitatem, & leuitatem, ergo frustra recurrimus ad generantem. Antecedens constat, grauitas namque est principium actiuum motus deorsum, & leuitas est principium actiuũ motus sursum, & hoc docet S.Doctor *q.5. de verit. art.5.* Conseq. probatur, nam ideo viuens se mouet ad suos actus vitales, quia habet in se principium actiuum illorum; ergo cum etiam elementa habeant in se principium actiuum suorum motuum, ad illos se mouebunt; vnde forma substantialis erit principium actiuum radicale, & grauitas, & leuitas erunt principium proximum. Resp. quod forma substantialis, & grauitas, & leuitas sunt principia actiua emanationis motus non efficiens primò ipsum motum. Vel dices, quod grauitas, & leuitas sunt instrumenta, & virtus generantis ad producendos illos motus sublatis impedimentis.

27. Sed quæres 1 à quo sit quies elementorum in proprijs centris? aliqui volunt, quod licet motus grauium, & leuiũ sit à generante, non tamen quies in proprijs locis, siue centris, sed à se ipsis. Nihilominus verius dicendum est, quod etiã illa quies sit à generante, colligitur ex D.Tho. 1.2, *q.21. art.4.* & *q.21. de verit. art.3. & 5. metaph. lect.2.* Et ratio est, quia in quacumque re quæ mouetur, & quiescit, ab eodem principio à quo est motus, est etiam quies, cum enim motus in his rebus sit propter quietem, oportet vt id, quod tribuit motum tribuat etiam quietem. Hinc Arist. definiuit naturam quod sit principium motus, & quietis.

28. Sed obijcies 1. nã quies est quid priuatiuum, ergo non potest esse à generante. Consequentia probatur, quia generans est causa efficiens, ergo eius effectus debet esse positiuus. Priuationes namque non habet causam, sed potius causæ cessationem. Resp. non loqui nos hoc loco de quiete, quę est priuatio motus, hæc enim non habet causam, sed potius causæ cessationem. Sed loquimur de quiete positiua, quæ est permanentia rei in loco, possessio, & quasi fruitio loci, & hæc est à generante, & quam appetunt grauia, & leuia dum sunt extra centrum.

29. Obijcies 2. quoniam actio, & virtus generantis cessat cessante motu, ergo quies non est à generante. Antecedens probatur, quia intentio generantis est transmittere elementa ad propria loca naturalia, ergo facta hac transmissione quam perficit per motũ, actio illius cessabit. Resp. negando antecedens. Ad probationem dico, quod intentio generantis est transmittere elementa ad propria loca, eaque media quiete conseruare. Ea namque transmittit, vt ibi sua quiete perfruantur.

30. Quæres 2. an vltra generantem, mouentem grauia, & leuia per propriam illorum formam tanquam per principiũ quo principale, & radicale, & per grauitatem, & leuitatem tanquam per virtutes instrumentarias, ex quibus motus sursum, & deorsum promanant, dentur alia principia? Aliqui Pilosophi antiqui dixerunt quod grauia, & leuia moueantur à corporibus cælestibus per quandam expulsionem, quatenus motu suo rapidissimo pellunt à se omnia corpora, hoc tamen ordine, quod grauiora, vt terra, longius pellantur, vsque scilicet ad remotissimum centri locum, cum ratione suæ grauitatis nequeat à cælis girari. Aqua vtpotè minus grauis, minus pellitur, aliquatenus tamen

tamen à motu lunæ mouetur pro varijs illius incrementis, & decrementis. Aer etiam minus pellitur, cum facilius gyretur; & tandem ignis minus cum ob suam subtilitatem facilius rapiatur. Sic tenebant Empedocles apud Arist. 1. *de cælo*, & aliqui alij Philosophi apud Gregor. ab Arimino *in 2. dist.6. q.1. art. 3.* Sed hanc sententiam reijcit nota experientia, quod non à cælis, sed ab alijs causis moueatur. Si enim ad motum cælorum mouerentur, potius gyrari, seu rotari deberent, quam sursum, vel deorsum tendere.

31. Alij dixerunt grauia, & leuia moueri per accidens ad motum medij, mouent namque medium, & hoc motum mouet illa, eo modo quo nauta mouet nauim, & per accidens ad motum illius mouetur; vnde lapis cadens ex loco eminenti mouet aerem, & aer motus mouet lapidem. Sic aliqui Philosophi apud Gregor. supra, & apud Iandunum hoc loco *q.21.* Sed neque hæc sententia satisfacit, nam sequeretur quod medium moueretur duobus motibus contrarijs, vt si per aerem ascenderet ignis, & descenderet grando. Tum quia si mouerentur à medio, mouerentur ad motum medij, vnde demus, quod aer moueatur à ventis ad orientem, lapis descendens ex alto illò moueretur.

32. Alij etiam dixerunt, vt Ricardùs à Mediauilla *in 2. dist.14. art.2. q.6.* & alij quod moueantur à suis locis, vt leuia à loco sursum, & grauia à loco deorsum, sicut magnes vertitur à polo artico, vel à stella ibi vicina. Vnde videmus, quod quantò magis accedunt ad sua loca eo celerius mouentur. Cęterum licet possit concedi locis naturalibus aliqua virtus trahendi locata ad se, tum in genere causæ finalis, tũ efficientis, de quo supra, tamen, ea non sufficiet, nisi admittamus causalitatem causæ efficientis, vt iam dictum est.

DVBIVM III.

A quo moueantur projecta.

33. Prima fuit quorumdã antiquorum Philosophorum sententia apud Arist. *cap. vlt. seq. libri*, quod projecta moueantur per antyperistasim, quatenus, cum quis manu, aut funda proijcit lapidem, lapis proiectus impetu quo fertur diuidit aerem, aer verò diuisus qui est à tergo se se colligit in vnum, vt occupet locum, qui ex diuisione esset vacuus; vnde ea vi qua se colligit, locumque occupat, lapidem impellit. Ab hac opinione non multum videtur distare idem Aristoteles. Hæc sententia si intelligatur, quod tota ratio, & causa adæquata motus proiectorum sit medium currens ad impediendum vacuum, non est vera, nam videmus, quod si medium sit eodem modo affectum ad duo corpora proiecta, tamen vnum velocius mouetur si fortius à manu proijciatur. Quod si intelligatur, vt intelligi debet, quod medium multum conferat ad motum proiectorum dum vi confluit ad impediendum vacuum, admitti debet. Tum quia negari non potest quod ipsum medium non recipiat vim quandam mouendi corpora, quæ per ipsum transmittuntur.

34. Vera ergo, & communis sententia sequenti concl. explicatur. *Motus proiectorum fit medio impulsu eis, & medio scilicet aeri, vel aqua à projiciente impresso.* Sic tenent communiter Philosophi & manifesta docet experientia, videmus namque quod quanto fortiùs lapis v. g. a manu proijcitur, velocius mouetur, & aer magis agitatur. Imprimit ergo proijciens lapidi v. g. impetum quendam ratione cuius lapis mouetur, qui impetus paulatim deficit, & sic etiam paulatim motus debilitatur, & finit.

35. Sed quæres 1. quid sit iste impulsus? Resp. quod neque est grauitas, neque leuitas, vt quidam dixerunt, sed est quædam qualitas, quæ ad has qualitates reuocari potest; vnde si inclinet ad

locum

locum sursum reuocatur ad leuitatem, si trahat deorsum, reuocatur ad grauitatem. Dixi quod si impetus moueat sursum reuocatur ad leuitatem ignis, non est tamen eiusdem speciei cum illa, quoniam leuitas ignis est passio illius, & iste impetus est impressio quædam facta à proijciente extrinseco; tum quia leuitas ignis v.g. naturaliter mouet sursum, at ille impetus mouet sursum violenter; motus autem naturalis, & violentus differūt specie ex parte principiorum licet possint esse eiusdem speciei ex parte termini, de quo supra.

36. Quæres 2. quomodo impetus trahens lapidem sursum, possit manere cum grauitate illius? Ratio difficultatis est, quia iste impetus contrariatur grauitati lapidis, contraria autem ita se habent, quod ea proportione quo vnum ingreditur, aliquid remittitur, hoc autem non contingit in nostro casu, nam grauitas lapidis non minuitur ab illo impulsu, aliàs quo maior esset impulsus, lapis minus grauitaret, quod est falsum, cum grauitas lapidis paulatim destruat impulsū, Resp. quod ille impulsus manet cū tota grauitate lapidis, nec eā minuit, neque omnia contraria ita se habent, quod vnū minuat aliud, hoc enim contingit in illis contrarijs, quę per alterationem introducuntur, non illis quæ vi, & impetu introducūtur.

37. Quæres 3. an ille impulsus, seu qualitas recipiatur in superficie lapidis, an in toto lapide? Resp. quod cum iste impulsus sit quoddā accidens, debet recipi in subiecto ad modum aliorum accidentium; vnde recipietur *vt quo* in superficie, & *vt quod* in substantia lapidis. Nec est sensus, quod iste impulsus sit qualitas quędam transiens à proiciente in lapidem proiectum, accidentia namque non transeunt de subiecto in subiectū, sed sensus est, quod illa qualitas per motum localem manus educitur de potentia subiecti v.g. lapidis, non quidē naturaliter, sed violenter. Quocirca quando Aristoteles dicit, quod motus localis non est aptus producere formam, intelligi debet de forma naturali, non violenta.

DVBIVM IV.

An in puncto reflexionis motus directi detur quies intermedia.

38. Licet difficultas soleat proponi de puncto reflexionis pilæ cum fortiter proijcitur in parietem, vel in terram, & resilit, tamen est eadem difficultas quando proijcitur v.g. lapis in altum, & finito impetu reuertitur, & descendit, an in illo puncto reflexionis detur quies intermedia. Currit hæc eadem difficultas de motibus contrarijs, an scilicet inter vnum, & alterum motum contrarium intercedat quies.

39. Aristoteles *lib. seq. cap.* 8. apertè docet quod non possit aliquid moueri motibus contrarijs sine eo quod aliqua quies intercedat, quod etiā docent ibid. D.Tho. Simplicius, Themistius, Auer. Magnus Albertus, & alij. Oppositum sentiunt aliqui recentiores, sequuti Valesium *controu.* 50. *physica ad tyrones, & hic lib.*8. *cap.* 8. *& lib.* 3. *controu. medic. cap.*6.

40. Pro intelligentia difficultatis sciendum est, quod tribus modis intelligi potest quod aliquid moueatur motibus contrarijs. Primò quando vterque motus est naturalis, & à se, seu à principio intrinseco, vt est motus systole, & diastole, seu dilatationis, & constrictionis cordis, & de his duobus motibus naturalibus communiter dicitur, quod inter vtrumque intercedat quies, & ratio est, quia ad suauem naturæ dispositionem pertinet, ne mobile ex illorum motuum continuitate lassetur, vt aliquantulum à motu vacet, & tantillum quiescat. Tum quia natura non impellit ad motum cōtrarium, quandiu prior non est absolutus.

41. Secundò potest aliquid moueri duobus motibus contrarijs, ita vt vterque illi conueniat ab externo principio vi quadam, & coactione, vt si lapidi sursum proiecto, antequam vis impulsiua finiat, sibi occurrat ingens quoddam, & maxi-

maximum saxum, quod illum secum rapiat, & deorsum redire cogat, & in hoc casu est multorũ sententia, vt Aegidij in lib.8. *phys. tex.66.* Iauel. *lib.8. q.12.* Sot. *lib.8. q. 3.* Vallesi. supra Conimbric. 8. *phys. cap.8. q.1.* Masij 8. *phys. cap.8. q.1.* & aliorum, quod tunc inter duos illos motus contrarios nulla intercedat quies. Ratio horum est, quia cum in eo casu lapidi ascendenti occurrat maximum saxũ, impetu maximo descendens, motuque continuo, oportet quod lapis qui prius ascendebat absque mora, aut quiete descendat, aliàs si tunc quiesceret per illam quietem retardaret saxum à velocissimo descensu. Communiter tamen recentiores post Villalpandum docent, quod inter duos illos motus contrarios intercedat quies, cum implicet motus contrarios esse continuos. Sed possunt facilè concordari si dicamus quod non intercedat quies positiua, & hoc probat fundamentum primæ sententiæ; intercedat tamen quies negatiua, & hoc ostendit fundamentum secundæ sententiæ, quies nãque negatiua sufficienter discontinuat motus, vt supra vidimus.

42. Tertiò potest aliquid moueri duobus motibus contrarijs, vt vnus sit à principio extrinseco, & alter à naturali virtute, vt cum lapis proijcitur sursum, & finito impetu vi propria descendit. Et in hoc casu aliqui volunt intercedere quietem positiuam, & idem dicunt de puncto reflexionis pilæ, cum retro resilit à pariete. Cæterum etiam in hoc casu dici potest sufficere quietem negatiuam; vnde in illo puncto reflexionis verum est dicere de motu præcedenti, *nunc non est, immediatè ante fuit*, & de eodem puncto reflexionis verum est dicere de motu sequenti, *nunc non est, immediatè post erit*. Quando motus sunt continui punctum est vtriusque motus copulatiuum, non quando motus sunt contrarij. Imò implicat quod in illo puncto quies sit positiua, nam quies positiua propriè dicta nõ est in puncto, quies namq; ista est priuatio motus, ac proinde carentia motus in subiecto apto, in eo autem instanti, seu puncto subiectum non est aptum moueri, cũ motus localis, & successiuus nequeat esse in puncto, seu in instanti.

43. Sed quæres, à quo producatur motus reflexus, maximè cũ virtus proijcientis videatur interrumpi per dictam quietem negatiuam? Resp. quod cum proiectum inuenit resistentiam, & resilit, motuque contrario mouetur, vt cum pila proiecta in terram, aut parietem, motu contrario retrocedit, tunc iste secundus motus tribuitur, & proijcienti, & corpori resistenti. Tribuitur proijcienti, quia iuxta maiorem, aut minorem quantitatẽ impulsus proiectum motu contrario resilit. Tribuitur etiam corpori resistenti, quia etiam corpus quantò fortius resistit, vt cum est durius, tantò velocius proiectum retrocedit, & sic tunc non continuatur idem impulsus, sicut non continuatur idem motus, sed prior impulsus allidẽs in parietem medio proiecto, educit alium similem per quem corpus proiectum retrocedit.

DVBIVM V.

An agens debeat esse coniunctum passo, vt agat in illud.

44. ALiter hoc dubium proponi solet, an scilicet ad hoc vt agẽs agat, debeat esse proximum passo. Pro quo sciendum approximationẽ esse duplicem scilicet virtutis tantum, & virtutis, & suppositi simul. Immediatio, seu approximatio virtutis tantum, tunc est, quando agens licet secundum suppositũ distet à passo tamen appropinquat per virtutem; hoc modo sol producit aurum in visceribus terræ non per approximationem suppositi, cum sol multum distet à terræ visceribus, sed per approximationem virtutis, immittit namque suam virtutem vsque ad terrę viscera. Approximatio, seu immediatio suppositi, & virtutis est, quando agens non transfundit virtutem, nec extra se emittit, sed in tãtum agit, in quantum coniungitur passo, secundum suum suppositum. Hoc posito.

45. Prima sententia est, quod tam agens

agens increatum, quam creatum potest agere indistans, vbi scilicet nec sunt per suppositum, nec per virturem transfusam. Ita Scotus cum suis *in* 1. *dist.* 37. vbi Nominales. Idem tenet Auicenna *de anima sect.* 4. *cap* 4. citans Hyppocratem. Item Alexand. Affrodis. 1. *metaph. comment.* 8. quos cirant N. Complut. *disp.* 28. *qu.* 3. *n.* 34. quibus addo Vasq. 1. *p. q.* 8. *disp.* 28. Auers. *qu.* 14. *phys. sect.* 7. & Pontium *disp.* 19. *q.* 2. *n.* 22. *cum seq.*

46. Nostra sent. duplici concl. explicatur. *Agens increatum agit per præsentiam tum suppositi tum virtutis.* Sic tradunt omnes Thomistæ, & alij plures quos congerunt N. Complut. loco cirato *n.* 40 Vide quæ dico 1. *p. disp.* 8. *n.* 8. *cum seq.* vbi ex operatione Dei ostendo cum D. Thoma quod Deus est vbique per operationem, & quod cum in Deo eius virtus non distinguatur ab eius supposito, sequitur, quod vbi Deus operatur, ibi est sua virtus, sua potentia, sua essentia, suum suppositū, ac proinde nullibi Deus operari potest vbi non est præsens immediatè, tum immediatione virtutis, tum immediatione suppositi, & sic cum Deus vbique operetur tribuendo esse, & conseruationem rebus, sequitur quod vbique sit, iuxta illud. *Cælum, & terram ego impleo*, & intantum potest esse extra cælum, inquantum potest ibi operari, cum vbique sit ratione operationis, vide ibi, vbi est locus proprius.

47. Secunda concl. *Agens creatum non agit nisi vbi est immediatè saltem immediatione virtutis si est agens transfusiuū virtutis, secus debet esse immediatum tum immediatione virtutis, tum suppositi.* Sic tenent Arist. D. Thomas, & alij plures, quos referunt, & sequuntur dicti Complut. loco citato.

48. Probatur 1. ratione quam fusè prosequuntur N. Complut. nam virtus actiua debet esse coniuncta actioni, & actio debet esse coniuncta effectui; ergo à primo ad vltimum virtus actiua debet esse coniuncta effectui, ac proinde non dabitur actio indistans. Antecedens probatur 1. experientia, nam videmus nullū agens agere nisi saltem per suam virtutē coniungatur effectui. 2. quia actio est causalitas qua agens attingit effectum, sed causalitas causæ est coniuncta cum virtute causæ, cum sit ipsum virtutis causatiuæ exercitiū; ergo, &c. 3. quia impossibile est vt id quo causa attingit effectum sit separatum à causa. 4. quia virtus actiua, & principium quo effectus debet esse coniunctum causæ, ergo etiam causalitas. 5. quia causalitas causæ efficientis est datio, seu communicatio, qua eadem causa efficiens dat entitatem effectui, ergo debet esse coniuncta causæ, & effectui.

49. Occurrit Pōtius loco citato *n.* 32. quod si actio sit in agente, vt tenent ipsi Scoristæ concedendum est antecedens, quod scilicet actio coniungatur agenti, non tamen coniungetur effectui, cum nulla sit difficultas in concipiendo quomodo aliquid per actionem in se subiectatam possit producere effectum in loco distanti. Deinde dicit quod dato quod actio non sit in agente, adhuc negandum est antecedens, & sic dicit nullam esse expetientiam in contrarium, & omnes aliæ probationes sunt negandæ.

50. Sed contra nam dato quod actio sit in agente adhuc non potest producere effectum in distans, sed debet virtus agentis, & causalitatis eius, idest actionis contingere effectum, seu pertingere vsque ad locum vbi effectus est producendus, vbi enim virtus causæ non pertingit, ibi effectus produci non potest, vt sequēti ratione magis constabit. Quod si actio sit in passo, seu in effectu producto magis apertè sequitur, quod agens non possit agere in distans, nec sufficit negare illud antecedens, sed etiam esset respondendum illius probationibus, quod non facit Pontius.

51. Probatur 2. nam non potest dari actio in distans, nisi prius detur in propinquum, vt sic per propinquum tanquam per medium virtus agentis deferatur ad passum. Antecedens probatur, ideo cōmuniter Philosophi quod si à concauo lunæ vsque ad terram daretur vacuum, astra nihil influerent in hæc inferiora,

quia

quia tunc nullum daretur medium, per quod dictæ influentiæ transirent, sed hoc non esset verum si naturaliter daretur actio in distans, ergo, &c. Ideo namque natura vacuum abhorret, vt inferiores lationes recipiant influentias superiorum.

52. Probatur 3. nam si posset agens creatum agere in distans absque eo quod ageret in propinquum, sequeretur quod agentia naturalia nullam haberet determinatam sphæram suæ actiuitatis, sed quodlibet in quamcumque distantiam agere posset, & sic ignis vt combutet lignum non indigeret approximatione, vt calefaceret aquam non indigeret approximatione, vt calefaceret manus, & pedes non indigeret approximatione, & sic non fuisset necesse quod Pontius accederet ad ignem, vt calefaceret se, nec fuisset necesse quod in eius monasterio accenderetur ignis pro ministerijs quotidianis, cum ignis, & omnia agentia natural·a agant in distans absque eo quod agant in propinquum, & sic cum non sit maior ratio de parua,ac magna distantia possct ignis agere in quamcumque; & sic esset virtutis infinitæ.

53. Occurrit Pontius, quod requiritur maior virtus ad agendum in magis distans, quam in minus distans, quoniam omne agens creatum habet determinatã sphæram suæ actiuitatis. Sicur enim si agens non ageret in distans nisi ageret in propinquum, requireretur maior virtus, vt ageret in magis distans, ita & in suo casu. Sed contra nam ideo requiritur virtus ad agendum in distans, quando agens agit in medium, quia dum virtus transit per medium debilitatur per reactionem, & resistentiam medij, vt cum calor ignis transit per aerem debilitatur paulatim,& sic minus calefacit in distans, at si semel nullum requititur medium ad agendum nihil erit per quod virtus debilitetur, ac proinde poterit dari actio in quamcumque distantiam, aut saltem in valde maiorem quam modo, ac proinde non erit necesse accedere ad ignem, cum saltem vnus ignis sufficeret pro toto monasterio, &c.

54. Probatur 4. quoniam agens non potest agere nisi in materiam determinatam, & sibi subiectam, aliàs nulla esset ratio cur agentia naturalia magis agerent in hanc, quam in aliam materiam; sed hæc determinatio materiæ, seu subiectio requitit approximationem; ergo non potest esse actio in distans. Maior nota est. Agere namque est sibi subijcere passum. Minor probatur, quia agens non subijcit sibi passum distans,ignis namque qui est Romæ non subijcit sibi lignum existens Mediolani. Soluuntur argumenta in contrarium.

55. Primum argum.nam vt nota experientia constat ignis inflammat stupã, aut etiam sulphur distans, quin agat in aerem propinquum ipsum inflammando; ergo vt ignis agat non indiget approximatione, seu immediatione suppositi,aut virtutis ad passum. Confirmatur, nam si quis apponat manum parum *distantem* ad ostium fornacis accensæ; ignis intus existens calefacit manũ, absque eo quod calefaciat aerem intermedium, cuius rei signũ est, quod si ostium fornacis claudatur cessat calor in manu, quod non esset si immediatè manus non calefieret ab igne. Resp. negando antecedens; *ideo* enim tunc stupa, aut sulphur *citius* accenduntur, quam aer intermedius,quia illa sunt magis apta ad recipiendum ignẽ non aer qui ob suam humiditatẽ *fortius* resistit, non stupa, & sulphur ob siccitatẽ. Dici etiam debet quod tunc aliquæ subtiliores aeris partes, aut scintillæ ignis inflammatæ accendunt stupam, tametsi non ita facilè dignoscantur. Ad confirmationem dico, quod tunc ignis fornacis calefacit etiam aerem intermedium, sed quia est subtilis, nec ita apparet vt in manu, nec ita conseruatur,patet namque quod calor in subiecto magis denso magis appareat,& magis conseruatur, &c.

56. Secundum argum.quia ignis calefacit aquam existentem in lebete, eo non calefacto, experientia namque constat quod aqua feruente fundum lebetis solum est tepidum. Similiter oleum existens in vase papyraceo posito super ignẽ feruet,

feruet, quin popyrus comburatur, vnde in dicto oleo possunt oua coqui, aut frigi, sed ista esse nõ possunt nisi dicamus ignẽ agere in distans, ergo, &c. Resp. negando antecedens; experientia namque constat, quod prius incipit calefieri fundum lebetis quam aqua; quod autem aqua feruente, fundum lebetis tepescat, aliam causam habere puto, scilicet quod dum aqua ebullit, partes superiores minus calidæ descendunt, inferioribus ascendentibus, & sic fundum lebetis temperatur vt minus ferueat. Aliam rationem alij assignant, quia scilicet partes terreæ aquæ descendunt ad fundum lebetis, quę cum sint natura sua frigidissimæ magis resistunt calori, quam partes magis subtiles, quæ citius ebulliunt, & sic fundũ cacabi, seu labetis apparet minus calidum: Ad illud de oleo dico, quod calefactis partibus in fundo existentibus, ascendunt, & descendunt frigidiores, quæ sua frigidate, & humiditate resistentes calori ignis papyrum temperant, & faciunt quod aliquantulum incombusta permaneat, licet tandem, si supra ignem permaneat, comburatur.

57. Tertium argum. nam piscis torpedo tangens hamum, agit in brachium, aut manum piscatoris, illam obstupefaciens, absque eo quod agat in corpora intermedia, vt in hamum, arundinem, filum, aut chordam ex qua hamus pendet; ergo agit in distans. Resp negando antecedens, immittit enim qualitatem obstupefacientem per hamum, cordam, & arundinem ad manum, & brachium piscatoris, cuius euidens signum est, quod si statim ac torpedo apprehendit hamum piscator scindat cordam, aut harumdinẽ proiciat, non causat in manu illum stuporem; non causat autem illum stuporem in hamo, corda, & harundine, quia non sunt illius capacia, vt manus.

58. Quartum argum. nam corpora cœlestia producunt mineralia in visceribus terræ, vbi tamen ea virtus productiua non reperitur, nec pertingit; ergo agunt in distans. Antecedens probatur, quia virtus illa productiua mineralium non diffunditur per totum vniuersum, aliàs per totum vniuersum deberet suum effectum producere, quod est falsum. Resp. negando antecedens, ea namque virtus descendit à corporibus cœlestibus, & diffunditur vsque ad viscera terræ, quod autem in toto medio non producat minerabilia ideo est, quia non vbique est materia capax vt patet.

59. Quintum argum. nam calor, & lumen producuntur in gradu intensiori in parte remotiori, quam in parte viciniori ad agens principale, v. g. ad solem; illa namque maior intensio nequit prouenire à parte viciniori cum in ea non sit tanta intensio; absurdum est enim, quod minus intensũ possit reddere aliquid magis intensum; ergo debet illa maior intensio prouenire immediatè à principali agente, v.g. à sole. Confirmat hoc argument. Pontius supra *n*. 27. quia nihil impedit quominus possit agens agere in distans quodcumque contentum intra sphæram suæ actiuitatis. Cui confirmationi addo robur ex doctrina Thomistarum, quod Angelus potest agere intra sphæram suæ actiuitatis in partem remotam, absque eo quod agat in proximam. Resp. quod non solum maior intensio potest produci in parte distanti, quæ non producitur in parte vicina, sed totalis etiam effectus, vt dicebamus de metallis quæ non producuntur à corporibus cœlestibus in aere, benè tamen in visceribus terræ, ex eo quod virtus productiua per totum aerem diffusa non inuenit materiam dispositam nisi in terræ visceribus; quare illa maior intensio caloris non producetur in aere intermedio vel ob resistentiam illius per humiditatem, vel quia cum aer sit materia rara non apparet tanta intensio, sicut in materia densa, vbi plures partes habent illam intensionem, & sic intensio maior videtur.

§. 1. *Pro-*

§. 1. *Proponitur argumentum de magnete.*

60. HOc argumentum vrgetur ab aduersarijs contra nostram conclusionem, nam acus nauticę fricta magnete ita disponitur vt à stella polari adeo distanti, non obstante quorumcumque corporum interpositione moueatur ad se, & detineatur in certo situ. Experientia etiam constat, quod si ponatur ferrum supra mensam, & subtus moueatur magnes, ad motum magnetis mouetur ferrum. Alia fortissima experientia est in ijs qui in quacumque distantia sentiunt se commoueri interius quando moriuntur aliqui eorum amici, aut cognati. Et ego noui duos gemelles admodum similes, & ita affectos, quod in quacumq; distantia vnus præsentiabat mala, seu infirmitatem alterius, imò quando vnus infirmabatur, etiam alter infirmabatur. Nota est etiam experientia medicamenti symphatici, quod absentis vulnera sanat.

61. Quod magnes trahat ferrum, habeatque hanc mirabilem vim, tenent quotquot de rerum naturis, & lapidibus scripserunt Plinius *lib. 26. cap. 16. & 76. & lib. 20. cap. 7.* Cicero *lib. 1. de diuinat.* Iulius Solinus *cap. 56.* Theophrastus *de lapidibus.* Conciliator *differentia* 51. Fortunatus Affaitatus de tractu magnetis, Cardinalis Cusanus, & alij innumeri. Imò quod maiori admiratione dignum videtur, magnes non solum ferrum ad se conuertit, sed taliter in aere suspendit, vt suam amittat grauitatem, seu vt non grauitet; vnde experientia constat, quod si accipiatur vna libra magnetis, & vna ferri, & vtrumque suspendatur, & in statera ponatur, non nisi vna libra apparebit. Hinc legitur, quod simulachrum ferreum Artimes Reginæ Aegypti, Democratis artificio confectum ex magnete in templo erat suspensum. Et solis simulachrum ex eodem ferro compactum vi magnetis in aere erat suspensum, *lib. 11. histor. Eccles.* & scribit Ruffinus. Oppositam naturam habet lapis themas, nam iste ferrum respuit, & à se abigit, cum magnes alliciat, & pertrahat.

62. Conueniunt communiter quod magnes pertrahat ferrum in genere causæ efficientis per virtutem à se emissam, cuius signum est, quod non trahat illud in quacumque distantia, sed in certa, & definita. Tum quia experientia comprobatum est, quod si magnes liniatur succo aliorum non amplius ferrum attrahat, quoniam hic succus vt acris, & vehementer calidus dissipat illius frigidissimas vires, vt non amplius attrahat ferrum. Tum etiam quia si magnes fuerit paruus oportet vt prius confricetur cũ ferro, vt illud pertrahat, nam ex illa cõfricatione effluit ex magnete qualitas, quæ in ferro recepta reddit accommodatum ad motum tractionis, & sic patet, quod magnes trahit ferrum per virtutem à se diffusam. Sicut lapis themas per virtutem à se diffusam expellit ferrum; & per eandem, vel aliam trahit aurum, & argentum.

63. Maior difficultas est à qua virtute magnes vertatur ad polum, nam aliqui dicunt, quod vertatur ad polum ex eo, quod est inimicus motus, si enim verteretur ad orientem, vel occidentem gyraretur ad gyrum cœlorum, & maiori impetu quam illius natura sustineret, & sic quærit polum, eumque vt suum centrum respicit, vt ibi quiescat, & hoc esse potest, nam vt obseruant secretorum naturæ curiosi inuestigatores dantur alij quorũ natura est vt vertantur ad oriẽtem, eũque semper respiciat; & dantur alijs, qui semper vertuntur ad occidentem ibique respiciant; & alij demum qui vertuntur ad polum antarticum, eumque semper respiciant. Alij volunt quod sic vertantur, rapti à quadam virtute existente in illa stella polari, quæ vsque ad terram pertingit, sicut aliæ astrorum influentiæ, quæ proportionalis virtus debet esse in alia simili stella in polo antartico. Quod si verum est quod dentur illi magnetes, qui vertuntur ad orientem, & occidentẽ, tunc virtus tractiua non poterit esse in aliqua stella ad eas partes fixa, cum non sit, sed ea virtus vel erit in polis eicientibus

bus magnetem à se, vt themis eijcit ferrum, vel à propria natura à suis astris generantibus impressa, &c.

64. Quantum ad eos, qui in quacũque distantia præsentiunt cognatorũ, aut amicorum mala, dico hoc non prouenire ex actione in distans, sed ex quadam conuenientia sanguinis, vt quando in vno malè se habet, & inficitur, inficiatur etiã in alio. Quantum autem ad medicamẽtum sympathicum dico prouenire ex effusione virtutis, cuius signum est, quod quo magis vulneratus distat, supra sanguinem illud medicamẽtum ponitur, aut in maiori quantitate, aut virtuosius, per minorem mixtionem temperantium, &c. Scio aliquos recurrere ad determinationem astrorum, virtutisque eorum, quam facit illud v. g. medicamentum sympathicum, quatenus hic astrum determinatum tali modo, influit alibi. Sed de his aliàs vita comite.

§. 2. *Ponuntur alia argumenta de hac materia.*

65. Afferunt nonnulli argumentum de Mustella, quæ inuita, & reclamans trahitur à Bufone non attracto aere intermedio. Afferunt etiam instantiã de Basilisco qui solo visu occidit eos, quos videt, imò etiam se ipsum occidit si se ipsum in aqua aspiciat, licet aliqui hoc putent fabulosum. Simile tamen quid narrant aliqui ex Plutarcho de quodam iuuene, qui cum se in fonte aspiceret, factus est repente deformis. Item fascinatores solis oculis, quos atentius intuẽtur, necant. Resp. quod Buffo emittit quandam virtutem attractiuam illius auiculæ, non autem attrahit aerem per quem transit, quia non est capax. Basiliscus emitrit qualitates noxas, & venenosas, quibus occidit, quos de propè videt, qui ex eo aspectu cõturbatur, & eas magis venenosas emittit. Quod si verum est, quod se ipsum interimat si se intra aquã respiciat, ideo erit quia illæ notæ qualitates reflectuntur, ad ipsum Basiliscum, & eum necant. Ille iuuenis factus est repente deformis à qualitatibus noxis, quę ab eius oculis procedebant, & in faciem reflectebantur. Fascinatores non omnes enecant, sed eos, quos ex inuidia, & odio intuentur attentius, quia tunc emittunt spiritus infectos, & perniciosos. Enecant potissimè pueros, eo quod timore correpti facilius excitantur humores apti creare morbos in teneris corporibus. Solent etiam fascinatores laudando fascinare, vel vt ex ea lætitia dilatentur pori in laudato, & via aperiatur ad nouas qualitates, vel certè ne deprehendentur dum fascinant. Interdum hæc fascinatio fit dæmonis arte.

66. Afferri etiam solet illud, quod communiter dicitur de Lupo, qui si prius videt venatorem, eum raucum reddit, secus è contra, nam tunc videtur dari actio indistans, cum non possit assignari ratio illius raucedinis in tanta distantia, nec videtur quomodo possit ea qualitas transire per medium. Resp: quod tunc re vera lupus emittit illas qualitates exsiccantes fauces ex quo raucedo causatur. Ratio autem quare si lupus prius videat venatorem causet in eum illam raucedinem producendo eosque ad fauces illas qualitates est, vt puto, quia cum lupus videt venatorem excitatur in eo audacia, & iracundè cogitat eum inuadere, & sic emittit illas qualitates, at quando venator prius videt lupum, & clamat, sibi lupus timet, & fugam meditatur, ac defẽsionem, & sic non excitat spiritus, seu qualitates noxas, quæ dictum causent effectum.

67. Ad hæc facit, quod imaginatio, quæ residet in capite, mouet appetitum residentem in corde, ergo tunc datur actio indistans, item eadem imaginatio, quæ est in capite mouet potentiam loco motiuam, quæ est in pede, non mouendo partes intermedias, ergo tunc datur actio indistans. Respondetur quod imaginatio mouet appetitum proponendo illi obiectum, quod fit illi præsens medijs spiritibus, qui sunt quædam vehicula imaginũ. Item medijs ijsdem spiritibus mouet potentiam

§. 3. *Ponuntur aliqua de sympathia, & antipathia pro complemento huius materiæ.*

72. PRæcedenti paragrapho aliqua diximus de sympathia ad soluendum quod non detur actio in distans, nunc alia ponenda sunt; celeberrima est illa experientia qua posito vno instrumēto in vna parte aulæ, & alio simili in alia, & tunc dum vna ex chordis vnisonis attemperatis tangitur in vno instrumento, alia similis in altero instrumento distanti sonum edit. Cœterum ex hoc non colligitur actio in distans, sed hoc oritur ex quadam sympathia, quod tacta vna corda in isto instrumento aer percussus mouet aliam similem, & vnisonam, nō dissonam in alio, quia cordæ vnisonæ habent ad inuicem proportionem, & sic aer per vnam percussus non percutit dissonas sed vnisonam, maximè quia, ex percussione huius cordę aer resiliens, & pertingens ad aliud instrumentum facilius mouer, & fortius vnisonam, & licet possit omnes aliqualiter tangere, & mouere, tamen illa sola sentitur, quæ fortius mouetur. Sicut post pulsum campanæ aer commotus propter proportionem, quam habet cum campana pulsata est ratio vt illa tinniat, quod non contigit in alijs cāpanis propinquis licet etiam ad illas aer agitatus allidat.

73 Ex hac etiam sympathia explicari potest id quod narratur de ijs quos venenato morsu inficit araneus appulus, vulgo phalangies, seu tarantula, aut tarantala, hi enim non curantur nisi assidua saltatione ad certos tybiæ sonos, & certo colore viso; color namque ille, & tybiæ sonus habent quandam proportionem, & sympathiam cum humore infecto, ita vt mediantibus speciebus sensibilibus excitentur ad saltationem, vbi nulla est actio in distans. De veneno etiam huius tarantulæ vulgo narratur, quod tandiu vexet hominem læsum quandiu vixerit tarantula quæ læsit, eaque extincta deficit omnino vis veneni in homine infecto, vnde videtur quod à tarantula absente venenū conseruetur. Sed non est sic, data namq; veritate huius rei, de qua videri possunt Cardanus *lib. 9. de sublimi.* Scaliger. *exercit.* 185. *in Cardan.* Mathiol. *lib. 2. in dioscor. c.* 57. & alij dicendum est hoc prouenire non ex actione conseruatiua in distans, sed ex eo, quod vis veneni est determinata quæ tantum extenditur in subiecto cui communicata est, ac in eo, in quo est originaliter, propterea dicunt solum venenum cessare quando tarantula naturaliter moritur, non quando casu occiditur.

74. Ex anthipathia autem etiam sequuntur effectus mirabiles, pono vnum tantum de quo plures agunt etiam ex legistis, vt Thesaurus, & alij, quod scilicet cadauer occisi effundat sanguinem occisore præsente. Cuius rei rationem esse dicunt, quia vehemens odium (nisi enim vehemens, magnumq; odium intercesserit inter occisum, & occidentem dicunt non fieri huiusmodi sanguinis effusionem) relinquit in corpore occisi qualitatē quandam quæ habet antipathiam cū occisore, à qua deinde, & ab alia qualitate transmissa ab occisore præsente dilatantur vulnera, ebullit sanguis, & exit. Aliqui dicunt hoc fieri aliquando miraculosè ad manifestandum occisorem. Alij dicunt fieri naturaliter, in tribunali tamē Turinensi, Mediolanensi, & alijs; non habetur ratio huius effusionis; non desunt tamen qui notant, quod huiusmodi sanguinis effusio non sequatur nisi occisor accedat ad cadauer intra 24. horas, aut intra septem, vt Marsilius Ficinus, & alij, quia qualitates illæ non possunt longo tempore conseruari.

75. Simili modo explicatur experientia, quod tympanum ex corio lupi compositum in hoc loco pulsatum, dissoluit tympanum ex corio agni confectum in alio loco positum, dummodo fragor illius ad hoc pertingat. Imò notat Cardanus *lib. 18. de subtilitate,* quod si tangatur corium agni, vel nullum, vel exiguū reddit

reddit sonum in præsentia corij lupi. Et si pulsetur tympanum ex corio lupi, & postea pulsetur ex corio agni, hoc non reddet sonum, quia ex corio lupi pulsato transmutantur vapores ad corium agni ex quibus corium agni laxetur,& sonum non reddit. Vel propter improportionem quæ est inter illa duo corpora, impeditur sonus alterius, sicut impeditur cum in parte inferiori tympani ponitur pannum. Item in cythara, chordæ agninæ franguntur, si iungatur lupinis, ob rationes dictas.

DVBIVM VI.

Quomodo agens agat.

76. IN hoc dubio duas explicabimus difficultates. Prima est,an agens agat in totam sphæram suæ actiuitatis,& per virtutem quam habet in se, an verò in partibus remotis eiusdem sphęræ agat solum per virtutem transfusam in medio. Secunda, an agens naturale agat vniformiter difformiter. Quantum ad primam, nomine sphæræ actiuitatis intelligimus illud spatium intra quod agens agere potest, & extra illud non potest, quod spatium, quia communiter est circulare, & sphæricum,cum agens æqualiter agat ex omni parte quantum est de se, ideo sphæra actiuitatis appellatur. Ratio difficultatis est, quia si agens per virtutem sibi intrinsecam ageret immediatè in partibus remotis, ageret in passum distans, & cui non esset immediatum, neque immediatione suppositi, neq; immediatione virtutis, quod dubio præcedenti improbauimus.

77. Suppositis ijs, quæ diximus dubio præcedenti, dico quod *Agens principale prius agit in partem proximiorem, deinde in sequentem, vsque ad vltimam, & etiam medium per virtutem receptam à principali agente concurrit ad actionem.* Quod agens principale prius agat in partem proximiorem quam in remotam, constat, nam aliàs ageret in distans non agendo per medium hoc necessariò fatendum est in actione coniuncta cum motu successiuo. In actionibus autem coniunctis cum motibus instantanis, vt est illuminatio, tunc agens non agit prius saltem tempore (quicquid sit de prioritate naturæ) in vnam partem quam in aliam, sed simul in omnes agit, quæ sunt intra sphæram actiuitatis, cum non sit maior ratio de vna quam de alia, nec detur tunc aliquid retardans cum res fiat in instanti,& sic sol simul illuminat totum aerem, non prius vnam putem, postea aliam.

78. Quod autem medium etiam concurrat per virtutem receptam à principali agente ad hoc, vt agens prius agat in partem vicinam quam in distantem, constat, quia iam medium habet in se virtutem actiuam principalis agentis, ergo per eum debet agere, vnde Aristotil. 1. *de gener. tex.* 78. explicans quomodo ignis non calefaciat rem absentem dicit hoc ideo esse, quia prius calefacit aerem vicinum, aer autem calefacit alia corpora distantia ab igne, idem habet 2. *de anima tex.* 73. *& hoc lib.* 7. *phys. tex.* 12. & alibi. Ratio constat manifesta experientia, nam si quis ante os fornacis calefaciat se, & statim idem os fornacis claudatur, adhuc calefit ab illo aere calido, nec est probabile,quod calor in aere statim destruatur clauso ore fornacis.

79. Quantum ad secundam difficultatem, num agens naturale agat vniformiter difformiter, noto quod agere vniformiter difformiter est agere minus in parte remotiori, quam in proximiori, cum quadam tamen vniformitate, & proportione vt ignis in parte proximiori producat calorem vt septem, in sequenti vt sex, in alia vt quinque, & sic proportione seruata, donec calor deueniat vsque ad vltimum gradum, & vltimam partem illius. Et sic respondendo ad difficultatem dico, quod *agens naturale inaequaliter applicatum passo,*

so, agit vniformiter difformiter. Conclusio intelligitur de agentibus naturalibus agentibus per motum, & producentibus accidentia, non de producentibus formas substantiales, quæ non suscipiunt magis, & minus. Currit etiam de producentibus accidentia non habentia contraria retardantia, vt est lux; nam licet illuminatio fiat in instanti, tamen quia lux suscipit magis, & minus, & quanto recedit à principio illuminante, tanto fit minor, ideo etiam sol illuminat vniformiter difformiter, vt patet experienria; experimur namque plus luminis esse in parte propinquiori, & propinquiori ad suum luminosum, & minus in parte remotiori; vnde magis accedimus ad lucernam, vt legamus librum, quem distantem legere non poteramus: Et quo magis distamus ab igne minus caloris percipimus; ex quibus euidenter colligimus, quod agens naturale agit vniformiter difformiter. Tum quia agentia corporea ad agendum requirunr contactum vel suppositi, vel saltem virtutis; ergo quo perfectior erit contactus, eo perfectior erit actio; sed contactus est perfectior in parte proximiori, quam in remotiori, ergo actio erit perfectior in passo proximiori, quam in remotiori, & sic actio erit vniformiter, difformiter producta.

DISPV-

3. Ex qua definitione creationis desumitur definitio creaturæ, scilicet creatura *est ens ab alio ex nihilo*. In hac definitione cõtinetur triplex via deueniendi in cognitionem Dei ex creaturis, quam tradunt cõmuniter Philosophi, & Theologi ex D. Dionysio, & est via eminentiæ, negationis, & causalitatis. Quatenus enim creatura dicitur *ens*, quod denotat perfectionem, cognoscimus Deum via eminentiæ, dum quidquid est perfectionis in creaturis, Deo tribuitur. Quatenus creatura est *ex nihilo*, dicit imperfectionem, & defectum, quem cum à Deo remouemus, dicimur accedere ad Dei notitiam per negationem. Quatenus autem creatura est *ab alio*, significatur efficientia per quam ad Dei cognitionem pertingimus.

4. Cœterum pro intelligentia dictorum, & dicendorum sciendum, quod vt notauit Toletus *hic q*.1. Philosophi Gentiles in quatuor conueniebant nobiscum de his quæ secundum fidem fatemur. Primò fatebantur, quod ab æterno aliquid fuit, quia si nihil ab æterno fuisset, nihil postea factum fuisset, cum nihil faciat, nec facere possit. Secundò fatebantur, quod ab æterno fuit causa efficiens, nam si ponatur motus ab æterno, etiam motor debet esse ab æterno: quod si motus incæpit, ad illũ debuit præexistere motor ante tempus, quod incipit cum motu, ac proinde ab æterno; quod enim est ante tempus, est in æternitate. Tertiò fatebantur, quod non omnia quæ facta sunt, debent in æternum destrui, nam mundum fatebantur duraturum in ęternum, quod etiam fatemur nos, licet non cum motibus, & generationibus. Quartò fatebantur mundum esse factum, vt Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Melissus. Aristoteles autem omnium primus secundum aliquos, mundum ingenitum, & æternum fecit, vt de se ipsemet dicit 1. *de cælo tex*. 102. At ab ipsomet Deo mundum fuisse factum vna cum tempore docuit Plato *in Timæo*, & in æternum duraturum. Anaxagoras dixit factum fuisse à mente, per mentem autem Deum intelligebat, & quod ista mens præcessit mundi productionem infinito ante tempore, & postea illum fecit.

5. Differebant autem tum à nobis, tum inter se; nam aliqui dicebant, quod non solùm causa efficiens fuit ab ęterno, sed etiam aliquid aliud; Anaxagoras namque ponebat ab æterno Chaos, & materiã primam, ex quibus mundus productus est. Democritus posuit ab æterno athomos, ex quibus alia compacta sunt in tempore. Empedocles, & alij elementa posuit ab æterno. Alij vt idem Empedocles posuit ab æterno mundos infinitos fuisse genitos, vnum post alium. Noto tamen quod licet Aristoteles dicat loco dicto se fuisse primum, qui posuit mundum ab æterno ingenitum, aliqui tamen putant quod in hac re fuerit varius. Alij etiam volunt quod Aristoteles putauit mundum fuisse à Deo productum, licet ab æterno non fuisse propriè ingenitum, & quod solùm hoc voluit loco citato de cęlo, vide n.8.

6. De hac re promo quod sentio. Notando tamen prius, quod mundus tam secundum Philosophos, quam Theologos, est quintuplex, scilicet mundus Architypus, seu intelligibilis, & est diuina essentia, diuinusve intellectus in quo omnium rerum faciendarum exemplaria relucent de quo mundo architypo dicit S. P. Aug. lib.83.qq. *Singula igitur proprijs sunt creata rationibus, has autem vbi arbitrandũ est esse nisi in mente diuina*. Vnde idem Sanctissimus, & doctissimus Pater 1. *retract. cap*.3. definit mundum Architypum quod sit. *Ratio sempiterna, & incommunicabilis, qua fecit Deus mundum*. Secundus mundus est Angelicus, qui ex triplici constat hierarchia, & nouem choris. Tertius est Elementaris, & est compages ex quatuor elementis, & cœlis; sæpe namque Aristoteles vocat cælũ elementum, vt 3. *de cęlo cap*.1. *&* 1. *meteor. cap*. 3. *& initio libri de coloribus*. Quartus est mundus magnus, qui est tota creaturarum collectio. Quintus est mundus paruus, & est homo, mundus appellatus, eo quod in se veluti summam contineat omnium creaturarum, vt obseruauit Trimegistus *in Pymandro*, & Magnus Gregor. hom.29. dicens. *Omnis creaturæ aliquid habet homo*. Et S. P. Aug. in

libro ad Orosium contra Priscilianistas cap. 8. dicit. *Nullum est creaturæ genus, quod non in homine possit agnosci, & sic omnis creatura in eo ingenuisset, &c.* Hoc loco sermo est de mundo magno, & in 4. significatione, qui ab Aristotele lib. de mundo definitur. *Compages à cælo, terraque coagmentata, atque ex ijs naturis, quæ intra eam continentur.* Vel clarius. *Mundus est ordo, & digestio vniuersorum, quæ à Deo sunt, & per Deum conseruantur.* His positis.

7. Dico 1. certum esse ex sententia Aristotelis dari vnum primum principium primumque motorem immobilem, & incorporeum, qui sui ipsius contemplatione est beatus, sic colligitur ex hoc libro, & ex. 12. *metaph.* 2. Certum est in doctrina eiusdem Aristotelis, dari substantias immateriales, omnino immobiles, & intransmutabiles, ipsius Dei contemplatione beatas ex 1. *de cęlo cap.* 9. Tertiò certum est in eiusdem Aristotelis doctrina, quam sæpè repetit *in lib. de cęlo*, quod cælestia corpora sunt incorruptibilia, & solùm motu locali transmutari possunt. Quartò in eius doctrina nō solùm est certum omnia corruptibilia esse efficienter à Deo, sed quod etiam illorum generationes pēdent à corporibus cælestibus, vt habetur 2. phys. c. 2. *Sol, & homo generant hominem*, imò quod etiam pendent omnia inferiora in suo cōseruari à causis superioribus, vt docet 1. meteor. 2. dicens, *Oportet inferiores lationes à superioribus gubernari, &c.*

8. Modo dubium est, an mundus in 4. acceptione fuerit ex mente Aristotelis ab æterno ingenitus, an fuerit à Deo efficienter productus. Dico quod secundū mentem Aristotelis hoc libro, & alibi, *mundus fuit quidem ab æterno, sed non ingenitus, & improductus, sed productus, & à Deo factus.* Ita ostendit D. Thomas 8. *phys. lect.* 2. vbi sic dicit. *Sicut ergo si intelligamus rerum productionem esse à Deo ab æterno, sicut Aristoteles posuit, & plures Platonicorū, non est necessarium, imò impossibile, quod huic vniuersali productiōni aliquod subiectū non productum præintelligatur, &c.* Idem tenent communiter Philosophi hoc loco, & hoc demonstratur 1. quia 1. *Polit.* docet omnia fuisse facta propter hominē. 2. quia 2. *Rhetor. ad Theod.* dicit, Dœmones esse opus Dei. 3. quia Arist. *lib. de mundo* post traditam definitionem mundi magni *nu.* 6. dicit quod Deus in mundo est, quod in naui gubernator, quod in curru agitator, quod in choro præcentor, quod lex in ciuitate, quod dux in exercitu. Quod si aliquando dicat mundum fuisse ab ęterno ingenitum, & improductum, loqnitur de generatione propriè dicta, quæ fit ex subiecta materia, seu ex præexistente subiecto quod vt dicit D. Thomas in testimonio allegato est impossibile in illa vniuersali productione, & respectu primi agentis.

9. Sed dices 1. nam Aristoteles posuit materiam ingenerabilem, & incorruptibilem 1. *phys.* ergo materia non fuit à Deo producta, & idem de toto mundo magno. Tum quia in eodem libro docet tria esse principia rerum omnium, inter quæ vnum est priuatio, quam non possunt habere res spirituales, & incorruptibiles. *Resp.* quod Aristoteles non loquitur de generatione, seu productione rei in communi, & respectu primi agentis, sed de generatione particulari, & respectu agentium particularium.

10. Dices 2. quod substantiæ *spirituales*, & incorruptibiles non possunt fieri nisi per creationem, sed Aristoteles non agnouit creationem; cum putauerit quod ex nihilo nihil fiat; ergo, &c. *Resp.* quod supposito quod Aristoteles posuerit mundum ab æterno productum, vt diximus cū D. Thoma *n.* 8. & tunc non potuerit fieri ex aliquo supposito subiecto, oportet dicere quod putauerit factum ex nihilo, ac proinde creatum; & sic respectu agentis particularis, ex nihilo nihil fit, benè tamen ab agente vniuersali, & primo, de quo postea.

11. Dices 3. quæ habent causam efficientem possunt non esse, sed sempiterna per Aristotelem non possunt non esse, ergo non habent causam efficientem. *Resp.* quod sempiterna, vt intelligentiæ, non possunt non esse à principio intrinseco cōcedimus, à principio extrinseco, negamus. A principio intrinseco non possunt non

esse,

esse; quia non habent in se principium corruptionis, cum nec habeant materiam primam, quæ est principium corruptionis, nec habent accidentia contraria. Possunt tamen non esse à principio extrinseco, scilicet à Deo, à quo habent esse.

DVBIVM II.

An creatio naturali lumine cognosci possit.

11. Cvm certum sit secundum fidem mundum fuisse in principio temporis à Deo creatum, & non ab æterno, vt plerique antiquorum Philosophorum putarunt, quærendi locus datur, an creatio naturali lumine cognosci possit. Prima sententia tribuitur antiquis Philosophis, qui tanquam indubitatum posuere illud principium *Ex nihilo nihil fit*, vt patet 1. *phys. tex.* 33. *&* 34. quibus eodem loco videtur subscribere Aristoteles, quod argumentum multis prosequuntur Pererius *lib.* 5. *cap.* 7. Conimbric. hoc loco. Suar. *disp.* 20. *metaph. sect.* 1. *n.* 17. & alij. Illi enim antiqui putarunt saltem materiam primam esse ingenitam. Vnde non solùm hæretici, sed etiam Philosophi, & Theologi aliqui in ea fuerunt sententia, vt putarint non posse ostendi lumine naturali dari creationem, sed sola fide teneri dari, & esse possibilem.

12. Nostra sententia seq. concl. explicatur. Lumine naturali ostendi potest creationem ex nihilo esse possibilem, & de facto fuisse. Ita in primis docet D. Thom. *in* 2. *dist.* 1. *art.* 3. *&* 2. *contra gent. cap.* 16. *&* 1. *p. q.* 44. *&* 45. *& de potent. q.* 3. *art.* 1. *&* 5. Alens. 2. *p. q.* 6. *art.* 6. Henric. *quodlib.* 8. *q.* 6. Scot. *quodlib.* 7. & alij communiter, quæ sententia multis rationibus probari solet, quæ satis efficaces sunt, & multæ congruentes, & eas afferam, quæ necessitatem habere videntur.

13. Prima ratio, accipiendo ab antiquis quod ipsi concesserunt, quod scilicet ea quæ fiunt, & facta sunt ex aliqua materia facta sunt; nam vel ea materia est producta, aut facta ab alio, vel non. Si est facta; ergo necessariò facta est ex nihilo, non enim ipsa est composita ex materia, & forma, vt dici possit facta ex alia materia, vt optimè probat Arist. 1. *phys. in fine.* Imò etiamsi materia esset facta ex alia materia, adhuc de illa priori posset fieri idē argumentum; & sic deueniendum est ad vnam, quæ non est facta ex alia materia. Si autem dicunt materiam primam non esse factam, sicut dixisse videntur, & tunc vel hoc dicunt, quia nulla prorsus materia est ab alio dependens tanquam à causa efficiente, & sic materia esset à se ipsa, quod est solius Dei proprium. Hunc enim conceptum cōmunem habemus de vero Deo quod sit à se ipso, & non ab alio, cum ipse sit primum omnium principium, quod etiam cognouit Arist. 12. *metaph.* & alibi. Vnde D. Thomas 1. *p. q.* 46. *art.* 2. *ad* 1. dicit hunc esse errorem intolerabilem. Et D. Aug. 11. *de ciuit. cap.* 4. dicit insaniam esse asserere aliquam creaturam, etiamsi esset æterna, non tamen esse productam à Deo. Cum ergo certum sit materiam primam tam secundum hos philosophos, quam secundum rationes naturales euidentes non esse Deum, certum omninò erit eam dependere à Deo tanquam à causa producente. Si ergo materia producta est à Deo siue in tempore, siue ab æterno, ex nihilo producta est; & idem prorsus argumentandi modus est de reliquis creaturis incorruptibilibus, vt sunt cæli, intelligentiæ, & animæ rationales. Cum enim hæ creaturæ non sint Deus, vt etiam ab Aristotele demonstratur hoc libro, sequitur quod sint à Deo productæ, & consequenter ex nihilo.

14 Secunda ratio, quoniam omnis creatura est in se limitatæ perfectionis, vt constat ex dictis supra, & concedit Aristoteles, & ex singulis colligi potest; ergo nulla habet esse ex se. Conseq. probatur, quia si haberet esse omnino à se, haberet in se omne esse possibile vel formaliter, vel eminenter. Ideo namque Deus est illimitatus in sua perfectione, quia habet esse omnino à se, & non participatum ab alio; ergo si creaturæ habent esse participatum ab alio, sequitur quod habeant tale

tale esse ex nihilo sui, & consequenter quod fuerunt per creationem productæ.

15. Tertia ratio, nam si Deus non posset creare, neque etiam posset quicquam facere, neque ab alio posset quicquam fieri, & sic nullum posset esse ens præter Deum, sed hoc est absurdum cum constet tot entia esse; ergo, &c. Sequela probatur, nam consideramus Deum in illo priori in quo secundum suum esse præcedit omnes creaturas, in quo priori nullam adhuc intelligimus creaturam; si in alio signo intelligamus creaturas iam factas, & esse independentes à Deo, tunc peto ex quonam factæ sint? non quidem ex aliquo, quia illud aliud esset creatura, nos autem loquimur de tota creaturarum vniuersalitate, ergo ex nihilo; non enim dici possunt factæ ex substantia diuina tanquam ex subiecto, hoc enim impium esset, & insanum, quia tūc Deus poneretur materia, & mutabilis, cum sit omnino immutabilis, ac proinde non potest recipere in se aliquam formam, ac proinde non possunt creaturæ esse compositæ ex substantia diuina tanquam ex subiecto. Vnde patet quod si negetur creatio saltē primorum entium, quæ supponuntur ad generationes, nihil esset præter Deum. Hæc omnia in eo principio sunt fundata, quod quicquid est præter Deum, ab eo debet recipere esse, & consequenter debet esse ex nihilo.

15. Quarta ratio, nam Deus in suo esse est omnino independens ab alio, cum sit primum ens, absolutum simpliciter; ergo etiam in suo operari debet esse omnino independens, modus enim operandi est conformis, & sequitur modum essendi; ergo non est necesse quod in sua operatione dependeat à subiecto; ergo poterit Deus creare; creare namque est operari independenter ab omni subiecto, cum sit producere ex non subiecto.

16. Confirmant rationes factas multa dicta Sanctorum Patrum. Sanctus P. Aug. 11. de ciuit. cap. 4. Sic habet. *Exceptis enim propheticis vocibus, mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate, & mobilitate, & visibilium omnium pulcherrima specie quodammodo tacitus, & factum se esse, & non nisi à Deo, ineffabiliter, atque inuisibiliter magno, et ineffabiliter pulchro fieri se potuisse proclamat.* N. S. P. Gregor. Nazian. orat. 2. de Theologia hæc dicit. *Etenim quod Deus sit, ac princeps quadam causa rerum omnium procreatrix, et conseruatrix, tum oculi ipsi, tum lex naturalis docet: illi dum rebus in aspectum cadentibus aciem affigunt. Hæc autem dum per res oculis subiectas, præclarèque constitutas, auctorem earum coniectura quadam colligit, atque assequitur.* Et paucis interiectis, pulcherrima quadam similitudine à cithara, & à citharedo, desumpra, rem demonstrat. D. Athanasius lib. contra Gent. non multum ab initio sic scribit. *Nam cum oculi idcirco dati sunt corpori vt per eos intueamur creaturam, ac per huiusmodi mirabilem armoniam, agouscamus opificem.* Et quibusdam interiectis subdit. *Quodnam verò erit essentiæ boni Dei documentum, si non sint eius opera per quæ possit agnosci.* Et versus finem sic dicit. *Deus creaturam verbo suo ita distinxit, atque composuit, vt quia ille est natura inuisibilis, vel ex operibus agnosci mortalibus posset. Sæpè enim artifex ex operibus etiam cum non videtur, agnoscitur.* Eusebius lib. 7. de præparat. Euangel. cap. 2. dicit. *A' magnitudine, atque pulchritudine creaturarum, puritate mētis creatorem omnium immortalem cognouerunt.*

17. Rem hanc eleganti certè modo, quadam vtens pulcherrima prosopopeya Regius Vates psal. 18. describit dicens. *Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annunciat firmamentum, etc.* vsque ad illa verba. *Nec est qui se abscondat à calore eius.* Et spal. 148. quasi duplicem creaturarum chorum construens, visibiliū scilicet, & inuisibilium, omnes inuitat vt cum iubilo, & celebritate Deum laudent vniuersorum. Laudent non vocibus, sed Angeli intellectu, & affectu, suisque operationibus; at corpora cælestia, tum sua mirabili substantia, tum perenni conuersione, tum singuli efficacia suarum influētiarum, tum amplitudine maxima, præclaris effectibus, motu conformi, luce, & cla-

claritate pulcherrima, qualitatibus beneficis, obsequio promptissimo, &c. Et horum rationem reddēs psalmista dicit, *quia ipse dixit, et facta sunt, ipse mandauit, et creata sunt.*

18. Hinc Apost. Roman. intulit. *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur,* &c. Et Iob 36. dicit *Omnes homines vident eum, et vnusquisque intuetur procul,* idest per creaturas, quæ ita procul distant, vt infinitè distent à Dei perfectione. Et cap. 12. dicitur. *Interroga iumenta, et docebunt te: et volatilia cæli, et indicabunt tibi. Loquere terræ, et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris. Quis ignorat quod omnia hæc manus Dei fecit?* Et sapientiæ 13. legitur. *De magnitudine enim speciei, et creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri.* Soluuntur argum. in contrarium.

19. Primum argum. nā antiqui Philosophi tanquam indubitatum posuerunt illud principium. *Ex nihilo nihil fit*; ergo creatio naturaliter cognosci non potest. Conseq. probatur, nam si creatio naturaliter cognosci potest, non intulissent Philosophi illud principium, quod ex nihilo nihil fit, cum creatio fiat ex nihilo. Resp. quod re vera multi ex antiquis Philosophis cognouerunt creationem, vt docent Conimbric. hoc loco ex D. Aug. ex D. Iustino Martyre, ex Lactantio, & alijs. Videri potest Eugubinus *lib. 3.* de perenni Philosophia cap. 4. Vnde illud principium. *Ex nihilo nihil fit*, fuit à multis vsurpatum in ordine ad casus naturales, quas inductione constat; ex nihilo nihil facere. Quantum ad Aristotelem iam diximus cum D. Thoma, & alijs quod eam cognouit, quod expresse docet 2. de ortu cap. 10. dicens. *Ob eam causam Deus eo modo quo reliquas erat perpetuam rerū originem fabricatus, vniuersum omnibus suis numeris expleuit.* Colligitur apertè ex hoc lib. 8. & sæpè in metaph. docens non esse progressum in infinitum in causis, sed deueniendum esse ad primam, à qua cætera pendent.

20. Secundum argum. Non potest cognosci possibilitas creationis nisi cognoscatur quod Deus est agens liberum, nam si Deus esset agens necessarium oporteret dicere quod res incorruptibiles essent æternæ, & ita non creatæ, nullum enim ens necessarium potest creare, cum hæc sit actio libera; sed lumine naturæ nō potest ostendi quod Deus sit agens liberum, ergo neque creatio ostendi poterit. Resp. quod quoties duo sunt ad inuicem connexa, vt vnum nequeat esse sine alio, sufficit si vnum ex illis cognoscatur tunc enim aliud alioquin nobis ignotū per necessariam sequelam inferri potest. Cum ergo hæc duo sint necessariò connexa etiā lumine naturæ, scilicet Dei libertas, & possibilitas creationis; non erit necesse prius cognoscere Deum esse liberum, & postea creationem esse possibilē, sed sufficit quod cognoscatur possibilitas creationis, & postea facilè inferri potest libertas Dei, cum hæc ex illo inferatur. Sicuti si esset ignotum alicui aliquid esse animal, & moueri motu progressiuo, tunc si deprehendat aliqua ratione, moueri motu progressiuo, statim inferet quod est animal. Addo quod etiam præscindendo à creatione adhuc cognosci potest quod Deus sit agens liberum. Cum enim libertas in homine v. g. sit maximum bonum, reperiri debet in Deo, cum ex se nullam dicat imperfectionem.

21. Tertium argum. quia ad creandum requiritur virtus infinita, sed non potest euidenter ostendi Deum esse virtutis infinitæ; ergo neque posse creare. Resp. eodem modo vt ad præcedens, nam si semel ad creandum requiritur virtus infinita, vt de facto requiritur, sequitur, quod si naturaliter cognoscimus Deum posse creare, ita consequenter cognoscetur esse virtutis infinitæ. Imò nil magis congruum est, & dignum maiestate diuina, quam esse virtutis infinitæ.

22. Quartum argum. Nulla potentia passiua potest aliquid recipere sine actiua, quoniam nihil potest pati nisi ab agente; ergo è contra nulla potentia actiua poterit quicquam facere sine passiua: sed si daretur creatio ex nihilo potentia actiua aliquid faceret sine passiua; ergo non

non potest naturaliter cognosci possibilitas talis creationis, vbi detur potentia actiua sine passiua. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. Ratio discriminis est, quia potentia passiua in suo conceptu dicit imperfectionem, & limitationem,& sic nihil potest recipere nisi à producente. At virtus actiua in suo conceptu non dicit imperfectionem, sed perfectionem;& licet virtus actiua creata ob aliquem defectum nequeat aliquid efficere sine potentia passiua, at virtus, seu potentia increata ratione suæ infinitatis potest agere in non potentiam,seu in non subiectum.

23. Quintum argum. nam si daretur creatio, esset aliqua actio, & productio rei ex nihilo; ergo deberet recipi in aliquo subiecto, non enim posset esse per se subsistens, sicuti motus non potest esse sine mobili, sed hoc subiectum non potest esse ipse terminus creationis, subiectum enim est prius ijs, quæ sunt in subiecto, at terminus est posterior actione, ac proinde actio deberet habere aliud subiectum præexistens, & consequenter non erit productio ex nihilo. Resp. quod creatio non est actio distincta realiter ab ipsa creatura, sed est ipsamet creatura vt intelligitur esse ex vi, seu ex voluntate agentis, nempe Dei; Deus namque non agit ad extra per actionem realiter transeuntem, sed virtualiter tantum,& sic actio Dei virtualiter transiens est ipsa creatura, & sic non est necesse vt habeat subiectum, sed est ipsamet creatura in recto in obliquo tamen, & connotatiuè. Dicit virtutem Dei, seu diuinam omnipotentiam practicā, quæ est quasi ad opus applicata per diuinū velle. An autem creatio possit dici mutatio, dico posse dici mutationē latè quatenus dicit esse productionem rei de nouo,seu de non esse, ad esse.

24. Sextum argum. Si aliquid fieret ex nihilo, ac proinde si daretur creatio, daretur transitus infinitus; sed iste implicat; ergo, &c. Minor constat. Maior probatur,nam *nihil* infinitè distat ab ente,hic autem transitus esset ex nihilo in ens,trāsitus autem infinitus, & si daretur, non esset naturaliter cognoscibilis. Resp. non posse verè dici, & propriè, quod ens infinitè distat à nihilo se,quia nihil,nihil est, & ita non potest fieri comparatio illius ad ens.Si tamen aliqua comparatio fieri potest, dici debet, quod ens tantum distat à nihilo, quantum ipsum est in se; quare si esset ens infinitæ perfectionis posset dici infinitè distare à nihilo sui minus finitè. Sicut non potest dici, quod linea palmaris sit infinitè longior puncto, aut non linea, & quod plenum resistat infinitè vacuo, &c. propter eandem rationem, quia non est comparatio inter punctum, & lineam, & inter vacuum,& plenum. Potest tamen ens infinitè distare à nihilo nō positiuè, sed negatiuè, quatenus quodlibet ens non distat à nihilo per aliquos fines, & terminos, hic autem transitus est naturaliter cognoscibilis.

25. Septimum argum. nam si nunc res est, & prius non erat, ergo prius erat in potentia ad esse, & sic transit de potentia ad actum, sed hoc modo non est facta ex nihilo, sed ex sua potentia. Resp. quod nunc est, & prius non erat, debet transire de potentia ad actum vel actiua, vel passiua, in casu creationis res non transit de potentia passiua ad actum, sed de potentia actiua.

26. Octauum argum. nam annihilatio non potest cognosci lumine naturali, ergo neque creatio. Resp. negando antecedens, qui enim cognoscit creationem, potest etiam cognoscere annihilationem qui cognoscit quod Deus potest ex nihilo facere aliquid, cognoscere etiam potest quod potest res in nihilum redigere, qui cognoscit quod Deus creat, & conseruat, potest cognoscere quod potest à conseruatione cessare, & tunc res annihilabitur, & ad primum suum non esse reuertetur. Certè non leuis defectus esset in prima causa, si quod facit, non posset destruere, &c.

DV-

DVBIVM III.

An mundus de facto fuerit ab æterno conditus.

27. PRima sententia fuit Aristotelis, qui conatur hoc libro ostendere mundum fuisse ab æterno conditum, vt vidimus dub. præcedenti, non ingenitum, & improductum, vt aliqui putant. Aristotelem sequuti sunt antiquiores interpretes vt Simplicius, Auicenna, Auerroes, & alij qui fidem catholicam non tenuerunt.

28. Veritas Catholica seq. concl. explicatur. *De facto mundus non fuit ab æterno conditus, sed in tempore productus.* Pro hac concl. citantur ex Philosophis antiquis Mercurius Trimegistus, Museus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus, Zoroastes, Anaxagoras, Melissus, Empedocles, Phericides Sirus, Zareta Chaldeus, Philolaus, Democritus, & alij apud Eugubinum *lib. 7. perennis philosophiæ.* Huius etiã sententiæ fuit Plato *in Timæo in Critia*, & in alijs locis, & Cicero *in q. Tuscul.* Philo Iudæus, Laertius in vita Platonis, Plutarchus, Atticus, & alij, testantur sic sensisse Platonem. Volebat namque Plato tria esse principia infecta, scilicet Deum, materiam, & ideam, & quod ex istis tribus in tempore mundus sit conditus. Constat hæc conclusio ex illo Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram, &c.* In principio scilicet temporis. Et prouer. 8. dicitur. *Antequam quidquam faceret à principio.* Et hæc veritas definita est in diuersis Concilijs, & maximè *in Later. 1. 2. & 3. sub Leone X.* vbi propterea *sess. 8.* ordinatur, quod quoties in Philosophis antiquis aliquæ sententiæ se se offerunt contra fidem, tenemur eas profligare, veritatemque fidei declarare, & illorum argumentis satisfacere. Quocirca huic ordinationi parentes, sententiam Aristotelis de æternitate mundi profligabimus, vt nostram fidem doceamus. Et quamuis rem hanc cum sit res fidei, demonstrare non possimus, aliquas tamen rationes adducemus, quæ nostram suadeant conclusionem.

29. Prima ratio, quoniam illud asserere debemus per quod magis Dei perfectio, & libertas ostenditur, sed magis ostẽditur Dei perfectio ex creatione mundi in tempore, quam si eum creasset in æternitate; ergo dicendum est Deum creasse mundum in tempore. Maior constat, cũ enim Deus sit infinitè perfectus, illud de eo debet affirmari, & asseri, quod in maiorem cedit Dei perfectionem, & magis eius ostendit libertatem. Minor probatur ex modo loquendi Sacræ Scripturæ, psal. 101. dicitur. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt celi*, vbi videtur Deus laudari quia initio terram fundauerit. Et hoc videtur exagerari Io. 1. dum dicitur. *Omnia per ipsum facta sunt. Et mundus per ipsum factus est.* Si enim mundus fuisset ab æterno, aliqui putassent, vel non esse à Deo factum, vt plures volunt sensisse Aristotelem, vel fuisse factum ex necessitate non ex libertate; ergo, &c.

30. Secunda ratio. Nam ex eo quod Deus non creauit mundum ab æterno, sed in tempore ostendit, quoniam bonorum nostrorum non eget, & quod erat ita beatus in sua æternitate sicut est in tempore. Si enim eguisset creaturis ad sui fælicitatem, eas ab æterno condidisset, & sic cum per totam æternitatem à parte ante sine creaturis extitit, signum est quod nostri non indiget ad suam beatitudinem, & fælicitatem.

31. Tertia ratio nam per hoc, quod Deus creauit mundum in tempore, maiorem ostendit bonitatem, & liberalitatem, quam si ipsum creasset ab æterno; ergo, &c. Antecedens probatur, quia tunc quis ostẽdit maiorem bonitatem, & liberalitatem erga aliquem, quando donum magis gratis videtur concessum, sed ex hoc quod mundus non est factus ab æterno, sed in tempore, quando ipse voluit, donum creationis apparet magis indebitum, & gratis concessum; si namque donum creationis fuisset ab æterno non videretur ita gratis, & liberaliter concessum; ergo, &c.

Soluuntur argum. in contrarium.

32. Primum argum. Si Deus creasset mundum in tempore fuisset mutatus, sed hoc

hoc est falsum, ergo Deus non creauit mundum in tempore, sed ab æterno. Minor nota est, & constat ex illo Malachię 1. *Ego Deus, & non mutor*. Et ex illo Iacobi 1. *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Maior probatur, nam omne agens; quod aliter se habet nunc ac prius, mutatur, sed si Deus creasset mundum in tempore aliter se habuisset tunc, ac antea, quia antea non erat creator, nunc autem est creator; ergo, &c. Resp. negando maiorem. Ad probationem dico quod tunc agēs mutatur in productione effectus cum illum producit per nouam actionem, quam antea non habebat. Sed in nostro casu Deus non producit mundum per nouam actionem, sed per eam quam semper habuit, solum fuit positum nouum connotatum in tempore. Et sic nouitas essendi fuit in orbe condito, non in actione diuina quæ semper fuit, solum aduenit in Deo noua relatio rationis, & in orbe, & nouitas essendi, & relatio realis creaturæ ad Creatorem. Et sic in tempore Deus fuit denominatus creator à relatione reali existente in creatura, & per mutationem creaturæ, non per mutationem in se factam.

33. Secundum argum. Tunc effectus producitur cū datur causa illius actu causans, seu cum datur actio productiua illius; sed ab æterno datur in Deo actio productiua mundi, ergo ab æterno mundus fuit productus. Maior constat, nam tunc datur calefactio, cum datur actio productiua caloris, ergo tunc etiam dabitur creatio, cū dabitur actio rei creatæ, seu creandæ productiua. Minor probatur, nam actio Dei creatiua, seu productiua mundi est æterna, ergo, &c. Resp. distinguendo maiorem; tunc datur effectus cum datur actio productiua, quando illa actio sequitur formā naturalem, conceditur; quando sequitur formam preconceptam, liberè volitam, & liberè applicatam; negatur. Deus autem operatur quia vult, & quando vult, & sic licet ab æterno detur actio creatiua, non tamen ab æterno fuit creatio, quia Deus noluit creationem ab æterno, sed pro tempore determinato; & hoc modo ab ęterno fuit actio, sed non habuit suum connotatum.

34. Tertium argum. Posita causa sufficienti, & efficaci, debet poni effectus, sed Deus ab æterno est causa sufficiens, & efficax creationis mundi, ergo ab æterno debuit poni mundus. Resp. distinguendo maiorem: posita causa sufficienti, & efficaci debet poni effectus quando causa nō causat quia vult, & quando vult, sed ex necessitate, at in nostro casu Deus cum sit agens liberum causat quando vult, & quomodo vult; & sic ab æterno potuisset creare mundum cum haberet eandem virtutē quam modo habet, sed noluit, quoniam noluit pro tunc, sed pro illo tempore quo creauit illum.

35. Quartum argum. Finis creandi mundum magis, & perfectius habetur in creatione æterna, quam temporali; ergo mundus debuit ab æterno creari. Antecedens probatur, nam finis creationis mundi est ostensio diuinæ bonitatis, diuinarūque perfectionum; vt scilicet creatura rationalis ex aspectu tantarum rerum, tamque ordinatissimarum, veniret in cognitionem diuinarum perfectionum, sed iste finis magis habetur si dicamus mundum fuisse ab æterno conditum; ergo, &c. Minor probatur, nam diuinæ perfectiones magis ostenduntur, magisque collucent in sempiternis, quam in temporalibus, quo namque aliqua sunt diuturniora, eo magis repræsentant diuinam bonitatem, quæ est æterna; tum quia æternum magis repræsentatur ab ęterno quam à temporali; quod explicari solet, ex communi dicto Philosophorum, quod bonum speciei est diuinius & perfectius bono indiuidui. Resp. negādo antecedens. Ad probationem quod tēporalia magis repræsentant diuinam bonitatem, quam æterna negatur; æterna namque non repræsentant excessum durationis, sicut repræsentant temporalia. Temporalia repræsentant diuinam libertatem, quā non ita repræsentarent æterna. Et licet verum sit quod, bonum speciei sit diuinius quam bonum indiuidui, tamen bonum indiuidui magis repræsentat excessum diuinæ bonitatis in duratione, quem non ita repræsentat bonum speciei. Tum quia bonum speciei repræsentat diuinam bonitatē à par-

à parte post, quam etiam repreſentat bonũ indiuidui humani; nam quantum ad partẽ ante, tam ſpecies, quam indiuidua ſimul cæperunt.

36. Quintum argum. nam vel Deus potuit producere mundum ab æterno, & noluit, & tunc fuiſset inuidus bonitatis ſuarum creaturarum, vel non potuit, & noluit, & tunc fuit impotens, ſed Deo neque inuidia, neç impotẽtia tribui poſsunt; ergo debuit mundũ creare ab æterno. Hoc argumento vtitur S. P. Aug. contra Maximianum Arrianum, qui negabat Deum ab æterno genuiſſe filium ſibi ęqualem; nam vel potuit, & noluit illũ generare, & tunc fuit inuidus, vel voluit, & non potuit, & tunc fuit impotens; ergo cum in Deo nec inuidia, nec impotentia dari poſsit, debuit Pater æqualem ſibi filium ab æterno generare. Reſp. quod potuit quidem Deus ab æterno mundum producere non tamen voluit, neque proinde fuit inuidus, cum ad hoc nullo debito teneretur, ſed voluit ipſum producere in tempore, vt magis oſtenderet ſuam libertatem, & liberalitatem. Non ſic currit argumentum D. Aug. quia Pater non producit filium ex libertate, & liberalitate, ſed ex naturæ fœcunditate, & neceſsitate.

37. Sextum argum. quia quod non poteſt non eſse, ſemper eſt, ſed dantur multa quæ non poſsunt non eſſe; ergo ſemper ſunt, ac proinde ab æterno. Minor probatur, nam quæ non habent potentiam vt non ſint, ſemper ſunt, ſed res immateriales, & alia non habent potentiam, vt nõ ſint, cum in ſe non habeant principium corruptionis; ergo, &c. Reſp. dari aliqua quæ poſtquam ſunt, non habent in ſe potentiam, vt non ſint, cum non habeant in ſe principium corruptionis, tamen potuerunt non eſse, cum in ſe non habeant principium vt ſint, & ſemper ſint. Deinde poſtquam ſunt, poſsunt non eſse, à principio eodem à quo ſunt, ſcilicet à Deo à quo pendent in eſſe, & conſeruari, ſi enim ceſset ea conſeruare, non erunt, ſed eſse deſinent.

38. Septimum argum. Motus eſt æternus, ergo etiam mundus. Conſeq. conſtat, nam motus eſt in potiſsimis mundi partibus, ac proinde ſi motus eſt æternus, etiam potiſsimę mundi partes ſunt æternæ, ac ſubinde mundus. Antecedens probatur, quia ſi motus non fuit æternus, ſed cæpit in tempore, oportet quod cum res, quæ mouetur, & quæ mouet ſint prius motu, vel fuerunt prius motu generatione, aut æternitate; non generatione, quia cum generatio ſit mutatio, hæc illis præſupponeretur, & ſic in infinitum. Si æternitate, ergo in æternitate dabatur aliquid quod poterat mouere; & aliquid quod poterat moueri, & ſic debuiſset pręcedere quies, vt ſic prius eſset poſse moueri, quam moueri, & ſic ſi mouens, & motum fuerunt in ſempiterna quiete debebat dari alius motus per quem tranſirent ab illa quiete ad motum. Reſp. negando antecedens. Ad probationem dico ſolum probare quod mouens ſcilicet Deus præcedat motum, & mobile, non tamen eſt neceſsè quod ipſum mobile pręcedat motum; nam Deus dum creauit cælos, eos creauit, & mouit. Potuit etiam Deus prius creare cælos, & poſtea vel per ſe, vel per Angelos mouere, & tunc etiam mobile præceſsiſset motum creatione, non generatione.

39. Octauum argum. nam inter mouens, & motum datur relatio, ſed non poteſt dari relatio de nouo ſine aliqua mutatione in aliquo extremorum, ergo illud quod mutabitur debet præcedere; modo currit argumentum pręcedens; nam vel pręcedit tempore, ſeu generatione, vel æternitate: neutrum dici poteſt; ergo, &c. Non generatione, aut tempore, quia non eſſet creatum. Non æternitate, quia iam eſſet ab æterno, quod negatur. Reſp. ſufficere quod motum præcedat natura, vt inde reſultet relatio ad motorem; vnde prius natura intelliguntur creari cæli, deinde intelligimus reſultare relationem ad creatorem, vel motorem.

40. Nonum argum. Si motus aliquando cæpiſſet, & non fuiſſet ęternus, verum eſſet dicere quod prius motus non fuiſſet, ſed prius non datur ſine tempore, tempus namque eſt menſura motus ſecundum prius, & poſterius, ergo ante primum motum

motum fuisset tempus, quod implicat, cũ sint simul, & sic ad hanc implicantiam vitandam oportet dicere, quod motus sit æternus. Resp. quod si motus incæpit, vt re ipsa incæpit, non potest dici quod prius non fuerit nisi negatiuè; positiuè namque antequam motus esset, neque tẽpus erat, & sic non dabatur prius temporis sed tale prius diceret negationem tum motus, tum temporis.

DVBIVM IV.

An mundus fuerit liberè productus.

41. HVius dubij resolutio ferè constat ex dictis, tamen claritatis gratia, & vt soluamus aliqua argumenta, quæ contra veritatem fieri possunt, rem ad examen speciale reuocamus. Gabriel Prateolus *in lib. de vitis, sectis, & placitis hæreticorum* refert hæresim Arnaldistarum qui volebant Deum non liberè, sed ex naturæ necessitate mundum condidisse.

42. Pro intelligentia difficultatis notandum est ex Durando *in 1. dist. 43. q. 4.* quod agere ex necessitate naturę, est ita agere vt non possit non agere, quod dupliciter intelligi potest. Primò quando agens agit solo naturæ impetu, & propensione, citra omnem actum intellectus, & voluntatis, qua ratione ignis calefacit, sol illuminat, & omnia agentia naturalia intellectus, & voluntatis expertia, suas eliciunt actiones. Secundò quando licet agens agat per intellectum, & voluntatem, non tamen ex electione, ex delectu, & libertate, sed ita vt non possit nõ agere, vt actionem suspendere nequeat; quo modo in diuinis Pater æternus per intellectum genuerat filium, & Pater, & Filius per voluntatem producunt Spiritum Sanctum. Si de primo modo sermo sit nullus vnquam sic miserè deceptus est, vt sibi persuaserit Deũ agere ex necessitate naturę, cum omnes Philosophi antiqui Deo intellectum, & voluntatem tribuerint; & inter illos omnium primus, vt referunt, Plato *in Theeteto*, & Arist. 1. *metaph.* Anaxagoras affirmabat diuinum intellectum esse omnium rerum causam effectricem. De secundo autem modo non parua inter eos fuit dissensio. Aliqui namque quos dicti hæretici secuti sunt, affirmabant Deum operari quidem per intellectum, & voluntatem, non tamen liberè, sed ex quadam naturæ necessitate, quod nonnulli tribuunt Aristoteli, de quo postea.

43. Veritas Catholica sequenti conclusione explicatur. *Deus liberè, & volenter produxit mundum, & nihil ex necessitate produxit, nec producit, aut producet.* Hanc veritatem tuentur omnes Catholici, eamque sequuti sunt communiter Philosophi antiqui. Videatur D.Tho. 1. *p. q. 19. art. 4. & q. 3. de potentia art. 15. & 2. contra Gent. cap. 25.* & alibi. Habetur clarè in Sacra Scriptura, psal. 134. legitur. *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in Cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.* Ad Ephes. 1. dicitur. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suę.* Et Apocal. 4. habetur. *Tu creasti omnia, & propter voluntatem tuã erant, & creata sunt.*

44. Probatur 1. quoniam si Deus vult alia à se ex necessitate, aut ea vult tanquã finem, aut tanquam media ad alium finẽ; neutrum dici potest, ergo Deus nihil vult ex necessitate. Minor probatur, *nam Deus* non potest velle alia à se tanquam finem ex necessitate, quia sola diuina bonitas potest esse finis Dei, sicut enim diuina omnipotentia est primum omnium rerum principium, ita diuina bonitas est omnium rerum finis. Nec potest Deus velle alia à se ex necessitate tanquam media, quia tunc aliquod medium est necessariò volitũ propter aliquem finẽ, quando ille finis sine eo haberi non potest, sed nulla res à Deo est necessaria, vt Deus habeat suam bonitatem, suum finem, suam fælicitatem, &c. ergo, &c. Minor constat, & habetur psal. 16. vbi dicitur. *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.*

45. Probatur 2. ratione desumpta ex Arist. 2. *magnor. moral. cap. 15. & 7. polit. cap. 1.* nam Deus aliquo externo non indiget vt sit felix, & beatus, sed natura sua fælix est, & beatus, est à se summè bonus, infinitè perfectus, in cuius essentia, & natura

tura inuenitur omnis ratio boni, & appetibilis, ergo nihil extra se appeter ex necessitate, ac proinde si aliquid extra se vult, omnino liberè vult, non ex necessitate. Tum quia si Deus ageret ex necessitate, ageret in quantum posset, & sic semper produceret nouos, & nouos effectus, perfectiores, & perfectiores in infinitum.

46. Probatur 3. nam quod agit ex necessitate naturæ debet ab alio ordinari, & dirigi in finem. Sed Deus non potest ab alio dirigi in finem, ergo non agit ex necessitate naturæ. Minor nota est, prima namque causa, primum ens, primusve motor non potest ab alio dirigi, aliàs non esset prima causa, &c. Maior probatur, nā ideo natura indiget alio à quo dirigatur in finem, quia ipsa non se dirigit, qua ratione dicitur quod opus naturæ, est opus intelligentiæ, quia ab intelligentia dirigitur; ergo si semel Deus ageret ex necessitate naturæ deberet habere aliquem qui illius cognitionem teneret, qui voluntate, ac mente operaretur, suaque opera in finem dirigeret.

47. Probatur 4. nam quæ operantur ex necessitate naturæ, sunt determinata ad vnum, & sic semper eodem modo operantur, vnde ignem solum ignis producit non herbas, lapides, &c. Aues quæ ex necessitate naturæ operantur solum producunt similes aues, semper eodem modo nidificant, &c. Sed Deus non est determinatus ad vnum, non enim vnam tantum rem producit, sed ab eo tanquam à supremo opifice tot dependent, tot producuntur, & specie, & genere, & vt primò diuersa.

48. Probatur 5. nam supremo agenti, & omnino independenti, supremus, & nobilissimus operandi modus est tribuendus; sed Deus est supremus agens, & omnino independens, ergo illi supremus operandi modus est tribuendus; sed operari deliberatè, ex electione, & ex determinatione voluntatis, est modus operandi supremus ad extra, ergo, &c. Minor probatur; nam ideo Deus ad intra operatur necessariò, quia intellectus, & voluntas ipsius sunt omnino connexa cum diuina veritate, & bonitate; sed nec intellectus diuinus, nec diuina voluntas sunt connexa cum veritate, & bonitate creata; ergo Deus non habet necessitatem ad illa. Potentia namque ad suū obiectum adæquatum necessitatur etiam quoad exercitium, quando est sibi intimè vnitum, & nulla apparet in eo ratio mali, aut retrahentis, vt est diuina veritas, & diuina bonitas; at veritas, & bonitas creata, nec sunt obiectum adæquatum diuini intellectus, & voluntatis, & apparet in eis aliqua ratio mali, retrahentis, scilicet limitationis, &c. ergo, &c.

49. Probatur 6. quoniam illa causa est libera, quæ potest multa producere, & nō producit, quę potest multa facere, & non facit; sed Deus potest multa producere, quæ non producit, ergo Deus est causa libera, ac proinde & mundum, & omnia alia liberè producit. Minor probatur, nā diuina omnipotentia per mundi productionem non est exhausta, sed potest alia producere in infinitum; cum enim Deus sit infinitus, etiam eius potentia debet esse infinita, sed res productæ; sunt finitę, & determinatæ, ergo potest diuina potentia alia, & alia producere in infinitum, & quę producta sunt, poterat non producere, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

50. Primum argum. nam necessitas est pręstantior contingentia; sed operari liberè est operari contingenter; ergo pręstantius est operari necessariò quam liberè, Deo autem debet ille modus operandi ad extra concedi, qui est nobilior, & pręstantior. Resp. quod necessitas nobilior est contingentia, & melius est esse ens necessarium quam contingens. Deo autem nō tribuimus modum operandi contingenter, sed liberè, cum libertas non sit contingentia; libertas namque se tenet ex parte operantis, exprimit perfectionem illius, at contingentia se tenet ex parte rei, quatenus est tantæ imperfectionis, vt sibi non determinet esse; quocirca cum omnia creata in comparatione Dei sint debilissimæ entitatis, & tanquam arena exigua, sequitur quod Deus non ea ex necessitate produxit sed pro sua libertate. Quod etiam colligitur ex hoc principio, quod Deus sit infinitæ virtutis; agens namque necessarium

agit secundum vltimum suæ potentię, ac proinde si Deus ageret necessariò, ageret secundum vltimum suæ potentię, & sic nunquam posset agere perfectius, quod est falsissimum.

51. Secundum argum. quoniam in omni agente libero potētia potest ab actu separari, quod enim liberum est, potest agere, & non agere, ac proinde potest habere potēriam ab actu separatam; sed hoc repugnat Deo, tum quia in Deo potentia ab actu separata non datur, cum non detur potentia, vt potentia, sed per modum purissimi actus. Tum quia in Deo daretur summa imperfectio, scilicet priuatio actus, ac proinde Deus non esset actus purus. Resp. negando maiorem, licet in agente creato libero potentia possit separari ab actu, quia hoc est mutabile, non tamen in primo agente omnino immutabile, quod semper est in actu, & ab actu separari non potest, licet non semper ponat rem ad extra, sed pro ratione suæ perfectissimæ libertatis. Quare actus liber Dei in se non potest separari à Deo, cū sit ipsemet actus necessarius Dei, suum intelligere, & sua essentia, ratione tamen connotati, seu creaturæ quam potuit non producere separari potest.

52. Tertium argum. nam quicquid Deus agit, ex necessitate agit; ergo mundum ex necessitate produxit. Antecedens probatur, quia quicquid Deus scit, necessariò scit; ergo quicquid Deus vult, necessariò vult, ac proinde cum voluit creare mundum, necessariò id voluit. Antecedens constat. Conseq. probatur, nam non minus est necessaria diuina cognitio, quā diuinum velle, ergo si illa est necessaria, & hoc erit necessarium. Tum quia non minus identificatur diuina scientia cum diuina essentia, quam diuina voluntas, & diuinū velle; ergo æqua necessitas erit in vtroque. Resp. negando antecedens. Ad probationem dico esse disparem rationem inter diuinum scire, & diuinum velle; nam diuinum scire tendit ad res prout in sua essentia repræsentantur, cognitio namque fit secundum quod cognitum est in cognoscente, & sic ex suppositione, quod res repræsentantur in diuina essentia non possunt non cognosci, benè verum est quod poterant non repræsentari, vt existentes, cum possent non produci. At volitio tendit in res prout sunt in se; prius tamen est quod res ponantur in se per diuinam voluntatē, cum diuina voluntas sit quædam potentia practica, quę ponit res quas vult; ex suppositione tamen quod positæ sunt, in diuina essentia repræsentantur, & per diuinam scientiam cognoscuntur; & sic scientia solum est libera quatenus res poterant non poni. At diuina voluntas est libera, quia ipsamet potest res non ponere.

53. Quartum argum. nam Deus producit creaturas ex sua bonitate, sed diuina bonitas est necessaria, ergo etiam productio creaturarum erit necessaria. Resp cōcedendo maiorem, & ad minorem dico, quod diuina quidem bonitas est necessaria in se, non tamen necessario mouet in ordine ad creaturas, cum non habeat cum illis necessariam connexionem, quocirca ita Deus est bonus post creationem creaturarum, ac erat prius, & è contra.

§. *vnicus, quid senserit Aristoteles de libertate primæ causæ.*

54. PVto in hoc conuenire *omnes* expositores, quod Arist oteles cognouerit Deum esse ens perfectissimum libero præditum arbitrio, ac proinde non omnia ex necessitate operantem. Cap. namque 5. huius libri docet non dici aliquem prauum, aut studiosum propter ea quę potest facere, sed propter ea quę facit; *nam* Deus, inquit, multa potest facere, quę nō facit, ac proinde Deus ex sententia Arist. ex necessitate naturę non omnia operatur. Tum quia antequam Aristoteles, vt testatur Laertius in vita ipsius, diem extremū obiret, Deum orauit, & Religionis causa aliqua testamento reliquit, & vt fierent commendauit, quod non præstasset, nisi sibi persuasum habuisset, Deum precibus flecti, & honestis, pijsque hominum actionibus ad beneficia largienda allici. Hinc 4. *topic.* 5. dicit Deum, & homines multa posse facere, quę non faciunt. Et hic *cap.* 7. dicit

dicit Deum habere erga bonos amicitiã Et 10. *Ethic cap.* 8. dicit illos esse Deo cha rissimos qui sũt veri sapientes, & rationẽ habent, & optimo animo sunt affecti, & delectantur optimis, & similibus hominibus, quæ loca refert Toletus *hic q.* 3. Prçterea cum idem Arist. hominibus tribuat libertatem vt *n. phys.* 6. *&* 2. *Ethic. etiam* 6. hominibus tribuat virtutes, & vitia, & *lib.* 5. *cap.* 2. in brutis dicat esse spontaneum, & in hominibus electionem, oportet fateri quod Deo quoque libertatem tribuerit, aliàs homo libertatem non recognosceret à Deo, sed eam haberet à se, quod Aristotelis principijs non congruit.

55. Puto etiam omnes in eo conuenire, quod Deus producit omnia per intellectum, & voluntatem, quoniam multis in locis Aristoteles testatum reliquit, quod Deus & intelligendi, & volendi potestate polleat 1. *&* 12. *Metaphy. &* 7. *Ethic* 4. & alibi sæpe. Tum quia videtur satis certum quod Aristoteles diuinã cognouerit prouidentiam, quæ cum sit ratio ordinis rerum in finem, ijs tantum cõuenire potest quæ finem intelligendo percipiunt, & amando expetunt. Tum etiã quia *lib.* 2. *phy.* demonstrauit naturam non temere, sed alicuius finis gratia agere, ac proinde à prima causa agi debet, & in finem dirigi.

56. Difficultas ergo præsens ad hoc reuocatur, an Aristoteles admiserit primã causam liberam in productione partium præcipuarum vniuersi, vt intelligentiarũ, orbiumque cælestium. Prima sententia est quod Aristoteles senserit primam causam cuncta liberè produxisse etiam præcipuas mundi partes vt intelligentias, & Orbes cælestes. Hanc sequitur Toletus *hoc loco q.* 3.

57. Nostra Sententia sequenti concl. explicatur. *Aristoteles tenuit quod Deus non cuncta produxit liberè sed aliqua ex necessitate naturæ, seu vt agens necessarium, vt potissimas orbis partes, Angelos scilicet, seu intelligentias cælorum motrices, & cælos ipsos.* Sic Masius *hoc loco q.* 4. vbi dicit quod adeo certum est hanc esse Aristotelis sententiam, vt ostendat esse parum versatum in doctrina Aristotelis, qui oppositum audet confiteri. Ratio clara est, quoniam si Aristoteles putauit mundum fuisse à Deo liberè productum saltem quoad potissimas illius partes, cognouisset ipsum in tempore potuisse produci, quæ enim liberè producimus, possumus non producere; sed Aristoteles liberè docet fuisse mundum ab æterno, & non potuisse produci nisi in æternitate, ergo Aristoteles nullam cognouit libertatem in Deo respectu productionis mundi saltem quoad partes potiores illius.

58. Si Deus Secundum Aristotelem liberè creasset cœlos, etiam per eundem liberè moueret eos, sed hoc est falsum per ipsum, cum velit in hoc libro potissimè, quod motus cœlorum sit necessarius, perpetuus, & in perenni reuolutione constitutus. Maior probatur, nam illud liberè producitur, quod potuit non produci, & quod potest non produci, & si mobile est, postquam productum est, potest non moueri, sed per Aristotelem cœli nõ possunt non moueri; ergo per eundem nõ potuerunt nõ produci. Tum quia si Deus posset cœlos non mouere, posset etiam velocius eos mouere, aut tardius; sed per Aristotelem non possunt cœli velocius, aut tardius moueri, ergo, &c. Tandem si cæli liberè à Deo producti essent, & liberè posset moueri, & non moueri, possent non influere in hæc inferiora, & sic posset cessare rerum generationes, & corruptiones, contra eundem Arist. *lib.* 2. *de generat. & corrupt. cap. vlt.* vbi vult quod generationes, & corruptiones sunt æternæ, ergo, &c. Videantur Soncin. 12. *metaph. q.* 19. M. Soto *hoc loco q.* 1. Masius loco citato, & alii hoc loco. Soluuntur argum. in contrarium.

59. Primum argum. nam Aristoteles 2. *de generat. tex.* 59. dicit quod Deus omnia compleuit, quo ipsorum naturæ debebantur. Et 12. *metaph. tex. vlt.* ait quod res eo modo gubernantur, quo optimo possunt; sed dantur res, seu entia libera, ergo à Deo liberè gubernari debent, aliàs non gubernarentur prout exigunt gubernari. Hoc argum. est Toleti

loco citato vbi alia Aristotelis loca refert, & aliquas antiquorum Philosophorum sententias, quæ omnia si rectè expédantur, solum probant quæ supposuimus *nu.* 54. *&* 55. vel vt notauit Hierony. Pla *hoc loco q.* 2. tantum probant quod de facto nos tenemus, quod scilicet mundus liberè productus est secundum omnes sui partes, non quid factum sit secundum mentem Aristotelis.

60. Secundum argum. nam secundũ Aristotelem 1. *de anima tex.* 8. *&* 3. *metaphy. tex.* 15. ineptè facit, qui aliquam perfectionem quæ verè perfectio est, Deo negat; sed libertas est perfectio, cum dicat in sua ratione suarum operationum dominium, seu posse facere, & non facere, quod est maxima perfectio, ergo secundum Aristotelem debet Deo concedi. Resp. quod Aristoteles concessit libertatem Deo, non tamen quoad primam illã mundi productionem, sed quoad sequentes rerum productiones, gubernationes, &c. quæ postea in mundo factæ sunt in tempore.

61. Tertium argum. quoniam secũdum Arist. non possemus reddere rationẽ innumeris rebus naturalibus, nisi recurramus ad diuinam voluntatem; ergo in Deo per Aristotelem datur diuina voluntas liberè operans. Antecedens probat Toletus, nam in ordine circulationum cœli, quis potest reddere rationem, cur hæc prior illa sit posterior, & non contra: cum enim omnes similes sint, reddi ratio non potest, nisi sola ordinatio diuinæ voluntatis. Item cur non totus mundus sit inuersus, vt pars antartica sit vbi est artica, & è contra; omnia enim eodem modo se haberent. Præterea, cur motus cœli sit magis ab oriente in occidens, quam è contra, de qua quæstione laborat Arist. 2. *cæli tex.* 32. nulla enim inueniri potest, nisi diuina libertas; nam qui respondet in oriente esse dextrum, manifestè petit principium, quia ideo in oriente est dextrum quia inde incæpit, sed esset eadem difficultas si esset in occidente, &c. quæro enim cur Deus posuit dextrum in oriente, non in occidente? Præterea posita debita dispositione ad introducendã v.g. formam ignis, nulla potest reddi ratio præter diuinam voluntatem, cur hæc forma numero introducatur, non alia? Item partes temporis sunt omnino homogeneæ, cur ergo hesternum non fuit hodierdum, nisi diuina voluntas quæ pro sua libertate sic voluit, &c.

62. Resp. nos non dicere quod Aristoles negauerit Deo omnem libertatẽ, sed quod solum secundum Aristotelem Deus nõ fuit liber in prima productione, vt colligitur apertè ex his quæ tradit, hoc loco *tex.* 7. *&* 8. vbi proinde docet quod si tunc Deus fuisset liber ad mouendum, & non mouendum fuisset mutatus. Ad 1. de circulatione cœli quare ista sit prima, non secunda, dico quod data sententia Aristotelis de æternitate mundi, *tunc* non datur prima, nec secunda circulatio, in æternis namque non datur *primum*, & secundum, aliàs non esset *æternum*, maximè in successiuis. Ad alias difficultates responderi potest ex eodem Aristotele 2. *de cælo cap.* 6. illarum causas esse; quia natura, quæ necessario agit quod *melius* est, est autẽ melius, quod mundus non sit inuersus, quod pars antartica non sit vbi est artica, quia pars artica quæ *lucidioribus* stellis est ornata, sit illa *quæ magis* discooperta apparet, quod si quæras cur hæc pars habeat stellas lucidiores vt obseruarunt qui sub polo antartico nauigarunt, respondere posset, quia est cœlorũ natura, vt si quis petat cur homo habeat caput sursum, & pedes deorsum, respondebitur, quia talis est *hominis natura*. Vnde ad illud de parte dextra, vel sinistra mundi, dicitur quod sicut in animalibus pars dextra est illa à qua incipit motus sic in cœlo illa pars dicetur dextra à qua incipit motus, licet data mundi æternitate non potest assignari pars in qua motus incæpit. Deinde dico notando ex Arist. 2. *de cælo cap.* 3. quod mundus est animal conglobatum, seu sphæricum; vnde illa pars erit in mundo superior, quæ est in animali superior, & illa inferior, quæ est inferior in eodem animali. Item illa pars est dextra in mundo, quæ est dextra in anima-

animali, & illa est sinistra, quæ in animali est sinistra. Quare sicut in animali illa est pars superior in qua magis viget vis mouendi, seu à qua est initium motus. In mundo pars superior erit pars artica, & inferior antartica. Et si hoc magnum animal mundi habebit partem superiorē, & inferiorem, illa est artica, hæc antartica & habebit partem dextram ad orientem, & sinistram ad occidentem.

DVBIVM V.

Quo tempore mundus fuit conditus, in autūno, an tempore veris, seu verno tempore.

63. SVpposita veritate nostræ fidei quod mundus fuerit conditus in tempore, & non fuerit ab æterno productus, vt voluit Aristoteles, videndum est quo tempore. De qua re duæ sunt probabiliores sententiæ. Prima est quod mundus fuerit productus in autumno. Sic tenent Abulensis *in cap. 1. Gen. q.21.* Lyranus *in 1. & 7. cap. Gen. & Exodi 12.* & alij grauissimi doctores, & sacræ scripturæ expositores.

64. Secunda sententia verior, & communior quam loco nostræ concl. ponimus, est, quod mundus fuerit conditus in vere, seu verno tempore. Sic tenent N.S. P. Ioan. Damasc. *lib. 2. fidei cap. 7.* D.Leo Papa *serm. 9. de passione.* D. Athanasius *in qq. ad Anthiochum q. 17.* D. Isidorus 5. *etymolog. cap. de temporibus.* S. P. Aug. *in quæst. veteris, & noui testam. qu.* 106. D. Ambros. *lib. 1. exam.* N. S. P. Cyril. Hierosolym. *cathechesi* 14. D. Theodoret. *q. 72. in Exod.* & alii plures dicentes, quod mundus creatus est mense Martio. Statuitur in Synodo Palestina congregata à Theophilo Episc. Cesariense de mandato Victoris Papæ. Cuius decreti facit mentionem Venerab. Beda *lib. de ratione temporum cap.* 40.

65. Probatur 1. nam conueniens valde videtur quod Deus mundo recenter nato, & primo sui exordio, optimum anni tempus tribueret; sed hoc est tempus veris; ergo eo tempore debuit produci. Maior constat, Deus namque qui omnia fortiter, suauiterque disponit, cum primo ad extra in suis creaturis apparere, deberet, meliori tempore debebat hoc præstare. Minor probatur, tempus namque veris est anni iuuentus, vt cecinit ille. *O' Primauera giouentù dell'anno.* Vnde tunc omnia renouari videntur, vt ex se notum est, ergo, &c.

66. Probatur 2. nam veris tempore conseruanda erat terrestris Ierosólyma, Ecclesia scilicet militans nostræ redemptionis mysterijs potissimis, passionis, & mortis nostri Redēptoris, & totius mundi Restauratoris. Congruum namque erat, quod mundi reparatio, & restauratio, eo tempore fieret quo casus, & ruina contigit. Hinc D. Ambrosius lib. 2 o. exameronis dicit. *Inde mundi capi oportebat exordium, vbi erat opportuna omnibus verna temperies.*

67. Probatur 3. nam vt colligitur ex Theodoreto, & alijs Patribus verno tempore liberauit Deus populum Israel à misera Aegyptiorum seruitute. Hoc tempore nostram carnem assumpsit Dei filius in purissimis, ac castissimis B. Virginis visceribus, vt genus humanum à misera dæmonis seruitute liberaret. Soluuntur argumenta in contrarium.

68. Primum argu. nam videtur magis congruum quod mundus creatus fuerit in autunno, mense scilicet Settembri, Sole existente in fine Virginis, vel in principio Libræ; nam hoc tenuerunt antiqui Aegyptij, quod ex eo conijciebant, quod tēpore Moysis annum inchoabant à mense Settembri, vt testatur Ioseph Hebræus *libro 1. Iudaicarum antiquitatum.* Ideo autem Aegyptij à Septembri annum inchoabant, quia sibi persuasum habebant, mundi productionem eo tempore factam fuisse. Resp. quod re vera Aegyptij sic tenebant, nos autem tenemus cum communiori Sanctorum Patrum tum Græcorum, tum Latinorum sententia, quod mūdus cœperit verno tempore, & suadent rationes à nobis allatæ, & aliæ quæ passim videri possunt apud expositores sacræ scripturæ, & colligitur ex illo Gen. 1.

Ger-

Germinet terra herbam virentem; tempus autem germinandi est tempus veris.

69. Secundum argu. quoniam conueniens fuit quod arbores crearentur à Deo in statu perfecto, atque adeo cum fructibus iam maturis, sed hoc est proprium Autumni; ergo mundus fuit conditus in Autumno. Maior probatur, tum quia Dei perfecta sunt opera, tum quia fructus tunc temporis erant necessarij tũ ad alimentum primorum parentum, tum animalium; vnde ob id primi parentes habuerunt præceptum non comedendi de ligno vetito, seu de pomo vetito, cum possent comedere de omnibus alijs fructibus. Præterea si dicatur quod tunc arbores, etiamsi productæ fuerint in vere, habebant tamen fructus maturos, contra est, nam tempore postea autumni non habuissent fructus quos comederent hyberno tempore. Minor autem constat, quia habere fructus maturos est proprium Autumni.

70. Resp. quod vel non in omnibus arboribus Deus tunc fructus maturos produxit, id enim minimè requirebat operis perfectio in illo exordio; sed condidit Deus tunc arbores mira, pulcraque varietate; aliæ enim floribus vernabant, aliæ fructibus maturis, aliæ immaturis onustæ erant. Alij volunt, quod Deus creauit arbores habentes tum flores, tum fructus; fructus qui comedi tunc possent vsque ad Autumnum, floribus qui fructus producerent pro Autumno, vt sic & primi Parentes haberent prouisionem, & animalia haberent quo viuerent pro toto sequenti anno.

71. Sed quæres 1. quo die mundi creatio facta sit. Resp. cum D. Hierony. *lib. 1. de Eccles. Scriptoribus*, & alijs Sanctis Patribus quod mundus creatus fuit, aut saltem homo die vigesima quinta Martij. Et fuit dies Dominica, qua die in Ecclesia celebratur festum Annunciationis, & conceptionis Filij Dei, in purissimo vtero B. semperque Virginis Mariæ, quo etiam die Christus D. natus dicitur, quo die conuertit aquam in vinum ad nuptias Cœnæ Gallileæ, quo die Christus D. resurrexit, quo intrauit ad Apostolos ianuis clausis, quo die misit Spiritum Sanctum ad eosdem Apostolos, &c. Hac ergo die mundus fuit conditus, sic S. Leo Papa relatus *cap. quod die dist.* 75. Et canit Ecclesia in hymno precum matutinatum diei Dominicæ, scilicet. *Primo dierum omnium, quo mundus extat conditus; vel quo resurgens Conditor, nos morte victa liberat*; seu vt habetur in hymno reformato. *Primo die quo Trinitas*, &c.

72. Quæres 2. an mundus sit conditus pluribus, distinctisque diebus, an simul, vt vna die, vnoue temporis momento? De hac re sunt duæ sententiæ, prima est S.P. Augustini, & aliorum, dicentium quod omnia quæ docet Moyses creata à Deo per dies sex, vnico velut momento facta sunt, propter infinitam Dei potentiam, in qua actio successiua non est. At Moyses per 6. dies creationem descripsit ob rerum distinctionem, naturæque ordinem, non temporis. Alia sententia est D. Thomæ *1. p. q.* 74. *art.* 2. suorumque sequacium, qui docent esse quidem creatam simul materiam omnium rerum, quæ in ea non actu, sed potentia continebantur, cœterum productio, & distinctio aliarum rerum successiuè facta est *per 6.* dies, vt Moyses describit, & *secundum* ordinem non tantum naturæ, sed etiam temporis, & die septimo Deus cessauit ab opere, ad significandum iam omnia esse perfecta, quæ disposuerat facere. Licet enim Dei actio successiua non sit, tamen non producit effectus nisi quando, & sicut vult, vt notam faciat suæ sapientiæ sublimitatem.

S. Vni-

§. *vnicus, ponuntur aliqua curiosa, & scitu digna de mundo.*

73. PRimò loco quæres 1. an detur aliquis gubernator? Resp. affirmatiuè, quod non solum docet fides, sed etiam sapientissimi antiquitatis Philosophi, vt Plato, Aristoteles, & plerique alij. Vnde illi qui mundi gubernatorem negant dicuntur à Psalmista insipientes. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus: non videbit Dominus, &c.* Et ratio conuincit, quia non potest tam magnificentissimi operis mundi finis vltimus intra ipsum esse, sed omnino fatendum est, factum esse propter aliquem finem nobiliorem; vt scilicet Dei maiestas, sapientia, potẽtia, bonitas, aliæque eius virtutes, proprietates, & attributa per eum manifestarentur. Vnde S. Antonius Abbas vocabat istum mundum librum magnum, in quo omnes legere possunt diuinas perfectiones.

74. Ex huius mundi tam egregia gubernatione colligitur, quod illius gubernator vnus est, licet enim plures sint fines particulares mundi, pluraque media, omnia tamen ordinantur ad vnum finem vltimum, qui est summum bonum, ad hoc autem facit vnius, non plurium, gubernatio; vbi namque sunt plures gubernatores, etiam plures sunt fines. Huius autem mundi gubernator, Deus noster est, qui attingit à fine vsque ad finem, fortiter, suauiterque disponens omnia. *Sapien.* 8. Hinc dicit Magnus Gregor lib. 14. moral. cap. 26. *Mundum per se ipsum regit, quem per se ipsum condidit.* Eiusdem namque artificis est rem producere, & ad perfectionem adducere. Quocirca Deus gubernat omnia, & singula sua prouidentia immediatè, ad executionem tamen eiusdem vtitur causis secundis. Vnde corpora crassiora gubernat per subtiliora, & potentiora, omnia autem per rationalem spiritum, seu per Angelos, & spiritum rationalem improbum per spiritum rationalem bonum, & hunc per seipsum. Neque id Deus ita ordinauit ob aliquam impotentiam, sed ad commendandam suam sapientiam, bonitatem, & altitudinem suæ maiestatis.

75. Quæres 2. quomodo fiat mundi conseruatio? Resp. quod sicut aqua tametsi ab igne fiat calida, tamen indiget igne vt in calore permaneat, eo namque subtracto paulatim redit ad pristinam frigiditatem. Similiter res omnes, quæ habent esse, & viuere à Deo, nisi ab ipso conseruentur, necesse est omnes interire, quod manifestat reditus tenebrarum, recedente sole, & terræ ariditas diutius cessantibus imbribus; & nisi cœlum moueretur, omnium rerum genetatio, atque productio cessaret. Quocirca licet Deus sua infinita virtute possit omnia immediatè conseruare, placuit tamen suæ sapientiæ ordinare causas medias, è quibus & res nonnullæ producerentur, & à quibus conseruarentur, dante tamen ipse virtutem istis causis ad ista, vt non ijs, sed ipsi Deo soli honor, & gratiarum actio debeatur, tanquam principali agenti in omnibus. Hinc est, quod sicut Deus res omnes ex nihilo creauit, ita efficere potest vt omnes denuo in nihilum redigantur, non quidem actu contrario eas perdendo, sed cessando ab earumdem conseruatione. Quia tamen Deus res omnes ad manifestandam gloriam, bonitatis, sapientiæ, potentiæque suæ creauit, non sinit eas in nihilum abire, ne aliquo modo videatur gloriam suam obscurare. Vnde conseruat omnes secundum propriam earum naturam. Spirituales, quæ naturaliter non deficiunt, semper. Corporales autem pro ratione naturalis constitutionis earum. Vnde qui inordinatè viuendo, naturam suam destruunt, citius moriuntur.

76. Quæres 3. quam habeat Deus potestatem in omnes res huius mundi? Resp. quod Deus potest 1. immediatè ex quacumque materia quamlibet rem producere, cum initio absque materia omnia produxerit, & quod Deus operatur per causas secundas, potest sine eis ipse solus efficere. Sic potest ex lapidibus homines, ac filios Abrahæ facere. Secundò potest

potest sua potenti virtute res quascumq; vt voluerit, mouere; mouet tamen pro sua sapientia fortiter, & suauiter secundum proprias earum naturas. Tertiò potest Deus immediatè illuminare hominis, Angelique intellectum ad actu intelligendum, immittendo species quarumcumque rerum. Item potest mouere hominis, Angelique voluntatem ad volendum, & appetendum quodlibet bonum, mouet tamen non auferendo arbitrij libertatem. Quartò operatur Deus in rebus intimè vt *finis* rerum omnium, vt *efficiens* conseruando rerum esse, &c. vt *forma* quatenus dat rebus omnibus suas formas, & virtutes.

77. Quintò, potest Deus aliqua facere contra communem naturæ cursum, cum sit totius naturæ auctor, quæ autem sic facit Deus non destruunt naturam, sed ornant, & perficiunt. Quando Deus facit aliquid contra communem naturæ cursum, quod tamen habet causas occultas, aliquibus notas, illud dicitur mirum; vt sunt ecclypses solis, & lunæ, quarum causas soli mathematici norunt. At quando aliquid facit, quod nullam habet certam causam in natura, dicitur miraculum, quasi admiratione plenum. Quę autem à solo Deo per nullas alias causas fieri possunt, propriè non dicuntur miracula, vt creatio, impij iustificatio, &c. Quando autem ea quæ ex naturalibus causis certo ordine fieri possunt, & præter illum ordinem fiunt, miracula dici merentur, vt febris, & aliorum morborum subita curatio, Apostolorum scientia, & horum similia.

78. Sextò, quantum attinet ad miracula, nulla apud Deum est differentia potestatis in faciendis maioribus, & minoribus, quod si fiat comparatio inter ipsos effectus miraculosos, tunc *maxima* dicuntur miracula quæ præter omnem naturæ ordinem eueniunt, vt solis regressus, corporum glorificatio, &c. Ea autem dicuntur miracula *maiora* quæ nō sunt præter naturæ ordinem, licet fieri nequeant à caussis naturalibus, vt illuminatio cæcorum, suscitatio mortuorum, & similia, quæ in ordine ad Sanctorum canonizationem dicuntur miracula primæ classis. Illa denique dicuntur miracula *magna*, quæ naturaliter quandoque fiunt, sed nō eo modo, & ordine, quæ in ordine ad canonizationis dicuntur secundæ classis, vt subita morborū curatio, subita pluuiarū excitatio, tempore sereno, subita serenitas ex nubilo, &c. vt factum legimus 1. *Reg.* 12. ad preces Samuelis Prophetæ, & 3. *Reg.* 18. ad orationem S. P. & Prophetæ N. Eliæ. Videatur D. Thomas 1. *p. q.* 105. per octo articulos.

79. Quæres 4. quanta futura sit mūdi duratio? Resp. quod licet mundi finis incertus sit, eum tamen præcedent nō nulla signa vt defectio Romani Imperij, & Regum ac Principum discessio ab eodem Romano Imperio. Horribilis Antichristi persecutio, de quibus Apostolus 2. *Thesal.* 2. *Et Matt.* 24. *Apocal.* 11. & alibi. Postquam autem tempus à Deo præstitum præfinitumque aduenerit, immittet ignem de cœlo horribilem, omnia comburentem. Huius ignis species idē erit cum igne elementari, & à Deo excitabitur ex omnibus causis quæ possunt ignem producere, augebiturque ab ipso sicut auxit pluuias, & aquas diluuij. *D. Tho. in supplem. q.* 74. *art.* 3. *Iste ignis* nōn destruet, sed purgabit elementa absumendo contrarietates qualitatum, & quicquid est materiæ corruptibilis, vt in nouum statum mutari possint; etenim omnis creatura propter hominem facta est, vt scilicet seruiret hominis necessitatibus, & sic translato homine de hoc mundo, cessabit seruitium omnis creaturæ, ob idque mutabuntur in statum meliorem. D. Tho. *loco citat. art.* 5. Illud tamen obseruandum est, quod iste ignis vniuersalis conflagrationis nō ascendet ad cœlos neque ad sphæram ignis, neque ad tertiam aeris regionem, quia ista cum pura sint non habent opus tali purgatione; purgabuntur autem cum ipsorum motus, & operationes diuina virtute cessabunt; qua ratione Ioan. Apocal. 12. dicit. *Et vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abyt, & mare iam*

iam non est. Idem ignis purgabit homines qui tunc erunt viui redigendo eorum corpora in cineres. Mali ex eo grauem sentient dolorem; qui nihil purgandum habebunt, nullum; at mediocriter boni aliquem sentiēt dolorem pro ratione pænarum, &c. D. Tho. *ibid. art.* 8. Facta hac purgatione fiet postea iudicium nouissimum, data iudicis sententia contra impios ille ignis inuoluet eos, & secum præcipitabit in infernum cum omnibus sordibus totius mundi purgati. D. Tho. *ibi art.* 7. *&* 9. Mundus ergo cum sordibus durabit vsque ad finem. At sine sordibus, & omnino purgatus durabit in æternum.

80. Quæres 5. quot sint anni mundi? Resp. dari quatuor anni species, scilicet annus *solaris, lunaris, magnus, & emergens.* Annus solaris sumitur à motu solis, & est duplex, *Astronomicus*, & *ciuilis*, seu *vsualis*. Annus *Astronomicus*, est illud spatium temporis quo sol proprio motu, solum percurrit Zodiacum ab occasu in ortum, initio sumpto ab aliquo certo puncto, vt à primo puncto Arietis, donec ad idem punctum reuertatur, & hoc temporis spatium complectitur dies 365. horas 5. & aliquot fragmenta; & iste annus à die 21. Martij quando sol ingreditur signum Arietis, exordium sumit.

81. Annus ciuilis, seu vsualis est etiā duplex, communis, & bissextus. Communis constat diebus 365. at bissextus habet dies 366. Superat autem annus bissextus communem, quod in communi non computantur horæ, & minuta anni Astronomici, bene tamen in bissexto. Ecclesia Catholica inchoat annum in officio diuino, à prima Dominica Aduentus: in foro tamen, & negotijs ciuilibus ab initio Ianuarij cum Romanis, quod est prope solstitium hyemale, quoniam Ecclesia sub Romano Imperio nata, & educata est.

82. Annus Lunaris à motu lunæ desumitur, & diuiditur pariter in astronomicum, & ciuilem, ciuilis subdiuiditur in communem, & embolismicum. Annus Lunaris Astronomicus habet 12. lunationes, quæ conficiunt dies 354. Annus lunaris ciuilis communis habet 12. lunationes & dies integros 354. interdum vno die minus, sed raro; ideo prior vocatur plenus, & posterior cauus, seu deficiens.

83. Annus Lunaris Embolismicus, seu intercalaris habet lunationes 13. ob fragmenta anni Astronomici Lunaris. Vnde iste annus habet dies 384. interdū, sed raro, vno minus. Annus magnus est, cum septem planetarum orbes, & omnia sydera quæ cœlum stellatum habet, ad idem signum, eundemque locum, vbi quondam simul fuerant, iterum redeunt, ita vt nec vna quidem stella sit in alio loco quam in quo fuit cum omnes aliæ moueri cœperunt. Huius anni durationem diuersi diuersam faciunt, nam Physici apud Macrobium constituerunt annos cōmunes quindecies mille: alij pauciores, vt notauit Rutilius Benzonius *lib. de anno Iubileo primo cap.* 7. & dictus est annus magnus communis. Annus autem magnus specialis est spatium temporis quo quilibet Planetarum complet hunc perfectum cursum, quod quando fiat explicat idem auctor. Demum annus emergens est ille qui ab aliquo memorabili euentu sumit initium. Apud Iudæos fuit duplex annus, scilicet vulgaris, & sacer. Vulgarem incipiebant in Septembri. Sacrum in Martio, quo per Moysem educti sunt de Aegipto de quo *Exod.* 12.

84. Aliqua etiam placet hoc loco notare de anno Iubilæi. Vox Iubilæi non est deducta ex verbo latino iubilo, sed ex hebræo Iobel, vt notauit Liran. *Leuit.* 23. & buccina interpretatur, quia apud hebræos iste annus buccina inchoabatur, & à quinquagesimo in quinquagesimum celebrabatur. Vocabatur etiam annus remissionis, quia tunc fiebat remissio seruitutis hominum, remissio etiam fiebat agrorum, &c. vnde quinque remittebantur, scilicet seruitus, debita, prædia diuendita, exilium, & delicta. Iste annus Iubilæi, erat apud Hebræos. In Ecclesia catholica fuit vniuersalis Iubilæus remissionis omnium peccatorum per Chri-

stum D. Redemptorem nostrum, quando in cruce pro nostris peccatis plenissimè satisfecit. Alius etiam Iubilæus datus fuit per Spiritum Sanctum in die Pentecostes. Deinde datur Iubilæus Ecclesiasticus, & dicitur annus sanctus; & datur etiam alius Iubilæus cum Summus Pontifex de Ecclesiæ thesauro spirituali, qui constat ex meritis, & satisfactionibus Christi D. & Sanctorum, concedit plenissimam totius pœnæ temporalis condonatis peccatis debitæ, remissionem, imposito aliquo opere, confessione, & communione.

85. Quantum ad mundi durationem Antonius Possevinus *lib. 2. can. 26. Bibliot. selecta* post alios dicit, quod mundus à creatione vsque ad Christi D. Natiuitatem durauit *annos* 4090. Quantum autem mundus sit duraturus vsque ad finem, aliqui dicunt, quod debeat durare *annos* 4090. colligunt ex illo Abacuc. *In medio annorum viuifica illud*, quod scilicet Redemptio sit facta in medio annorum. Alij dicunt, quod debeat durare sexies mille. Alij alia dicunt, sed veritas est, quod nemo nouit hoc, colligitur ex illo Matt. 24. *Vigilate ergo, quia nescitis diem, neque horam*, & ex illo ibid. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis*. Et *de die illa nemo scit*, &c.

86. Quæres 5. an mundus in fine sit innouandus? Resp. affirmatiuè, nam quantum ad corpora cœlestia certum est, quod accipient quandam claritatem siue naturalem, siue supernaturalem vt sic quandam habeant proportionem statui gloriæ. Vnde Isa. 30. dicitur. *Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum*. Communiter tenetur quod situs solis erit in Oriente, & situs lunæ ex aduerso in Occidente. Elementa etiam accipient claritatem à Deo; nam cum sol, & luna tunc non amplius mouebuntur, non poterunt in omnibus partibus lucere, & sic habebunt proportionatam lucem; quare terra erit perlucida in superficie, non in centro, neque prope centrum ne damnati ea luce fruantur, & sic in superficie erit lucida vt vitrum illuminatum. Aqua erit vt christallus; Aer vt cœlum: Ignis vt luminaria cœli, non tamen cum radiorum missione. Faciet autem Deus hanc innouationem in commendationem suæ sapientiæ, potentiæ, & benignitatis erga homines, vt hi post resurrectionem gaudium etiam habeant accidentale, ex visione innouationis mundi per oculos corporum glorificatorum. Videantur D. Thomas supplement. *q. 91. ferè per totum*, & Scolastici *in 4. dist.* 47.

DVBIVM VI.

An Deus potuerit producere aliquam creaturam permanentem ab æterno.

87. Prima sententia est, quod Deus ab æterno non potuit producere aliquam rem permanentem. Sic Magnus Albertus, Marsil. Henricus, & plures antiqui, & moderni, quos refert & sequitur Camerarius *hic disp.* 23. Idem tenent Toletus, Vallesius, & alij relati à N. Complut. *disp. 29. q. 3. n.* 17. Referentes aliquos Sanctos Patres; nam S. P. August. 12. *de ciuit. cap.* 15. dicit non potuisse Angelos esse coeternos *suo creatori*. D. Ambros. *lib. 1. exam. cap.* 3. idem tenent D. Damasc. *lib. 2. fidei cap.* 8. Hugo Victorin. *lib. 1. de sacram. cap.* 10. & alij. Sed Sancti Patres vt notat D. Thomas *in opusc. de æternit. mundi, quod est* 29. solum volunt quod nulla creatura potest esse coeterna Deo immutabiliter, quia hoc modo solus Deus est immutabiliter æternus, & à se, creatura autem si esset ab æterno, esset adhuc mutabilis, & ab alio, scilicet à Deo, ac proinde hoc modo nulla creatura est Deo, nec esse potest coeterna.

88. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Potuit Deus ab æterno producere aliquam creaturam permanentem, vt Angelum, hominem*, &c. Hanc concl. à fortiori tenebit Aristoteles, & tenerẽt omnes illi Philosophi antiqui qui posuerunt mundum ab æterno, & de facto tenent Caiet. Na-

Nauar. Bann. Capreol. Durand. & alij plures quos referunt, & sequuntur N. Complut. *loco cit. nu.* 23. Vnde D. Thomas opusc. citato dicit. *Quod si pes semper ex æternitate esset in puluere, semper ei subesset vestigium, quod tamen vestigium ex calcante factum nemo dubitaret, nec alterum altero prius esset, quamuis alterum ab altero factum esset.*

89. Probatur 1. communi argu. nam non repugnat neque ex parte Dei, neque ex parte effectus, neque ex parte modi fiendi ex nihilo; ergo nullo modo. Antecedens probatur: non repugnat ex parte Dei, nam erat æquè potens ab æterno, ac fuit in tempore, sed in tempore mundum creauit, vt fides docet, & confitemur in symbolo cum dicimus: *Credo in Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem cæli, et terræ*, &c. ergo quantum est ex parte diuinæ omnipotentiæ potuit Deus ab æterno producere aliquid permanens. Non repugnat ex parte effectus, nam de facto res permanentes sunt à Deo creatæ in tempore, ergo quantum est ex parte sua potuerunt etiam creari ab æterno; ratio namque æternitatis, aut temporis, non auget maiorem difficultatem vt res creetur. Neque tandem repugnat ex parte modi fiendi scilicet ex nihilo, quia iste modus iam fuit in tempore, ac proinde quantum est de se potuit etiam esse ab æterno.

90. Probatur 2. Nam si aliqua creatura esset ab æterno posset producere suũ effectum, imò de facto illum produceret si aliunde non impediatur; vnde si sol esset ab æterno illuminaret, si ignis esset ab æterno, & esset applicatus manui, illam calefaceret, &c. Sed Deus est ab æterno, & est multò potentior sole, aut igne ad producendum quod vult, ergo potuisset ab æterno producere aliquam creaturam permanentem, si voluisset.

91. Occurrit Pontius *disp.* 21. *qu.* 4. *nu.* 34. quod hæc probatio non sufficit; quia si creatura esset ab æterno eo ipso non repugnaret quod alia creatura esset ab æterno, & consequenter non repugnaret quod produceret aliam, imò necessariò illam produceret si esset sufficienter applicata; at illa hypothesis est impossibilis in sententia aduersariorum. Confirmat, vt ipse dicit, clarissimo exemplo, nam hæc consequentia optima est. Si homo esset spiritualis, & productiuus alterius hominis, posset producere alium hominem spiritualem, & tamen non sequitur; ergo Deus qui est maioris actiuitatis potest producere hominem spiritualẽ.

92. Sed contra, quia non ita facile negari debet illa ratio quam fatetur esse D. Augustini, vt reuera est, sic enim dicit libro 6. de Trin. cap. 2. *Non pugnare cum productione rerum vt effectus sit quando causa existit, et vt aliquid ab alio prodiens sit simul cum principio à quo prodit; nam splendor ab igne prodit, qui simul est cum igne, ex quo enim ignis est, splendor est, et si ignis esset ab æterno, ab æterno quoque esset splendor.* Ex qua doctrina soluit Sanctissimus, & doctissimus Pater argumentum quorundam Arianorum, negantium æternitatem filij in diuinis. Sic enim argumentabantur. Nihil quod ab alio est, potest illi esse coeternum, sed filius est à Patre, ergo non potest esse coeternus Patri. Respondet doctissimus Augustinus, falsam esse propositionem, rectè enim potest illud quod est à principio, esse illi coeternum; & affert exemplum traditum de igne, & splendore à se diffuso. Nec confirmatio illius auctoris est ad rem, quoniam in argumentationibus cõconditionalibus non agimus de veritate consequentis absolutè, vel de illius possibilitate, sed ex hypothesi; vnde optima est argumentatio, *homo volat, ergo habet alas*, vbi consequens non est absolutè verum, sed ex hypothesi. Sic licet ignis ab æterno non splendeat, tamen dato quod ignis esset, splenderet. Vnde cum ab æterno sit ignis ille diuinus, scilicet Deus, potuit aliquid producere, si voluisset.

93. Probatur 3. nam causa quæ in instanti operatur, & in sua operatione non habet contrarium, potest habere effectum eternum, ac coeternum; sed Deus operatur in instanti, & nullum habet contrarium; ergo potest habere effectum

coeternum; inter causam namque, & effectum non est necessaria præcedentia temporis, sed sufficit præcedentia naturæ. In hoc enim distinguuntur causæ, quæ operantur successiuè, ab illis, quæ operantur in instanti, quod in istis sufficit præcedentia naturę, quicquid sit de illis.

94. Neque hæc ratio placet Pontio supra *n.35.* quia, inquit, nam ex eo non posset Deus producere creaturam ab æterno, quia præcessio durationis requiratur in causa ad effectum; sed ex eo quod æternitas non posset competere creaturę, nam Deus præcedere debet creaturam ratione suæ infinitatis, & limitationis creaturæ. Sed contra, nam ex eo quod creatura esset ab æterno, non tolleretur Dei infinitas, & creaturæ limitatio; ergo, malè dicit iste, quod creatura non potest esse ab æteruo, quia æternitas creaturæ tolleret infinitatem Dei, & creaturæ limitationem. Antecedens probatur, nam data creatura ab æterno, adhuc Deus esset prima causa, & creatura esset ens ab alio; ergo adhuc saluaretur infinitas Dei, & limitatio creaturæ. Antecedens concedit ille quatenus dicit quod illa repugnantia non oritur ratione causæ, sed ratione æternitatis. Tum quia tunc temporis æternitas Dei esset æternitas à se, & æternitas creaturæ esset æternitas ab alio; æternitas autem ab alio non repugnat æternitati à se, aliàs visio beata nō mensuraretur æternitate participata, nec vlla res posset esse æterna neque à parte post; si enim æternitas à parte ante licet participata repugnat per illum auctorem æternitati à se, & per essentiam, eandē repugnantiam habebit æternitas participata à parte post cum æternitate per essentiam.

95. Probatur 4. quoniam si Deus esset causa necessaria, & operaretur ex necessitate naturæ, necessariò produxisset creaturas ab æterno, sed non minus potens est Deus vt agens liberum, quam esset, si esset agens necessarium; ergo si vt agens necessariū produxisset res permanentes, & quæ possunt simul produci, ab æterno; ergo cum sit agens liberum etiam ens producere potuisset. Maior constat, nam agens necessarium non expectat tempus vt agat, sed statim ac est, agit, vt patet in sole, qui in eodem instanti ac est, illuminat; & ignis in eodem instanti ac est, calefacit, &c. Minorem non negabunt aduersarij, ergo, &c.

96. Occurrit Pontius loco citato, quod non sequeretur vllo modo, quod Deus produceret ab æterno si esset causa necessaria, quia talis productio repugnat creaturis secundum aduersarios. Sed contra, nam quoties causa est necessaria, producit effectum necessariū, nec requiritur in istis causis præcedentia temporis, sed sufficit præcedentia naturæ, cum in istis agentibus necessarijs in instanti operantibus sit idem facere, & posse facere, & in effectibus sit idem fieri, & factum esse. Nec valet quod ea productio ab æterno repugnet creaturis, tū *quia* quoties non repugnat causæ facere, nec repugnat creaturæ fieri, cum effectus, & causa dicantur ad conuertentiam. Tum etiam quia Deus in tempore produxit creaturas, & creaturæ potuerunt produci; ergo etiam potuisset Deus eas producere si fuisset agens necessarium, & *creaturæ* potuissent produci. Sicuti si *ignis* esset agens liberum, & modo posset producere calorem, & semper potuisset producere, etiam ab æterno, si tunc fuisset applicatus, quod enim non repugnat fieri liberè in tempore potest eodem modo fieri ab æterno, & quod necessariò fit in tempore eodem modo potuit *fieri* ab æterno, si ab ęterno causa detur, & potens, vt est Deus.

97. Probatur 5. nam si ob aliquam rationem creaturæ permanentes non possent esse ab æterno, maximè quia repugnat creaturam v.g. Angelum fieri ab æterno ex nihilo, seu vt dicunt aduersarij quia repugnat quod id quod fit ex nihilo sit ab æterno, sed hoc est falsum, ergo nō repugnat quod Angelus v.g. fuerit ab æterno productus. Maior est fundamentum aduersariorum. Minor probatur, nam id de cuius ratione non est antecedere

dere creaturam potest esse æternum, seu ab æterno cum creatura, sed *nihil* est æternum, & non est necesse quod antecedat creaturam; ergo, &c. Quod *nihil* sit æternum concedunt aduersarij, propterea volunt, quod cum *nihil* sit æternum, non potest non præcedere duratione creaturam ex quo fit. Quod autem non sit necesse quod *nihil* præcedat creaturã, probatur, nam creatura non dicitur fieri ex nihilo, quia nihil sit materia, aut subiectum illius, & sic præcedere debeat, aut ex eo quod fieri ex nihilo sit fieri post nihilum, quasi nihilum denotet aliquem ordinem sicut durationis, aut affirmatiuum, seu positiuum ad esse; sed creatura dicitur fieri ex nihilo, idest non ex aliquo ex nullo præsupposito subiecto, vt in suo Monologio *cap.* 8. tradit D. Anselmus, & cum eo omnes Philosophi, & Theologi. Sed non fieri ex aliquo tanquam ex termino *à quo* non denotat præcedentiam durationis, sed potius illam excludit, cũ dicat materiæ, aut subiecti negationem, quod potius æternitati competit, quam tempori, ergo, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

98. Primum argum. Creatio est productio entis ex nihilo, sed quod producitur ex nihilo non potest esse ab æterno; ergo, &c. Minor probatur, nam quod producitur ex nihilo, prius debet esse sub nihilo; quam sub esse, ac proinde debet præcedere nihilum illius, quod creatur suam creationem, ergo non potest esse ab æterno, quod enim est ab æterno, ab æterno debet habere, quod nihil præcedat, neque ipsum non esse. Nec valet dicere, quod non esse, seu nihilum præcedat esse solum natura, non tempore, aut duratione; nam contra est, quia ex hoc sequitur apertum, & manifestum absurdum, quod in eadem prorsus duratione, essent simul esse, & non esse: esse & nihilum ipsius. Resp. ex dictis nu. præcedenti, quod cum dicimus rem fieri ex nihilo, *ly ex* non dicit præcedentiam nihili, aut non esse, ita quod prius res sit sub non esse, seu sub nihilo, & postea sub esse, sed illa particula *ex* dicit rem fieri ex nullo subiecto, ex nulla materia, ex nullo termino *à quo*, sub quo prius sit. Vnde non sequitur, quod in eadem duratione sint simul esse, & non esse, esse, & nihilum sui, sed quod res fiat ex nulla materia. Potest tamen dici, quod prioritate rationis, non naturæ realis, res prius concipiatur per intellectum sub nõ esse, seu sub nihilo, & postea sub esse, sed hoc non officit æternitati, cum non sit prioritas realis, sed rationis.

99. Secundũ argum. Si aliqua creatura permanens fieret ab æterno aut fieret per motum, aut per simplicem emanationem, seu in instanti, neutrum dici potest; ergo creatura non potest esse ab æterno. Minor probatur, nam quæ fiunt per motum non possunt esse æterna, cum motus præcedat tempore terminum per illum productum. Neque per simplicem emanationem, seu in instanti, quæ enim sic fiunt, debent habere determinatũ instans in quo fiant; fitio namque determinata debet esse in mensura determinata. Resp. quod si res producatur ab æterno, neque produceretur per motum ob rationem dictam, neque per simplicẽ emanationem, seu in instanti neque determinato vt passiones, & proprietates, neque in instanti indeterminato, quoniã ab æterno sicut non datur tempus in quo res ereentur, neque dabuntur instãtia in quibus fiant rerum creationes, an autem res successiue possint esse ab æterno, dicetur dub. seq. Dicentur autem tunc res produci in æternitate. Quod si per instans intelligant ipsam æternitatẽ, quæ nonnunquam vocatur instans, ex eo quod nullam habeat successionem, tunc dicentur res fieri in instanti. Et si per simplicem emanationẽ intelligant actionem creatiuam, qua tunc res essent à Deo, etiam concedi potest, quod res fierent per simplicem emanationem à Deo.

100. Tertium argum. nam Deus nõ potest creare aliquam creaturam omnipotentem infinitam, omniscíam, &c. ergo neque æternam. Antecedens admittunt omnes; omnipotentia namque est incommunicabilis, vt docent Scholastici

in 1. *dist.* 43. infinitas etiam est incommunicabilis, vt supra vidimus ostendentes non posse dari infinitum in actu, &c. Conseq. probatur, quoniam id quod est æternum non potest fieri temporale, vt Deus; ergo neque id quod est temporale vt creatura, poterit fieri æternum. Tum quia omnia Dei attributa sunt æquè incommunicabilia, & si semel vnum posset creaturæ communicari, possent communicari alia. Resp. concedendo antecedens, & distinguendo consequens; non potest Deus producere creaturam æternam æternitate propria Dei, seu quæ est proprium attributum Dei conceditur: nō potest producere creaturam æternā æternitate non propria Dei, negatur. Aeternitas ergo propria Dei est carentia tum principij, tum finis à se, seu est mensura sine principio, & fine, emanans, & mensurans diuinam essentiam. At æternitas non propria Dei, & quæ creaturis potest competere est carentia principij, & finis, non à se, sed à Deo, & emanarer per virtutem Dei à creatura si ab æterno crearetur, eamque mensuraret.

101. Quartū argum. Si mundus quoad res permanētes potuisset esse ab æterno iam de facto fuisset ab ęterno, sed de facto non fuit secundum fidem; ergo neque esse potuit. Maior probatur, nam in æternis idem est esse, & posse, ergo si mundus potuit esse ab æterno iam de facto esset. Tum quia in æternis potentia semper est cum suo actu coniuncta; ergo si mundus potuit esse, debuit esse, vt sic potentia sit cum suo actu copulata. Resp. negando maiorem. Ad probationem dico quod in æternis à se, idem est esse, & posse, ac proinde in Deo qui est ęternus à se idem est posse esse omnipotentem, sapientem, iustum, &c. non sic in ęternis ab alio. Vel dicas, quod etiam in ęternis ab alio, vt essent creaturæ si ab æterno fuissent, ex suppositione quod sic essent, quoad esse, idem esset posse esse, & actu esse. Et sic in æternis ab alio, seu in æternis æternitate participata, non est idem posse esse, & posse: Quod etiam currit in Deo in ordine ad ea, quæ possunt esse æterna æternitate participata; quoniam Deus ab æterno potuit creare, non tamen creauit, &c.

102. Quintum argum. quod proponunt Capreolus, Durandus, & alij, nam si mundus esset ab æterno, aut ab ęterno produci potuisset, verum esset dicere, vel quod semper producitur quando est, vel quod non semper producitur, sed aliquādo, quando scilicet non fuit, seu postquā non fuit. Non hoc secundo modo, quia quod producitur postquam non fuit, non producitur ab æterno, quod est ab æterno semper fuit, & quod aliquando non fuit, non semper fuit. Neque primo modo, nam si produceretur quando est, sequeretur 1. quod mundus v. g. esset natura sua successiuus, quod enim continuò fit, successiuè fit, si autem mundus produceretur quando est, cum semper sit, supposito quod sit ab æterno, semper produceretur, & sic, esset quid *successiuum*. 2. sequeretur quod creatio non distingueretur à conseruatione, est enim conseruatio continuata productio, nam creatio esset ab æterno, non conseruatio.

103. Resp. quod si mundus fuisset ab æterno non posset dici quod produceretur quando non est, sed quando *est*, *seu* in ea duratione in qua est, *scilicet in æternitate*; nec in æternitate productio præcedit productum, nisi origine, aut ratione, & quasi natura. Nec sequitur quod mundus esset quid successiuum, quia successiua non sunt tota simul, at mundus tunc productus fuisset totus simul. Neque sequitur quod creatio distinguatur à conseruatione, eadem namque ratione qua Deus creasset mundum, eundem postea conseruaret.

104. Sextum argum. nam absurdum videtur facere creaturam æqualem Deo in duratione, sed si mundus esset ab ęterno esset æqualis Deo in duratione; ergo, &c. Careret namque principio, & fine vt Deus, ergo. Resp. quod data creatura ab æterno non ob id ęquaretur Deo in æternitate, nam æternitas Dei est per essentiam, & æternitas illius creaturæ esset per participationem. Tum quia æter-

nitas

nitas Dei est mensura immutabilis, seu mensurat esse immutabile, at æternitas creaturæ, mensuraret esse mutabile.

105. Septimum argum. nam quod competit rei ex se, est prius eo quod cōpetit ei ex alio, sed non esse competit rei ex se, & propriæ naturæ derelictæ, ergo non esse prius competit rei creatæ, quam esse, ac proinde nulla creatura potest habere esse ab æterno, cum esse creaturæ supponat non esse illius. Hoc argum. petit sequentem §.

§. vnicus, an creatura ex se sit non ens, seu an petat ex sua natura non esse.

106. PRo intelligentia difficultatis notandum est, quod illa particula *ex se*, seu per se potest accipi in triplici sensu, secundum tres modos dicendi per se traditos ab Arist. *lib. 1. de demonstr. cap. 4.* Primò quatenus significat prædicatum esse de ratione subiecti, qua ratione animal in hac propositione *homo est animal* est de essentia hominis, & dicitur primus modus essendi per se. Secundò quatenus significat subiectum esse de essentia prædicati, quomodo homo in hac propositione *homo est discursiuus, aut risibilis*, est de essentia, seu de ratione risibilis, & dicitur secundus modus essendi, vel dicendi per se. Tertiò quatenus significat subiectum solum, & nudè sumptum, qua ratione dicimus naturam ex se, seu secundum se, neque esse singularem, neque vniuersalem, sed vtrumque potest sibi accidere.

107. Conueniunt omnes, quod nulla creatura habet esse ex se, cum enim esse cuiuscumque creaturæ sit secundum, sit participatum, debet omnino esse ab alio scilicet ab ente primo, ab ente quod participat, ab ente per essentiam; quod enim est ex se, non potest non esse, cum habeat esse inseparabiliter, & non possit non esse; omnis autem creatura potest nō esse, &c. Conueniunt etiam omnes quod nulla creatura habeat ex se non esse, prout *ly* ex se accipitur in primo, & secundo modo essendi per se, nam non esse nō potest esse prædicatum quod sit de essentia subiecti, scilicet creaturæ, cum id quod est de essentia alterius, vt prædicatum illius, constituat illud, ac proinde debet esse quid positiuum, quod non cōuenit *non esse*. Neque potest *non esse* esse subiectum quod sit de essentia prædicati, scilicet creaturæ, quia *non esse* non potest esse alicuius subiectum, ac proinde non potest esse de essentia creaturæ in secundo modo essendi per se.

108. Difficultas est, an *non esse* conueniat creaturæ in tertio modo essendi per se, quatenus creaturæ nudè considerate, & secundum se conueniat *non esse*, seu petat non esse, aut petat esse. Prima sententia est Durandi *in 2. dist. 1. q. 2.* Gregor. apud Capreol. *in 2. dist. 2. q. 1. ad 1. contra 1. concl.* & aliorum dicētium quod creatura secundum se, non est non ens, sed secundum se est ens.

109. Nostra sent. seq. concl. explicatur. *Creatura secundum se nihil est, est non ens, ex nihilo producitur, & sua propria facultati derelicta in idem nihilum abiret.* Vel enim loquimur de creatura secundum suam essentiam, hoc modo nihil est in se, est non ens, solum dicit non repugnantiā terminorum vt sit. Vel certè loquimur de creatura vt iā est extra causas, & existens, & hoc modo certum est, quod est ens, ac proinde non est non ens, sed est ens. Vel tandem loquimur de creatura actu existente, sed secundum se, præscindendo ab existentia, & ab ordine ad Deū tribuentem esse, & conseruantem illud, & tunc licet sit, non tamen petit à principijs suis intrinsecis esse, sed potius non esse; cum enim sit secundum se ex nihilo, etiā secundum se in nihilum tendit; vnaquæque namque res secundum se tendit ad proprium principium, & cum propriū principium sit nihil, suapte natura, creatura ad illud tendit. Vnde ad hoc vt creatura in nihil abeat non est necesse quod detur actio creaturæ annihilatiua, sed sufficit quod Deus cesset ab illius conseruatione; quocirca annihilatio non est actio sed actionis conseruatiuæ cessatio. Sic

tenent

tenent communiter Theologi post Capreolum loco citato.

110. Sed obijcies 1. nam id quod destruit naturam, non potest conuenire secundum naturam, sed non esse destruit naturam creaturæ, ergo non potest illi secundum naturam conuenire. Maior patet. Minor probatur, nam omnis creatura est ens, sed non ens, seu non esse destruit ens, seu esse, ergo non esse non potest conuenire creaturæ secundum se. Resp. negando maiorem, nam eo ipso quod esse creaturæ non est esse per se, & à se, sed ab alio, & ex nihilo, oportet, quod esse creaturæ sit tale esse, scilicet deficiens, quod ex se petat non esse, ac proinde si suæ naturæ relinqueretur, vt si Deus cessaret à conseruatione, abiret in nihilum.

111. Obijcies 2. quoties aliquod prædicatum competit alicui subiecto ex se, suaque natura, tunc contrarium illius est contra naturam; sed esse est prædicatum competens per se, seu ex se, suaque natura creaturæ; ergo eius contrarium scilicet non esse, erit contra naturam, ac proinde non esse, non erit secundum naturam creaturæ, sed contra. Resp. concedendo maiorem, quoties illa sunt propriè contraria. At in nostro casu esse, & non esse non sunt propriè contraria, quoniam esse creaturæ non est esse simpliciter, sed secundum quid, admittens quoddam non esse, seu admittens limitationem, & determinationem, ac proinde vtrumque potest creaturæ competere.

DVBIVM VII.

An Deus ab æterno potuerit producere aliquid successiuum, vt motum & tempus.

112. PRima sententia est, quod motus, & tempus potuerint esse ab æterno. Pro hac conclusione citant N.Complut. *hic disp. 29. q. 4. n. 38.* Durandum, Sotum, Conimbric. Ruuium, Onniam, Placams, Suarez, & alios, & sequuntur aliqui nouiores pro quo videri potest Pontius hoc loco. Vnde putant quod licet potuerit Deus creare cælos ab æterno, non tamen cum motu, sed fuisset sine motu per totam æternitatem.

113. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Potuit motus, & tempus esse ab æterno*, ac proinde potuit Deus creare cælos cum motu, ac subinde cum tempore, quod est mensura motus. Vnde ab æterno potuit esse motus circularis cælorum, aliarumque rerum, potuit esse motus rectus vt ab orizonte occidentali in orientalem, & è contra, vt si Deus ab æterno creasset vnam tabulam, aut viam ab oriente in occidens potuisset testudo moueri per illam tabulam, & cursor per illam viam, vt cum peruenisset ad occidentem reuerterentur ad orientem, & sic in infinitum. Idem dico de motu augmentationis, & alterationis, quid autem dicendum sit de generationibus, & corruptionibus, postea dicetur. Hanc concl. tenent N.Complut. cum communi Thomistarum, & tenet etiam Scotus cum suis. Est expressa Aristotelis sententia quatenus posuit motus cælorum ab æterno; in ea potissimum ratione fundatus, quod quando datur mobile debet etiam dari motus, sed ab æterno datur mobile, ergo etiam dari debet motus. Quod fundamentum Aristotelis licet non probet de facto, cum Deus non sit mobile necessarium, sed liberum, & moueat quando vult, & quomodo vult, conuincit tamen de possibili, nam si Deus voluisset creare cælos ab æterno cum motu, eos creare potuis-

potuisset. Imò hæc veritas colligi potest ex sensu communi omnium gentium, putarunt namque omnes gentes, quod cælũ sit Dei domicilium non ab alio artifice fabricatum, sed à solo Deo, ac proinde putarunt Gentes, quod cum Deus sit æternus sibi suum domicilium ab æterno fuerit fabricatus, & sic cum motu. Ex hoc autem principio colligebant æternitatem domicilij Dei, quia nunquam viderunt cælum corrumpi, nec secundum minimam partem, ac proinde illud putarunt æternũ, & proprium Dei domicilium, & sic putarunt non repugnare quod cælum cum suo motu sit æternum, quod fundamentum licet non probet cælum de facto esse æternum, probat tamen non esse repugnantiam; illud namque non debet iudicari repugnas, quod apud omnes nationes reputabatur actu factum. Probari etiam potest ex illo principio, quod *idem inquantum idem semper est aptum facere idem.* Sed Deus ab æterno, erat idem, cum eadem prorsus potentia, ac est in tempore, ergo quod fecit in tempore, potuit facere ab æterno. Cæterum veritas nostræ conclusionis constat ex dictis dubio præcedenti, & magis constabit ex solutionibus argumentorum.

114. Primum argum. nam si motus, & tempus fuisset ab æterno, iam daretur infinitum in actu à parte ante, licet enim modo, seu à parte post detur vltima cæli circulatio, & est hodierna, tamen à parte ante non daretur, sed iam transijssent infinitæ circulationes; item transijssent infiniti dies, menses, & anni; sed hoc nequit dici etiam in sententia Aristotelis, qui negauit infinitum in actu; ergo, &c. Nec valet respondere quod circulationes, nec tempus essent infinita simpliciter, & in actu, quia ad rationem infiniti simpliciter requiritur quod sit totum simul, hoc autẽ conuenire nequit nec motui illi, nec tempori, vt patet. Nam contra est, inquiunt, quia tempus hoc quod fuisset ab æterno fuisset vnum continuum numero, vt Aristoteles supponit, nunquam enim cæli cessassent à motu, vnde licet illud tempus ratione partium finitarum sit finitum dum fuit, tamen ratione totius sui esse, ratione cuius maximè fuit dum fuit, non fuit finitum, aliàs non fuisset ab æterno; quare de toto illo tempore verum est dicere, quod totum fuit.

115. *Resp.* sustinendo traditam solutionem; cum enim infinitum in actu dicatur ab actu existentiæ, sequitur quod id quod non manet, sed præterit vt est motus, & tempus non possit esse in actu, ac subinde nec infinitum. Quare dato tempore ab æterno fuissent quidem infiniti dies, infinitæ noctes, infiniti menses, initi anni, infinita lustra, &c. tamen non fuissent infinitum in actu, cum ex tot diebus, noctibus, &c. nihil sit præsens nisi dies hodierna.

116. Secundum argum. nam de illo indiuiduo temporis, quod de facto ab æternitate vsque modo fuisset vnum numero continuum, & interruptum, verum esset dicere in hoc instanti, nunc est elapsũ totum, & de hoc nulla potest esse difficultas. Hoc posito: vel est elapsum tempus infinitum, vel finitum simpliciter, vel finitum in infinitum scilicet syncategorematicè, & impotentia: non primum, vt ex se constat, aliàs non fuisset ab æterno. Neque tertium, quia implicat dicere de infinito syncategorematicè, quod sit elapsum totum; ergo dici debet, quod sit elapsum infinitum categorematicum, & simpliciter: & sic duo habentur ex hoc argumento, vnum quod illud tempus sit infinitũ simpliciter. Aliud quod infinitum sit totum elapsum, quod est absurdum, cum infinitum pertransiri non possit. *Resp.* quod cũ tempus in eo casu quod fuisset ab æterno, ex qua parte est finitum, habet terminum, & potest dici elapsum, at ex illa parte, qua nullum habet terminum, non potest dici elapsum. Sed detur quod de toto hoc infinito posset modo dici, quod totum est elapsum, & quod est elapsum infinitum, non tamen infinitum simpliciter, cum de huius ratione sit quod secundum se totum & secundum omnes partes illius sit ens in actu. Vnde dici debet, quod illud tempus nec est infinitum in actu, ob rationem dictam, nec in potentia, quia per hoc intelli-

telligimus illud quod habet infinitas partes in vno toto existentes, & in infinitum diuisibiles, vt sunt partes quantitatis, partes autem motus, & temporis cum fluant, non existunt in aliquo toto, nec sunt potentia diuisibiles. Reductiuè tamen potest tempus illud præteritum dici infinitũ in potentia, quatenus est diuisibile in infinitum à parte ante, nec vnquam poterimus pertingere ad primam, sicut in quantitate nunquam pertingere poterimus ad vltimam.

117. Tertium argum. nam cum tempus præteritum,& motus præteritus essent vnum continuum ab æternitate vsque modo, essent nunc obiectiuè in mente Dei aliquid certum, & determinatum, & vnũ numero; ergo in isto tempore possunt valere omnes implicantiæ, quæ fieri solent contra infinitum in quantitate, & numero si darentur; nam sine dubio in hoc infinito essent plures horæ quam dies; plures dies quam menses; plures menses quam anni; plures anni quam lustra, &c. & sic hoc tempus esset infinities infinitum,& dimidium ipsius esset infinitum,& sic in vno infinito continuarentur infinita, quod & Aristoteles reputabat absurdum. Deinde potuisset Deus hoc totum tempus diuidere in duas partes; de qua secunda parte inquiri posset an aliquando incæpisset, & sic non fuisset ab æterno, neque infinita, neque fuisset dimidium infiniti, vel nunquam incæpisset, & ita simul fuisset cum alia priori parte, & tantumdem durasset ipsa sola quantum totum tempus, quæ cum solui non possent in infinito quantitatis permanentis, neque etiam in infinito quantitatis succesiuæ solui poterunt, & & sic neutrum dari poterit. Resp. negando antecedens, si namque tempus, & motus essent ab ęterno non essent quid determinatum determinatione intrinseca in mente diuina, sed tantum determinatione quadam extrinseca, vt supra explicuimus de infinito; nec ea quæ objiciunt aliquid euincunt, solùm enim probant, quod si daretur infinitum, vnum esset maius alio materialiter, non formaliter, vt supra diximus de infinito.

118. Quartum argum. vt dicunt à priori est, nam id quod includit aliquod prædicatum repugnans cum æternitate non potest esse ab æterno; sed tempus est huiusmodi; ergo non potest esse ab ęterno. Maior nota est. Minor probatur, quia tempus includit prius, & posterius, sed prius, & posterius repugnant cum æternitate; ergo,&c. Minor probatur, nam ęternum est id quod nihil habet prius,ac proinde quod habet prius non potest esse ęternum. Nec valet dicere quod tempus habet prius, & posterius in se, non autem extra se, si sit ęternum. Nam hoc etiam repugnat esse æternum, sicuti si de essentia hominis esset vt caput deberet vno mense preexistere pedibus, impossibile esset vt aliquis homo particularis esset ab æterno, quia tunc deberent esse simul & caput, & pedes, quod est contra essentiam hominis. Sic ergo cum tempus essentialiter in se ipso includat prius, & posterius, *nullum* eius indiuiduum poterit *esse æternum*, cũ prius, & posterius repugnent cum æterno.

119. Resp. sustinendo traditam solutionem. Solùm enim id quod est æternũ à se excludit prius, & posterius, non *id*, quod est æternum ęternitate participata, vt sunt motus, & tempus in dicto *casu*. Nec valet probatio in contrarium, *solum* enim currit de priori, & posteriori determinato, non de indeterminato, si enim tempus esset ab æterno nullum daretur prius in quo incępisset,sed ante hoc,aliud, & aliud in infinitum. Vnde cum æterno solum repugnat prius determinatum,& posterius determinatum, non prius, & posterius indeterminatum, &c.

120. Quintum argum. nam si motus & tempus, & idem est de qualibet alia re, vt v.g. de Angelo essent ab æterno, non fuissent producta ex nihilo, ac proinde non essent creatura; ergo implicat motum, & tempus, aut etiam Angelum esse ab æterno. Conseq. constat, omnis namque creatura debet esse ex nihilo, saltem quãdo primò producta est. Creari namque est quoddam fieri, & creatio est quędam factio. Antecedens probatur, nam cum dicimus creationem esse productionem

rei ex nihilo, illa particula *ex* debet necessariò dicere habitudinem termini *à quo*, & non solùm negationem subiecti, vt scilicet tempus per creationem de non esse tanquam termino *à quo* ducatur ad esse, sed si tempus esset ab æterno non fuisset productum ex nihilo tanquam ex termino *à quo*, ergo non fuisset creatum. Maior cōstat ex contraria ratione, quia annihilatio est de esse tanquam ex termino *à quo*, ad non esse tanquam ad terminum ad quem; ergo creatio debet esse ex non esse tanquā ex termino *à quo*, ad esse tanquam ad terminum ad quem; neque enim nos habemus naturaliter alium conceptum factionis in genere, nisi quod omnis factio debeat esse de non esse ad esse tanquam inter duos terminos; & destructio è contra de esse, ad non esse, & hoc est notum lumine naturæ; quare si tempus ab æterno est factum, debet necessariò esse factum ex nihilo tanquam ex termino *à quo*.

121. Modo probanda est minor, quia non esse temporis quod ponitur terminus *à quo* creationis illius, vel fuit omnino simul cum esse illius, & hoc est impossibile, cum esse, & non esse eiusdem non sint simul. Vel fuisset prius tempore, & hoc etiam est impossibile, quia tunc tempus non fuisset ab ęterno. Vel fuisset prius instanti temporis, & hoc etiam est impossibile, quia illud instans in quo tempus nō fuisset, fuisset primum instans in æternitate, & sic tempus, & idem dic de motu, de Angelo, &c. incæpisset extrinsecè in illo instanti.

122. Nec valet respondere, quod non esse Angeli, vel tēporis solùm fuerit prius natura ipso esse temporis, vel Angeli, quod hoc modo explicari potest; nam possumus intelligere Deum in aliquo signo liberum ad creandum, & non creandum tempus, vel Angelum, & in eo priori non intelligitur tempus, atque ita aliquo modo est non esse temporis. In alio verò signo posteriori intelligimus Deum volentem creare tempus, &c. & in hoc secundo signo intelligimus tempus transire de non esse priori, ad esse posterius.

123. Sed contra arguunt, nam licet possimus omnia ista intelligere, tamen illud non esse temporis, vel Angeli eo modo intellectum in eo priori naturę, est non non esse fictum, & imaginarium, & merū ens rationis. At creatio realis, & vera vt esset illa temporis, aut Angeli, non debet habere pro termino *à quo* ens rationis, quod non est nisi concipiatur; quod autem illud non esse fit ens rationis, patet, qui a si esset non esse verum, & reale, vt est non esse negationis, esset nemine cogitante, & non tantùm obiectiuè in intellectu; quod si est nemine cogitante, debet esse pro aliquo instanti, vel tempore, imò pro tota ęternitate.

124. Resp. ex dictis supra quod illa particula *ex* non dicit rationem termini *à quo*, sed exclusionem subiecti; vnde idem est rem fieri ex nihilo, ac fieri ex nullo pręsupposito subiecto. Cœterum productiones sunt transitus de non esse ad esse, at creatio ex sua ratione formali non dicit transitum de non esse ad esse; neque de termino *à quo* reali, siue positiuo, siue negatiuo, aut priuatiuo, sed dicit formalissimè nouitatem essendi ex nullo pręsupposito subiecto. Vnde creatio non supponit non esse, neque in priori naturæ reali, sed tantum rationis ex nostro modo concipiendi. Per quæ manent soluta, quæ in contrarium adducuntur.

125. Sextum argum. nam si ab æterno posset dari creatio temporis, vel motus aut Angeli, posset etiam dari annihilatio, sed annihilatio non potest dari ab ęterno, ergo neque creatio. Maior constare videtur, nam quoties potest dari vnum contrariorum, potest etiam dari aliud; sed creatio & annihilatio sunt contraria, nam illa tribuit esse, hæc destruit. Minor probatur, nam si Deus crearet tempus, motum, aut quidpiam aliud, vt Angelum, non posset ipsum annihilare per totam ęternitatem, & sic non subderetur Deo liberè volenti annihilare, nam cum annihilatio supponat esse non potest esse ab ęterno, quod enim est ab æterno non supponit aliquid. Resp. negando maiorem, cum enim annihilatio supponat esse, non potest esse ab æterno, cum illud esse sit æternum, ac proinde du-

rans per ęternitatem. Et sic verum est, quod tunc tempus, vel Angelus non subderetur Deo quoad annihilationē in ęternitate; hęc tamen necessitas non est absoluta, sed ex suppositione, quod Deus voluisset illam rem creare ab ęterno. Imo creatura ex tali creatione non contraxisset necessitatem intrinsecam, vt non posset annihilari, sed esset necessitas extrinseca ex suppositione quod esset creata ab ęterno, &c. Dici etiam potest quod annihilatio indeterminata possit esse ab ęterno, eo modo corruptio, vt dubio sequenti dicemus.

DVBIVM VIII.

Ab æterno an potuerint esse generationes, & corruptiones substantiales.

126. HVius dubij sensus est, an si Deus creasset mundum ab æterno cum omnibus speciebus, & indiuiduis vti modo est, potuissent esse generationes, & corruptiones substantiales, vt modo sunt, quatenus scilicet leo potuisset generare leonem, & iste alium, & sic deinceps. Prima sententia tenet, quod ab ęterno non potuerunt esse generationes, & corruptiones, & sic si Deus ab ęterno creasset ignem applicatum stupæ, nunquam eam comburisset. Si creasset duos leones, aut duos equos, &c. Masculum, & fœminam, per totam ęternitatem non generassent, sed debuissent expectare tempus, quod post totam æternitatē adueniret, sic tenent omnes illi qui dicunt, quod solas res permanentes potuit Deus ab ęterno creare, non res successiuas. Sic Conimbr. Ruuius, Placa, & alij hoc loco, Suarez *disp.* 20. *metaph. sect.* 6. quos sequitur Ioan. à S. Tho. *qu.* 24.

127. Secunda sententia tenet, quod si semel ab ęterno possunt esse, alię generationes etiam humana posset esse. Sic Pontius *disp.* 21. *q.* 4. *concl.* 3. *n.* 58. vnde citat Ioan. à S.Thoma dicentem, quod si semel possunt ab æterno esse alię generationes, posset etiam esse humana, cum sit eadem omnium ratio, ac proinde cum humana esse non possit, cum tunc daretur infinitū in actu animarum rationalium, quod implicat, idcircò neque aliqua alia esse poterit.

128. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Dempta generatione humana, omnes alię potuerunt esse ab æterno.* Sic tenent Caiet, Nazar. Iauel. Capreol, & alij quos referunt, & sequuntur N.Complut. *disp.* 29. *q.* 5. *n.* 70. & sequuntur communiter Thomistæ, & alij plures ex modernis. Pro quo nota, quod cum quærimus an rerum generationes potuerint esse ab æterno, non est sensus an generatio particularis v.g. huius leonis, aut huius equi potuerit esse ab æterno, hoc enim manifestè implicat, hæc enim generatio equi supponit aliam, supponit enim equum patrem à quo est, &c. Sic hęc generatio particularis non potuit esse ab ęterno, sed sensus est, an tota series equorum potuerit esse ab æterno, ita vt hic equus fuerit ab alio genitus, & ille alius ab alio, & sic in infinitum, & hoc modo series equorum dicetur æterna sine principio durationis.

129. Quod generationes humanæ nō potuerint esse ab æterno, non ratione ipsius generationis; aliàs nulla posset esse ab æterno, sed ob rationem specialem patet, quia scilicet daretur infinitum in *actu, cum* enim animæ rationales sint immortales, si fuisset humana generatio, seu series humanarum generationum ab æterno, iam modo essent infinitæ animæ existentes à parte rei, cum iam transissent infinitæ generationes.

130. Quod autem aliæ generationes potuerint esse ab æterno. Probatur 1. nam vt supra vidimus, nō repugnans successiua esse ab æterno; ergo neque repugnant generationes, & corruptiones. Conseq. probatur, quia implicantiæ, quæ afferri possunt contra generationes, & corruptiones, militant etiam contra successiua; ergo si non implicant successiua, neque implicabunt generationes, & corruptiones. Antecedens ostenditur, nam vt videbitur ex solutionibus argumentorum, implicantiæ, quæ fieri possunt contra æternitatem generationum, & corruptionum possunt reuoca-

uocari ad duas, vel ex eo quod includerêt rationem prioris, & posterioris; vel quod ex ęternitate generationũ sequeretur processus in infinitum; sed istæ duæ implicantiæ militant etiam contra successiua; nam si cæli motus esset ab æterno includeret rationem prioris, & posterioris, & sequeretur processus in infinitum in dictis circulationibus; sed istæ implicantiæ non sequuntur in successiuis; ergo, &c.

131. Probatur 2. nam generatio animalis quantum ad suam essentiam dicit fœtus animationem, cum enim fœtus animatur anima animalis, animal generatur, & cum animatur anima vegetatiua, generatur vegetabile, &c. sed nulla est implicantia quin possit Deus ab æterno creare v. g. leęnam, aut equam, & simul in ventre animare fętum; ergo si ab æterno potuit Deus creare animalia, potuit etiam facere quod tunc essent generationes, sed hæc magis constabunt ex solutionibus argumentorum.

132. Primum argum. Nulla generatio potuit esse ab æterno; ergo neque corruptio. Conseq. constat, nam corruptio supponit generationem. Antecedens probatur, nam generatio fit per congressum maris, & fœminę, & per alterationem materiæ ex qua fętus formatur, & per multa alia quæ sunt cum motu; sed hæc non possunt esse ab ęterno, ergo neque generatio. Minor probatur, quia alteratio, & materię dispositio, quę precedunt fœtus formationem durant tempore finito, vel infinito, sed quouis modo durent non possunt esse ab ęterno. Si durant tempore finito, non sunt ab æterno, si durant tempore infinito, nunquam sequetur generatio nisi post tempus infinitum, ergo, &c. Resp. 1. negando antecedens, nam in primis non loquimur de generatione, vt modo fit scilicet per congressum animalium, & per alterationem pręcedentem, sed loquimur de generatione secundum se, & secundum ea quæ non implicant contradictionem; primo namque modo generatio supponit aliquid prius duratione, quod est contra rationem æternitatis. Resp. 2. & melius, quod generatio dicitur posse esse ab ęterno nõ hęc vel illa particularis, sed tota series, quatenus nunquam possumus pertingere ad primam; vnde loquendo de quacumque generatione particulari, & determinatè supponit alterationem determinato tempore pręcedentem, at loquendo de tota serie, non est deueniendum ad aliquã quę supponat determinatè alterationem, aut congressum animalis determinatum, sed indeterminatè, & indeterminatè in infinitum. Quę magis ex sequentibus intelligentur.

133. Secundum argumentum, quia est eadem ratio generationis humanę, ac aliarum, sed humana non potest esse ab ęterno per D. Tho. *1. p. q. 46. act. art. 2. ad* 8. vbi dicit. *Mundus potuit esse ab æterno, vel saltem aliqua creatura, vt Angelus, non autem homo*. Resp. quod quantum est ex vi generationis, est eadem ratio cuiuscumque generationis, vnde etiam humana absolutè, & secundum se potuit esse ab æterno, & solùm implicat ratione infiniti in actu, quod inde sequeretur, quod posset euitari, vel ponendo quod dicebamus *n.* 131. Vel ponendo annihilationem, vt dũ vna crearetur, annihilaretur alia, Vel etiã ponendo transmigrationem, vt existimabant Pythagorei, quod dubio procul potuisset Deus facere.

134. Tertium argum. quia si ab ęterno fuisset series equorum, aut leonum, vel in hac serie posset assignari primus equus à Deo creatus, atque adeo ingenitus, à quo reliqui originem ducerent, vel non posset assignari talis equus; vtrumque est falsũ. Nam falsum est quod posset assignari, quia iam illa series non esset infinita, cum haberet primum, & vltimum. Falsum etiam est, quod non posset assignari, quia nulla est implicantia, quod Deus non signet illum equum aliquo signo, quo ab alijs discernatur; vel certè posset illum equum primum ingenitum conseruare, & sic nunc essent viui primus, & vltimus. Implicat autem quod in infinito detur primum, & vltimum; vnde si daretur quantitas infinita non daretur primus, & vltimus palmus. Si daretur tempus infinitum, nõ daretur prima, & vltima hora. Quocirca Ari-

Aristoteles, quia hanc seriem posuit æternam, negauit dari primum equum. Et 5. *phys. tex.* 13. negat in infinito primum, & secundum.

135. Respondent N. Complut. *loco cit. n.* 72. cum Conimbric. quod licet Deus posset conseruare illum equum, aut leonē ingenitum, adhuc tamen saluaretur series infinita generationem, quia ille leo non genuisset leonem determinarū quin prius alium, & alium in infinitum, & sic leones & generationes essent infinitæ. Vnde ille primus leo conseruatus diceretur prior prioritate tantum negatiua, non positiua. Esset prior prioritate negatiua, quia ante illum non fuisset alius genitus. Non esset prior prioritate positiua, quia licet præcederet quamlibet generationem determinatam, non tamen collectionem omnium illarum, quia ante quamlibet datur alia, & alia in infinitum. Nec ille primus leo diceret ordinem ad secundum, cum post illum primum non sit assignabilis secundus, aliàs posset assignari tertius, &c.

136. Potest etiam responderi, quod ex suppositione quod series equorum, aut leonum esset ab ęterno nō posset assignari primus ingenitus, ac proinde non posset conseruari, & sic à parte ante non daretur primus; repugnat enim tam infinito permanenti, quam successiuo habere primum, quia si daretur primum determinatum deberet præcedere vel ęternitate, vel duratione temporis. Tum quia si daretur ille primus leo prioritate negatiua, deberet videri à Deo, sed hoc est falsum, ergo, &c. Minor probatur euidenter, nam si generationes leonum, aut equorum, aut hominum durant per totam æternitatem à parte post, non videret Deus vltimum leonē, post quem non est alia etiam negatiua, aliàs non essent infiniti, ergo neque Deus videbit primum, supposito quod dentur infiniti leones à parte ante. Ideo namque Deus in infinito à parte post non videt vltimum negatiuè quia non datur. Sed neque in infinito à parte ante datur primum supposito, quod est infinitum, ergo non potest à Deo videri, quod enim non est videri non potest. Vnde si datur infinitum tam à parte ante, quam à parte post; deberet carere principio, & fine, ita quod est infinitum tantum à parte ante, debet carere principio; & quod est infinitum tantum à parte post, debet carere fine, seu vltimo, &c.

137. Quartum argum. nam si Deus ab ęterno immediatè creasset vnum equū, vel iste equus durasset aliquo tempore antequam generasset alium, vel nullo tempore. Si aliquo tempore vel finito, vel infinito, si dicant finito, sit v.g. vnus annus, tunc sequeretur manifesta implicantia, quod scilicet neque filius, neque pater fuissent ab æterno. Non filius, quia habuisset patrem priorem se in duratione. Neque pater, quia non genuisset nisi post annum, & sic tota ęternitas consisteret in vno anno, & ita est absurdum, ac si quis diceret, quod aliquis numerus est finitus, tamen si addantur decem vnitates fore infinitum, & innumerabilem; *vnde filius* post annum fuisset genitus, & pater durasset vno tantum anno ante generationem. Quod si dicant, quod pater durauit tempore infinito antequam generaret, sequitur quod series generationum, non fuit ęterna, & sic neque equi, aut leones infiniti. Si demum dicant quod primus ille *equus* nullo tempore durauit priusquam *generaret* filios, tunc sequuntur multæ implicantię, & aliquę penè ridiculę. Prima quidē quod pater non esset antiquior omnibus filijs quos genuit, cum necessariò vnusquisque filius debeat per aliquot menses manere in vtero matris antequam nascatur, & sic ille primus equus cum *singulos*, & omnes genuerit, debet esse omnibus antiquior, ac proinde aliquo tempore. Secūda, ponamus quod ille primus equus non genuerit nisi vnum tantum equum, tunc sine dubio debuisset esse prior equo genito, non enim potuisset nasci simul cū patre. Tertia, sequeretur, quod ille primus equus debuisset habere infinitos filios, vt non potuerit esse contrarium etiā de potentia Dei absoluta; ratio constat, quia si habuisset filios finitos, habuisset v. g. centum, aut mille, vnum post alium; accipiamus modo singulos, & quęratur quan-

quanto tempore durarunt singuli; si durant tempore finito, sequitur quod omnes simul durauerint tempore finito; cum enim illi omnes sint finiti, & durent tempore finito, oportet quod omnes simul durent tempore finito, ac proinde series illarum generationũ non fuisset ab æterno. Quod si dicatur, quod aliqui illorũ durauerint tempore infinito, sequitur quod hic equus in indiuiduo fuit æqualis suo genitori in duratione, & quod debuerit præcedere alios tempore infinito, & quod daretur primus equus genitus.

138. Nec valet dicere quod in eo casu non posset assignari primus equus in illa serie cum sint infiniti, vt *nu.136.* dictum est, & tenuit Arist. citatus *nu.134.* quia tunc sequeretur quod generatio naturalis non supponeret rerum creationẽ, quod est absurdum, sicut enim ars supponit opera naturæ in quæ suam formam introducat, ita natura suponit opera creationis necessaria, vt ipsa posit operari; ergo, &c. Antecedens patet, nam in tota illa serie equorum, nullus fuisset à Deo immediatè creatus, sed omnis genitus; vnde sola materia prima fuisset creata, cum alijs causis vniuersalibus, quæ tamen non sufficerent; posita namque sola materia prima, nulla causa naturalis est apta producere vllum equum, aut aliud animal perfectum, quæ fieri nequeunt nisi à generante eiusdem speciei.

139. Ad hoc argum. quod fusè proponere volui, vt videatur in quo potissimè consistat fundamentum oppositæ sententiæ, resp. quod aduersarij supponunt quod nos non dicimus, ex qua suppositione deducunt absurda, & implicantias, quæ ex nostra sententia rectè intellecta, non deducuntur. Dicimus namque nos quod generationes, & corruptiones substantiales potuerunt esse ab æterno, eo quod tunc præcessissent infiniti equi, & infinitæ generationes illorum, ita tamen quod hanc præcessit alia, & hanc alia, vsque in infinitum, vt nunquam possimus pertingere neque ad primum equum, neque ad primam illius generationem; quocirca quando dicitur an ille primus leo, vel equus durauit tempore finito, vel infinito, dicendum est non dari primum equum, nec dari aliquem qui durauerit tempore finito, nec infinito, sed quod ante quemlibet determinatum detur alius, & alius in infinitum. Dici etiam potest, quod vnusquisque equus durauit tempore determinato, v.g. per 20. annos, quod vnus alium generauit, & sic sint infiniti, qui sic durarunt. Sicuti dato motu cœlorum ab æterno, iam transissent infinitæ circulationes, & vnaquæque durauit per horas 24. & sic transissent infinitæ circulationes, quarum vnaquæque eo tẽpore durauit. Sic in equis transissent infiniti, & vnusquisque durasset v.g. per annos 20. Quæ si rectè intelligantur, cessant omnia, quæ in contrarium obijciuntur.

140. Quintum argum. generationes, & corruptiones elementorum non potuerunt esse ab æterno, ergo neque generationes, & corruptiones animalium. Antecedens probatur, nam si Deus ab æterno creasset mundum debuisset creare elementa, scilicet ignem, aërem, aquam, & terram, cum sint partes integrantes mundum, non enim integrum elementum potuit esse per generationem; imò probabile est, quod partes terræ vicinæ centro sint per accidens incorruptibiles, cum ad eas non pertingant qualitates destructiuę elementi contrarij, vt aquæ, aeris, & ignis; cum ergo Deus debuisset creare terram in aliquo certo, & determinato indiuiduo sequitur quod generationes, & mixtiones elementorum non potuissent esse ab æterno, nam elementum terræ debuit aliquo tempore manere incorruptum. Si dicatur quod nullo tempore mansit incorruptum, ergo nunquam fuit hoc indiuiduũ, & sic neque fuit creatum. Si dicatur, quod durauit aliquo tempore incorruptũ antequam inuaderetur à contrario, sequitur quod primum illud tempus esset primum in æternitate, ac proinde æternitas haberet initium, & sic consisteret in tempore finito, & generationes nõ essent ęternæ, cum haberent aliquod tempus prius. Si verò dicatur quod illud indiuiduum dura-

durauit incorruptum tempore infinito, sequitur quod generationes elementorum non fuerint nisi post infinitum tempus.

141. Resp. quod Deus ab æterno potuit creare mundum, & elementa, & illa creasset in certo, & determinato indiuiduo, sicut enim cœlos creasset in determinato indiuiduo, vt solis, lunæ, &c. vt sunt modo, ita etiam elementa, neque ex hoc sequitur, quod inter elementa nō potuissent esse generationes, & corruptiones. Ad probationem in contrarium dico quod in eo casu non posset assignari tempus determinatum in quo indiuiduū v.g. terræ manserit incorruptum, & post quod cœperint generationes, nam eo ipso quod generationes, & corruptiones sūt ab æterno, non potest assignari tempus in quo incæperint, sed prius, & prius vsque in infinitum: nec potest assignari tempus in quo durauit illud indiuiduum, sed sēper prius, & prius in infinitum. Nec potest dici quod illud tempus durationis dicti indiuidui fuerit prius generatione, aut corruptione, nec generatio prior corruptione, quia isti termini prius, & posterius dicuntur de tempore, in eoque reperiuntur, non de æternitate, vbi non est prius, & posterius, nisi nostro modo concipiendi.

142. Sextum argum. nam vt docet Aristoteles in hoc *lib.* 8. & alibi. & cum eo communiter Philosophi & Theologi in causis efficientibus non datur processus in infinitum, aliàs non nisi infinito tempore producerēt effectum, & per causas istas non possemus venire in cognitionem primæ causæ; sed si generationes essent ab æterno daretur processus in infinitum in causis efficientibus, essent enim infiniti leones v. g. aut equi, & infinitæ generationes illorum; ergo non possunt dari. Resp. cum N. Complut. & aliis distinguendo maiorem; non potest dari processus in infinitum in causis efficientibus per se subordinatis, conceditur: in causis efficientibus non per se, & essentialiter subordinatis, sed tantum per accidens, negatur; in nostro autem casu illi leones, aut equi non essent causæ essentialiter subordinatæ, sed tantum accidentaliter.

143. Sed quæres 1. quænā sint causæ essentialiter subordinatæ, & quæ non tales, sed tantum accidentaliter subordinatę? Resp. quod illę sūt essētialiter subordinatæ quæ ad inuicem ita comparantur, quod vna non agit nisi mota ab alia, quo modo causa prima, & secunda subordinantur ad inuicem, quia secunda non agit nisi mota à prima; quo etiam modo causa particularis subordinatur vniuersali, quia illa non agit nisi per dependentiā ab ista. Eodem etiam modo instrumenta, & virtutes productiuæ dicuntur instrumenta subordinata causæ principali. At causæ non essentialiter subordinatæ, sed tantum accidentaliter sunt illæ quæ ita agunt vt vna non egeat alia vt agat, cum nec moueatur ab illa, nec sit virtus, aut instrumentum illius vt sunt leo A, & leo B. quoniam leo B. non indiget leone A vt generet, nam licet ab eo fuerit genitus, tamen ab eo non dependet essentialiter in sua generatione.

144. Quæres 2. quare in causis essentialiter subordinatis non possit dari processus in infinitum? Resp. rationem esse, primò quia vt dictum est, effectus non produceretur nisi tempore *infinito*, oporteret enim quod *ista* moueretur ab alia, & ista ab alia & sic in infinitum. Secundò quia non potest effectus finitus, & limitatus indigere concursu, & motione infinitarum causarum. At si daretur processus in infinitum in causis tantum accidentaliter, aut nullo modo subordinatis, vt effectus produceretur nec esset expectandum tempus infinitum, nec indigeret concursu, aut motione infinitarum causarum, cum posset à qualibet causari.

DV-

DVBIVM. IX.

An mundus prout nunc est cum solo concursu Dei ordinario possit in æternum durare.

145. CErtum est secundum fidem quod mundus est duraturus in sempiternum secũdum potissimas partes illius scilicet secundum cœlos, & elementa, licet innouata vt supra vidimus nõ tamen quoad generationes, & corruptiones viuentium, vt plantarum, & herbarum, neque quoad generationes, & corruptiones animalium vt modo sunt, quia cum tunc cessent motus cœlorum, cessabunt etiam influentiæ, & rerum productiones, generationes, & corruptiones. Quod autem mundus quoad elementa, & cœlos sit in æternum duraturus, docent S. P. Aug. *lib.* 20. *de ciuit. cap.* 14. M. Gregor. *lib.* 17. *moral cap.* 1. & alii Sancti Patres. Colligitur ex sacra scriptura. Eccles. 1. dicitur. *Terra autem in ęternũ stat*. Seu durabit in æternum, quod si terra quæ est infimum elementum stabit in æternum, etiam alia stabunt, cum sit eadem omnium ratio, aliàs inter cœlum lunæ, & terram daretur vacuum post diẽ iudicij, quod natura tantum abhorret. Colligitur etiam ex illo psalm. 148. *Ipse dixit, & facta sunt, statuit ea in æternum, & in sæculi sæculi*. Tum quia beati manebunt in cœlo in æternum, & damnati manebunt in æternum in inferno; locus autem inferni est circa terræ centrum; & sic tam cœli quam terra debent durare in æternum, hæc vt domicilium damnatorum, illi vt patria beatorum.

146. Est etiam certum, quoad mundus ex se, suaque natura quod indiuidua generabilium, & corruptibilium non sit in æternum duraturus, plura namque quotidie connaturaliter corrumpuntur. Imò posset etiam corrumpi tota aliqua species vt si homines conuenirent vt occiderent omnes equos, aut leones, &c. Notum etiam est, quod mundus nõ est ita incorruptibilis, & perpetuò duraturus ex se, quin possit Deus illum in nihilum redigere, qui enim potuit ipsum creare, posset etiam annihillare. Difficultas est, an mundus prout nunc est cum transmutationibus elemẽtorum, eorumque corruptionibus ad inuicem secundum partes, nã secundum se tota non transmutantur, nec corrumpuntur, & cum generationibus, & corruptionibus tum animalium tum viuentium, tum vegetabilium, tum rerum aliarum, quæ transmutantur, cum solo concursu ordinario Dei quo de facto res conseruat, posset ex se, suaque natura durare in æternum.

147. Prima sententia fuit Platonis *in Timæo*, aliorumque sequacium, quod licet mundus sit duraturus in æternum, non tamen ex se, suaque natura, quia ex natura sua petit non durare. Aliqui moderni sic defendunt Platonis sententiam, vt dicant quod posset quidem mundus vt modo est durare in æternũ, sed addi deberet nouum Dei auxilium quo ipsum conseruaret, nam præsens concursus solum faciet ipsum durare solum vsque ad finem mundi, & hoc ne cogantur dicere quod cœli miraculosè cessabunt à motu, elementa à suis transmutationibus, & viuentia, & animalia à suis generationibus.

148. Nostra sententia seq. conclus. explicatur. *Mundus prout nunc est ex se, suaque natura cum solo concursu ordinario quo Deus de facto illum conseruat, duraret in æternũ, sed quia ad mundi finem iste concursus interrumpetur, propterea non amplius durabit vt modo est, sed innouatus, & trãsmutatus, & sine generationibus, & corruptionibus. Quãtum tamen est de se, & ex sua natura petit mundus vt nunc est, continuationem præsentis concursus, qui tunc miraculosè interrumpetur*. Sic tenent omnes Peripatetici cum Aristotele, qui ob id putauit quod mundus vt nunc est, esset in æternum duraturus. Et sic solum miraculosè cessabit; vnde Apocal. 10. Quidam Angelus *iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, quod non erit amplius tempus*. Et Isa. 60. dicitur. *Non occidet vltra*

tra sol tuus, & luna tua non minuetur. quia sic Deus ordinauit. Cum enim elementorum mixtiones, & rerum generationes, dependeant ex motu cœlorum, & in fine mundi ille motus non amplius futurus sit, sequitur quod etiam illæ mixtiones, & rerum generationes non amplius futuræ sint. Videantur N. Complut. hoc loco *disp.* 29. *q.* 2. *per totam*, & alij hoc loco.

149. Quod autem mundus esset in æternum duraturus vt modo est nisi præsens concursus quo à Deo conseruatur interrumperetur, patet, nam cum præsenti concursu mouerentur cœli, vt modo mouentur, ac proinde fierent mixtiones elementorum, & rerum generationes, ergo duraret semper, vt modo durat; durante namque eadem causa mixionum, & generationum, debent ijdem effectus durare. Tum quia materia prima est naturaliter incorruptibilis, & naturaliter non satiatur vnica forma, sed semper machinatur præsenti necem, & corruptionem, vt habeat nouam, ac proinde connaturaliter petit concursum Dei quod per totam æternitatem fiat illa formarum transmutatio, quod si non fiat, & concursus interrumpatur, non est connaturaliter, sed miraculosè. Tum etiam quia elementa connaturaliter petunt, transmutari secundum partes; nam cum habeant qualitates contrarias, & transmutatiuas, oportet quod ad inuicem agant, & reagant, ac proinde quod transmutentur, vt modo vnum vincat, modo aliud, & sic quod vnum hodie amittit, cras acquirat, & sic cum hac vicissitudine in æternum conseruabuntur, vt putauit Aristoteles.

150. Sed obijcies, nam ideo Deus non habet naturaliter finem, sed petit sēper naturaliter durare, quia non habet naturaliter principium, sed omnes res creatæ petunt, imò de facto habent naturaliter principium, ergo etiam naturaliter debent habere finem. Resp. quod Deus ex eo quod nō habeat naturaliter principiū, habet etiam naturaliter carentiam finis, vt nullo modo, nullaue virtute possit non esse. At creaturæ ex eo quod habeant principium, possunt à Deo destrui, licet aliquæ ex suis principijs intrinsecis non habeant suæ desitionis principium, vt sūt cœli, elementa, & rerum species, &c.

151. Obijcies 2. quia quæ petunt naturaliter semper esse, exigunt virtutem conseruatiuam infinitam, sed nulla creatura exigit virtutem conseruatiuam infinitam, ergo nulla creatura exigit semper esse, semperuè durare. Resp. distinguēdo maiorem; quæ petunt naturaliter semper esse, exigunt virtutem conseruatiuam infinitam in se ipsis, negatur; in prima causa, conceditur. Virtus namque conseruatiua primæ causæ est infinita tum respectu sui, tum respectu aliarum rerum quas conseruant. At virtus qua creaturæ se ipsas conseruant, posita conseruatione primæ causæ est finita, cum sit propria natura non habens in se principium corruptionis.

152. Obijcies 3. nam id quod constat ex contrarijs habet in se principium corruptionis, ac proinde non petit semper esse; sed mundus constat ex contrarijs ergo habet in se principiū corruptionis, ac subinde non exigit semper esse. Minor, constat in omnibus sublunaribus, maximè in elementis, quæ continuò ad inuicem agunt, & regunt saltem secundum partes ex continua autem actione, & reactione debilitatur virtus actiua, & resistitiua, & sic paulatim elementa etiam secundum se tota resoluentur. Resp. distinguendo maiorem; quod componitur ex contrarijs habet in se principium corruptionis, vt tamen ex illa corruptione aliud generetur, conceditur: vt aliud non generetur, negatur. Vnde in elementis si ex aqua v.g. hodie generatur aer in vna parte, in alia ex aere generatur aqua, & sic semper elementa conseruantur. Pariter ex corruptione vnius indiuidui v.g. equi, generantur vermes, vel herbæ; postea ex herbis generatur equus, quia corruptio vnius est generatio alterius. Et licet verum sit quod ex actione, & reactione debilitetur virtus resistitiua, & generatiua in hoc indiuiduo, & sic paulatim corrumpatur, ex alia tamen materia pro-

du-

ducitur aliud cum sua naturali virtute per quod species conseruatur, & sic ex continua ista vicissitudine generationum, & corruptionum conseruantur species, & conseruari possent in perpetuum.

153. Obijcies 4. nam ab ipso mundi exordio vsque ad hæc nostra tempora hominum, ac subinde cœterorum animalium complexio, & statura valde diminuta est, vix enim reperiuntur aliqui qui pertingant ad ætatem 100. annorum, cum prius viuerent ad nongentos annos, & sub obsidione Troiæ quidam miles Nestorius nomine pertingebat ad 300. annos ex quo desumptum est prouerbium quo alicui precamur annos Nestorianos. Præterea modo non reperiuntur homines gigantes vt reperiebantur tempore antiquo. Et non desunt qui dicant quod etiam cœli aliquid suæ lucis amiserint, & virtutis, vt S. Vincentius Ferrerius in quodam sermone, & etiam videmus, quod modo est vix distinctio partium anni vt veris ab æstate, autumni ab hyeme, &c. Obseruant etiam aliqui, quod post diluuium virtus fructuum, & herbarum quibus homines viuunt, est valde diminuta, aqua nãque maris, quippe bibita causat sterilitatem, qua ratione mos erat antiquitus vt capta ciuitate, eaq; destructa seminabatur sal ne terra illius ad frugem deseruiret.

154. Resp. negando antecedens. Sicut enim nullus dicit, quod ignis nostro tempore minus calefaciat quàm tempore Adæ, ita per se loquendo non minus viuunt homines modo quam tempore Adę, per accidens tamen tunc magis viuebant vt mundus multiplicaretur, vel Deo sic disponente, vel quia non erat tantus luxus ciborum, vt modo, quoniam negari non potest quod multitudo ciborum, & varietate tanta præparatorum, & vsus vini non multum officiat ad vitæ conseruationem; tamen per se loquændo tantum viuunt modo communiter quam tempore Dauid, qui psalm. 89. loquens de communi hominum ætate dicit. *Si in potentatibus octoginta anni, et amplius eorum labor, dolor*, quod etiam currit modo, post tot annorum sæcula.

DVBIVM X.

Ponuntur necessaria de primo Motore.

§. I. *An detur vnus primus Motor.*

155. Pro intelligentia præsentis difficultatis sciendum est ex Arist. 2. *metaphys. cap.* 3. quod vt diximus *n.* 142. & 143. in causis subordinatis per se non datur processus in infinitum, propter rationes ibi traditas, quoniam in causis essentialiter subordinatis nequit proxima operari sine aliarum concursu, si autem illarum numerus esset infinitus non esset possibilis iste concursus. Hoc posito facile probatur dari primum Motorem, nam quod mouetur, debet ab alio moueri, sed in causis mouentibus essentialiter subordinatis non datur processus in infinitum; ergo deueniendum est ad vnam primam causam quæ moueat, & non moueatur, & ista erit primus motor. Sed de hac re vide quæ dico 1. *p. disp.* 2.

156. Sed obijcies 1. nam ad omnium rerum actiones, & motiones sufficiunt natura, & ratio, ergo non est cur ponatur primus motor. Antecedens probatur, quoniam omnis causa vel est naturalis, vel libera; si est naturalis, sufficit natura, natura namque est principium primum motus, & quietis eius in quo est, &c. Si causa est libera, tunc sufficiens principium actionum, & motionum illius erit ratio; ergo principia omnium motionum, & actionum sunt natura, & ratio, & non erit necesse inuestigare aliũ primum motorem. Resp. negando antecedens, ad probationem dico, quod natura, & ratio sunt principia omnium actionum, & motionum immediata, & proxima, ac proinde relinquitur locus inuestigandi primum motorem vniuersalem, qui concurrat etiam immediatè immediatione tùm suppositi, tum virtutis ad omnes motiones, & actiones tum necessarias, tum liberas; nam ratio, & libertas respiciunt solum fines suos particulares, at primus, & vniuersalis motor, respi-

respicit finem, & bonum vniuersale.

157. Obijcies 2. nam ex motu non est necesse quod deueniamus in cognitionem vnius primi motoris, sed sufficit quod deueniamus in cognitionem duorum primorum motorum; ergo, &c. Antecedens ostenditur, quia actiones naturales ducunt in cognitionem primi motoris necessarij, & agentis ex necessitate naturæ, & actiones liberæ ducunt in cognitionem primi motoris liberi, & agentis ex electione; ergo, &c. Resp. quod tam motiones necessariæ, quàm liberæ ducunt in cognitionem primi motoris liberi; quod motiones necessariæ ducant in cognitionem primi motoris liberi, nã de liberis non potest esse difficultas, probatur, quia motiones necessariæ non possunt ordinari in finem vniuersalem nisi ab agente libero; ordinare namque est opus rationis, ac proinde agentis liberi; ergo,&c. Alia vide loco citato 1.p.

§. 2. *Quomodo primus Motor, qui secundum Aristotelem mouet primum cœlum, illud moueat.*

158. PRo difficultatis intelligentia notandum est, quod duobus modis intelligi potest, quod primus motor, & idem est de alio quocumque motore cœlorum, sit ipsi cœlo applicatus, scilicet vel tanquam forma informans aut solum tanquam forma assistens, eo modo quo nauta assistit naui. Si motor esset forma informans cœlum quod mouet, vt volunt aliqui, de quo dicemus in tract.de cœlo, tunc motor moto cœlo quod mouet non mutaret locum saltem per se, sed ad summum per aliud, eo modo quo dicitur, quod anima mutat locum ratione corporis, aut ratione partium eius. Cum enim, vt supra diximus vltimum cœlum non sit in loco nisi ratione suarum partium, motor huius cœli solum hoc modo posset dici esse in loco, & mutare locum, cum tunc esset forma informans cœlum, eo modo quo anima informat corpus, & est tota in toto, & tota in qualibet parte.

159. Tribus modis intelligi potest, quod motor assistat cœlo. Primò explicando suam virtutem motiuam in totum cœlum quod mouet. Secundò explicando eandem suam virtutem in solam partem illius Tertiò in omnes partes illius successiuè tamen, ita vt prius moueat vnam, & post illam aliam quæ in eodem situ succedit. Mihi certum videtur, quod si motor suam vim explicaret in totum orbem, aut cœlum quod mouet, tunc nõ mutaret locum, neque per accidens, cum enim non sit forma informans, sed tantum assistens, licet secundum suam virtutem assistat toti cœlo, tamen cum non informet non potest moueri per accidens ad motum illius.

160. Sed dices quia nauta non est forma informans nauim, sed tantum assistens, & tamen mouetur per accidens ad motum nauis; ergo, &c. Resp concedendo antecedens, & negando consequentiã. Ratio discriminis est, quod nauta est in loco secundum se, & per operationem qua assistit naui. At Angelus non est in loco circumscriptiuo nisi per operationem ad extra, & cum sua operatio sit explicata per totum cœlum, illud totum mouet, quasi totum impellendo, & mouendo, ipse tamen Angelus manet immotus, & hoc modo explicat suam virtutem in totum cœlum. At nauta dum explicat suam virtutem in nauim mouetur ad motum illius, quia in ipsa circumsciptiuè continetur. Angelus autem non sic continetur à cœlo.

161. Si motor mouet cœlum explicando suam virtutem, eamuè solum applicet vni tantum parti determinatæ, & inuariabiliter, tunc mouebitur per accidens ad motum cœli quod mouet. Ratio clara est, quia tunc Angelus, seu motor cœli vni determinatæ parti assistit, quæ pars mouetur ad motum totius, imò ipsum totum cœlum censetur moueri ex impulsu in ea parte recepto, ac proinde ipse motor per accidens moueretur ad motum illius partis, & sic motor quasi raperetur à moto per virtutem ipsi à motore impressam.

162 Tan-

162. Tandem si motor non explicet suam virtutem in omne mobile, neque in aliquam partem determinatam, sed vel in omnes successiuè, aut modo impellat vnam, modo aliam, manens semper in eodem loco, v.g. in Oriente, quod verius est, tunc non mouetur neque per accidens ad motum cœli, nec mutat locum. Ratio est, quia existens in certo, & determinato loco, aut situ, sine vlla loci mutatione potest mouere totum cœlum, mouendo, vel omnes partes successiuè, vel mouendo, aut impellendo modo vnã, modo aliam partem, vt videre est in eo qui mouet aliquam rotam, vt in figulo, qui sine loci, aut situs mutatione mouet totam rotam, &c.

§. 3. *An primus motor sit vnus, an plures*

163 PRimum motorem esse vnum tenent omnes Peripatetici, & colligunt ex vnitate, & causalitate primi cœli, quod primus motor in orbem mouet, & motus illius ab eo manat immediatè, ac proinde ex motu primi cœli, dicitur primum mouens; tum quia nulla res potest mouere, aut moueri, nisi causalitate primi motoris. Tum etiam quia primus motor dat vires, & propensiones omnibus mouentibus, vt suos effectus producant, aut corpora sibi subiecta aliqua specie motus moueant, nam sicut generans leuia, aut grauia dicitur motor illorum quatenus dat vires, grauitatem, aut leuitatem, & propensiones ad proportionatos motus, ita ob maiorem rationem dicetur absolutè primus omnium motor qui dat rebus omnibus vires, & propensiones ad suos motus, ad suas actiones. Demum vt alia prætereamus dicebant Peripatetici, quod motor primi cœli dicatur, & sit primus omnium motor, quoniam omnia primò dirigit in suos fines, & ad eos assequendos perducit.

164. Pro quo nota, quod finis est prior omnium causarum, ac proinde qui cœtera in suum finem dirigit, dicetur omnium primus motor, licet non eadem ratione res omnes ad suos fines moueantur. Pro quo rursus nota, quod quędam ita mouentur, vt non se moueant, & sunt cognitione carentia, vt sunt agentia naturalia, ignis, plantæ, arbores, &c. Alia ita mouentur, vt aliquo modo se moueant, vt ea quæ solum habent cognitionem sensitiuam, qualia sunt animalia, quæ cognoscunt res quæ sunt finis, & ad illas se mouent per cognitionem, & appetitum sensitiuum; non tamen dicuntur perfectè se mouere quia licet cognoscant finem, non tamen cognoscunt proportionem mediorum ad finem, nec ipsam rationem finis, cum nullo discursu, nullaq; ratione sint prædita, & ista indigent primo mouente, qui omnia cognoscat exactissimè, vt sic ab eo in suos fines dirigantur perfectissimè. Alia tandem sunt quæ ita mouentur, vt etiam perfectissimè se moueant, & sunt naturalia, quæ per rationem non solum cognoscunt finem, sed etiam proportionem mediorum ad finem ipsamq; rationem finis. Hinc homo exactissimè tenet finem quem ei primus motor præscripsit, & cognoscit qua ratione, quibusuè medijs illum consequi potest, & sic homo per rationem, discursum, & liberum arbitrium in suum finem potest se mouere quem illi primus motor præscripsit, licet aliquando deuiet pro sua libertate, & malitia.

165. Ex quibus satis apertè colligitur quomodo motus in vnum primum motorem referantur, nam eo modo quo motus rerum inferiorum reuocantur ad motum primi mobilis, seu primi cœli à primo motore moti, reuocantur ad ipsum primũ motorẽ à quo primus motus pendet. Secundò reuocantur ad primum motorẽ, quatenus ab ipso dirigũtur. Tertiò ad ipsum diriguntur tanquam ad tribuentem vires, virtutem, & propensionem. Et tandem diriguntur tanquam ad mouentem, tanquam ad præscribentem omnibus finem, &c.

166. Ex his infertur motorem primum esse vnum, quod docet sacra scriptura, nam Deuter. 6. legitur. *Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est*. Et cap. 32. habetur. *Videte quod ego sum solus, & non est*

est alius Deus prater me. Et Isa.45. dicitur *Ego Deus, & non est alius*. Et 1. Cor. 8. scribitur. *Nullus est Deus nisi vnus*. Et in symbolo Niceno canitur. *Credo in vnum Deum.* Et in Concil.Later. sub Innoc.III. & refertur cap. Firmiter de Summ. Trin. & fide cathol. sic de fide definitur. *Firmiter credimus, et simpliciter confitemur, quod vnus est Deus*, &c. Est ergo vnus primus motor, quem vocamus Deum, qui est vnus in essentia; licet sit trinus in personis, quod non cognouit Aristoteles.

167 Cœterum quia Manichæus turpiter errauit ponendo duos Deos, vnum auctorem bonorum, alium auctorem malorum. Vnum lucis, alterum tenebrarum, quem cum suis asseclis Sanctus, & doctissimus Pater Austg. in multis tract. & opusc. contra Manichæos tomo 6. acutissimè, & mirè hunc errorem exterminat. Propterea adducam potissimas rationes contra hunc errorem.

168. Prima ratio est Arist. 12. *metap. cap. vltimo* est, quia vnius principatus, aut monarchia nobilior est quàm multorum gubernatio, facilius namque, & tranquillius per vnum omnia reguntur, quàm per multos, cum in multis facilè discordia oriri possit in damnum, & exterminium reipublicæ. Sed si darentur duo illi Dij, bonus scilicet, & malus, vnus bonorum, alter malorum auctor; vnus lucis, alter tenebrarum non posset non esse maxima discordia inter illos, cum damno, & pernicie totius orbis; ergo,&c. Minor probatur, nam Deus bonus omnia vellet esse bona, cum vellet suam bonitatem diffundere, & omnia esse vt ille; & Deus malus vellet omnia esse mala, vt sic diffunderet suam malitiam, & omnia esse vt ille est;ergo cuncta essent sub diuisione, & in exterminio posita.

169. Secunda ratio, nam si non esset vnus Deus, sed duo v. g. etiam essent duæ naturæ diuinæ, sed non possunt dari duæ naturæ diuinæ; ergo neque duo Dij. Maior nota est, nam implicat quod aliquis sit Deus sine natura diuina. Minor ostenditur; quoniam si darentur duæ naturæ diuinæ vel essent æqualis, vel inæqualis perfectionis: non inæqualis, quia illa quæ esset imperfectior, & inferior, non esset diuina, quoniã Deo nihil maius, aut perfectius esse potest. Neque possent esse æqualis perfectionis, quia tunc non essent duæ, sed vna. Non essent namque diuersæ speciei, quia quæ specie distinguuntur non possunt esse eiusdem perfectionis, species enim sunt sicut numeri, quorum vnus se habet ex additione ad alium, vt docet Aristoteles. Non essent distinctæ numero, quia distinctio numerica desumitur à materia per quam indiuidua intra eundem speciem distinguuntur, & multiplicantur; primus autem motor caret materia per Arist. 12. *metaphys.* sed est purus actus. Tum quia Deus esset compositus, cum enim non esset tantum materia deberet etiam habere formam per quam constitueretur, & sic non esset Deus, cum materiæ imperfectionem, & potentialitatem includeret. *Tum* etiam quia adhuc vna careret perfectione indiuiduali alterius, & sic non esset natura diuina.

170. Tertia ratio, nam frustra fiunt per plura, quæ fieri possunt per pauciora, sed sufficit vnus primus motor ad mouendum primum mobile, ac subinde alia inferiora; ergo frustra ponerentur plures primi motores. Minor probatur, quia vel vnus motor est sufficiens ad mouendum primum mobile, vel non est sufficiens. Si est sufficiens, ergo frustra ponuntur alij. Si non est sufficiens;ergo non est virtutis infinitæ, sed finitæ,& limitatę, & sic indigebit ab alio moueri, quod enim habet virtutem limitatam non potest producere nisi effectum limitatum, & sic vt infinitè, seu vt in infinitum moueat indigebit adiutorio alterius.

171. Quarta ratio, datur tantum vnus vltimus finis, ergo etiam tantum vnum primum principium, ac proinde tantum vnus primus motor. Antecedens probatur, quoniam si essent plures vltimi fines, vel vnus in alium ordinaretur, vel non. Si vnus in alium ordinaretur ille solus in quem alter ordinaretur esset finis vltimus; si vnus in alium non ordinaretur,

tur, sequitur quod nec media omnia in vnum, & eundem finem ordinarentur, & sic dissolueretur ordo vniuersi qui in quadam perfectione desumpta ad vnam primam causam, primumque principium desumitur.

172. Sed obijcies 1. quia si daretur vnus primus motor, vel esset vnus vnitate prædicamentali, vel transcendentali; neutrum dici potest; ergo non datur vnus primus motor. Maior constat, nam vnitas ex æquo diuiditur in prædicamentalem, & transcendentalem. Minor probatur, nam non esset vnus vnitate prædicamentali, quia hæc sequitur quantitatem molis, quæ in primo motore esse non potest, cum partibus careat. Neque transcendentali, quia hæc dicit priuationem, & defectum, qui in primo motore esse non potest; dicit enim indiuisionem, quæ est quædam carentia. Resp. quod primus motor est vnus vnitate transcendentali, quæ sequitur ens, & sic etiam in primo ente esse potest. Et sic primus motor est vnus, ac subinde est ens indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio; hæc autem indiuisio, seu carentia diuisionis non dicit imperfectionem, sed perfectionem, est enim perfectio carere diuisione; vnde vnitas non est carentia, sed natura perfecta carens imperfectione: carere autem imperfectione, perfectio est, sicut carere perfectione est imperfectio; Et sic carentia mensuratur à forma qua caret. Si illa est perfectio, carentia illius erit imperfectio; quod si forma est imperfectio, carentia illius erit perfectio. Hinc carere Deo maxima imperfectio est. At carere peccatis summa perfectio est.

173 Obijcies 2. nam si daretur vnus primus motor, esset summum bonum, sed non potest dari summum bonum, ergo non potest dari vnus primus motor. Maior constat. Minor probatur, quia si datur vnum summum bonum, nullum daretur malum, sed omne malum excluderet, quoties enim datur vnum contrarium in summo, excludit totaliter aliud contrarium; vnde videmus, quod vbi est calor in summo vt in igne, ibi nullum datur frigus. Et vbi datur frigus in summo, ibi nullus datur calor; ergo si daretur in mundo vnum summum bonũ, cum esset per omnia diffusum, ab omnibus expelleret quodlibet malum. Resp. quod summum bonum debet expellere à se omne malum, non tamen ab alijs. Hinc videmus, quod calor non excludit frigus ab alijs subiectis, sed tantum à proprio; quod autem Deus sit in omnibus rebus per essentiam, &c. non tollit quod ab illis non distinguatur, & sic necessum non est, quod ab alijs à se debeat excludere omne malum..

§. 4. *An primus motor sit immobilis, et immutabilis.*

174. Aristoteles hoc loco *cap.* 4. demonstrat apertissimè, quod primus motor debeat esse immobilis, ac subinde immutabilis, ex eo quod in motibus, & mouentibus non est admittendus processus in infinitum, sed tandem deueniendum ad aliquem primum motorem, qui cœtera moueat, & non moueatur, sin minus non esset ordo in rebus, sed omnia necessariò essent conturbata, & sic motor primus immobilis manens, dat cuncta moueri. Hoc idem docet fides, eamque confirmat illud Malachiæ 3. *Ego enim Dominus, et non mutor.* Et Iacobi 1. *Apud quem non est mutatio*, &c.

175. Probatur 1. breuiter, nam Deus est actus purus, ergo nullo modo est mutabilis; Antecedens constat, aliàs esset compositus ex actu, & potentia, quod summam dicit imperfectionem. Consequentia probatur, quia omne mutabile dicit potentiam, sicut quod mutatur dicit transitum de potentia ad actum; intãtum enim aliquid mutatur inquãtum recipit quod prius non habebat; ergo id quod est mutabile dicit potentiam ad actum, vel ad aliquid quod non habet. Potentia autem non stat cum primo motore, quod enim dat cuncta moueri, non potest esse in potentia vt moueatur.

176. Pro-

176. Probatur 2. ex Dei simplicitate, nam moueri obstat simplicitati primi motoris, ergo primus motor non potest ab alio moueri, ac proinde debet esse immobilis, & subinde immutabilis. Antecedens probatur, quia quod mouetur debet dicere aliquam compositionem, ex eo quod habet, & ex eo ad quod mouetur, nihil enim mouetur ad id quod iam habet, ergo si primus motor mouetur debet habere aliquam compositionem.

177. Probatur 3. ex infinitate ipsius Dei, seu primi motoris; nam moueri repugnat cum infinitate primi motoris; ergo primus motor non potest moueri. Antecedens ostenditur, quia quod mouetur quouis motu, debet necessariò aliquid acquirere, sed quod est infinitum nihil potest acquirere, ergo motus repugnat cum infinitate primi motoris; omnis namque motus est termini productio, seu est ad terminum producendum, vel in alio, si aliud moueat, vel in se ipso si se ipsum moueat.

178. Sed obijcies 1. nam Sapientiæ 7. diuina sapientia dicitur mobilior omnibus rebus. Et Iacobi 4. dicitur. Appropinquate Deo, & ipse appropinquabit vobis; ergo Deus est mobilis, ista enim sine mobilitate saluari non possunt. Resp. ad primum testimonium, quod diuina Sapientia dicitur mobilior omnibus rebus, non quia mutetur, sed quia similitudine quadam mutari videtur, quatenus eius esse ad omnes creaturas diffundatur, pertingit namque à fine vsque ad finem, fortiter, suauiterque disponens omnia. Ad 2. testimonium dico, quod nos dicimur appropinquare Deo per amorem, & per virtutum opera, & Deus dicitur appropinquari nobis, quatenus suæ gratiæ dona nobis confert.

179. Obijcies 2. nam si Deus esset immobilis maximè quia solum est in se ipso, sed hæc ratio est nulla; ergo non est immobilis. Minor probatur, tum quia Deus est in omnibus rebus per essentiã, præsentiam, & potentiam; est in iustis non solùm per gratiam, sed etiam per se ipsum vt est trinus, & vnus, iuxta illud Christi D. *Et ad eum veniemus, & mansionẽ faciemus.* Et potest Deus poni de facto in spatijs imaginarijs vbi de facto nõ est, si ibi aliquid producat. Resp. quod Deus & est in se ipso, & est in creaturis; in se ipso est per essentiam, in creaturis verò est per participationem essentiæ. Vel dicas, quod ex eo quod Deus est in creaturis per essentiam, est in se ipso, nec ex eo quod est in creaturis est extra se, sed est in se, etiam vt est in creaturis. Est autem in creaturis in quibus prius non erat, non per mutationem sui, aut per sui motum, sed per mutationem factam in creaturis. Cùm enim sit in creaturis per potentiam, producendo, & conseruando illas, debet etiam esse in illis per essentiam, quoniã essentia illius non distinguitur à sua potentia. Sic etiam personæ diuinæ sunt in iusto per gratiam, & per attributa sibi appropriata; nam Pater æternus est in iusto per potentiam, quæ sibi appropriatur, quatenus per eam conseruat in eo gratiam. Filius est in iusto per sapientiam, quatenus illuminat eius intellectũ. Et Spiritus S. est in iusto per amorem, quatenus inflammat eius affectum. Dicitur etiam Deus esse in creatura de nouo producta etiam si hæc productio fieret in spatijs imaginarijs, per productionem, aut mutationem ipsius creaturæ, cùm enim Deus sit immensus ibi debet esse, vbi est eius potentia, producendo, aut conseruando res.

180. Obijcies 3. nam Deus ab æterno non erat creator, non denominabatur creator, modo autem, & in tempore est creator, & vt talis denominatur realiter, ergo per realem mutationem. Antecedens constat. Conseq. probatur, nam omnis denominatio realis debet desumi à forma reali, ergo quod realiter non denominabatur tale, modo denominatur, debet procedere à forma reali, quã prius non habebat, modo habet. Resp. quod Deus in tempore denominatur creator non ab æterno à forma reali non in se ipso, sed in creatura, scilicet à relatione reali

reali dependentię creaturæ à Deo in tempore.

§.5. *An primus motor sit æternus tum à parte ante, tum à parte post.*

181. HAec difficultas ferè manet soluta ex dictis, tamen gratia claritatis aliqua addamus breuiter. Dei æternitatem agnouerunt omnes Philosophi antiqui, & moderni, & nullus est qui Deo æternitatem non concedat. Pro quo videri potest Arist. *cap.6. huius libri.* Et videri possunt expositores, maximè D. Thomas ibidem. Hæc veritas est de fide, definita in Concil. Lateran. sub Innoc.III. & refertur cap. firmiter de Sum. Trin. & Fide Cathol. vbi dicitur. *Vnus solus est verus Deus, æternus, &c.* vnde psal.101. dicitur. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Et D. Athanas. in symbolo habet. *Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus Sanctus, &c.* Et in symbolo Niceno canitur. *Cuius regni non erit finis.* Idem alibi.

182. Rationem huius rei à priori assignat D.Thomas *1.p. q.10. art. 2.* quia æternitas fluit ab immutabilitate tanquã proprietas ab essentia, sed vt constat ex dictis §. præcedenti Deus est omnimodo immobilis, & immutabilis; ergo est æternus;; quod enim omnino immutabile est, debet semper durare, & quæ non semper durant, ideo est quia mutabilia sunt.

183. Præterea probatur, quia si Deus nõ semper fuisset, debuisset ab alio produci, ac proinde non esset primus motor, non esset ens à se, primum ens, prima causa, quæ tum fidei, tum his, quæ supra demonstrata sunt obstant. Tum quia quod habet esse necessarium semper est, sed primus motor habet esse necessariũ, cum illud aliunde non habeat, ergo primus motor semper est, semper fuit, semperque erit. Tum etiam quia ęternitas primi motoris scilicet Dei est eius essentia, rectè enim dicitur. *Deus est sua ęternitas, & æternitas Dei est sua Deitas.*

184. Sed obijcies, nam æternitas dicitur etiam de alijs à Deo quæ tamen nõ sunt suum esse, non sunt necessaria, vnde terra dicitur æterna Eccles.1. *Terra autem in æternum stat.* Montes etiam dicuntur æterni. *Illuminans tu mirabiliter à montibus ęternis*, psal. 75. & 150. Et pacta dicuntur ęterna, &c. Resp. quod aliqua dicuntur æterna æternitate participata, vt visio beatifica, &c. Aliqua dicuntur ęterna per quandam similitudinem, nam terra dicitur æterna per quandam longitudinem durationis, eodem modo montes dicuntur æterni. Pacta dicuntur ęterna, aut sempiterna, quatenus non licet ea mutare, aut infringere, &c.

§.6. *An primus motor sit vbique, & an sit intelligens, et volens.*

185. DE fide est Deum esse vbique constat ex Sacra Scriptura. Ierem.23. dicitur. *Cælum, & terram ego impleo.* Sapient.1. habetur. *Spiritus Domini repleuit orbem terram*, &c. Et psal.138. legitur. *Quo ibo à spiritu, et quo à facie tua fugiam? si ascendero in cælum tu illic es, si descendero in infernum ades, etc.* Et Act.17 ait Doctor gentium loquendo de Deo. *Non longe est ab vnoquoque nostrum; in ipso enim viuimus, mouemur, et sumus.* Plura de hac re Patrum testimonia refert Magister *lib. 1. dist. 17.* Vnde Deus est etiam in dœmonibus, vt sunt res naturales.

186. Deus ergo intimè inest omnibus rebus, dans eis esse, in eoque ipsas conseruans. Præsens est quoque Deus rebus omnibus, quatenus omnes coram aspicit, obseruat, curat. Potentia nostri primi motoris vbique dominatur, & nihil est, quod ab eius dominio se possit subducere. Colligitur 1. hæc veritas ex infinitate Dei, nam si aliquibus rebus nõ inesset non diceretur infinitus, neque virtutem haberet infinitam. Est autem omnia in omnibus eminenter, & causaliter, quoniam omnia ex Deo habent suũ esse. Secundò colligitur ex immutabilita-

litate, si enim nunc esset in his, nunc in illis, mutaretur. Tertiò colligitur ex eo quod dat esse omnibus rebus, illudque in eis conseruat, mouens autem, & motum oportet esse simul ex Arist. hoc loco. Quartò colligitur ex eo quod omnis spiritualis substantia est in omnibus locis ad quæ se eius virtus extenditur; Dei autem virtus cum sit infinita, ad omnia se extendit.

187. Sciendum tamen est, quod cũ Deus sit in loco per operationem, sequitur, quod non sit in loco per se, sed tantum propter res, quæ sunt in locis; vnde non dicitur esse actu extra vniuersum tanquam in loco, cum ibi nullus sit locus, est tamen in potentia, cum eius virtus non terminetur finibus totius vniuersi. Quare sicut ante mundi constitutionem fuit in semetipso, nullius indigens, ita mundo condito semper manet in semetipso, siue eum intra, siue extra mundum cogites. Pro quo facit illud D. Bernardi lib. de consid. *Deus nusquam est, et nusquam non est. Ibi est, vbi erat antequã mundus fieret, hoc est in semetipso, quia pręter ipsum nihil erat.*

188. Est tamen Deus per vnionem hypostaticam in Christo. Est peculiari modo in iustis, qui eum cognoscunt, & amant, iuxta illud 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo.* Et Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Hoc modo non est Deus in impijs, *quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Sap. 1.

189. Quantum ad secundum dico, quod primus motor est intelligens, & volens, cum enim Deus sit primum mouẽs, debet mouere per intellectum, & appetitum, seu voluntatem, aliàs non posset dirigere quæ mouet in suos fines. Est de fide. Iob 9. dicitur. *Sapiens corde est, et fortis robore.* Et cap. 12. habetur. *Apud ipsum est sapientia, et fortitudo.* Et psal. 138. legitur. *Mirabilis facta est scientia tua ex me.* Et Rom. 11. dicitur. *O altitudo diuitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei, etc.* Cognoscit Deus se ipsum per se ipsum, quia repugnat cognoscere per speciem diuersam à se. Cognoscit se ipsum comprehensiuè, cum sit summè intelligens, & eius intellectio se ipsum adæquet. Cognoscit etiam alia à se in ipsa sua essentia, &c.

§. *Vltimus, an primus motor sit virtutis infinitæ.*

190. Certum est, non solum secundũ fidem primum motorem esse virtutis infinitę, sed etiam secundum Aristotelem *cap. vltimo huius libri*, quod ex eo probat, quia primus motor partibus, & magnitudine vacat, si enim haberet partes, & magnitudinem, esset finitus, & determinatus, vbi enim sunt partes, & magnitudo debet esse limitatio, & finitas cum enim non detur infinitum in magnitudine, & si daretur, nec moueri, nec mouere posset, oportet quod primus motor illis careat; est infinitus cum non habeat per quod finiatur. Tum quia ratio finitatis desumitur à partibus tum physicis, scilicet materia, & forma, nam materia limitat formam, & limitatur ab illa: tum metaphysicis, scilicet genere, & differentia, quæ sunt termini limitantes essentiã. Præterea primus motor producit rem ex nihilo, ad quod infinita virtus necessariò desideratur; productio namque ex nihilo est productio entis inquantum ens, ad quod procul dubio infinita virtus desideratur.

191. Sed obijcies 1. nam si daretur aliqua magnitudo infinita, non esset alia magnitudo extra illam; ergo si semel primus motor est virtutis infinitæ extra illũ non esset alia virtus, quod est falsum. Resp. concedendo antecedens, & negando conseq. Ratio discriminis est, quia si daretur infinitum secundum magnitudinem, occuparet omnem locum, & sic nõ posset dari alia magnitudo, cum nullus daretur locus, qui per hanc posset occupari. Cœterum infinitum secundum virtu-

virtutem non occupat locum, ac proinde non excludit alias virtutes, maximè cum ex infinita virtute primi motoris dependeant aliæ omnes virtutes creatæ.

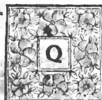
192. Obijcies 2. quia si primus motor esset virtutis infinitæ, deberet producere effectum infinitum, sed nullus datur, nec dari potest effectus infinitus, ergo primus motor, non est virtutis infinitæ. Maior constat, quoniam ex effectu cognoscitur virtus causæ; Minor probatur, nam omnis effectus Dei habet essentiam finitam, quippè constantem genere, & differentia, ex essentia autem finita non possunt pullulare nisi accidentia, proprietates, & virtutes finitæ; Resp. negando maiorem, cum oppositum potius sequatur, ex eo enim quod Dei virtus, & potentia est infinita, non potest producere nisi effectum finitum; implicat namque quod virtus infinita exauriatur, aliàs infinita non esset. Et sic dato quocumque effectu, semper potest dari maior, & maior in infinitum, & nunquam actu infinitum. Deinde dico, quod ad ostendendã virtutem infinitam primi motoris sufficit quod effectus sit infinitus quoad modum fiendi, qua ratione ad creandum, vt diximus, requiritur virtus infinita.

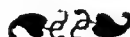
193. Ex quibus omnibus colligitur, quod primus motor Deus, est rerum omnium causa, est virtutis infinitæ, est naturæ simplicissimæ, est bonitatis, & sapientiæ incomprehensibilis, est æternus, est omnis vitæ fœlicitas, & vita omnis fœlicitatis, à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia; cuius virtute omnis virtus; cuius bonitate omnis bonitas; cuius intuitu animæ tranquillitas, mentis securitas, cordis lętitia, affectus repletio, in quo omnium bonorũ aggregatio plenissimè inuenitur, cui sit honor, laus, & gloria in sęcula sæculorum; Amen. Et hæc de Physico auditu. Quæ omnia non solum committo censuræ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ est columna veritatis, sed etiam correctioni grauissimorum hominum. Quod si quid minus rectum dixi, nunc pro semper volo non dictum. Romæ in Conuentu S. Mariæ de Victoria in die S. Caroli 4. Nouembris 1668.

DISPVTATIO DECIMA.

De Cælo.

1. VANTA cum difficultate cognoſcimus, quæ in proſpectu noſtri ſunt, facilè colligi poteſt ex ſcribentiũ vario ſenſu,& ex ipſarum rerumnaturis, vt dicatur Eccleſ. 11. *Sicut ignoras quomodo anima iungatur corpori,& oſſa compingantur in vtero prægnãtis. Sic nunquam intelligere poteris rationem vllius earum rerum, quas Deus fecit tam multas, & varias*. Maiori cum difficultate cognoſcemus, quæ à nobis adeo diſtant, vt ſunt cæli. Nihil tamen eſt ex rebus à Deo creatis, quod magis oſtendat Dei potentiam, maieſtatem, & gloriam, quam cæli, iuxta illud. *Cæli enarrant gloriam, et opera manuum eius annunciat firmamentum*. Hinc Mercurius Trimegiſtus in Pymandro dicit. *Aſpice precor agricultorem ſemina in terræ gremium diffundentem, alibi quidem triticum, hordeum alibi, alibi verò reliqui generis germina. Aſpice eundem vites, maloſque ficus repaſtinantem, atque amputantem. Eodem modo Deus ipſe in cęlum quidem fecit immortalitatem, in terram verò mutationem, in totum denique mundum, vitam, ac motum*. Vt tamen aliqua pro poſſe cognoſcamus, & quæ ſcitu magis neceſſaria ſit.

DVBIVM I.

An ſecundum Ariſtotelem cęlum ſit quinta ſubſtantia.

2. PEr quintam ſubſtantiam intelligimus corpus quoddam ſimplex non compoſitum ex materia, & forma, ſiue illa materia ſit eiuſdem rationis,ſiue diuerſæ rationis à noſtra. Diuiſi ſunt Peripatetici quoad mentem *Ariſtotelis*, Aliqui namque putant Ariſtotelem ſolũ excluſiſſe à cælis materiam noſtram, non omnem, & ſic iſti volunt, quod ſecundũ Ariſtotelem non detur illa quinta ſubſtantia, ſeu illud quintum corpus non compoſitum ex materia, & forma, ſed quod cæli ſint corpus non *compoſitum*, ſed ſimplex, & ſolùm dicatur *ab Ariſtotele* materia quandoque, in ordine ad motum, quatenus illud corpus eſt ſuſceptiuum formæ accidentalis, ſcilicet motus, & quod ſolùm in hoc ſenſu cæli dicantur accidentaliter compoſiti compoſitione accidentali, ſcilicet ex illo corpore ſimplici, & ex illa forma accidentali motus.

3. Alij ex Peripateticis putant,quod Ariſtoteles non admiſerit corpora illa ſimplicia, & non compoſita ex materia,& forma,ſed re ipſa compoſita ex materia, vel eiuſdem rationis cum noſtra, vel alterius, ſeu diuerſæ rationis, ac proinde quod cælos vocauerit quintam ſubſtantiam, ex eo quod ratione ſaltem formæ ſint incorruptibiles, Nos hoc loco referemus vtriuſque ſententiæ fundamenta, vt inde iudicium facere poſ-

ſimus

fimus vtra fit probabilior.

4. Sententia quæ cum Aristotele admittit illam quintam substantiam, seu cęlos non esse compositos, sed esse corpora simplicia fundatur in sequentibus Aristotelis testimonijs. Primum ad probandum cælum nõ esse compositum ex materia eiusdem rationis cum nostra habetur 8. *metaph. tex.* 14. vbi dicit. *Non omnia habere materiam, sed quorumcumque generatio, et transmutatio inuicem est, quęcumque verò absque eo quod transmutētur sunt, horum materia non est.* Sed per Aristotelem cęli non transmutantur, cum sint ingenerabiles, & incorruptibiles, ergo non habent materiam communem cum inferioribus, cum non transmutentur cum illis. Secundum testimoniũ habetur ibid. tex. 12. vbi dicitur. *De naturalibus, et perpetuis substantijs, alia ratio est, fortassis enim quædam non habent materiam, aut non talem, qualem habent hæc inferiora, sed solum qua secundum locum mobilis est.* Et lib. 12. tex. 10. idem repetit sine illa particula *fortassis*, & concedit solùm cælum habere materiam *vnde, et quo*, ideſt materiam ad motum localem, idemque probat 9. *metaph. tex.* 17. Et 1. de generat. tex. 33. dicit contra Diogenem. *Eorum esse communem materiam, quæ ad se inuicem transmutantur, non autem aliorum, quę ad se inuicem non transmutantur*, quod etiam repetit *tex.* 54. *et* 57. Et 1. cæli à tex. 134 probat quod semel factum est non potest durare æterno tempore, saltem ratione totius, sed necessè est corrumpendum, quia *si quid tale est*, inquit, *non potest dici casu incorruptibile, sed si ęterno tempore duraret deberet dici natura sua incorruptibile, quod tamen est falsum, quia cum habeat materiam ex qua sit factum, necesse est vt materia sit potentia contradictionis, ac proinde ex materia sua tale indiuiduum demum corrumpetur, habet enim materiam.* Quare cũ secundum Arist. cælum sit incorruptibile, non habebit materiam, saltem eiusdem rationis cum nostra, quæ est materia contradictionis. Et 3. *metaph. tex.* 15. quærens, cur si omnia constant ex iisdem principijs alia sunt corruptibilia, alia non? soluit quæstionem neganda esse eadem principia in corruptibilibus, & incorruptibilibus, quamuis sint eadem aliquo modo in genere. Et 2. de longitudine, & breuitate vitæ, affirmat vniuersaliter esse impossibile, quod aliquid habeat materiam, & non habeat contrarium, &c.

5. Ad probandum autem, quod cælum neque habeat materiam diuersæ rationis ex qua componatur secundum mẽtem eiusdem Aristotelis, adducuntur aliqua testimonia, nam 8. metaph. tex. 4. & 12. metaph. tex. 10. apertè docet Arist. quod cælum non habet aliam materiam nisi in ordine ad motum, non quæ sit pars substantiæ, & potentia ad formam substantialem. Et 1. *de cælo tex.* 21. explicãs quæ materia detur in cælo, per materiam intelligit singulare sensibile, seu hoc cælum, & per formam, intelligit prædicata quidditatiua, seu esse cælum. Et 12. *metaph. tex.* 33. docet intelligentias esse sine materia, quia sunt sempiternæ, sed etiam cæli per Arist. sunt sempiterni, ergo nullam debent habere materiam, nisi metaphysicam vt Angeli, & erit ratio generica. Et 1. *cæli tex.* 91. docet cælum non augmentari, quia non habet materiam ex qua componatur, omnis autem augmẽtatio fit per additionem similis materiæ, & similis quantitatis, quod argumentum non haberet vim si cæli haberent materiam ex qua componerentur. Et in eodem libro pro eodem sumit habere materiam, & posse esse, & non esse. Tum quia si in cælo esset compositio ex materia, & forma oporteret quod vna pars esset actus, & alia potentia; sed est alienum ab Aristototele, quod in sempiternis sit potentia, cum in sempiternis per ipsum posse esse, & esse sint idem, ergo, &c.

6. Secunda sententia, quæ docet cęlum esse compositum ex materia saltem diuersæ rationis per Aristotelem fundatur in sequentibus testimonijs. Primum testimonium desumunt ex 2. *de generat. tex.* 51. vbi loquens de corporibus sempiternis, & de elementis, quæ ab Arist. vocantur prima corpora, sic habet. *Sunt*

igitur

igitur et numero æqualia, et genere eadem principia, quæ in sempiternis, et in primis, illud enim vt materia est, hoc autem vt forma. Vbi apertè docet, quod cæli constant ex materia, & forma, vt elementa. Hinc 12. *metaph. tex.* 10. apertè ait, quod cęlum habet materiam licet diuersam ab his inferioribus. Et in multis locis dicit quod cęli, & hæc inferiora differunt genere, scilicet physico, idest materia. Secundum testimonium habetur 1. *cęli tex.* 91. vbi quæres an sint alij cæli præter illos, quos videmus, probat contra se ipsū debere esse alios, ex eo quod cælum cōstat ex materia, quæ enim constant ex materia, debent posse multiplicari in infinitum, cum materia sit radix multiplicationis. Soluit argumentum non negando cælum constare ex materia, sed dicendo constare ex omni materia, ita vt eius forma adæquet totam materiam, & ita non posse esse plures ex defectu materiæ, & dat exemplum in rebus sublunaribus, si enim forma carnis v. g. occuparet totam materiam carnis possibilem, nō esset possibilis alia caro præter ipsam; vnde *tex.* 95. ita concludit. *Cęlum autem est quidem eorum, quæ singularia sunt, et eorū quæ ex materia, sed si nō ex parte ipsius materiæ constet, sed ex vniuersa; esse quidem huius cæli, et cęli aliud est, non tamen aut erit aliud cęlum, aut continget fieri plures*. Per materiam autem vniuersalem intelligit materiam propriam cælorum, diuersæ rationis à nostra, quam vocat vniuersalē, quia adæquat formam, & adæquatur à forma, aut quia sicut cæli dicuntur causæ vniuersales, quoniam ad omnia inferiora concurrunt, ita illorum materia dicetur vniuersalis.

7. Tertium testimonium habetur 2. *de anima tex.* 2. *et* 8. *metaph. tex.* 13. *et* 12. *metaph. tex.* 4. & alibi, vt Arist. diuidit omnem substantiam in materiam, formā, & compositum ex ijs. Sed cælum est substantia, & non est materia tantum, neque forma tantum; ergo erit compositum ex istis. Quartum testimonium habetur 1. *cęli tex.* 5. vbi probat cælum habere aliquem motum naturalem, quoniā omni corpori naturali competit à natura aliquis motus naturalis, cælum autem est corpus naturale, ac proinde debet in se habere naturam, quę est materia, & forma.

8. Quintum testimonium habetur 8. *metaph. tex.* 3. vbi agens de materia, quæ est pars compositi sic dicit. *Sensibiles verò cunctę substantię materiam habent*. Sed cęlum per Arist. est essentialiter sensibile; ergo, &c. Et in eodem loco *tex.* 4. vltrò concedit in cælo materiam, non tamen generabilem, & corruptibilem, cum non sit in potentia nisi ad motum localem.

9. Ex his duabus sententijs puto hāc esse veriorem, & conformiorem menti Aristotelis. Vnde quando in superioribus testimonijs pro prima sententia Aristoteles videtur negare cælis materiam, intelligi debet de materia nostra, non de illa singulari, & cælorum propria quam ipse vocat vniuersalem, *vt notauimus n.* 6 Et ob id cęli dicuntur quinta substantia Aristotelica, non quia sit corpus simplex, sed quia constant materia alterius rationis à materia quatuor elementorum. Quatuor namque elementa sunt quatuor substantiæ vniuersales sublunares ex quibus cuncta mixta componuntur. *At cæli sunt quinta quędam substantia, ex qua* nihil componitur, licet ad omnia, quæ ex illis primis quatuor primis substantijs componuntur influant.

†

DV-

DVBIVM II.

An re ipsa cœli componantur ex materia.

10. CAelos esse compositos ex aliqua materia, admittunt ferè omnes moderni, licet non desint aliqui qui conantur saluare, posse dari substantiam corpoream simplicem, seu non compositam ex materia, & forma, vt tenuerunt Simplicius, Auer. & Durandus, quorum fundamenta postea soluemus.

11. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Implicat dari substantiam corpoream simplicem, seu non compositam ex materia aliqua, & forma.* Sic apertè colligitur ex Arist. dub. præcedenti citato pro secunda sententia. Hanc sententiam post Pytagoram, Empedoclem, Democritum, & Platonem, tenent Auenpace apud Albertum 1. *cæli tract.* 1. *cap.* 3. Auicenbron. *lib. de fontis vitæ*, Plotinus *lib.* 1. *Enn.* 2. Alexand, 1. *Nat.quæst.cap.* 10. Philop. Procli, Simplicius, alijque interpretes 1. *cœli*. D.Thomas 1. *p. q.* 66. *art.* 1. *&* 2. D.Bonau. Aegius, & Capreolus *in* 2. *dist.* 12. Heruæus *quodlib.* 4. *quæst.* 3. & moderni communiter.

12. Probatur 1. ratione Auer. 1. *cæli comment.* 91. nam res cadunt sub sensu ratione materiæ, & sub intellectu ratione formæ; sed cœli cadunt sub sensu, scilicet visus; per visum, namque obseruamus motum, lucem, &c. ergo habent materiam. Minor constat ad sensum. Maior probatur; quia materia cum sit ratio singularitatis, & indiuiduationis, erit ratio sensibilitatis; sensus namque est singularium, non vniuersalium. At intellectus cum sit vniuersalium, debet esse rerum à materia abstractarum.

13. Probatur 2. quia cælum est ens physicum; ergo habet materiam physicam siue eiusdem, siue diuersæ rationis cum nostra. Consequentia constat, nam de essentia entis physici est, quod constet ex materia, & forma; ens namque physicum habet naturam physicam; natura autem physica est materia, & forma. Antecedens probatur, nam ens physicum, est ens mobile, obiectum namque physicæ est ens, aut corpus mobile, vt ostendimus 1. *physic.* Sed cælum est ens mobile, motu scilicet locali, vt ad sensum patet; ergo, &c. Tum quia illud est ens physicum, quod habet proprietates, & accidentia entis physici; sed huiusmodi est cælum; ergo, &c. Minor probatur, nam proprietates, & accidentia entis physici sunt quantitas, raritas, densitas, lux, claritas, &c. quæ sunt obiecta sensuum; sed ista reperiuntur in cœlo; ergo, &c.

14. Probatur 3. Vbi sunt entia sine materia, ibi etiam sunt operationes sine materia; sed in cœlis non sunt operationes sine materia, ergo neque sunt entia sine materia. Maior constat, ideo namque Angeli habent operationes sine materia, vt sunt intellectio, & volitio, quia non habent materiam. Et ideo bruta habent operationes omnino immersas in materia, & nullam eleuatam supra materiam, quia sunt entia omnino materialia; & ideo homo habet aliquas operationes omnino materiales, vt sunt operationes vitę vegetatiuę, & sensitiuæ, & aliquas spirituales, quia medio modo se habet, habet enim materiam, sed non est omnino immersus in materia. Ergo si cœli nullam habent materiam, nullam habebunt operationem immersam in materia, sed omnis erit immaterialis, & insensibilis, quod est contra sensum, cum videmus, motum lucem, &c.

15. Probatur 4. Repugnat substantia corporea, completa, & simplex; ergo cœli non sunt substantia corporea simplex, sed composita. Antecedens probatur, nam substantia simplex non potest esse corporea, ergo implicat, quod substantia sit corporea, & simplex. Antecedens ostenditur quia substantia simplex completa, debet esse in se, & per se subsistens, sicut Angeli; talis namque substantia completa simplex non est forma, quia hæc dicit ordinē ad materiam, ergo esset actus per se subsistens, & sic talis substantia esset corporea & non esset corporea, & esset perfectior ani-

anima rationali, cum illa, esset actus, & non forma; esset complete subsistens hæc autem scilicet anima rationalis est forma, & incomplete subsistens.

16. Probatur 5. nam non potest dari corpus sine principijs, seu partibus ipsum componentibus essentialiter physice; sed partes physice, & essentialiter componentes corpus sunt materia, & forma, ergo non potest dari corpus non cōpositum ex materia, & forma, ac proinde non poterit dari corpus simplex, seu substantia materialis simplex. Maior nota est, minor probatur, quia si daretur corpus simplex sine materia, & forma esset substantia per se subsistens, seu esset actus independens à materia, vt sunt Angeli, esset perfectior anima rationali, quæ est essentialiter pars, illa autem substantia materialis, nullam habens materiam, nō esset essentialiter pars, sed actus tantum incompositus, &c.

17. Occurrunt aliqui quibus prima sententia placet, quod illud corpus non componeretur ex materia, & forma, non tamen esset quid simplex, sed compositū, ex partibus integralibus petentibus esse extra se inuicem in ordine ad locum. Sed contra, nam in tantum corpus habet partes integrales petentes esse extra se inuicem, in quantum sunt materiales, quantitas namque quæ est ratio habendi partes extra partes sequitur materiam, tanquam subiectum illius, ac proinde vbi non est materia, neque potest esse quantitas cum partibus extra partes. Tum quia quantitati debet assignari subiectum in quo recipiatur, quodque extendat, sed hoc non potest esse nisi compositum ex materia, & forma; ergo, &c. Actus namque seu substantia simplex cum non dicat matertiam physicam non potest esse subiectū accidentis physici, &c.

6. Probatur 6. nam si cęlum esset substātia corporea simplex, seu esset corpus simplex, ac proinde daretur corpus simplex absque materia, esset non solum viuum, sed etiam cognoscitiuum, sed nullus hoc admittit, cum in cælo non dentur operationes vitæ, nec vegetatiuæ, nec sensitiuæ, nec aliqua cognitio, ergo, &c. Sequela probatur, quia substantiæ perfectissimæ debetur operatio perfectissima, vt patet, sed illa substantia corporea simplex, per se subsistens, &c. esset perfectissima, imò perfectior ipsa anima rationali, saltem quoad modum essendi, ergo deberetur illi operatio perfectissima.

19. Primum argumentum, quoniam illa natura debet admitti in cælo, quæ magis fauet ipsius incorruptibilitati, sed esse substantiam corpoream simplicem magis fauet eius incorruptibilitati, ergo, &c. Minor probatur, nam simplicia sunt magis incorruptibilia quam composita; composita namque duobus modis saltem corrumpi possunt, aut per cessationem diuini concursus, & per separationem materię à forma, at simplicia, solum corrumpi possunt primo modo, vt Angeli, & animæ rationales. *Resp.* quod in cælis non est admittenda tanta incorruptibilitas, quanta in rebus *spiritualibus*, vt Angelis, & animabus rationalibus, sed propriæ naturæ proportionata. Vnde sunt incorruptibiles naturaliter ob inseparabilitatem formæ à materia.

20. Secundum argum. non sunt multiplicanda entia sine necessitate, sed nulla est necessitas multiplicandi in *cælis partes* physicas, scilicet materiam, & *formā*; ergo, &c. cum enim non implicet substātia corporalis, seu corpus simplex, non debet cælis denegari. Tum quia arguit magnam vniuersi perfectionem quod detur hæc substantia; tum quia perfectius est, quod cęli sint corpus simplex quam compositum; ergo, &c. *Resp.* negando minorem, implicat namque quod detur corpus simplex sine materia, cū nequeat dari essentia sine passione; ratio namque corporis sequitur ad materiam, nec quātitas sequi potest nisi à materia, &c. Tum quia vbi videmus accidentia materiæ, ibi dari debet materia, sed in cælis dantur accidentia māteriæ, vt durities, & molities; raritas, & densitas, &c. Præterea dari debet in cælis primum subiectū motus materialis, vt est motus localis cælorum, hoc autem est materia, ergo, &c.

DV-

DVBIVM III.

An secundum Aristotelem cęli componantur ex materia, & forma.

21. Prima sententia est, quod secundum Aristotelem cæli componantur ex materia, & forma siue eiusdem rationis cum nostra, siue diuersæ rationis à nostra. Ita tenent omnes illi, qui putant cęlum esse compositum; pro quo afferunt plura testimonia. Primum habetur 2. *de generat. tex.* 51. vbi loquens de corporibus sempiternis, & elementis, quæ ab ipso solent appellari prima corpora, sic habet. *Sunt igitur, & numero æqualia, & genere eadem principia, quæ in sempiternis, & in primis. Illud enim vt materia est, hoc autem, vt forma.* Vbi vt vides cœlum secundum Aristotelem constat materia, & forma, vt elementa.

22. Secundus locus habetur 12. *metaphy. tex.* 10. vbi clare docet, quod cœlum constat materia, qua ratione differt genere ab his inferioribus. Primo cœli *tex.* 21. quærens Arist. an sint alij cœli quam illi quos videmus, affert argumentum ad probandum esse alios infinitos, quia quæ constant ex materia, & forma in quæcunque specie multiplicantur in infinitum. Quod argumentum soluit non negando materiam, sed dicens constare ex omni materia, vt eius forma adæquet totam materiam, vt non possint esse plures ex defectu materiæ immultiplicabilis; & dat exemplum in rebus naturalibus compositis ex materia, & forma, si enim forma carnis v. g. occuparet totam materiam carnis possibilem, non esset possibilis alia caro præter ipsam; vnde concludit. *Cælum autem est quidem eorum, quæ singularia sunt, et eorum quæ ex materia, sed si non ex parte ipsius materiæ constet, sed ex vniuersa; esse quidem huius cæli, et cæli aliud est, non tamen aut erit aliud cælum, aut continget fieri plures.* Vocat autem materiam cœli vniuersam, quia immultiplicata sub vna forma satiata æquiualet materiæ nostræ, quæ multiplicatur, & nunquam satiatur, & sic hæc non habet satietatem, at illa vniuersam, & omnem habet satietatem.

23. Colligitur hæc sententia ex eodem Arist. v. *de anim. tex.* 2. *metaphys. tex.* 3. *et* 12. *metaphy. tex.* 4. vbi omnem substantiam diuidit in materiam, formam, & compositum ex his, cum autem cœlum sit substantia, & non sit materia, neque pura forma, sequitur quod debet esse compositum ex his. Primo cœli *tex.* 5. probat Philosophus, quod cœlum habet motum naturalem, sicut habet quælibet natura, sed cœlum est natura, & non materia, aut forma; ergo compositum ex his. *Octauo metaphy. tex.* 3. docet, quod omnia sensibilia constant materia, cum hæc sit ratio, & radix sensibilitatis, patet quod cœli sunt sensibiles, ac proinde per Arist. debent constare materia. Et 6. *metaphy. tex.* 2. dicit, quod omnia naturalia, sunt sicut simum, idest tanquam aliquid concretum in materia.

24. Secunda sententia tenet, quod cælum secundum Arist. nullã habet materiam, & tenent omnes illi qui putant cælum esse substantiam corpoream simplicem, seu esse corpus simplex; vnde nec habet materiam eiusdem rationis cũ nostra, neque diuersæ rationis. Quod nõ habeat materiam eiusdem rationis eum nostra constabit ex dicendis pro nostra conclusione, quod autem neque habeat materiam diuersæ rationis probant, nam si cęlum secundum Aristotelem haberet materiam debuisset de ea ex professo instituere sermonem, & maximè hoc loco, sed non fecit; ergo, &c. Hine 1. *de cælo, tex.* 91. explicans quam materiam concedat cælo, & de qua loquatur cum aliquando videtur eam ponere, dicit quod per materiam intelligit singulare sensibile, nempè hoc cælum, & per formam, intelligit prædicata quidditatiua.

25. Probant 2. ex 2. & 12. *metaph.* vbi docet quod intelligentiæ sunt sempiternæ, quia sunt sine materia; sed etiã cœli per ipsum sunt sempiterni, ergo debent esse sine materia. Item 12. *metaph.* docet Arist. quod æterna non possunt esse

se composita ex elementis, quia haberent materiam, & essent corruptibilia, per elementa autem intelligit principia intrinseca, quorum vnum sit actus, & alterum potentia, materia namque, & forma solent ab Arist. vocari elementa. Præterea 1. *cæli tex. 91.* docet Arist. cælum non augmentari, quia non habet materiam ex qua componatur, omnis autem augmentatio fit per additionem similis materiæ.

26. Probant 3. ex 7. *metaph. tex. 53.* vbi expressè docet quod materia est radix corruptionis, ac proinde vbi non est corruptio non potest esse materia; vnde Arist. pro eodem sumit habere materiã, & posse esse, & non esse. Tum quia si cælum per Aristotelem componeretur ex materia, & forma, oporteret quod materia esset potentia, & forma actus, vbi autem est potentia, ibi potest esse corruptio, &c.

27. Nostra sententia, quæ communiter tenetur, seq. concl. explicatur. *Cælum secundum Arist. non componitur ex materia eiusdem rationis cum nostra, quæ scilicet sit potentia ad plures formas, sed componitur ex materia diuersæ rationis, quæ solum est potentia ad suam formam à qua perfectè expletur, & satiatur.* Hanc concl. probant textus allati pro prima sententia, & non aduersantur adducta pro secunda sententia, solum enim probant, quod cælum non componatur ex materia sublunari, quod magis patebit ex dicendis dub. sequenti.

†

DVBIVM IV.

An materia ex qua cæli componuntur, sit diuersæ rationis à materia sublunari.

28. FVit communis veterum Philosophorum opinio, vt videre est apud Theodoret. *lib. 1. de materia & mundo*, Plutarc. 2. *de placitis*, & apud alios, quod materia cælorum sit eiusdem rationis cum nostra. Sic tenuit Themist. Empedocles, Heraclitus, Thales Mileus, Xenophanes, Plato, & alij, quam sequuti sunt D. Bonau. *in 2. dist. 10. q. 1.* Ocham *ibid. q. 22.* Aegidius & alij ibid. & non desunt, aliqui moderni idem tenentes, vt Fonseca 8. *metaph. in tex. 3.* Molina *de operar. 6. dier. disp. 5.* & alij.

29. Nostra sent. seq. concl. explicatur. *Materia cæli est diuersæ rationis à sublunari.* Est sententia Arist. vt constat ex dictis. Est sententia D. Thomæ, & Thomistarum, & omnino communis, & sequenda, pro qua videri possunt Conimbric. & alij, hoc loco.

30. Probatur 1. quoniam si cælum esset compositum ex prima materia sublunari, vel esset aliquod elementum, vt ignis, aut aqua, vel pars alicuius elementi, aut mixtum ex elementis, vel aliud quintum elementum compositum ex diuersa forma à cæteris, ex eadem materia, nullum ex his congruenter dici potest, ergo, &c. Pro minore probanda supponendum est, quod in hisce rebus naturalibus, quando aliter fieri potest, non est ita philosophandum, vt admittantur miracula, maximè si dicantur esse æterna. Deus namque ita perfectum mundum creauit, vt excepto suo vniuersali concursu, non egeat vllis miraculis ad perficienda, conseruandaque naturæ opera. Nec dico, quoniam sine dubio potuisset Deus facere cęlos ex aqua, aut igne, ita vt essentialiter essent aqua, licet haberẽt accidentia cæli, & ea aquæ natura conseruari posset ab omni incorruptione, hoc enim non est Deo impossibile. Tamen

men præterquamquod hoc dicere esset diuinare, adhuc tamen esset irrationabile ob causam dictam, cum Deus potuerit tale corpus creare cui essent connaturalia accidentia cæli.

31. Hoc posito probatur illa minor quoad primam partem, quod scilicet cęlum non sit vnum ex quatuor elementis, aut ex his mixtum, nam non existeret in proprio loco, cum existeret supra ignem, ac proinde ponere debemus continuum miraculum, contra præsuppositum. Non esset ignis quia deberet esse purissimus, cum sit à contrarijs remotissimus: deberet omnia comburere, nam reliquum mundi ad magnitudinem cælorum est quasi centrum in medio circuli,& vt gutta aquæ in medio maximæ fornacis. Nec dicas ignem illum propter raritatem non comburere, nam in primis stellæ omnes sunt densissimæ,& illæ solæ sufficerent ad omnia comburenda. Tum quia est communissima sententia philosophorum, & mathematicorum quod corpora cælestia sint solidissima,iuxta illud Iob.37.*Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos,qui solidissimi quasi ære fusi sunt*, quare sine dubio omnia comburerent, nisi continuum fieret miraculum.

32. Nec potest dici, quod cælum habeat materiam aquæ, seu quæ prius fuit sub forma aquæ, quæ forma à Deo destructa, subrogata fuit forma cæli, & cum accidentibus cæli, nam iam cælum esset ex parte materiæ corruptibile, cum materia nostra sit essentialiter principiũ corruptionis; est enim materia sublunaris essentialiter potentia contradictionis, & principium intrinsecum corruptionis, quæ ratio tolli non potest à forma cæli.

33. Occurrunt aduersarij non esse absurdum, quod cęlum natura sua sit remotè, & ratione materię corruptibile, dummodo talem locum, ac dispositionẽ natura sua obtineat in vniuerso, vt nunquam sit naturaliter corrumpendum; nã ad finem propter quem cælum creatum est parum refert, quod natura sua sit corruptibile, aut incorruptibile, dummodo non sit corrumpendum,hoc autem habet cælum etiam naturaliter; est enim naturaliter in loco remoto à contrarijs; ignis namque contiguus valde rarus est, & parum actiuus: & vlterius dici potest, quod in cælo est aliqua qualitas naturalis, vt proprietas ipsius, resistitiua calori,& alijs primis qualitatibus, ita vt cælum non habeat potentiam proximam ad calorẽ, sed tantum remotam, scilicet materiam primam, & ita solum remotè erit corruptibile, & in hoc casu nullum interuenit miraculum. Sed contra, nam si cælum remotè est corruptibile, petet etiam talẽ locum, & situm in quo corrumpi possit; tũ quia à materia sublunari quæ est corruptionis principium non possunt non pullulare proprietates, & passiones, quæ sint proximum corruptionis principium; aliàs si non pullularent, non posset non esse miraculum. Tum etiam quia non potest non esse miraculum, quod sphęra ignis non agat in proximum cælum lunæ producendo in eo calorem qui illud alteret, cum ratione materiæ sit capax illius, ergo, &c.

34. Occurrunt alij melius, quod licet cęlum sit compositum ex materia sublunari, non tamen ex hoc sequitur, quod sit corruptibile, quia sola materia prima non est sufficiens principium corruptionis, sed ad summum solum per quandam non repugnantiam, quatenus illi non repugnat corruptibilitas formarum sublunarium, non quia inducat corruptibilitatem. Principium namque positiuum corruptionis est materia prima in quantum affecta qualitatibus contrariis; ipsa autem per se est indifferens tam ad corruptibilitatem, quam ad incorruptibilitatem; & quia cælum non habet primas qualitates, ideo non est positiuè corruptibile, sed potius est positiuè incorruptibile. Alij, & in idem recidit, dicunt, quod cælum ratione materiæ est corruptibile negatiuè, quatenus ratione vnius principij intrinseci, scilicet materiæ, sibi non repugnat corruptio, licet repugnet ratione formæ.

35. Sed contra, nam negari non potest

test quin sola materia non sit sufficiens corruptionis principium, quoniam in homine principium corruptionis non est anima rationalis, nam hæc non est ratio qualitatum corruptiuarum, sed sola materia. Tum quia materia sublunaris non est solum principium corruptionis per quandam non repugnantiam, & negatiuè, sed positiuè, eo namq; modo est principium corruptionis, quo est principium compositi, est autem principium compositi positiuè; ergo, &c.

36. Probatur 2. nam vt omnes tradunt, cælum ratione sui finis facit perpetua hęc inferiora, faciendo quod re vna corrupta, alia generetur, & sic tum elementa, tum mixta semper in suis speciebus conseruantur; ergo debet ab intrinseco esse incorruptibile, ac proinde non potest constare materia sublunari, quæ ab intrinseco est principium corruptionis. Causa namque vniuersalis conseruationis, nil debet habere, quod etiã remotè opponatur vniuersali conseruationi, seu conseruationi totius vniuersi.

37. Probatur 3. nam si cælum constaret materia prima sublunari haberet potentiam essentialiter respectiuam contrariorum, licet impeditam ne semper illa respiciat; ergo cum hoc sit valdè incongruum, dicendum est, cęlum non habere materiam eiusdem rationis cum sublunari.

38. Ex quibus infertur 1. cælum non esse igneæ naturæ, aut aqueæ, aut terreæ, aut aereæ, ob rationes factas. Quocirca errarunt qui putauerunt Solem esse ignẽ purissimum, aut ferrum candens. Item errarunt, qui putauerunt cælum esse cõpositum ex quatuor elementis, seu vt dicebant ex floribus elementorum, idest ex perfectioribus eorum partibus, vt voluit Camerarius *p.* 2. *q.* 4. quæ enim componuntur ex quatuor elementis sunt corruptibilia. Tum quia composita ex quatuor elementis habent locum inter ipsa elementa prędominantia, vnde pisces habent locum inter aquas, animalia supra terram, &c. cæli autem sunt supra omnia elementa. Tum quia cæli non habent quatuor primas qualitates, ac proinde non possunt esse mixta. Sol namque non apparet frigidus, sed solùm calidus virtualiter, si enim esset formaliter calidus, deberet esse calidus intensissimè ob remotionem à frigore. Tum quia mixtis debetur motus sursum, aut deorsum, pro ratione elementi prædominantis, quod non competit cęlis, vt patet; ergo, &c.

39. Infertur 2. in cęlis non esse primas qualitates, cum enim istæ consequãtur ex virtute elementorum, & *in cælis* non sint elementa, neque primæ qualitates erunt. Dicuntur autem stellæ calidæ, vel humidæ eminenter, non formaliter, quia scilicet causant hos effectus in his inferioribus; neque aliud volunt Astrologi; vnde non sunt causæ vniuocæ harum qualitatum, sed tantum æquiuocæ.

40. Infertur 3. quod in cęlis non sunt veri colores, cum enim *isti consequantur ex varia primarum qualitatum*, refractione, & compositione, & istę qualitates non sint in cęlis, sequitur quod neque veri colores erunt. Apparent tamen aliquo modo colores ex varia luminis reflexione, eiusque intensiore, & maximè ex dispositione medij per quod ad nos lumen reflectitur. *Soluuntur argum.* in contrarium.

41. Primum argum. nam quantitas est passio materiæ primæ sublunaris, sed in cęlis est quantitas; ergo est materia prima sublunaris. Resp. quod quantitas est passio materiæ primæ siue sublunaris, siue cælestis. Est enim quantitas passio substantię extensibilis quæcumque illa sit. Vnde licet materia cęlestis, & sublunaris vt tales sint diuersę speciei, tamen in ratione extensibilis conueniunt, vt sint ratio vniuoca emanationis quantitatis. Vel dicas quod quantitas interminata, cui scilicet ratione subiecti, & aliarum qualitatum in ipso non repugnat mutare continuò varios terminos, & figuras est passio materiæ primæ sublunaris. Cœterum quantitas terminata tali, vel tali figura, quam nunquam amittere, aut mutare potest, est passio materiæ cælestis.

42. Se-

42. Secundum argum. non sunt multiplicanda entia sine necessitate; sed nulla est necessitas multiplicandi materiam vt alià sit in cælis, alia in elementis, & mixtis, ergo, &c. Resp. negando minorē, non enim omnimoda incorruptibilitas cælorum saluari potest per solam incorruptibilitatem formarum. Tum quia ad perfectionem vniuersi spectat quod sicut dantur formæ cælorum incorruptibiles, ita ad eãdem perfectionem spectat quod detur materia, quæ sit radix incorruptibilitatis.

43. Tertium argum. nam posita in cælis materia diuersæ rationis, adhuc nō saluatur incorruptibilitas cælorum; ergo, &c. Antecedens probatur, nam in cælo vel erunt tot materię diuersę speciei quot sunt cæli, vel vna pro omnibus, solo numero multiplicata. Si primum, frustra multiplicamus tot entia specie diuersa. Si secundum, ita se habebit materia cælorum ad formas singulorum cælorum, sicut materia prima nostra ad omnes formas sublunares; sed in nostra materia ideo est potentia contradictionis, quia respicit plures formas, ergo ob eandem rationem erit eadem potentia in materia cælorum. Resp. dato quod materia cęli multiplicetur specie in diuersis cælis, vt in sole v.g. & luna, ex hoc tamen non sequitur quod habeat potentiam contradictionis, vt habet nostra materia, quoniam materia cęli siue multiplicetur specie, siue numero, semper satiatur sua forma, eaque contentatur, & sic non machinatur necem illi formæ quam habet, maximè quia non est radix qualitatum corruptiuarum, vt nostra.

44. Quartum argum. desumunt ex ipsis cæli partibus, nam vel singulæ cæli partes v.g. firmamenti, vel primi mobilis habent materiam diuersę rationis, vel eiusdem: non diuersę, quia essent materiæ infinitæ in cęlo diuersissimæ, aut diuersæ speciei. Neque possunt esse eiusdem rationis, nam aliàs quęlibet pars esset apta recipere alias, & sic esset potentia contradictionis. Nec valet dicere, quod quælibet pars formæ ita actuat suam partem materiæ, vt adęquet totam capacitatem materię, vt non relinquat in ea potentiam contradictionis. Nam contra est, quia dato quod forma adæquet totam capacitatem materię, adhuc tamen non tollitur quod ipsa materia non habeat capacitatem ad aliam partem formæ cum illę materiæ sint eiusdem rationis. Resp. quod materia cælestis non habeat potentiam contradictionis oritur ex duplici capite, scilicet ex eo quod forma adæquet, & expleat capacitatē materię, & ex eo quod ipsa materia illa forma satiatur; cuius signum est, quod non est radix qualitatum corruptiuarum. Nec ex eo quod illę materiæ sint eiusdem rationis sequitur, quod vna pars v.g. sit capax aliarum partialium formarum. Imò oppositum sequitur, cum enim sint eiusdē rationis, oportet quod in hoc conueniāt, quod vna pars non appetat formam alterius, sed vnaquęque sit sua sorte contenta.

45. Quintum argum. quoniam si cęlum diceretur esse ignis non sequeretur, quod esset extra suum locum, sed in proprio loco pro ratione perfectionis. Et si diceretur terra, alias conditiones à nostra haberet ratione perfectionis accidentalis; cum enim ibi posita esset ad bonum vniuersi, non posset naturaliter se mouere ad centrum, sed circulariter tantum ob exigentiam boni vniuersi. Idem dicas si esset aer, aut aqua. Resp. quod potuit quidem Deus creare cęlos ex materia ignis, aut terrę, aut aquę, &c. de facto tamen id non fecit, attenta rerum dispositione, quod scilicet elementa essent infra cælum. Tum quia elementa ita disposita sunt, vt in imo sit terra, postea aqua, &c. & sic cęli ob maiorem perfectionem debent supra omnia elementa, sicut elementum perfectius est supra imperfectius. Tum etiam quia si terra esset supra aquam, aut aerem, &c. esset in statu violento; ergo multò magis si esset v.g. supra ignem, vt si luna esset ex materia terræ, &c.

46. Sex-

46. Sextum argum. desumunt ex Sanctorum Patrum testimonijs, vt Basilij, August. Ambros. Theodorici, & aliorum apud Conimbric. apud Perer. & expositorum in illud Gen. *Fiat firmamentum in medio aquarum*,&c. in quibus apertè docent Patres cęlos fuisse formatos ex materia aquę, aliàs firmamentum non diceretur diuidere aquas ab aquis, nec benè diceretur quod aquæ essent supra firmamentum. Et in psal. dicitur. *Extendens calum sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius*. Resp. quod intantum aliqui Patres dixerunt cęlos constare ex materia aquæ, in quantum materia cæli habet quandam similitudinem cum materia aquę. Loca autem Sacrę Scripturæ de existentia aquarum super cælos variè interpretantur. Pererius loco citato, vult, quod nomine firmamenti intelligatur totum hoc spatium quod est à terra vsque ad vltimum cęlum, non tamen accipitur pro toto hoc spatio, sed nunc pro vna parte, nunc pro alia, sicut etiam accidit in nomine aeris, vel aquæ; cum ergo dicitur fiat firmamentum, nomine firmamenti intelligitur hæc infima aeris regio, quæ est prima pars firmamenti per quam diuiduntur aquæ inferiores, quæ sunt infra aerem ab aquis superioribus, quę sunt in media aeris regione coactę in nubes. Hæc interpretatio colligitur ex eadem Sacra Scriptura, dum paulò post dicitur Deum posuisse aues in firmamento. Patres ergo dum dicunt firmamentum constare ex materia aquæ etiam de firmamento isto intelligi possunt.

DVBIVM V.

An cæli sint animati; vbi de intelligentijs.

47. ANaxagoras teste Laertio *in eius vita*, & teste D. Aug. *lib.* 15. *de ciuit. cap.* 14. quem plures ex antiquis Philosophis sequuti sunt, tanta pertinacia defendebat cælos esse animatos, vt qui inanimatos assereret, impietatis arguebat. Hinc legitur, quod cum quidam negaret solem esse animatum, & apud Athenienses fuisset accusatus, fuit ab illis tanquam impius condemnatus. Communis tamen tam Philosophorum, quam Theologorum sententia est cælum non esse animatum; & quia anima alia est vegetatiua, alia sensitiua, & alia rationalis, de omnibus proprias ponemus conclusiones.

48. Prima concl. *Cęlum non est animatum anima vegetatiua*; est communis omnium sententia, contra quosdam antiquos, qui putabant cęlum nutriri humoribus è terra acceptis. Aliqui ita desipuerunt, vt dicerent, quod per pluuiam mingerent, & per grandinem, &c. ventrem exonerarent. Probatur 1. concl. ex Arist. 2. *metaph. tex.* 3. nam id quod eget alimento non potest esse perpetuum, quoniam id quod alitur debet alimentum alterare, vt illud in se conuertat, ac subinde debet ab illo pati. Secundo, quia nutritio instituta est à natura vt deseruiat ad restaurandas partes deperditas, sed hoc nequit esse in cælo cum sit incorruptibile; ergo, &c. Tertiò, nam vapores qui hinc ascendunt nō transeunt secundam aeris regionē, & dato quod ascenderent valde modici sunt respectu cęlorū vastissimorum, & nullo modo sufficere possent.

49. Sed obijcies, nam cæli generant multa animalia, ergo habent animam saltē vegetatiuam, conseq. probatur, potentia namque generandi propriè est animæ vegetatiuæ. Resp. quod cęli generant animalia non propria virtute, & vt causæ prin-

principales, sed virtute intelligentię motricis, & tanquam instrumenta illius, de quo alibi.

50. Secunda concl. *Celi non habent animam sensitiuam*. Hęc concl. certa est, & communis. Constat, primò quia anima sensitiua supponit vegetatiuam; sed hanc non habent cęli, vt diximus, ergo neque illam. Secundo quia anima ex Arist. 2. *de anim. tex.*34. est actus corporis organici, sed cęlum non est corpus organicum, caret namque organis sensuum, cum sit corpus simplex, & omogeneum, corpus autem organicum debet esse etherogeneū & debet habere partes diuersę rationis, & speciei, ergo, &c.

51. Sed obijcies, nam si cęlum non haberet animam sensitiuam, esset imperfectius quocumque vilissimo animali, & vermiculo, hoc non videtur dicendum; ergo, &c. Resp. 1. quod reipsa vilissimum quodlibet animal si consideretur secundū animam est perfectius celo, tum quoad gradum vegetabilis, tum quoad gradum sentientis quibus caret cęlum, tamen quātum ad corpus, cœlum est longe perfectius, est enim incorruptibile, habet materiam alterius rationis à nostra, & habet formam superioris rationis, quę totam materiam illam complet, & adequat. Est etiā cęlum quid nobilius quodlibet animato, vt dicit quoddam aggregatum ex cęlo, & intelligentia assistente.

52. Tertia concl. *Cęlum non est animatum anima intellectiua distincta ab intelligentia motrice*. Est communis sententia. Ratio clara est, quia hæc anima supponit vegetatiuam, & sensitiuam, & etiam debet supponere corpus organicum, quę vt vidimus non sunt in cęlo. Tum quia omne animal indiget calore 2.*de anima tex.*50 sed cęli non habent calorem formalem, vt ex dictis supra constat, ergo, &c.

53. Maior difficultas est, an intelligentiæ mouentes cęlos sint formę informantes, an tantum assistentes. Prima sententia est, quod intelligentię motrices cęlos sint formę informantes cęlos, & sic cęli sint animati. Sic tenuit Auicen. 2.*de anima tex.*5. Sic etiam tenuerunt Platonici & omnes illi, qui totum mundum animatum posuerunt. Nec desunt qui dicant, quod secundum mentem Aristotelis optimè defendi potest, quod sint cæli animati & non animati intelligentia motrice.

54. Sit quarta concl. in ordine. *Intelligentiæ motrices cælorum neque secundum Aristotelem, neque secundum veritatem sunt formæ informantes, sed tantum assistentes*. Prima pars de mente Arist. probatur, nā 12.*metaphy. tex.*29. 30. *&* 35. docet Arist. intelligentias esse immobiles, impassibiles & indiuisibiles, quod non esset verum si intelligentiæ essent formę informantes cęlos, cum diuidi possent ad diuisionem eorum. Tum quia certum est in sententia Arist. quod primum mouens est actus purus, perfectissimus, & omnino per se subsistens, quæ non essent vera si dictæ intelligentiæ essent formæ informantes, vt patet. Tum etiam quia 2. *&* 3. *de anima tex.*60. cum sequentibus, & 8. *phy. tex.* 34. docet primum mouens debere esse immobile, quod non esset verum si prima intelligentia esset forma informans, moueretur enim per accidens ad motum sui cæli.

55. Sed obijcies, nam Arist. 2. *de cęlo tex.*13. vocat cælum animatum, & propterea dicit esse in illo dextrum, & sinistrum, aliasque positionum genera, seu differentias. Hinc 1.*cęli tex.*100.2.*phys.tex.*45. & alibi sæpe vocat cælum quid diuinum, & 6.*ethic. cap.*7. dicit cælum esse diuinius ipso homine. Et 1. *de cælo tex.* 13. *&* 16. ait cælum esse nobilius cæteris animantibus, ergo, &c. Resp. quod licet secundū Arist. intelligentia non sit forma informās est tamen forma, seu actus assistens, vt tamen non ita assistat vt gubernator naui, qui pro libito ab illa diuelli potest, sed assistit necessariò per ipsum, mouendo, & regendo necessariò, & quodammodo censetur ipsius forma, non quidem ipsum informando, & cum ipso per se vnum faciendo, sed ei assistendo, & cum ipso cælo faciendo aggregatum quoddam magis vnum, quam faciat nauta tum naui. Itaque totum hoc aggregatum potest dici quoddam cōpositum, totum, vnum, sed æquiuocè, & cælum dici poterit ipsius materia, & intelli-

telligentia, ipsius forma, æquiuocè tamen, seu analogicè vt notat D. Tho. *1.p.q.70. art. 3.* Hinc sequitur cælum ipsum dici posse animatum ratione suæ formæ, æquiuocè tamen, vel analogicè. Dici etiam potest viuere, quamuis Aristoteles quando tribuit cælo vitam soleat manifestè significare se loqui de cæli intelligentia. Simili modo dici potest cælum nobilius homine, & rebus inferioribus.

56. Deinde probatur secunda pars concl. quod scilicet cælum secundum veritatem non informetur intelligentia motrice; nam ex duobus entibus in actu non fit vnum per se; sed intelligentia, & cælum sunt duo entia in actu, & completa in genere sua. Præterea si intelligentiæ vnirentur cælis, quæ mouent vt formæ informantes, vel hoc esset propter esse, vel propter operari; non propter esse, quia intelligentiæ sunt ens per se subsistens, nec indigent cælis. Etiam cælum habet suum esse sine intelligentia. Neque propter operari, seu propter aliquam operationem v. g. ipsius cæli, si enim aliqua esset maximè esset motus localis, sed ad hunc non requiritur quod intelligentia informet cęlum, sed sufficit si ei assistat; ergo, &c. Neque propter operationem intelligentiæ, illa namque non indiget motu illo locali corporeo, nec aliquid perfectionis à cælo recipit, ergo frustra ponitur quod intelligentia informet cælum quod mouet.

57. Probari etiam potest hæc veritas ex nostræ fidei principijs, constat namque Angelos fuisse creatos in statu merendi, & demerendi, & aliquos meruisse, & fuisse saluos, alios demeruisse, & fuisse damnatos; si qui ergo Angeli motores cęlorũ fuissent damnati, etiam cęli informati ab illis fuissent damnati, & illi qui meruissent fuissent salui, & beati, & ea beatitudo extenderetur ad suos cælos, quos informant, sicut beatitudo animæ extendetur ad corpus in quo meruit, &c. Tum quia sicut corpora beatorum adorantur ea adoratione qua adorantur animæ beatæ, ita cæli, qui informantur Angelis beatis possent adorari ea adoratione qua adorantur ijdẽ Angeli beati. Præterea hæc sententia quod cęli informentur intelligentijs eorumque vita recta viuant, valde fauet Gẽtilium idolatrię; hinc Iouerius *in Summa Concil.* refert hæc verba ex *6.* Synodo. *Si quis dicit cęlum, solem, lunam, stellas, & aquas quę super cęlos sunt animantes esse, &c. anathema sit.* Vnde D. Hierony. *in Deuter.* enumerat hanc sententiam inter errores Origenis, & ab Epiphanio, & Irenęo enumeratur inter dogmata Marcasionum. Sanctus tamen Thomas *2. contr. gent. cap.70.* dicit nihil ad doctrinam fidei directè, & per se petinere an cęli sint animati; nec ne. Quocirca si quando illa sententia reperitur damnata, erit damnata tanquam aduersans principijs philosophię, non fidei, saltem directè, & expressè. Soluuntur agum. in contrarium.

58. Primum argum. nam si ob aliquã rationem cęlum non esset animatum, maximè ob illam quam adducunt Conimbr. hoc loco, quia anima cæli esset *in* qualibet eius parte, sed hoc *implicat*; *implica*t namque quod vna, eademque anima sit in tam vasto loco, cum nullus Angelus possit tantum spatium occupare, nec possit esse tanta suæ actiuitatis sphæra; sed hęc ratio est nulla; ergo cęli possunt esse, vel de facto sunt animati. Minor probatur, nam Angeli possunt habere tantam *sphęrã* actiuitatis, quanta est vastitas *cęli*. Deinde non repugnat quod sit maior vis informatiua, quam sit actiua, & efficiens, ergo, &c. Resp. quod licet hæc ratio non videatur satis firma, tamen adhuc non est ea sententia sequenda, tum quia in cælis nullum est vestigium animalitatis, nec vlla ratio efficax ad illam inducendam, neque aliqua probabilis experientia. Deinde dico, quod etiam illa ratio potest sustineri; nam vel illa anima cęlorum esset diuisibilis, & tunc non posset esse intelligentia, sed anima animalium imperfectorum, quę est diuisibilis ob maximam immersionem illius in materiam adeo crassam, quod de cęlis dici non potest, maximè quia deberet habere nutrimentum, & excrementum, quod patet esse falsum. Vel esset indiuisibilis, ac proinde tota in toto, & tota in qualibet parte, & hoc non potest compe-

tere

rere nobilissimæ intelligentiæ, quę ratione suæ perfectionis est actus per se subsistens; tum quia illa intelligentia esset inseparabilis à tanta mole, illique perpetuò alligata, contra tantam nobilitatem propriam, &c.

59. Secundum argum. nam si cęlum non esset animatum maximè quia anima est actus corporis organici, cęlum autem nulla habet organa sensuum, ergo, &c. sed hęc ratio non est sufficiens ad excludendã animam à cęlis; ergo, &c. Minor probatur, nam ideo Aristoteles definiuit animã per organizationem, quia putauit cęlos nõ esse animatos. Tum quia cæli possunt habere sufficientem organizationem, etiã si nobis non appareat; maximè quia cęlorum organizatio est omnino diuersa à nostra, sicut & sensus cęlorum erunt omninodiuersi. Resp. quod auctoritas Aristotelis, quod anima sit actus corporis organici est magni habenda, maximè cum ea definitio ab omnibus acceptetur. Nec valet quod dicitur posse cęlos habere sufficientem organizationem à nostra diuersã; hoc enim gratis dicitur, & contra experientiam, & contra Astrologorum obseruationes. In sole namque lunę v.g. dempta ea lunæ parte, quę à sole illuminatur, nulla apparet pars diuersa ab alijs, sed omnes sunt omogeneæ.

60. Tertium argum. nam cęlum animatur anima vegetatiua; ergo est animatũ. Antecedens probatur, nam ad hoc vt animetur anima vegetatiua, non est necessè quod augeatur, quia etiam homines ipsi qui habent animam vegetatiuam quando perueniunt ad statum non augentur, & tamen viuunt vita vegetatiua. Neque est necessè quod emittant excrementa, quia totam substantiam possunt in se conuertere absque eo quod aliquid superfluũ emittant. Resp. negando antecedens. Ad probationem dico, quod implicat quod cęli animentur anima vegetatiua, & quod sint incorruptibiles, vegetatio namque fieri nõ potest sine aliqua partium transmutatione & absque eo quod aliquid deperdatur, & aliquid adquiratur. Et licet detur vegetatio sine augmentatione, postquam animal peruenit ad statum, non tamen sine nutritione.

61. Quartum argum. nam viuere est moueri à se, seu ab intrinseco, in hoc enim distinguuntur viuentia à non viuentibus, quod illa moueant se, non ista: sed cœli mouentur localiter à se; ergo, &c. Minor probatur, quoniam licet aliqua, vt elementa, & mixta moueãtur ab alio, scilicet à generante quando sunt extra proprium locum, & motu locali sursum, aut deorsum, tamen moueri motu locali in proprio loco est à se, & non à generante, sed cæli mouentur motu locali in proprio loco; ergo mouentur à se. Resp. negando minorem, moueri namque localiter ad proprium locum, est à generante, vt alibi diximus, at moueri localiter in proprio loco, est ab intelligentia assistente, motus namque localis siue ad locum, siue in loco non est vitalis, sed non vitalis; vt patet in motu rotæ dum in eodem loco circulariter mouetur.

DVBIEM VI.

An Cæli sint incorruptibiles.

62. RESolutio huius dubij satis cõstat ex dictis supra, si enim semel cœli non constãt materia sublunari, & eiusdem rationis cum nostra, quæ est radix corruptionis, sed alia quæ non est radix corruptionis, patenter constat esse incorruptibiles. Cæterum claritatis gratia hoc dubium distinctè proponitur, de quo prima sententia est quod cœli sint ex natura sua, & ab intrinseco corruptibiles. Sic tenuerunt plures antiqui Philosophi cum Platone in Timæo, sic tenere videntur aliqui Sancti Patres apud Ruuium, & Conimbric. hoc loco, & sic etiam tenent omnes ferè illi qui dicunt cœlum constare ex materia sublunari. Dixi ferè omnes, quia aliqui ex istis adhuc volunt cœlum esse incorruptibile non ratione materiæ secundum se, sed ratione formæ, aut situs, &c. Secunda sententia dicit, quod cœli sunt corruptibiles secundum se, non tamen corrumpi possunt ab agen-

te naturali. Sic Molina *de oper. 6. die r.* quem aliqui moderni sequuntur.

63. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Cælum ex natura sua, et ab intrinseco est incorruptibile, licet possit ab extrinseco, scilicet à Deo corrumpi, vt per cessationem concursus conseruatiui.* Sic colligitur ex D. Dyonis. *de diuin. nomin. cap.* 4. Ex D. Aug. 14. *de ciuit. cap.* 24. Ex D. Hierony. *in Isa. cap.* 51. Ex D. Gregor. 17. *moral. cap.* 5. & ex alijs Sanctis Patribus. Idem tenet Arist. *hic lib.* 1. *à tex.* 2. Quia cœlum non habet contrarium, tum quia est sedes primæ causæ, & intelligentiarum quæ sunt incorruptibiles. Tum etiam quia in cœlo nunquam visa est generatio, & corruptio. Sic Aristoteles quem omnes peripatetici sequuntur Adde rationem ex fine cœli desumptam, nam cum cœlum sit ordinatum ad conseruanda hæc inferiora tanquam causa vniuersalis, debet se ipsum conseruare, ac proinde debet esse incorruptibile; patet etiam ex carentia qualitatum corruptiuarum, & ex situ nobilissimo, super omnia elementa quæ sunt principium corruptibilitatis. Constabit magis veritas huius conclusionis ex solutionibus argumentorum.

64. Primum argum. quia si ob aliquam rationem cœlum non esset corruptibile maximè ob rationem Aristotelis, quoniam cœlum non habet contrarium, sed hæc ratio non est vera, nam motus circulatis habet contrarium; ergo, &c. Minor probatur, nam motui circulari ab oriente in occidentem contrariatur motus circularis ab occidente in orientem, Hinc Astrologi in primo mobili admittunt tantum vnum motum ab oriente in occidentem, at in cœlis inferioribus admittunt duos motus, vnum ab oriente in occidentem, & vocatur motus raptus quo cœli inferiores rapiuntur à primo mobili. Alium proprium, & naturalem quo mouentur ab occidente in orientem, nullo rapiente. Resp. quod motus circularis non habet contrarium physicè, & propriè, licet dici possit illud habere mathematicè. Quare punctum orientis, & occidētis in linea circulari non opponuntur physicè; ratio est, quia non habent contrarios respectus à centro mundi, cum ab eo æqualiter distintent, ad illudque eodē modo se habeant. Dici etiam potest quod partes cæli sint sibi contrariæ ratione extremorum, sicut via Thebis Athenas; & Athenis Thebas, dicuntur ab Arist. contrariæ ratione extremorum. Ad illud quod dicitur de motu naturali, & raptus, dico quod cœli non mouentur absolutè duobus hisce motibus, illo scilicet qui est celerior, altero vero non nisi impropriè, & declaratur exemplo formicę quę in rota mouetur ad orientem, interim dum rota celerius mouetur ad occidentem. Explicatur etiam exemplo nautæ qui in naui tendit ad orientem dum nauis mouetur ad occidentem. Vel enim ipse celerius mouetur naui, & tunc absolutè tendit ad orientem: vel tardius naui, & tunc absolutè rapitur ad occidentem: vel denique ipse, & nauis mouentur pari celeritate, & tunc absolutè quiescit, quia non recedit ab illo puncto immobili in quo concipitur esse ipsius locus; nunquam ergo absolutè mouebitur duobus hisce motibus.

65. Secundum argum. nam interdū visæ sunt in cœlo aliquæ mutationes, & stellæ quædam nouæ vt refert *Plinius lib.* 2. *cap.* 26. & anno 1570. visa est quædā noua stella in Cassiopea quæ ferè per biennium durauit. Et tempore Clem. VIII. visa fuit alia stella noua in Sagittario, quæ postea paulatim videri desijt. Et anno 1600. fuit visa noua stella in pectore Cygni quæ durat vsque in hodiernum diem; ergo stellæ de nouo generantur, & corrumpuntur, ac proinde cœlum est generabile, & corruptibile. Respondent aliqui quod licet cœlum sit incorruptibile secundum se totum, tamen est corruptibile secundum aliquam sui partem, & sic possunt nouæ stellæ apparere, & desinere. Sed hoc non placet, eadem namque ex ratio totius, & partis, & si cœlum est corruptibile secundum partes, poterit etiam corrumpi secundum totum, quantum est ex principijs intrinsecis. Aliqui quoad

quoad illas nouas stellas recurrunt ad Epyciclos per quos aliquid de nouo apparet, quod non apparebat prius, vel alio modo, ratione distantiæ, aut propinquitatis. Sed neque hoc placet, nam si datur Epyciclus erit pro toto signo v.g. Cassiopeæ, aut Cygni non pro vna tantum stella in pectore v.g. Cygni, maximè cum pectus Cygni semper eodem modo appareat. Communior solutio est, quod si quando apparent nouæ stellæ in octaua sphæra, non sunt virtute naturali factæ, sed miraculosè à Deo propter aliquem finem ab ipso intentum, vt ad manifestãdam gloriam, & potentiam suam, vel ad denotandum aliquem euentum grauem, &c. Neque hoc gratis dicitur, potest enim efficaciter probari eas stellas non posse generari ab agentibus naturalibus; nam hoc agens naturale vel esset sol, aut aliquod sydus, suo lumine, vi, & efficacia, aut aliquod agens infra cœlum vt ignis, aqua, &c. Non hoc quia ista agentia nõ possunt mittere suam virtutem vsque ad octauam sphæram, & ad partem determinatam, & producere effectum nobiliorem se. Neque sol aut sydus, nam si sol v.g. posset producere aliquã stellam in octaua sphæra, posset etiam eam conseruare, cum virtus qua sol eam producit non deficiat; maximè cum ibi nulla sit actio contrariorum, à qua possit corrumpi, neque illa stella eget pabulo vt nutriatur sicut ignis apud nos cum sit corpus simplex. Facit etiam ad sui conseruationem ingens stellarum magnitudo. Præterea, quare non frequentius stellæ generantur cum continuo habeant præsentes causas generantes; Deinde quare non generantur in alijs sphæris, vt in sphæra lunæ, aut solis; demum quia stellæ non differunt specie ab alijs partibus cæli, sed sunt partes densiores; vnde licet concederetur stellas fieret de nouo naturaliter, quia aliquæ cæli partes condensarentur, & postea disparerent, cum paulatim rare fierent, non tamen ex hoc sequeretur, cœlum esse substantialiter corruptibile, sed solum sequeretur quod pati posset aliquam alterationem perfectiuam, & accidentalem, non corruptionem ipsius substantiæ cœli, quæ incorruptibilis est, licet mutari possit accidentaliter, secundum raritatem, & densitatem, &c.

66. Sed contra hanc vltimam solutionem obijcies 1. quoniam raritas, & densitas sunt secundæ qualitates pullulantes ex primis, seu supponentes primas, scilicet calorem, frigus, siccitatem, & humiditatem, sed istæ sunt qualitates corruptiuæ substantiæ; ergo si in cœlo dantur raritas, & densitas partium, etiam corruptio substantiæ dari poterit. Resp. negando antecedens. Raritas namque & densitas non sunt semper secũdæ qualitates, nec semper supponunt primas, sed tantum per accidẽs ratione subiecti quod non habet appetitum ad raritatem, & densitatem nisi preuia alteratione primarum qualitatum, vt accidit in sublunaribus. At in subiecto independente à tali alteratione, quod scilicet habet raritatem, & densitatem ex natura sua vt est cœlum quod habuit raritatem, & densitatem in sui creatione sine preuia alteratione, non sunt secundæ qualitates, ac proinde ex illis inferri non potest alteratio corruptiua, aut corruptibilitas substantiæ.

67. Obijcies 2. nam ex hoc infertur, quod dictæ stellæ factæ fuissent naturaliter ab aliquo agente naturali per raritatem, & densitatem, absque eo quod ad miraculum recurreretur. Resp. negando antecedens, nõ enim potest assignari causa naturalis raritatis, & condensationis in cœlo; nam si cæli partes possent ab agente naturali condensari, deberent aliæ vicinæ rarefieri ne daretur vacuum, hæc autem fieri nequeunt à causa naturali, cũ nulla causa naturalis possit rarefacere, tã immensam molem, vt ex partibus condensatis appareat noua stella, quæ si fuerit in firmamento erit quinquagesies, aut sexagesies maior tota terra. Ad hæc facit quod si cælum posset ab agente naturali condensari vt noua stella appareret, non esset cur non posset cælum rarefieri vt sic perirent antiquæ stellæ.

68. Tertium argum. quoniam sententia quæ ponit cœlum corruptibile est magis

magis conformis Sacræ Scripturæ, & Sãctis Patribus, ergo illa est tenenda. Conseq. constat; ea namque sententia semper est tenenda quæ est magis conformis Sacræ Scripturæ, & Sanctis Patribus. Antecedens probatur, nam 2. *Petri cap. vlt.* dicuntur cœli qui nunc sunt, & terra, esse reseruata igni in diem iudicij; & postea subditur. *Adueniet dies domini vt fur in quo cœlum magno impetu transiet:* & infra. *Per quem cœli soluentur, et elementa ignis ardore tabescent;* & addit nos expectare cœlos nouos, &c. Isa. 51. legitur. *Cœli sicut fumus liquescent*. Et psal. 101. dicitur. *Opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt*. Matt. 24. habetur. *Cœlum et terra transibunt*. Et Luc. 21. *Stellæ cadent de cœlo*. Et Ecclesf. 17. *Quid lucidius sole? et hic deficiet*. Sacræ Scripturæ testimonijs accedit Patrum auctoritas, vt Hilarij, Iustini, & aliorum quos videre potes apud Pereriũ in Gen. *lib. 2. cap. 1.* aliosque.

69. Resp. quod incorruptibilitas accipitur aliquando pro eo quod ex natura sua est, ens omnino necessarium, vt sit impossibile quod non sit, & hoc modo solus Deus est incorruptibilis, & immortalis, reliqua verò sunt corruptibilia, qua ratione intelligendi sunt aliqui Sancti Patres dum dicunt cœlum esse corruptibile natura sua. Loca scripturæ intelligi debent vt cœli non sint immutandi secundum substantiam, sed tantum secundum accidentia, quatenus nouam lucem acquirent, vt immutari videantur. Ignis autem conflagrationis nõ ascendet supra cœlum aereũ, & ita intelligitur locus D. Petri de cœlo scilicet aereo quod in fine mundi purgabitur ab igne, & in feliciorem quemdam statum renouabitur. Ad illud Ecclesf. & Lucæ, de solis defectu, & stellarum, dicendum est intelligenda esse ante diem iudicij cum sol obscurabitur. Stellæ autem dicuntur cadere de cœlo, quia lucem amittent; quo sensu intelligitur etiam attritio cœlorum apud Iob. Vel loquuntur de magna illa mutatione quam mundus patietur ante diem iudicij, vel certe de renouatione futura, quæ in cœlis solum accidentaria erunt.

70. Quartum argum. nam non debemus confugere ad miracula, neque ad Deum tanquam ad auctorem extraordinarium, quando res potest saluari absque graui incommodo; sed apparitio nouarũ stellarum in cœlo potest saluari, dicendo cœlum esse corruptibile saltem secundum aliquam partem, quod nullum affert incommodum; ergo, &c. Vt enim communiter dici solet, est signum ingenij imbecillis quando philosophus recurrit ad miracula, aut ad Deum operantem præter, aut supra naturæ ordinem. Resp. concedendo maiorem, & negando minorem; nam dato, quod cœlum esset corruptibile non solum secundum partem, sed etiã secundum totum, adhuc non daretur agens naturale à quo illæ nouæ stellæ causari possent, & si possent, deberet hoc frequentius fieri, & nõ solum in octaua sphęra, sed etiam in alijs, vt in spæra solis, lunæ, &c. quod tamen est falsum.

71. Quintum argum. nam dicere quis posset quod illæ nouæ stellæ nõ causentur in octaua phæra, sed in suprema parte aeris vt Cometæ, ergo, &c. Resp. quod aliqui reuera sic dicunt, sed non est recedendum ab obseruatione Astrologorum qua obseruant non posse esse in aere, vt Cometæ, quod probant tum ex duratione illarum stellarum, tum ex motu vniformi cum octaua sphæra: tum ex firmitate eiusdem loci, vt Cassiopea, &c.

DVBIVM VII.

An Cœli sint solidi, an fluidi?

72. Illud corpus dicitur solidum per quod alia corpora nequeunt trãsire sine penetratione, vt est ferrum, duri lapides, æs, &c. Illud autem dicitur fluidum quod sine penetratione pertransitur, vt est aqua per quam pertranseunt pisces: aer per quem transeunt aues, &c. De quo prima sententia est, quod cælum stellatũ sit solidum; non alij. Sic tenent aliqui iuniores. Secunda sententia tenet quod cœli habeant aliquas partes solidas, vt stellæ, & planetæ, alias verò fluidas, Sic

D. Bo-

D. Bonau. *in 2. dist.* 12. & alij.

73. Nostra sententia seq. concl. explicatur, *Cæli sunt solidi secundum omnes suas partes*. Est sententia communis tum antiquorum, tum modernorum, qui aduertunt quod oppositum tenentes non incurrunt aliquam notam, quod an ita sit constabit ex nostris probationibus. Probatur 1. nostra concl. nam in Sacra scriptura cœlum vocari solet firmamentum. *Fiat firmamentum*, firmamentum autem denotat soliditatem, non fluiditatem; per firmamentum autem intelliguntur omnes cœli in quo siue stellæ, siue planetæ firmantur.

74. Occurrunt aduersarij, hinc non sequi quod partes cœli in quibus mouētur astra non sint fluidæ, quoniam adhuc hoc non obstante cœli dici possunt simpliciter solidi, quia longe pars maior eorum esset solida. Tum quia nomine firmamenti intelligitur etiam aer qui tamen non est solidus. Addunt aliqui, quod nomen firmamenti non est necesse quod significet soliditatem oppositam fluiditati, sed potest etiam significare perseuerantiam, & stabilitatem in eodem situ, loco, aut dispositione absque aliqua alteratione corruptiua.

75. Sed contra, quoniam verum non est quod longe maior pars esset fluida, non solida, quoniam astra non sunt maior pars cœli, sed valde minor. Sol namque non est maior pars cœli in quo est; neque Luna, & sic de alijs. Nec illud, quod dicitur de aere satisfacit, quia licet aliquando aer posset venire nomine firmamenti, tamen absolutè per firmamentum intelligitur cœlum, & non quodlibet, sed illud in quo stellæ firmantur. Neque illud quod alij addunt satisfacit, nam alias cœlum empyreum rectius diceretur firmamentum, cum habeat omnimodam stabilitatem perseuerantiam, & situs immobilitatem in eodem semper loco, &c.

76. Probatur 2. concl. ex illo Iob 33. *Tu forsitan fabricas es cælos, qui solidissimi quasi es fusi sunt.* Hoc testimonium conantur aduersarij infirmare dicentes primò, quod cœli vocari possunt solidissimi quasi æs fusum propter stabilitatem incorruptibilem, & propter continuationem, & expansionem. Secundò dicunt, quod illa verba sunt Heliu amici Iob, non ipsius Iob, cui non constat astitisse semper Spiritum S. si in omnibus, quæ locutus fuit, vt non potuerit errare. Vnde dicunt quod fuit iste amicus Iob increpatus à Deo tanquam inuoluens sententias sermonibus imperitis, & sic, inquiūt, non debet locus iste vrgeri contra sententiam admittentem cœlos esse fluidos. Sed contra, nam totus liber Iob tenetur canonicus, & non solum quoad verba quæ dixit Iob, sed etiam quoad ea quæ dixerunt amici illius. Et S. Gregor. Magnus exponit omnia quæ in eo libro reperiuntur. Vnde cum dixit Deus. *Quis est ille inuoluens sententias sermonibus imperitis*; non dixit quod illæ sententiæ fuerint falsæ, sed quod fuerint inuolutæ sermonibus imperitis.

77. Probatur 3. ex Apostolo *ad hebreos* 4. vbi dicitur quod Christus D. penetrauit cœlos, si autem cœli essent fluidi, non fuisset necesse quod Christus D. eos penetrasset. Etiam hoc testimonium conantur infirmare aduersarij, dicendo, quod Christus D. potuit cœlos penetrare tametsi fluidi sint, vt sic citius pertingeret ad cœlum empyreum. Alij addunt, quod Apostolus non loquitur de penetratione propriè dicta, sed impropriè, scilicet tali per quam transiret cœlos. Sed contra, nam non est ponendum miraculum sine necessitate, sed vbi cœli sunt fluidi nō est necessaria penetratio cū per fluiditatem facilè cedant corpori trāseunti vt patet in aqua quæ facilè cedit piscibus, & in aere qui facilè cedit auibus, & malè diceret qui teneret pisces penetrare aquam, & aues aerem. Nec verum est, quod Apostolus non loquatur de penetratione propriè dicta; verba nāque sacræ scripturæ intelligi debent in proprio sensu quando nullum sequitur inconueniens, vt in nostro casu.

77. Probatur 4. ab inconuenienti, nam si cœli essent fluidi, non possent astra tenere semper eandem situm, eundem ordinem,

dinem, eandem diſpoſitionem, &c. hoc eſt inconueniens; ergo, &c. Minor nota eſt. Maior probatur, quia in corpore fluido res facilè poſſunt eleuari, & deprimi. Hoc argumentum maximè vrget contra eos qui putant. quod aſtra ſint ſolida, & reliquæ cęli partes ſint fluidæ, res namque ſolida in re fluida non rectè conſiſtit, vt videre eſt in aqua, & aere, vbi res ſolidę non conſiſtunt. Tum quia ſi cæli ſunt fluidi, vel ea fluiditas conſiſtit, & eſt immobilis, vel certè non conſiſtit, ſed mouetur, & agitatur. Si primum, & fluiditas erit ſoliditas, proprium namq; eſt rei fluidę non conſiſtere, ſed agitari, aut ſaltem poſſe agitari. Si ſecundum, ſequitur, quod aſtra quę in ſuis cęlis fluidis manent, continuò mouebuntur, huc, illucq; agitabuntur, quod eſt inconueniens. Soluuntur argum. in contrarium.

78. Primum argum. deſumunt ex auctoritate Sanctorum Patrum Iuſtini Martyris, Euſebij Emiſſeni, Gregor. Niſſeni, Chryſoſtomi, & aliorum apud Camerarium, & Ariagam hoc loco, qui docent cœlos eſſe fluidos, & naturę aquę, aut aeris. Reſp. Sanctos Patres ſolum velle, quod cęli ſint naturę aquæ, aut aeris, quoad rationem tranſparentię; non enim volunt quod ſint fluidi ſicut aqua, aut aer, cum ſatis notum ſit hoc eſſe falſum cum videamus clariſſimè cęlorum ſtabilitatem & non fluxum, & refluxum.

79. Secundum argumentum, quoniā cum cœlorum ſoliditate non poſſunt facilè explicari planetarum mutationes, vt vicinitatis, & remotionis, obſeruant namque Aſtrologi, quod planetæ modo appropinquant terræ, modo recedunt: modo cernuntur altius, modo demiſius, ergo, &c. Reſpondent aliqui quod iſtæ mutationes ſaluantur per quoſdam canales in quibus vel ſunt corpora fluida; vel in quibus nihil eſt; licet enim repugnet vacuum in ſublunaribus, quia non darentur influentiæ, non tamen in cœlis. Addunt alij quod illi canales ſunt pleni corpore ſolido, tamen ibi facilè dari poteſt penetratio, vel ob bonum vniuerſi, vel ob naturę cœlorum exigentiam, &c. Alij ſaluant per quoſdam epyciclos, ſeu per quoſdam globulos intra idem cœlum, per quos globulos aſcendunt, & deſcendunt planetæ, & hoc magis communiter tenetur.

DVBIVM VIII.

Quot ſint cæli, quotque planetę.

80. QVantum ad planetas certa, & communis ſententia eſt ex longa Aſtrologorum obſeruatione, quod ſint ſeptem. Scilicet 1. Luna, 2. Mercurius, 3. Venus, 4. Sol, 5. Mars, 6. Iupiter, 7. Saturnus. Difficultas eſt, an omnis planeta proprium habeat cœlum in quo reſideat, ſuumque motum, curſumuè efficiat, an verò vnum tantum habeant cœlum in quo reſideant, licet vnumquodque planeta ſuum proprium habeat canalem in quo ſuum iter conficiat diuerſimodè ab alijs. Prima ſententia tenet omnes planetas habere vnum tantum cœlum, in eoque eſſe ſeptem canales, ſeu vias diuerſas, magis aut minus longas; magis, aut minus à nobis diſtantes in quibus adeo diuerſa conficiunt itinera. Sic tenent omnes illi qui dictos canales admittunt, & illi qui putant cœlos eſſe fluidos. *Quare* iſti tantum tres cœlos admittunt, *vnum* planetarum, in quo ſcilicet ſunt omnes planetæ, alterum ſtellatum in quo ſunt omnes ſtellæ fixæ, & aliud empyreum in quo ſūtſedes Beatorū, & probant hoc ex Apoſtolo, dum dicit quod fuit raptus vſq ad tertium cœlum, ad cœlū *ſcilicet* beatorum, vbi audiuit arcana verba, *&c, Nō* enim probabile eſt, quod ſi planetæ haberent proprios cœlos, quod fuerit raptus vſque ad cœlum Veneris, quod eſt tertium in ordine, vbi non potuit audire arcana verba, nec videre tot mirabilia vt idem Apoſtolus teſtatur.

81. Noſtra, & communis ſententia ſequentibus concluſioninib. explicatur. Prima cōcl. *Secundū fidē dantur plures cæli.* Sic tenent omnes auctores catholici. Cōſtat ex ſacra Scriptura, nam pſal. 148. dicitur. *Laudate eum cæli cælorum, et omnia, qua*

quę super cęlos sunt. Et *Laudate Dominum de cęlis*. Et *Cęli enarrant gloriam Dei*. Et ad Ephes.4. *Ascendit super cęlos cęlorum*. Et in Symbolo dicimus. *Qui ascendit super omnes cęlos*, &c. idem habetur alibi.

82. Secunda conclus. *Planetę habent proprios cęlos, et sic erunt septem cęli septem planetarum*. Sic tenent communiter Astrologi, & ratio videtur euidens, quia sine proprijs cœlis non videtur quomodo possit saluari tanta distantia inter planetas; nec quomodo possit saluari tanta motuum diuersitas. Ne valet recurrere ad canales, seu vias, nam hoc modo oporteret dicere, quod hoc cœlum esset immobile, & solum per illas vias mouerentur planetæ, quod est contra experientiã Astrologorum. Deinde oporteret dicere quod hoc cœlum esset immensæ molis, vt in eo essent viæ adeo distantes, per quas mouerentur planetæ.

83. Sed obijcies 1. nam nulla est necessitas multiplicandi tot cœlos pro numero planetarum; ergo erit tantum vnũ pro omnibus, cui si addatur cœlum stellatum de quo nemo dubitat, & cœlum empyreum, erunt tres Cœli. Antecedens probatur, quia diuersitas motuum planetarum, & distantiæ illorum, possunt saluari in eodem cœlo; ergo, &c. Resp. quod licet fortè possent absolutè ista saluari, non tamen æquè benè, & ita rationabilirer, nam rationabilius est, quod non dentur illi canales, quàm quod dentur. Si enim dentur, vel sunt pleni, aut vacui. Si pleni aut corpore fluido, aut solido, nõ solido, quia oporteret dari continuò penetrationem. Non fluido, quia cœli, & omnes partes illorum sunt solidæ. Tum quia corpus quantumuis fluidum habet aliquam resistentiam, & sic vel oporteret quod Angelus mouens v.g. solẽ semper illi assisteret discurrendo per illum canalem cum eodem sole; vel si maneret in Oriente, & ibi præberet impulsum eidem soli, ad finem motus sol non moueretur eadem velocitate, vt prius retardante paulatim corpore fluido quod esset in eo canali.

84. Obijcies 2. Si planetæ haberent proprios cœlos, sequeretur quod moueri deberet ad motum planetarum; sed hoc videtur falsum; ergo, &c. Minor probatur, nam vt obseruant Astrologi, cœlum Saturni, magis excedit stellam Saturni, quam totum mare excedit vnam aquæ guttam; sed esset absurdum dicere, quod ad mouendã vnam guttã aquæ esset necesse mouere totum mare, ita absurdum videtur quod ad hoc, vt Angelus moueat stellam Saturni, debeat mouere immensam machinam cœli Saturni. Resp quod quoties res minor non potest moueri sine maiori, eo quod est cum maiori connexa, tunc nullum est absurdum quod vt moueatur minor, debeat moueri maior. Cum autem in nostro casu stellæ errantes, seu planetæ sint vnitæ cum suis cœlis, vt moueantur, moueri debent ipsi cœli; imò non planetę mouentur per se, & cœli ratione planetarum, sed è contra planetæ mouentur ad motum cælorum. Nec mirum est, quod vnus Angelus possit mouere tantam machinam, tum quia Angeli sunt maximæ virtutis, tum etiam, quia cœli vel nullo modo grauitant, vel valde parum ob eorum perfectionem. Quare si vna gutta aquæ non posset moueri sine toto Oceano, & necessum esset pro bono vniuersi, quod ea gutta moueretur, prudentissimè motus Oceani ordinaretur ad motum illius guttæ. Sic quia ad bonum vniuersi necessum est, quod planetæ moueantur, sapientissimè Deus ordinauit motum tantarum machinarum ad motum stellarum errantium.

85. Maior difficultas est, an præter septem cœlos planetarum, & octauam sphæram stellarum fixarum, quæ vocatur firmamentum, dentur alij cæli mobiles, dico mobiles, quia certum est dari cælum empyreum, quod est immobile, & sedes Beatorum, est enim inconueniens quod cęlum in quo resident Beati continuò moueatur, in eo nãq; & ipsi beati mouerentur, quod non videtur conueniens.

86. Prima sententia est, quod dentur tantum octo cœli mobiles, vnde firmamentum, seu cœlum stellatum erit primũ mobile, non aliud supra hoc. Sic tenent Aria-

Ariaga, & Amicus, qui pro ea sententia alios plures citant. Eandem sententiam sequitur Pontius hoc loco, & alij moderni, tollentes de medio cœlum crystallinum, seu aqueum,& primum mobile distinctum à firmamento. Fundamentum potissimum huius sententiæ est, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, & maximè talia entia, quæ sunt machinæ adeo immensæ, & quod Astrologi non afferant experientias adeo claras, vt ob illas debeant machinæ adeo immensę multiplicari. Hæc sententia probabilis est.

87. Nostra sententia sequenti concl. explicatur. *Prętter octo cælos mobiles dantur supra illos duo alij, scilicet cælum crystallinum, et primum mobile*. Sic tenent communiter moderni, & in hac multum valet communis consensus Astrologorum. Nec deest sufficiens fundamentum desũptum ex sacra Scriptura,quæ super firmamentum ponit aquas. Gen. 1.& psal. 148. quatenus dictum cælum ratione transparentiæ assimilatur aquæ, aut crystallo, & cum hoc cælum non sit primum mobile, oportet quod supra illud detur aliud a quo & hoc, & alij cœli moueantur. Præterea obseruant Astrologi,quod etiam in cœlo stellato dantur duo motus, scilicet raptus, & primi mobilis ab oriente in occidentem, & proprius ab occidente in orientem, quod si ita est, manifestè sequitur, quod cælum stellatum non est primum mobile. Potius ego negarem cælum aqueum, quam primum mobile supra cœlum stellatum.

88. Quia autem Sancti Patres variè loquuntur de numero cælorum, nam alij ponunt vnum tantum, alij duos,alij tres, alij plures, vt omnia concordentur nota, quod Sanctus Ioannes Damascenus, & alij duos tantum cęlos posuerunt, scilicet aereum, & est totum spatium à terra, vsq; ad sphæram lunæ, & ætereum, & est totum spatium à luna vsque ad sedes Beatorum, & in hoc sensũ cęlum scilicet æthereum est tantum vnum, ratione luciditatis, & sublimitatis. Rabanus, & alij posuerunt quatuor cælos aereos,& vnum ætereum; nã aerem diuidebat in quatuor orbes, comprehendendo orbem,seu sphęram ignis, cum tribus regionibus aeris. Alij sphæram aeris vocant cęlum igneũ, & globum aeris vocant cęlum Olimpiũ ab Olimpio monte in Macedonia qui altior est nubibus. Alij etiam globum aeris in duos cælo diuiserunt, vt partem superiorem vocent cælum ætereum, & partem inferiorem cælum aereum.

89. Nota præterea quod cœlum mysticè accipitur aliquando à *Sanctis Patribus*, & hoc modo dicunt esse vnum quãdo accipitur pro loco in quo est thronus Dei, & multiplex, quando accipitur pro bonis cælestibus, iuxta illud Matth. 5. *Merces vestra copiosa est in cęlis*. Aliquãdo cœlum accipitur pro visionibus supernaturalibus, quæ sunt trium generũ, scilicet corporalis, imaginaria, & intellectiua, & in hoc sensu sunt tres cæli, ad quorum tertium raptus est *D. Paulus*, vt ipse narrat *2. Cor. 12.* & sic exponit D. Aug. *lib. 12. Gen. ad litt. cap* 24. 28. 29. *et* 34. & D. Thom. *1. p. q. 68. art. 4.* Quæ si rectè intelligantur facilè concordabuntur, & exponentur Sancti Patres, dum variè loquuntur de numero cælorũ. Sic etiam intelligetur Moyses, *qui vniuersam mundi machinam in duas tãtum* partes diuisit,scilicet in cęlum,& terram, cum dixit. *In principio creauit Deus Cælum, et terram*, &c.

90 Sed quæres 1. quid sit cælũ? Cęlũ iuxta D. Ambros. dictum est quasi cælatum cum diphtongo æ eo quod impressa habeat stellarum lumina, velut quandam cęlaturam quemadmodum argentũ, quod signis eminentibus refulget cælatũ dicimus, sic ille *lib. 2. Exam. cap. 4.* Iuxta alios cœlum dicitur à concauitate cum diphitongo œ ex verbo græco, quod significat concauum. Secundum alios cælum à celando dicitur sine diphtongo, quod omnia suo complexu contegat.

91. Quæres 2. vnde cælum empyreum dicatur? Resp. quod dicitur ab igne, quasi igneum ob nimiam lucem, qua perfunditur,est enim totum lucidissimũ. Vel dicitur igneu m eo quod nõ ignis elemen-

elementaris ibi sit,sed quia in eo est ignis amoris, & charitatis qua beati ardent. Licet hoc cælum lucidissimum sit, non tamen videtur, vel quia à parte exteriori non est tam lucidum; vel quia superficies extima, seu conuexa saltem vltimi cœli impedit tantæ lucis transmissionem ad nos; vel quia Deus via sibi nota impedit ne videatur, vt fidem exerceamus, &c. Definitur hoc cælum, quod sit corpus subtilissimum, immobile, lucidissimum, quantitate maximum, situ supremum, cælestium spirituum, omniumque beatorum habitaculum. Hoc cęlum secundum aliquos non est sphæricum, sed quadratum,& videtur colligi ex Apocal.vbi vocatur ciuitas in quadro posita. At secundum alios est sphæricum,& vocatur quadratum ob quandam stabilitatem denotandam: Vocatur hoc cælum regnum cælorum propter diuersitatem præmiorū. Dicitur Paradisus propter summam amęnitatem, & fructus multiplices donorum cœlestium.Vocatur ciuitas propter summam vnionem, & conformitatem habitantium.

92. De hac ciuitate plura recensuit Sanctus Rex, & Propheta Dauid, vt *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.* Et *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sęcula sęculorum laudabunt te.* Et *Melior est dies vna in atris tuis super milia* psal. 83. Rursus. *Domine dilexi decorem domus tuę, et locum habitationis gloria tua,* psal.25.Item. *Replebimur in bonis domus tuę, Sanctum est Templum tuum. mirabile in ęquitate.* Psal. 64. Prætera psal.121. *Lętatus sum in his quę dicta sunt mihi in domum Domini ibimus.* Adde illud. *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Psal. 86. & illud. *Filÿ autem hominum in tegmine alaram tuarum sperabūt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuę;et torrente voluptatis tua potabis eos.Quoniam in te est fons vitę, et in lumine tuo videbimus lumen.*

93. Quæres 3. an dentur epycicli, seu quidam cæli excentrici, & concentrici? Respon. affirmatiuè, ita communiter astrologi, vt per eos saluentur diuersæ mutationes planetarum, tam quoad motus, quam quoad varias apparitiones,distantias, & propinquitates.

§. *Incidens de numero stellarum fixarum, planetarumque magnitudine.*

94. Vidimus dubio præcedenti numerū cœlorum, septem, scilicet planetarum, octauum firmamenti,nonum cœlum aqueum, seu crystallinum, & decimum primum mobile, qui omnes proprios habent motus. Super omnes est cælum empyreum immobile. Modo pro complemento huius materiæ videnda sunt ea quæ in titulo proponuntur. Et quantum ad numerum stellarum fixarū colligitur ex illo *Numera stellas cęli si potes.*Esse innumerabiles,& colligitur etiam ex via lactea, quę formatur ex multitudine stellarum, quæ indistinctè videntur, & ob spissitudinem formant illam viam, quæ lactea appellitatur. Et sic est communis Astrologorum opinio, quod omnes numerari non possint. Dicunt tamen, quod illæ stellæ quæ quouis anni tempore discerni possunt sunt mille, & 15. aut secundum alios 1022. tantum,& has in quadraginta, & octo constellationes redegerunt per constellationem autem intelligunt Astrologi certum stellarum numerum, habentium inter se ordinem quendam, quo à quocumque alio stellarum numero distinguuntur. Inter has constellationes tenent locum potissimum signa Zodiaci, quæ sunt duodecim, scilicet. *Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, et Pisces.* Vocantur his nominibus istæ 12. constellationes, vel quia harum rerum effigiem aliquam præseferunt illæ stellæ. Vel quia dum sol per ista signa pertransit, fiunt in mundo actiones, seu mutationes naturis dictarum rerum correspondentes. Verbi g. dum sol est in signo Leonis, quosdam quasi rugitus vehementis caloris emittit. Dum sol est in signo Libræ,dies adæquati noctibus. Dum sol est in Virgine, terra non parit ad modum Virginis cum sit ni-

mijs caloribus aduſta,& ſicca, & ſic proportionabiliter dici poteſt de alijs.

95. Circa ſtellarum magnitudinem relictis antiquorum Philoſophorum erroribus, de quibus Plutarch.*lib.2.de placit.Phil.cap.* 21. Stoici namque dicebant Lunam eſſe terra maiorem. Parmenides dicebat eſſe ſoli æqualem, &c. Et relicto eorum errore qui dicebant omnes ſtellas firmamenti eſſe æquales, licet videantur inæquales, quia aliquæ ſunt fixæ in parte infima craſſitudinis ſphæræ, aliæ in ſuprema, & aliæ in media. Quæ fixæ ſunt in infima parte, videntur maiores, quæ in media minores, & quæ in ſuprema minimæ, & ſic tres tantum gradus magnitudinis ſtellarum conficiunt, ſcilicet maiorum, minorum, & minimarum. Hæc ſententia cõſtat eſſe falſa ex varijs aſtrologorum obſeruationibus.

96. Pro quo nota quantum ad ſtellas fixas, quod moderniores Aſtrologi diuidunt dictas ſtellas fixas in 6. claſſes, ſeu in 6. magnitudines. Stellę primę claſſis, ſeu primæ magnitudinis ſunt 15. & vocantur ſtellæ maiores, & ſunt ſplendidiſſimæ, & pulcherrimæ, & ſunt maiores terra centies, & ſepties. Stellæ ſecundæ claſſis, & ſecundæ magnitudinis ſunt 45 & ſunt maiores terra nonageſies. Stellæ tertiæ claſſis, ſeu tertiæ magnitudinis ſunt 208. & ſunt maiores terra ſeptuageſies, & bis. Stellæ quartæ claſſis, ſeu quartæ magnitudinis ſunt 474. & ſunt maiores terra quinquagies, & quater. Stellæ quintæ claſſis, ſeu quintæ magnitudinis ſunt 227. & ſunt maiores terra trigeſies, & nonies. Stellæ ſextæ claſſis, ſeu ſextæ magnitudinis ſunt 46. & ſunt maiores terra decies, & octies.

97. Quantum ad magnitudinem ſtellarum errantium, ſeu planetarum,cõmunis ſententia Aſtrologorum eſt, quod *Saturnus* contineat terræ magnitudinem decies, & nonies. *Iupiter* nonagies, & quinquies. *Mars* ſemel, & paulo amplius. Sol centies, & ſexagies ſexies. *Venus* ſuperatur à terra ſeptuagies, & ter. Mercurius ſuperatur à terra quinquagies & bis. *Luna* ſuperatur à terra trigeſies,& nouies.

DVBIVM IX.

An cæli, & aſtra differant ſpecie.

98. PRima ſententia eſt, quod cœli, & aſtra in illis contenta, ſeu fixa ſint eiuſdem ſpeciei, vnde non ſolum cœlum Lunæ, & Solis v. g. ſunt eiuſdem ſpeciei; ſed etiam ipſa luna, & ſol ſunt eiuſdem ſpeciei, ac proinde ſolo numero differunt. Hanc ſententiam quantum ad cœlos, docent Ariaga, & Pontius hoc loco. Quantum autem ad aſtra, docent alij moderni. Secunda ſententia tenet, quod omnia aſtra ſunt diuerſæ ſpeciei, non tamen cœli. Addit hæc ſententia, quod etiam aliquæ ſtellæ fixæ differunt ad inuicem ſpecie. Et ſic omnes ſtellæ primæ magnitudinis licet ad inuicem ſint eiuſdẽ ſpeciei, tamen differunt ſpecie à ſtellis ſecundæ magnitudinis. Sic Pontius hoc loco *diſp.22.qu.7.concl.* 2. & alij.

99. Noſtra ſententia ſeq. concluſ. explicatur. *Omnia aſtra differunt ſpecie ad inuicem, ſicut etiam eorum cæli, cum ſint cæli cum ſuis aſtris eiuſdem ſpeciei, & omnes ſtellæ firmamenti ſunt eiuſdem ſpeciei.* Eſt cõmunis ſententia. Quod omnes ſtellæ firmamenti ſint eiuſdem ſpeciei, *conſtat*, quoniam differunt ſolum *ſecundum* maiorem, & minorem magnitudinem; magis autem, & minus non variant ſpeciem. Imò ſi verum eſt, quod ſtellæ non ſint ad inuicem diuiſæ, ſicut nec à cælo in quo ſunt, ſequitur quod neque diſtinguantur ab inuicem, neque à cœlo adæquatè, ſed tantum inadæquatè, ſicut manus, & pes in homine. Stellæ namque non videntur aliud niſi partes cœli magis, aut minus denſæ; quę enim ſunt magis denſæ, apparent maiores, quia lumẽ recipiunt à ſole, qui eſt fons luminis,quę minus denſæ, apparent minores, quia minus lumen recipiunt à ſole. Et idem dicendum eſt de aſtris, quod ſcilicet neque numero adæquatè differant à ſuis cœlis, ſed ſint partes illorum magis dẽſæ, & ſic magis luminoſæ. Quando namque materia luminis eſt adeo rara, non videtur,

videtur, vt patet in igne in propria sphæra qui non videtur ob nimiam raritatem.

100. Quod autem astra, eorũq; cœli distinguãtur specie, vt sol, & luna, v.g. cęlum solis, & cęlum lunæ, probatur, nam sol, & luna, vt aduersarij fatentur distinguuntur specie, ergo etiam eorum cœli. Antecedens constare videtur, nam sol, & luna vt in externa specie apparent sunt valdè diuersa, diuersæque naturæ; ergo differunt specie. Tum quia sol habet lucem à se, & luna à sole, sed si essent eiusdem speciei non esset sic, ergo, &c. Tum etiam, quia habent effectus valdè diuersos, nam sol generat aurum in visceribus terræ, & Luna Mercurium. Sol calorem inducit, Luna frigus. Sol siccitatem, Luna humiditatem, &c. ergo. Conseq. probatur, nam vt dicebamus astra non habent diuersam materiam, ac subinde nec formam substantialem à suis cęlis, sed tãtum magis densam materiã habẽt, & formã diuersam accidentaliter, ergo &c. Tũ quia diuersitas effectuum quę est ab astris est etiam ab ipsorum cælis, ridiculum namque esset dicere quod cœli astrorum nullum haberent effectum, vel diuersum à suis astris; effectus qui tribuitur astris, tribuitur etiam ipsorum cælis, sed illis fortius ob maiorem, densioremque materiam. Quare si Saturnus tribuitur frigiditas, & melancholia, ijdem effectus tribuuntur ipsius cælo. Si Marti tribuitur siccitas, & bilis, ijdem effectus tribuentur suo cælo. Si Veneri tribuitur sanguinis ebullitio, hoc idem tribuetur suo cælo. Si Mercurio tribuitur sagacitas, & ingenij subtilitas, idem tribuetur ipsius cælo. Si Soli tribuitur recta humorum temperies, & lunæ humiditas chatarri, et distillationes, ijdem effectus tribuentur ipsorum cælis. Soluuntur argumenta in contrarium.

101. Probatur 1. quod stellæ errantes distinguantur specie à suis cælis, nam maior conuenientia apparet inter ipsas stellas, vt inter Mercurium, et Martem, quam inter ipsos cælos, sed illæ stellę differunt specie ab inuicem, ergo etiam debent differre specie ab ipsis cælis. Resp. hoc argum. nil aliud probare, quã quod si illæ stellæ differunt ab inuicem specie, etiam earum cęli debent differre ab inuicem. Stellæ namque constant ex eadem materia, et forma qua constant earum cæli, licet habeant formas accidentales, vt lucem, densitatem &c. diuersas.

102. Secundum argumentum, quia cæli omnes quantum ad externam apparentiam videntur omnino similes, vt tota diuersitas refundatur in astra, ergo non est cur dici debeat quod sint diuersæ speciei; quæ enim sunt diuersæ speciei, diuersam habent apparentiam externam. Resp. quod etiam quoad externam apparentiam cæli sunt diuersi non solum in magnitudine, in distantia, verum etiam in alijs accidentibus, ex diuersitate autẽ accidentium, præsertim quando non sunt communia, colligitur diuersitas essentiæ.

103. Tertium argumentum ad probandum quod stellæ firmamenti differant specie, si non omnes saltem aliquæ, nam aliquæ habent vnam influentiam cum coniunguntur, aut opponuntur cum stellis errantibus. Item stella polaris trahit magnetem, quem non trahunt aliæ stellæ. Item stellæ errantes, imò ipse sol diuersimodè influit cum coniungitur cum vna stella fixa, ac quando coniungitur cũ alia; ergo, &c. Resp. quod totum hoc admitti potest, absque distinctione essentiali, cum sufficiat distinctio accidentalis, ratione scilicet diuersorum accidentium. Ad illud quod dicitur de tractu magnetis, dico non esse verum, quod magnes trahatur ab Vrsa vt vult Pontius, neque à stella polari, sed ab ipso polo, ratio clara est, quia tam Vrsa, quam stella polaris distant à Polo per aliquot gradus, & sic gyrant circum Polum, ac proinde etiam magnes deberet gyrari, cum tamen stet immobilis versus polum.

104. Sed quæres 1. an sol sit perfectior cæteris planetis? Resp. affirm atiuè, tum ratione loci, nam tenet medium locum inter planetas. Tum ratione magnitudinis, vt constat ex dictis §. præcedenti. Tum ratione lucis, est enim fons lucis, &c. Tum ratione influentiarum, & effe-

effectuum, nam soli tribuitur productio auri, alijs autem planetis tribuuntur productiones aliorum metallorum.

105. Quæres 2. an cœli superiores sint perfectiores inferioribus; an è contra? Resp. affirmatiuè cum D. Thom. 12. *metaphy. cap.* 8. excepto cęlo solis, vt dictum est num. præcedenti. Ratio est quia dignitas loci per se est signum perfectionis. Tum quia sicut in hoc mundo inferiori elementum superius est perfectius inferiori, nam aqua est perfectior terra, aer est perfectior aqua, & ignis est perfectior aere; ergo hoc idem dicendum de ordine cęlorum, quo vnum cælum est alio superius, est eo nobilius.

106. Oppositum huius tenet Pontius vnde arguit primo, quia nulla prorsus ratio est ob quam id quod minus præstans est non possit esse in superiori loco, etiam ex natura sua; nec ex eo quod aqua sit superior terra colligitur quod sit ea perfectior; nec ex superioritate aeris ad aquam, sequitur eum esse perfectiorem; ergo, &c. Resp. negando antecedens, locus namque quo est superior, eo est dignior, & quod petit esse in loco superiori, ostēdit maiorem dignitatem super id, quod petit esse in loco inferiori; vnde videmus quod in quocumque ordine seruatur sedium dignitas, etiam inter Angelos, vt Angeli infimæ hierarchiæ sint inferiores Angelis supremæ hierarchiæ.

107. Arguit 2. quia licet si peterent cęli locum superiorem ex natura sua cōcedi posset, quod superiores essent perfectiores inferioribus, tamen non constat, quod id petant ex natura sua, an accidētaliter, & ex eo quod habeant maiorem quantitatem, vt non possint contineri sub cælis inferioribus; ergo, &c. Resp. non esse probabile, quod infinita Dei sapientia per accidens ordinauerit cælos, & solum vnum posuerit supra quia ratione maioris quantitatis non possit sub alio contineri. Hoc enim modo dici posset, quod cælum empyreum sit collocatum in supremo loco, quia ratione eximiæ magnitudinis non potest contineri in infimo loco. Deus namque ita cælos disposuit, quia eorum natura, & conditio id reposcit.

108. Arguit 3. nam sol inter astra est perfectissimus, & tamen non habet supremum locum, ergo altior locus non est signum maioris excellentiæ, nec maiorē arguit dignitatem. Resp. ex dictis, quod sol aliunde est cæteris astris perfectior, vt iam diximus; cum enim sit fons lucis debebat tenere medium locum, vt sic commodius omnia astra illuminaret, propterea num. 105. excepimus solem.

DVBIVM X.

Quænam stella habeant lucem à se, & quænam à sole.

109. Pro intelligentia dubij noto 1: contra Academicos, quod lumen cæli non est corpus, quoniam si esset corpus penetraret corpus, *scilicet* cælos per quos transit, & aerem per quem ad nos pertingit. Sed est qualitas quædam, eaque perfectissima inter omnia materialia accidentia, quæ qualitas dependet à subiecto corporeo, de quo educitur, & in quo subiectatur, & sustentatur. Noto 2. quod actio qualitatum non pendet solum ab illarum intensione, nam calor *ignis* vbicumq; sit, semper est intensus vt octo, sed etiam à densitate subiecti. Vnde videmus, quod calor magis calefacit in ferro quam in aere, & ferrum ignitum fortius vrit quam flamma. Idem accidit in lumine cuius splendor non animaduertitur, nisi in corpore denso *reflectatur*, aut refrangatur, vt patet in radio solis, qui per fenestram apertam, aut portam pertransit cubiculum, nec cernitur nisi aer sit impurus, aut permixtus pulueribus; & ignis elementaris non lucet nobis in materia rara, sed tantum in densa.

110. His positis prima sententia est, quod non solum planetæ, sed etiam stellæ firmamenti recipiant lumen à sole, ita vt nulla stella à se habeat aliquid luminis, sed omnino totum mutuet à sole. Sic tenent aliqui moderni. Secunda sententia tenet, quod planetæ totum lumen reci-

recipiant à sole, vt nullum à se habeant, at stellæ firmamenti totum lumen habent à se, & nullum recipiunt à sole. Sic tenet Pontius *disput.* 22. *quæst.* 8. *conclus.* 1. & 2.

111. Nostra sententia sequentibus conclusionibus explicatur. Prima conclus. *Omnes stellæ siue errantes, siue fixæ aliquod lumen habent à se.* Est satis communis sententia. Probatur 1. nota satis experientia, nam luna in ecclypsi ostendit aliquod lumen, & tale vt distinguatur à reliquis sui cæli partibus, quod non esset si aliquod lumen non haberet. Hinc est, quod tunc temporis luna apparet rubra, & quasi sanguinea, hic autem color necessariò oritur ab aliquo lumine, quod non nisi à se esse potest, quod à fortiori dici debet de cæteris astris, de quibus minus dubium est.

112. Occurrunt aduersarij, quod illa rubedo est quidem aliquod lumen, sed non lunę proprium, sed acceptum à stellis vicinis, aut ab alijs planetis, siue etiã à vicinis cęli partibus à sole illuminatis. Sed contra, quoniam illa rubedo non potest esse à stellis, aut planetis, aut cęli partibus, cum ista non habeant in se rubedinem, si enim semel causarent prædictum lumen in luna, deberet esse eiusdem rationis cum illo, quod in se habent.

113. Probatur 2. nam stella Veneris, & Mercurij cum sint infra solem, vt est luna, si ex se non haberent lumen, deberent vt luna suscipere modo maius, modo minus lumen, & sic pro diuersitate situs solis, modo deberent apparere lumine plenę, modo non plenę; vt videmus in luna, quod tamen apparet esse falsum. Respondent aduersarij, quod stella Veneris, & Mercurij sunt adeo exiguæ, quod semper totæ illuminantur. Sed contra, nam licet illæ stellæ sint minores luna, non tamen adeo vt non possint non totæ illuminari, vt enim diximus supra, luna superatur à terrà trigesies, & nouies. Stella Veneris septuagies, & ter, & stella Mercurij quinquasies, & bis, & sic sicut luna apparet aliquanbo solum dimidia illuminata, & aliquando solum dimidia obscura; illæ deberent apparere aliquando illuminatæ, quoad tertiam, aut quartam partem; & eodem modo aliquando obscuræ.

114. Probatur 3. nam cœlorum, astrorumque nobilitas reposcit, quod sicut soli tantum luminis concessum est, saltem aliquid concedatur alijs astris. Occurrunt aduersarij, quod sol creatus est à Deo ita luminosus, vt ab ipso tanquam à fonte, reliqua lumen recipiant. Hæc confirmari possunt argumento Scaligeri *exercit.* 62. quoniam in luna pars illa à nobis solum videtur, quæ à sole illuminatur, reliquæ non videntur, ac proinde caret omni luce. Sed contra, nam sol creatus quidem est à Deo cœteris astris luminosior, non tamen ob id sequitur quod etiam cœteræ stellæ non habeant aliquid luminis. Nec argumentum Scaligeri verum est, nam aliquando cœlo valde sereno videntur etiã illæ partes lunæ, quæ à sole non illuminantur. Deinde dato, quod illæ partes lunæ, quæ à sole non illuminantur non viderentur, adhuc non sequeretur, quod non haberent proprium lumen, quoniam maius solis lumen obscuraret exiguum lumen lunæ, vt constat in die sereno, vbi candela non videtur ad præsentiam luminis solis. Item sol obscurat lumen stellarum fixarum, & tamen de die non apparent cum earum lumen obscuretur à lumine solis.

115. Probatur 4. nam si astra haberent lumen à sole, crescerent, & minuerentur, vt crescit, & minuitur luna, sed hoc non obseruatur; ergo, &c. Respondent aduersarij, quod astra quę sunt supra solem semper illuminantur, qua parte nos respiciunt, & sic in illis nullus apparet defectus præsertim in tanta distantia. Cœterum astra quæ sunt infra solem possunt pati aliquod detrimentum, tamen est valdè exiguum, ac proinde insensibile. Addunt alij, quod Venus, & Mercurius sunt rariores luna, & magis diaphani; luna namque est valde opaca, & densa, vt sol nequeat diffundere lumen per totam lunam, sed solum

lum per partem quæ ipsum respicit. At Venus, & Mercurius, cæterique planetæ sunt magis rari, & diaphani,& sic secundũ se totos diffunduntur à lumine solis, Sed contra, quoniam Sol etiam respectu astrorum,quæ sunt supra ipsum nõ semper obseruant eundem situm, ergo non semper eodem modo illuminantur. Item astra, quæ sunt infra solem si patiuntur aliquod detrimentum in lumine, non potest esse adeo exiguum,& insensibile quin non possit obseruari. Nec id quod additur est ad rem, nam si Venus, & Mercurius sunt rariores luna, minus recipient lumen, cum raritas faciat quod lumen non appareat, vt notauimus *n.* 109. Densitas namque materiæ, densat lumen vt magis appareat, sicut densitas materiæ densat calorem, vt magis calefaciat.

116. Probatur 5. nam si astra reciperent lumen à sole, deberent aliquando ecclypsari, sed hoc non obseruatur; ergo, &c. Respondent aduersarij, quod infra solem non sunt alia astra præter Mercurium Venerem, & Lunam, quæ reipsa ecclypsantur, non tamen reliqua superiora,quæ nunquam opponuntur Soli per diametrũ, & sic nunquam terra interponitur inter ipsa, & Solem, & quod nunquam per semicirculum à Sole recedant. Addunt alij, quod licet opponantur per diametrum, nõ patiuntur ecclypsim, quia conus vmbræ terræ ad illa non pertingit cum breuior sit. Sed contra quia ista ecclypsatio non cernitur nisi in Luna, deinde etiamsi cerneretur etiam in illis astris, non ob id sequitur quod totum lumen mutuent à sole, sed solùm aliquam partem. Nec verum est quod sol nõ opponatur astris superioribus ex diametro, & per semicirculum, si enim opponi potest astris inferioribus, non est cur eodem modo non opponatur etiam astris superioribus. Quod autem conus vmbræ terræ non pertingat ad illa astra, parum refert ad hoc vt dicamus quod habeant, vel non habeant lumen à Sole, sed solum vt nõ ecclypsentur, quoad lumen à Sole receptum. Soluuntur argum. in contrarium.

117. Primum argum. nam luna recipit lumen à sole, ergo etiam reliqua astra. Conseq. constat cum sit eadem omnium ratio. Antecedens probatur, tum ex ecclypsi in qua luna priuatur lumine; tum ex continuo incremento, & decremento ratione diuersi respectus ad solem. Resp. quod luna recipit quidem lumen à sole, sed non totum, sed maiorem partem, & quantum ad hoc ecclypsatur, & patitur incrementum, & decrementum, non quantum ad proprium lumen.

118. Secundum argum. quoniam Sol ideo positus videtur in medio planetarum, vt tam superioribus, quam inferioribus astris lumen impertiat, vnde fons luminis, & cor planetarum appellatur. Resp. ex hoc argumento solum haberi quod sol impertiat planetis magnam, & nobiliorem,& splendidiorem luminis partem, non tamen quod etiam planetæ suum non habeant lumen, quod licet non sit tantum, debet tamen esse maximum,cum in *tanta distantia* aliqualiter à nobis obseruetur.

DVBIVM XI.

Quare Venus, & Mercurius non ecclypsant nobis Solem cum sint infra ipsum, vbi aliqua curiosa difficultates resoluuntur.

119. IDeo Luna ecclypsat nobis Solẽ, quia interponitur aliquando inter nos, & ipsum Solem; cum Venus, & Mercurius possint interponi, & aliquando interponantur inter nos,& Solem, cum nõ sint supra, sed infra Solem,datur locus dubitandi, an aliquando Venus, & Mercurius ecclypsent Solem. Ad quod dico, quod circulus visualis Veneris v.g. est solũ centesima pars circuli visualis Solis,vt probant Astrologi pro quo videri potest Clauius *in cap.* 1. *sphera*, & sic Venus interposita inter solem,& nos non potest obtegere nisi centesimam partem Solis, ac proinde talis ecclypsis vix poterit deprehendi, licet Scaliger *exercit.* 72. dicat aliquando fuisse deprehensam partem aliquam Solis obscuratam per modum exiguæ alicuius

cuius

cuius maculæ. Si enim in Sole aliquæ maculæ deprehenduntur, etiam ista deprehendi potest. Idem de Mercurio dici debet, maximè quia eius circulus est longè minor. Luna verò etsi sit exigua, solem amplius obscurat quam Venus, aut Mercurius, quia est nobis propinquior, sicut manus opposita oculo, occultat corpus quantumuis maximum. Verum pro complemento huius materiæ soluemus aliquas difficultates.

120. Prima difficultas, quare stellæ firmamenti scintillent, non planetæ? Communis resolutio est, quod stellæ fixæ micant, & scintillant, quia longè distant à nobis; at Planetæ quia sunt propè nos non scintillant; visus namque sui compos ad illos accedit, ad stellas autem fixas visus nō potest ob tantam distantiam se extendere, & sic tremit, tremor autem facit, vt stella videatur moueri, & lumen ipsius quasi saltare. Pro quo nota, quod scintillatio non est aliquod accidens in ipsis stellis, vt accessus, aut recessus, augmentatio, aut diminutio luminis, aut motus aliquis interruptus stellarum, vt quidam putauere, sicut pulsus, aut motus arteriarum in animali, cum continuò moueantur, & lumen perpetuò, & eodem modo ferueant.

121. Nota prętérea, quod scintillatio nil aliud est, nisi quædam visus titubatio orta ex magna obiecti distantia, ex paruitate luminis, & imbecillitate visus, ad quod aliquando accedit aliqua medij dispositio. ad scintillationem ergo requiritur improportio inter potentiam visiuam, & rem visam, vt scilicet potentia sit debilior, quam vt ferri possit in tantam distantiam constanter, & vt obiectum non sit tantæ claritatis, vt suo lumine possit potentiæ defectum supplere. Hæc est causa sufficiens scintillationis in stellis fixis, quæ semper scintillant; non tamen hæc est sola causa scintillationis, possunt enim aliæ assignari, vt impotentia visus, indispositio medij, excessus rei visibilis supra potentiam visiuam, &c. Sic aliquando Sol in ortu suo, vel occasu scintillare videtur, & quasi in gyrū agi. Alij etiam planetæ præsertim Mars, & Iuppiter ob aerem impurum, & medium permixtum varijs exhalationibus solent scintillare. Vnde Cardanus dicit, quod quando Mars scintillat, venti futuri sunt, aut futuræ tempestates.

122. Secunda difficultas, quid sint maculæ in Luna? Resp. esse partes rariores quę minus luminis reflectunt, quam densiores. Fauet huic responsioni, quod in magna ecclypsi Solis anni 1560. vt à se animaduersum testauit Clauius, contigit, quod tota luna subiecta Soli visa fuerit fusca, & nigri coloris præter illas partes vbi apparere solent maculæ, quæ cæteris erant lucidiores, quia Solis radij illas penetrare poterant vt potè rariores. Sententia Plinij *lib. 2. cap. 9.* quod maculæ lunæ contrahantur ex sordibus, quas luna cum humoribus attrahit à terra, & mari communiter reijcitur, quoniam illæ maculæ si procederent à dictis sordibus non semper, & in eadem lunæ parte apparerent, vt patet. Reijcitur etiam communiter illorum sentētia quod dictę maculæ sint imagines montium, & vallium, quæ in luna tanquam in speculo apparent, nam etiam tunc variari necesse foret, cum non semper eodem modo repręsententur. Reijcitur etiam communiter illorum sententia, quod illæ maculę sint partes lunæ minus prominentes, & minus capaces recipiendi lumen vt sunt valles, & illæ quæ illuminantur sint partes magis prominentes, vt sunt montium cacumina, hoc enim modo ponerentur in luna valles, & montes, vt putant rustici; tum quia non semper apparerent eodem modo; nam montium illorum cacumina pro diuersitate aspectus Solis diuersas ederent vmbras.

123. Tertia difficultas, quid sit via lactea? Resp. relictis varijs Poetarum fabulis, & varijs antiquorum Philosophorū sententijs dico quod via, seu circulus lacteus sunt partes densiores firmamenti, minus tamen densæ quam sint stellæ, quę candorem illum, seu splendorem candori, aut lacti persimilem emittunt. Vel certè sunt minimæ quædam stellæ, & frequentes seu spissæ, quæ ob paruitatem, aut multitudinem splendorem illum confusum efficiunt. Quare errauit Aristoteles putans dictam

dictam viam lacteam esse multitudinem exhalationum, quoniam credibile non est, quod tanta exhalationum multitudo semper, & eodem modo perseueret.

124 Quarta difficultas, an lux Solis, corporumq; cælestium sit eiusdem rationis cũ luce corporum sublunarium. Aliqui dicunt esse eiusdem prorsus rationis; non enim est inconueniens, quod vnum, idemque accidens secundum speciem reperiatur in corporibus cælestibus, & sublunaribus, sicut eadem quantitas secundum speciem est in cęlis, & in sublunaribus. Alij putant esse diuersæ rationis licet secundũ externam apparentiam videantur eiusdem rationis, nam lux corporum cælestium est virtualiter calida, non lux corporum sublunarium. Vtrumque probabiliter sustineri potest. Verius tamen videtur quod sint eiusdem rationis, licet ratione subiecti possit habere in corporibus cęlestibus aliquem effectum, quem non habet in inferioribus.

125. Quinta difficultas, an Sol per lucem calefaciat? Negat Pontius *disp.* 22. *q.* 8. *n.* 75. Vnde existimat falsam illam cõmunem sententiam, quod sol per lucem calefaciat tanquam per instrumentum, sed calefacit immediatè siue per suam propriã substantiam, siue per calorem formalem. Sed contra, nam sol per suam propriam substantiam non potest calefacere, cum nulla substantia creata sit immediatè operatiua, vt vidimus de causa efficiente; deinde dato quod substantia creata posset immediatè operari, non tamen substantia Solis posset immediatè calefacere formaliter, cum hoc sit proprium ignis non aliorum elementorum, & multò minus hoc facere posset Sol cum non sit naturæ ignis nec cõponatur ex materia sublunari. Neque potest Sol calefacere per calorem formalem, quia hæc qualitas consequitur formam ignis, non formas cælorum. Tum quia si Sol haberet calorem formaliter, quo calefaceret hæc inferiora, deberet etiã calefacere cælos intermedios; sed hoc non videtur dicendum, esset enim ille calor. cum sit qualitas corruptiua, principium corruptionis; quod neque ille concedit.

126. Respondet Pontius tripliciter, 1. quod re ipsa Sol agit in alios cęlos ipsos calefaciendo, ad illud de corruptione nihil dicit, & sic hęc solutio manet sufficienter impugnata. 2. dicit quod non ageret in cælos, sed ageret in distans habendo tamen actionem aliquam in medio. 3. Concedit absolutè quod ageret in distans. Cœterum actionem in distans reiecimus de causis; vnde non est necesse hic immorari.

DVBIVM XII.

A quo cœli moueantur, vbi alię difficultates enodantur.

127. SVppono 1. quod cęli moueantur, non terra, vt somniauit Copernicus quem secuti sunt quidã moderni dicentes, quod cæli sint penitus immobiles, sed terra ipsa moueatur, *licet terra nobis immobilis appareat*, exemplo eius qui mouetur in aqua super nauim, cui terra moueri videtur, non nauis. Cœterum hæc sententia prohibita est à Congregatione Indicis vt non solum Sacræ Scripturæ aduersa, verum etiam philosophicæ veritati. Eccles. namque 1. dicitur. *Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autẽ in æternum stat. Oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem.* Et Iosue 10. Sol stetisse refertur. Et 4. Reg. 20. Sol retrocessit decem gradibus.

128. Quod autem illa sententia aduersetur etiam philosophicæ veritati, probatur, nam si sola terra moueretur, non cęli, non posset saluari quomodo Sol, Luna, cæterique planetæ accederent, & recederent à se inuicem per motum terræ iisdem immotis, sicut nec posset saluari, si daretur tantum vnicum cęlum, quod moueretur, vt supra vidimus. Pręterea si terra moueretur, vt spatio 24. horarum volueretur ab vno puncto cęli, v. g. ab oriente, ad occidentem oporteret quod si quis proijceret lapidem, aut sagittam, caderet in alio loco. Nec valet dicere, quod tam ab aere quam à motu terrę rapiatur lapis, aut

aut sagitta vt cadat in eodem loco, nam experimur, quod nec aer semper mouetur, & aliquando à ventis mouetur in contrarium.

129. Suppono 2. ex dictis supra quod astra non mouentur per se cęlo immoto manente, eo modo quo pisces mouentur in aqua, & aues in aere, sed mouentur ad motum sui orbis, sicut nodus mouetur in tabula. Sic Arist. 2. *de cælo à tex.* 46. vbi sic loquitur. *Reliquum est circulos quidem moueri, astra autem quiescere, & fixa in circulo ferri*. Suppono 3. dubium non procedere de absoluta Dei potentia, seu an implicet contradictionem, quod à Deo tale cælum producatur, quod habere possit formam, aut virtutem, seu qualitatem intrinsecam, & profluentem ex suæ naturę principijs, à qua moueatur, eo saltem modo quo elementa mouentur. Nec enim satis constat, an hoc implicet. Videtur tamen certum, quod si hoc cęlum fieret quod esset alterius rationis ab illis qui nunc sunt. Nec etiam quæritur, an Deus potuerit imprimere cælo vim aliquam naturę ipsius indebitam per quam moueretur in orbem pręter naturam, eo modo quo proiecta mouentur sursum. Sed quæritur, an cęlũ secundum naturam quam habet de facto, moueatur effectiuè à principio intrinseco, hoc est à sua forma, aut qualitate connaturali, an verò solum ab intelligentia.

130. Prima sententia tenet quod cæli moueantur à propria forma, & per qualitatem naturalem, neque ad motum indigent intelligentia. Sicut enim elementa v.g. ignis non indiget intelligentia, vt moueatur sursum, sed hoc habet à sua natura poscente leuitatem, ita cæli habent à propria forma quod moueantur circulariter, &c. Ita Albert. 8. *phys. q. vlt.* Gabriel, Maiot, & alij Theologi antiqui apud Conimbric. 2. *de cælo cap.* 5. *q.* 5. *art.* 2.

131. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Cęlum non mouetur efficienter à propria forma, seu à principio intrinseco, sed à principio extrinseco, scilicet ab intelligentia.* Et Arist. 8. *phys. &* 12. *metaph. tex.* 43. Platon. 1. *de leg.* & communis Platonicorum, & Peripateticorum; est D. Tho. 1. *p. q.* 70. *art.* 3. & communis Theologorum. Colligitur ex Sacra Scriptura. Iob 9. dicitur. *Sub quo curuantur qui portant orbem*, idest Angeli qui mouent orbes cęlestes. Et in Euang. dicitur. *Virtutes cælorum mouebuntur*.

133. Probatur 1. nam omnis motus qui debetur corpori inanimato tanquam principio actiuo est propter quietem, aut perfectionem tali naturæ debitam; sed motus circularis cælorũ nullam inducit quietem, aut perfectionem in illis, ergo ille motus non sibi debetur à principio intrinseco. Minor nota est. Maior probatur, nã motus localis non est per se expetibilis cum sit actus imperfectus, & ordinatus ad aliquem finem. Vnde in nostro casu non fit propter perfectionem cęli, sed aliorũ; ergo, &c.

134. Probatur 2. quoniam si cęlum effectiuè moueretur à se, sequeretur quod quies esset illi violenta, sicut igni est violentum ferri deorsum; sed hoc est falsum; ergo, &c. Minor constat, quia falsum est dicere, quod cælum post diem iudicij violenter æterno tempore sit quieturum. Maior probatur, nam si formæ cæli tanquam principio actiuo debetur naturaliter motus circularis, consequens est vt quandiu durat illa forma, duret etiam motus, ergo, &c. Tum quia si cælum moueretur à se non esset cur magis moueretur ab oriente in occidentem quam è contra; ergo, &c.

135. Probatur 3. nam dato quod cęli moueantur à se, seu à principio intrinseco non est alia via ad inuestigandas intelligentias, & ad probandum eas dari; vnde Philosophi qui negarunt cælos moueri ab intelligentijs, vt Democritus, & Epicurus, & intelligentias, & diuinam prouidentiam abstulerunt, ergo, &c.

136. Probatur 4. nam cælo est magis connaturalis quies quam motus, ergo ille motus non est à principio intrinseco. Conseq. constat. Antecedens probatur, nam est magis connaturale agenti naturali quiescere in forma acquisita, quam hanc expellere, & tendere ad aliam à qua nullam habet perfectionem, & nullum adquirit emolumentum, quod non habeat à prima, sed cælum

lum per motum amittit prius vbi, & acquirit aliud à quo nullam habet perfectionem, & nullum acquirit emolumentum, quod non haberet à priori, ergo, &c. Soluuntur argum. in contrarium.

137. Primum argum. nam alia corpora inferiora minoris perfectionis habent virtutem loco motiuam ex suis principijs intrinsecis, ergo multò magis eam debent habere cæli. Resp. negando consequentiam. Ratio discriminis est quia virtus motiua in alijs corporibus vtilis est ad consequenda sua loca cum sunt extra illa; at cælis vtilis non est, cum esset ad hoc vt moueantur in eodem loco, quod cælis nullius est vtilitatis; vnde videmus quod nullũ inanimatum habet virtutem, vt moueatur in eodem loco, cum hoc ad nihilum sibi deseruiat; quod si deseruit alijs, vt motus rotæ, ab alio principio fieri debet cuius sit respicere bonum aliorum.

138. Secundum argum. nam cælum moueri à se nullam inuoluit contradictionem, & potest à Deo fieri; ergo, &c. Resp. quod nos hic non quęrimus quid Deus facere possit, sed quid de facto factum sit. Deinde dico repugnare quod Deus faciat cælum, quod à se moueatur in eodem loco; virtus namque qua cęlum moueretur in eodem loco in eo casu esset naturalis cũ esset à principio intrinseco, & non esset naturalis, quia nulla virtus naturalis respicit formam non spectantem ad bonum rei, motus autem ille circularis, & in eodem loco non spectat ad bonum cæli cum non sit ad acquirendam aliquam perfectionem vt iam obseruauimus.

139. Tertium argum. quia aliàs forma cæli esset otiosa, cum non concurreret effectiuè ad motum. Tum quia potentiæ passiuę naturali debet correspondere potẽtia actiua naturalis, sed cęlum habet potentiam passiuam naturalem ad motum; ergo etiam actiuam. Resp. negando antecedens, vt enim non sit otiosa non requirirur quod sit principium actiuum illius motus, sed sufficit quod sit principium passiuum; vel etiam quod sit principium actiuum producendi aliquos effectus in hæc inferiora. Ad illud de potentia actiua dico, quod potentiæ passiuę cæli correspondet potentia naturalis actiua, & est ipsa intelligentia. Sicuti potentiæ passiuę materiæ correspondet potentia actiua naturalis, agentis, scilicet naturalis.

140. Quartum argum. nam si cæli solum haberent potentiam passiuam ad motum circularem non distinguerentur ab elementis, quæ etiam circulariter mouentur, contra Aristotelem, qui ex motu circulari distinxit cælos ab elementis. Resp. quod elementa naturaliter solùm mouentur motu recto, non circulari; per accidens tamen mouentur motu circulari, quatenus rapiuntur à motu cæli. Ipsi autem cęli solo motu circulari mouentur. Ex hoc autẽ quod motus cæli est à principio extrinseco non sequitur quod sit violentus, quia vlterius requiritur quod passum non conferat vim, seu quod resistat, vt postea videbitur.

141. Quintum argum. *nam potest* motus cęli prouenire ab *impulsu impresso* sibi à Deo ab instanti suæ creationis, ergo si non est causa illius motus forma intrinseca neque erit intelligentia. Antecedens *probatur*, nam sicut rota potest per impulsum sibi impressum moueri per aliquod tempus, ita rotę illæ cælestes possunt moueri per impulsum sibi factum à *Deo*. *Resp.* concedendo antecedens, non enim videtur implicantia quod cæli moueantur per impulsum sibi impressum à Deo ab initio. An autem de facto hoc factum sit, dicimus quod non, vt postea dicemus contra Lessium; congruum namque magis est, quod cæli moueantur à Deo mediatè, seu medijs intelligentijs suis ministris quã immediatè, vt colligitur ex locis Sacræ Scripturæ citatis *n.* 132.

142. Sextum argum. quo vtitur Camerarius cui prima sentẽtia magis placet, est, quia in Sacra Scriptura dicitur de Sole, quod *exultauit vt gigas ad currendam viã*, quo modo loquendi significatur quod Sol sua virtute moueatur. Resp. quod Sol exultauit ad currendam viam, non quia currat per virtutem sibi intrinsecam, sed quia ex motione intelligentiæ currit. Vel dicas quod per Solem intelligitur Christus

stus D. qui exultauit ad currendam viam nostræ redemptionis, &c.

143. Sed quæres 1. an cæli ex motu edant sonum, seu concentum? affirmabat Plato, affirmarunt alij philosophi, & affirmant aliqui auctores, & doctores Ecclesiæ, quos refert Sixtus Senensis *Bibliot. lib. 5. annot. 105.* quod si verum est non ita facilè explicatur. Certum est, quod apud nos rota velociter mota aliquem edit sonũ & virga velociter mota per aerem, suum etiam sonum edit. Sonus namque apud nos editur ex percussione duorum corporum sonororum aere resiliente. Quando rota, aut virga edit sonum, percutit vnam partem aeris, & alia resilit, & sonum edit. Cęli non percutiuntur, nec aer est qui resiliat, aut qui secundum partem percutiatur, & secundum partem resiliat. Non est in cęlis aer noster, per quem formetur sonus, sed debet esse aliquid simile per quod etiam sonus causetur. Negandum namq; non est, quod Sancti in assumptis corporibus non loquantur, & non cantent coram Deo laudem; erit enim ibi secundum Ioannem in Apocal. canticum nouum. Cantabunt illud trisagium Sanctus, Sanctus, &c. erit alleluia perpetuum, &c. Si ergo poterit esse cantus, poterit etiam esse sonus per medium, quod Deus prouidit pro eo loco. Aliqui probant quod cæli edant sonum, ex illo Iob, *Concentum cæli quis dormire facit*, idest nullus potest facere, quod cæli concentus quiescat, seu dormiat; nam licet Sanctus vir loquatur de cęlo in singulari, intelligi tamen debet de omnibus cælis cum vnum cælum non faciat concentum; vt enim supra notauimus, omnes cæli vocantur cælum, vt contra distinguuntur ab istis inferioribus, qua ratione dicitur. *Creauit Deus cælum, & terram.*

144. Quæres 2. an cæli moueantur à Deo, an ab intelligentijs? Lessius *de diuin. perfect. lib. 11. cap. 8.* tenet moueri à Deo non intelligentijs. Quod Deus posset per se ipsum cęlos mouere, nullum potest esse dubium. Sicut enim Deus immediatè conseruat ipsos Angelos, ita potest immediatè mouere ipsos cęlos. Difficultas est, an de facto id faciat, & dico quod non; colligitur ex illo Iob. *Sub quo curuantur, qui portant orbem*, & sunt Angeli motores qui dicuntur portare orbem quatenus medijs cęlorum motibus, portant, idest curam habent orbis. Et Luc. 21. Angeli vocantur *virtutes cælorum*, quatenus sua virtute mouent cælos. Deinde cum sine dubio Angeli possint cælos mouere, congruum fuit, vt Deus per illos eos moueret, vt sic in toto orbe appareat excellentissima subordinatio, qua corpora sublunaria subordinantur cælestibus, hæc Angelis, & isti Deo.

145. Sed obijcit 1. Lessius, quia si cæli mouerentur ab intelligentijs, deberent intelligentiæ magna cum cura, & diligentia assistere, & non possent nec inuisere homines in terra, nec adire cęlũ empyreum; hæc videntur falsa, ergo, &c. Resp. negando minorem, nullum enim sequitur incommodum Angelis beatis ex eo quod sint affixi cælis ex diuinæ voluntatis imperio, cum summa voluptas sit illi se conformare. Si tamen aliquando esset expediens vt ea cura, & diligentia liberarentur, vel vt descenderent ad homines, vel vt ascenderent ad cælum empyreum, id facilè facere possunt, committendo eam curam alij, vel alijs Angelis, neque enim necessè est vt semper idem Angelus assistat eidem cælo, &c.

146. Obijcit 2. quoniam inde sequeretur quod Angeli possent cęlos sistere, vel celerius, aut tardius mouere pro suæ voluntatis arbitrio, sed hoc est falsum; ergo, &c. Maior constat, cum enim Angeli non necessitentur mouere cælos, possunt & eos sistere, & mouere secundum quod maluerint. Minor etiam constat, nam in eo casu totus ordo vniuersi perturbaretur. Resp. quod ex suppositione diuinæ voluntaris, qua in omnibus se conformant non possunt cælos sistere, nec celerius, aut tardius mouere, sed iuxta præscriptum diuinæ voluntatis, hæc tamen non est necessitas absoluta, sed suppositionis, quæ non tollit libertatem.

DVBIVM XIV.

An motus cœlorum sit naturalis, an violentus, vbi aliqua difficultates explicantur.

147. Supra vidimus motum cœlorum non esse violentum cum adhoc non sufficiat quod sit à principio extrinseco, sed rursus requiritur quod passum resistat, seu quod vim non conferat. Neque etiam potest dici naturalis quatenus non est à principio intrinseco, seu ab ipsa natura cœli; sed à principio extrinseco, scilicet ab intelligentijs. Vnde relinquitur locus inquirendi qualis sit.

148. Prima sententia est, quod motus cœlestis non sit cœlis nec naturalis, nec violentus seu præter naturam, seu vt loquuntur Scotistæ, neuter, idest non secundum inclinationem ipsius, neque contra inclinationem, sed indifferenter se habet ad illum. Hanc sent. sequitur Scotus *in 2. dist.* 48. *q.* 2. quem sequuntur eius discipuli, quibus addo Hurtad. *hic disp.* 2. *sect.* 4. Ariagam *sect.* 5. Amicum *tract.* 5. *dub.* 7. *art.* 7. aliosque ex modernis.

149. Nostra sententia seq. concl. explicatur. *Motus cæli est naturalis natura cæli non tanquam principio actiuo, sed tanquam principio passiuo.* Sic nobilissimi Aristotelis interpretes vt Porphyrius relatus à Simplicio 2. *phys. tex.* 3. Philipponus, Auer. & alij. Item N. S. P. Ioan. Damasc. *in sua phylos. cap.* 3. Plotin. 2. *exa. cap.* 8. D. Tho. 3. *contr. gent. cap.* 23. & alibi. Ferrar. ibid. Capreol. *in* 2. *dist.* 9. *q.* 1. *art.* 3. Aegid. *in* 2. *d.* 14. D. Bonau. ibid. *art.* 3. Argentina *q. vnic.* art. 1. Gabr. *art.* 3. *dub.* 2. Zimara *in theor. prop.* 90. Soncin. 12. *metaphys. q.* 11. Conimbric. *lib.* 1. *de cælo cap.* 2. *q.* 3. Ruuius hôc loco; & omnes ferè moderni, tum ex schola D. Thomæ, tum extra. Colligitur ex Arist. *hic lib.* 1. *cap.* 2. vbi dicit, quod omne corpus physicum vendicat sibi aliquam naturalem lationem, ac proinde sphæræ cœlestes cum sint corpora physica, aliquam naturalem lationem sibi vendicabunt, quæ alia non est nisi latio circularis; non enim mouentur sursum, aut deorsum.

150. Maior difficultas est, an motus circularis sit naturalis cœlo vt principio passiuo, solum ratione materiæ, an etiam ratione formæ. Aliqui putant esse solum naturalem ratione materiæ. Sed hoc videtur falsum, quoniam vt motus censeatur naturalis composito physico in quo recipitur (nō enim recipitur in sola materia, sed in tota, cum totum moueatur) oportet quod sit naturalis tam materiæ, quàm formæ; si enim semel repugnat formæ, non erit absolutè naturalis. Hinc motus circularis in igne, aut deorsum, non est naturalis, quia licet non repugnet materiæ secundum se, repugnat tamen formæ. Igitur motus cœli est naturalis cælo, non solum ratione materiæ, sed etiam ratione formæ vt principio passiuo, quia forma cæli ita concurrit vt principium passiuum ad motum illum circularem, vt tamen nullū habeat principium impulsiuum ad alium motum, qua ratione ignis ita recipit in se motum circularem ex raptu cœli, vt tamen habeat ex parte formæ inclinationem, & principium quasi impulsiuum ad motum sursum, qua ratione motus circularis in igne est violētus, at in cœlo est naturalis.

151. Ex quibus deducitur fortissima ratio pro nostra conclusione, nam ad hoc vt aliquid dicatur naturale alicui, sufficit, quod vel ab eo procedat vt à principio intrinseco, vel quod recipiatur in eo tanquam in principio passiuo; natura namque vt in principio physicæ vidimus, non solum est principium actiuum, verum etiam est principium passiuum; sed in nostro casu motus cœli conuenit cœlo tanquam principio passiuo, non solum ratione materiæ secundum se, sed etiam ratione formæ, quatenus forma cœli ita concurrit ad receptionem illius motus, vt nullam habeat positiuam inclinationem ad motum alium oppositum; imò neque habet inclinationem positiuam ad quietem,

rem, licet non sibi repugnet; ergo, &c. Hæc ratio magis confirmabitur ex solutionibus argumentorum.

152. Primum argu. nam si ille motus esset naturalis cœlo, vel esset naturalis quia ab illo procederet vt à principio effectiuo intrinseco, & hoc non vt supra vidimus; vel esset naturalis quia esset secundum inclinationem ipsius, & neque hoc, quia in tantum motus est secundum inclinationem mobilis, in quantum terminus acquisitus est secundum inclinationem eiusdem mobilis, sed terminus acquisitus per motum localem cæli non est secundum inclinationem illius; ergo, &c. Minor probatur, nam terminus acquisitus per circulationem hodiernam non addit maiorem perfectionem cœlo, quam non haberet per circulationem externam, nec hæc circulatio addit nouum emolumentum, cum semper cœlum maneat in eodem situ, vt à simili colligi potest in rota quæ mouetur in eodem loco, nam nec perfectionem nouam acquirit ex eo motu, nec nouum emolumentum. Resp. quod ille motus est naturalis, quia est secundum inclinationem passiuam. Ad probationem dico, quod etiam terminus est secundum inclinationem mobilis, nã licet circulatio hodierna non addat nouam perfectionem, neque nouum emolumentum in specie, addit tamen nouam perfectionem, nouumque emolumentum in indiuiduo. Aliter respondet Ruuius, quod scilicet motus circularis non sit naturalis cœlo vt est natura particularis, quia hoc modo non accipit perfectionem, aut beneficium, seu emolumentum, bene tamen vt est quædam natura vniuersalis, & potior pars vniuersi, hoc enim modo accipit emolumentum ab illo motu, sicut accipit totum vniuersum; emolumentum autem, totius cedit in bonum etiam partium. Cœterum hæc solutio non est sic intelligenda quod motus cæli sit ita secundum inclinationem vniuersalem, qua pars inclinatur ad conseruationem totius, etiam cum proprio dispendio vt cum manus exponitur ictui pro conseruatione capitis, vt fit contra inclinationem particularem, ponendo in cælo duas inclinationes, vnam particularem cui ille motus repugnat, & aliam vniuersalem cui conueniat, vti ponitur in aqua inclinatio vniuersalis ad motum sursum pro impediendo vacuo, & inclinatio particularis ad motum deorsum. Sed ita intelligenda est, vt etiam ille motus sit naturalis cælo, secundum quod est quædam natura particularis inclinata ad recipiendum illum motum vt est quędam ipsius perfectio, quoddamque emolumentum, primò cæli vt est natura vniuersalis, secundò vt est natura particularis, cui bonum est varias, multasque in se recipere circulationes. Vnde sicut est aliqua perfectio columnæ, aut Obelisci firmitas, & immobilitas, ita est perfectio rotæ gyrari, adhunc enim finem rotæ formantur; tamen quia hæc perfectio non est tanta, ideo dici solet, quod cæli non acquirunt perfectionem aut emolumentum ex motu, quo sensu etiam nos aliquando locuti sumus.

153. Secundum argu. Si cælum haberet naturalem inclinationem ad motum, aut si motus circularis esset cælo naturalis, deberet habere virtutem productiuam ipsius, sed hoc est falsum, aliàs cæli non mouerentur ab intelligentijs, ergo, &c. Maior probatur, nam ex eo quod grauia, & leuia habent inclinationem ad motum sursum, & deorsum, habent virtutem ad producendos illos motus; vnde cum sunt extra sua loca, ablatis impedimentis non indigent intelligentijs, aut alio principio extrinseco vt ad illa moueantur; ergo, &c. Resp. hoc argum. probare quod vbi est inclinatio actiua ad motum, ibi debeat dari virtus productiua illius, vt contingit in grauibus, & leuibus, non vbi est tantum inclinatio passiua.

154. Tertium argum. nam cæli nullum habent proprium locum naturalem, ergo neque motum; Conseq. constat, quoniam motus naturalis ordinatur ad locum naturalem. Antecedens probatur, nam ille est locus naturalis in quo res conseruatur, & extra quem corrumpitur,

sed

sed cœlum cum sit incorruptibile vbique conseruaretur ; ergo cœlum nullum habet locum naturalem. Tum quia si locus in quo cœlum est, esset naturalis, non posset in eo moueri ; motus namque datur ad acquirendum locum naturalem, quo acquisito cessat motus . Vnde si daretur pars cœli auulsa à reliquis partibus, & extra illum locum , ad illum moueretur, vel si non moueretur , ille locus non esset ei naturalis. Resp. negando antecedens , locus namque naturalis cœli , est ille in quo est . Ad probationem dico , quod licet cælum cum sit incorruptibile, vbique conseruaretur , non tamen ob id requiritur quod non habeat proprium locum . Sicut proprius locus corporum beatorum est cælum empyreum , & tamen etiam extra illud conseruarentur . Quod si daretur aliqua pars cæli separata ab alijs, nisi ab intelligētia moueretur, quiesceret , cum non haberet in se principium motus circularis , nec alterius.

155. Cæterum vt omnia quæ ab aduersarijs nobis obijciuntur, facilè soluantur, nota , quod dupliciter potest aliquis motus dici naturalis alicui principio passiuo . Primò quia hoc principium ita natura sua postulat illum motum , vt si denegetur fiat illi violentia , sicuti est naturale materiæ dispositæ recipere v. g. animam rationalem , & hoc modo non est naturale cælo moueri circulariter , quia alioqui quies esset illi violenta. Secundò potest esse naturalis,quia principium passiuum natura sua aptum est recipere illum motum , vt neque formæ repugnet , licet illi congruat , quamuis eum non exigat necessariò, vt si denegetur , nulla fiat violentia . Hoc modo dicimus naturale esse homini mouere se ipsum , cum tamen si quiescit , non quiescit violenter, sed naturaliter. Similiter est naturale materiæ recipere formam ignis , non tamen patitur violentiam si ponatur sub forma aquæ . Et vniuersaliter naturale est potentiæ actiuæ operari positis requisitis , si tamen requisita non ponantur, non est illi violentum non operari . Sic naturale est cœlo moueri ab intelligentia, posito fine generationis , & corruptionis rerum , at cessante hoc fine nullam patietur violentiam si quiescat, vt erit post diem iudicii, quod nu.seq.magis explicabitur .

156. Hinc infertur quod quies *post* diem iudicij non erit cœlis violenta , sed naturalis . Ratio constat ex dictis , quia cælum ex natura sua non postulat determinatè, & necessariò moueri,licet motus sibi naturaliter modo explicato competere possit; tum ratione figuræ circularis, tum quia caret grauitate, sed potius quādam habeat leuitatem; tum ob id genus alia . Sed potest indifferenter moueri, & non moueri . Vel si aliquo modo postulat moueri , erit quandiu durat finis generationis, & corruptionis, quo cessante videtur postulare quietem , vt post diem iudicij .

157. Sed quæres 1. an cœli agant in hæc inferiora per motum tanquam per virtutem actiuam, an verò *sit tantum* conditio applicationis *illius*, seu quatenus per motum virtus actiua cœli tali , vel tali modo applicatur? Prima sententia est M. Bannes 2. *de generat. cap. 10.* & aliorum, quod motus sit causa actiua, seu quod cœli agant per motum tanquā per virtutem actiuam. Communior sententia est, quod motus sit *tantum* conditio ad agendum . Sic *Valesius, Ruuius*, & alij hoc loco . Ratio est quia motus est quidam modus, & minimæ entitatis, ac proinde non potest esse causa nobilissimorum effectuum , vt generationis hominis, sol enim , & homo generant hominem . Tum quia ita se habet *motus in* cœlis in ordine ad suorum effectuum productionem, sicut se habet motus, seu applicatio ignis ad productionem caloris, sed iste motus , seu applicatio est solum conditio, ergo &c. Tum etiam quia dato quod motus esset vna virtus actiua, non tamen sola, nam sol v. g. habet etiā alias qualitates quibus agere potest etiā si non moueretur; nam si semel verum est quod lux est virtualiter calida, calefaceret licet Sol non moueretur.

158. Sed obijcies, nam vt certa docet experientia, motus est causa caloris; ergo

ergo licet sit minimæ entitatis poterit producere qualitates perfectas vt est calor, &c. Resp. distinguendo antecedens. Motus est causa caloris vt conditio, accipiendo causæ nomen in ampla quadã significatione, conceditur. Est causa caloris propriè, eum producendo per propriam virtutem, negatur. Vnde manus v.g. frigidæ simul fricantur, & calefiunt, hoc prouenit ex eo quod per talem motum calor qui est in alijs partibus trahitur ad manus. Dum quis fortiter ambulat per aerem etiam frigidum, calefit, quia per talem motum excitatur calor, vel excitantur spiritus qui sunt calidissimi, qui concurrentes ad partes quæ per motum magis defatigantur, eas calefaciunt, aliæ causæ assignari possunt secundum diuersam materiam.

159. Quæres 2. an cessante motu cœli, cessarent omnes alij motus? Prima sententia affirmat, sic tenent aliqui moderni post Capreol. Soncin. & Sotũ, volentes quod si cæli cessarent à motu, omnia manerent in eo situ in quo reperirentur, vnde qui haberet os apertum non posset claudere illud, qui haberet manus eleuatas non posset eas deprimere, &c. Quocirca, si tempore Iosue homines, & animalia mouebantur hoc ideo fuit quia Sol dumtaxat stetit; vel quia miraculosè factum est, quod motus non cessarent. Alij volunt quod solus motus generationis, & corruptionis cessaret. Communis sententia tenet quod nõ cessaret motus quilibet, sed illi soli qui ab eodem motu dependent tanquam à conditione sine qua non. Sic tenent S. Doctor 2. *de cælo lect.* 4. & alij quos citant Ruuius, Ariaga, & alij hoc loco. Ratio videtur euidens, quoniam ridiculũ videtur quod si stantibus cœlis ignis applicaretur stupæ, non combureret illam: aut si magnus lapis dimitteretur, seu esset in aere non descenderet. Tum quia dato quod inferiora dependeant à cœlis in suis motibus, non tamen necesse est quod dependeant à motu ipsorum, sed possunt depẽdere etiam ab alijs ipsorum actionibus, nec videtur probabile quod omnis cœlorum actio dependeat à motu, cum etiã in alijs rebus mobilibus non omnis actio à motu pendeat, vt patet in viuentibus in quibus est continuus motus cordis, & tamen non omnis actio hominis ab illo motu dependet, vt patet in actionibus animæ vegetatiuæ, & rationalis, quæ secundum se non dependent à motu cordis licet aliunde hoc motu cessato, cessent alij, sed hoc est per accidens ob indistinctionem animæ vegetatiuæ sensitiuæ, & rationalis in homine. Non sic in nostro casu, vbi causæ inferiores distinguuntur à superioribus. Vnde videmus quod quando tempore Iosue cessauit à motu Sol, ac subinde alij cœli ne cogamur dicere cœlos fuisse tunc deordinatos, aut defecisse à primo illo ordine, & non cessarunt motus rerum inferiorum; nec recurrendum est ad miraculum, quia licet fuerit illa cessatio à motu miraculosa, nõ tamen poni debet nouum miraculum, quod non cessauerint alij motus. Cessarent tamen vt diximus illi motus aut actiones quæ sequuntur ex varietate applicationis per motum; ex varietate namque applicationis causæ, sequitur variatio effectus.

160. Obijcit 1. Iauellus quod omnis motus reduci debet in aliquod principiũ immobile, ergo omnis actio generatiua reduci debet in causam ingenerabilem; ac proinde sicut generatio reducitur in cœlum, ita & omnis motus in motum cœli; & sic si motus cœli cesset omnis alius motus cessabit. Resp. non esse necesse quod omnis motus reducatur in motum, sed vel in motum vel in quamcumque actionem cœli, quæ etiam sine motu esse posset.

161 Obijcit 2. nam Deus non concurrit immediatè cum causis secundis inferioribus, sed medijs causis vniuersalibus, sed causæ vniuersales non agunt nisi medio motu; ergo, &c. Resp. quod Deus etiam aliquando immediatè concurrit cum causis secundis, plura namque Deus se solo facit, & non medijs causis vniuersalibus, vt est creatio, conseruatio Angelorum, & animarum rationalium, &c.

Dein-

Deinde dato quod non nisi causis secundis medijs concurreret Deus ad hæc inferiora adhuc non sequitur, quod solum hoc faceret medio motu, cum causæ vniversales possint habere aliquas actiones independentes à motu.

DVBIUM XV.

Quomodo fiat motus cœli.

162. Hoc dubium plures habet difficultates, quas oportet proponere, & explicare, vt plenè maneat explicatum. Prima difficultas, an vna intelligẽtia moueat omnes cœlos, an singulæ singulos? Resp. cum Arist. 12. *metaphy. tex.* 42. & communi Theologorum sententia, quod singuli cœli mouentur à singulis intelligentijs. Ratio clara videtur, quia Angelus nõ potest mouere aliquod corpus nisi sit illi præsens, sed nullus potest esse præsens omnibus cœlis; ergo, &c. Nullus enim dicit, quod tanta sit sphæra actiuitatis, vt ad tantum cœlorũ distantiam extendatur. Tum quia singuli cœli singulos habent motus diuersos, sed nullus datur Angelus, qui possit producere tot motus diuersos in diuersis, & adeo distantibus subiectis; ergo, &c.

163. Dices prima intelligentia, quæ mouet primum cœlum, mouet etiam omnes alios motu raptus scilicet ab oriẽte in occidentem; ergo alij cœli non mouentur ab alijs intelligentijs. Consequ. probatur, nam quid faciunt aliæ intelligentiæ, vel enim mouent etiam ab oriẽte in occidentem, & tunc vel frustra mouerent, vel contra naturam cœlorum, & motu raptus, vel mouent motu proprio suorum cœlorum; & tunc deberent resistere primæ intelligentiæ rapientis suos cœlos. Resp. quod prima intelligentia non mouet nisi primum mobile, quod postea suo raptu mouet cœlum aqueum, & hoc mouet, & rapit cœlum stellatum, & sic deinceps. Eo simili modo quo quis mouens vnam rotam cum qua aliæ nectuntur, mouet etiam alias, non immediatè imprimendo illis virtutem, sed mediate, media scilicet virtute impressa primæ sphæræ. Angeli autem aliorum cœlorum raptorum mouent eosdem cælos, vel gubernant, vt illæ motus raptus sit ordinatus, etiam mouent quantum ad proprium motum, vt à motu raptus non deordinetur. Non desunt, qui dicant, quod prima intelligentia moueat cælos inferiores motu raptus, sed non tanto, vt sufficiat ad illum ordinem quem habent, & quantum ad hoc iuuatur ab intelligentijs inferioribus.

164. Secunda difficultas, an Angeli moueant cælos per intellectum, & volũtatem, seu intelligendo, & volendo, an per aliquam potentiam motiuam distinctam ab intellectu, & voluntate? Aliqui admittunt in Angelis potentiam motiuã distinctam ab intellectu, & voluntate, & per hanc mouent cœlos, & alia quæ mouent. Communis sententia Thomistarũ est quod in Angelis non detur potentia motiua distincta ab intellectu, & voluntate realiter, sed quicquid agunt, agunt per intellectum, & voluntatem, & ad sũmum illa potentia distinguitur virtute, non re.

165. Sed dices, nam potest Angelus intelligere, & velle motum alicuius corporis à se distantis, & non mouere illud, ergo potentia loco motiua, non est in Angelis intellectus, & voluntas. Respo. negãdo conseq. ad hoc enim vt Angelus per intellectum, & voluntatem moueat aliquod corpus, oportet quod sit intra sphæram suæ actiuitatis. Vnde intellectus, & voluntas in Angelis considerari possunt vt intelligunt, & volunt, & considerari possunt vt efficiunt quod intelligunt, & volunt, vt efficiunt, sunt potentia motiua, seu executiua, vt intelligunt, & volunt sunt potentiæ intellectiua, & volitiua.

166. Tertia difficultas an Angelus mouens cœlum sit præsens toti cœlo, an solum vni parti. Resp. vni tantum parti, ita tenent omnes communiter post Arist. 8. *phy.* Est hoc rationi consentaneum, tum quia non est necesse, quod applicet suam virtutem toti cęlo, sed sufficit quod eam

eã applicet vni parti, eo modo quo apud nos si quis mouet rotã. Dicũt ergo cõmuniter, quod Angelus ponatur in superficie cõuexa cæli, in aliqua parte illius circuli maximi, qui ex polis illius cæli conficitur, ita vt ponatur ab vtroque polo æqualiter distare, idque propter rationem Aristotelis eo quod ea pars celerius moueatur, quam quęuis alia. Noto tamen, quod etsi hęc ratio sit probabilis, posset tamẽ Angelus mouere suum cælum ex quacumque parte, semper tamen partes cæli sub circulo maiori mouebuntur celerius quam illę quæ sunt sub paralellis.

167. Quarta difficultas, an sicut anima mouetur per accidens ad motum sui corporis, ita Angelus ad motum sui orbis? Resp. negatiuè, non enim est forma informans cælum; sicut anima corpus; diximus enim supra cælum non esse animatum. Ratio est, quia ad motum per accidens requiritur connexio eius; quod per se mouetur cum eo quod mouetur per accidens, sed hanc connexionem nõ habet Angelus cum cælo, cum non inhæreat illi, nec ab illo feratur sicut nauta naui, neque illi aliquo alio modo sit alligatus, sed solum est præsens localiter, ita tamen vt semper in se ipso, & per se subsistat. Non videtur tamen negandum, quod Angelus non possit se ipsum mouere cum cælo, sed tunc non moueretur ex vi motus cæli, sed ex sua voluntate. An autem possit Deus alligare Angelum ita alicui corpori, vt moto corpore etiam ipse necessariò moueatur per accidens pertinet ad Theologos, verisimile est posse fieri. Rationes quibus Aristoteles probat Angelos esse immobiles nihil omnino probant, & oppositum habemus ex sacra Scriptura.

168. Quinta difficultas, an primum mobile immediatè moueatur à Deo? Aristoteles 8. *phys.* & alibi putauit primum mobile moueri à Deo, & sic volebat, quod prima intelligentia esset Deus. Nihilominus dicendum est primum mobile non moueri immediatè à Deo, sed à sua intelligentia sicut cæteri orbes, licet non sit dubitandum potuisse Deum si voluisset, immediatè per se ipsum, & primum mobile, & omnes cælos mouere. Rationes verò Aristotelis præsertim cum putet Deum necessariò mouere, nullius sunt momenti, & alibi eas soluimus. An autem ex motu cælorum oriatur aliquis sonus, concentus, aut harmonia, negat Aristoteles 2. *cæli tex.* 52. quia cælestia corpora se ipsa non atterunt, nec comprimunt, sed tantum leuiter tangunt, sed de hac re diximus supra.

169. Sexta difficultas, an in cælo sint differentiæ positionum, vt dextrum, sinistrum; sursum, deorsum, ante, & retro, &c. Noto 1. ex Arist. 2. *de cælo tex.* 7. *et* 8. quod diuersitas positionum in animalibus desumitur ex diuersitate motuum, sic enim dicit. *Est autem quidem ab ipso sursum, augmentatio; à dextris autem motus qui secundum locum fit. Ab alijs vero, quæ ante sunt, qui secundum sensum.* Quorum verborum sensus est quantum ad positiones, relicta augmentatione, quæ potissimè sursum fit, quod in animalibus ea pars corporis, quæ promptior est ad motum, & à qua incipit motus, vocatur dextrum; opposita, sinistrum. Pars ante est illa in qua præcipuè vigent sensus; retro, pars illi opposita. Pars sursum est illa ex qua animal attrahit alimentum; deorsum, opposita.

170. Nota 2. quod multipliciter potest alicui conuenire dextrum, & sinistrũ. Primò per denominationem extrinsecam vt cum dicitur columna dextra, vel sinistra. Secundò per denominationem intrinsecam, & hoc tripliciter. 1. propriè, & perfectè vt in animalibus. 2. per quãdam analogiam fundatam in aliqua similitudine extrinseca, quo modo statua hominis dicitur habere dextrum, vel sinistrum. 3. per quandam intrinsecam similitudinem, de qua postea. Nota 3. quod dum agitur de positionibus, seu differentijs cęli, debet considerari quatenus analogicè est animatum, seu quatenus est aggregatum quoddã ex ipsa substãtia cęli, & intelligẽtia, si enim consideretur vt separatũ à sua quasi anima, seu motore, aut intelligentia, tunc differentiæ positionũ non

non inueniuntur in eo, cum propriè solum inueniantur in animatis ratione motus, vt dictum est cum Aristotele; licet dici possint per quandam denominationem extrinsecam, vt fit in columna.

171. Nota 4. quod aliter loquuntur Philosophi de istis cælorum differentijs, aut positionibus, & aliter Poetæ, Astronomi, & Geografi. Nam Philosophi loquuntur de istis differentijs physicè, & in ordine ad motum. Poetæ vocant partes septemtrionales dextras, & australes sinistras, eo quod obseruantes occasum syderum, vident quod habent faciem versus occidentem, ac proinde ad septemtrionem habent partem dextram, & ad Austrum sinistram. Astronomi verò faciunt occidentem dextrum, & orientem sinistrum. Cosmografi, qui maximè attendunt altitudinem poli, dextrum faciunt orientem, & sinistrum occidentem. Vide Clauium *cap. 2. sphæra pag.* 374.

172. His positis dico quod cælum prout est animatum analogice ab intelligentia habet intrinsecè, & ex natura rei, non propriè, sed analogicè dextrum, & sinistrum. Sic Arist. 2. *cæli tex.* 13. Ratio est, quia sic animatum analogicè potest dici moueri à principio intrinseco ab oriente in occidentem, ergo non solum per denominationem extrinsecam, sed quasi intrinsecè oriens erit ipsius dextrū, & occidens sinistrum. Aliæ etiam positionum differentiæ inueniri possunt in cælo per quandam accomodationem. Vnde possumus cælum concipere ad modum ingentis hominis qui caput habeat ad polum Articum, & pedes ad Antarticum; dexteram ad orientem, & sinistram ad occidentem; faciem ad nos, & dorsum ad antipodas.

DVBIVM XVI.

An Cæli agant in hæc inferiora, seu an cæli influant in hæc inferiora.

173. DVbij præsentis resolutio satis colligi potest ex dictis, & tradit Aristoteles 1. *Meteor.* 2. quod scilicet *Necessarium sit mundum istum esse contiguum superioribus lationibus, vt omnis eius virtus inde gubernetur*; & hoc tradunt omnes Theologi, & Philosophi. Tamen quia sub hoc dubio plures solent difficultates proponi, vt nostro lectori satis faciamus, eos suo ordine proponemus, & soluemus.

174. Prima difficultas, an re ipsa dentur influentiæ cælestes? Negarunt aliqui Philosophi antiqui, quos sequitur Pius Mirand. apud Conimbr. hoc loco. Sed communis sententia eas admittit. Probatur, nam tanta corporum varietas tam varia series rerum inferiorum, debet à corporibus cælestibus regi, & in aliquē finem ordinari, ergo medijs influentijs. Antecedens constat ex testimonio Aristotelis num. præcedenti citati. Conseq. probatur, nam si corpora cælestia nihil influerent, non esset vnde ista inferiora regerentur, & in suos fines ordinarentur; ergo, &c. Vnde experimur, quod ex diuerso motu astrorum causantur varij effectus, ex diuerso motu solis causantur quatuor anni tempora, & medici diuersa tempora obseruant, tum in collectione herbarum, tum in dandis medicinis, &c. Et Chirurgi obseruant lunationes in in flebotonatione, &c.

175. Hinc videmus, quod luna per incrementum, & decrementum dominatur fluxibus, & refluxibus aquæ. Sol per calorem dominatur igni. Saturnus influit in terram per stabilitatem, aliæ etiā planetarum sphæræ, natæ sunt mouere aerem, vnde aer diuersis mouetur motibus, est enim in aere frigus congelatiuū ex sphæra Saturni. Est æstus ex sphæra Martis. Est temperies ex calido ex sphæra Iouis. Est temperies ex frigido ex sphæ-

ra

ra Veneris. Commiſcibilitas, & paſſibilitas facilis ex ſphæra Mercurij, &c.

176. Nec valet dicere cum Mirandulano, quod habent quidem aſtra influentias in inferiora, tamen non alias diſtinctas à motu, & lumine, ac proinde non dantur illæ influentiæ quas vocant occultæ. Sed contra nam ſine alijs influentijs diſtinctis à lumine (de motu enim diximus, quod non poteſt concurrere ad actiones, vel productiones, nam aliàs effectus ſuperaret ſuam cauſam, cum motus ſit modus quidam debiliſſimæ entitatis) non poſſunt ſaluari effectus adeo diuerſi vt ſunt enumerati, & alij mox enumerandi. Nam luna habet dominium ſuper argentum ſolidum, Mercurius ſuper argentum floridum, ſeu viuum. Venus ſuper æs. Sol ſuper aurum, Mars ſuper ferrum, & calybem. Iupiter ſuper Stannum, & electrum. Saturnus verò ſuper plumbum.

177 Influunt etiam planetæ ex communi ſententia Aſtrologorum, & naturalium in animatis vt in arboribus. Vnde ſi arbores plantantur, aut inſeruntur in plenilunio non fructificant ob exceſſiuam humiditatem deſtruentem bonum temperamentum. Influunt etiam in animatis ſenſitiuis. Vnde formica cum nono die à concepto fœtu quem ſibi aduerſum cognoſcit, è latebris non exit. In interlunio ſemper quieſcit, & in plenilunio noctu, dieque laborat. In hominibus etiam influunt aſtra, nam dies critici ęgritudinis aſſignantur ſecundum motum lunæ, & ſunt quando luna peruenit ad ſignum oppoſitum in quo inchoata eſt ægritudo, quod fit præcipuè in ſeptimo, & nono die, & in vndecimo.

178. Ex influentijs etiam aſtrorum deſumitur ratio, cur puer natus in octauo menſe non viuit, & natus in ſeptimo viuit, ex influxu namque diuerſo ſyderum ratio aſſignatur, nam in conceptione fœtus, prior menſis tribuitur Saturno, ſecundus Ioui, tertius Marti, quartus Soli, quintus Veneri, ſextus Mercurio, ſeptimus Lunæ. Verum quia luna eſt planeta beneuolus, niſi ex mala coniunctione alterius deprauetur, natus in ſeptimo menſe viuere poteſt. Et quia menſis octauus iterum datur Saturno, qui eſt frigidus, & ſiccus quaſi terreſtris, hinc eſt, quod natus in octauo menſe difficulter viuere poteſt; frigidum namque et ſiccum ſunt cauſa corruptionis hominis.

179. Similiter ſol cordi hominis reſpõdet. Mars felli, Iupiter iecori, Mercurius capiti, Luna cerebro. Item Mars flauam bilem concitat, Saturnus melancholiam, Luna pituitam: Sol, & Iupiter præſunt ſanguini. Ex quibus patet quantam habeant dependentiam hæc inferiora à cæleſtibus, & non ſolum per motum, & lumen, verum etiam per alias qualitates; non enim tanta diuerſitas influentiarum à ſolo lumine deſumi poteſt, vt conſideranti patebit.

180. Obſeruantur etiam aliæ aſtrorum influentiæ, quæ non ſolum à luce, ſed etiam ab alijs qualitatibus oriri creduntur, & cum hodie ſit dies Conuerſionis D. Pauli, placet referre aliquos verſus qui creduntur Venerabilis Bedæ, ex quibus aliqua præſagiuntur, non quidem vt certò futura, ſed ſecundum aliquam aſtrorum inclinationem. Tene uerſus.

Clara dies Pauli, bona tempora denotat anni
Si fuerint venti, deſignant prælia genti,
Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæque.
Si nix, vel pluuia; tunc fient tempora cara.

Negabat quidam has inclinationes, eo ductus principio, quia quot annis mutãtur aſtrorum conſtellationes. Ita eſt, propterea non ſemper illa dies eſt ſerena, ſed aliquando nubiloſa, aliquando ventoſa, aliquando ea die pluit, aliquando ningit, &c. Deinde dicebam, quod licet varientur conſtellationes, non tamen eſt neceſſe, quod varietur prædominium alicuius ſtellæ firmamenti, quæ ſuo influxu poteſt eas ponere inclinationes. Vnde videmus quod aliquæ herbæ habent vim ad aliquem effectum, ſi tali die colligantur, non ſi alio, ex influxu ſpeciali alicuius ſtellæ ſub qua illa herba dicitur eſſe

Sed negabat ille influxũ stellarum firmamenti, sicut & cæli empyrei,& primi mobilis,& cæli aquei, cum vel careant luce, vel motu vt cœlum empyreum, & influxus non fiat nisi medio motu, & luce; stellę autem firmamenti licet habeant lucem, non tamen motum, cum moueantur ad motum cœli in quo sunt fixæ sicut claui in tabula.

181. Omnia ista impugnabam, nam quantum ad stellas firmamenti non videtur negandum quod suum non habeãt influxum. Stellæ namque primæ, secundæ, & tertiæ magnitudinis excedunt in magnitudine omnes planetas. Excedunt in luce, propterea scintillant, ratione tãtæ distantiæ, quod si lux est ratio influẽdi in planetis, erit etiam in stellis firmamenti. Neque influentiæ negandæ sunt cœlo empyreo, primo mobili, & cœlo aqueo, aliàs non esset per quid pertinerent ad perfectionem orbis, nec esset per quid constituerent quoddam vnum cum istis inferioribus. Influentiæ namq; sunt quædam quasi catenæ per quas ista inferiora colliguntur cum superioribus, & quoddam vnum constituunt, &c.

182 Probari etiam potest quod dentur in astris quantitates aliæ distinctæ à lumine quibus varias producant influentias in hæc inferiora, nam non est denegandum nobilissimis mundi partibus,perfectissimisque corporibus, quod conceditur vilissimis; sed vilissimis corporibus conceduntur virtutes, seu qualitates occultæ, & satis perfectæ,ergo istæ non sunt negandæ nobilissimis corporibus, vt sunt astra, eorumque cœli. Minor probatur, nam magnes attrahit ferrum per qualitatem occultam;electrum attrahit paleas per qualitatem occultam. Aurum lætificat cor hominis per qualitatem occultã; multæ herbæ, & multi lapides habent virtutes occultas, &c. ergo non sunt denegandæ nobilissimis cœli corporibus.

183: Confirmatur 1. quia vt affirmãt Astrologi, luna natura sua est humida, humiditatemque influit, quæ non potest oriri à luce. Saturnus est frigidus. Iupiter siccus. Venus calida, & humida. Mars siccus, & aliquantulum calidus. Mercurius promiscuæ qualitatis,&c. & non apparent quomodo fiant per lumen; nam lumen est in illis formaliter, & illæ qualitates solum virtualiter;& eminenter ratione scilicet aliarum influentiarum nobis occultarum.

184. Confirmatur 2. nam plures dantur influentiæ quæ per motum, & lumen saluari non possunt. nam à luna *fit fluxus*, & refluxus maris etiam quando non est in nostro hemispherio, & lumen non emittit. In nouilunio vehementius mouet hæc inferiora, mutat aerem, & corpora morbida, & Oceani reciprocationes, & tamen minorem lumen tunc habet. Conchilia, & animalia testacia crescunt crescente luna, & ea decrescente decrescunt. Ligna cæsa luna decrescente non facile putrescunt,crescente verò putrescunt citissimè. Quæ omnia non facilè saluantur solo lumine *lunæ*. *Præterea* medici docti *experientia diligenter* obseruant coniunctiones, oppositiones quadratas, aliosque aspectus syderum,& dies criticos in dandis medicinis, secanda vena, &c. vt dicebamus. Hinc refert Plinius *lib.* 18. *cap.* 28. quod ortus syderum valde mutant hęc inferiora. Ortus hyadum excitat pluuias; ortus *canis calores*; & ex Arist. *sect.* 1. *problem.* Ortus Orionis, Arcturi, Vergilarum, & Caniculæ, flatus, imbresque excitant. Soluuntur argum. in contrarium.

185. Primum argum. nam Aristot. agens de actione orbium cælestium solũ facit mentionem de motu, & *lumine*; ergo non dantur aliæ *influentiæ*. Resp. quod Aristoteles ideo fecit solum mentionem de motu, & lumine, quia non agebat de cælis vt Astrologus, sed vt physicus, quia agit de rebus secundum naturam, quę est principium motus physici. Non tamen negauit alias influentias. vt patet ex testimonio nu. præcedenti citato, & alibi sæpe.

186. Secundum argum. Virtus astri est semper eiusdem rationis, ergo non potest habere tot influentias quibus tam diuersos effectus producat. Resp. quod astra

astra sunt varia, & vario modo inter se combinantur, vt credibile sit, quod nunquam in anno Platonico sint habitura eundem situm, & ordinem quem nunc habent, aut olim habuere, obtinereque posse, &c. teste Clauario *in* 1. *cap. sphæræ, pag.* 57. Vnde semper per varios aspectus varios efficiunt effectus. Quod si aliquo determinato tempore, vel die idem semper effectus producitur erit ex eo, quod illa herba v. g. est sub speciali dominio alicuius stellæ, quæ vt ita dicam, semper curam illius habet.

187. Tertium argum. nam lumen cæli cum sit qualitas nobilissima habet virtutem produ.endi non solum calorē, sed etiam omnes alias qualitates, ergo non debent istæ poni cum sufficiat lumē. Resp. lumen cæli cum sit eiusdem rationis cum lumine aliorum corporum, cum ad inuicem intendantur, non potest continere eminenter omnes qualitates inferiores. Tum quia lumen non pertingit ad omnia inferiora, & terræ viscera, loca que conclusa, & sic aliæ influentiæ cōcedi debent, quæ illò pertingāt. Demum quomodo lux producit frigus, siccitatem, & humiditatem? Nec valet dicere cum Auer. produci frigus dum cælum motu suo lumen à nobis remouet. Nam contra est, quia tunc sol solum per accidens refrigeraret cum tamen Astrologi tribuant per se Saturno vim refrigerādi.

188. Quartum argumentum, nam agens, & passum debent communicare in materia eiusdem rationis per Philos. 1. *de generat. tex.* 87. sed corpora cælestia non conueniunt in eadem materia cum sublunaribus; ergo corpora cælestia nō possūt agere in hęc inferiora, ac proinde neque influent. Resp. mentem Philosophi esse quod agens, & passum debēt communicare in eadem materia, quoad hoc quod passum debet esse capax recipiendi actionem alterius, vt sunt omnia sublunaria, quæ sunt capacia recipiendi actionem corporum cęlestium, non è cōtra. Vel dicas, quod Arist. loquitur de sublunaribus, non de omnibus; nam Deus, & Angeli agunt in ista cum tamen in nulla materia conueniant.

189. Quintum argumentum, omne agens intendit assimilare sibi passum in eo in quo agit, ex Arist. 1. *de generat. tex.* 51. Sed cæli non possunt intendere assimilare sibi hæc inferiora, ergo non possunt agere in illa. Resp. quod non omne agens intendit assimilare sibi passum, seu & in idem recidit, producere sibi simile, sed solum agens vniuocum, non æquiuocum, aut analogum. Vnde Angeli mouēt cęlos, non tamen sibi assimilant.

190 Sextum argumentum, nam omne agens agendo repatitur; sed cæli non repatiuntur ab istis sublunaribus; ergo non possunt agere in illa. Resp. distinguendo maiorem. Omne agens actione alteratiua, & capax passionis, agendo repatitur conceditur. Agens incapax passionis, negatur. Cœli autem non sunt capaces passionis, ac subinde neque reactionis.

191. Secunda difficultas, qua ratione Aristoteles putauerit, quod cessante motu cæli, cessarent omnes actiones inferiorum? Resp. quia Aristoteles putauit, quod prima intelligentia quæ in sententia ipsius est prima causa, & Deus non alio modo concurrit ad actiones inferiorum nisi per motum, & qualitates cæli; quare si cęlum cessaret mouere, perinde esset, ac si Deus non concurreret. Deo autem non concurrente certum est nullam futuram actionem. Illud tamen falsum est, quod putauit Deum non concurrere nisi per motum cęli; vt docent Theologi, & Philosophi, & constat ex dictis à nobis pluribus in locis.

192. Tertia difficultas, an cæli aliquid agant in intellectum, & voluntatē humanam? Resp. agere aliquid indirectè, & per accidens, seu per aliud, non directè, & per se. Prima pars probatur, nam cæli possunt agere in corpus humanum, & alterare ipsius organa, humores, imaginationem, &c. & hisce mediantibus inclinare intellectum, & allicere voluntatem, relinquendo illam in sua libertate; vnde est commune dictum, quod *Planetæ inclinant, non cogunt*. Secunda pars est com-

communis omnium Scholasticorum *in 2. dist.* 15. Ratio est euidens, quia istæ potentiæ sunt spirituales, ergo nihil directè pati possunt à cœlis, qui non agunt nisi per qualitates corporeas, aut per contactum quendam physicum.

193. Sed obijcies, nam dæmones certo quodam aspectu syderum, quibusdam etiam herbis, aut signis inuocantur à magis ergo in illis corporibus inest aliqua virtus quæ agit in rem spiritualem, ergo poterit etiam dari virtus quæ agat in animam. Resp. hoc contingere ex astutia dæmonum ad decipiendos homines vt credant, quod in illis rebus inest quædam virtus diuina; cum re vera non insit. Id etiam fieri potest per aliquod pactum, non verò quod dæmones quicquam ab illis patiantur, licet fingant se pari, & violentiam sustinere.

194. Ex quibus infertur, quod circa futura contingentia, circa rerum successus, & actiones ex humana voluntate pẽdentes, non possunt Astrologi iudiciarij aliquid certi prædicere, cum astra nec voluntatem possint necessitare, nec illam intrinsecè mouere. Quia verò hæc astronomiæ pars res est superstitione plena, fuit Sanctis Patribus exosa, & à varijs Pontificibus, & Concilijs damnata. Eam præsertim damnauit Sixtus V. statuitque ne quis eam exerceat, nec quicquam circa illa quę ex humanis actionibus pẽdent, afferat, præter quam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam. Circa hæc enim, vt circa tempestates, ventos, morbos, & similia, possunt mulra ex astris probabiliter prænunciari.

†

DVBIVM XVII.

Quid in particulari producant astra in hoc nostro mundo.

195. CONstat ex dictis dubio præcedenti astra plura apud nos producere suis influentijs, restant tamen aliquæ difficultates in particulari examinandæ, & 1. quæritur an astra producunt mineralia seu metalla, ac gemmas, cæteraque corpora vitæ expertia quorum assignari non potest alia causa particularis? Resp. affirmatiuè, est sententia communis. Quod astra producant mineralia, seu metalla, & gemmas, vt luna argentum solidum, Mercurius argentum viuum, Venus es, sol aurum, Mars ferrum, Iupiter stannum, & electrum, Saturnus plumbum, probatur, nam horum metallorum causa non alia *videtur posse* assignari, quam astra, elementa namque nõ habent tantam perfectionem vt possint ea producere cum sint minus perfecta quã illa, causa autem debet esse perfectior suo effectu: idem dicendum est à *fortiori* de gemmis, quod scilicet nullam possunt habere causam sublunarem, quæ earum virtutem contineat, sed tantum *cœlestem*. Quod autem astra producant etiam ea corpora vitæ expertia quorum alia causa assignari non potest, probatur eadem ratione, cum enim sint imperfectiora astris, & aliunde non assignetur causa particularis, recurrendum est ad causas vniuersales.

196. Quæritur 2. an cœli concurrãt ad productionem viuentium? Conueniũt omnes, quod cœli concurrant saltem dispositiuè ad productionem omnium viuẽtium, etiam hominis, iuxta illud *Sol, & homo generant hominem*. Nullo tamen modo concurrunt ad productionem animæ rationalis, hæc enim secundum fidẽ à solo Deo creatur. Possunt ergo cœli disponere, seu concurrere ad dispositionem materiæ, tali, vel tali modo, vt fiat apta ad receptionem animæ rationalis cum à Deo infunditur. Difficultas est à quo pro-

producantur animæ rationalium imperfectorum quæ scilicet producuntur absque seminis interuentu, sed ex putri materia, vt sunt ranæ, vespæ, pulices, & similia, de quo prima sententia est, quod producantur à cœlis, ita Marsilius *in prima quæst. 1. art. 2.* Auersa *quæst. 35. sect. 8.* & alijs. Secunda sententia est, quod dictæ animæ, seu dicta animalia non producuntur à cælis tanquam à causa principali, sed tanquam à causa instrumentali Dei. Sic Conimbric. Ruuius, & alij.

197. Dico 1. *Dicta animalia, quę nascuntur ex putri non causantur à cęlis tanquam à causa principali, sed in virtute, & tanquam instrumenta intelligentię motricis.* Quod non causentur, nec causari possint à cœlis tanquam à causa principali probatur, nam ista animalia ratione animæ sunt perfectiora cœlo, ergo non possunt ab eo causari tanquam à causa principali. Conseq. constat, quoniam causa principalis debet esse perfectior suo affectu. Tum quia nemo dat, quod non habet, sed celi non habent vitam; ergo illam non possunt dare alijs. Antecedens est. D. August. *lib. de vera & falsa relig. cap.* 29. vbi sic habet. *Non enim qualiscumque moles, quamquam ista visibili luce prefulgeat, si vita careat magni ęstimanda est; qualibet namque viua substantia, cuilibet non viuæ substantię naturę lege preponitur.* Quod autem causari possint, & debeant in virtute intelligentiæ motricis, patet, quia cæli cum intelligentia excedunt in virtute, & perfectione dicta animalia, ergo ab illis causari possunt.

198. Dico 2. *Dicta animalia non causantur à cęlis, vt sunt instrumenta Dei.* Posset quidem Deus medijs cælis tanquam instrumentis producere dicta animalia imperfecta, imò & perfecta, excepto homine, cum, vt aliàs ostendimus, nulla creatura assumi possit vt instrumentum ad creandum, anima autem rationalis cum veniat de foris, creatur immediatè à Deo. De facto tamen tenendum est, quod Deus non vtatur cęlis, vt instrumentis ad producenda illa animalia, cum non excedant virtutem intelligentiarum, quibus cælorum curam Deus commisit.

199. Sed obijcies 1. cum Conimbr. quoniam cælum est suprema, & nobilissima pars mundi, & vitæ expers, ergo conueniens fuit, quod sibi daretur fæcunditas, & vis productiua dictorum animalium. Resp. concedendo antecedens, & negando consequen. Licet enim cęlum quoad sitũ sit suprema mundi pars, & nobilissima etiam quoad gradum corporis, non tamen est nobilissima mundi pars quoad gradum vitæ, quo caret, sed quantum ad istum gradum exceditur ab illis animalibus imperfectis, ac proinde non possunt ab illis produci, nisi virtute intelligentiarum, &c.

200. Obijcies 2. nam si cœli non producerent illa animalia imperfecta, non posset assignari causa à qua commodius producerentur. Nõ à forma abstracta datrice formarum, vt tenuit Themistius, & Auicenna apud Auer. 12. *metaphy.* quia ista vel est viuens, & tunc est fictitia; vel est non viuens, & tunc non poterit producere formam viuentem. Non ab intelligentia, seu Angelo, quia Angeli non habent virtutem producendi neque accidentia, sed tantùm motum localem. Neque potest esse animal simile, vt cum producitur rana, causa principalis sit alia rana communis, quia non datur nisi fictè rana ista communis. Resp. quod licet detur, quod Angeli non possint producere animalia, si accipiantur vt soli, possunt tamen ea producere vt faciunt quoddam vnum cum cælis quos mouent, hoc enim modo dicta animalia non excedunt virtutem cælorum, &c.

201. Obijcies 3. nam quod potest producere dispositionem ad formam, potest etiam producere formam, sed cæli possunt producere dispositionem ad formam v. g. ranæ; ergo etiam possunt produ-

producere formam ranæ. Resp. quod cæli vt soli non producunt dispositionem ad formam v. g. ranæ, sed in virtute intelligentiæ assistentis, & in eiusdem virtute possunt etiam producere formam, non vt soli, &c.

202. Quæritur 3. an animalia imperfecta quæ in virtute cælorum generantur ex putri, vt ranæ, vespæ, &c. sint eiusdem speciei cum illis quæ generantur ex semine, vt sunt vespę, &c. Negant Auerroes 8. *phys. comm.* 46. Iandun. 7. *metaphy. quęst.* 25. & alij. Communis sententia affirmat, quod scilicet sint eiusdem speciei, ita Thomistæ post D. Thom. 7. *metaphy. lect.* 6. Scotistæ cum Scoto *in* 1. *dist.* 2. *quęst.* 7. & communiter recentiores. Colligitur ex Arist. 7. *metaphy. textu* 23. *et sect.* 11. *problem. q.* 64. Ex S. P. August. 3. *de Trin. cap.* 4. ex D. Ambros. *lib. de Incarnatio. Verbi*, & ex alijs Sanctis Patribus. Ratio est, quoniam nulla apparet ratio distinctionis specificæ, & omnia accidentia externa, omniaq; indicia indicant vnitatem specificam.

203. Dices, distinctionem specificam illorum animalium desumi ex diuersitate causarum; tum quia iam satis obseruatum est, quod vespæ quæ nascuntur ex putri, sunt infæcundæ, non quæ nascuntur ex semine. Item mures, qui nascuntur ex putri vel non generant, vel solum semel, &c. Resp. quod diuersitas causarum non causat distinctionem specificam, aliàs Adam, & Eua non essent eiusdem speciei cum cæteris hominibus, sed desumitur ex diuersitate prædicatorum essentialium, quæ in nostro casu non reperitur inter animalia nata ex putri, & ex semine. Potest quidem esse aliqua diuersitas accidentalis tollens fæcunditatem, aut minuens illam, cum ipsa putredo ex qua nascuntur, ponat in genito aliquam imperfectionem. Et hæc de cælo.

DISPV-

DISPVTATIO VNDECIMA.

In libros Meteororum Aristotelis.

1. METEOROLOGIA, idem est quod sciẽtia de rebus sublimibus. *Meteoron* namque idem est quod sublime, & *logos* sermonem, seu scientiam significat. Licet enim Aristoteles agat etiam in his libris de his quæ in aquis, locisque subterraneis fiunt, vt postea videbimus, tamen, ab ijs tantum opus nomen accipit quæ fiunt in sublimi, seu in aere, quę maiorem ingerunt admirationem, quæ digniora censentur, quæ magis sciri desiderantur, & quæ maiorem occupant considerationis partem. Diuiditur hoc opus in quatuor libros. In primo agit (post tradita quædam communia, & præambula præcepta) de impressionibus ignitis, quæ in sublimi cernuntur; agit de circulo lacteo, de generatione vaporis, caliginis, pluuiæ, roris, pruinæ, niuis, & grandinis. Item agit de generatione fluminum, & fontium; denique de vicissitudine, & de diluuijs.

2. In secundo libro agit de generatione maris, de loco, de ingressu fluuiorum in ipsum, de salsedine, ac eius perpetuitate. Deinde disputat de natura, ac generatione ventorum, quibus temporibus perflent, à quibus locis exeant. Item agit de ventorum numero, situ, contrarietate, temperatione, & operationibus. Præterea agit de terræ partibus habitabilibus, de terræ motu; ac denique de generatione tonitrui, & corruscationum.

3. In tertio libro agit prius de procellis, de vertice, de turbine, & de fluminum speciebus; deinde de aere, de variatũ figurarum significationibus, de earum causis, de generatione, de coloribus, de apparentijs, de phalerijs, ac verigijs, & denique de ijs, quæ in terræ partibus generantur.

4. In quarto libro agit prius de simplici generatione, & corruptione, de putrefactione; de concoctione, & inconcoctione, eiusque speciebus. Præterea agit de siccitate, & humiditate; de corporum molitie, & duritie; de causis corruptionis, & liquefactionis, de incrassatione, & quęnam hæc patiantur, & quomodo. Denique explicat quomodo corporum passiones, & differentiæ dignoscantur, &c. & ex his facilè cognoscere poteris quodnam sit obiectum horum librorum, vt ratio cõmunis sit ratio sublimitatis, & species sunt omnia recensita, vt præseferunt aliquam sublimitatem, dignitatem, aut admirationem. Sed vt hęc clarius & recto ordine habeantur, sit.

DVBIVM I.

Quænam sit materia impressionum meteorologicarum, vbi alia videnda.

5. PRo intelligentia difficultatis notandum 1. quod cum materia proxima harum impressionum sit vapor, & exalatio, & remota sint elementa, vidēdum est quænam elementa sint vaporabilia; ad hoc autem vt elementum vaporet necessè est, quod habeat partes alias crassas, & alias subtiliores, & quod istę sint separabiles à crassioribus, quoniam vaporare non est aliud, quam partes subtiliores separari à crassioribus; quapropter dicimus ignem non esse vaporabilem, quia habet omnes partes subtiles, & puras; cū enim sit summè actiuus omnem in se consumit crassitatem, ac proinde non potest habere partes crassas separabiles à subtilioribus. Pariformiter nec aer est elementum vaporabile, quia tametsi habeat partes alijs subtiliores, tamen partes aeris crassiores, subtiliores sunt omnibus vaporibus, & exhalationibus, quocirca ratione horum duorum elementorum nulla datur impressio meteorologica; sicut si solum hęc duo tantum darentur elementa.

6. Notandum 2. & colligitur ex dictis, quod duo tantum sunt elementa vaporabilia, ex quibus extrahi potest materia impressionum meteorologicarum, scilicet aqua, & terra. Aqua namque eum sit liquida habet partes subtiliores separabiles à crassioribus, ac proinde habet partes vaporabiles. Idem dico de terra, vt ex se notum est. Ex quibus patet, quod materia remota impressionum meteorologicarum sunt duo elementa dicta, scilicet aqua, & terra. Proxima autem sunt exhalatio, & vapor.

7. Sed quęres 1. quomodo fiat euaporatio tum ex aqua, tum ex terra? Resp. fieri virtute Solis, & syderum, cum medio calore partes subtiliores separentur à crassioribus, quæ cum sint leuiores, si nullum detur impedimentum, subleuantur, & in altum attrahuntur; patet experientia omnibus nota, quando scilicet Sol calefacit terram madefactam, eamque exsiccat trahendo partes subtiliores, & relinquendo crassiores.

8. Quęres 2. quænam elementa recipiant illas separationes? Conueniunt omnes quod recipiantur in aere, vt patet ad sensum, ascendunt namque à prima regione ad secundam, vbi communiter fiunt impressiones meteorologicę. Difficultas est an etiam recipiantur in igne. Affirmāt aliqui volentes quod dictæ vaporationes ascendunt non solum vsque ad tertiam aeris regionem, sed etiam vsque ad sphærā ignis, vbi accenduntur, & corruscant. Ego puto posse id quidem esse, sed vel raro, vel nunquam, cum non sint tantæ subtilitatis, vt eovsque pertingat, quod magis in sequentibus patebit.

9. Quæres 3. quotuplex sit vaporatio? Resp. esse in duplici differentia, nam alia retinet commune nomen *vaporis*, & extrahitur communiter ab aqua, & iste vapor natura sua est frigidus, & humidus, licet ab extrinseco sit calidus. Alia vaporatio sortitur nomen exhalationis, & extrahitur communiter à terra, & natura sua est sicca, & frigida, licet ab extrinseco sit calida ratione Solis, & syderum medio calore extrahentium. Dixi quod *vapores extrahuntur* communiter ab aqua, & exhalationes à terra; nam aliquando vapores extrahuntur etiam à terra, vt cum est madefacta, & exsiccatur; & exhalationes extrahuntur etiam ab aqua, pręsertim maris in cuius superficie habet salsedinem, quæ est sicca, & magis apta vt ab ea extrahantur exhalationes, quam vapores.

10. Quęres 4. an vapores, & exhalationes distinguantur essentialiter à materia, seu ab elemento à quo extrahuntur? Communiter dicitur, quod non distinguantur essentialiter, & sic vapor non distinguitur essentialiter ab aqua cum natura sua sit frigidus, & humidus, vt aqua. Et exhalatio non distinguitur essentialiter à terra, cum sit vt terra, natura sua sicca, & frigida.

11. Sed dices, nā vt dicebamus, exhalatio potest etiam sumi ab aqua, & vapor à ter-

à terra, vt cum est humida, & madefacta; ergo tunc distinguuntur essentialiter ab elementis à quibus sumuntur. Resp. quod cum exhalatio desumitur ab aqua, non desumitur ab ea qua aqua est, sed prout continet aliquas partes terreas; & cum vapor sumitur à terra, sumitur ab ea qua continet partes aliquas aquę, & sic semper saluatur quod exhalatio nõ distinguatur essentialiter à terra, & vapor ab aqua. Hinc videmus quod tam exhalatio, quam vapor facilè reuocantur ad elementa ex quibus extrahuntur. Vapores enim statim ac refrigerantur, densantur in guttis, vel coagulantur in niues, aut grandines. Idq; videmus in vaporibus ascendentibus ex feruenti olla, qui vt attingunt operculum frigidum, aut minus calidum densantur quasi in rorem, vel in guttas. In exhalationibus licet non videamus ita manifestã hanc reductionem in elementum terræ, colligitur tamen manifestè ex aqua pluuiali, & liquefactione niuium; hæc enim aqua non est ita pura sicut aqua fontium, sed turbida, non alia de causa nisi quia cum vaporibus semper miscentur exhalationes, quæ infrigidatæ cum pluuia, vel niue simul pariter descendunt. Vnde si aqua pluuialis, vel niuium conseruetur in vase, segregantur partes terrę in fundo.

12. Ex quibus infertur, quod materia proxima impressionũ meteorologicarum sunt exhalatio, & vapor. Exhalatio definitur quod sit halitus, seu respiratio calida, & sicca, quę extrahitur ex terra, & est similis fumo, qui ascendit ex camino. Natura sua est sicca, & frigida, tamen vt ascendit est calida, , aliàs non ascenderet. Hęc exhalatio si extrahatur ex pinguiori terra melius concipit calorem, altiusque consequenter trahitur, ex qua deinde generantur impressiones ignitę. Quod si extrahatur ex terra aridiori, non ita benè calorem concipit, neque consequenter tam altè ascēdit, & ex hac generantur venti. Vapor est halitus, seu respiratio calida, & humida; humiditatem habet à se, sicut & frigiditatem, tamen ab extrinseco, & vt ascendit habet calorem qui frigus expulit. Est similis vaporibus qui ex aqua calida ascendunt, qui si tangant corpus frigidum coagulantur, & condensantur in guttas.

13. Queres 5. an tam vapores quam exhalationes extrahantur ex mixtis, an solùm ex dictis elementis aqua scilicet, & terra? Resp. extrahi etiam ex mixtis. Solet enim aliquãdo ignis lambens, qui est quędam flamma genita ex rara, subtilique exhalatione, hominum, iumentorumque capillis inhærere. Et solent etiam aliquando tales ignes apparere super cæmeteria, & illorum capita qui pendent in patibulis. Licet tunc dici posset quod ea materia trahitur ex mixtis ratione terræ, vel aquę, &c. Soluuntur aliqua argum. in contrarium.

14. Primum argum. nam vapores, & exhalationes sunt substantiæ raræ, subtiles, leues, & calidæ; ergo non possunt esse eiusdem substantiæ cum terra, & aqua. Antecedens constat. Conseq. probatur, nam terra, & aqua sunt substantiæ densæ, frigidæ, & graues, ac proinde distinguuntur essentialiter à prædictis, diuersitas namque accidentium arguit substantiæ diuersitatem. Resp. quod tunc diuersitas accidentium arguit diuersitatem substantiæ, quando conueniunt ab intrinseco, & connaturaliter secus quando conueniunt ab extrinseco, & violenter, vt est calor in aqua, vel in lapide; quod colligitur quando si remouetur agens extrinsecum statim substantia illa reducit se ad temperiem pristinam, & connaturalem, remoto enim calefaciente statim aqua calida redit ad naturale frigus. Sic contingit in nostro casu; nam accidentia illa in exhalationibus & vaporibus sunt ab extrinseco, scilicet à sole, vel facta aliqua antiparistasi, quibus cessautibus redeunt ad temperiem connaturalem.

15. Secundum argum. nam vapores, & exhalationes, quæ extrahuntur à corporibus mixtis, non sunt ipsa mixta à quibus extrahuntur, vt fumus ligni non est lignũ, vapor carnis, non est caro; exhalatio ex sanguine non est sanguis, &c. ergo neque exhalatio ex terra erit terra, nec vapor aquæ, erit aqua. Resp. 1. negando antecedens, nam etiam vapor argenti viui, est argentum viuum, & vapor carnis est substã-

tialiter caro; hine dicitur quod odor carnis assæ, seu frictæ nutrit, ratione scilicet exhalationis, seu vaporis fumosi. Resp. 2. negando conseq. Ratio discriminis est, quia in corporibus mixtis multi vapores continentur, & exhalationes, quæ vi caloris segregantur. In ligno enim, & in carnibus multi continentur vapores immixti; & in sanguine quidē manifestè videmus, quod postquam è vena abstractus est, segregantur humores diuersi, vt atra bilis, & pituita. Atra bilis supernatat, pituita verò in ima descendit, & sanguis est in medio. Præterea quando vi caloris extrahuntur vapores, & exhalationes ex corporibus mixtis, tunc ipsa sunt in via corruptionis, & sic non est mirum si illi vapores non sint ipsa mixta, quandoquidem cum mixta corrumpuntur, in quatuor elementa resoluuntur, vt dicemus in *lib. de generat. & corrupt.*

16. Tertium argum. Si exhalatio esset substantialiter terra, sequeretur quod in secunda aeris regione antequam transiret ad tertiam frigefieret, sicuti frigefiunt etiam vapores, & sic rediret in terram, antequam ad eam pertingeret, in eaque inflammaretur; ergo, &c. Resp. negando sequelam. Ratio disparitatis est. 1. Quia fortior est actio Solis in eleuando exhalationes ex terra, quam in eleuando vapores ex aqua, quoniam subiectum est durius, & ideo fit impressio caliditatis, & leuitatis longè maior in exhalatione, propterea citius, & altius tollitur in altum, quam tollantur vapores. 2. Quia calor cum siccitate fortius agit, & maiorem inducit leuitatem quam cum humiditate, vt patet manifestè in igne, & propterea à secunda aeris regione ascendit ad tertiam. Non nego tamen multas partes exhalationis remanere in secunda aeris regióne, ibique misceri cum vaporibus, cum quibus refrigerantur, aut ratione antiperistasis ita calefiunt, vt accendantur, vt fiant coruscationes, tonitrua, &c. de quibus infra.

17. Hinc infertur 1. quod benè ab aliquibus impressiones meteorologicæ vocantur mixta imperfecta, non secundum substantiam, cum hoc modo sint ipsa elementa, aut mixta, aut modo explicato, sed ratione accidentium, vt caloris, siccitatis, aut humiditatis, leuitatis, &c. sed ex his non sequitur, quod dici possint nisi mixta imperfecta, & secundum quid. Infertur 2. non posse dari exhalationem frigidam, & siccam; nec vaporem frigidum, & humidum, vt volebat Magnus Albertus, quoniam illa essent tam substantialiter, quam accidentaliter terra, & aqua, quod patet esse falsum, est quidem exhalatio substantialiter terra ratione siccitatis, sed accidētaliter ignis ratione caloris impressi à Sole; & vapor est essentialiter aqua ratione humiditatis, sed accidentaliter ignis ratione caloris à Sole communicati, vt ex dictis constat.

DVBIVM II.

De causis extrinsecis meteororum, scilicet efficiente, & finali; vbi de modo quo crescunt calor, & frigus.

18. SVperiori dubio vidimus quænam sint causæ intrinsecæ impressionū metereologicarum. Nam materia remota sunt elementa vaporabilia, & proxima sunt vapor, & exhalatio. Forma substantialis materiæ proximę est forma elementorum, & formæ accidentales in exhalationibus sunt calor, & siccitas. Et formæ accidentales in vaporibus sunt humiditas, & calor. Modo restat vt videamus quænam sint causæ extrinsecæ scilicet efficiens, & finis earumdem impressionum meteorologicarum.

19. Quantum ad causam efficientem dico eam esse duplicem, principalem, & instrumentalem. Principalis sunt corpora cælestia, præsertim Sol ex Arist. hoc loco. Agunt autem corpora cælestia per motum, lumen, & influentias, de quibus egimus tract. de cælo probantes dari prædictas influentias occultas, à quibus producuntur quandoque ratione diuersarum coniunctionum quidam effectus inusitati, vt sunt mutationes subitaneæ temporum, & vehementes, quæ non videntur posse fieri

fieri à solis primis qualitatibus à lumine producta, si verum est quod lumen possit omnes eos producere, quod non puto verum cum lumen non possit producere frigus, vt diximus loco citato. Causa instrumentalis proxima dictarum impressionum sunt dictæ primæ qualitates, & influētiæ; & quia res clarior est quantum ad primas qualitates, ideo omissis illis influentijs occultis de istis qualitatibus agemus, maximè quia quod de istis dicemus facilè applicari poterit ad dictas influentias.

20. Sciendum ergo est, quod pro varia primarum qualitatum combinatione resultant in materia elementorum non solùm diuersæ formę substantiales, vt patet etiam in mixtis, & in transmutatione eorumdem elementorum; sed etiam resultant diuersæ secundæ qualitates, vt est raritas, & densitas; grauitas, & leuitas. Resultant autem raritas, & leuitas ex calore, ita tamen quod si calor sit coniunctus cū siccitate faciat maiorem raritatem, & leuitatem, quam si sit coniunctus cum humiditate, vt manifestè patet in elemento aeris & ignis, in exhalatione, & vapore: & quo magis crescit calor, siue cum humiditate, siue cum siccitate, eo maior est raritas, & consequenter siccitas.

21. Cæterum densitas, & grauitas causantur ex frigiditate, & sic frigiditas est harum secundarum qualitatum causa, vt patet in terra quæ est frigida, & sicca, tunc enim frigiditas coniuncta cum siccitate facit maiorem densitatem, & grauitatem, & si frigiditas coniungatur cum humiditate vt in aqua, facit maiorem densitatem, & minorem grauitatem. Ex his habetur causa efficiens instrumentalis vaporis, & exhalationis, & est præsertim calor receptus in ipsis elementis à quo efficienter, & proximè est combinatio qualitatum, & in tali intensione; nam si calor crescit in exhalationibus, illas inflammat; si crescit frigus in vaporibus, vertuntur in aquam, aut niuem.

22. Non leuis difficultas est quomodo crescant calor, & frigus in vaporibus, & exhalationibus. Alij alia dicunt. Ego dico crescere virtute corporum cælestium, per motum, per antiperistasim, & ab ipsa forma substantiali. Crescit calor per motum, vt patet manifesta experientia, multisque exemplis, quæ videri possunt apud Ioan. Bapt. Portam *lib. 1. de aeris transmut. cap. 4.* nam sagitta arcu explusa cum plumbea cuspide, liquescit per motum. Similiter oua cruda celeri rotatione coquuntur vt est mos apud quasdam gentes, in solitudinibus degentes. Quomodo autem motus sit causa caloris, an tanquam causa principalis, an solum tanquam conditio, diximus de cælo. Hinc exhalationes in suprema aeris regione facilius accenduntur, cum ex velocissimo lunæ motu aer ille fortissimè rapiatur.

23. Crescunt etiam calor, & frigus per antiperistasim in vaporibus, & exhalationibus, antiperistasis latinè est circumobsistentia contrarij. Videmus namque quotidiana experientia, quod corpora calida ad præsentiam corporis frigidi, fiunt magis calida, vt patet in calce, & in illis qui diutius contrectant niues. Et corpora frigida ad pręsentiam corporis calidi, videmus fieri magis frigida, vt patet in criptis, & in aquis putealibus, quæ ex calore æstiuo fiunt magis frigidæ. Hyemis autē tempore sunt magis calidæ, quia frigus ambiens impedit euaporationem exhalationum, quæ cum sint calidæ, calefaciunt aquam.

24. Quomodo autem huiusmodi qualitates, scilicet calor, & frigus crescant per antiperistasim, non omnes eodem modo explicant. Communiter tamen sic solet explicari, quoniam in corporibus calidis multæ continentur exhalationes, seu partes tenuiores calidæ, quæ continuò exhalant quando nullum est impedimentum. Non exhalant autem omnes simul, sed vna post aliam, vt patet experientia; qui ordo oritur pręsertim ex eo quod exhalationes, quæ in his corporibus continentur, non sunt omnes eodē modo calidæ, aliæ enim sunt alijs calidiores, & hę prius exhalantur. Si autem his exhalationibus exitus præcludatur à corpore circumobsistente frigido, cuius proprium est pręstingere poros corporis, sicuti caloris est illos dilatare,

tare, tunc magis accenduntur, nam hoc modo partes illæ calidæ præcluduntur intus, vniuntur, contrahunturque vt fugiant contrarium in quo regressu, & motu magis calefiunt, & sic vnitæ calefaciunt alias partes eiusdem corporis, quæ vel sunt minus calidæ, vel frigidæ, & sic totum corpus fit calidius. Hac de causa etiam calx, quæ ante infusionem aquæ erat frigida ad aquæ positionem calefit.

25. In corporibus frigidis diuerso modo res se habet, & antiparistasis alio modo contingit; nam in corporibus calidis fit per præclusionem partium extimarum; at in corporibus frigidis fit per apertionẽ partium intimarum; nam circumobsistente corpore contrario, scilicet calido, ipsum corpus fit magis frigidum, calor namque calefacit partes extimas corporis frigidi ex quo fit aditus exhalationibus calidis vt exeãt, quibus euaporatis remanent solummodo partes frigidæ, & sic corpus frigidũ fit magis frigidum.

26. Demum crescunt etiam illæ qualitates per formam substantialem, modo alibi explicato; videmus namque quod remoto agente extrinseco calefaciente v. g. aquam, sensim eadem aqua, quæ natura sua est frigida, reuocatur ad naturalem frigiditatem.

27. Finis impressionum meteorologicarum est duplex, intrinsecus, & extrinsecus. Finis intrinsecus est ipsa conseruatio, aut generatio elementorum; propterea namque vnum elementum alteratur, & corrumpitur secundum aliquam partem, vt ex illo aliud generetur, & ideo se reducunt ad temperiem connaturalem, vt ipsa elementa iam producta conseruentur. Finis extrinsecus est ille qui intenditur ab agente extrinseco, præsertim à Deo, qui in his effectibus aut agit vt auctor naturæ, & tunc habet pro fine vniuersi bonum, & conseruationem, vt generationem animalium, frugum, &c. Vel operatur vt auctor gratiæ, & tunc per illos effectus aliud exigit, vt conuersionem peccatoris ex timore fulguris, tempestatis, grandinis, &c.

DVBIVM III.

Quinam sit locus impressionum meteorologicarum.

28. Tria communiter assignantur loca meteorologicarum impressionum, & sunt tria elementa, scilicet aer, aqua, & terra. In terra generantur terræmotus, ignes subterranei, metalla, fontes, aliæque scaturigines, &c. In aqua, & præsertim in mare causantur multa meteorologica de quibus infra. In aere generãtur omnes effectus, qui propriè dicuntur meteorologici, qui sunt aut igniti, aut aquei, aut ventosi.

29. Pro quo sciendum, quod elementum aeris natura sua; est humidum, & calidum, vt dicemus in *lib. de generat.* licet ab agente extrinseco alias habeat qualitatũ combinationes; nam tertia regio ob vicinitatem ad sphæram ignis, & ob velocissimum eiusdem ignis, & lunæ motum habet etiam siccitatem. Secunda regio ob ascensum vaporum, est frigida, & prima regio varia est.

30. Diuiditur aer in tres regiones, infima, media, & suprema. Infima aeris regio est ille aer, qui nos ambit, & extenditur vsque ad eam partem, ad quam pertingit reflexio, seu repercussio radiorum solis, quæ aliquando solet esse nimis calida, tum calore extrinseco Solis, tum ob dictam radiorum reflexionem, tum propter combustionem vaporum, & exhalationum; tum propter ignes naturales, & etiam subterraneos, quorum aliqui erumpunt, vt sunt illi qui apparent in quibusdam montibus. Alij intus flagrant, licet calorem extra communicent, vt docet Seneca *lib.20. natural. quæst. cap.10.*

31. Media, seu secunda aeris regio, est inferior quam sint altissimi montes, nam videmus quod imbres niues, grandines, venti, &c. qui in hac media regione fiunt altissimorum montium iuga non attingunt vt dicitur de monte Olympo in Thessalia, & de monte Adone in Macedonia in quibus per annum relicti cineres cum characte-

mactetibus à Sacerdotibus ibi sacrificantibus, nec dissipati sunt à ventis, aut pluuijs, vt tradit S.P. D. Aug. *lib.* 3. *Gen. ad litter. cap.* 2. vbi etiam obseruat quod in apice montis Olympi est adeo tenuis, vt homines ad cordis refrigerationem indigeant aliquo quo humorem sugãt quo aer aliquo modo incrassetur. Quocirca solent deferre spongiam aqua, vel aceto plenam, qui illuc ascendere volunt.

32. Hæc media, seu secunda aeris regio, vt dicebamus, est valdè frigida tum propter vapores ibi considentes, qui cum longè sint à reflexione Solis, ad frigus naturale redeunt. Cum propter aliquam antiperistasim; tum quia vt alij probabiliter existimant, inditum est frigus huic secundæ regioni ab ipso mundi exordio ad generandas pluuias, niues, aliaque quæ sunt necessaria ad generationes frugum. Tum denique quia longe abest ab elemento ignis à quo vel ratione propinquitatis, vel circumvolutionis posset calefieri. Si vera est mathematicorum opinio, qui volunt totum aeris elementum extendi ad 52. milliaria, quod colligunt ex altitudine cometarum, vt videre est apud Clauiũ *in cap.* 1. *sphæra*. Et si vera est opinio quã refert Buccaferreus, quod scilicet altitudo montis Olympi est duodecim stadiorum, sequitur quod hæc secunda aeris regio distet ab elemento ignis plusquam 45. milliaria.

33. Tertia, & suprema aeris regio extenditur vsque ad elementum ignis, & est summopere calida, tum natura sua, tum propter combustionem exhalationum calidarum ibi consistentium; tum propter vicinitatem ignis elementaris; tum denique quia celerius mouetur motu raptus.

34. Ex quibus deducitur, quod ad causandos effectus meteorologicos in terra, aqua, & in tribus aeris regionibus sufficiunt vapor, & exhalatio; nam cum exhalatio sit calida, & sicca, & consequenter leuis, vel petit sursum, vel propter aliquod impedimentum detinetur inter terræ viscera. Si petit sursum, aut petit supremã partem supremæ regionis aeris, & tunc per illam inflammatam fiunt cometæ. Aut petit infimam partem supremę regionis, & sic per inflammationem fiunt capræ saltãtes, & alia similia de quibus infra. Aut petit mediam aeris regionem, & ibi vel includitur intra nubes, & sic fiunt tonitrua, corruscationes, & fulmina. Aut inflammatur extra nubes in eius superficie propter antiperistasim, & tunc fiunt coruscationes sine sono. Si verò intra nubes non includitur, nec extra superficiem accenditur, sed fugiens contrarium pellitur, aut ex multa exhalatione, quæ cum à frigiditate medię regionis mouetur fit ventus, aut talis exhalatio propter frigus mediæ regionis ipsam circumiens accenditur, & tunc fiunt sydera cadentia, & reliqua huiusmodi, quę noctu apparent. Aut hæc exhalatio intra mediam regionem stat, & à stellarum lumine circundatur, & tunc fit vorago, hiatus, &c. Quod si exhalatio petat infimam aeris regionis, vt cum varijs de causis disseminata in partes varias, & tunc si cadat in mare, fit sallsedo; si in terram fiet aliqua infectio. Si exhalatio propter sui crassitudinem intra terræ viscera concludatur, cum mouetur, petens exitum, facit terręmotum, vel terræ subuersionem. Si autem moueatur ad loca subterranea aquosa, se aquis miscendo, tunc fiunt aquæ balneares. Si non miscetur aquis, sed inflammatur, velocitate motus, inflammat partes terræ, fiuntque ignes subterrannei, & cineres.

35. Vapor etiam est sufficiens ad ponendas impressiones meteorologicas aqueas, sicut exalatio est sufficiens ad ponendas omnes impressiones igneas, quod inductione ostendi potest, nam vel vapor ascendit vsque ad mediam aeris regionem, & conuenienter infrigidatur, & tunc ex illo causantur pluuiæ, vel infrigidatur intensius, & tunc fiunt grandines, vel niues, vt infra dicetur. Quod si vapores ascendunt tantum ad hanc infimam aeris regionem, & tunc vel propè terram ob frigiditatem noctis, & fiet pruina. Vel parum frigebit, & fiet ros. Quod si altius petat, & per antiperistasim nimium frigescat, & fit pluuia quæ dicitur labrotera. Si adhuc magis infrigidatur, fiunt magnæ grandines, quæ vulgo lapides appellantur. Quod

si va-

si vapor in hac regione non multum frigescat, fit caligo, aut nebula, quæ si fuerit crassior, & dissimilaris, cum à Sole oriente, aut occidente illustratur, fit iris, &c.

DVBIVM IV.

De impressionibus ignitis.

36. Variæ sunt ignitæ impressiones, scilicet Cometæ de quibus dubio seq. Capræ saltantes, Draco volans, Castor, Pollux, & Helena, sydera discurrentia, stellæ cadentes, ignis perpendicularis, ignis fatuus, ignis lambens, lancea, sagitta, ardor, fulgur, fulmen, titiones, columnæ pyramidales, &c. Differunt inter se pluribus modis, scilicet magnitudine, figura, colore, motu, loco, tempore, & duratione. Differunt magnitudine, quia quædam amplæ, & magnæ sunt, quædam verò exiguæ. Differunt figura, quia aliæ ex dictis impressionibus sunt oblungę, alię quadratæ, aliæ rotundæ, aliæ pyramidales. Differunt colore, quia aliquæ apparent valde rubræ propter materiæ densitatem; aliæ subalbæ propter materiæ raritatem. Differunt motu, nam aliquę mouentur sursum, aliquæ deorsum, aliæ lateraliter, alię circulariter à cæli motu; aliquæ lento pergunt gradu, vt aliqui cometæ, quædam magna velocitate, vt sydera cadentia. Differunt loco, quia aliquando in vna parte aeris videntur, aliquando in alia; aliquando fiunt intra terræ viscera, &c. Differunt tempore, & duratione, nam aliquæ sunt diuturnæ, alię non patiuntur moram; quædam noctu fiunt, quædam interdiu latenter propter diuturni luminis fulgorem, atque claritatem.

37. Verum expediamus aliquas ex dictis impressionibus, non tanti momenti. Capræ saltantes non vno modo explicantur ab omnibus, nam Seneca *lib. 1. natur. quæst. cap. 1.* vult Aristotelem vocari caprã quasi globum ignis, qualis fuit ille, qui ad magnitudinem globi lunaris apparuit Aulo gerente bellum contra Perseum. Themistocles *in lib. 1. meteor. sum. 2. cap. 1.* Venetus, Hiclus, & alij hoc loco dicunt Capras tunc fieri cum materia exhalationis in longum magis, quam in latum est propensa, habetque multos globos compactos, qui inuicem per partes subtiliores successiuè accenduntur, vt appareat quędam scintillatio, videturque flamma discurrere, seu saltare ad modum Capræ saltantis, tunc enim partes subtiliores videntur esse pedes globus verò corpus. Olympiodorus, & Philoppomen ibidem dicunt similitudinem Capræ in eo sitam esse, quod appendices emicantes in modum pilorum, ac barbulæ caprinæ à reliqua pendent materia.

38. Addit Aristoteles, quod si illa exhalatio in longum protensa, magis quã in latum sine vlla discontinuatione accendatur, tunc erit ignis torrens. Quod si exhalatio in longum per modicos globos veluti in pilos sit multipliciter diuisa, si inflammetur primo globus, eoque extincto inflammetur alius, & sic deinceps vsque ad vltimum apparent noctu sydera volantia, quasi vna, eademque flamma ex vno loco in alium moueatur, eo ferè modo inquit Aristoteles, quo lucerna superior fumum inferioris paulò ante extinctæ, ita celeriter inflammat, vt illius flamma ad hanc descendisse videatur. Alij breuius explicant capras saltantes, quando scilicet exhalatio est in longum porrecta quasi filo aliquo inter se distincta, & vna pars accẽsa accendit aliam per modum saltus, qua ratione isti ignes dicuntur Capræ saltentes.

39. Sydera volantia tunc contingunt, cum vna, eademque exhalatio inflammata ab vno in alium locum fertur, vel quia accensa fit leuior, & nullo obsistente contrario in alium locum commeat, vt videatur sydus volans. Vel si obsistens frigidũ occurrat, truditur sursum, vt exhalatio plus accedat ad supremã aeris regionem; nam si plus ad infimam tam celeriter deorsum trudatur, vt stellæ cadentes, aut vt dimissi iaculi accensi è superiori speciem exhibent. Aliquando videntur hæ stellæ scintillare, & fauillas deijcere idque contingit ex motus violentia, vel etiam cũ ex ventorum impetu exhalatio accensa disper-

pergi-

pergitur, & disgregatur. Alij sic explicāt quod sydera volantia, siue discurrentia dupliciter accidant. Primò dum materia in longum protensa successiuè, & velociter accenditur per aliam supra positam, quasi descendendo flamma per fumum extinctę. Secundò cum exhalatio accensa de vno loco migrat, vel quia rarefacta ascendit superius, vel quia à frigiditate nubis impellentis exploditur.

40. Notat 1. Seneca, quod cum magna harum stellarum copia apparet, tunc truces denunciantur venti, quia licet materia ventorum non sit tam pinguis, & viscosa, quam sit materia syderum cadentiū, & discurrentium, seu volantium, eadem tamen causa vtramque elenar materiam. Quod si ex diuersis mundi plagis exiliant dictæ stellę significatur pluralitas materię quæ aerem conturbat; vnde nautæ argumentum tempestatis sumunt, vt dicit Porta. Notat 2. Seneca loco supra cit. *cap.* 14. quod dictę stellę cum velociter mouentur videntur longus ignis, quia quandoque est tantæ celeritatis illarum motus, vt acies nostra non discernat earum transitum, seu motum; vt quaquauersum cucurrerint, aut moueantur, locus totus ignis reddatur. Sicuti cum virga in extremitate ignita, quam celerrimè rotatur, videmus talem ignem, ac si esset circularis, maximè si aliquantò longius distemus ab obiecto; & ratio est, quia non possumus benè discernere motum.

41. Ignis perpendicularis fit cum exhalatio est benè coherens, habetque partes dissimiles, tum crassitie, tum subtilitate, & partes subtiliores eleuantur sursum, quæ crassę sunt deorsum sedent, & calore dilatantur; quo fit vt pars inferior formam basis repræsentat, & pars superior formam columnæ supra basim ostendit, atque ex allatis rationibus iste ignis dicitur perpendicularis.

42. Ignis fatuus fit ex exhalatione viscosa, & benè conglutinata, estque in infima aeris regione, vbi accēditur per antiperistasim nocturni frigoris, vel per collisionem partium exhalationis inter se. Per agitationem aeris mouetur, vt si quis eum fugiat videtur fugientem insequi, & aliquando à persequente recedere. Aliquando hic ignis videtur inhęrere equorum, hominumque capillis, quoniam ex sudore animalium aliquando fit ea viscosa exhalatio, maximè cum velociter mouentur, & ex aeris caliditate accenditur ad modum candelæ. Si animalia à tali flamma tangantur, à praua qualitate interficiuntur.

43. Ignis lambens est flamma genita ex rara, subtilique exhalatione, quæ per aerem dispersa solet aliquando videri in cœmeterijs, & parum differt ab igne fatuo & solet aliquando videri in capillis equorum, hominumque. Vnde apparuisse describit Virgilius Aenead. 2. super caput Ascanij. *Lambere flamma comas, & circum tempora pasti, &c.*

44. Draco volans dicitur ea impressio ignita, quę ventrem, caudam, & os draconis ignem euomēs repræsentat. Tunc fit hæc impressio quando exhalatio non est admodum calida, nec validè congelata, & compressa, quę cum in sublime vehitur trahitur ab occurrente nube frigida, quo motu incuruatur, & facta aliqua antiperistasi, accenditur; & quia materia ista in anteriori parte subtilis est, & scintillas ardentes tanquam ex ore vomere videtur, ideo figuram capitis repræsentat. Pars autem posterior, quæ attingit nubem fit quasi cauda ab ipso nubis frigore constricta.

45. Castor, Pollux, & Helena sunt veluti candelæ accensę, ex materia viscosa, & vnctuosa, quę solent apparere nauigantibus tempore tempestatis; si duo simul apparent, vocantur Castor, & Pollux, & pręnunciant futuram tranquillitatem. Si verò vna impressio videatur, vocatur Helena, & infaustum prænuncium est. Hæc nomina istæ impressiones adeptę sunt à Gentilibus, supponentes ex vana superstitione dum astabant, adesse tunc Castorem, & Pollucem, siue Helenam. Ratio boni, aut mali nuncij potest hæc assignari, nam cum vi ventorū agitantur prędictæ exhalationes, si quiescant super antennas, aut alibi, signum est, quod tempestas frangitur, & venti non ita impetuosè agitantur.

non tantum spatium occupasset. Nam nec omnes Planetæ simul qui nunc sunt, nec multò plures si darentur ad eam magnitudinem efficiendam satis essent.

50. Hypocrates, & alij putarunt, quod Cometa esset stella errans à septem vulgatis distincta, atque diuersa, quæ non nisi post longum temporis interuallum nobis colluceat, ex eo quod à Solis lumine quem ferè semper comitatur abscōdatur, & tunc solum videatur cum à Sole digreditur, & recedit. Hanc sententiam etiam Pitagorici sequebantur. Sed neq; hæc sententia satisfaciebat alijs Philosophis, eamque primò impugnabant, quoniam aliquando visi sunt simul duo Cometæ, vt narrat Aristoteles, & Scaliger. *exercit.* 70. *in Cardan.* qui affirmat se simul duos Cometas vidisse diuersa figura, & latitudine, vnum matutinum, & alium vespertinum, ac proinde Cometa non potest esse stella errans, sed quid omnino diuersum. Secundò, quia si Cometa esset vna ex stellis quæ tunc solum videtur, quando disgreditur, & separatur à Sole, non posset iterum occultari nisi redeundo ad Solem à quo discesserat, sed hoc est falsum, quia etiam quando magna distantia abest à Sole euanescit, vt experientia compertum est. Seneca, & alij putant Cometam esse vnum ex syderibus, & paulo aliter philosophantur à supradictis.

51. Vera, & communis sententia seq. concl. explicatur. *Cometa non constat ex materia cælesti, sed constat ex exhalationibus, ex illisque gignitur sicut aliæ impressiones ignitæ de quibus dubio præcedenti.* Sic Aristot. & omnes Peripatetici hoc loco. Ptholomęus *lib.2.de coniunct.* differt Cometa ab alijs impressionibus, quod exhalatio Cometarum debet esse, pinguis, crassa, & constans partibus bene augmentatis, vt diutius possit retinere flammam, de quo nu.seq. Ratio conclusionis constat ex dictis. Tum quia videmus, quod dum Cometæ generantur, magni ventorum flatus existunt, non alia ratione nisi quia ex eiusdem materiæ abundantia generantur venti, & Cometæ. Hinc dicit Arist. quod tempore Anaxagoræ ingens Cometa per dies 75. exarsit, quem tanta ventorum copia sequuta est, vt lapidē vasicali magnitudine à rupe auulsum in sublime turbo tulit, & dimisit in Angelos flumen Traciæ. Tum etiam, quia vt obseruant Mathematici instrumentis Astronomicis, altitudo Lunæ est valde supra altitudinem Cometarum. Demum experientia compertum est, quod Cometæ facillimè mutantur de magnitudine in paruitatem, & è contra, ergo signum est quod materia illorum est exhalatio, quæ facilè generari, & mutari potest. Verum vt hęc materia clarius habeatur.

52. Quæres 1. quænam sit materia Cometarum? Resp. quod materia remota est terra, proxima est exhalatio sicca, & frigida ex natura sua, sed ab extrinseco calida, vt supra vidimus de materia impressionum mateorologicarum in communi. Hæc autem materia Cometarum, vt dicebamus, debet esse copiosa, pinguis, & crassa, partes habens bene coherentes, quæ ignem conceptum retinere diu possit.

53. Quæres 2. quænam sit causa efficiens Cometarum? Resp. quod potissima causa est Sol, & etiam reliqui Planetæ, qui attrahendo crassam exhalationum materiam, illam ad supremam vsque aeris regionem deducunt, vt testatur ipsorum motus ab Oriente ad Occidentem, qui ex motus illius Plagæ, raptæ à motu ignis, & Lunæ, qui motus pertingit vsq; ad secundam plagam. Istæ exhalationes illucvsque deuectę inflammantur, tum à motu regionis illius, tum præcipuè ex propinquo igne elementari, & sic accensæ varias formant figuras, vt diximus.

54. Quæres 3. in quonam loco fiant Cometæ? Resp. fieri in suprema aeris regione, & nunquam in media, aut infima, constat ex motu eorumdem Cometarum ab ortu ad occasum, quo vna cum aere voluuntur, qui motus non est in secunda, neque in prima aeris regione, sed tantum in suprema. Tum quia instrumentis matematicis compertum est Cometas multum transcendere montes altissimos, quos tamen non attingit secunda regio. Tum quia

quia secunda aeris regio cum sit valde frigida, non potest esse conseruatiua materiæ accensæ, &c.

55. Quæres 4. cur etiam Cometæ nõ accenduntur in regione ignis? Resp. non accendi, quia exhalationes non habent tantam raritatem, nec tantam leuitatem quantam habet ignis ille purissimus, ideo eò conscendere non possunt; tum quia citius materia Cometarum à voracitate ignis dissoluitur.

56 Quæres 5. vbi conspiciantur Cometæ, & quantum perdurare solent? Resp. quod raro conspiciuntur intra tropicos, idest inter circulos solstitiales, sæpè tamen extra tropicos, tam ex parte Septemtrionis, quam Austri. Vt plurimum videntur autumni tempore, quia veris calor non est sufficiens ad euehendam illam materiam crassam ex qua Cometa conficitur. Hyemis autem frigus, & humiditas prohibet exhalationum attractionem. Æstatis autem feruor dissipat, & consumit, &c. Solent Cometæ perdurare ad minus septem diebus, & ad summum 80. aliquando tamen ex aliqua causa durarunt per 6. menses, & etiam per annum, vel quia cœlum suo influxu attrahit materiam illam crassam, qua successiuè alitur. Vel quia calor modicus Solis est insufficiens ad depascendam illam viscorũ, & coagmentatam materiam.

57. Quæres 6. quot modis Cometa moueatur? Resp. quod quatuor diuersis modis. Primò ab Oriente ad Occidentem, quia suprema aeris regio rapitur à motu Planetarum, & ignis. Secundò ab Occasu ad Orientem, qui potius est motus retardatio quam motus; nam cum Cometa ab aliquo peculiari sydere depẽdeat, à quo præcipuè confectus est, quandiu durat, semper dicit ordinem ad punctum cœli illius. Quia verò aer est flexibilis, nec potest ita bene efficacitatem superioris motus recipere, non est sufficiens illum secum trahere, sed veluti concatenatus tenetur à sydere à quo dependet, & motu illius naturalis aliquantulum mouetur. Tertiò est nunc ad Aquilonem, nunc ad Austrum, cuius causa est materia combustibilis, quæ modò in istam partem, modo in illam inuitat. Quartò denique est motus sursum, quia deficiente inferiori materia trahitur ad superiorẽ.

58 Quæres 7. quibus nominibus Cometa nominatur. Resp. sequentibus. Primò qui incedit prope Solem vocatur *Veru*. Secundò qui est quasi ex colore Martis habens iuxta se radium ad modum fumi subcinericij vocatur *Tenaculum*. Tertius dicitur *Pertica*, & est ille qui non est valde lucidus, sed post se habet grossum radium, quasi trahat partium. Quartus vocatur *miles*, & est de natura Veneris, magnus ad modum Lunæ, crines fundens post se. Quintus dicitur *Dominus asconæ*, qui est de complexione Mercurij, cuius color est ceruleus, & paruulus est respectu aliorum Cometarum, caudam protendens longam, & radios mittens in altum. Sextus dicitur *Aurora*, & est rubeus, longam habens caudam, sed minorem Domino Asconæ. Septimus dicitur *Argentum*, & radium habet ad similitudinem purissimi argenti. Octauus dicitur *Rosa*, & est magnus, & rotundus in quo facies hominis visitur, colore medio inter aurum, & argentum. Nonus demum vocatur *Niger*, & est de natura Saturni illi similis.

59. Quæres 8. quot colores fucati quidem, & apparentes in cometis videantur. Resp. multi quidem nam aliquando apparet color albus, & argenteus, & tunc fit quando exhalatio ab igne rarefit, & subtilizatur, quæ facilè inflammatur. Aliquando apparet color rubeus, cum materia est densa, quæ non inflammari, sed igniri potest. Aliquando tetrus, & obscurus, & fit cum præ nimia densitate, & crassitie ignis proximus extinguitur, ob quam causam videtur ingens carbo, & cœlum videtur quasi perforatum. Aliquando etiam cruentus apparet, & fit cũ exhalatio ignita plus densa est quam par est ad ignem.

60. Quæres 9. quare tam raro appareant cometæ? Resp. causam esse, quia cum materia cometarum sit multitudo Siccarum exhalationum ad supremam

aeris

aeris regionem euectarum, fit quod talis materia non potest tam frequenter ad illam plagam ascendere; nam vt exhalationes cum magna copia extrahantur à terra necesse est prius fieri euaporationē humoris humidi, qui ascendens ad mediam aeris plagam incrassatur, & nubes euadit; ascēdens deinde exhalatio vt plurimum adinuenit in media regione extēsas nubes veluti pelles quæ transitum prohibent, easque in se concludentes fulgura producunt, corruscationes, & tonitrua; & sic vt exhalationes expeditum, liberumque habeant aditum requiritur nubium, vaporumque resolutio prę nimio calore, & siccitate, quod cum rarò fieri contingat, rarò etiam videntur cometæ.

61. Quæres 10. quid prænuncient cometę? Resp. quod cometa in primis prænunciat magnam terræ siccitatem; ratio est euidens, nam cum tunc temporis magna extrahatur à terra exhalationum copia, oportet quod terra remaneat arida, ex quo sequitur terræ sterilitas ac subinde fames, seu caristia. Secundò cometa prænunciat ventorum flatum. Ratio est, quia cometæ non fiunt nisi ex multitudine exhalationum ad supremam aeris plagam euectæ, quæ cum debeant pertransire secundam regionem, debent ibi multæ remanere ex quibus fiant venti Vel quia ab ipso nubium frigore fortiter depelluntur, & sic fiunt venti. Hinc sequuntur tempestates maris, fluminum inundatio impedientibus ventis eorumdem fluminum ingressum in mare, ex quo regurgitant, &c.

62 Tertiò prænunciant cometæ terremotum. Ratio est, quia cum tunc maximo impetu exhalationes extrahantur quæ in terræ visceribus occluduntur, & cum exitum quærunt vi terram concutiunt, & mouent, & quibus explosis maximos terræ hiatus aperiunt, quod etiam contingit aliquando fieri in mari, & tunc inundationem causant. Quartò prænūciant cometæ aeris intemperiem, quam venenatus, & siccus habitus inducit, maximè vbi sunt loca palustria in quibus humor ad fecem exsiccatus computrescit. Hinc Astrologi autumant Principum mortes, hoc de causa quia cum Principes sint tenuiores, & delicatiores, eo quod delicatius viuant, modica aeris infectio eos interimit, sed hæc incerta sunt.

63. Sexto prænunciāt bellorum strepitum, Regnorum translationem, legum transgressionem, &c. vel quia hæc sequūtur ex morte Principum; vel quia ingens caliditas accendit hominum corda, iram inflammat, coleram commouet, & ad prælia, vindictasque concitat. Sed hæc incerta sunt. Astrologi descendentes ad particularia dicunt cometam vndique radiatum significare aquarum inundationes, & vnico radio illustratum præsignat nimiam siccitatem, & magnum ventorū flatum. Multa alia dicunt, sed non sunt certa.

DVBIVM VI.

De tonitru.

64. Aliqui post Empedoclem, & Anaxagoram putant quod tonitrua fiant ex extinctione exhalationum accensarum inter nubes. Sicut enim ferrum candens dum in aquam inijcitur quendam edit strepitum, & fumus, quidam eleuatur; ita dum illæ exhalationes accensæ velut ferrum candens quasi iniectæ in aquam nubium, sonum, strepitum edunt, quem tonitrum vocamus.

95. Impugnant nonnulli hanc sententiam, quia si tonitrum fierit extinctione ignis in nube non apparerent corruscationes ignitæ, sed potius humidæ, & obscuræ, vt apparet fumus in extinctione ignis in aqua, vt cum ferrum candens suffocatur. Cœterum hanc impugnationem deludunt aduersarij dicentes, quod non semper cum fiunt tonitrua apparent corruscationes, quādo scilicet exhalationes accensæ extinguuntur intra nubem, maxime cum est densa, quod si aliquando apparent illæ corruscationes, ideo est quia illæ exhalationes accensæ non ex toto extinguuntur. Vel dicas quod corusca-

rusca-

ruscatio non videtur post extinctionem, ac proinde post tonitrum, sed ante. Vnde videmus prius coruscationem, & postea audimus tonitrum, cum ignis coruscans extinguitur.

66. Melius impugnat illam sententiam Arist. *lib. 2. cap. vlt.* nam si ignis extingueretur intra nubem, quasi suffocando se ipsum non valens ibi manere inclusus, vel quia vult ascendere ad suam sphæram, & hoc non, quia corruscatio non videretur à nobis, cum non fieret infra, sed supra nubem, imò tonitrua aut parum audirentur à nobis, cum extinctio ignis & strepitus fieret in parte superiori nubis. Vel quia ille ignis vult descendere, & neque hoc quia descensus est igni contrarius, sibique repugnat: Tũ quia non est maior ratio cur ignis magis descendat quando cœlum est nubilosũ ac quando est serenum. Tum etiam quia ex extinctione ignis non fit tonitrum, sed potius stridor, vt patet manifestè in extinctione ignis in aqua.

67. Nostra sententia sequentibus concl. explicatur. Prima concl. *Tonitruum fit cum exhalatio calida, & sicca à nube crassa intercluditur, & cum exire non possit, huc, illucque eam percutit, ex qua percussione strepitum facit.* Sic tenent omnes peripatetici cum Arist. hoc loco, & constabit ex nostris rationibus. Probatur 1. & explicatur conclusio. Nam cum exhalatio, & nubes sint contraria, fit quod exhalatio intra nubem inclusa, per eiusdem nubis raritates, seu partes rariores illius huc, illucque diffugiat per quam fugam, per motum, & per antiperistasim incalescit, magis magisque rarefit, ac proinde ampliorem locum quærit. E contra nubes suo naturali frigore magis coarctatur, exhalatio incitato spiritu fugam fortius quærit ictu vehementi in nubem impingit, vt tandem eam disrumpat, ex quo ingens sonitus editur, quem sonum tonitruum vocamus.

68. Probatur, & explicatur 2. exemplo explosionis bombardæ ex qua similis tonitru fragor generatur, quia puluis ille tormentarius accensus vehementi impetu aerem disrumpit, ac percutit, & sic magnus ille fragor editur. Aut vt ait Aristoteles cum ligna siccas cõtinent exhalationes, dum vruntur, vel nimium calefiunt, exhalationes magis dilatantur, & sic impetu facto disrumpunt meatus, & exeunt. Hanc similitudinem pulchrè explicat Lucret. *lib. 6. sui Poematis.*

69. Secunda concl. *Fiunt aliquando tonitrua absque eo quod exhalationes accendãtur, atque adeo absque eo quod ignis, aut corruscationes, aut fulgura appareant.* Hanc conclusionem nota docet experientia. Probatur 1. nam duplici ratione contigere potest, quod ignis non appareat, vel quia exhalatio non accenditur, non enim necesse est, vt cum qualicumque calore, aut motu fiat exhalationis accensio. 2. nam dato quod exhalatio accendatur, possunt aliæ nubes interponi quæ impediant nè splendor à nobis videatur. 3. Quia exalatio ignita sursum potius quam deorsum truditur. 4. Quoniam vt vult Seneca hoc loco, possunt fieri tonitrua absque exhalationibus, quando scilicet nubes se ipsis colliduntur, & effringuntur, nam si nubes cum exhalationibus colliduntur sonum edunt, etiam sonum edere possunt cum à vẽtis magno collisæ impetu confringuntur, aut effringuntur.

70. Sed contra hoc obijcies, nam nubes magno ventorum impetu collisæ in montes, sonum non edunt; ergo neque quando colliduntur, & effringuntur simul. Respondet Seneca disparitatem esse, quia montes non scindunt nubes, sed eas sibi circumfundunt, & sic sonum non edunt. Negari tamen nõ potest quod dum nubes fortissimè in montes collidũt & impingunt non faciant aliquem strepitum, vt patet ex sonitu quem producũt venti fortiter spirantes. Tum quia sicut cum colliduntur manus auersæ sonum non edunt, aut valde parum, bene cum palma palmam percutit, quia hoc modo sunt magis dispositæ ad edendum sonum Ita nubes non quomodocumque impulsæ tonant, sed cum impelluntur, aut colliduntur modo quodam adaptato. Sicut etiam

etiam cum nubes franguntur, non fit tonitruum, sed quidam quasi sibilus, sicut cum tali scinditur impetu, &c. Explicatur totum hoc exemplo vessicæ, quæ non sonat quomodocumque spiritum, seu aerem emittat, sed cum tali modo percutitur, nam si ferro scindatur sine vllo aurium sensu aer egreditur, bene tamen si impulsu vehementi frangatur, & quo impulsus est vehemens, eo maior sonus editur. Sic nubes non edunt sonum quouis modo collidantur, sed cum colliduntur impetu vehementi.

71. Tertia conclusio. *Fiunt aliquando tonitrua absque nubibus.* Sic Seneca, & alij hoc loco. Probat Seneca quia talia tonitrua aliquando fuerunt audita, cum mons Ethna ingentem arenæ copiã eructauit, & dies puluere inuoluerentur, vt populi valde terrerentur; hæc tonitrua non fuerunt nubium concursus, cum nubes non essent, maximè in tanto aeris ardore, sed causabantur illa tonitrua ex magno impetu quo è cauernis terræ spiritus, & sulphurea materia egrediebatur, vt quodammodo aer creperet, & frangeretur.

72. Sed quæres 1. quomodo tonitruum definiatur? Pro quo nota ex dictis quod priusquam Sol, & Sydera extrahant exhalationem à terra, eleuant vaporem humidum, & calidum ab extrinseco, quem subsequitur exhalatio. Anscendens vapor ad secundam aeris regionem, à frigiditate locus inspissatur, & nubes frigida euadit, quæ quasi pellis in sinu suo exhalationem includit, quæ per antiperistasim roborata fugam meditatur, & vehementi impetu in partem superiorem nubis impingit à qua parte cum sit densior ratione maioris distantiæ à reflexione radiorum solis, ac proinde frigidior, repellitur ad partem inferiorem, rariorem, quam cum maxima vehementia rumpit, ex cuius fractione tonitruum sequitur. Aliquando etiam fit fragor ex concussione ipsa exhalationis intra nubem inclusa absque vlla fractione, & ille sonitus est ad modũ cuiusdam mugitus. Et secundum hanc rationem sic tonitruũ definitur ab Aristotele. *Est sonus in nube ex percussione violenta exhalationis calidæ, & siccæ cito inflammabilis contra nubes cõtinentes.* Fragor autem ille qui fit ex fractione nubis aliquando vocatur tonitruum, aliquando non, de quo nu. sequenti.

73. Quæres 2. quot modis contingat sonus tonitrui? Resp. multiformiter. Primò fit aliquando ad modum tumultuationis, quod contingit cum exhalatio est debilis, nec vim habet rumpendi nubem, sed hinc inde nubis latera concutit, vnde sine corruscatione accidit. Secundò fit ad instar scissionis telæ, aut panni cum magno conatu, & fit cum aliqua corruscatione, & istæ sonus solet timorem incutere. Tertiò fit ad instar fractionis vessicæ, & tunc accidit quando tota exhalatio, aut pars aliqua maior illius simul è nube tam rotunda exit, eam frangendo. Quartò fit ad modum ignis crepitantis in materia valde disposita, quod contingit quando exhalatio admodum sicca, & subtilis cito, & successiuè nubẽ frangit, eo quasi modo quo fit castanearum crepitus, dum non incisis corticibus decoquuntur; exhalatio namque sub cortice inclusa per calorem prunarum discriminatur, & rarefit, inde querens maiorem locum, tumescentem corticem frangit, ac crepitat.

74. Igitur exhalatio intra nubem inflammata aliquando cum fragore, aliquando absque illo exit. Si cum silentio edatur dicitur corruscatio, & hæc præcipue tempore nocturno solet in nubibus perlucere. Si cum aliquo sonitu emittatur, vocatur fulgur. Vnde fulgur definitur, quod sit *exalatio in nube accensa, & igneo colore tincta ex vehementi collisione ad nubem.* Hinc patet prius fieri tonitruum quam fulgur, licet fulgur prius videatur; cuius ratio est, quia species visibilis, seu rei visibilis in ictu oculi, seu in instanti peruenit ad visum, & instantaneè oculus visionem perficit. At species soni indigent tempore vt per mediũ vsque ad auditum perducantur, & ideo prius auditur fulgur, quam sonus audiatur,

quam flammeum, & hoc combustionis signum relinquit.

81. Quæres 4. quinam sint effectus fulminis? Resp. esse varios, inter quos aliqui sunt valde mirabiles, de quibus tractant auctores hoc loco præsertim Conimbric. Ego refero aliquos. Fulmen raræ exhalationis, & flammeum si vites tetigerit florigeras, flores exurit,& signũ combustionis non relinquit. Ratio est, quia hoc fulmẽ facile inuadit flores moles, & ob motum velocissimum non moratur adurando, quod non facit in arboribus duris. Item istud fulmen excæcat sine signo, aspicientes. Comburit pilos hominum intacta pelle, dum debile est. Vestes quoque,calceosque comburit sine corporis læsione; ratio est quia ob debilitatem non potest agere in partes fortes, & magis resistentes, maximè si humidæ sunt. Quod si fulmen sit forte ex forti exhalatione, tunc agit in res magis resistentes,vnde consumit in sacculis aurum, æs, argentumque consumit ensem in vagina, consumit ferrum pilæ ferratæ, &c. intactis Sacculo, vagina, lignoque. Aliquando ossa comminuit, intacta carne. Ratio est, quia tunc rariora corpora cito peruadit, & transit per poros illorum, at duriora, & resistentia inuadit in illis immoratur, eaque vrit, & consumit. Aliquando occidit animalia signo non relicto. Aliquando vulnus relinquit, cum scilicet densa est exhalatio, quod si non sit densa arbores aliquando diuidit, non comburit.

82. Mirum referunt auctores hoc loco, quod scilicet quandoque hoc fulmen comburit dolium vino plenum, sine vini effusione. Ratio est, quia fulmen igneum dolium inuadens, & resistens ob duritiem, & densitatem comburit, vinum verò ob humoris copiam non potest tam facile absorbere, sed tantum tunc extimas, & extrinsecas eius partes exsiccat, & obdurat, eisque sulforeum immittit humorem,& viscosum extrahit vaporem, per quod partes superficiales ad modum pellis, seu vexicæ compactæ, vinum in se continent, ne diffundatur, quod triduo perdurare solet, postea illis partibus ab humiditate vini humectatis, & relaxatis vinum diffunditur. Hoc idem præstat psylium vino permixtum, suo namque calore viscositatem extrahit, partes extimas exsiccat,& in pellem obdurat,in qua vinum continetur sicut albugo oui in pelle intrinseca.

83. E contra contingit aliquando quod vinum absorbetur à fulmine, intacto dolio, quod,fit cũ fulmen intensissimum calorem, & subtilissimum habet, qui partes dolij penetrans, vinum exsiccat. Nota quod vinum percussum fulmine venenatum est per venenosam qualitatem, vel sulphuream,vel aliam ab illo immissam.

84. Quæres 5. cur dormiens percussus à fulmine inuenitur cum oculis apertis, at vigilans percussus, & mortuus inuenitur cum oculis clausis? Item cur animal percussum à fulmine inuenitur respiciens retrorsum, vultuque seu capite inuerso. Resp. quod dormiens præ timore fulminis expergefactus oculos aperit, & illico percussus moritur. At vigilans præ timore apertos oculos claudit, illicoque percussus deuiuit. Animal verò fugiens retro fulmen respiciens illico percussum moritur.

85. Quæres 6. cur fulmina Ioui tribuantur, non Soli, aut Marti, aut alteri Planetæ? Resp. rationem esse,quia cum hic Planeta terreæ naturæ sit, habet vim attrahendi exhalationem siccam ex qua fulmen conficitur, quod maximè præstat dum Marti copulatur, seu coniungitur in signis septentrionalibus, Geminis, Cancro,& Leone, quo tẽpore fulgura,& fulmina certissimò pronosticare, seu prædicere poterimus.

DVBIVM VIII.

De Galaxia, seu via lactea, Voragine, & Hiatu, alijsque.

86. Non loquimur de Galaxia, seu via lactea quæ apparet in octaua sphęra de qua *in disp. de cælo*, vbi diximus quod illa pars cœli alba apparet, vel ob multitudinem stellarum spissarum vel propter raritatem quam habet maiorem illa pars cœli super alias, &c. Sed loquimur de alia via lactea quæ quandoque apparet in suprema aeris, regione, de qua dico nihil aliud esse nisi magnam quantitatem exhalationum attractarum à stellis viæ lacteæ, quæ via ab eisdem stellis efformatur, & per aliquot tempus conseruatur, ad modum Cometæ. Sicut enim Planetæ, & aliæ stellæ suas faciunt attractiones, ita etiam eas facere possunt stellæ illæ spissæ firmamenti.

87. Vorago, & Hiatus causatur ab exhalatione terrestri calida, & sicca, cum materia in extremitatibus subtilior, in medio densior condensatur, tunc enim lumen lunæ, aut alterius astri illam irradians, in medio nigrum colorem causat propter densitatem, in extremitatibus verò rubrum. Cœterum quia color niger minus mouet quam rubeus, fit quod partes centrales apparent distantes, & voraginem præmonstrant si magna est materia, si autem parua pręmonstrant hiatum. Partes verò extremæ videntur propinquiores. Hinc pictores cum aliquod cauum, aut profundum pingunt, seu vt multum distans colore nigrò vtuntur. Cum autem aliquod propinquum ostendere volunt, colore albo vtuntur, & sic ex varia colorum diuersitate distantias, & propinquitates ostendunt.

88. Sed quæres 1. quinam sint colores qui quandoque apparent in aere? Resp. hos colores nón esse veros qui ex primarum qualitatum varia admixtione generantur, & solum cernuntur in corporibus mixtis, ac terminatis, de quibus dicemus *in tract. de anima*. Sed sunt apparentes causati ex varia luminis reflexione. Harum materia in qua videntur est exhalatio, vapor, aer, vel aqua: aqua debet esse in maiorem raritatem attenuata. At aer debet esse in maiorem condensationem addensatus. Locus in quo videntur isti colores apparentes est potissimè aer. Forma est lux variè modificata. Efficiens causa est illa quæ attrahit vapores aut exhalationes. Horum colorum varietas oritur ex varia materiæ affectione in qua lux incidit. Oritur etiã ex diuerso aspectu luminosi. Oritur pręterea ex diuersitate, & qualitate medij, & ex varijs etiã modis quibus species franguntur, & refranguntur, & ad oculos feruntur. Et demum oritur ex alia, & alia intensione luminis. Quare vapores, & exhalationes aliquando preseferunt colorẽ puniceum, aliquando purpureum, aliquando viridem, &c.

89. Quæres 2. quomodo *formetur* corona coloris etiam *sanguinei* sub Sole? De hac re agit Plinius *lib. 2. cap.* 30. cum quo, & alijs dico, quod causatur cum multus vapor, aut exhalatio in orbem veluti spargitur sub Sole, si sub Sole, aut circum Solem apparet, aut sub alijs astris, cum sub illis constituta videtur, *vt radius* astri propter densitatem *materiæ progredi* nequit, sed resilit, & per omnes extremitates diffunditur, tunc enim sub astro apparet splendens circulus ad modum lucidæ coronæ. Nonnunquam deficiente materia nõ formatur integer circulus, sed tantummodo quædam illius pars. Fit ista corona frequentius sub Luna, quam sub Sole, quia Solis feruor non sinit densari illam materiam, sed eam dissipat. Luna autem non ita facile eam facit dissipationem ob minorem vim ratione suæ frigiditatis, & humiditatis. Quando ista corona apparet magis densa, tunc aquam, seu pluuiam prænunciat.

90. Quæres 3. quomodo formentur Parelia? Parelia alia sunt Solis, alia Lunæ. Parelia Solis sunt immagines Solis, & Parelia Lunæ sunt immagines Lunæ. Formantur autem Parelia Solis (& idem dic proportionaliter de Parelijs Lunæ)

cum

cum sol non versus terram, nec in medio cœli, sed ad latera existens suis radijs percutit in nubem diaphanam qua parte respicit Solem, & debet esse terminata ex parte opposita, vt Solis imaginem receptam reddat. Eo modo quo speculum ex vna parte debet esse diaphanum vt immaginem recipiat, & ex alia debet esse terminatum, vt receptam imaginem reddat. Hinc est quod specula vitrea, vt receptas reddant immagines plumbo liniuntur in parte aduersa. Quod si plures nubes huiusmodi dentur, ita dispositæ vt vna recipiat Solis immaginem, & eam imprimat in aliam, sicuti contingit in speculis dispositis, vt vnum recipiat primo Solis immaginem, postea eam vibrat in aliud, tunc tres Soles videbuntur, seu videbitur vnus, & idem Sol, sed primo per speciem ab eo immediatè receptam. Deinde in speculo primo recipiente eiusdem Solis immaginem, & demum in alio speculo recipiente Solis immaginem à primo speculo. Aliquando videntur tantum duo Soles, aliquando etiam tres; aliquando etiam sex. Licet Plinius *lib. 2. cap. 31.* dicat non extare memoriam quod plures quam tres Soles visi fuerint. Quantum ad Lunam Pontanus in suis meteor. solum duplicem videri, sic enim ait. *Sæpè etiam duplicem in tenebris est cernere Lunam, nube caua referente aliam sub immagine formam*. Hoc, vt dicebamus de Sole, non accidit nisi eadem Luna vergente vel ad Orientem, vel ad Occidentem, & nonnisi in plenilunio eo quod tunc sit fortior ad emittendum lumē, quo medio eius imago in rubro imprimatur.

DVBIVM IX.

De Ventis.

91. VAriæ fuerunt antiquorum sententiæ, de quibus Arist. hoc loco, Plutarc. *lib. 3. de placit. cap. 7.* Plinius *lib. 2. cap. 45.* Magnus Albert. *lib. 3. tract. 1. cap. 6. & 7.* Agricola *lib. 2. de ortu & causis subterran.* Mirand. *lib. 1. de exam. vanit. cap. 12.* & alij. Celebrior, communiorq; opinio erat, quod venti nihil aliud sint quam *aer agitatione commotus*. Sic tenuerunt Hippocrates *in lib. de flatibus*, licet *lib. 2. de victus ratione* velit causari ab exhalationibus mixtis à niue, glacie, gelu vehementi, fluminibus, stagnis, terraque humida, & refrigerata. Anaximander quatenus dixit ventum esse *aeris fluxum*, Vitruvius *lib. 1. architect. cap. 6.* cum dixit ventum esse *aeris vndam*. Stoici eandem sententiam sequuti sunt, quatenus vocabant ventum *impetum aeris fluentis*. Idem tradidit D. Isidorus *lib. 13.* dum definit ventum esse *aerem commotum*. Citatur D. Damasc. *lib. 2. fidei cap. 8.* definiens ventum *aeris agitationem*. Idem tenent communiter Astrologi, vt testantur Conimbric. hoc loco, quatenus tenent ventum esse aerem commotum, & dissipatum ab astris, quod tunc fieri dicunt, cum Iupiter, Solem, Lunam, & Mercurium irradiauerit, aut Mercurium Mars inspicit, aut etiam quadratè inspexerit. Item cum Iupiter, & Luna in Ariete, & Scorpione fuerint. Item cum Iupiter, & Mars cū signis aereis, idest Germinis, & Libera copulati fuerint. Item cum Luna sociatur Mercurio.

92. Communis, & vera Peripateticorum sententia seq. conclus. explicatur. *Venti sunt commota exhalatio, seu tunc venti fiunt, cum multa exhalatio calida, & sicca, eaque subtilis impetuosè mota, non aer etiam impetuosè motus.* Quod ventus non sit aer etiam impetuosè commotus, patet, nam cum tormenta bellica laxantur, fit magna aeris commotio, & tamen nemo dicit, quod tunc fiant venti; cum turris, aut domus aliqua cadit, fit magna aeris commotio, & nullus dicit quod tunc fiat ventus: cum virga fortissimè mouetur. fit fortissima aeris commotio in loco motus & tamen in eo nō dicitur quod sint venti.

93. Quod autem vēti sint exhalatio commota probatur. 1. Quoniam videmus ventos fieri cum magna est copia exhalationum, vt vere, & autumno. 2. Fiunt venti frequenter matutino tempore, & tempore vespertino cum Sol oritur, & occidit, quia Sol tam in ortu, quam in occasu solet excitare exhalationes. 3. Fiūt

etiam venti dum nix liquescit, quoniam tunc exhalatio in niue reperta excitatur, & exit. 4. Nam ideo color igneus in aere ventus denunciat, quia sub eo igneo calore exhalationes continentur. 5. Quia ideo Cometa ventos portendit, quia illius ignis exhalationum copia nutritur. 6. Quia ventus exsiccat non aer, quia iste humidus est, non illæ, cum sint siccæ, & calidæ.

94. Sed dices, nam flabellum causat ventum dum mouetur, & tamen solus aer mouetur; ergo ventus nil est aliud quam aer cōmotus, seu aliqua vi. Conseq. constat Antecedens probatur, nam flabellū dum mouetur refrigerat faciem, expellendo aerem eam calefacientem, aut calefactum ab ea, & succedendo alius non tantum calidus, hoc autem non faciunt exhalationes cum sint calidæ, sed aer. Resp. quod flabellum non causat ventum, sed suo motu expellit priorem aerem, & succedit alius non ita calidus. Ille ergo aer habet se ad modum venti, sed ventus non est.

95. Sed quæres 1. an materia ventorum sit sola exhalatio, an etiam vapor, non quidem solus, seu solitariè, sed simul cum exhalationibus? Affirmant Conimbr. ea ratione ducti, quod aliquando per integros menses spirant venti è mari, quod etiam si habeat multum exhalationis ob admistionem terrenæ concretionis, vt eius salsedo testatur, tamen etiam vapores exhalat simul cum exhalationibus, nec est verisimile quod tanta exhalatio nascatur ex mari. Tum quia etiam vapores ad mediam regionem euecti possunt repelli, non minus ac exhalationes, ac proinde etiam ex illis possunt causari venti. Tum etia quia videmus, quod venti è mari flantes sentiuntur humidi, humiditas autem vaporis naturam testatur. Demum quia videmus, quod vnde vapores oriuntur, inde venti aspirāt.

96. Sed hæc sententia non placet, & rationes adductæ *nu. 93.* videntur fortissimæ, ac proinde hanc sententiam explodere. Tum quia vapores non mouentur tortuosè vt vento, sed recta quadam via ascendunt nisi à ventis agitentur. Nec ea quæ pro se adducunt Conimbric. illis videntur fauere, non primum, quia possunt è mari spirare venti per integros mēses per exhalationes subministratas ab eodem mari, quod si mare emittat tum exhalationes, tum vapores, isti recto tramite ascendunt sursum, & exhalationes tortuosè mouentur. Nec secundum, nam vapores vel non repelluntur à secunda aeris regione, cum ibi à natura destinentur ad nubes efformandas, ad pluuias creandas, &c. Nec possunt expelli maximè quia quando ibi accedunt ob distantiam à reflexione radiorum Solis, iam ferè calorem extraneum deposuerunt, vt sic ingredi possint secundam illam regionem vbi expectantur. Nec tertius, nam venti qui à mari fluunt afferunt humiditatem, & humectant, quia ipsi venti trahunt secum vapores qui cum humidi sint humiditatem causant, non quia ipsi vapores sint ventus, vel sint materia venti. Neque vltimum, nam vt obseruaui, ex aliquibus cauernis egrediuntur venti, & non vapores; sed detur quod etiam vapores egrediantur, non inde sequitur, quod etiam vapores sint materia venti.

97 Quæres 2. à quo moueantur venti? Seneca *lib. 5. cap. 6. nat. q.* cum opinione Stoicorum, quorum sectā sequebatur tenet quod venti moueantur à se, putant enim aerem esse ventum, & à se moueri sicut Sol, Luna, &c. dicit præterea, quod etiam Sol est causa venti, cum aerem rigentem facit, & condensat, & cum extenso rarum facit, Sed istam sententiam impugnauimus de cœlo, ostendentes, quod sola viuentia mouentur à se. Tum quia si aer moueretur à se, deberet moueri aliquo motu ordinato, non instabili, & tortuosè.

98 Theophrastus putauit, quod venti moueantur ab ipsa exhalatione habente diuersas partes, nam partes magis graues mouent deorsum, & magis subtiles, & leues mouent sursum, & sic tortuosè, vt diximus de fulmine, vna namque pars scilicet ignea trahit sursum, & terra deorsum, & sic partim sursum, & partim deorsum,

sum, ac proinde tortuosè. Sic exhalatio. Cæterum non explicatur quomodo ventus aliquando tanta vi, tantouè impetu moueatur.

99. Alij volunt, quod motus ventorum causetur à secunda aeris regione; nam cum exhalationes ascendunt, ad eãdemque regionem pertingunt, ab aere illo frigido, & denso protruduntur, vt refracto, ac dissultanti impetu resiliunt, & quia ex alia parte leuitate constant, ex vna parte conantur ascendere, & ob impulsum receptum cogentur descendere, ideo tortuosè mouentur. Cæterum hoc potest quidem contingere cum exhalationes pertingunt vsque ad secundam aeris regionem, licet neque tunc appareat quomodo cum tanto impetu moueri possint, cum neque ab impulsu possint hoc habere, neque à leuitate, vt consideranti patebit. Dixi cum exhalationes pertingunt, &c, nam non omnes venti causantur ab exhalationibus à secunda regione repulsis, cum experientia didicerim exire fortissimos ventos ex cauernis terræ, ex cristis, alijsue locis.

100. Aliqui ab hac difficultate se expediunt dicentes ventorum impetum non habere aliam causam nisi eam quam Deus mouet. Colligunt ex *psalm.* 134. & Ierem. 10. vbi Deus dicitur producere ventos de thesauris suis. *Qui producit vẽtos de thesauris suis*, idest de occultis naturæ causis. Ego saluo meliori iudicio dicerem, quod non est vna, eademque causa ventorum, aliam namque causam habent venti cum à frigiditate secundæ regionis repelluntur; & aliam cum à cauernis terræ excitantur, tunc enim, vt dicebamus non excitantur venti à secunda aeris regione, sed ab astro extrahente exhalationem, à quo astro habent etiam venti motum. Habent etiam venti motum, & maiorem motum, & vehementiam motus ab aere impellente per fortem ingressum in locum exhalationum; nam cum exhalationes mouentur, aer ingreditur ad impediendum vacuum, & per illum ingressum impellit exhalationes à tergo; iterum exhalationes mouentur ab illo loco, & aer propinquus iterum ingreditur, eoque ingressu de nouo impellit exhalationes, & sic paulatim augetur exhalationum motus vsque ad quandam vehementiam. Pro hac re subijcientem certam experientiam de qua ego sum testis, quemque diligenter obseruaui; dum essem in ore cuiusdam cauernæ ex qua ventus egrediebatur, obseruaui, quod in ore cauernæ ventus erat satis tenuis, & delicatus, & quantò magis recedebam ab ore cauernæ, tantò magis ventus augebatur, quod augmentum non poterat esse ex additione nouarum exhalationum, cum aer à dextris, & sinistris oris cauernæ esset omnino quietus, & motus esset solum in ea parte quæ directè respiciebat os cauernæ, &c. Sed ex causa mox dicta.

101 Quæres 3. à quo fiat motus tortuosus ventorum? Resolutio huius quæsiti iam ferè constat ex dictis. Claritatis tamen gratia in particulari eam resoluemus. Astrologi fieri dicunt ex influxu syderum; venti namque suis causis cupiunt assimilari, quæ per ipsos sunt Iupiter Septemtrionalis, Sol Orientalis, Luna Occidentalis, & Meridionalis, & sic venti modo mouentur ad Occidentem, modo ad Occasum: modo ad Septemtrionem, modo ad Austrum, & sic tortuosè. Sed non est sic, vt ex dictis constat. Sed fit hoc modo. Sol, & Astra multam attrahunt exhalationum materiam, maximè in Vere, & Autumno, quia tunc temporis terræ pori sunt aperti, nec dissipantur præ nimio calore vt in Aestate; nec præ nimio frigore obdurante impeditur exhalationum extractio, quæ ad mediam regionem euectæ, quando venti ob hanc causam generantur, à frigiditate illius repelluntur deorsum, & à leuitate insita sursum mouentur, & sic tortuosè. In ijs autem qui ex cauernis, criptis exeunt, &c. aut ex mari generantur, aut ex niue liquefacta, &c. ratio tortuositatis oritur potissimè ex diuersitate materiæ; nam ea pars quæ est magis terrestris, & grauis, mouet deorsum, ea verò quæ est magis subtilis, & leuis sursum, & sic fit motus tortuosus, sed non ita vehemens.

102 Quæ-

102. Quæres 4. quot sint venti? Resp. quod aliqui ponunt tantum quatuor, qui spirant à quatuor partibus mundi. Alij ponunt septem, causati à septem planetis; alij ponunt duodecim, causati à duodecim signis Zodiaci; alij demum volunt esse triginta duos. Communis sententia ponit 4. Cardinales, scilicet Septentrio, Auster, Subsolanus, & Zeffirus, & hi spirant à quatuor mundi partibus, veluti à quatuor cardinibus. Et octo collaterales. Collaterales Septentrionis sunt duo videlicet Aquilo à dextris, & Corus à sinistris. Collaterales Austri sunt alij duo scilicet à sinistris Euroaster, & Auster Africus à sinistris. Collaterales subsoluni sunt Vulturnus à dextris, & Eurus à sinistris. Collaterales Zeffiri sunt Aricus à dextris, & Circius à sinistris. Quatuor venti Cardinales, scilicet Septentrio spirat à polo Artico, qui Septentrio nuncupatur ab Vrsa maiori, quæ grecè dicitur *Arctos*, vnde & Polus Articus, & latinè Septentrio ob septem stellas circa polum versantes. Auster spirat à polo Antartico, qui Auster dicitur quasi auriens aquam, cum sit pluuialis. Grçcè dicitur Notus, quia generat tabem ex praua qualitate calida, & humida putrefactiua. Subsolanus spirat ab Oriente çquinoctiali, scilicet à signo Librç; dicitur Subsolanus, quia sub Solis radijs emanat. Zeffirus, siue Fauonius spirat ab Occidente æquinoctiali; diametraliter opponitur Subsolano. Dicitur græcè Zeffirus, quasi viuificans; & latinè Fauonius, eo quod foueat, vel faueat. Spirat à signo Arietis.

103. Quæres 5. à qua parte spirent venti collaterales? Resp. quod Aquilo qui est ventus collateralis Septentrionis, spirat à circulo Artico; dicitur Aquilo quasi ligans aquas, habet enim exsiccare, & ligare, seu expellere nubes. Vocatur etiam Boreas, qui flat à montibus Hiperboreis. Corus qui est alter ventus collateralis Septentrionis spirat ab alio latere circuli Artici; & dicitur Corus quasi in se claudens circulum ventorum. Euroaster, qui est ventus collateralis Astri, habet ex vna parte Eurum, & ex alia Austrum; spirat à circulo Antartico, & vulgo dicitur Sirocco. Alter ventus collateralis Astri dicitur Auster Africus, & mediat Austrum, & Africum, spirat ex alio latere circuli Antartici, & vulgo dicitur Lebeccio. Eurus est collateralis subsolani, & spirat à tropico hyemali, dicitur Eurus ab eos græcè, quod latinè oriens interpretatur. Alter est Vulturnus quasi circa turres volitans, flat à tropico æstuali. Africus qui est collateralis Zeffiri, spirat ab Africa, & à tropico hyemali. Circius qui est alter collateralis Zeffiri spirat à tropico æstuali; & dicitur Circius quia suo circuitu circumuoluit quæ illi obsistunt. Prædicti venti dicuntur causati à duodecim signis Zodiaci; quæ sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, & Pisces.

104. Quæres 6. *quasnam qualitates* habent prædicti venti? Resp. quod communes sunt siccitas, & humiditas terræ ex qua exhalationes extrahuntur, à Sole tamen, & syderibus accipiunt extrinsecam caliditatem. Tamen à locis, seu regionibus per quas transeunt, diuersas *participant* qualitates quibus diuersos, *varios*que producunt effectus. *Vnde Septentrio* has dicitur habere qualitates, quod scilicet est frigidus, & siccus, estque vehementissimus, spirat in autumno, & vere: dissipat nubes, serenitatem inducit. Idem facit Aquilo. Corus subuertit terram, euellit arbores, obnubilat cælum in oriente, in meridie verò *serenat*.

105. Auster calidus, & humidus est, excitat tetras nubes, & pluuiam generat cœlo fulminante, insalubr s est, corpora grauat, distillationes excitat, caput obnubilat illud replens humiditate. Leniter perflat, roremq; sua humiditate generat. Eadem ferè præstat Euroaster. Auster africus pluuiam retardat, & in alijs communicat cum Austro. Vulturnus impetuosè spirat, serenat, exsiccat, & conglaciat. Eurus sæpè sæpius pluuiam aduocat. Zeffirus frigidus, & humidus tẽperatè, omnibus fauet, viuificat, fructi-

ficat, & serenat. Africus suauiter perflat & serenat. Si tamen frigiditate vigeat, prius congregat nubes, quam dissoluat; vnde fulgurat, tonat, ningit, grandinat. Circus pruinas dissipat, calefacit aerem, flores aperit etiam in hyeme.

106. Vt autem melius percipias quomodo venti transeuntes per varias regiones varias percipiant qualitates, nota, quod sicut anni tempora potiuntur elementorum plexionibus, nam æstas cum igne est calida, & sicca: Hyems cum aqua est frigida, & humida. Ver cum aere est calidus, & humidus; & Autumnus cum terra est frigidus, & siccus. Sic easdem temperies habent omnes ferè plagæ terræ. Vnde ea pars terræ, quæ est supposita Cancro est calida, & sicca ob Solis propinquitatem. Pars terræ supposita Capricorno est frigida, & humida ob Solis distantiam, & elongationem. Pars terræ Arieti supposita est calida, & humida ob Solis accessum. Pars supposita Libræ est frigida, & sicca, ob Solis recessum, & declinationem. Quocirca venti transeũtes per illas terræ partes, illarum qualitates, & affectiones participant. Hinc venti Boreales sunt frigidi, & sicci. Australes calidi, & humidi. Orientales calidi, & sicci. Occidentales frigidi, & humidi. Benè verum est, quod venti mutant quandoque qualitates ob varias astrorum influẽtias à quibus dominantur. Dantur præter dictos alij venti, nam alij sunt vniuersales qui vbique perflant. Alij sunt prouinciales, qui perflant in aliqua tantum prouincia. Alij sunt locales qui solum in vno loco perflant.

DVBIVM X.

De quibusdam tempestatibus, scilicet Ecnephia, Typhone, & Prestere.

107. DE his agunt fusè Conimbricenses nos ea dicemus, quæ necessaria videbuntur. Videntur quandoque venti conspirare in hominum vtilitatem, & quandoque in hominum perniciem: desæuiunt namque nonnunquam horrendè, & terribiliter contra hominem, domos, & turres deijciendo, sata sternendo, naues submergendo, tempestates commouendo, mare fortiter concutiendo; quod maximè præstat in mari Eurus, vel Africus. Quare ventus iste tum in terra, tum in mari, vbi tria turbulentorum flatuum genera solet causare, quæ nautis esse solent formidabilia, & sunt illa quæ in titulo dubij sunt posita, quæ hoc loco breuiter explicanda sunt.

108. Ecnephias tunc gignitur cum multæ exhalationes densæ ascendunt, & in nube pergrandi, & caua includuntur, quæ intus per antiperistasim, seu per motum calefactæ, rarescunt, maioremq; ac ampliorem locum quærentes fracta nube cum impetu, recto tramite descendunt. Quod si descensus fiat in terra, eam conturbat, eleuando non solum puluerem, sed & terram, & saxa; imò & ipsas plantas euellendo. Si verò descensus dictarum exhalationum fiat in mari, tunc illud tempestuosè conturbat, & naues subuertit. Iste flatus in mari descendens, vocatur Ecnephias, quasi è nube prorumpens.

109. Typho, seu turbo, est ventus, qui è nubibus discussus in gyrum reflexus descendit. Fit cum exhalationes è diuersis nubibus, seu pluribus partibus eiusdem nubis, pertunditur, & non valet in lateribus se diffundere, quoniam dum se dilatat, vna pars in aliam impingit partem, ab altera nube impulsam, & hoc modo cogitur retrogredi. Cœterum quia nubes à qua hæc prima pars processit aliam explodit, flatus iterum illam repellit,

lit, & in gyrum ducit, & sic fit turbo, eoque fetè modo quo turbo fit in aquis fluminis, quæ in aliquod obstaculum impingentes, reflectuntur; & in verticem efformantur. Vnde Typhon non descendit recto tramite vt Ecnephias, sed tortuosè. Hæc tempestas valdè formidolosa est nautis, quia nedum vela, sed nauigia ipsa constringit, absorbet, & aliquando in altum eleuat, secumque attollit; si Typho contingat in terra, non solum homines, sed etiam arbores, saxaque ingentia in altum eleuat. Dicitur Typhon quia ad instar tubæ aquam absorbet, & attrahit. Quod si contingat quod dictæ exhalationes, vel aliqua earum pars accendatur per motum, aut agitationem, & deorsum feratur, tunc dicitur Præster, qui proxima quæque nedum prosternit, sed exsiccat, comburit, & consumit. Istæ tres tempestates per hoc differunt ad inuicem, quod Ecnephias est exhalatio sicca è nube exiens, non inflammata, cuius descensus est directus. Typhon gyrando descendit, & Præster descendit inflammatus. Differt Præster à fulmine ratione minoris accensionis, maiorisque flatus. Ecnephias vt plurimum fit in hyeme, Typhon autem, & Præster in æstate. Procreantur maximè in ortu Hyadum, & Orionis, aliarumque constellationum, quæ in partibus determinatis suos mittunt influxus, de quo periti nautæ. In Oceano, solent frequentius contingere in capite Bonæ spei, seu in promontorio Bonæ spei.

†

DVBIVM XI.

De Terræmotu.

110. Variæ fuerunt de hac re antiquorum Philosophorum sententiæ, nam illi qui putarunt terram esse animatam dicebant Terræmotum ex eo contingere, quod terra, vel ex toto, vel ex parte non posset amplius in eo situ manere, sed illum mutat, ex qua mutatione mouetur, ad eum modum quo, iacens in lecto prostratus, & extensus, si situm mutet, quę supra se habet mutari debent, & quasi concuti. Hinc Poetæ finxerunt terræmotum fieri ex eo quod Atlas se mouet, situmque mutat, & mundum quem humeris sustinet in aliam partem vertit. Thales Milesius dicebat; terræmotum ex eo fieri, quod terra ab aliqua aquæ vnda huc, *illucque impellatur*. Putabat namque *Thales* quod terra esset in aqua, quasi magna quædam nauis, quæ dum in alteram partem deflectit, aquam excipit. Hinc est, inquiebat, quod in magnis terræ motibus noui fontes aperiantur, nouæque aquarum scaturigines, & nonnunquam inundationes, ex eo quod terra quæ prius *super aquam* natabat, sub aquis demergitur. Democritus putabat terræmotum ex eo fieri, quod aqua pluuia descendit ad terræ cauernas, quę cum ibi capi non potest, à terra vi quadam repellitur, ex quo terręmotus causatur. Anaximenes Milesius voluit quod ex eo terręmotus fieret quia terra ab aqua, aut igne labefactata præceps voluitur. Aut eum pars labefactata vt se conseruet, aut ne destruatur in aliquam voraginem se demittit, ex quo fit terræmotus, aut etiam inundatio, expellendo ab ea voragine aquam, vt eam se repleat. Cæterum ista videntur potius poetica, & fabulosa, quam philosophica, ac proinde non indigent speciali impugnatione.

111. Vera, & communis sententia seq. conclus. explicatur. *Terræmotus fit ab exhalationibus in terra visceribus in-*

clu-

clusis, & foras exire contendentibus. Sic tenet Arist. *hic lib.2. cap.7.* & omnes cum eo. Causa ergo terręmotus sunt exhalationes crassæ, calidæ, & siccæ extractæ à terra virtute Solis, & stellarum, quæ in eadem terra ob frigiditatem aeris, aut pluuiæ obturantem poros eiusdem terræ inclusæ, & in se per antiparistasim roboratæ, foras exire contendunt, & viam obtusam inueniunt, ob idque conantur effringere eius terræ latera, hinc terram concutiunt, eamque tremere faciunt. Si enim prædicta exhalatio, terræ visceribus inclusa, esset subtilis, facilè exiret, & ventos, aliasque impressiones causaret. Quando autem est modica per terræ meatus facilè dispergitur, putealesque aquas, specus, criptas, &c. in hyeme calefacit.

112. Probat Aristoteles quod materia terræmotus sit exhalatio, tum à tempore quo fiunt, tum à loco quo fiunt. A tempore quidem, quoniam terręmotus maximè contingere solent in autumno, & vere, quando est magna exhalationum copia: in ęstate namque à Solis calore facilè resoluuntur; & in hyeme à frigiditate, & humiditate fieri prohibentur. A loco, quia regiones cauernosæ, fungosæ, & concauę frequenter subduntur terræmotibus, ex eo quod in illis cauernis magna exhalationū copia recipiatur.

113. Sed quæres 1. quomodo exhalationes quæ sunt adeo tenues, subtiles, & rarę, subtilique corpore possint tam vastam terræ molem agitare, ingentia saxa mouere, turres deijcere, palatia prosternere, & ciuitates integras sepelire? Resp. cum Arist. miram esse vim exhalationum, sicut & ignis, & aeris, cum contra suam naturam detinentur. Venti agitati ingentia saxa ab vno in alium locum gestant, arbores, syluasque euellunt, turres, & edificia deijciunt, cum tamen venti, vt vidimus, nil aliud sint nisi exalationes agitatæ. Nec mirum, nam etiam spiritus in animalibus quandoque id pręstant quod à pluribus præstari nequiret, vt videre est in phrenetico frangente funes quibus detinetur, quæ à saxo frangi non possent.

114. Quæres 2. quot modis fiant terræmotus? Resp. sequentibus 1. cum subito generatur tanta exhalationum copia, aut cum iam genitæ tanta additur, vt loci angustia eam nequeat detinere; vnde quærens locum maiorem, terram concutit. 2. Cum terra à frigore constipatur, & condensatur, vt exhalationum locus restringatur quam par est, tunc enim exhalationes quærentes maiorem locum, terram feriunt. 3. Cum exhalatio per antiperistasim condensatur, calore introrsum collecto, postea cum rarefit quærit maiorem locum, & sic terram cōmouet.

115. Quæres 3. an terræmotus fieri possit sine exhalationibus? Resp. affirmatiuè. Fieri namque potest ab igne subterraneo cum detinetur, vt exire nequeat, vt patet in tormentis bellicis, ob quam rationem fortissimè ignis in illis inclusus, & accensus cum quærat maiorē locum expellit globos plumbeos, ferreos &c. magni ponderis. Fieri etiam potest à vento, aut aere in terræ cauernis, criptis, specubus, &c. genito, cum ei aditus præcluditur. Contremiscit etiā aliquando terra non solum ex ruina turriū, aliorumque magnorum ædificiorum, verum etiam si intra terræ viscera ingens aliqua moles deuoluatur, aut præcipiti ruina cadat. Sunt enim intra terræ viscera cauernæ ingentes in quibus recipiuntur vicinæ moles cadentes.

116. Quæres 4. quot sint species terræmotuum? Resp. quod secundum Arist. sunt duæ species, vnam vocat tremorem cum terra tremit, aliam pulsum, quo terra sursum, deorsumque iactatur. Has species vocat Posidonius inclinationem, & concussionem, nam tremor est quędam concussio, & pulsus est quædam inclinatio. Magnus Albertus *lib.3. tract.2. cap.18.* definit terræ motum per suas species dicens. *Terræmotus est ruina, tremor, titubatio, pulsio, perforatio, scissio, subuersio depressio, & eleuatio quædam.* In qua descriptione variæ terræmotuum differentiæ recensentur. Prima dicitur pruina, cum terræmotus demolitur turres, ædificia, ciui-

ciuitatesque . Secunda vocatur *Tremor*, quando terræmotus concutit, & tremefacit terram. Tertia appellatur *Turbatio*, cum terram modo ad dexteram, modo ad finistram agitat. Quarta est *Pulsio*, cum ex vehementia montes pellit. Quinta est *Perforatio*, cum multa foramina, seu scissuras exiguas aperit. Sexta dicitur *Scissio*, cum terra hiatus aperit. Septima vocatur *Subuersio* cum infimæ partes in sublime euehuntur, & è contra. Vltima est *Depressio*, *&* *Eleuatio*; cum terræ superficiem nunc eleuat, nunc demittit

117. Quæres 5. quos diuersos sonos edat terræmotus? Resp. varios pro diuersitate tum exhalationum se percutiētium, tum pro diuersitate locorum, aut cauernarum, &c. Vnde aliquando auditur mugitus, aliquando rugitus, aliquando sybilus. In quodam loco auditur sonus veluti plurium campanarum, vt propterea dicant rustici quod ibi sunt plures campanę sepultæ ob antiquū terręmotū Sed hoc esse nequit cum campanæ in terra sepultæ non edanr sonum, maximè cum non sit à quo percutiantur.

118. Quæres 6. quænam sint signa antecedentia terręmotum? Resp. esse multa. Primum est maxima aeris tranquillitas, & intempestiua, quando ventus flare deberet; tunc enim signum est, quod exhalationes continentur inclusæ in terra, ex quibus fit terręmotus. Secundum cum in aere apparent reliquiæ quędam nubium magnarum in longum tenuiter distentarum, interdiu, vel post Solis occasum, quia indicant nec minimum flatum spirare, sed omnem spiritum esse intra terram cohibitum. Insuper longitudo nubeculę denotat exhalationem extractam esse vehementer siccam, pungitiuam, & velociter nociuam. Nigredo denotat esse crassam, & terrestrem, quę sunt conditiones necessarię ad terręmotum. Tertium, cum aquæ puteales fiunt turbidæ, & fœtidæ; item cum ascendunt ebulliunt a mpullasque formant: item cum mare quiescentibus ventis intumescit; turbatio enim aquarum, & ebullitio, sicut etiam tumor maris, oriuntur ex inchoato terræmotu, signa namque sunt maximi conatus exhalationum in terra inclusarum quęrentium exitum, ex quo aqua fit turbida, ebullit, & mare intumescit. Quartum signum est, cum in medio æstiui caloris aer riget frigiditate, tūc enim denotat quod extractæ sint calidæ exhalationes, & quod includuntur in terrę cauernis.

119. Quæres 7. quænam sint alia signa terręmotuum? Resp. esse tenebrositas Solis causata ex magna exhalationū copia à terra exeunte, circa Solem eleuata, quæ etiam aliquando ipsum Solem, Lunam, aut stellas cruentant, vnde sanguinolentas faciunt apparere. Aliud signum est aeris pestilentia, quę procedit ex exhalationibus, quæ diu in terra inclusę, ac aere priuatæ venenosam includunt qualitatem; quo etiam modo aer concipit qualitatem venenosam quando diu manet inclusus in *puteis*, *in criptis*, in sepulchris, &c.

120. Quæres 8. in quibus locis maximè cōtingunt, vel non contingunt terręmotus? Resp. quod rarò audiuntur terręmotus in locis Septentrionalibus, & orientalibus, quia ibi frigiditas impedit extractionem exhalationum, & *extractas* facilè dissipat, cum frigiditas *extinguit* caliditatem; idem etiam contingit in Aequatore ratione ęqualitatis aeris loca fangosa, caua, montuosa, & insultata frequenter concutiuntur, quia apta sunt causare exhalationes, vt in Italia, Phrigia, &c. quę fangosa', & cauernosa sunt. *Si* tamen cauernæ sint *apertæ*, *securum reddunr* locum, quia exhalatio liberum habet exitum. Secura sunt etiam loca arenosa, & ex limo concreta, quia ibi liberum habent aditum exhalationes.

121 Quæres 9. quinam sint potissimi effectus terręmotus? Resp. quod potissimus effectus est timorem incutere hominibus per mugitū, clamorem, murmurem, vlulatum, frangorem, fremitūque productum. Tum etiam per parietū crepitum, nutationem, propter terræ hiatos, &c. quę proximæ mortis sunt prę-

nuncia.

nuncia. Item terram de loco in locum commouent, commutantque montes arietare faciūt, ędificia cōsternunt. Prouincias integras quandoque terræmotus absorbit, nullo quandoque apparente signo. Montes etiam nonnunquam æquat solo, humat, suisque profundis faucibus absorbet: terrā etiam in montes subleuat, hyatos prægrādes aperit; terram in partes diuidit. Vnde dicitur quod terræmotus diuisit montem Ossa à monte Olympo; & apud Assisium diuisit montem in duas æquales partes. Maritima quoque alluuione diuisit Africā ab Hispania; diuisit Siciliam ab Apulia. Plures etiam insulas in mare erexit; alias extinxit. Nouas aquarum scaturigines, nouos lacus, nouaque flumina, nouique fontes. Aliquando terræmotus eructat ignem exhalationibus accēsis, & alia multa producit de quibus videri possunt expositores hoc loco.

DVBIVM XII.

De impressionibus aqueis, & humidis, & primo de nube, pluuia, & nebula.

122. HVcusque egimus de impressionibus igneis per exhalationes causatis modo agendum de impressionibus aqueis, seu humidis ex vaporibus formatis. Et quantum ad Nubem certum est secundum Philosophum quod non est nisi vapor humidus, & crassus, euectus vsque ad mediam aeris regionem virtute Solis, & astrorum à loci frigiditate condensatus, postea in pluuiam redactus. Eleuatur itaque vapor ad mediam aeris regionem vt nubes euadat, quia si ad supremam aut infimam regionem tantum eleuaretur ab eccessiuo calore conuerteretur in aerē, vel in pruinam, si esset subtilis, & infima regio frigida vt tempore hyemis; aut in rorem si temperata. At per frigiditatem mediæ regionis vapor crassus adensatur, mutatur in nubem, & nubes est materia pluuiæ; pluuia namque nil est aliud nisi nubes in aquam resoluta.

123. Pro quo nota quod pluuia est duplicis differentiæ, vna dicitur imber, & alia nimbus. Imber fit cum nubes aquosa non admodum densa à vehementi frigiditate secundæ regionis densata, crebras, ac minutas guttas iugi tenore diffluit. At nimbus fit cum nubes magis densa, & fortius à frigiditate pressa guttas maiores, & cum maiori impetu fundit. Nubis autē compressio fit hoc modo. Secunda aeris regio licet sit valdè frigida habet tamen circunstantem caliditatem, qua frigiditas tunditur, & repellitur; hęc inuadens nubes præmit illas, & in guttas conuertit, quæ præ grauedine coguntur descendere. Quāto autem fortior fuerit compressio, quæ tunc fit quantoque maior est extrinseca caliditas, tantò velocius aqua descendit; vnde in æstate guttæ profluunt grandiores. Quod autem caliditas extrinseca sit necessaria, patet, quia in hyeme non generatur pluuia nisi flante vento Australi calido.

124. Sed quæres 1. quænam astra influant pluuiam? Resp. quod influit Saturnus cum Ioue iunctus in signis Cancri, & Scorpionis, vel etiam piscium hyemali tempore. Fit etiam sæpe temporis mutatio diebus interlunij, & plenilunij, tum de bono in malum, tum de malo in bonum. Obseruatur etiam, quarta, & quinta Lunę, iuxta illud. *Quarta, & quinta qualis, tota luna talis.*

125. Quæres 2. quomodo pluuia differat ab alijs impressionibus humidis? Resp. differre quod pluuia fit toto anni tempore, non aliæ impressiones, vt ros, pruina, &c. Ratio est, quia humor humidus facilè eleuatur; & hinc est, quod pluuiæ aliquando diu durant, quia pręcedens pluuia est materia subsequentis. Sol enim semper agit, & extrahit vapores; vnde inueniens terram madefactam, vaporem humidum eleuat, & in nubes condensat, qui à maiori frigiditate cōpressus in aquā resoluitur. Quod si nubes fuerit aliqualiter calida, ob idque rara, tunc frigiditas à circunstante calore ingrossatur, & grassiores guttas producit. Quod si nubes fuerit frigidior, & dēsior minores guttæ producuntur ex illa; quæ in inferiori parte ducun-

ducuntur, ideo sunt rotundæ, quia omnes illius partes conantur prius attingere centrum, & locum naturalem.

126. Quæres 3. quomodo, & ob quã causam aliquando descendunt cum pluuia ranæ, pisces, lac, sanguis, lapides, ferrum, &c. Resp. quod quando vapores simul cum exhalationibus miscentur in aere, vt fiat talis temperies, quę sit apta producere dicta viuentia, tunc cum pluuia producuntur. Sanguis autem, & lac non sunt nisi apparentia, & tunc fiunt cum Sol, & astra attrahunt vapores eo colore tinctos. Lapides, & ferrum possunt in aere generari, cum vapores, & exhalationes habent earum rerum temperiem. Aliquãdo tamen possunt istæ pluuiæ portentuosæ procedere ex aliqua diuina ordinatione, vt ad terrendos homines, vt à peccatis abstineant.

127. Quæres 4. ex quibus signis dignosci possint futurę pluuię? Resp. quod Solis rubedo ventos indicat. Si Sol purus occidat, & si purus oriatur, signum est serenitatis. Erit autem signum pluuiæ si Sol maior appareat in ortu quam soleat, quia tunc est signum quod est magna vaporum copia. Si nubes ante ortum Solis rubescant, si pallescant, aut cum rubore nigrescant, pluuia significatur. Si nubes pellatur ab ortu Solis ad occidentem serenitas denotatur. Si permaneant, vel aduentur imber significatur. Si illum circundant, quantò minus luminis relinquũt tanto maior tempestas denotatur. Si Sol corona cingatur, ex illa parte ex qua dilabitur, venti erunt; si tota permaneat pluuiam notat; si tota consumatur serenitatem indicat.

128. Ex luna etiam sumuntur pronostica pluuiæ. Nam Luna si in ortu appareat pura, denotat serenitatem, si rubra ventos; si palida, vel nigra pluuiam. Vnde versus.

Pallida Luna pluit, rubra flat, alba serenat.

In quarta, vel quinta die si habeat cornua obtusa pluuiam, si erecta, & infesta ventos pręnunciat. Si habet cornu Septentrionale acuminatum, atque rigidum ventum Austrum: si vtrumque rectum, noctem ventosam præsagit. Si quarto die luna erit directa magnam in mari tempestatem denunciat, nisi coronam circa se habuerit, & illam serenam, tunc enim serenitatem ostendit. Si in plenilunio habebit medietatem puram serenitatem denunciat, si rubram ventos, si nigram pluuiam. Si Luna in ortu habeat supremum cornu nigrum significat pluuiam in decremento; si inferius, pluuiam ante plenilunium; si mediũ dabit pluuiam in plenilunio. Si habeat cornua crassiora horridam tempestatem. Potissimi dies in quibus Luna præsagit sunt 3. 7. 11. 15. 19. 23. 27. & interlunium, quia in his in angulo Solis incedit.

129. Ex stellis pluuiæ præsagia sumi possunt; nam cum stellæ absque nube, aut caligine obscurantur, pluuiam, aut tempestatem denunciant. Si in signo Cancri duę stellæ paruæ quas *asellos* vocant sudo cælo apparere desierint atrox hyems sequetur. Si altera illarum scilicet *Septentrionalis* obscuretur, ventus Auster flabit; si Australis, Aquilo. Si corona circa aliquam stellam fuerit, dum per pluuiam ex aliqua parte aperitur pluuiam, si desuper ventum; si æqualiter euanescat serenitatem denunciat. Si videantur plures stellę quasi *volantes* ventum denunciant.

130. Calor crassus *perseuerans* pluuiam significat, quia virtus eleuatiua vaporum vigoratur; è contra si est tenuis. item pluuiam significat humiditas lapidũ, & parietum. Item stridor olei in lucerna, quorum causa est, quia tunc eleuantur multi vapores qui adhęrent lapidibus, parietibus, & oleo, aut aeri, qui causant eam humiditatem in illis, & in oleo stridorem.

131. Pluuiam etiam pręsagiunt cantus ranarum frequentatus; cantus galli insolitus; pulicum morsus infestus, muscarũ pertinacia, &c. Ratio est, quia per eleuationem vaporum prędictorum animalium viscera exsiccantur, vnde illa conqueruntur, ista alimentum quęrunt, & humiditatem. Item boues cęlum olfactantes, seque lambentes contra pilos. Asini aures concutientes: Mergi, Anatesque rostro pennas purgantes imbrem denotant, quia vapo-

rum

rum eleuatió causat in illis pruritum. item insolita edacitas ouium, & potcorum signat pluuiam.

132. Dantur etiam aliqua serenitatis signa, vt cum Grues silentio peruolant in sublime: Alcyones in littore nidificantes; Noctuæ garrulæ: Delphini turbato mare spargentes aquam: è contra tranquillo mare lasciuientes prænunciant tempestatem. Apparente Iride si ventus flet contra Iridem, signum est pluuiæ, quia nubes elongantur à caliditate Solis, vt sic facilius dissoluantur. Quod si ventus flauerit ex parte Iridis signum est serenitatis. Dant etiam signum pluuiæ incrispatio manuum, eleuatio pulueris, & commotio insolita maris. Famosum tamen pluuiæ signum est quando ad ortum Solis apparet supra illum nubes nigra longa vt turris, & breui dissipatur, quod si diu permanserit signum est serenitatis.

133. Quantum ad nebulam, seu caliginem hæc accipe. Nebula est duplex, vna est quæ fit quando virtute Solis eleuantur ex partibus humidis vapores crassi, qui ob grauitatem non possunt ad mediam aeris plagam ascendere, quæ si ad Solis aduentum euanescat serenat, si verò eleuetur pluit. Alia nebula est quæ est residuum nubium in aquam resolutarum, & sunt quasi nubium excrementa, sicut partes inutiles alimenti. Pro quo nota, quod in vapore aquoso, & húmido sunt aliquæ partes crassæ, aliquæ subtiles, crassæ facilè conuertuntur in aquam, non sic subtiles, sed post pluuiæ effluxum à frigiditate noctis condensatæ aliquantulum, vertuntur in caliginem, quæ cum sit vapor tenuis à radijs solaribus resoluitur in aerem; quod si habeat aliquas partes crassiores eleuantur, & fiunt guttæ.

DVBIVM XIII.

De Niue, & Grandine.

134. Materia niuis eadem est ac materia nubium, nam tam pluuia, quam nix ex nube generantur. Fit autem pluuia ex nube frigida, & densa. At nix fit ex nube magis rara, & aliquantulum calida, ex calore namque procedit raritas. Differunt etiam nubes niuosa, & aquosa, quia aquosa est atra, & obscura, & in se vnita. At niuosa cum habeat multum de aere, est alba, & clarior, & per aerem sparsa. Hæc enim est causa albedinis spumæ, & aquæ oleo perfusæ.

135. Sed quæres 1. quomodo nubes niuosa resoluatur in niuem? Resp. quod tunc cum frigiditas per aerem dispersa inuadit nubem raram, quam discriminando, & in particulas seccando antequam conuertatur in aquam condensat in niuem. Vnde vt fiat nix necesse est, quod nubes sit dispersa per aerem; item frigiditas debet esse dispersa, quia si tam nubes quam frigiditas essent vnita non nix sed pluuia gigneretur. Vnde quia in hyeme, & in eacumine montium reperitur dispersa frigiditas ideo & in hyeme, & in cacumine montium niues generantur. Signa casuræ niuis sunt nubes albicantes.

136. Quæres 2. cur maior frigiditas requiritur ad generationem pluuiæ quam ad generationem niuis? Resp. quod ad generationem pluuiæ requiritur quod nubes sit magis densa, at ad generationem niuis requiritur quod nubes sit rara, & dispersa: densitas causatur à frigore, & rariras à calore. Tum quia in niue sunt aliquę exhalationes, propterea dum ningit frigus remittitur.

137. Quæres 3. quænam sint niuis proprietates? Resp. quod sunt albedo, recitas, & mollities. In albedine conuenit nix cum pruina, & grandine. Differunt quod pruina est rigida, & magis sicca

sicca quam nix. Grando est dura, siccior etiam quam pruina. Nix est alba, quia fit ex nube rara, multumque participante de aere, & propterea est etiam nubes niuosa diaphana. Diaphanum autem interminatum cum sit luminis receptaculum, sicut terminatum est receptaculũ coloris; color namque est actus diaphani terminati, ideo postquam nix ex nube genita est, recipit albedinem quæ est primus ipsius color, & magis de luce participat. Habet etiam nix, vt dicebamus aliquem calorem; vnde antequam ningat experimur in aere aliquem calorem vltra solitum. Cuius ratio est, quia cum nix fiat ex nube calida, ex frigiditate aeris discriminata, & in niuem condensata, dũ aeris frigiditas inuadit nubem calidam, expellit caliditatem, quæ successiuè, & paulatim recepta in aere, lenit frigoris rigorem, aeremque tepefacit.

138. Quæres 4. quænam sint niuis vtilitates? Resp. multas, primò quidem affert vtilitatem aruis nõ solum quia calor quo generantur, & nutriuntur germina intus cohibetur ad maius radicum incrementum, tum quia nix liquescẽs præbet magis aptum alimentũ vt per radices attrahatur. Vel dicas niuem prodesse vegetabilibus, quia cum sit mollis, humida, & frigida, exhalationem calidam repercussam intus terram comprimit, nec exire permittit, quæ frugum radices fouet, & per humiditatem paulatim emanatam nutrir. Quare nix dicitur mater vegerum in principio, si tamen diu durat, est nouerca, quia illa exsiccat. Nix condensatur in glaciem, & glacies restringitur in chrystallum, præcipuè in montibus Aquilonaribus, vbi niues perpetuo perdurant.

139. Grando est pluia, vel aqua cõgelata. Differunt materia proxima, differunt efficiente proximo; differunt loco, tempore, & causalitate. Differt grando materia proxima à niue, quia materia proxima niuis est vapor, at materia proxima grandinis est pluuia, vt videre est in guttarum forma quam retinet. Differunt efficiente proximo, quia causa proxima niuis est frigus ambiens. At grandinis est frigus excellens, per antiperistasim intensum à calore ambiente. Differunt loco, quia niues semper generantur in media aeris regione, at grando vt in plurimum generatur in hac prima, vt docet Aristoteles hoc loco. Quare nubes rara conuersa in aquam transiens per aerem frigidissimum congelatur in grandinem. Hinc est quod aqua calefacta in hyeme facile conglariatur quam aqua frigida, quia est magis rara, & ampliorem prebet aditum frigiditati. Hinc etiam est, quod grando aliquando descendit interceptis paleis, quas verisimile non est peruenisse vsque ad secundam aeris regionem.

140. Differt etiam grando à niue tempore, nam nix non fit nisi hyeme, & summo frigore, at grando non habet certum anni tempus, sed vt plurimum incertum; in autumno in vere, frequentius, iuxta tamen regionum conditionem. Ratio est quia ad generationem grandinis requiritur calor aeris ambientis non nimium feruens ne humor omnino dissoluatur vt contingit in æstate dum maximus calor vrget: nec calor adeo exiguus esse debet vt non sit aptus ad antiperistasim vt contingit in hyeme. Ex quo colligitur, quod grando frequentius fiat inter diu, quam de nocte, *quia calor nocturnus* non est talis qualis opus est ad antiperistasim. Hinc etiã colligitur quod facilius dissoluatur grando quã nix, quia hæc fit tempore ambientis calidi.

141. Demum grando differt à niue causalitate, & effectu; nam nix magnam affert vtilitatem fructibus, frugibus, & & aruis. At grando magnum affert nocumẽtum, præsertim fructibus, tum propter duritiem qua sua percussione læsionẽ facit. Tum etiam quia grando magnam habet frigiditatem, quæ diffusa calidum extingit nutrimentale, vt accidit in homine qui comedit cibos admodum frigidos, qui extinguentes partem caloris nutrimentalis, magnam faciunt sthomaco læsionem. Grando cum habet globulos rotundos, & non magnos, denotat quod fuit congenitus in media aeris regione, sunt

sunt enim rotundi, & parui, quia per descensum à caliditate aeris, & à motu liquantur in circuitu. At cum habet globulos pergrandes, & asperos signum est fuisse genitum in infima regione, qui globuli non potuerunt pariter liquari. Grando in medio habet partes terrestres, & magis densas, aut minus, ratione cuius videtur aliquando repræsentare aliquas figuras, etiam humanam.

DVBIVM XIV.

De glacie, rore pruina, Melle, Manna, & Zaccaro.

142. Glacies est aqua congelata, quæ congelatio sic fit. Aqua ante congelationem habet aliquam caliditatem, quæ illius partes rarefacit, habet quoque admixtam terream cōcretionem, cum non sit purum elementum, hanc peruadens frigus penetrat, & constringit. Vnde nisi aqua haberet aliquam terrestritatem non congelaretur; si namque frigus sufficeret, cum aqua in suo naturali statu sit frigida, ex se congelaretur.

143. Ros est vapor subtilis, & purus, qui veris præsertim, & autumni tempore propter temperatum Solis calorem non multum à terra eleuatur, & à noctis frigore in aquam resoluitur. Est ros vapor subtilis, & paruus, quia facilè, & celeriter ad primam Solis irradiationem, seu aspectum resoluitur. Non multum ille vapor è terra eleuatur, quia cum sit tenuis facile amittit calorem, ac deorsum cadit, quo fit vt ros, & pruina in altis montibus non fiat.

144. Pruina est vapor humidus circa terram congelatus, non enim multum ascendit propter impediens frigus noctis. Prodest, & obest frugibus, & aruis diuersis temporibus. Prodest hyemali tempore quatenus calorem intus claudit ex quo sata magis in terra radicantur, &c. Obest alienis temporibus, adeo vt aliquando spem omnem fructuum vnius noctis spatio præcipiat, quia suo frigore quasi exprimit, & elicit totum humorem; hoc enim est frigoris proprium exprimere humorem à corporibus humidis, quo exhausto opus est quod flores exsiccentur, sicut & germina, & fructus præsertim vna & si frigus est vehemens etiam ramos exsiccat; & aliquando etiam in ipsas radicum fimbrias adeo inuehitur, vt etiam vitam adimat. Differt pruina à rore 1. Quia causa efficiēs pruinæ est frigus acutum, roris verò temperatum. 2. Quia ros fit tempore calido, at pruina fit temporibus frigidis. Ros soluit ventrem, vt cum comedimus vuas rore coopertas. Ratio est, quia cum sit admodum subtilis penetrat intestina, & per calorem quē continet virtutem expulsiuam excrementorum auget. Ros est præsagium serenitatis, quia tunc temporis ros descendit cum sudo cœlo aer serenus quiescit, tempore namque nubiloso vapores subtiles non eleuantur, sed crassi; tempore autem uentoso vel non eleuantur vapores subtiles, vel si eleuantur facile dissoluuntur.

145. Mel generatur cum vapor humidus, & subtilis, aereusque eleuatur, & ex temperata aeris caliditate digeritur, per quam digestionem admiscetur subtile aliquod terrestre, & siccum, & cum tali permistione prope ad mediam aeris regionem euehitur, postea à moderata frigiditate æstiuæ noctis impinguatur; & à grauitate depressus super flores, & herbes descendit, quē postea colligunt apes, & in aluearijs ponunt. Pars crassior est cereo, subtilior, succus. In Sardinia mel est amarum quia ex absynthio accipitur. In melle infima pars desideratur, in oleo suprema; in vino media. Ratio horum est, quia optimum mel est illud quod nō est fluidum, sed est concretum, & hoc per grauitatem descendit. Oleum illud est perfectius quod est purius, & aereum, & propter leuitatem ascendit. Vinum illud est perfectius quod est calidius, quod in medio reperitur, extrinseca nociua fugiens, in medio roboratur.

146. Manna consimile babet cum melle temperamentum. Sol namque agens in vaporem roridum humidum subtile, & aereum, illi miscet terrestre, & siccum,

siccum, quod exsiccans humiditatem, ex parte, reliquam constringens ad modum coriandri reducit, quę massa dicitur māna. Hæc ob nimiam siccitatem exsiccat folia, & depasta ventrem soluit. Sapit quandoque virtutem herbæ supra quam cadit. Eiusdem essentiæ fuit Manna quod Deus pluit hebræis in deserto, licet accidentaliter diuersum; tum quia Angelorum ministerio preparabatur applicando actiua passiuis. Tum etiam quia omnem dulcedinem, & saporem videbatur habere.

147. Zaccarum nascitur iu quibusdam orientis plagis in Sicilia, & alibi, & generatur in quibusdam anrudinibus, quæ indicæ appellantur, eo quod fortè ex illis partibus aliò translatæ sunt. Ex istis arundinibus exprimitur Zaccarum, est ad modum salis cādidum quando est purgatum. Rubrum est solutiuum. Album est optimum ciborum condimentum.

DVBIVM XV.

De Iride seu arcu cælesti.

148. PRo intelligentia huius mirabilis impressionis, notandum 1. triplicem esse radiū, scilicet rectum, reflexum & refractū. Radius rectus est ille qui per lineam rectā per medium extenditur, quod fit cum medium in raritate, aut dēsitate est vniforme. Radius reflexus est ille cui occurrit medium, ratione cuius non potest vlterius procedere, & sic cogitur retrocedere. Radius refractus est qui nec habet incessum rectum, nec reflexum, sed habet medium non æquè dēsum, aut rarum, per illudque refrangitur, vt accidit cū medietas baculi est in aqua, qui in medio fractus apparet.

146. Notandum 2. triplicem esse visionem, scilicet rectam reflexam, & refractam. Visio recta est cum aliquid directè videmus. Reflexa qua nos videmus in speculo. Et refracta qua videmus per speciem refractam, vt cum quis ponit in catino pleno aqua denarium, & distans ab illo quantum possit superficiē aquæ cernere, in illa videt denariū quod maior apparet ex refractione specierum facta per aquam, & quod ab illo loco sine aqua videre non posset.

150. Notandum 3. quod colores Iridis multi sunt. Primus est niger qui fit vel per adustionem sicci terrestris, vel per priuationem luminis, vel per nimiam opacitatem, secundus est albus, & causatur à vapore humido subtili in medio aeris calidi situatus, qui calor cum disgreget, & rarefaciat nubem, radij Solis eam penetrant, & albam apparere faciūt. Cui si admisceatur plus de fumoso subtili quam de humido apparet color croceus clarus. Tertius est rubeus ad instar claræ puapuræ, & causatur à vapore humido fumoso admixto cum terrestri adusto per quem nubes addensata recipiens radios solares apparet rubra clara. Est etiam rubeus obscurus quādo vapor habet multum de terrestri adusto incipiens inflammari, quo magis enim nubes de illo participat eo magis nigrescit. Quartus est color viridis & fit ex crassiori materia nubis roridæ cum stillare incipit, cum à radijs repercutitur, habetque temperamentum ad colorem viridem, scilicet humorem aqueum indigestum. Ex quo obiter collige quare color viridis conferat visioni, quia est temperamenti aquei sicuti est potentia visiua, siue organum ipsius. Isti colores non sunt veri, sed ficti, cum veri causentur in corpore opaco ex diuersa temperiæ primarum qualitatum.

151. Notandum 4. pro maiori intelligentia dicendorum, quod speculum est corpus terminatiuum ex sui natura politum, & tersum: est terminatiuum quia non debet esse diaphanum, sed opacum vt metalla, lapidesque pretiosi, vel diaphanum ab oppaco terminatum, vt vitrum cui supponitur plumbum, vel Mercurius. Fit speculum per condensationem diaphani, vel per altam profunditatem non bene illuminatū; densitas enim, & profunditas non bene illuminata pro opaco deseruiunt, vt species reflectant.

Va-

Variæ sunt speculorum species, alia sunt plana, Alia conaua, & ista representant obiectum in maiori magnitudine, alia conuexa, &c.

152. His positis. Variæ fuerunt antiquorum Philosophorum sententię de Iride. Aliqui namque dixerunt, quod singulæ guttæ aquæ cadentis sint quædam specula, quæ Solis imaginem repręsentat, & omnes illæ imagines, quasi confunduntur, & in arcum transeunt. Sicut enim via lactea sunt plures stellæ, in gyrum positæ, sic arcus cælestis sunt plures Solis immagines, à pluribus aquæ guttis representatæ, & in gyrum positæ. Alij alia dixerunt à veritate aliena. Melius dixerunt illi, qui putarunt Iridem esse Thaumantis, idest admirationis filiam. Vocarunt aliqui Iridem Iunonis arcum. Aliqui & benè diuinæ intelligentiæ, aut sapientiæ signũ. Hinc Eeclef. 3. dicitur. *Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum: valde speciosus est in decore suo, &c.*

153. Communis sententia est, quod causa efficiens Iridis sint radij solares, & causa materialis sit nubes rorida. Et fit hoc modo. Antequam nubes in pluuiam resoluatur, sequentia præcedere solent, quando pluuia post Iridem sequitur. Primò quod nubes sit nigra, densa, & concaua. Secundò quod illa nubes incipiat rorare. Tertiò, requiritur quod roratio sit crassior. Quartò, quod isti rorationi sit permixtus aer, qui prædictæ rorationi antepositus induit quasi rationem speculi, aut diaphani recipientis in se, & transmittentis ad nos varios nubis colores pro ratione raritatis, densitatis, &c. vt dictum est *n.*150. Igitur Iris trahit ex Sole colores, vt cecinit Virgilius 3. Aenead. *Mille trahit varios aduerso Sole colores*. Apparent namque colores in nube ex lumine à Sole in eam transmisso, & ad nostrum aspectum repulso, variè modificato, quod duplici experientia ostendi potest. Prima cum quis diffundit aquam in aerem Soli obuersum tunc enim in eo aere varij apparent colores quales in arcu refulgent. Secunda in collo Columbæ cum illud vertit ex aduerso radiorum Solis. Facit etiam ad hoc quod cernimus in aere lucernæ lumen ambiente cum præhumidus est, densus, infectusque nigrore fuliginis à flamma defluentis, &c.

154. Sed quæres 1. an possint eodem tempore simul effici plures Irides? Resp. affirmatiuè, primò si vtraque fiat directè à Sole, vt cum Sol medium cæli tenet, & nubes aptæ ad receptionem Iridis ita sunt dispositæ vt vna sit in oriente, & alia in occidente. Secundò si vna fiat directè à Sole, & secũda ex reflexione primæ, hæc tamen debilior erit, & colores habebit quasi euanescentes. Notant aliqui quod secunda Iris habet colores opposito modo à prima. Nam prima habet colorem nigrũ in profundo, postea sequuntur alij, at secunda habet nigrum in vltimo circulo, quia tunc reflexio fit opposito modo, sicut cum quis se respicit in aqua, habet enim caput in profundo, & pedes in superficie.

155. Quæres 2. an ante diluuium fuerit areus cælestis? Negant aliqui, quia Deus videtur ponere arcum cęlestem in signũ quod non amplius immitteret aquarum diluuium. Communis tamen sententia est, quod etiam tunc fuerit arcus cælestis, licet non fuerit tunc positus in signũ quod non amplius diluuium esset. Cum enim Arcus cælestis sit quoddam meteorum causam habens naturalem, vt nũbes tali modo posita, & Sol sic suos radios vibrans, non debet tunc negari. Notant aliqui, quod arcus cælestis duplex diluuiũ signat, scilicet aqueum in colore cæruleo, & hoc non amplius erit ex diuina promissione. Aliud igneum in colore rubeo, & hoc erit in nouissimis diebus.

156. Quæres 3. an etiam Luna causet Iridem vt Sol? Resp. affirmatiuè, Iris tamen Lunæ alba est, lineis sub nigris distincta. Ratio est, quia lumen apparens in noctis obscuritate videtur album, quoniam per frigiditatem noctis nubes in qua arcus lineatur fit densior, at radij Lunæ cum sint imbecilles non possunt nubem illam transfundere, sed in illius superficie recepti debiliter reflectuntur; vnde ex obscuritate noctis, ex densitate nubis, & ex debilitate radiorum, color albus in arcu conspicitur, qui

qui causari non potest nisi in decima quarte nocte post plenilunium.

157. Quæres 4. quare Iris solum semicircularis apparet, & nunquam cum integro circulo? Aliqui respondent hoc ideo esse quia moles in qua causantur est rotunda, Sol autem non potest totam illuminare, ac promde solum dimidia illuminari videtur. Conimbric. relinquunt huius rei rationem perspectiuis. Dicuncunt ergo Perspectiui quod oculus videntis centrum est Solis, & Iridis; vnde non potest Iris videri nisi Sol sit à tergo, & Iris ante centrum in eadem linea, vt si Sol est in Oriente,Iris sit in Occidente, & è contra, & sic cum iris sit in opposito Solis, sequitur quod non tota nubes illuminabitur, sed tantum medietas. Vt autem Iris videatur ad modum arcus,seu semicirculi, non est necesse quod nubes sit rotunda, nam videmus quod radij solares transeuntes per foramina quadra, oblunga, &c. paulatim producunt lucem rotundam; cum enim radij sint rotundi, paulatim reuocantur ad suam rotunditatem.

158. Quæres 5. quænam sint præsagia Iridis? Resp.quod Iris Lunæ magnam præsignat tempestatem, magnam auræ instabilitatem. At Iris Solis, denunciat aquam, quia cum fiat ex nube rotunda, quæ iam parata est in aquam resolui, aquam affert. Quod magis verum est quãdo ventus flat contra Iridem, quia tunc nubes à Sole elongatur; quod si ventus flaret aduersus Solem, denotat serenitatem,quoniã nubesad Solem accedens facilè resoluitur.Pro quo nota,quod tribus modis calor Solis potest se habere ad vapores qui sunt materia nubis. Vel illos consumendo, & resoluendo v. g. in aerem, & hoc modo ex illis nec fit nubes, nec pluuia causatur. Vel eos trahit ad secundam aeris regionem, & tunc fit nubes, & ex illa pluuia. Vel denique nec resoluit, nec in nubem conglobari sinit, Iris fit ex nube, & vaporibus secundo modo consideratis, qui nisi consumentur ob nimium accessum ad Solem, in imbrem resoluuntur.

DVBIVM XVI

De Fontibus, & Fluminibus.

159. PRo intelligentia dicendorum notandum 1. quod sicut aer partitur in tres regiones, scilicet supremam, mediam, & infimam, ita etiam terra rectè in tres regiones partiri poterit. Prima, & suprema est ista quam nos pedibus calcamus, super quam est mare, sunt fontes, & flumina discurrentia. Secunda est illa vsque ad quam virtus Solis, & Astrorum pertingit, gignendo metalla, gemmas,&c.Et tertia est illa ad quam virtus Solis,& Astrorum non pertingit,& in qua nulla fit generatio ex priuatione virtutis solaris, & astrorum, & ad *centrum*, seu versus centrum vergit, illudque circumstat.

160. Notandum 2. *quod cum natura* vacuum abhorreat, & in terræ visceribus multæ, grandesque cauitates pateant oportet quod tam aer, quam aqua illuc commeant, ille descendendo, ista ascendendo virtute astrorum. Illæ ergo cauitates aqua, aere,vaporibusque plenæ possunt esse principia fontium, fluminumuè. De aqua nulli potest esse dubium, *vt ex* dicendis constabit; de aere etiam constat, aer namque admixus vaporibus à loci frigiditate adensatur, & per humiditatem grauescens in aquam conuertitur.Vt videmus in sublimatori,seu alambito, qui halitum per frigiditatem extrinsecam condensans, aquam *foris distillat*. Sic in terræ specubus, ac cauernis, vbi per rimolas aer, & vapores perreniter succedunt, in aqua perenniter conuertuntur. Vnde signum latentis aquę sunt iuncus aquatilis, canna leuis, rubus validus, salix lenta, populus virens, & arbores quæ sui natura fœlici proceritate luxuriant, ex Cassiodoro *lib. 3. var.* Signum etiam latentis aquæ est, cum descendente Sole ponitur lana sicca in olla rudi clausa, quæ in terra pernoctare sinitur, vbi aqua suspicatur, quod si mane inuenies lanam humidam, prope erit

aqua

aqua. Aliud etiam signum aquæ est, quod ibi reperiatur, vbi mane sole aduentante columna tenuissimi fumi cernitur, tunc enim tanta terra fodienda est, quanta fuerit altitudo columnæ.

161. His positis. Prima sententia est, quod fontes, & flumina fiant ex aqua pluuiali quæ descendens ad cauernas terræ eas replet, quæ postea paulatim exiens causat fontes, & flumina. Sed hæc sententia falsa est, nam constat quod non solum hyeme quando est multa pluuia, sed etiam æstate quando non pluit fontes perennant. Tum quia fontes non eodem modo aquam emitterent, sed valde diuerso, quando cauernæ sunt plenæ, & quando non. Tum etiam quia in æstate, & vbi parum pluit, cauernæ deberent esse vacuæ, & siccæ. Denique quia redit communis difficultas quomodo aqua ex cauernis ascendere possit ad locum fontium, maximè cum fontes generantur in cacumine montium, &c.

162. Cælebris est sententia Aristoteles *hic lib. 1. cap. 13.* quod fontes, & flumina generantur ex aere, & vaporibus in aquam conuersis, qui guttatim in aliqua terræ parte collecti, postea foras prodeūt: quod etiam fieri potest in cacuminibus montium. Ascendentes namque vapores vsque ad cacumina, ibi à frigiditate circumstante infrigidantur, in aquam vertuntur, & distillant, vt in sublimatorio, seu alambico. Montes namque sunt magna quædam sublimatoria. Aristotelem sequuntur Alexander, Olympiodorus, Auer. Aegid. Venetus, Parisienses, alij que permulti.

163. Cæterum ferè communis Sanctorum Patrum sententia est, quod fontes, & flumina à mari generentur. Sic D. Basil. *ho.4. Hexam.* D. Hierony. *ad cap.1. Eccles.* D. Isid. *lib.3. Orig. cap.20.* D. Damasc. *lib.2. fid. cap.9.* Hugo de S. Vict. ad illum locum. *Fons ascendebat è terra.* D. Tho. *in 2. dist. 14. q. 1. ad 5.* & alij plures, quam sententiam tenuit etiam Plinius *lib.2. cap.65.* Colligunt Sancti Patres suā sententiam ex illo Eccles. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant.*

164. Nostra sententia duobus concl. explicatur. Prima concl. *Sententia Aristotelis habet locum in quibusdam fontibus, & fluminibus ex quibus non multum aquæ procedit, & quæ à principio creata non fuerunt, sed postea producta.* Patet concl. nam Deus à principio produxit tum fontes, tum flumina, vt constat ex sacra scriptura Gen.2. vbi dicitur quod in medio Paradisi erat fons qui irrigabat superficiem terræ, non potuit autem tanta aqua produci ex vaporibus in aquam conuersis. Similiter dicitur ibidem, quod ex Paradiso exibant quatuor flumina quæ totam terram irrigabant, quæ certè flumina non poterant originem trahere ex vaporibus. Tum quia probabile non est, quod fontes, & flumina quæ à prima sui eruptione amplissimas exhibent aquas ex vapore, & aere in aquam conuersi possint generari. Hoc tamen dici potest de minoribus fontibus qui paruam dant aquam, & minimos habent alueos, isti namque gigni possunt ex vaporibus, & aere in aquam conuersis, & guttatim distillantibus, licet postea excrescant ex additione aquæ ex alijs partibus distillantibus.

165 Secunda concl. *Communiter tam fontes, quam flumina ex mari generantur.* Hoc docent, & docere volunt Sancti Patres *nu. 163.* citati. Ratio est, quia tanta fontium, fluminumque aqua nonnisi à mari extrahi potest, non à vaporibus, aut aere in aquam conuersis, neq; ab aquis pluuialibus in cauernis receptis, vt diximus. Tum quia non potest reddi ratio cur mare non crescat ex quotidiano accessu tot magnorum fluminum, nisi quia tanta aqua rependitur, quanta regressu detrahitur. Vnde aqua quam Tyberis defert ad mare eam per occultas terræ rimulas, & venas ex mare detrahit. Non nego tamen quia etiam aqua pluuialis non multum faciat ad replenda flumina, vt patet ex eorum redundantia cum multum pluit; sed hæc non prima, & originalis causa fontium, & fluminum est; sed potius secunda, aqua pluuialis namque in ter-

in terræ finibus inclusa, ab eiusdem terræ siccitate expulsa ad flumina descendit, vt reuertatur ad locum ex quo extracta est medijs vaporibus. Multum etiam facit ad fluminum incrementum niuis liquefactio, vt nota docet experientia.

166. Modo soluenda est cõmunis difficultas à quo scilicet eleuetur aqua maris, vt ascendat vsque ad cacumina montium vt fons ibi causetur. Seneca *lib.3. Natur. qq.cap. 15.* putat quod in terra sint quædam venæ, sicut in animali in quibus sicut sanguis in venis, aquæ excurrant. Sed in terra vel non dantur istæ venæ, vel dato quod dentur non potest aqua per illas ascendere, hoc enim est proprium viuentium. Alij volunt quod terra sit sicut spongia quæ sugit aquam, & ad partes quascumque reddit pro rei necessitate. Alij etiam volunt, quod aqua maris in terræ cauernis inclusa sursum pellatur à terræ grauitate. Magnus Albertus hoc loco putat, quod aqua maris trahatur sursum à vaporibus, sed nõ videtur quomodo vapores possint tantam aquam quandoque attrahere, &c. Melior videtur sententia D. Thomæ, quod aqua maris trahatur sursum virtute Solis, & astrorũ communis boni gratia, & sic tracta per poros terræ deponit salsedinem. Iste motus licet sit contra naturam particularem aquæ, non tamen est contra naturam, & inclinationem vniuersalem eiusdem qua inclinat in bonum totius.

167. Sed quæres 1. ex quo proueniat quod aliquæ aquæ sint frigidæ, & aliæ calidæ? Resp. prouenire ex diuersitate locorum ex quibus distillant; nam aquæ ex natura sua sunt frigidæ, incalescunt autem vel quia transeunt per sulphur, & bitumen; vel per ignem subterraneum, &c. Aquæ sulphuratę prosunt neruis; aquæ aluminatæ paralysi. Aquæ vitrosæ, & bituminatæ ad purgationem sunt.

168. Quæres 2. quare aliquæ aquæ sunt amaræ, aliquę salsæ, &c. Resp. quod aqua natura sua nullum habet saporem, nec odorem, nam sapor, & odor sunt secundæ qualitates causatæ ex varia permixtione primarum, quæ permixtio cum in elementis non reperiatur, neque secundæ qualitates reperientur; tamen reperiuntur quandoque etiam in aqua ex permixtione alterius liquoris, vel per cõtactum alterius corporis. Vnde aqua transiens per loca aluminosa redditur acerba; transiens per loca nitrosa est amara; transiens per loca salsa redditur salita. Eadem ratione varios recipiunt aquæ odores, vnde aliquando ita grauiter olent vt superuolantes aues enecent.

169. Quæres 3. quęnam aquæ sint salubriores? Resp. quod illæ quæ leues, tenues, lucidæ, nulloque odore, ac sapore conditę. Aqua vltra modum algens, est sanitati obnoxia, quia impedit decoctionem, inducit cruditatem, & est ventri onerosa. Aqua quo magis est subtilis eo magis est leuis. Aqua subtilis citius calefit, citiusque frigefit, quia facilè ab agente calido inuaditur, & penetratur, eoque remoto facilè *restituitur in pristinum*. Aqua erumpens ab Oriente laudatur si tamen per terram puram, & crassam percurrat, quia Solis calore decoquitur. Quo magis aquæ distant à principio salubriores sunt. Si aqua scateat Anguillis est signum bonitatis aquæ, secus si scateat Testudinibus. *Aquæ palustres*, lacustres, & niuales *damnantur*, quia illæ per continuam Solis percussionem crassæ redduntur, eo quod Sol attrahat partes subtiliores. Istę crassę, & duræ sunt, quia dum nix gignitur aqua subtilis exprimitur, & crassa in niuem condensatur. Aquæ fluentes magis bonæ sunt quam puteales, quia *istæ non decoquuntur* à Sole. Expurgantur tamen supponendo duram, grossamque arenam, aut glarcam, aut sabulum masculum; itẽ purgantur per pisciculos, & per continuam extractionem, & commotionem, vt fit in cisternis domesticis. Aquæ optimę sunt quæ discurrunt per venas auri, deinde argenti. Quę per venas ferri minus bonæ sunt, at pessimę, quę transeunt per mineras ęris. Solent aliqui hic referre quosdam mirabiles fontes, & quædam flumina portẽtosa, sed ista ad nihil deseruiunt.

uiunt. Videantur Conimbric. hoc loco, & alij. Et expositores in illud. *Benedicite fontes Domino*.

DVBIVM XVII.

De mari, eiusque salsedine, atque de terra.

170. MAris ortus, & origo à Deo est in ipso mundi exordio. Prius mare totam terram occupabat, postea Dei imperio in vnum locum collectum ad mortalium vtilitatem. Aliqui vt Burgensis, et Catharinus *ad 1. cap. Gen.* M. Canus *in comment. 1. part.* et ante istos Marcus Tull. *lib. 2. de nat. Deor.* et alij volunt, quod mare sit altius terra, ita enim requirere videtur elementorum dispositio, et ipsa aquę natura, quæ cum sit nobilior, subtilior, et leuior terra, supra eam esse debet. Ex alia parte S. Pater Aug. *in psal. 135.* D. Chrysost. *hom. 9. ad populum.* Aegid. *lib. 2. Hexam. cap. 27.* Lippomanus, Caiet. et alij *ad cap. 1. Gen.* oppositum tenent.

171. Primam sententiam probabilē vocat D. Thomas *1. p. q. 69. art. 1.* nam cum Deus creauit aquam eam posuit tāquam globum distinctum, supra terram, et sic licet fuerit in locum vnum congregata, non ob id constituit vnum globum cum terra, sed remanet globus diuersus, ac proinde cum non sit intra terram, debet esse supra terram. Hinc pro miraculo habetur, quod aqua in locum vnum fuerit posita et altior terra, et non inundat terram, non declinando in decliuio, etc. Quocirca psal. 104. dicitur. *Terminū posuisti quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram*. Vbi dici videtur, quod naturaliter aquæ deberent operire terram, tamen hoc non faciunt, Deo sic disponente, qui illis terminum assignauit, quem transgredi non possunt. Et Iob 38. dicitur. *Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens, cum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem? Circumdedi illud terminis meis & posui vectem, et ostia, & dixi: vsque huc venies, & non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos*. Et Ierem. 5. legitur. *Posui arenam terminum mari, pręceptum sempiternum, quod non preteribit*. Aliqui non improbabiliter volunt, quod non adscribatur miraculo, nec speciali virtuti diuinę quod mare non operiat terram, sed propensioni naturali quam habet aqua, vt se conglobet in figuram rotundam, & per hoc non fluit. Probant experientia, videmus namque aliquando aquæ guttas non fluere, ne fortè amittant illam figuram sphæricam.

172. Secunda etiam sententia probabilis est, & habet pro se testimonia sacræ Scripturæ, nā psal. 23. loquens Psalmista de Deo Creatore, dicit quod mundum fundauit super maria; sic enim dicitur. *Ipse super maria fundauit eum.* Et psal. 135. dicitur. *Qui firmauit terram super aquas.* Et psal. 106. habetur. *Qui descendunt mare in nauibus*. Hæc loca non obscurè indicant eminentiam terræ super aquas. Quod si quæras quomodo aqua, quæ totam terram tegebat, modo eam nec tegit, nec altior est secundum hanc sententiam. Respondent huius sententiæ auctores, quod Deus ingentes cauitates, & sinus in terra aperuit, in quibus aquæ pars, quæ terram operiebat clauderetur. Ambæ istæ sententiæ probabiles sunt. Prior tamen videtur magis cōformis Sacræ Scripturæ. Loca Sacræ Scripturæ pro secunda sententia, eam non confirmant, dato enim quod terra sit altior aqua, non ob id, etiam secundum auctores secundæ sentētiæ, terra est fundata super aquas cum certum sit quod infimum elementū sit terra, sed dicitur terra firmata, aut fundata super aquas, quoad eam partem terræ, quæ manet discooperta, hæc enim dicitur fundata super aquas, aut super maria quia in cauernis illius est aqua, supra quam videtur fundata. Dicuntur etiam homines descendere mare in nauibus, quia respectu aliquarum partium terræ mare est demissius, non respectu totius globi.

173. Quæres quot motibus mare mouea-

moueatur? Resp. quod quatuor. Primus est quo mouetur à ventis. Secundus est quo mouetur ab Oriente in Occidentem, quem aduertunt illi qui vadunt ad nouum Orbem, nam vno v. g. mense eunt, & quatuor mensium spatium requiritur pro redditu. Huius motus causam assignant cursum syderum, quæ maximè influunt in mare. Tertius motus est à Septentrione ad Austrum, huius causa est altitudo terræ borealis à qua diuersa flumina scatent, quæ in partem contrariam mouent mare. Quartus motus est quasi orbicularis, qui experitur in mari veneto defluens ad meridiem versus Flamminiã, inde Apuliam versus, postea ad ortum Solis declinat, Est alius motus, & dicitur fluxus, & refluxus, seu æstus, qui in diuersis locis diuersam habet durationem. In aliquibus locis mare senis horis intumescit, & senis detumescit. In quibusdam locis quaternis horis accedit, octenis recedit. Cambaiæ in India horis triginta accedit, & binis recedit. Huius motus causam communiter lunã faciunt, quatenus radijs solaribus irradiatur. Ratio est quia experimur quod mare secundum diuersos Lunæ periodos mouetur. Nam sicut cœlum in quatuor partes, sic & mare; vnde quatuor extant puncta, scilicet ortus, & occasus, vertex diei, & noctis; vnde bis fluit, & bis refluit. Fluit quando Luna ascendit ab ortu, vsque ad meridiem. Refluit cum declinat à meridie vsque ad occasum. Iterum fluit ab occasu vsque ad mediam noctem; & refluit à media nocte vsque ad ortum. Comprobatur, quoniã in plenilunio maiores fiunt æstus. Finis huius motus est ne aqua maris putrescat.

174. Quantum ad salsedinem maris est sententia Aristotelis quod procedat ex multitudine exhalationum adustarũ, quæ à ventis delatæ in illud decidunt. Tum quia aquam maris Sol suo calore concoquit, & partes subtiliores ad se trahit, crassiores hinc inde disperguntur in suprema aquæ superficie, quę cum adustæ sint, salsedinem causant. Sapor namque non fit nisi ex permixtione humidi, & sicci, terrestris, & ad proportionem conceptionis variatur sapor. Nam si benè materia sit digesta causatur sapor dulcis; si malè spriticus, vel ponticus. Sapor agrestis fit quando siccitas terrestris minus est decocta, quantum requiritur ad ęqualitatem. Acutus fit ex forti digestione. Siccitas enim non aduritur, sed digeritur. At quando adusta erit, tunc ibi reperietur salsedo, sapor proximus ad amaritudinem, vt patet in sudore, lotio, & lixiuio. Quod autem salsedo aquæ marinæ fit modo dicto patet, quia aquæ maris exsiccant, & calefaciunt, imò & vicinioribus locis caliditatem inducunt. Additur grauitas aquę, & grossities aptior ad sustentanda pondera, quę grossities nõ nisi ab exhalationibus adustis per calorem causatur. Ideo autem lacus, & & fluuij minimè sunt salsi, quia non quæcumque siccitas terrea adusta causat salsedinem, sed magna copia *illius*, quæ tantum in mari reperitur.

175. Aliqua breuiter etiam de terra dicenda sunt, & 1. quæres quanta sit terræ magnitudo, seu ambitus? Resp. quod de hac re variæ fuerunt scriptorum sententiæ, nam Aristoteles putauit esse milliaria 50000. Eratosthenes milliaria 31500. Hyparchus 34625. Ptolomęus milliaria 22500. Alpha*granus* 20400. At Astrologi, & Cosmographi volunt, quod sit 19080. Huius rei diuersitas orta est ex mensurarum dissimilitudine, vel forte ex aliqua deceptione.

176. Quęres 2. an terra comparatione cęli sit ad instar puncti? Est hoc cõmune dictum, quod aliqui *sic impugnant*, nam terra longè, latèquè diffusa, est diuisa per quatuor sui partes, scilicet Europam, Asiam, Africam, & Americam, quæ ob vetustatem nouus mundus appellatur. Tum quia Luna non est punctum, nec quasi punctum respectu sui, & aliorum cælorum, & tamen est minor terra, vt omnes tradunt, & nos diximus *disp. de cælo*; ergo neque terra respectu cæli erit punctum, aut quasi punctum. Si illud dictum, esset verũ quod terra esset punctũ, esset omnino falsum propter argumenta

alla-

allata, sed est, quod terra est instar puncti, idest quod videatur punctũ, quatenus cõparata ad cœlorũ vastitatẽ, & maximè firmamenti videtur habere insensibilem magnitudinem. Constat, nam vnaquęque stella firmamenti etiam minima, quę visu notari potest est maior quam tota terra, vt diximus loco citato, & tradunt Astrologi cum Alphragano *differentia* 4. & tamen videtur quasi punctum, ergo à fortiori idem dicendum est de terra in comparatione firmamenti. Confirmat hoc argumentum Alphragani, Ptolomæi & aliorum obseruatio, quia ex quacumque terrę parte cælum quis respiciat semper videt illius medietatem, & sex signa Zodiaci apparentia supra Horizontem, quod si terra non esset respectu cæli ad modum puncti nõ diuideret oculus Orizontem in duas æquales medietates.

177. Quæres 3. quænam sit causa immobilitatis terræ? Terram esse immobilem *de cęlo* docuimos, cuius oppositum ab Ecclesia reprobatum est. De causa autem immobilitatis illius, variæ fuerunt antiquorum sentẽtiæ. Nam Thales Milesius dicebat, quod idcircò terra est immobilis, & in præceps nõ ruit, quia ab aquis fulcitur. Sed quid fulcit aquas vt non ruant? & quomodo terra ab aquis fulciri potest? Democritus, & Anaxagoras terræ immobilitatem tribuunt magnitudini figuræ, eo modo quo corpora in latitudinem protensa in aqua supernatant. Sed reijcitur, quia terra non lata, sed rotunda est. Xenophanes, & alij dicebant quod causa immobilitatis terræ est, quia ex vna parte protenditur in infinitum, infinitum autẽ moueri non potest. Sed hæc sententia falsa est, tum quia constat terram esse rotundam; tum quia si protenderetur in infinitum, non possent circum eam moueri cæli; tum etiam quia constat terram non habere illam extensionem infinitam, nam neque apud antipodas eam habet. Anaximander putabat terræ immobilitatem ex eo prouenire, quod æqualiter distat ab omnibus mundi partibus, ac proinde non est maior ratio cur ad hanc potius partem, quam ad illã moueatur. Sed neque hæc sententia placuit Aristoteli, quoniam illa perplexitas fictitia est, si enim terra secundum se esset mobilis etiam si distaret æqualiter à partibus mundi hoc nihil officeret. Communis sententia post Arist. est causam immobilitatis terræ esse natu. eius grauitatem, quæ cum maxima sit remotiorem à cælo locum petit, sicut leuia pro ratione leuitatis viciniorem cælo locũ petunt. Locus autem à cælo magis distans est centrum ad quod terra tendit, in eoque conquiescit. Hinc psal. 103. dicitur *Fundasti terram super stabilitatem suam non inclinabitur in sæculum sęculi*. Et Iob 26. habetur. *Qui appendit terram super nihilũ.*

178. Quæres 4. an terra sit nobilior alijs elementis? Non desunt qui id affirment, nam alia elementa irrequieto motu agitantur, terra autem semper stat suo perfruens centro, in eoque quiescens, dum alia vagantur suam quærentes quietem, suumue centrum. Perfectius autem est esse in statu quam ad statum pergere: perfectius est perfrui quiete, quam illam quærere; perfectius est centrum posidere, quã ad illud posidendum conari. Alij probant perfectionem terræ super alia elementa ex eius beneficientia; beneficientia namque est signum magnæ perfectionis rei benefacientis, cum sit tanta eius perfectio, vt eam eructet; alijsq; communicet. Quantum autem terra sit benefica, maximè erga homines, constat; nam eos nascẽtes excipit. Natos alit, mortuos recipit. Aqua rigescit in grandines, tumescit in fluctus: aer furit procellis: ignis terret fulminibus. At terra homini non irascitur, quia si quando concutitur, aliunde est, scilicet ab aere, igne, aut exhalationibus in eius visceribus vltrò inclusis, & sic terra ex se mitis est, placida, & indulgens. Hinc est quod apud antiquos nomen matris obtinuit, sicut cælum nomen progenitoris. Terra enim vt pia mater semper ad nostras commoditates attendit. Pro nobis in suis visceribus procreat auri, argenti gemmarum, metallorumque opulentiam. Nostri intuitu, magna fundit largitate herbarum, arborum, fructuumque genera. Alij etiam probant terræ præstantiam ex maxima cognatione quam

quam supra alia elementa habet cum homine, tum ex eo quod ipsa maiorem habet partem in homine quam alia elementa. Tum etiam ex eo quod sicut in homine sunt venæ in quibus sanguis continetur, & fluit, sic in terra sunt quędam aquarum venæ ex quibus aquæ quandoque erumpunt. In homine sunt partes duriores, vt ossa, & molliores vt caro, ita in terra sunt partes duriores vt lapides, & molliores, vt arena, puluis, argilla, &c. Nihilominus communis, & vera sententia est quod terra sit infimum elementum, quod & ex crassitie, & & ex distantia à cælis, & ex infimo loco colligi potest; ea autem quæ in oppositum adducta sunt probant maiorem terræ excellentiam supra alia elementa tantum secundum quid non simpliciter.

DVBIVM XVIII.

De Metallis.

179. De metallis hæc breuiter quęruntur, quænam scilicet sit metallorum materia, quęnam causa efficiens quo in loco generentur, & quænam sint metallorum species. Quantum ad materiā Alchymistę putant esse sulphur, & argentum viuum, ex his enim pro temperamenti, & mixtione varietate generatur, modo aurum, modo argentum, &c. Huius sententię fundamentum duplex 1. quia in venis metallorum reperiuntur sulphur, & argentum viuum. 2. quia ars chymica vtitur sulphure, & argento viuo ad cōficiendum aurum, & argentum. Sed vtrumq; falsum est, nā aliquando obseruaui, quod in quadā auri vena non erat nec sulphur, nec argentū viuū. Nec vtuntur solum illis ad conficiendū aurum, &c. Magnus Albertus putat quod metallorū materia sit humor pinguis, quia cū metalli liquescunt in dictum humorem resoluuntur. Gregor. Agricola vult quod sit aqua terræ mixta. Communis sententia post Arist. est, quod materia metallorum sit vapor humidus in visceribus terrę, & in locis saxosis cōpressus à siccitate, & frigiditate, tum terrę, tum lapidum.

180. Causa efficiens principalis metallorum est Sol cum alijs astris; nam Soli tribuitur generatio auri, Lunæ argenti, Mercurio mercurij, Saturno plumbi, vt diximus de cælo, Venus est super æs, Mars super ferrum, Iuppiter super stānum, & electrū, &c. vide *disp. de cælo dub.* 16. Locus præcipuus in quo metalla generātur est saxosus, & montuosus, locorumq; vmbra coopertus & licet quędam flumina aurum secum ferant, non tamen in ipsis generatur, sed vel in speluncis è quibus latebris exeunt, vel in ripis continuo fluxu ab ipsis derosis.

182. Metallorum species communiter numerantur septem, scilicet aurum, argentum, ęs, ferrum, plumbum, argentū viuum, & stannum. Hę species quo magis abundant humiditate, eo magis sunt fusilia, vt plumbum, & stannum, quantò magis participant de sicco, eo magis sunt ductilia, vt ferrum, & calybs, at aurum, & argentum, quia mediam *temperiem* habēt humidi, & sicci, cum forti *decoctione*, ideo partim fusilia, partimq; ductilia sunt. Hinc omnia metalla dum liquantur minorantur pręter aurum, quia propter decoctionem partes crassiores separantur à subtilioribus, at aurum quia fit ex subtilissimo vapore humido, & ex subtilissimo terrestri sicco, ideo non minoratur *dum in igne* ebullitur.

183. Conueniunt metalla quod excepto argento viuo omnia sunt solida. Ideo autem argentum viuum etiam in matrice est liquidum, quia procreatur ex vapore in quo aquæ humiditas nimium excedit. Omnia metalla igne liquescunt, *omnia ductilia* sunt, & percussa *dilatantur*. Omnia ponderosa sunt, ob materiæ spissitudinem, & compactionem; aurum autem cæteris grauius est, licet non desint qui dicant, quod tantæ ponderositatis sit plumbum, quantum aurum, quia vtrumque æquè continet causas vnde grauitas generatur, de quo *in lib. de generat.* Et hęc de meteoris.

FINIS.

IN-

INDEX
RERVM NOTABILIVM
IN HOC VOLVMINE CONTENTARVM.

A

INDEX.

Annus

B

C

Cæli

Dari

D

E

Fieri

F

Idea

M

Mate-

Mun-

N

O

P

Q

R

S

T

Tem-

V

In

Z

FINIS.

RO-

R O M Æ.

Ex Tipographia Philippi Mariæ Mancini.

M. DC. LXX.

SVPERIORVM LICENTIA.